IN CANONICAS APOSTOLORVM SEPTEM EPISTOLAS COLLATIO,

Iuxta eruditorum ſententiam facta, per S. Theologiæ Doctorem Claudium Guilliaudum Bellijocenſem, apud inſignem Eduorum Eccleſiam Præpoſitum, & Canonicum Eccleſiaſten.

Omnia iudicio Eccleſiæ
ſubmiſſa ſunto.

*

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,
M D. XLIIII.

Cum Priuilegio Regis ad Quadriennium:
cuius exemplum in calce ſubiunximus.

REVERENDO IN
CHRISTO PATRI DOMI-
NO D. IACOBO HVRALTO, EPI-
SCOPO EDVENSI, CLAV-
DIVS GVILLIAV-
DVS S.

MISSVS à te iampridem in uineam Domini tuæ ſolicitudini cõmiſſam, Iacobe præſulum optime, exiſtimaui mei eſſe officij, ut ex illius fructu munuſculum aliquod tibi pararem, quò colonum tuum agnoſceres, ſi non ualde induſtriũ, non ingratum tamen, quicꝗ panem tuum non ſemper otioſus manducarit. Proinde nolens liberalitate tua per ignauiam abuti, otiũꝗ (quo, beneficio tuo tam luculẽto, tamꝗ libero fruor) deſidia & ſocordia conterere, creberrima concionandi docendiꝗ exercitatione, aſsiduoꝗ propémodũ legendi aut ſcribendi ſtudio pro uiribus illud excolui. Nec ſatis uiſum eſt ſtudijs noſtris, tam liberè, tamꝗ ex animi noſtri ſentẽtia frui, niſi & illa (ſi modò quis ex illis fructus ſperari poſſet) in cõmunem uſum atꝗ utilitatem proferrem. Sic enim iubemur de ciſterna noſtra aquam bibere, ut deriuentur fontes noſtri foras, & aquæ noſtræ diuidantur in plateis. Emiſimus itaꝗ in lucẽ, quæ in Pauli epiſtolas ſcripſimus, fœturæꝗ noſtræ primitias tuo dicauimus nomini: magna profectò & ualde periculoſa audacia, (hac præſertim ætate, quæ tam multos habeat tam emunctæ naris, tamꝗ acris iudicij uiros) ſed niſi nimis mihi blandiũtur amici, non omnino infelici. Quò fit, ut etiã fore non ingratum ſperem, quod in epiſtolas Apoſtolorum Canonicas ſeptem ſum auſus. Quas & tibi etiam conſecrauimus: ut quemadmodum flumina eò, unde exierunt, reuertuntur, ſic & beneficentiæ, liberalitatiſꝗ tuæ fructus ad te redeat, fortunarum noſtrarum, ſtudiorumꝗ omnium autorem & parentem. À te principium, tibi deſinet, tibi deſudabit omnis labor noſter, cui totũ debemus quod ſumus, & poſſumus. Neꝗ tamẽ hic ſum inſcius, non defuturos, quibus fortè ridiculus uidear: qui, quæ tam multi, præſertim ex patribus, tam excellenti & ingenio & doctrina præditi, tot editis libris, tam feliciter tractarunt, ea audeam ipſe longè impari & ſtylo & ingenio retractare. Quaſi uerò nihil niſi ſemel bene poſsit dici: aut ita omnia ſua dona in unius ætatis homines Deus Optimus Maximus effuderit, ut nihil futuris ſeruarit ſecu-

lis infan

lis,infantemq́ꝫ deinceps omnē oporteat eſſe poſteritatē. Ego ſanè adeò non ſum aut arrogans,aut temerarius,ut prę illis aliquē eſſe me aut putem,aut alijs uideri uelim. Ad dominici templi conſtructionem aurum illi,& gēmas attulerunt.Ego quoniam eò uacuus prohibeor accedere,arenam,& quod pro facultatula poſſum, adfero.Non ſum Salomon,regia non poſſum in Gazophylacium mittere munera. Abundè mihi eſt,ſi cum Euangelica uidua duo tantum poſsim minuta adferre. Tradidit alijs quinqꝫ talenta Dominus,alijs duo.Ego multis non gloriabor : certus tamen,neminem renatum, qui unū aliquod non acceperit. Quantulumcunqꝫ illud eſt,quòd mihi is concredidit,quoniā defodere non licet , ecce iam in publicum profero:cuius utinam uſuram aliquā magno illi fœneratori poſsim aliquando reddere:quæ ſi modica futura eſt, ſatis tamen nobis erit,non fuiſſe illud abſconditum. Vale, Eleutheropoli Bellijocenſi,Anno à Virginis partu M. D. XLIII.

AD REVEREND. EPISCOPVM HEDVORVM D. IAcobum Huraltum,Ioannes Milotius,canonicus Belnenſis.

Eſt tua,crede mihi,felix Eccleſia:quam tu
Et cura tanta,& ſedulitate regis,
Vt quicquid doceat cœleſtem ducere uitam,
In promptu eſſe ſibi, dicere iure queat.
Huic etenim (tua quæ eſt ſapientia magna) dediſti
Doctorem numeris omnibus eximium.
Qui uerè,ſcitè,& facundè,exponere nouit
Et calamo,& uerbis,omnia ſcripta Dei.
Per quem diuinam ſpeciem,formamq́ꝫ,uidere
Quiſqꝫ poteſt oculis,quos dedit ipſa fides.
Atqui ſic illam modo cernere, ducere certè eſt
Vitam cœleſtem,ſyderibusq́ꝫ frui.
Ergo tibi multum debemus maxime præſul:
Qui tantum dederis contulerisq́ꝫ bonum.

B. IACOBI EPISTO-LA.

STATVS EPISTOLAE.

Hortatur pios ad patientiam: mox docet fidem, bonorum operum feracem eſſe: & honorificè de Dei prouidentia loquendum eſſe, quum manifeſtum ſit, homines ſua culpa, non autem à Deo fieri malos. His addit morum parænεſes, quibus ueram pietatem, & religionem Chriſtianam exprimamus.

LOCI INSIGNES HVIVS EPIST.

1 Propter Euangelium fortiter afflictiones tolerandas. I. II.
2 Cùm affligamur, maxime adnitamur Dei promiſsis. I. II.
3 Neq; à Deo, neq; à natura homines fieri malos: ſed ſua culpa. I.
4 De Dei prouidentia reuerenter loquendum eſt. I.
5 Non uerbis ſolùm, ſed & re ipſa profitenda eſt fides. II. III.
6 Petulantia linguæ fugienda. III.
7 Vera pietas in releuanda proximi inopia. II.
8 Non à rebus externis, ſed animi dotibus quempiam eſſe commendandum. II. III.
9 Fidem ſine operibus mortuam eſſe. II.
10 Inter mundanã & Chriſtianã ſapientiam quid interſit. III. IIII. V.
11 Veram pacem eſſe ſedatis cupiditatibus. IIII.
12 Deo & mundo nihil commune. III. IIII. V.
13 Vindictam malorum Deo relinquendam. V.
14 Extremam unctionem, & ſacerdotum orationes, ægrotos iuuare. V.

B. IACOBI,

QVI ET ALPHAEI, ET MINOR, ET FRATER DOMINI APPELLATVR, EPISTOLA.

Contendendum ad ſapientiam,humilitatem, & tentationis ſufferentiam. CAP. I.

IACOBVS Dei,& domini no
ſtri IESV Chriſti ſeruus, duo-
decim tribubus, quæ ſunt in di-
ſperſione,ſalutē.Omne gaudium
exiſtimate fratres mei,cùm in ten
tationes uarias incideritis: ſcien-
tes, quòd probatio fidei ueſtræ,
patientiam operatur: Patientia
autem opus perfectum habeat:ut ſitis perfecti,& inte-
gri,in nullo deficiētes. Si quis autem ueſtrum indiget
ſapientia,poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter,
& non improperat: & dabitur ei.Poſtulet autem in fi-
de,nihil hæſitans. Qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui
maris,qui à uento mouetur & circunfertur.Non ergo
exiſtimet homo ille quòd accipiat aliquid à domino.
Vir duplex animo, incōſtans eſt in omnibus uijs ſuis.
Glorietur autem frater humilis,in exaltatione ſua:di-
ues autem in humilitate ſua: quoniam ſicut flos fœni
tranſibit. Exortus eſt enim ſol cum ardore, & arefecit
fœnum,& flos eius decidit,& decor uultus eius depe-
rijt.Ita & diues in itineribus ſuis marceſcet.Beatus uir
qui ſuffert tentationem: quoniam cùm probatus fue-
rit,accipiet coronam uitæ,quam repromiſit Deus dili-
gentibus ſe.Nemo cùm tentatur, dicat, quoniā à Deo
tentatur.Deus enim intentator malorū eſt: ipſe autem
neminem tentat. Vnuſquiſque uerò tentatur,à cōcupi
ſcentia ſua abſtractus,& illectus.Deinde concupiſcen-
tia cùm conceperit,parit peccatū:peccatum uerò cùm
conſummatum fuerit,generat mortem.Nolite itaq; er-
rare, fratres mei dilectiſsimi. Omne datum optimum,
&omne donum perfectum,deſurſum eſt,deſcendens à

in diſperſiōe,] diſperſæ,
probatio] uel, exploratio
operatur:]uel, efficit:
perfectū habeat:] ſit pfecta:
affluēter,]ſimpliciter,purè,
in fide,]id eſt, fiducia,
duplex animo,] bianimis
uijs ſuis.] id eſt,actionibus.
humilitate] humiliatione
fœni] herbę,& infrà.
uultus] id eſt, ſpeciei ſuæ
in itineribus] ſiue in abūdantijs & copijs ſuis
diligētib⁹ ſe.] ut à quibus fuerit dilectus.
intentator malorū eſt:ipſe autē,&c.] ut malis tētari nō poteſt,ita neminē tentat, uel ad mala ſolicitat.
à cōcupiſcētia] dū à cōcupiſcē tia ſua abſtrahitur & ineſcatur
Deīde cōcup.] ubi uis animæ cōcupiſcibilis cogitauit de malo patrādo, illud patrat.

Tentationes. Rom.5.a

Sapiētia à deo petenda.
Petēdum fide.
Matt.7.a.21.c
Marc.11.c
Luc.11.b
Ioā,16.b.c.f

Duplex animo.
Diues.

Eccleſi.14.c
Iſaiæ 40.b
1.Pet.1.d

Tentatio.
Iob 5.c

Cōcupiſcētia.
Peccatum.
Mors.

Dona à Deo.

patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec uiciſsitudinis obũbratio. Voluntariè enim genuit nos uerbo ueritatis, ut ſimus initiũ aliquod creaturæ eius. Scitis fratres mei dilectiſsimi, Sit autem omnis homo uelox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim uiri, iuſtitiam Dei non operatur. Propter quod abijcientes omnem immunditiam & abundantiam malitiæ, in manſuetudine ſuſcipite inſitum uerbum, quod poteſt ſaluare animas ueſtras. Eſtote autem factores uerbi, & non auditores tantùm, fallentes uoſmetipſos. Quia ſi quis auditor eſt uerbi, & non factor: hic comparabitur uiro conſideranti uultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo: conſiderauit enim ſe, & abijt, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit. Qui autem perſpexerit in lege perfectæ libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit. Si quis autem putat ſe religioſum eſſe, non refrænans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum: huius uana eſt religio. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc eſt, Viſitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum; & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo.

Geniti à Deo per uerbum.
Ira.
Prouerb. 17. d
Euangelium ſuſcipiendum.
Opera.
Matth. 7. d
Rom. 2. b
Lingua.
Religio.
Pupilli.
Viduæ.

apud quē] Deus non eſt ſimilis noſtro ſoli, qui dũ recedit à nobis, umbras inducit, ipſe autē Deus ſemp eſt ſui ſimilis.
uiciſsitudinis] conuerſionis
initiũ aliquod creaturę eius.] primitię quædam ſuarũ creaturarum.
immunditiã & abundantiam] ſorditiem & ſuperfluitatem
cõparabitur] ſimilis erit
uultum natiuitatis] natiuum ſuum uultum.
Alij] in legem perfectæ libertatis
ſeducens] aberrare ſinit

Iacobus. *Nomen autoris huius epiſtolæ catholicæ, ne quis alteri, quàm Iacobo, adſcribat, huic epigraphæ adponitur. Hic multinomius fuit, autore Hieronymo aduerſus Heluidium: Iacobus, qui & Alphæi, & Minor, & Frater domini appellatur, cognominatus eſt iuſtus, ab utero matris ſuæ ſanctus fuit: uinum & ſiceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonſus eſt, nec unctus unguẽto, nec uſus oleo. Qui hanc epiſtolam huic Iacobo adimunt, frigidiſsimis & remotiſsimis argumentis adnituntur. Nempe quòd ſe Apoſtolum ſtatim ab initio non inſcripſerit. Sed neq; hæc Paulus, Hebræis ſcribens, obſeruauit: neque Ioannes, Aſianos epiſtola uiſens, id facere curauit. Putauit ſe abundè Apoſtolum, & munere apoſtolico ornatũ, manifeſtaſſe, cùm ſe ſeruum* IESV *Chriſti fatetur. Aut ſe ſolum pronuntiauit Seruum, quo Iudæorũ ſupercilium ſuo exemplo demitteret. Secundò: Quòd crucis, & reſurrectionis Chriſti, ut quibus myſteriorum omniũ noſtræ religionis Chriſtianæ ſumma perſtringitur, non meminerit. Sed apertè uidetur ſatisfeciſſe, cum fidem uiuam ſuis coloribus pinxerit. Tertiò: quòd Iudæos potiſsimum ceremonijs & legi addictos, de abrogata per Chriſtum lege nihil monuerit. Sed prouectis, & qui iam in Euangelio multũ promouerant, non duxit neceſſarium, rurſus (ſicut nec Paulus Hebr. 6. cap.) iacere fundamenta pœnitẽtiæ, ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoq; manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni: contentus ad pietatem & patientiam toto orbe diſperſos exhortari. Præterea conſenſus uniuerſalis eccleſiæ hanc ut Iacobi Alphæi recipit epiſtolam. In rebus etiã ſerijs Auguſtinus*

Iacobus multinomius.
Epiſtola Iacobo adſcripta, uerè eſt Iacobi.

ſtinus & reliqui Patres ſancti, teſtimonijs ex hac epiſtola nomine Iacobi depromptis, libenter utuntur, quibus indiuulsè adhæreo, & ſubſcribo.

Dei, & domini noſtri IESV Chriſti, ſeruus. *Magnis titulis frequenter pleriq; obſtrepunt, gloria quadam uana & ſupercilio ducti, quaſi Triſmegiſti uideantur, quòd aulici & holoſericati ſint: quorum faſtum reprimit, Seruum ſe profitens noſter Apoſtolus, non cuiuſuis, ſed Dei: quaſi in hoc totus ſit, ut Deo omnem impendat operam, cui ſit dicatus, & ueluti Dei peculium factus. Ex re ipſa auditorum animos ſibi conciliat, atq; deuincit, quum ſtatim ab initio functionem, uocationemq́; ſuã proponit: ſeruũ ſe eſſe Dei patris, & domini IESV Chriſti. Aut, ut doceret, IESVM Deum eſſe, ſumenda eſt copulatiua illa in hunc ſenſum, Seruus IESV Chriſti, qui & ipſe Deus eſt uerus, Quod tum quidam iam eſſent Cherintiani, qui Chriſtum negarent eſſe Deum. Ex his conijcimus, Iacobũ ea, quæ Dei, non quæ ſua erant, quæſiuiſſe. Atq; quod egit, non ſua, ſed Dei miſſione & legatione egiſſe.* Titulus humilis gratus. Seruus Dei. Cherintianorum error. Iacobi inſtitutum.

Duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione. *Quemadmodum Petrus Iudæis diſperſis, & alijs peculiaris fuit Apoſtolus, ita & Iacobus: his quidem præcipuè ſcribit: deinde uerò & alijs, ex ethniciſmo ad fidem conuerſis. Duodecim tribubus: id eſt, omnibus Iudæis. Qui ſunt in diſperſione: id eſt, diſperſis in omnibus ferè regionibus extra Iudæam. Conſueuerunt Apoſtoli primùm Iudæis per ſynagogas Chriſtum in lege & Prophetis promiſſum annuntiare, quo quum indignos iudicarent, ad Gentes conuerſi ſunt. Diſperſos uocat Iudæos, quos captiuitas Aſſyriaca, deinde Babylonica, motus item Aſiatici, & Aegyptij: rurſus inteſtina diſsidia, & Romanorum arma, & Phariſaicus ille furor, de quo Luc. Act. 8. in uarias regiones deiecit, & profligauit. Vbi in hunc uſq; diem extorres multi agunt, regno & ſacerdotio exuti: quia ſummum regem & pontificem IESVM Chriſtum, mundi ſaluatorem, ignominioſè ſupplicio trucidarunt. Scribit ergo Iacobus Iudæis ad fidem conuerſis: deinde omnibus ex æquo Chriſtum ſitientibus.* Iacobus Iudæis peculiaris apoſtolus. Duodecim tribus. Iudæorum diſperſio unde?

Salutem. *Omnibus, ad quos ſcribit Iacobus, precatur ſalutem & animæ & corporis. Ex animo cupit, ut omnia illis ſuccedant feliciter, optatq́; ut lætus ſit ſemper animus, utcunque externa cadant.* Iacobi animus erga Iudæos.

Omne gaudium exiſtimate fratres mei, &c. *Suadet Apoſtolus patientiam. Naſcente iam eccleſia, & Euangelio orbi illuceſcente, non pauci erant, qui honorificè Euangeliũ excipiebant: ſed quibus durum, graue, & moleſtum erat, propter IESVM Chriſtum crucem ferre. Iſte eſt genius carnis, ut afflictiones ſibi propoſitas prorſus depellat, fugiatq́;. Propterea querebantur, intolerabilem & moleſtam eſſe Chriſtianam religionem, cuius profeſſio crucem ſemper haberet comitem, animo conſternati, langueſcebant, timiduli, animos deſpondebant. Hos conſolatur, nè cõſternentur animis, & uim roburq́; addit, quo à torpore conualeſcant. Omne gaudium exiſtimate fratres mei: id eſt, pro ſummo gaudio ducite, quum incideritis in uarias tentationes: id eſt, afflictiones. Ac ſi diceret: Lætanter afflictiones ſufferte, & nolite deficere propter mundum, qui non deſinit in nos furere, meliora & ſuauiora ſequentur. Potius debent uos exhilarare afflictiones propter Chriſtum inflictæ, quàm mœrorem incutere. Aderit Chriſtus totius conſolationis Deus, qui afflictos & preſſos ad ſe accerſit, ut conſoletur, & importabili (ut uobis uidetur) faſce grauatos leuet. Matt. 11. cap. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis: & ego reficiam uos. Tollite iugum meũ ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis* Caro afflictiones fugit. Afflictiones ꝓpter Chriſtum pios exhilarãt.

requiem

requiem animabus ueſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meũ leue. Hoc unum *ſciamus omnes: Sicut abundant afflictiones propter Chriſtum in nobis, ita per Chriſtum abundat & conſolatio noſtra.* 2. *Corinth.* 4. *Roma.* 8. 2. *Corinth.* 1. 2. *Timoth.* 2. Afflictionibus probãtur diſcipuli Chriſti. *hoc multo exemplo nobis præſtiterũt* Apoſtoli, *de quibus in Actis ſcriptum eſt: Ibant Apoſtoli gaudentes à cõſpectu concilij, quoniã digni habiti ſunt pro nomine* IESV *contumeliam pati. Afflictiones propter Chriſtum indices ſunt, quàm ſimus ueri diſcipuli* IESV *Chriſti. Omnes qui piè uiuere uolunt in Chriſto,* 2. *Timoth.* 3. *perſequutionem patientur.* Et, *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum. Matth.* 10. *cap. Si me perſequuti ſunt, & uos perſequentur.*

Scientes, quòd probatio fidei ueſtræ patientiam operatur. Per-
Crucis & eius fructus cõmendatio. Chriſtus aurifex. *uenuſta ſequenti gradatione crucẽ laudat, & eius fructus explicat, cauſam adducens, cur in afflictionibus propter Chriſtum gaudendũ ſit. Eleganti metaphora ab argentarijs tracta, Chriſtum ueluti aurificem facit,* Qui *carnis noſtræ ſcoriam rubiginemq́; omnem tribulationis igne excoquẽs, ſpiritu renouatos, & purificatos cordibus, totos aureos & puros putos in regnum illud introducat: de quo ſcriptum eſt, Nibil coin-*
Pſal. 65. b *quinatum introibit. Talibus metaphoris utitur Pſalmographus, Igne nos examinaſti,*
Pſal. 65. c *ſicut examinatur argentum: Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in*
Probatio fidei. *refrigerium. Neque his abſimilia ſcribuntur* Rom. 5. & 1. *Petri* 1. *cap.* Probatio fidei *ueſtræ: Hebraiſmus eſt, id eſt, fides ueſtra, ueſtra profeßio probata & explorata tentationibus, uelut aurum igne, operatur patientiam: id eſt, animi trãquillitatem: ſeu fa-*
Patientia fructus eſt fidei. *cit, ut animus indiuulsè hæreat promißionibus Chriſti, eaſdemq́; conſtantißimè gaudens & lætus expectet, tanta eſt fidei certitudo. Itaq; ut aurum igne purum ab impuro, ita fides ficta à uera, tentationibus dignoſcitur. Eſt ergo uiuæ fidei fructus* Patientia: *quam qui æquanimiter ſuſtinent, beatos dicimus. Poſt Chriſtum, Iob patriarcha uerum ſe patientiæ exemplar nobis exhibet, qui diuitijs & ſubſtantia priuatus, non*
Iob 1. d *eſt tumultuatus: Sed Deo gratias agens, dixit,* Dominus *dedit,* Dominus *abſtulit: ſicut* Domino *placuit, ita factum eſt: Sit nomen* Domini *benedictum.* Ad *huius loci cognitionem facit, quod diuus Cyprianus martyr ſermone* 3. *de* Patientia *ſcripſit, cuius uer-*
Patientiæ commendatio à Cypriano. *ba ſubſcribam:* Patientia *eſt, quæ nos* Deo *commendat, & ſeruat: ipſa eſt, quæ iram temperat, quæ linguam frænat, mentem gubernat, pacem cuſtodit, diſciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris uiolentiam comprimit, incendium ſimultatis extinguit, coërcet potentiam diuitum, inopiam pauperum refouet, tuetur in uirginibus beatam integritatem, in uiduis laborioſam caſtitatem, in coniunctis & maritatis indiuiduam charitatem: facit humiles in proſperis, in aduerſis fortes, cõtra iniurias & contumelias mites: Docet delinquentibus cito ignoſcere: ſi ipſe delinquas, diu & multum rogare: Tentationes expugnat, perſequutiones tolerat,* Perſequutiones *& martyria conſummat: ipſa eſt, quæ fidei noſtræ fundamenta firmiter ponit: ipſa eſt, quæ incrementa ſpei ſublimiter prouehit, ipſa actum dirigit, ut tenere poßimus uiam Chriſti, dum per eius tolerantiam gradimur: ipſa efficit, ut perſeueremus filij* Dei *dum patientiam patris imitamur. hactenus Cyprianus.*

Perſeuerantia comes eſt patientiæ. Patientia autem opus perfectum habeat, &c. Vult, *& ex animo obteſtatur noſter* Apoſtolus, *ut patientiæ comes ſit* Perſeuerãtia. Patientia *(inquit) ueſtra habeat opus perfectum: id eſt, durate, & perſeuerate in operibus bonis. Aut patientia ueſtra habeat opus perfectum. iuxta* Hebraiſmum *dictum eſt. Imperatiuum poſuit pro* Futuro: *id eſt, perficiat, conſummet & expoliat bonum opus, id eſt, uirtutes*

& ſtud

& ſtudioſas ueſtras operationes abſoluat in finem uſq;: & ne, quamlibet minaci tentationum exorta nube, á patientia deficiatis: Vt ſitis puri, & integri, in nullo deficientes: id eſt, conſtantes eſtote, nulla ex parte deficientes, nihilq́; in uobis deſideretur, quod ad integritatem ueri Chriſtiani faciat. Qui toti Euangelio & puritati uitæ addicti ſunt, afflictionibus ſic durantur, ut nihil non agant, conſtantes, & imperterriti, ad quamlibet etiam dura perſiſtant. Non ſecus atque qui uel orationi, uel alij rei, ſic ſunt intenti, ut ſtrepitus incudis & fabrorum neq; audiant neq; animaduertant. Si legeris, Habet perfectum opus: id eſt, perficit. huius fructus eſt, ut ſitis perfecti, non imperfecti: integri, nō mutili, ſed in Chriſtianiſmo conſummati, ut occurratis omnes in unitatem fidei, in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Epheſ. 4. Reijcit eos quos ex parabola Luc. 8. cap. didicimus eſſe, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Rogo hoc unum. Quid proderit patiētia, ſi langueſcamus, & non adſit perſeuerantia? Propterea ſanctiſsimè dicebat Dominus Lucæ 21. In patientia ueſtra poſsidebitis animas ueſtras. Colligimus ex his hanc ſententiam, ſimilem illi Matthæi 10. & 24. Qui perſeuerauerit uſq; in finem, hic ſaluus erit. Querulabitur fortaſſe quiſpiam, Quis lætus & gaudens perpetuò, & quandiu hic uerſatur, crucem feret? Quidam huiuſmodi ſunt, quorum meminit Propheta pſalmo 106. Anima eorum in malis tabeſcebat, Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum deuorata eſt. Ne animum deſpondeat qui querulatur, audiat quod eodem Pſalmo ſubiungit Propheta, Et clamauerunt ad Dominum quum tribularentur, & de neceſsitatibus eorum eduxit eos. In tentationibus inuocemus auxilium de ſancto, confugientes ad Dominum, dicente Domino per os Prophetæ pſalmo 49. Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. Ad hunc modum Ioſaphat rex Iuda ab aduerſarijs obſeſſus, dixit 2. Paralipomenon 20. In nobis non eſt tanta fortitudo, ut poſsimus huic multitudini reſiſtere, quæ irruit ſuper nos: Sed quum ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolùm habemus reſidui, ut oculos noſtros dirigamus ad te. Chriſtus in cruce clamauit ad Patrem, ſe derelictum, & exauditus eſt pro ſua reuerentia, Hebr. 5.

Pij afflictionibus durātur in religione perſeuerantes.
Perfectū opus habere.
Perſeuerantiæ fructus.
Credentes ad tempus.
Crux quomodo gaudēter ferenda.
Afflicti Dominum innocent.

Si quis autem ueſtrum indiget ſapientia, poſtulet á Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. *Pelagianos & huius farinæ uiros primo impetu proſternit, qui putabant ſe ſola ui humana ſapientiā aſſequuturos. Falluntur certè: Non aliunde petēda eſt, quàm ab eo qui dat, nempè á Deo, qui ſuapte natura eſt ſapientia. Eſt & creata ſapientia, quæ donum Dei eſt, id eſt, cognitio Dei per Chriſtum, qua intelligimus quæ Dei ſunt, & quæ ad ſalutem noſtram faciunt. Hanc nobis explicat Paulus Epheſ. 1. cap. Deus gloriæ det uobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis ueſtri, ut ſciatis, quæ ſit ſpes uocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius. Videtur mihi hæc ſapientia eſſe fides uiua. Reſponſabit fortaſſe aliquis dicens, Neque ſatis doctus ſum, neque præditus ſapientia, qua æquanimiter feram afflictiones. Hunc nodum ſoluit Iacobus: Si quis ueſtrum indiget ſapientia: id eſt, ſi cui deeſt ſapientia, quæ & docet, & animum excitat, ut æquo animo ferat aduerſitates, is poſtulet á Deo, qui in Euangelio dixit, Petite, & accipietis: Quærite, & inuenietis: Pulſate, & aperietur uobis. Atque ut ad petendum nos alliciat Iacobus, liberalitatem & benignitatem Dei erga precantes explicat, dicens: Qui dat omnibus affluenter: id eſt, copioſè & liberaliter, citra fraudem & perſonarum reſpectum.*

Pelagianorum error.
Sapientia duplex.
Sapientia creata.
Matth. 7. b
Dei benignitas & liberalitas.

b Neq;

Deus non eſt difficilis & inexorabilis.

Neque hunc putauerimus difficilem, inexorabilem, non pronum ad miſerendum. Sed ad hunc unum in neceßitate accurramus: eſt enim omnipotens, omniſcius, fons bonorũ omnium inexhauſtus, & indeficiens, omnibus expoſitus, ultrò ſua bona omnibus offerens, copioſè & abundanter diuitias ſuas largiens.

Improperare.

Et non improperat: *id eſt, non exprobrat quicquam, ſeu non malignè dat, ut faciunt quidam ſordidi, & illiberales, qui exprobratione beneficium uitiant, & ex illorum beneficio maleficium fit.* Et dabitur ei: *ſubaudi, poſtulanti à Deo: qui ut liberalis eſt, ita hilarem datorem diligit. 2. Corinthior. 9. Ingratum reuera eſt beneficium, quod diu inter manus dantis hæſit: Bis dat, qui cito dat. Orauit Salomon pro ſapientia, Sapientiæ 9. cap. quam etiam accepit, 3. Regũ 3. & 2. Paralipomenon 1. Quia Pſalmo 144. Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate.*

Oratio ſine fide eſt mortua.

Poſtulet autem in fide, nihil hæſitans. *Vt non uiuunt, quibus nulla eſt uitæ ratio inſita: ita nec oratio uiuit, ſi abfuerit fides, id eſt, fiducia, quæ ſe miſericordiæ Dei, & eius promißis committit, credens Deum ueracem, fidelem in omnibus uerbis, & ſanctum in omnibus operibus ſuis. Hic acceſſus, hæc animi uoluntatisq; in Deũ ſic apprehenſum attentio, uocatur* Fiducia. *In promiſſa Dei totus animus innititur, nihil hæſitat, qui ſe totum Deo committit. Quare ſi uolumus gratißimas & acceptiſſimas Deo fieri orationes noſtras, in fide, ſeu fiducia fiant. Accedentem enim ad Deum, Hebræor. 11. oportet credere quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator eſt. Hanc uim & energiam orationis multis aperuit Chriſtus Matthæi 21. Amen dico uobis, ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis, non ſolùm de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic dixeritis, Tollere, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcunq; petieritis, in oratione credentes, accipietis. Fidelis ergo non iuxta ſuam, ſed Dei uoluntatem petit, nihil hæſitans, cui quæ utilia ſunt nouit Dominus dare. Quod pulcherrimo exemplo oſtendit Chriſtus Lucæ 11. de patre, qui puero piſcem poſtulanti, ſerpentem non porrigit.*

Fiducia.

Oratio in fide Deo accepta.

Orationis uiuæ efficacia.

Orandum iuxta Dei nõ noſtram uoluntatem.

Animi inconſtantis deſcriptio.

Qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à uento mouetur, & circunfertur. *Peruenuſta ſimilitudine à fluctibus marinis petita, incõſtantem animum explicat. Quemadmodum qui in mari à tempeſtatibus circumaguntur, certo loco conſiſtere non poſſunt: ſed quoquouerſum & uenti & fluctus rapiũt, illhuc nutantes & incerti ferũtur. Ita homo infirmus fide, et cuius animus nõ eſt totus in promiſſa Dei, ſed affectibus uarijs, & perturbationibus animi abreptus, huc atque illhuc circumagitur, nulloq; certo ac ſtabili loco ſtare poteſt, adeò incõſtans eſt. Solida ergo petra* IESV *Chriſto nitentes, ſic fixi & immobiles ſtabimus, ut nulla tempeſtas nos mouere, nedum deijcere poßit. Eritq; nobis fiducia pro anchora, qua mens in Deum figitur. Obſerua, cùm ait, Qui à uento mouetur, & circunfertur, exaggerat inconſtantiam, illiusq; euidentiam amplificat. Mare per ſe fluit & refluit, à uentis & procellis agitatur, & turbatum inſanit, furias, & tonitrua parit. Venti, animorum ſunt affectus, & rerum obiecta, quæ animum ipſum nunc metu, nunc ſpe, mox dolore conturbant. Non abſimili metaphora uſus eſt Paulus ad Epheſios 4. Vt iam non ſimus (ait) paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ in nequitia hominum.*

Fiducia pro anchora in afflictionibus habenda.

Oratio ineffica x.

Non ergo exiſtimet homo ille, quòd accipiat aliquid à domino. *Oratio noſtra fiduciam in Deum habeat, ſi quicquam impetrare à Deo uolumus. Quòd ſi quis orauerit cum diffidentia, & ſe totum Deo non committit, Deum irridet, & ignominia afficit.*

Vir

Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus uijs ſuis. *Generali ſententia cauſam ſuperiorum adducit, propter quam nihil poſtulandum ſit à Deo, niſi adſit fiducia. Vir duplex animo: id eſt, uir incerti propoſiti, & uacillantis animi, qui facilè aduerſis terretur, & proſperis irretitur: Aut cuius cogitationes uariæ ſunt, aliud ore, aliud corde premit, aitq́;, Neſcio an me Deus exaudiat, an non: Incõſtans eſt in omnibus uijs ſuis: id eſt, iuxta rerum uarietatem animũ mutat, non poteſt ſubſiſtere, habere certam fidem, tantum abeſt impetret apud Deum, ut in omnibus factis & operibus ſuis impingat, nihil non malè & infeliciter agat. Adſit ergo rebus noſtris agendis conſtantia, in quolibet negotio maximè laudabilis. Quæ ſi à nobis abſit: iam non uiri, ſed molles, & effœminati dicemur. In aduerſis ne animos deſpondeamus: in proſperis autem ne ſuperbiamus, neq́; patiamur nos ad omnem auram tam facilè circumagi. Sed immotis oculis, animoq́; imperterrito & infracto, IESV Chriſto intenti adhæreamus: intelligentes nihil præclarum fieri poſſe unquam ſine conſtantia. Exemplorum ſatis habemus, tum in ſacris de Noë, Abrahamo, Iſaaco, Moyſe, Dauide, & Apoſtolis ipſis: tum in profanis hiſtorijs, Socrate, Fabio, Camillo, & alijs.*

Vir duplex animo.

Conſtantia in rebus agendis habenda.

Glorietur autem frater humilis in exaltatione ſua. *Nemo non nouit pauperiem, contemptum, diuitiarum direptionem, exilium, & bonorum proſcriptionem eſſe incendia & fomenta impatientiæ: Quæ ſingulari antitheſi cum diſtributione ſoluit & extinguit Apoſtolus per Epanodum, hoc eſt, decoram repetitionem, & regreſſum ad præcipuam propoſitionem, Pijs ſcilicet gaudendum eſſe in afflictione. Autem: ſi frater, id eſt Chriſtianus, eſt ſupple humilis, id eſt pauper, tenuis fortunæ, inglorius, & coram mundo deſpectus: glorietur, id eſt gaudeat, in exultatione ſua, id eſt, in preſſuris, opprobrijs, & contumelijs à mundo obiectis. Hæc ſunt piorum exultatio, & quibus in cœlum euehuntur. Contemni enim à mundo, eſt à Deo euehi, & exaltari. Non ergo is qui à mundo preſſuras habet, doleat: quin potius gaudeat in contumelijs, & huiuſmodi, quibus exultabit, & exaltabitur. Gaudeat, inquam, quòd ſequatur magiſtrum & patrem noſtrum IESVM Chriſtum, qui & ipſe pro nobis contumelijs & opprobrijs affectus eſt. Propter quod & Deus (ait Paulus ad Philippenſes 3.) exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.*

Impatientiæ incendia.
Epanodus.

Afflictiões ſunt piorum exultationes.

Diues autem in humilitate ſua. *Quia diuitiæ frequenter ſolent ſuos à recta uia deflectere, imò in exitium demergere, hortatur noſter Apoſtolus diuites, ne animos diuitijs adglutinent: ſed utramuis paginam fortuna uoluerit, æquo & hilari animo ferant. Autem, Si quis frater Chriſtianus eſt diues, id eſt opibus abundat, & propter hoc à mundo habetur in pretio, nihil hinc glorietur, efferatur'ue: quin potius maneat in humilitate ſua, id eſt, in ſua humiliatione & abiectione, nihil fidens diuitijs. Quid enim prodeſt rebus incertis & mox perituris fidere? Hieremiæ 9. cap. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitijs ſuis: ſed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me: quia ego ſum Dominus, qui facio miſericordiam, & iudicium, & iuſtitiam in terra. Sed ſi propter Chriſtum, diues mundo odioſus fuerit, non doleat: quin potius glorietur, id eſt, gaudeat. In humilitate ſua, id eſt, propter humiliationem ſui: ſeu propter ereptas opes, & diuitias, quæ multorum peccatorum ſolent eſſe occaſio & cauſa. Conſtans ſit, nihilq́; commoueatur in hac bonorum direptione:*

Diuitiarum genius.

Pauperes ſpiritu Chriſto ſimiles. *ſed gratuletur ſibi, quòd poſt Chriſtum ferat crucem, & illi aliquo modo ſit factus ſimilis. Nam qui ditiſſimus erat, pro nobis pauper factus eſt: & qui Dominus omnium* Chriſti meritum. *erat, infirmus, & omnium ſeruus pro nobis factus eſt. Per hanc autem humiliationem primas in æterna gloria eſt aſſequutus.*

Quoniam ſicut flos fœni tranſibit, &c. *Ne quis ob direptas opes doleat, & animum deſpondeat (ut ſolent miſeri) eleganti collatione à floribus petita, oſtendit quàm uanæ, imò nihil ſint diuitiæ, ne his adhæreamus. Sed omnino animos* Vita humana eſt ueluti flos. *ab his auertẽtes erecto animo cœleſtia ſpectemus, & æterna. Scriptura humanæ uitæ fragilitatẽ deſcribens, flori illam comparat, quòd mox euaneſcens perit, Iob 17. Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs, qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit uelut umbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Cauſam ergo adducit, cur non ſit diuitijs fidendum, comparationem proponens, eandem* Diuitiæ floribus ſimiles. *explicat. Diues non fidat diuitijs, quoniam ſicut flos fœni tranſibit: id eſt, diuitiæ ſimiles ſunt floribus, quibus ut nihil pulchrius in orbe eſt, ita nihil inſtabilius, & diuturnum minus. Exortus eſt ſol cum ardore, id eſt, æſtu, & areſcit fœnum, id eſt, exaruit fœnum, ſeu herba, & flos eius decidit, id eſt, flacceſcit. Et decor uultus, id eſt, aſpectus eius, deperijt: id eſt, non delectat uidere flaccidum florem, qui heri iocundus aſpectu erat. Ita & diues marceſcet, & areſcet, & peribit in itineribus ſuis: id eſt, in ſtudio & acquiſitione diuitiarum ſuarum. Aut marceſcet in abundantia ſua. Nam quò diuitijs & rebus externis (quibus mundo placeat) magis eſt addictus, eò magis animus flacceſcit, putreſcit & corrumpitur. Mox huic exoritur Sol cum calore: id eſt, tentatio, & Dei iudicium, tum herbæ quæ radicem non habent, pereunt: ita & huius conſcientia nullam charitatis radicem habens, peribit: ueluti de ſemine in pe-* Carnis gloria fœnum. *tricoſa delapſo prædixit Chriſtus, Matthæi 13. Exaruit fœnum, id eſt, gloria carnis, mundus, & caro, quæ non poteſt ferre iudicium Spiritus ſancti. Non ergo glorietur diues in diuitijs ſuis, ſed ſeruiat alijs: alioqui & ipſe peribit in uijs ſuis, quia iter domini rectum negligit. Nouit Dominus uiam iuſtorũ, Pſalmo 1. & iter impiorum peribit. Quoniam, Pſalmo 36. tanquam fœnum uelociter areſcent, & quemadmodum olera herbarum cito decident. Hic locus deſumptus eſt ex Prophetis, maximè ex Iſaiæ cap. 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria quaſi flos agri. Exiccatum eſt fœnum, & cecidit flos: quia ſpiritus Domini ſufflauit in eo. Verè fœnum eſt populus, exiccatum eſt fœnum, & cecidit flos, uerbum autem Domini manet in æternum.*

Beatus uir qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromiſit Deus diligenti- Beatitas nõ ex metallo conflatur. bus ſe. *Quoniam neque ex diuitijs, neq; ex metallo conflatur uera beatitudo: ſed ſi quis in morem metalli per ignem tribulationis fuerit eliquatus, expurgatus, & excoctus, ſolidus in fide uiua fuerit inuentus, is uerè beatus erit. Perſeuerat in admonendo, ut conſtantes ſimus in afflictionibus & preſſuris propter Chriſtum, duabus metaphoris petitis: altera à metallis, quæ igne eliquantur, & expurgantur: altera ab athletis aut curſoribus, quibus pro pugna aut curſu proponitur corona. Nemo enim coronatur, niſi qui legitimè certauerit. 2. ad Timot. 2. cap. & 2. ad Timot. Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex: non ſolùm mihi, ſed & ijs qui diligunt aduentum eius. Qui ſuffert tentationẽ: id eſt, qui propter Deum & iuſtitiã patienter tolerat afflictiones, eſt uir beatus, hoc eſt, ſpe uiuit beatus,*

eius conuerſatio in cœlis eſt. Signum & arrabonem beneuolentiæ fauoriſq; diuini ad beatitudinem à Deo habet. Tentatio hæc, ſiue afflictio indicat Deum non abeſſe: imò amorē Dei erga eum, qui tentatur, exprimit. Iob 5. Beatus homo qui corripitur à Domino. Hebræorum 13. ex Prouerb. 3. capite, Quem diligit Dominus, caſtigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Præmium nunc proponit ampliſſimum, dicens, Quoniam quum probatus fuerit, ſcilicet per tentationes & afflictiones, (Fides enim uiua piorum afflictionibus probatur & exploratur, uelut aurum igne) accipiet, ſupple poſt decurſum alacriter ærumnoſæ huius uitæ ſtadium, Coronam uitæ, id eſt, retributionem regni cœleſtis, illa corona ſeu retributio erit uita æterna. Quam uitam æternā repromiſit, non otioſis, non ſolam fidem ſeu notitiā de Deo & Euangelio habentibus, ſed diligētibus ſe, hoc eſt, inſignitis charitate & fide uiua, ſine qua nihil acceptum Deo credimus, autore Paulo, 1. Corinth. 13. Huc pertinet, quod Apocal. 2. ſcribitur: Hæc dicit Primus & Nouiſſimus, qui fuit mortuus & uiuit: Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, ſed diues es, & blaſphemaris ab his, qui ſe dicūt Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga Satanæ. Nihil horum timeas, quæ paſſurus es. Ecce miſſurus eſt Diabolus aliquos ex uobis in carcerē, ut tentemini, & habebitis tribulationem diebus decem. Eſto fidelis uſque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ.

Fides piorum tētationib⁹ uelut aurum igne probatur.

Quare in aduerſis & preſſuris nō frangamur, animos non deſpondeamus, puſillanimes non efficiamur: ſed memores ſimus, ait Iudith 8. cap. quia tentati ſunt patres noſtri, ut probarentur, ſi uerè colerēt Deum ſuum. Memores eſſe debemus, quomodo pater noſter Abraham tentatus eſt, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus eſt. Sic Iſaac, ſic Iacob, ſic Moyſes, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes tranſierunt fideles.

Nemo quum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur. Certiſſimum eſt, epiſtolam hanc ſcriptam eſſe aduerſus eos, qui fidem uerbis profeſſi, eandem uita & factis negabant. Quorum errorē nunc refellit Apoſtolus: qui ut interim à malis & peccatis ſuis excuſarentur, totam ſuorum ſcelerum culpam Deo, ut autori adſcribebant, dicentes, Deus ſic uoluit: quis poteſt ipſi reſiſtere? At ij uehementer errant. Nam etſi Deus omnia in omnibus operetur: non eſt tamen culpa peccati in eum reijcienda, ſed in nos ipſos, & malos ipſos affectus, malamq; uoluntatem noſtram, qua deſyderijs & concupiſcentijs adhæremus. Deus malū prohibet, quomodo ergo nos ad malum tentaret? Eſt reuera omnium rerum principium Deus. Ipſe quidem eſt cauſa mali, ſed cauſa (ut cum doctoribus loquar) ſine qua non. Permittit malum, non autem immittit peccatum: hoc eſt, non eſt autor peccati, ſeu culpæ & deformitatis, quæ eſt quædam priuatio nō habens (ut familiaribus Theologicæ ſcholæ utar uerbis) cauſam efficientem, ſed deficientem: uoluntatem ſcilicet creatam, ut defectiuam. Quare obſeruandum uenit duplex eſſe genus tentationis, cōmune tum pijs, tum impijs, diuerſa tamen ratione. Alterū quum morbis, fame, bonorum proſcriptione, & id genus aduerſis homines explorat Deus, nō ut ſciat, qui omniſcius eſt, ſed ut intelligere & ſcire faciat: hoc eſt, ut piorum fides & uirtus emicet, atque ſpectatior fiat, non ſolùm alijs, ſed etiam ſibijpſis, & ut cognoſcant homines, Deum non in hoc immittere afflictiones, ut perdat, & in impatientiam conijciat: ſed ut pro ſua bonitate materiam ſegetemq; pietatis ſuppeditet: hoc eſt, occaſionem præbeat, auctum faciendi præclaris illis uirtutibus fortitudini, conſtantiæ, patientiæ, fidei, & ſpei. Præclaræ enim hæ uirtutes ſeſe exercent maximè in tentationibus & afflictionibus. Hæc tentatio non fit ad malum,

Scopus epiſtolæ Iacobi Apoſtoli.

Culpa noſtra non eſt in Deū reijcienda.

Deus rerum omnium principium.

Cauſa ſine qua non.

Tentationis genus duplex.

Deus tentat ut ſciat, hoc eſt ſcire faciat.

Aſflictiones à Deo nō ut perdat, ſed ſeruet & ſanet.

ſed ad piorum probationem, & cognitionem. de qua, id eſt, de afflictionibus, quibus Deus tentat, id eſt, explorat fidem noſtram, probatq́; , hactenus loquutus eſt Apoſtolus. Nunc de altero genere tentationis mentionem facit, quum Satanæ ſuggeſtionibus, & carnis affectibus tentantur homines, tentationibusq́; non rarò ſuccumbunt. Vbi alij ad mortem æternam ſic cadunt, ut nunquam reſurgant: Alij poſt lapſum Dei beneficio reſurgunt, & humiliores, cautioresq́; redduntur. Hac tentatione nunquam tentat Dominus. Nemo ergo quū tentatur, id eſt, quum ad peccatum ſolicitatur, dicat, hoc eſt, ſuæ culpæ excuſationem non quærat, quoniam à Deo tentatur, excuſabit ad hunc modum culpam: Fateor, lapſus ſum, fidem & CHRISTVM in aduerſis negaui, terrena magis quàm cœleſtia ſum ſectatus: ſed hæc culpa non mea ſed Dei eſt. Quare me tentauit? Aut ſi omnino me tentare uoluit, cur non dedit mihi uires & facultatem aduerſa uincendi? Adeò malunt carnales Deum arguere iniuſtitiæ, quàm morbum ſuum agnoſcentes, ſalutaris medelæ remedia per Chriſtum conſequi. Sed hinc faceſſat caro, & ſpiritales ſpiritalia amplexemur. Agnoſcamus nos peccatores, & peccati autores: non autem Deum dicamus ad malum nos excitare: ſed hunc adoremus, & à malo liberatorem fide uiua amplexemur.

Carnalium excuſationes.

Deus enim intentator malorum eſt: ipſe autem neminem tentat. *A natura Dei argumentatur aduerſus huiuſmodi blaſphemos nebulones, qui culpam ſuam in Deum reijciunt. Deus intentator malorum eſt: Quaſi dicat, Deus ſuapte natura bonus eſt, & malorum inexpertus, ergo malus eſſe non poteſt: Fit igitur, ut neminem tentet, id eſt, neminem ad malum ſolicitet.*

Deus intentator malorum.

Vnuſquiſque uerò tentatur, à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. *Cùm à Deo non ſit culpa, Cui ergo imputauimus peccatum noſtrum? aiunt carnales. Reſpondet Apoſtolus: Vnuſquiſque dum tentatur, id eſt, ad malum & peccatum ſolicitatur, abſtractus & illectus eſt, id eſt, ineſcatur à ſua, id eſt, propria concupiſcentia, id eſt, ex ſeminario illo peccati, ſiue à procliuitate illa ad peccandum nobis inſita, & agnata ex primorum parentum uitio.*

Obſerua, cùm dicit, à ſua, id eſt, à propria. Eſt peccatum propriè noſtrum, quod ſuggeſtione diaboli enatum eſt. Nunc uerò eadem illa fouetur augeſcitq́; in dies apud homines corruptos. Huc pertinet quod Chriſtus de Satana loquutus, ait Ioann. 8. Cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax eſt, & pater eius: id eſt, mendacij pater. Reijce ergo culpam in teipſum, qui adhæres ſuggeſtioni, & tentatori te ad malum inuitanti. Deus fons eſt & origo bonorum omnium. Ab illo malum ſcaturire non poteſt. In quem ſi fide uiua proſpexeris, omnem tuam culpam abſumes, te tui peccati autorem cognoſces, & Deum ut patrem miſericordiæ adorabis, qui te è cœno peccati & morte in puritatem & uitam euocauit.

Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum uerò cùm conſummatum fuerit, generat mortem. *Peruenuſta eſt metaphora à conceptione, partu, & effectibus hominis tracta. Vbi concupiſcentia cœpit, uititurq́; facere malum diutulè in corde conceptum, producit tandem ac emittit fœtum, ueluti mulier fœta gignit: qui quidem fœtus à concupiſcentia ortum accipiens, conſenſu libero perficitur, & opere tandem ſeſe prodit. Itaque operatio illa interna, ſiue peccatum illud per conſenſum in concupiſcentiam & ſuggeſtionem, effundit ſe tandem in opus ipſum, & opere complet homo, quod animo prius conceperat mali. Deinde quum concupiſcentia conceperit, id eſt, conſenſum ad*

Concupiſcẽtia parit peccatū.

ſum ad ſe traxerit & perduxerit, parit peccatum, id eſt, reum agit. Nam conſentiente uoluntate ipſi illicito & prohibito, peccatum eſt. Peccatum uerò quum conſummatum fuerit, id eſt, plenè deliberatum, & ex integro ipſi concupiſcentiæ conſenſerit ipſa uoluntas, ſiue in actum externum exierit, ſiue non, generat mortem, hoc eſt mortale eſt. Ezechiel.18. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Matthæi 5.ca. dicebat Chriſtus: Ego autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Primò itaque concupiſcentia oritur titillans ad malum, huic ſtatim quædam delectatio adnectitur, qua ad malum inescatur homo. Tandem concupiſcentiæ & delectationi conſenſus ille uoluntatis deliberatus (ut ita dicam) adhæret, & mortale eſt peccatum, deducens ad pœnam & damnationem æternam.

Nolite itaque errare fratres mei dilectiſsimi. *Itaque ò fratres mei dilectiſſimi, nolite errare, nolite in eum errorem incidere, quem nebulones illi ſibi perſuaſerunt, qui dum ſe à peccato excuſant, omnem culpam in Deum reijciunt. Errant peſſimè, Cùm ex nobis & concupiſcentijs noſtris oriatur malum, & non à Deo, qui ſuapte natura bonus eſt.*

Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt. *Perornata antitheſi docet, quàm uehementer errant, qui culpam ſuam in Deum, ut illius autorem, reijciunt. Priorem partem antitheſis paulò ante poſuit, qua docuit, malum omne à nobis eſſe. Nunc uerò altera antitheſeos parte docet, Deum omnium bonorum fontem eſſe, ab eoq; nil niſi bonum: Atque ſi quid boni in nobis eſt, non à nobis (qui in peccatis concepti, nati ſimus filij iræ) ſed à Deo eſſe, neceſſe eſt agnoſcamus. Omne datum: id eſt, donatio, ſiue omne quod acceperimus, boni rationem habens, & omne quod ad perfectionem euehit: Deſurſum eſt, id eſt, è ſupernis, & à Deo eſt: Deſcendens à patre luminum, id eſt, ab eo, qui lux eſt, & tenebræ eſſe non poteſt. Omne ergo quod acceperimus, ſiue exterum, ſiue internũ bonum, uelut ſunt uita, ſapientia, fortitudo, forma, eruditio, ſanitas, prophetia, diuitiæ, remiſſio peccatorum, adoptio in filios Dei, & quòd malis reſiſtere poſſumus. Omnis inquam perfecta & ſancta donatio eſt à Deo, liberalitas eſt uerius, quàm merces: dona ſunt uerius, quàm præmia. Quicquid ergo boni & ſalutis in nobis eſt, id totum diuinæ bonitati acceptum feremus, ſi ſapimus, & Deo grati eſſe uolumus. Videtur hæc oratio, Omne datum optimum, &c. enallagen, id eſt, immutationem, & Hebraiſmum ſapere. Omne datum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum: pro hac oratione, Quicquid à Deo eſt, aut deſurſum, ſeu de ſupernis uenit, bonum ſit neceſſe eſt, tam abeſt, ut quidquam mali à Deo ſit. Nihil ergo mali Deo adſcribendum eſt. Huc pertinet, quod ſcribitur Ioan.3. Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo. Et quod ait Paulus, Quid habes, quod non accepiſti?*

Culpa in Deũ reijcienda non eſt.

Deus omnium bonorũ fons.

Enallage.

Deſcendens à patre luminum. *Patrem luminum iuxta dialecton Hebraicam dixit, pro autore lucis, aut pro ſumma luce, quòd omnes illuminat, ſiue quo uniuerſi ſumus in tenebris, & denſiſſimo errore. Ab illo, quicquid lucis eſt in cœlo & in terra, profluit. Eſt ergo pater luminum Deus, Pater, Filius & Spiritus ſanctus: non tria lumina, ſed unum lumen. Ipſe Pater lumen ingenitum, Verbum lumen unigenitum, & Spiritus ſanctus à Patre & Filio eſt procedens: lumen illuminans corda noſtra ad amandum IESVM Chriſtum, cuius gratia & beneficio redempti, & illuminati ſumus.*

Pater luminũ.

Apud

Apud quem non eſt tranſmutatio, nec uiciſsitudinis obum-
Deus immutabilis.
bratio. *Aliam rationem à natura Dei petitam adducit. Deus ſui ſimilimus eſt, æter-
nus & immutabilis eſt, non conuertitur aut mutatur ueluti quidam Vertumnus, aut
Protheus: ut qui fuerit pater luminum, mox fiat pater tenebrarum: qualiter Sol
aut luna obumbrantur, & ſuam habent uiciſsitudinem, iam lucida & clara, mox nu-
bila & caliginoſa. In Deum uerò æternum & puriſsimum Solem, nihil obumbratio-
nis cadit, ſemper lucidus, ſemper manet idem, ſemper puriſsima lux: non tranſmu-
tatur, nec aliam ſubinde induit perſonam: ſicut de ſe in Propheta teſtatur Malach. 3.
Ego Dominus, & non mutor. Et Pſal. 101. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non
deficient. Obſerua clauſulam iuxta dialecton Hebraicam, nec uiciſsitudinis, ſeu ſuc-
ceſsionis & conuerſionis obumbratio, pro, obumbratione ſuas habente uices. Quaſi
dicat, Apud Deum nulla eſt tranſmutatio, aut conuerſio, qualis eſt in umbra, & re
umbratili, aut deumbrata: ubi fallacia quædam rei ſimulachra adumbrantur, non
res ſolidæ exprimuntur. Quid umbra inanius, fugacius, inconſtantius? In rebus crea-
tis mutabilitas uaria, umbræ, tenebræ, & crebra uiciſsitudo. At Deum nullæ tenebræ
intercipiunt, lucem habitat inacceſsibilem. Numeri 23. Non eſt Deus quaſi homo, ut
mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur.*

Voluntariè enim genuit nos uerbo ueritatis, ut ſimus ini-
tium aliquod creaturæ eius. *Hac propoſitione, qua propinat nobis gu-
ſtum diuinæ bonitatis Apoſtolus, euertit errorem eorum, qui Deum culpæ & ma-*
Deus genuit nos.
*li autorem faciebant. Omnium rerum opifex uoluntariè, id eſt, iuxta ſuam de-
ſtinatam uoluntatem, & conſilium ſuum æternum, genuit, id eſt, creauit nos, uer-
bo ueritatis, id eſt, uerbo ſuo, dicens, Faciamus hominem ad imaginem & ſimili-*
Adam genuit nos morti.
*tudinem noſtram. Aut, Cùm genuiſſet nos Adam morti, ſerpentis enim perſua-
ſione & fallacijs occæcatus uitam amiſit, & nos tenebris obnoxios genuit. Sed
Deus noſtræ calamitatis miſertus, non coactè, ſed uoluntariè, id eſt, ſua ſponte,*
Verbum ueritatis.
*propenſione ſui animi, iuxta ſuam uoluntatem, non autem noſtrum meritum nos
genuit, imò regenuit uerbo ueritatis, id eſt, per filium ſuum uerbum æternum,
per quod omnia creata ſunt. Aut uerbo ueritatis, id eſt, Euangelio, per quod cre-
dentes in filium Dei naſcimur, ſumus'que filij Dei. Ad hunc modum, 1. Corinth.
quarto dicebat Paulus, Per Euangelium ego uos genui. Et ad Galatas 4. Fi-*
Verbo Domini regeneramur.
*lioli mei, quos iterum parturio. Per uerbum ergo Domini regeneramur, qui ma-
le eramus geniti ex carne & ſanguine. Rogabis, Ad quid ſumus progeniti? Re-
ſpondet Apoſtolus, Vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. Quaſi dicat, Opti-
mus opifex & pater, qui neminem tentat, neminem ad peccatum ſolicitat, omni-
bus ne impingant lucem præbet, ægris medetur, læſas conſcientias ſanat, à mor-*
Homo regenitus ut eſſet creaturarum præſtantiſsima.
*te æterna eripit, nos per prædicatorem, & fidem Euangelij, regenuit, non
tantum ut eſſemus creatura eius, ſed ut eſſemus initium aliquod, id eſt, primi-
tiæ creaturæ eius, ſeu, ut eſſemus omnium creaturarum præſtantiſsima. Quaſi
intelligat Apoſtolus, nos eſſe cæteris rebus creatis præſtantiores, Quòd olim
ſingularum rerum primitiæ offerrentur, hoc eſt, præcipua quæque. Aut, ut eſſemus*
Primogenita ſunt Domini.
*primitiæ creaturarum, filij Dei, primogeniti electiſsimi, optimi de frugibus, ſan-
ctificati Domino. Omnia enim primogenita ſecundum legem Exodi 13. Numeri 3. Do-
mini ſunt. Vt eſſemus, inquam, quiddam optimum inter ipſius Domini creaturas, &*

tales

tales, qui offeramur Deo. Omnes enim ſumus oblati Deo in Chriſto IESV, ſicut Iſraëlitæ in Leui, tanquàm aliquid optimum in Chriſto facti ſumus primogeniti, filij Dei, hæredes Dei, cohæredes IESV Chriſti. Ad hæc facit quod Ieremias 3. cap. de Iſraële dicebat: Sanctus Iſraël domino, primitiæ frugum eius. Magna laus Chriſtianorum. Ad hunc modum non audent Angeli ſe nobis conferre: quia uident Chriſtum per humanam naturam nobis ſimilem factum. Vnde nobis ſeruiunt, Pſal. 99. & Hebr. 1. cap. Colligamus ex his, homines ſuo malo, non autem à Deo malos eſſe, atque de ſancta Dei prouidentia reuerenter loquendum. Obiter dixerim, Euangelium ſermonem ueracem, ſeu ueritatis dictum, non tam quòd nihil mendacij in ſe habeat, ſed & quòd ueraces faciat. Ioan. 8. Si uos manſeritis in ſermone meo, uerè diſcipuli mei eritis: & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Secundò, Verbum ueritatis dictum eſſe iuxta Hebraiſmum, pro Verbo ueraci: imò pro ipſa ueritate: ut Chriſtus ad patrem inquit Ioannis 17. Sermo tuus ueritas eſt. Et de ſe, Ego ſum ueritas & uita. Rurſus alibi dicitur, Verbum uitæ, pro uerbo uitali, & uiuifico. Eſt enim Chriſtus filius Dei, uerbum ueritatis, & uitæ: id eſt, ueritas, & uita.

Fideles omnes in Chriſto oblati, ut Iſraëlitę in Leui.

Homines ſuo malo, non autē à Deo mali.

Euagelium eſt uerbum ueritatis ſeu uerax.

Chriſtus uerbum ueritatis, & uitæ.

Scitis, fratres mei dilectiſsimi, ſit autem omnis, &c. Poſtquàm docuit quantis beneficijs nos ſua bonitate cumularit Deus, hortatur, monetq; caueamus à linguæ petulantia & ira fomite impatientiæ: quæ incautum hominem à ſublimæ charitatis gradu deijciunt & deturbant. Non eſt quod uos doceam, fratres mei dilectiſsimi, hoc ſcitis, eſtis in lege docti, nihil horum uos latet, ſed uehemēs amor meus, & feruēs charitas in uos, me huc impellit, ut uos adhorter & admoneam. In primis, Omnis homo ſit uelox: id eſt, impiger & diligēs ad audiendū, id eſt, ad diſcendū. Prius ſe uerum diſcipulū, quàm magiſtrum agnouerit. Tardus, id eſt, lentus & cūctans ad loquendū, id eſt, docendū. Ac ſi dicat, Cum quis dicturus eſt, ſit circunſpectus, ne lingua mentē præcurrat, & uerius cornicari quàm dicere uideatur. Nō abs re à Philoſophis dictū eſt, Naturā homini duas aures tribuiſſe, & unum os, ut multa audiat, pauca uerò loquatur. hæc linguæ petulātia ortum habet ex ignorantia rerum diuinarū. Oportet reuerà de religione & Dei operibus, prius probè didiciſſe, quàm de illis diſſerere, & docere. Nullus ergo docendi prouinciam arripiat, non uocatus, non miſſus. Sit item tardus: id eſt, lentus, atque tam tardus, ut nunquàm ad iram (quæ rationem præoccupat) perueniat. Aut tardus ad iram, hoc eſt, ſit patiens & longanimis, ut non quaslibet ob cauſas (ait Beda) ſerenitatem noſtri uultus in auſteritatem uertamus, ſed certa exiſtente ratione. Iraſcimini enim (ait propheta) & nolite peccare. Cauſam ſubiungit: Nam ira uiri, quæ eſt appetitus uindictæ rationem occæcans, iuſtitiam Dei non operatur: hoc eſt, nihil pietatis in homine irato percipi poteſt: imò hominem ira ſibijpſi eripit, quæ uerè nuncupatur uis & fomes impatientiæ. At ubi lætus, patiens, & longanimis eſt homo, toto uirtutum choro ornatur. Si Chriſtiani ſumus, non commoto efferueſcimus animo, non indignamur fratribus: ſed condonamus, relinquentes diſceptationem, atq; iracundiam. Roma. 12. Non uoſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim, Mihi uindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Vbi ergo iracundia, ibi non eſt iuſtitia Dei. Hæc nos docent diligere inimicos, non uindicare de male merentibus, bene precari malè precantibus. Obſerua, iuſtitiā Dei dicit, quæ Deo iudicante ſubſiſtit: quæ Deo probatur ac grata eſt.

Ira fomes impatientiæ.

Lingua mētem non pręcurrat.

Natura cur homini duas aures, & unā linguam dederit.

Linguæ petulantia unde oritur.

Ira rationē ne præoccupet.

Ira quid eſt.

Ira fomes eſt impatientiæ.

Iuſtitia Dei.

Propter quod abijcientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, in māſuetudine, &c. Eleganti metaphora ab agricolatione petita, hortatur ad munditiem tum mētis, tum corporis. Quemadmodū agricola ſemē ſuum

Agricolę in repurgando agro diligentia.

terræ mandaturus, in primis curat agrum lapidibus, carduis, ſentibus & cæteris id genus repurgari, ut quod ſeminatur felicius creſcat, & uberius matureſcat. Ita cùm geniti ſumus non ex corruptibili ſemine, ſed uerbo ueritatis, neceſſe eſt huic ſemini, naturæq; diuinæ reſpondeamus. Propter quod abijciētes, ac ſi dicat, Agite, deponamus à nobis omnem immunditiam, hoc eſt, omnem infidelitatem, & abundantiam malitiæ: id eſt, uanas, & inanes cogitationes, ſuperfluos & impios de rebus diuinis ſermones, omnem deniq; tum mentis tum corporis ſcoriam, ut mens noſtra illius diuini, & cœleſtis ſeminis: id eſt, uerbi Euāgelici, ſit capax. Quod ſi in uiſcera & ſulcos animi ſemel iactum & inſitum fuerit, non ſolùm fructum uberrimum & optimum reddet, ſed etiam animas ueſtras conſolari, firmare, & ab omni tempeſtate iræ, & cupiditatum turbine ſeruare, & tādem beare poterit. Suſcipite: id eſt, recipite: uerbum, ſupple, Dei: Inſitum: id eſt, per regenerationem illam cœleſtem recipiamus uim inſitam pectoribus noſtris. Euangelium enim uirtus Dei eſt, in ſalutem omni credenti. Recipiamus inquam, in manſuetudine: id eſt, cum omni manſuetudine, & pace, citra ullam diſceptationem, aut cōtentionem, & iram, audiamus uerbum Dei, modeſtè & prudenter ſentientes de operibus Dei, & de his ſanctè loquentes, iuſtè quoque uiuentes in hoc ſeculo. Quod uerbum in animis noſtris inſitum poteſt ſaluare animas noſtras: id eſt, faciet ne perperam de rebus ſacris ſentiamus, ne impudicè loquamur, nobiſq; plus æquo placeamus philautia ducti: Sed ut pie uiuamus, & tandem æternum beatitate fruamur per Chriſtum noſtræ ſalutis autorem.

Semen Euangelicum.

Verbum inſitum.

Status epiſtolę Catholicæ Iacobi.

Eſtote autem factores uerbi, & non auditores tantùm. *Totius epiſtolæ ſtatum paucis perſtringit.* Vt regnum Dei non in ſermone, ſed in uirtute conſiſtit, ait Paulus 1. Corinth. 4. Ita Chriſtiana religio non uerborum garritu, ſed charitate, & mandatorum Dei obſeruatione conſiſtit. Eſtote factores uerbi: id eſt, quod ex doctrina ueritatis didiciſtis, opere pietatis complete. Neceſſe eſt diſcipulum CHRISTI, præceptoris ſui doctrinam excipere, & ad præſcriptum Dei mores formare, totamq; uitam inſtituere. Nam qui Euangelium memoria tenent, de CHRISTO egregiè diſſerunt, cantillant ſuauiſſimè, alios eruditè docēt, ſed uim & ſpiritum ipſius Euangelij nunquàm delibarunt, nihilq; præſtant Euangelio dignum, ſolo uerbo, non uerbi factis ornantur, hypocritæ, & pſeudochriſtiani ſunt.

Sacræ literæ attētè legātur.

Fallentes uoſmetipſos. *Alludit ad ſupputatores, & calculis ratiocinantes. Quemadmodum, qui calculos, & negotiorum rationes inconſideratè, negligenter, & præcipitanter in ſuis ſupputationibus ductant, falluntur: ita qui leuiter & non attentè, ſed incogitanter ſacras literas legit, uel obiter audit, non attēdens ſenſum & ſcopum lectionis, & ob id putans ſe ſummam religionis Chriſtianæ aſſequutum, fallitur. Scopus Chriſtianæ religionis eſt, quæ ex doctrina ueritatis didicimus, opere compleamus. Qui ergo ſummam pietatis uerbis & non factis collocant, falſa ſupputatione ſeſe, non Deum fallunt.* Totus hic locus uidetur reſpicere in illud CHRISTI, Luc. 11. Beati qui audiunt uerbum Dei, & cuſtodiunt illud. Item Matth. 7. Omnis ergo qui audit uerba hæc, & facit ea, aſſimilabitur uiro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſuper petram. Rurſus Roma. 2. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Non ſunt uerbi effectores, niſi fideles, qui credunt in IESVM Chriſtum legis perfectorem. Incredulus nunquàm complet legem, etiam quando multis operibus ſimularit legem. Fucus eſt, peccatum eſt, hypocriſis eſt, quicquid ex fide non eſt.

Chriſtianę religionis ſcopus.

Sacra lectio ſpeculo cōparata.

Quia ſi quis auditor eſt uerbi, & non factor, &c. *Peruenuſta ſimilitudine lectionem ſacram ſpeculo comparat, explicans quàm uanum ſit, legiſſe, uel audiuiſſe*

uiſſe ſacram lectionem, et nihil cogitaſſe de inſtituendis corrigendis'ue moribus, ad illius lectionis præſcriptum. Obſeruabis iuxta dialecton Hebraicam dicit, Vultum natiuitatis: id eſt, faciem naturalem, natiuam, & germanam, ac minime fucatam. Quemadmodũ homo in ſpeculo cõtemplatur faciem ſuam, ſi quas habet labes, næuos, rugas, & ſordes, denique quid faciei deſit, an lota ſiue impura ſit, conſpicit. Conſiderauit enim ſe, & abijt: id eſt, qui cùm acceßit ut uideret, qua forma eſſet, nec interim cogitauit, de mutandis formæ uitijs, ille idem & non alius abijt, & ſtatim oblitus eſt, qualis fuerit: hoc eſt, ne meminit quidem qualem ſe conſpexerit. Ita qui ſe auditorem uerbi Dei ſolum accommodarit, nihil fructus conſequetur: Idem, & non alius, niſi fortaßis deterior, redibit. Lex Dei, & ſacra lectio, eſt ſpeculum, in quo cognoſcimus peccatũ noſtrum, lapſus noſtros, infirmitatem noſtram & morbum, ac quid dominus requirat à nobis, quid facere, quid fugere debeamus, quæ ſit uoluntas Dei, quis illius ergà nos amor. Cùm legem audimus in literã tantùm (quæ occidit) non intẽdamus, ſed introſpiciamus penitius, & in legis medullam penetremus, ubi uera animæ ſagina, & fructus ſuauißimus reperitur. Litera aurẽ ferit, ſed ſpiritus cordibus inſidet, & uitam immutat ac renouat. Quare ſi quæ in uita audientium, legentium'ue maculæ ſunt, labes, & ſcelera, ſtatim relucẽt in ſacro ſpeculò, repercutiunturq́; in facie contuentium. Hic niſi cogitauerit de repurgãdis conſcientiæ maculis, inutilis lector, auditor'ue fuit: imò ſtatim atque in auribus uerbum ſonuit, præterijt, & oblitus non modò peccatorum, ſed & omnium, quæ audierat, ut cœpit, perditißimè uiuit. Hæc omnia à ſimilitudine, & ſpeculi ratione ſumpta ſunt. Minus nobis notæ ſunt facies noſtræ, quàm alienæ, quòd noſtras in ſpeculo tantùm, alienas autem uerè, & non per repercuſſas imagines uidemus: Minusq́; hærent, quæ in ſpeculo, quàm quæ uerè intuemur. Iſta eſt cauſa, propter quam nobis placentes aliorum notas & uitia uideamus, noſtra uerò uel negligamus, uel dißimulemus. Nunquam aut raró in nos ipſos demitti tentamus. Nunquam, qui ſumus, qualesq́; eſſe debeamus, in mentem uenit: ſed qui ſint alij, aut quales eſſe debeant, curamus. Si auditores & factores uerbi fuerimus, quales ſumus ſentiemus, morbos curabimus, & uitam noſtram ad diuini uerbi, & ſacræ lectionis præſcriptum inſtituemus.

Vultus natiuitatis.

Lex Dei eſt ſpeculum.

Litera autem ferit, ſpiritus autẽ cordibus inſidet.

Cur potius aliorum notas, quam noſtras reprehẽdimus.

Qui autem perſpexerit in lege perfectæ libertatis, &c. Hæc ſententia cum præcedẽte antitheſim habet, qua apertius oſtendit, quàm inutile fuerit audire uerbum Dei ſine fructu. Legem perfectæ libertatis Euangelium & ueritatis doctrinam uocat. Quam hic dicit Legem, prius Speculum nuncupauit: non iuxta uim legis, ſed auditorum uarietatem, & imperfectionem. Nam uanè accedenti, legenti, & audiẽti, ſcriptura ſuperficies quædam eſt & ſpeculum: Legenti autem ex animo, & Deum quærenti ſcriptura & uerbum eſt lex perfectionis & libertatis. Euangelium enim aduehit ſecum ſpiritum libertatis, quo liberamur à iugo ſeruitutis, & peccati. Qui ergo nudam legis literam legunt, uel corticem tantùm lingunt, nihil libertatis conſequuntur, ſolùm perterrentur, & facilè pereunt. Litera enim occidit. ob id legem & Euangelium auerſantur. Sed qui ex animo, & purgata mente penitius inſpicit, & in autorem legis fertur, amorem Dei erga ſe cognoſcit, & expendit, in eum totus tendit, & ſpiritum libertatis recipit: quo fretus omnem terrorem excutit, & cum fiducia clamat, Abba pater. Huius conſcientia libera fit & tranquilla: is uerè liber eſt: quoniam filius Dei, qui eſt ueritas, & lex ſpiritus uitæ, per CHRISTUM Ieſum in quem credit, liberum eum reddidit. Rogabis: À quo? À Peccato. Roma. 8. Nihil ergo nunc damnationis eſt ijs, qui ſunt in CHRISTO IESV, qui non ſecundũ carnem ambulãt. Rurſus ab igno-

Lex perfectæ libertatis.

Scriptura incogitanter legẽti eſt ſuperficies, ſed cogitanter legenti eſt lex perfectæ libertatis.

Euangeliũ comitẽ habet ſpiritum.

Lex ſpiritus uitæ liberat nos à peccato.

rantia & tenebris: CHRISTVS *enim, Ioan. 12. Lux eſt mundi. A' Metu cordis: qui enim fidit in* CHRISTVM, *mortis uictorem habet: quantum conſpirauerit mundus contra eum, is nō concidet, intelligēs ſe Deo curæ eſſe, & uitam ſuam in manu Dei eſſe, è qua maligni opera non eripietur. Nihil ergo fidenti in* CHRISTVM *uerendum, timēdum'ue eſt ſeruili iſto timore, cùm* CHRISTVM *habeat, qui pro nobis mortuus eſt, ut ab omni iniquitate nos liberaret. Qui ergo perſpexerit: id eſt, ex animo uel audierit, uel legerit: in lege perfectæ libertatis: id eſt, in Euangelio, & doctrina ueritatis, tanquam ad abſolutam uitæ regulam, & omnium functionum ſuarum directorium. Nec incipit ſupple, ſolùm pio zelo, ſed etiā permanſerit in ea, hoc eſt, toto ſtudio & cura diligenti perſeuerauerit in obſeruatione eorum, quæ in lege ſancta præſcribūtur: cùm nō ſit auditor obliuioſus, ſed effector operis: id eſt, quæ audiuit in animum recondit et opere complet, hic beatus in facto ſuo erit, nō quòd audierit, ſed quòd auditum præſtiterit: id eſt, uerè & ex animo crediderit, fidemq; factis expreſſerit. Non huc tendunt uerba noſtri Apoſtoli, quò doceat nos iuſtificari (hoc eſt, remitti nobis peccata noſtra, & quòd ex impijs pij efficimur) noſtris meritis, & operibus (hoc enim gratia* IESV CHRISTI *habemus: Nam non ex operibus, ait Paulus ad Titum, quæ fecimus nos, ſed ſecūdum ſuam magnam miſericordiam ſaluos nos fecit.) Sed quò intelligamus, quàm inanis eſt, & uana opinio eorum, qui iactant fidem ſine operibus.*

Scopus Iacobi.

Si quis autem putat ſe religioſum eſſe, &c. *Exemplo aperit, qui habeāt uanam fidem. Atq; quod familiare eſt Hebræis una & altera ſpecie peccati, utputa petulantia linguæ, quæ ex uago & inſtabili corde naſcitur, omnia alia comprehēdit uitia. In lingua enim & corde (quod eſt affectuum ſedes) inhærere ſolent peccata & omnia, & maxima. Qui petulantem habent linguam, & eandem non frænant, ſtatim de Deo irreuerenter loquuntur, de fide, religione, & cæteris ad pietatem facientibus. Satis eſt his, ſi dicāt ſe credere, utcunq; interim impurè uiuant. Hypocritæ ſunt, uagum & inſtabile cor habētes, Deum & timorē eius expectorantes, ſeu magna & ardua de Deo & eius religione iactantes, ſeſe totos interim affectibus ſuis & concupiſcentijs tradunt.*

Linguæ petulantia.

Cor ſedes affectuum.

Religioſus.

Si quis putat ſe eſſe religioſum: id eſt, timentem Deum, cultorem Dei, fidelem, Chriſtianum: Non refrænans linguam ſuam: id eſt, non ſibi temperat à conuicijs, obtrectationibus, & turpiloquijs: Sed ſeducens cor ſuum: id eſt, aberrare ſinens, ut etiam in quæuis uitia prorumpat: huius uana eſt religio: id eſt, cultus huius eſt ingratus, & non acceptus coram Deo, qui mauult miſericordiam, quàm ſacrificium, & recōciliationem, quàm oblationem, Oſeæ 6. Matth. 5. Pſal. 33. Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Hic locus auerſatur indoctos, qui neglecto uerbo Dei, dum ſua ſequuntur ſomnia, non docent, cùm docere nituntur, ſed ſeducunt, & ſuis impoſturis auditores fallunt. De his mentionem facit Hieremias cap. 23. Non mittebam eos, & ipſi currebant.

Religio multiplex.

Religio munda, & immaculata apud Deum, &c. *Eſt quædam religio hypocritica, quæ ſolo uerborum ſonitu cōflatur, nihil charitatis in ſe habens. Eſt & alia munda: id eſt, pura, & immaculata religio, grata & accepta apud Deum, &, pro id eſt, patrem, qua filij ſe Deo patri adprobare ſtudent. Atque ut paulò antè ſub uno uitio cætera omnia comprehendit, ita hìc ſub una ſpecie bonorum operum reliqua charitatis opera complectitur. Vera religio Deo acceptiſſima maxime conſiſtit in miſericordia ſiue charitate: in innocentia, ſiue cuſtodia puræ uitæ. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem: id eſt, gratiſſimus Deo cultus, & qui locum habet apud Deum,*

eſt

eſt Viſitare pupillos:id eſt,orphanos,& uiduas in tribulatione eorum. Per Pupillos & Pupilli.
Viduas *intelligit omnes auxilio,et cõſilio deſtitutos,quibus noſtra opera prodeſſe poſ-* Viduæ.
*ſumus.*Et *immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo,id eſt,abnegare ſeſe,& omnibus, quæ*
hic mundus habet,renuntiare,& accepta in humeros cruce, Chriſtum *ſequi.*Per Seculũ Seculum.
intelligit Mundum,*ſeu omnia,quæ ſunt in mundo,ut ſunt concupiſcentia carnis & ocu-*
*lorum,&c.*1.Ioan.2.*De his egregiè diſputauit* Beatus Auguſtinus *libro ad* Bonifacium
contra duas Pelagianorũ *epiſtolas,* 3.*cap.* 5.*Sancti fideles in* Mundo *ſunt,ſed de* Mun- Sancti in mun-
*do non ſunt,*Ioan.15.& 17.*Vtunturq́; hoc* Mundo *tanquam non utentes.* 1. Corinth.7. do,non ſunt de
Id *eſt,non hærent rebus huius* Mundi,*non fidunt terrenis,caducis, & momentaneis, ne* mundo.
inquinentur ceu reliquus Mundus, *qui totus eſt in malo conſtitutus.*1. Ioã. 5.Vnde idẽ,
Ne *diligamus* Mundum,*neque ea,quæ in* Mundo *ſunt.*1.Ioan.2.*Sed exeamus ad* Chri-
ſtum extra caſtra,opprobrium eius portantes. Hebræorum 13.

CONCILIATIO.

IN SPECIEM *pugnare uidentur hi loci* Geneſ.22.*cap.*Tentauit Deus Abra-
ham : Et *hic,*Deus *neminem tentat.*

RESPONDEO, *Duas in Scripturis reperiri tentationes: Alterã quæ eſt pro-* Tentatio du-
*batio,alteram quæ ad malum ſolicitat.*Iuxta *eam,quæ probat,tentauit* Deus Abraham: plex.
*id eſt,*Deus *experimentum ſumere uoluit de fide* Abrahæ:*non quòd ignoraret,ſed quòd*
omnibus hominibus documentum præbere uoluit,quàm fuerit Abraham Deo *obſequen-*
tiſſimus.Ad hunc modum dicebat Moyſes, Deut.13. Tentat *uos dominus* Deus *ueſter:*
*id eſt,probat.*Non *autem ad malum impellit,& ſolicitat.* Idq́; *eſt,quod noſter* Apoſto-
*lus dicit,*Deus *neminem tentat : hoc eſt ,* Quemadmodum Deus *neque in mala labitur,*
neque propellitur,ita neminem in malum propellit,ſed magis ut probet,& ſeruet: Sicut
*mortificat,non ut pereamus,ſed ut uiuificemur.*Diabolus *autem tentat,id eſt,ad malum* Deus mortifi-
impellit,& ſolicitat,ut decipiat,& perdat. cat ut uiuificet.

QVID HIC *uult nos uarijs agitatos tentationibus gaudere* Iacobus,*cùm* Chri-
ſtus abſolutum patientiæ exemplar,in afflictionibus triſtis fuerit, atq; in cruce clamaue-
*rit,*Deus Deus *meus,ut quid dereliquiſti me? Nihil hîc gaudij uidetur eſſe.*RESPON
DEO, *Gloriantur,& gaudent ſancti iuxta rationem in afflictionibus, quas ſenſus &*
*caro fugiunt.*Vide *primam* Conciliationem,*quam in* 7. *cap. ad* Roma.*ſcripſimus.*

DICTIO.

IACOBVS,*tetraſyllabum penultimam producit.*Claudianus,Quid *laceras uer-* Iacobus Al-
ſus Dux Iacobe *meos?*Hic *fuit* Hieroſolymitarum Epiſcopus. *Dicitur* Iacobus Alphæi, phæi,& frater
ſubaudi filius,ait Auguſtinus *libro primo loquutionis de* Geneſi , Frater *domini ex co-* domini.
gnatione Mariæ *matris* Domini *nuncupatus.* Legito *præfationem* Hieronymi *in hanc*
epiſtolam.

GRAECI *in capite epiſtolarum* χαίρειν , *id eſt,gaudere,collocant : qua dictione* χαίρειν.
optant ut animus lætitia fruatur, utcunq; externa infeliciter cadant. Latini *ſalutare aut*
ſalutem interpretantur.

LEX *generali uocabulo (cùm hic dicitur, ſi permanſerit in lege) uidetur accipi* Lex.
pro omni ſcilicet doctrina,per quam Deus *hominem docet.* Thora Lex *enim* Hebræis *à*
docendo,dirigendo,& inſtruendo nomen habet.

VISITANDI *uerbum,iuxta* Hebræorum *morem,in bonam partem accipitur,* Viſitare.
nempe pro Conſulere,Iuuare,Aſſerere.Quia *uiſitauit,& fecit redemptionẽ plebis ſuæ.*
Aliquãdo in malã ſumitur partem.ſignificatq́; Punire,Caſtigare, Vindicare.Exod.32.

Viſitatio impiorum

Ego autem in die ultionis uiſitabo & hoc peccatum. Vnde uiſitatio impiorum, in ſacris, dicitur eorum iudicium.

Inſerere. Inoculatio. Cor noſtrum ſterile.

I N S I T V M *ab inſero, inſeui, inſitum, quod de arbore dicitur, quando ſcilicet ſciſſo trunco, ſurculus fœcundæ arboris inſeritur in ſterili: ſiue quum oculus unius arboris alteri adhibetur, quod quidam inoculationem uocant: uel quando ſeminatur, uel quando plantatur. Per metaphoram, uerbum Dei, quod eſt ſurculus fœcundæ arboris, inſeritur in corde noſtro, quod reuera ſuapte natura ſterile eſt.*

Refrænare.

R E F R A E N A R E *coërcere eſt, atq; cohibere, & quaſi retrahere, cōpeſcere.*

Reſpectus perſonarum non habendus. CAP. II.

Leuit. 19.c Deut. 1.c. 16.d Prouerb. 24.c Eccl. 42.a

FRatres mei, nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri I E S V Chriſti gloriæ. Etenim ſi introierit in cōuentum ueſtrum uir aureum annulum habens, in ueſte candida, introierit autem & pauper in ſordido habitu, & intendatis in eum, qui indutus eſt ueſte præclara, & dixeritis ei, Tu ſede hic bene: pauperi autem dicatis, Tu ſta illhic, aut ſede ſub ſcabello pedum meorum: non'ne iudicatis apud uoſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationū iniquarum? Audite fratres mei dilectiſsimi: Non'ne Deus elegit pauperes in hoc Mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromiſit Deus diligētibus ſe? Vos autem exhonoraſtis pauperem. Non'ne diuites per potētiam opprimunt uos, & ipſi trahunt uos ad iudicia: Non'ne ipſi blaſphemant bonum nomen, quod inuocatum eſt ſuper uos? Si tamen legē perficitis regalem ſecundum ſcripturas, Diliges proximum tuum ſicut teipſum: bene facitis. Si autem perſonam accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quaſi trāſgreſſores. Quicunq; autem totam legem ſeruauerit, offendat autem in uno: factus eſt omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quòd ſi non mœchaberis, occides autem: factus es tranſgreſſor legis. Sic loquimini, & ſic facite ſicut per legem libertatis incipientes iudicari. Iudiciū enim ſine miſericordia illi, qui non facit miſericordiam. Superexultat autem miſericordia iudicium. Quid proderit fratres mei, ſi fidē dicat quis ſe habere; opera autem non habeat? Nunquid poterit fides ſaluare eum? Si autem frater aut ſoror nudi ſint, & indigeant uictu quotidiano, dicat autem aliquis ex uobis, illis, Ite in pace, calefacimini & ſaturamini: non dederitis autem eis, quæ neceſſaria ſunt corpori: quid proderit?

Pauperes. Diuites. Leuit. 19.d Matth. 22.d Marc. 12.c Roma. 13.c Galat. 5.c Lex tota implenda. Miſericordia. Fides ſine operibus nō eſt ſides. 1. Ioan. 3.c

Cum ſitis Chriſtiani, ne habeatis perſonarum delectum.
Gloriæ] uel glorioſi.
Sub ſcabello] uel, iuxta ſcabellum.
Nōnne iudicatis] uel nōnne iudicati eſtis in &c. aut nōnne delectum perſonarū habetis.
Exhonoraſtis] contemptui habuiſtis.
Et ipſi] &, pronam.
Iudicia] tribunalia.
Blaſphemant bonum nomē] male loquūtur de bono nomine, ſeu de religione Chriſtiana.
Redarguti] & redarguimini
Incipientes iudicari] iudicādi.
Superexultat autē miſericordia iudiciū] Id eſt, gloriaē miſericordia aduerſus iudiciū.
Calefacimini] calefcite.

In ſemetipſa] per ſe & ſola.

prodерit? Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo: oſtende mihi fidem tuam ſine operibus: & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meã. Tu credis, quòd unus eſt Deus. Bene facis. & dæmones credunt & contremiſcunt. Vis autẽ ſcire ô homo inanis, quoniã fides ſine operibus otioſa eſt? Abraham pater noſter non'ne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniã fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides cõſummata eſt? Et ſuppleta eſt ſcriptura dicẽs, Credidit Abraham Deo, et reputatũ eſt illi ad iuſtitiã, & amicus Dei appellatus eſt. Videtis quoniã ex operibus iuſtificatur homo: & non ex fide tãtum? Similiter & Rahab meretrix, non'ne ex operibus iuſtificata eſt, ſuſcipiens nuntios, & alia uia eijciens? Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt: ita & fides ſine operibus mortua eſt.

Dæmones credunt Deum.

Otioſa] inefficax.

Abrahæ opera per fidem. Geneſ. 22. b

Suppleta] impleta.

Geneſ. 15. b Roma. 4. a Galat. 3. a

Rahab opera per fidem. Ioſue 2. a

Fratres mei, nolite in perſonarum acceptione, &c. *Videtur hæc clauſula dici per antitheſim cum fine præcedentis capitis. Nam quum dixiſſet, ueram religionem conſiſtere in miſericordia & cuſtodia innocentiæ: Nunc oſtendit, non eſſe ueram religionem, ſi perſonam accipimus, ſi ſpretis pauperibus, potentes* Mundi *in pretio habeamus.* Vanitatem *ſui & noſtri ſeculi redarguit* Apoſtolus. Non *pauci erant (quales & hodie ſunt multi) qui fidem iactabant, & de* Chriſti *doctrina magnifica dicebant, nullam interim proximorum rationẽ habentes, imò neglecta charitate, & ſpreta in pauperes beneficentia, diuites, &* Mundi *potentes (à quibus uel lucelli, uel gloriæ aliquid expectare licebat) magnificabant, & magnipendebant. Aduerſus hos hypocritas, imò ueros palpones, diſſerit noſter* Apoſtolus. Fratres mei. *Auditorum beneuolentiã his uerbis ſibi conciliat.* Vox *blanda & ſuauis eſt.* Nolite *habere fidem* Domini *noſtri* IESV *Chriſti: id eſt, non putetis uos habere fidem domini: id eſt, ueram religionem, & pietatem* Chriſtianam *in perſonarum acceptione: hoc eſt,* Nolite *attendere & reſpicere perſonarum titulos & qualitates, nihil ad id, quod exercere debetis, ſpectantes: hoc eſt,* No*lite reſpicere iuxta ueſtram exiſtimationem carnalẽ, qua potius corporis, quàm animi, dotes intuimini.* Si Canonicatum, Curionatum, *aut* Præfecturam *aliquam in* Chriſti Eccleſia *collaturus es, cõfer: nõ quia frater, aut cõſanguineus, aut diues, ſtemmatiſq́; clarus eſt:* Sed *quia ſtudioſus, pius, & multis animi dotibus ornatus.* Nõ *quòd uelim fratris, aut conſanguinei titulũ, modò adſint uirtutes, impedimẽto eſſe, ne fratri conferas: adiutabunt potius circũſtãtiæ illæ, quã obſint.* At *ſi diuites in pretio habes, neglectis his, quibus res anguſta domi eſt, quos tantopere* Chriſtus *commendauit: perſonã accipis, & fidẽ* Domini *non habes.* Fides *enim, uera religio eſt:* Religio *docet charitatẽ & miſericordiam:* Ergo *ſi fidem domini* IESV *habetis (qui doctrina & exemplo uitæ, miſericordiam commendauit) non oportet uitã iſtam agatis, qua fidem cõmendantes, charitatẽ & munificentiam in pauperes interim negligitis.* Dictũ *eſt,* Domini *noſtri* IESV *Chriſti gloriæ, iuxta* Hebraiſmũ: *id eſt,* IESV *Chriſti glorioſi.* Vt Hebr. 1. *Splẽdor gloriæ: id eſt, ſplẽdor gloria, ſeu ſplẽdor glorioſus.* Eſt *certè* IESVS *Chriſtus dominus & rex gloriæ, potens & glorioſus.*

Perſonarũ acceptio fugienda.

Chriſtus gloriæ.

Etenim ſi introierit in conuentum ueſtrum uir aureum annullum habens, &c. *Elegans paradigma, quo exponit & explicat, quid ſit illa perſonarum acceptio, quam damnat. Primo loco receptionem perſonarum ponit. Secundo illam duriter profligat. Si quiſpiam introierit in conuentum ueſtrum, id eſt, in congregationem. Videtur Apoſtolus intelligere locum ubi publica exercentur officia, & Chriſtiana quidem, ut publica Euangelij annuntiatio, aut quum pro tribunali ſedent iudices, & huiuſmodi, ubi publicæ fiunt functiones. Habens aureum annulum: hoc eſt, aureo inſignitus annulo, aut torque. In ueſte candida: id eſt, ſplendida: hoc eſt, holoſericatus eſt. Olim magnificum erat ac regale candidis amiciri. Ingenui homines, & qui multis animi dotibus præſtantes erant, annulis, ueluti uirtutum, & rerum præclarè geſtarum inſignibus, ornabantur. Vnde merita & honores in Republica iuxta ſolidam uirtutem & res bene geſtas decernebantur, non autē ſecundum diuitias, fortunam, aut ſplendorem. Quod ſi hodie obſeruatum uideremus, multò melius tum publicis tum priuatis rebus conſultum foret. Introierit autem & pauper in ſordido habitu, id eſt, non purpura, ſed uili ueſte tectus: & intendatis in eum, qui indutus eſt ueſte præclara: id eſt, cum geniculatione purpurato & holoſericato aſſurgatis, dicentes, Tu ſede hìc bene: id eſt, honoratiorem locum ipſi immerito deferatis: Pauperi autem, ueluti contempto, dicatis, Tu ſta hìc, aut ſede ſub ſcabello pedum meorum. Nec ob aliud, huic nihil honoris defertis, niſi quòd pauper eſt, & tenui ueſte tectus. Hæc indicant receptionis perſonarum modum & rationem. Audiamus nunc quàm durè hos Palpones arguit Apoſtolus. Non'ne, ſupple, dum hæc facitis, iudicatis apud uoſmetipſos: id eſt, apud uos uicti eſtis, & facti eſtis iudices cogitationum iniquarum: id eſt, an non ſtatim animus ueſter & conſcientia ueſtra uos condemnat, & reclamat hoc factum ueſtrum, qui adulamini auro, purpuræ, diuitibus & holoſericatis, non tribuentes honorem debitum uirtuti, & ſtudioſis uiris, qui fide, ſynceritate, moleſtia, & cæteris animi dotibus commendantur? Iudicatis ſolùm ſecundum ueſtes, non autem uirtutes. Quid, rogo uos, ueſtes ad iuſtitiam faciendam, Rempublicam regendam, & ad alia uirtutum munia exercenda faciunt? Nihil certè. Abſit ergo apud fideles uiros, ſiue in priuatis, ſiue in publicis negotijs, perſonarum acceptio.*

Locus publicæ functionis.

Candidis ueſtiri regale erat.

Annulus inſigne uirtutis.

Honorum partitio iuxta merita.

Non'ne Deus elegit pauperes in hoc Mundo, &c. *Perſonarum acceptionem diſſuadere proſequitur, argumento à perſona pauperis & diuitis ſumpto. Audite fratres mei dilectiſſimi: Non'ne Deus elegit pauperes: id eſt, non'ne Deus amat pauperes: aut, non'ne pauperes Deo grati ſunt? Certam notam addit, qua facilius agnoſcamus de quibus loquitur pauperibus. Pauperes in Mundo, id eſt, pauperes ſpiritu, ſeu ſpiritales & humiles, quorum tenuis eſt fortuna, & quibus res anguſta domi eſt, qui præ Chriſto Mundum, & omnia Mundi contemnunt, quibus crucifixus eſt Mundus, & ipſi Mundo. Sed hi pauperes, ſunt diuites, non auro, aut argento, ſed in fide, ſupple uiua, qua iuſtificati ſunt, & filij Dei uocati: filij ſunt Dei, ergo hæredes regni, quod regnū Deus promiſit, non otioſis, ſed diligentibus ſe: id eſt, ijs, à quibus fuerit dilectus: hoc eſt, credentibus in Deum, in nouitate uitæ ambulantibus, & perſeuerantibus. Vide quàm nihil ſit Deo acceptum, niſi adſit dilectio & charitas. His opponit Iacôbus quod ſequitur, Vos autem exhonoraſtis pauperem: id eſt, contemptui habuiſtis, & ignominia affeciſtis pauperem, quem Deus amat, uetuitq; in lege, ne reſpectum & acceptionem perſonarum haberemus, Leuit. 19. Nec conſideres perſonam pauperis, nec honores uultum potentis. Hos dum contemnitis, & Deum contemnitis. Nam amicorum communia ſunt omnia. Deus & pauperes amici ſunt: ergo neceſſe eſt iniurias communes eſſe. Saulo perſequenti*

Pauperes in mundo, ſunt diuites.

Afflictiones cōmunes ſunt Chriſto & pauperibus.

ſequenti Eccleſiam, dixit Chriſtus, ſe à Saulo perſequutum. Rurſus Matth. 25. Amen dico uobis, quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

Non'ne diuites per potentiam opprimunt uos: &c. *Dixerat pauperes ſpiritu diuites eſſe in Chriſto. Nunc alios quoſdam Mundi diuites cum certis notis, quibus cognoſci poterunt, deſcribit. Hi opprimunt uos per potentiam: id eſt, ij in uos tyrannidem exercent. Opprimunt uos rapinis, uſuris, militibus: & trahunt uos ad iudicia: hoc eſt, propter religionem uos accuſant, aut propter debita ad tribunalia uos pertrahunt, abutunturq́; ſuo magiſtratu & poteſtate in ueſtrum malum.* Diuites mūdi.

Non'ne ipſi blaſphemãt bonum nomen, &c. *Non'ne ipſi tyranni diuites blaſphemant: id eſt, criminantur & calumniantur uos: & repugnantes Euangelicæ ueritati abominantur, & blaſphemant bonum nomen: id eſt, religionem Chriſtianam: Quod inuocatum eſt ſuper uos: id eſt, de quo nomine, ſiuè de qua religione Chriſtiana uos appellationem traxiſtis, & nomen adepti eſtis, ut dicamini Chriſtiani. Hæc loquutio, Inuocatum eſt nomen tuum ſuper nos, pro, Nomine tuo uocabimur, aut ſimili, frequens eſt in ſacris iuxta idiotiſmum uulgarem Hebræorum. Quemadmodum Geneſis 48. Iacob benedicens filijs Ioſeph, inquit, Inuocetur ſuper uos nomen meum: id eſt, nomine meo uocentur, Vt dicantur filij Iſraël, filij Abrahæ, filij Iſaac. Item Iſaiæ 4. Apprehendent ſeptem mulieres uirum unum in die illa, dicentes, Panem noſtrum comedemus, ueſtimentis noſtris operiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum ſuper nos: hoc eſt, ſit nobis à te appellatio, ut uxores tuæ dicamur, & tu maritus noſter. Ieremiæ 15. Inuocatum eſt nomen tuum ſuper me domine Deus exercituum. hoc eſt, ſum & uocor propheta Domini. 2. Reg. 6. Reduxit Dauid arcam, ſuper quam inuocatum eſt nomen Domini: id eſt, quæ uocata eſt nomine Domini. Sic Ieremi. 34. Domus, in qua inuocatum eſt nomen meum ſuper eam: id eſt, quæ dedicata eſt nomini Domini. Creberrimæ ſunt iſtiuſmodi loquutiones in Prophetis. Ita noſter Apoſtolus dicit, Inuocatum eſt bonum nomen ſuper uos: id eſt, Chriſtiani à Chriſto, quem inuocatis, dicimini.* Inuocare nomẽ ſuper nos, eſt uocari, & nominari.

Si tamen legem perficitis regalem, &c. *Occupatio eſt. Inſtitutum ſuum quòd non ſit perſonarum acceptio, clarius explicat, argumento ab autoritate & grauitate præcepti diuini, ſumpto. Dicent aliqui, Quum adeo demittas diuites, non licebit nobis impendere illis honorem. Huic obiecto peruenuſta antitheſi ſatisfacit noſter Apoſtolus. Si perficitis (ait) legem regalem, ſeu regiam: id eſt, præceptum de charitate, ſecundum ſcripturas, id eſt, iuxta legem & Prophetas, aut, ſicut Lex dicit, Diliges proximum tuum ſicut teipſum: bene facitis. Ac ſi diceret, Si etiam diuites honoratis, ſanctè facitis, modò id fiat iuxta regulam charitatis. Si autem accipitis perſonam: id eſt, reſpectum habetis ad ea quæ non ueniunt attendenda, cùm deferendus eſt honos, Vt quia diues eſt, holoſericatus, aut huiuſmodi, hunc reueremini, peccatum operamini: id eſt, peccatis. Nam redarguti: id eſt, accuſati eſtis à lege prohibente Leuit. 19. & Deut. 1. acceptionem perſonarum. Et à lege iubente, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Hæc particula ſicut, proportionem denotat. Diliges proximum tuum in officio, in dignitate, in priuilegio ſuo, ſicut teipſum in gradu, dignitate & priuilegio. Redarguti à lege eſtis, ueluti tranſgreſſores legis, quæ erit ueſter iudex, & condemnabit uos. Ioan. 5. Nolite putare quia ego accuſaturus ſum uos apud patrem: Eſt qui accuſat uos, Moyſes, in quo uos ſperatis. Non ergo prohibet deferendum eſſe honorem parentibus, maioribus, prudentibus, in potentia & dignitate conſtitutis, modò non externa, ſed Deum & dona eius in ipſis conſiderauerimus, propter quæ honorem deferimus. Rogabis,* Honor quibus deferendus. Sicut particula, proportiones ſignat. Diligere ſicut ſeipſum qualiter intelligitur. Lex iudex eſt.

Lex regia.

Quid uocat legem regalem ſeu regiam? Reſpondeo, Præceptum Charitatis. Charitas enim ueluti corona, adeoq; omnium uirtutum regina eſt, omnium mandatorum eſt ſumma. Imò Paulus Roma. 13. Omnia præcepta in Charitate ſummatim comprehendit, & in uno omnia compleri ait. Chriſtus mandatum de dilectione maximum & ſummum pronuntiat, utpote in quo & leges & Prophetæ omnes pendeant. Atque ut rex regnum ſuum comprehendit, ita & uirtutum uniuerſitatem charitas complectitur, auget, perficit & conſummat.

Charitas oĩa complectitur.

Perficere legẽ quid eſt.

Rurſus ſi quæſieris, Quid eſt, regiam illam legem perficere? Reſpondeo, Eſt ex fide per Charitatem operante, eam adimplere. hoc eſt, Deum & proximum diligere. At cùm fides non tam externa curet, quin potius legem uiuam penitius, & uſque ad ſpiritum legis penetret, Deum ut ſcopum in omnibus attendens: hoc habet, ut hac legem illam regiam impleamus. Sed ſi externa reſpexerimus per Charitatem non operantes, perſonam accipimus, & reos nos facit lex regia, ueluti tranſgreſſores pœna dignos. A' quibuſdam uocatur lex regia lex Euangelica, quia à rege regum, & domino dominantium data ſit.

Quicunque autem totam legem ſeruauerit, offendat autem in uno, &c. *Locum hunc eſſe difficilem & obſcurum, qui multos torſit, ex multorum commentarijs didici. Sed ex contextu magis ac magis, Deo adiutore clareſcet. Præoccupat Apoſtolus. Dicebant quidam Iacobi auditores, Cùm honoratiorem locum diuitibus præſtitimus, non ob id legem ſumus tranſgreſsi: quia iſta facientes pauperi nihil detraximus, nihil illi incommodauimus, quòd honoratiore loco diuitem ſedere fecerimus. Ad hæc Iacobus, Imò tranſgreſſores legis facti eſtis. Nam qui offendit in uno, factus eſt omnium reus. Sed cùm ob diuitias honoraueritis diuitem contempto paupere, perſonam accepiſtis: facti eſtis ergo omnium rei. A' connexis & natura legis argumentatur Apoſtolus. Quemadmodum in præcepto Charitatis, ſi ſeruetur, omnia mandata ſeruantur: ſic in eodem, ſi uiolatur, omnia refiguntur. Omnes leges ſunt ueluti unum corpus,*

Charitas caput legum.

Offendens in uno, fit omniũ reus.

cuius caput eſt Charitas. Huius corporis membrum quiſquis uel minimum læſerit, totum corpus læſiſſe iure adcuſabitur. Non dicit Apoſtolus, qui offendit in uno, omnia peccata fecit quæ in lege prohibentur: Sed ait, Factus eſt omnium reus: id eſt, tranſgreſſor non minus factus eſt, quàm ſi ex uniuerſitate illa peccatorum aliud quodpiam peccaſſet.

Tranſgreſsiones aliæ alijs grauiores.

Comparatio & æquiparatio penſanda in tranſgreſsione legis.

Non quòd omnes tranſgreſsiones legum ſimiles ſint. Sunt proculdubio aliæ alijs grauiores, ut diuerſæ ſcelerum pœnæ conſtitutæ docent. Sed hic obſeruanda eſt comparatio, non autem æquiparatio, ut ad hunc ſenſum dicamus, Qui in uno offendit, factus eſt omnium reus: id eſt, legislatorem æque offendit. Subducamus exemplum, quo intelligamus comparationem ſiue æquiparationem. Qui mœchatur, tranſgreſſor eſt legis diuinæ: quemadmodum is qui manu trucidat, & aduerſus reliquum legis præter mœchiam commiſit: Licet poſterioris culpa ſit grauior quàm prioris, neuter tamen à peccato immunis eſt: Vterque tranſgreſſor legis eſt. Et id eſt, quod dicit in textu, Qui dixit: id eſt, qui præcepit, Non mœchaberis, is dixit, Non occides. Hoc eſt, ſi occideris, & non fueris mœchatus, tranſgreſſor legis es. Si fueris mœchatus, & non occideris, ſimiliter tranſgreſſor diceris. Quare non eſt neceſſe, dicamus, quòd qui manu trucidauit dicatur omnium reus, hoc eſt mœchus, falſus teſtis, ſicarius, & huiuſmodi, ſed uocatur tranſgreſſor: dicitur offendiſſe legislatorem, ſicut qui in totam legem peccauit, licet poſterioris culpa grauior ſit, eodem nomine & titulo nuncupabitur: hoc eſt, tranſgreſſor uocabitur.

Charitas, operationum lux & uita eſt.

At quoniam Bonum eſt ex integra cauſa, ait Dionyſius, malum uerò ex defectu unius: neceſſe eſt rebus noſtris agendis adſit Charitas omnium operationum uita:

uita: quæ ſi abſuerit, nihil conſpicuum fieri poteſt. Quicunque ſeruauerit totam legem, (ſeruabit autem ſi charitas adfuerit,) offendat autem in uno, hoc eſt, tranſgrediatur unum mandatum, reliqua uerò in ſpeciem & ſecundum apparentiam ſeruauerit, factus eſt omnium reus: hoc eſt, tranſgreſſor legis eſt, & condemnabitur: neque cæterorum obſeruatio ualida eſt, quia non adeſt Charitas, nullumq́; ut oportet, ſeruat mandatum. Rationem ſubiungit. Qui dixit, &c. Idem legislator eſt qui præcepit, Non occides, et Non mœchaberis. Quare ſi mœcharis, & non occidis, tranſgreſſor es. Similiter ſi occidis, & non mœcharis, tranſgreſſor diceris. Hunc locum multis aperit Beatus Auguſtinus ad D. Hierony. epiſtola 19.

Sic loquimini & ſic facite, ſicut per legem libertatis, &c. *Animos noſtros ad Charitatis opera excitat, & ad illius feruens ſtudium hortatur, argumento à dignitate legis ſumpto. Sic loquimini, & ſic facite: id eſt, ita uerba ueſtra & opera componatis, ſicut, id eſt, ueluti, incipientes iudicari, dictum eſt pro, iudicandi, hoc eſt, ueluti iudicandi per legem libertatis, id eſt, per legem regiam, per legem Charitatis, & Euangelicam. Hoc uidetur dicere Apoſtolus, Ipſa lex gratiæ iudicabit uos, ſi iuxta ſuum præſcriptum non ambulaueritis. Moyſes, inquit Chriſtus Ioan. 5. uos accuſat, non ego. Alludit hic locus ad id quod dicebat Chriſtus Matth. 25. Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, &c. Hæc enim ſunt merita legis libertatis Euangelicæ, ſecundum quæ iudicandi ſumus. Diuinæ ergo gratiæ iuſtis operibus reſpondentes, ſimus inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem, ſicut & Deus in Chriſto donauit nobis. Rogabis, Quid uocat Legem libertatis? Lex libertatis eſt lex Chriſti, Lex noua, lex gratiæ, & amoris, quæ maximè uehementerq́; commendat miſericordiam. Matth. 9. Euntes (ait Dominus) diſcite quid eſt miſericordiã uolo, & non ſacrificium. Atque ut lex Moſaica, lex ſeruitutis nuncupatur: ita lex Chriſti, lex libertatis. Roma. 8. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater. & 2. Corinth. 3. Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. In hanc ergo libertatis legem introſpiciamus, non in cortice hæreamus, ut id quod in lege eſt potiſſimum adprehendamus, nempe Charitatem, quam ubi conſequuti fuerimus, & omnium uirtutum cumulum conſequemur. Hæc lex gratiæ, quò cæteris eſt perfectior, tantò ardentiores ad illius obſeruationem eſſe debent qui illam profitentur. Hebræo. 2. cap. Abundantius oportet nos obſeruare ea quæ audiuimus, ne fortè pereffluamus. Si enim qui per angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iuſtam mercedis retributionem: quomodo effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? Propterea à Chriſto dictum eſt, Cui plus datum eſt, plus requiretur ab eo. Hic locus per Enallagen, hoc eſt, immutationem intelligi poteſt, Vt ueluti per legem libertatis iudicandi, in hunc ſenſum dicatur, Per legem liberi iudicandi: id eſt, Sic loquimini, & ſic facite: hoc eſt, omnem ueſtram uitam ſic componite, ut cùm tempus iudicij appetierit & aduenerit, lex nihil iuris in uos habeat, ſed à lege ſitis liberi. quod fiet, ſi iuxta Charitatis præſcriptum uitam hanc tranſegeritis.*

Lex libertatis.

Merita legis Euangelicæ iuxta quæ iudicabimur.

Lex libertatis.

Lex ſeruitutis.

Iudicandi per legẽ libertatis.

Iudicium enim ſine miſericordia illi qui non facit miſericordiam. *Hortatur ad mutuam beneficentiam, & deterret ab inhumanitate, argumento à pœnis ſumpto. Sacra eſt ſententia. Non accepturus eſt miſericordiam, qui non præſtat miſericordiam. Alluſit ad id quod Chriſtus Matth. 18. poſt narratam de ſeruo nequam parabolam, ait, Sic & pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis unicuique fratri ſuo de cordibus ueſtris. Rurſus Lucæ 6. cap. Remittite, & remittetur uobis.*

Immiſericors miſericordiam non meretur.

Qua enim menſura menſi fueritis,eadem remetietur & uobis. Ergo qui non facit miſericordiam,id eſt,qui eſt immiſericors,erit illi iudicium,id eſt,damnatio ſine miſericordia,hoc eſt,ſine ulla ſpe ueniæ. Miſericordiam intelligit eleemoſynam, hoc eſt, animi uirtutem,qua alienis malis indoleſcimus, dum famem & miſeriam, qua proximus torquetur, in uiſceribus noſtris ſentimus. Nonnunquam etiam accipitur pro beneficio, quod ex hac commiſeratione pauperibus exhibetur, quo neceßitati alicuius ſubuenitur. Qui ergo uult Deum ſibi miſericordem, præbeat ſe erga proximum uel peccantem uel egentem,miſericordem: ne ſi immiſericors fuerit, puniatur grauius & acrius, quò maius à Deo ſenſit beneficium.

Miſericordia. Eleemoſyna.

Superexultat autem miſericordia iudicium. *Videtur hæc ſententia per comparationem ab Apoſtolo dicta. Miſericordia,id eſt,uirtus animi,qua indoleſcimus alienis malis, & miſeriam proximi leuamus,ſuperexultat, id eſt, ſuperat iudicium, id eſt,iuſtitiam. Miſericordia & Charitas iuſtitiæ præſtat.Paradigma. Sint duo: Alter iuſtus iuſtitia iuxta morem humanum dicta:qui neminem lædat, ſontes & maleficos uiuere non ſinat, ſed miſeria & calamitate proximi nihil aut parum moueatur, ut uel conſilio uel auxilio adſit. Alter uerò aliqua carnis infirmitate ſuperatus, in peccatum aliquod cadat,ſit tamen miſericors & proximum iuuare paratus: is reuera priori præferendus eſt.Poteſt hic locus per enallagen,id eſt,immutationem explicari, ut intelligamus Apoſtolum miſericordiam dixiſſe, & miſericordem intellexiſſe, rem pro perſona. Creberrimum eſt per auxeſim, id eſt, augmentum, ſtudioſum hominem & pacificum, ipſam uirtutem & pacem appellemus:ita hominem apprimè miſericordem, uocemus dicamusq́; miſericordiam. Deinde iudicium hoc loco, pro ipſa ſententia, ipſi reo pronunciata à iudice,dicitur.Senſus ergo erit, Miſericordia,id eſt,miſericors, ſuperexultat iudicium, id eſt, eritq́; confidenti animo in iudicio. Quid enim metueret peccata, cùm dominus promiſerit miſericordiam miſericordi, Matth. 5. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Hanc ſententiam, Superexultat autem,&c.per antitheſim Apoſtolus proximæ,iudicium enim ſine miſericordia,&c.oppoſuit.Elegans & peruenuſta eſt hæc antitheſis, Immiſericors non conſequitur miſericordiam, & Miſericors conſequitur miſericordiam. Huc pertinet quod dicitur primæ Ioannis quarto, In hoc perfecta eſt Charitas Dei nobiſcum, ut fiduciam habeamus in die iudicij. Vbi ergo beneuolentia, charitas, & miſericordia ſuperexultant & triumphant, illhic iudicium, ira & condemnatio non habent uires, ſed torpent, confunduntur, & uicta iacent.*

Miſericordia iuſtitiæ præſtat.

Iuſtitia iuxta morem humanum.

Miſericordia pro miſericorde.

Auxeſis. Iudicium.

Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat,&c. *Confutat, & prorſus euertit errorem eorum, qui inani tantum fidei uocabulo gloriantur,libertatem Chriſtianam, corticem & uelamētum ſuorum ſcelerum facientes, dum ſibi & Mundo, non autem Chriſto (quem ſolo uerbo iactant)uiuunt.Porci ſunt & ſues:qui poſtquam loti fuerunt, redeunt in cœni uolutabrū, pedibus conculcantes ſanguinem IESV Chriſti, & rurſus ipſum in ſemetipſis crucifigentes. Vana & inutilis eſt hæc fides, imò & ea quam hiſtoricam & Ariſtotelicam dicunt.Sola uera eſt fides,quam uiuam dicimus,& quæ ut ignis calorem,charitatem habet annexam.Hæc fides ex Deo eſt, per Spiritum ſanctum in corde credentium excitata.Hæc uiua eſt,uitā habet,hac iuſtificamur & pro iuſtis apud Deum habemur: illa uerò mortua eſt,utpote quæ uitam,id eſt,charitatem non habet. Iſte eſt ſcopus noſtri Apoſtoli,iſta eſt eius mens in Deum ardentißima,non eſſe uiuam fidem,imò indignam nomine ſi*

Vera & ſola fides eſt, quā uiuam dicimus.

ne fidei,niſi adſit charitas.Neq; eò tendit,quò doceat nos noſtris operibus remißionem peccatorum aſſequutos ſeu iuſtificatos eſſe,ſed uanos & prorſus ſteriles eſſe, qui ſolo nomine fidei gloriantur,nihil interim,quod ad charitatis partes & functionem attinet, operantes. Quò uehementius urgeat,oratione interrogatoria utitur. Quid proderit, Quæ utilitas fuerit,ſi quis dicat ſe habere fidem, opera autem non habeat? hoc eſt, ſi quis ſimulator,& ſterilis fidei iactator fuerit:nunquid poterit fides,ſupple illa ſterilis, & fidei nomine indigna ſaluare illum? quaſi dicat, Non: imò magis fuſtuario dignum oſtendet. Quoniam Luc.12.Seruus ſciens uoluntatem domini ſui,& non faciens, plagis uapulabit multis. Subiungit huius negotij euidentem parabolam Iacobus, qua aperit, quàm ridiculi & ſteriles ſint, qui ſolo fidei uocabulo gloriantur, non minus quàm hi qui aliquos fame laborantes ſolo uerbo paſcunt,dicentes, Vade,caleſce,ede,bibe: interim nihil miniſtrant,quo fames proximi leuetur. Si autem frater aut ſoror nudi ſint, & indigeant uictu quotidiano: aliquis autem ex uobis dicat, ſupple blandis uerbis, illis pauperibus,Ite in pace,abite cum pace: dominus prouideat uobis uictum & amictum: calefacimini,id eſt,caleſcite & ſaturamini: non dederitis autem eis, quæ neceſſaria ſunt corpori:id eſt, dum hæc effunditis uerba, nihil eorum quæ uitæ ſuſtentandæ neceſſaria ſunt,dederitis:Quid proderit? Quæ utilitas erit? Nulla certè. Sic & fides,ſi non habeat opera,mortua eſt in ſemetipſa:hoc eſt inane fidei uocabulum,inefficax eſt. Atque ut cadauer aut ſimulacrum,ſpeciem quidem hominis, non autem uim & opera hominis habet,ita & fides ſine charitate & operibus. Illhic non eſt fides, ubi non ſunt opera beneficentiæ:ſi non ſuppeditauerimus neceſſaria egentibus,ipſum opus declarat infidelitatem noſtram. Vana uerba nihil proderunt pauperi: non enim famelicum ſatiabunt ſtomachum,nudum corpus non amicient. Vnde Eccleſiaſtes, Non dicas amico tuo, uade & reuertere,& cras dabo tibi,cùm ſtatim poßis dare. Prouerb. 2. & 3. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit & non exaudietur. Huc pertinet quod ſcribitur 1. Ioan. 3. Si quis habuerit ſubſtantiam huius mundi, & uiderit fratrem ſuum egere,& clauſerit uiſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei,non diligamus uerbo,neq; lingua,ſed opere & ueritate.

Fides indigna nomine fidei, ſi abſit charitas.

Fides ſine operibus mortua eſt.

Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. Oſtende mihi fidem tuam ſine operibus,&c. Non docet fidem ſeparandam ab operibus,aut quòd quis ſic dicere debeat,quaſi fidē operibus ſpoliet. Sed peruenuſta proſopopœia utitur,qua introducit perſonam,ſiue magiſtrum quempiam fide uiua præditum ad confutandos hypocritas, & eoſdem erroris conuincendos, argumento ſumpto à natura fidei, cuius genius eſt ut per charitatem operetur: ſicut natura ignis eſt ut ardeat & luceat. Et à connexis: impoßibile enim eſt ut uera fides opera charitatis non proferat. Sed dicet quis, quaſi dicat, Si quis uera fide ornatus, uobiſcum (qui uerbo tenus fidem iactatis) ſerio colloqueretur, intelligeretis quàm uana ſit ueſtra de fide iactantia. Conueniamus ita: Adſit præceptor uiua fide ornatus, qui ad hunc modum uos expoſtulet, Tu fidem habes. Quaſi diceret, Dicitis uos habere fidem: ſed certißimum eſt,fidem uiuam, uim & efficaciam habere ad cœleſtem regenerationem, ut Deo reconciliemur & ipſi placeamus. Ergo ubiubi fuerit fides hæc, neceſſe eſt & fructus eius adeſſe. Sed nullo fructu, nullis'ue effectis, oſtenditis mihi uos habere fidem. Sunt igitur ſola uerba, ſola uox, & aëris repercußio, quum fidem uos habere iactatis. Ego opera beneficentiæ, quæ uidetis, habeo. Sed uos oſtendite mihi fidem ſine operibus: hoc quum non poßitis, conuincam uos non habere, utcunque eam iactetis. Non

Proſopopœia.

Fidei genius.

poteſtis certè. Quantum ad me attinet, ego ex operibus meis explicare uobis potero fidem meam. Bona opera ſunt fructus & ſigna fidei, ceu hædera ſuſpenſa uinariæ tabernæ, aut uini uendibilis ſignum. Deus nouit cor, & oculi ipſius fidem reſpiciunt. Ieremiæ 5. Homo uerò quia intus & in cute non agnoſcit hominem, per opera certior fit alienæ fidei. 2. Petri 1. Satagite ut per bona opera certam ueſtram uocationem & electionem faciatis. Rogabis, Cùm hæc, quam iactant fidem, non ſit fides, quare Apoſtolus uocat illam fidem, dicēs, Fides ſine operibus mortua eſt? Reſpondeo, Appellat fidem per

Mimeſis.

mimeſim, hoc eſt, per imitationem aliorum ſic loquentium: non hanc ſimpliciter dicit fidem, ſed fidem mortuam.

Tu credis quòd unus eſt Deus. Bene facis: & dæmones credũt, & contremiſcunt. *Adduco (ait ille uiua fide præditus magiſter) uobis exemplum, quo conuincamini, fidem quam iactatis, hypocriticam, & non ueram fidem eſſe. Vos creditis quòd unus eſt Deus, hoc eſt, cognitionem Dei habetis: hoc bonum eſt: ſed quàm*

Dæmones credunt.

hoc non ſufficiat, manifeſtum eſt: Nam & dæmones credunt, id eſt, Dei cognitionem habent, imò & contremiſcunt, id eſt, timorem Dei habent, non filialem, ſed ſeruilem: non enim Deum ut patrem amant, neq; eo fidunt. Rogo uos an illa dæmonibus cognitio ſit uera fides? Non certè. Ergo nec ueſtra, quam plenis buccis, et titulo tenus, iactatis. Ob-

Fides uiua.

ſerua, Viua fides, & ſalutaris, duo in ſe complectitur, Cognitionem Dei, & Fiduciam, aut Amorem in Deum cognitum. Amorem præcedit cognitio, propterea dictus eſt intellectus, lucerna uoluntatis: Spiritus ipſe intellectum illuminat & uoluntatem excitat, inflammatq; ad opera.

Voluntatis lucerna eſt intellectus.

Spiritus intellectum illuminat & uoluntatem excitat.

Vis autem ſcire ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus otioſa eſt? Abraham pater noſter, nónne ex operibus iuſtificatus eſt, &c. *Exemplis ſcripturæ præceptor ille uiua fide præditus conſtringit hypocritas, explicans & aſſerens ueram fidem, falſam uerò cõfutans, hypocritam, & ſolo fidei uo-*

Inanis homo.

Hypocritarum & dolij uacui ſymbolum.

cabulo iactabundum, inanem hominem uocat, tracta metaphora à uinario uaſe uacuo, quod quò minus plenum eſt, hoc dum uoluitur & quaſſatur magis crepitat, & ſonum edit eminentiorem: ita & hypocritæ quò bonis operibus magis ſunt uacui, eò inaniores & uerboſiores ſunt. Tantum abeſt alijs proficiant, ut ne ſibi quidem ſint frugi. At fide

Fides otioſa.

uiua præditi, ſolidi ſunt & conſtantes, proximos beneficentia & conſilio iuuant. O' homo inanis, id eſt, fide uiua carens, uis ſcire quòd fides ſine operibus eſt otioſa, id eſt, inefficax? Ego duplici paradigmate te edocebo. Priore ex Geneſ. 22. cap. de Abrahamo,

Abrahã pater credentium.

poſteriore de Rahab. Animos piorum exemplo Abrahæ patris credentium excitat: ut, quum natura ita comparatum ſit, ut filij parentes referant: diſcant omnes à patriarcha & credentium patre, ueram fidem, & ueros ſeſe filios Dei hac uiua fide profiteantur. Hoc exemplum adduxit Paulus Rom. 4. aduerſus fiduciam operum. Noſter Apoſtolus adducit ad commendationem operum pietatis & charitatis. Vide quæ in 4. cap. Pauli ad Rom. ſcripſimus in Conciliatione huius loci ad illum, Non'ne Abraham pater iuſtificatus eſt ex operibus, id eſt, iuſtior factus, iuxta dictum Ioan. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Aut non'ne opera Abrahæ patris noſtri indicant ipſum iuſtificatum eſſe, hoc eſt, pro iuſto habitum eſſe apud Deum, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Hæc oblatio filij, fructus & opus erat fidei Abrahæ in promiſſa & mandata Dei. Hæc fides non erat hypocritica, non ficta, uana & inanis, ſolo uocabulo fidei contenta. Eius energia,

Bonitas operis externi eſt ab interno.

uis, & efficacia eſt in opere manifeſtata. Hoc opere & hac oblatione intellexit noſter Apoſtolus fidem factis efficacem. Tota bonitas aut malitia operis externi eſt ab opere

interno

interno. Quo fit ut ſolum opus internum plerunq; tanti fiat, atque ſi uim ſuam in externum opus exeruerit. Quod in oblatione Abrahæ conſpicuum eſt. Angelus enim Abrahæ libranti manum in puerum, acclamat, Ne mittas manum tuam in puerum: quia iam cognoui quòd tu timeas Deum, quia non pepercisti filio tuo unico propter me. Cognoſcere potes ex his opus Abrahæ, ſignum & argumentum eſſe uiuæ & ueræ fidei. Pater erat Abraham, filius unicus Iſaac, infœcundus, & ſenio confectus pater, ſpes prolis nulla, hæres unicus, uxor ſterilis: inſurgunt ſanguis & caro, & ne mactetur puer reclamant uiſcera: & tamen prætulit Abraham mandatis Dei obſequi, quàm affectui paterno indulgere. O' quāta, & quàm efficax fides, quàm magno aduerſariorum exercitui, nempe naturæ, affectui paterno, orbitati, ſpei ſenectutis refocillandæ & ſuſtentandæ, multisq; huiuſmodi reſtitit! Ex his colligimus Abrahamū ex animo dilexiſſe Deum ſuper omnia quæ condita ſunt. Vides quòd fides cooperabatur operibus illius: id eſt, uides per opera Abrahæ quàm efficax fuerit fides eius, & Abrahamum non ſolo fidei uocabulo gloriatum. Et ex his operibus fides conſummata eſt: id eſt, fides uiua Abrahæ exeruit uim ſuam in opera, id eſt, otioſa non fuit, ſed quod credidit, opere compleuit. Opus ipſum oſtendit fidem Abrahæ non fuiſſe hypocriticam & ſimulatam, ſed ueram, utpote quæ abſoluta, perfecta, & conſummata fuerit, ſeu (ut ita dicam) in finem uenerit. Iſta docent nos opus externum non iuſtificare nos, ſed ueræ fidei uim & energiam indicare. Ex operibus fides conſummata eſt: id eſt, ornatur, exprimitur, perficitur, & uera eſſe omnibus declaratur. Et ſuppleta eſt, id eſt, impleta & probata eſt ſcriptura, dicens, Credidit Abraham: qui contra ſpem, in ſpem credidit Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Hoc myſterium multis aperit Paulus Rom. 4. Et amicus Dei appellatus eſt. non in Geneſi, ſed Iudith 8. cap. Abraham per multas tribulationes probatus, amicus Dei factus eſt. Huc pertinet quod ſcribitur Io. 15. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio uobis: id eſt, ſi credideritis in me, & uerbo meo. Luc. 8. cap. Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui uerbum Dei audiunt, & faciunt. Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo: id eſt, manifeſtum eſt uobis, hominem beneficentia, pietate, & operibus charitatis, iuſtum probari. Et non ex fide tantum, hoc eſt, ex ſola Dei cognitione non iuſtificatur homo, ſed ex cognitione & amore in Deum, hoc eſt, ex uiua fide, ut præmonuimus. Ex his colligimus, quemadmodum Deo præcipienti Abrahæ immolationem filij, obediuit, & commendatus eſt, ita & nobis etiam oſcitantibus præcipitur, & præcipientem ſpiritum audimus, Eſtote miſericordes, Diliges proximum tuum, & huiuſmodi in ſacris ſcripta legimus. Quò fit ut ſi miſericordiam & beneficentiam in pauperes non impenderimus, ab exemplo, & fructu Abrahæ alieni erimus. Obſerua, Cùm dicitur, Abraham filium Iſaac obtulit, loquutio eſt, ait D. Leo, Dimidium facti qui bene cœpit habet. & Qui in opere cœpto non ceſſat, facere aut perficere cenſetur. Nam quod ad uoluntatem Abrahæ attinebat, obtulit filium ſuum, niſi intercepiſſet factum eius Angelus è cœlo. Conſequens eſt, ut qui ex animo ſtudent & aſſentiunt uoluntati diuinæ, dicuntur facere aut perficere uoluntatem Dei.

Opus internū aliquando tanti fit ſine externo, atque cum externo.

Pugna Abrahę immolantis filium.

Fides operibus conſummata. Scriptura ſuppleta.

Abraham amicus Dei uocatus.

Iuſtificatio noſtra.

Quod cœptum eſt fieri, pro abſoluto habetur.

Similiter & Rahab meretrix, nō'ne ex operibus iuſtificata, &c.

Poſteriore exemplo ex Ioſue cap. 2. petito pergit idem explicare, & perſuadere Apoſtolus, fidem ſcilicet nudam eſſe inutilē: fidem uerò factis comprobatam, ſummis laudibus uehendam. Similiter & Rahab meretrix, non'ne iuſtificata eſt ex operibus: id eſt, non'ne opera eius, quibus benigniſſimè excepit nuntios Iſraëliticos, & alia uia eiecit, indicant quātam fidem in Deum uerum habuerit, qua iuſtificata eſt? Hoc opus multas habet partes. Primò opus eius in Iſraëlitas, oſtendit hanc ex animo agnouiſſe Deum uerum, & ob

Rahab meretrix. Opera Rahab oſtendūt ipſius fidem & uirtutem.

ob ſe id Iſraëlitis & religioni ipſorum iungit: atque ſecundum hanc fidem ſuam operatur. Nam cùm capitis ſui, ſuorumq; bonorum periculo nuntios Iſraëlitarum hoſpitio ſuſcipit, defendit, docet uiã pericula euadẽdi, cum illis paciſcitur, ſe illis non defuturam pollicetur: hæc ſi reſciuiſſet rex Ierichuntinus pacta inter exploratores, & ipſam Rahab, actum erat de uita eius. Sed omnibus his contemptis Rahab fidẽ ſequitur, & bene operatur. Hæc opera indicant Rahab timuiſſe Deum, & uitam contempſiſſe propriã, ut proximorũ tueretur: ſe in periculum dediſſe, ut proximos ſeruaret. Iſta ſunt'ne uiuæ fidei & animi in Deum fidentis argumentum, parentes, patriam, uitam denique propriam contemnere, ut Deum lucrifaciat? Ex his, & Paulo ad Hebr. 11. Intelligimus fidem eorum commendandam eſſe, qui in religione ſancta celebres fuerunt, atque hanc commendationem ex factis egregijs & inſignibus nobilitaſſe. His appendit Iacobus elegantem ſententiam pulcherrima ſimilitudine ornatam, Sicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt: id eſt, quemadmodum deſtitutum uita nullum uitæ officium exercet, non mouetur, nemini utile eſt: ita fides ſine operibus mortua eſt: id eſt, ſi non exierit in opera: & uires exerit, inutilis & uana eſt, non mouetur, nihil pietatis habet, nullam in proximum exercet beneficentiam. Obſerua, Non intelligas neceſſarium eſſe fidem uiuam ſemper uires ſuas exerere, quaſi uerò nunquam intermutti poſsit opus: ſed loco & tempore depromit in opera, ſiue exteriora, ut beneficentiam in proximum, regimem rei familiaris, aut publicæ, & huiuſmodi: ſiue interiora ſolùm, ut deſideria, mentis in Deum eleuationem, gaudium, pacem, & alia id genus, quæ ſpiritus ipſe ſuggerit.

Fides loco, & tempore exerit opera externa.

CONCILIATIO.

IACOBVS *uetans perſonarum acceptionem, aduerſari uidetur* Paulo Roman. 13. *præcipienti honorem exhibendum eſſe magiſtratibus, & ijs quibus debemus. Reſpondeo, Aliud eſt exhibere honorem, aliud adulari. Iacobus non uetat quin deferamus honorem parentibus, maioribus, & his, qui in dignitate conſtituti ſunt, in quibus Dei dona relucere agnoſcimus, propter quæ honos exhibendus eſt: ſed prohibet adulari, & perſonam accipere: hoc eſt, ne oculos noſtros & animum in externum hominis habitum defigamus, eumq; ex hoc ſolo externo, uel æſtimemus, uel contemnamus.*

CVM *omnis doctrina Chriſtiana doceat peccata alia alijs grauiora: quid hic Iacobus aſſerit, Qui offendit in uno factus eſt omnium reus? Reſpondeo, Non dicit Apoſtolus eum, qui iraſcitur, peragi reum, ſeu accuſatum eſſe mœchiæ & omnium aliorum ſcelerum, iuxta Stoicorum ſententiam, qui in ſuis diſputationibus, admirabilia quædam & contra omnium opinionem placita ponunt, de connexione uirtutum, & paritate uitiorum: ut eſt uidere apud Ciceronem in Paradoxis, quum inquit, Vna uirtus eſt conſentiens cum omni ratione, & perpetua conſtantia. Paria item eſſe uitia. Sed docet Apoſtolus, ut præmonuimus, & ſi mandata omnia ex animo & fide compleuerit, peccauerit autem in uno, factus eſt omnium reus: nihil ad ſalutem proderunt obſeruationes mandatorum præteritæ, mortua ſunt opera, quia abeſt uita, id eſt, ſpiritus & charitas. Si tamen reſipuerit, proderunt reſurgenti. Aut factus eſt omnium reus: id eſt, non minus peccauit, quàm ſi omnium tranſgreſſor fuiſſet. Non quòd grauius non peccaret ſi trium aut quatuor mandatorum traſgreſſor eſſet, quàm ſi unius: ſed tranſgreſſor dicitur tranſgrediens unum mandatum, ſicut dicitur tranſgreſſor, uiginti mandatorum contemptor. Propterea adnotauimus in hoc loquendi genere obſeruandam eſſe comparationem, non æquiparationem.*

Stoicorum ſententia.

Reſipiſcenti redeũt & proſunt peccato perdita bona.

DICTIO.

DICTIO.

MISERICORDIA *dicta à Græcis Eleemoſyna, eſt omnis illa beneficentia, qua extra publicam collationem proximorum neceſſitati ſuccurritur. Sic enim Paulus Hebraica phraſi utitur. Qui miſeretur in hilaritate. Quibus uerbis miſericordiam, ac omnino effuſam quandam bonitatem, ſtudiumq; bene merẽdi ſignificat. Item beneficium Dei in nos dicimus miſericordiam.*

MOECHOR, *id eſt, adulteror, à quo mœcha & mœchia, adulterium.* Mœchor.

Lingua coërcenda. CAP. III.

NOlite plures magiſtri fieri fratres mei, ſcientes quoniam maius iudiciũ ſumitis. In multis enim offendimus omnes. Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir, potens etiam fræno circunducere totum corpus. Si autem equis fræna in ora mittimus: ad conſentiendum nobis, omne corpus illorum circunferimus. Et ecce naues cùm magnæ ſint, & à uentis ualidis minentur, circunferuntur à modico gubernaculo ubi impetus dirigentis uoluerit. Ita & lingua modicũ quidem membrum eſt, & magna exultat. Ecce quãtus ignis quàm magnã ſyluam incendit? Et lingua, ignis eſt, uniuerſitas iniquitatis. Lingua cõſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis noſtræ inflammata à gehẽna. Omnis enim natura beſtiarum & uolucrum, & ſerpentum & cæterorum domantur, & domita ſunt à natura humana: linguã autem nullus hominum domare poteſt, inquietum malum, plena ueneno mortifero. In ipſa bene dicimus Deum & patrem: & in ipſa maledicimus homines, qui ad imaginem & ſimilitudinẽ Dei facti ſunt. Ex ipſo ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ita fieri. Nũquid fons de eodẽ foramine emanat dulcem, & amaram aquam? Nũquid poteſt fratres mei, ficus uuas facere: aut uitis ficus? Sic neq; ſalſa, dulcem poteſt facere aquam. Quis ſapiens & diſciplinatus inter uos? Oſtendat ex bona cõuerſatione operationẽ ſuam in manſuetudine ſapientiæ. Quòd ſi zelum amarum habetis, & cõtentiones ſint in cordibus ueſtris: nolite gloriari & mendaces eſſe aduerſus ueritatem. non eſt enim iſta ſapientia deſurſum deſcendens à Patre luminum, ſed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio: ibi incõſtantia, & omne opus prauum. Quæ autem deſurſum eſt ſapientia, pri-

Matth. 23. a

Linguæ uitiũ deſcribitur.

Aemulationes & cõtentiones uitandæ.

plures] multi

offendit,] labitur,

circunducere] moderari

Si autem] ecce

cùm magnæ] cum tantæ

minentur,] agãtur, uehantur,

ubi] quocunq;

exultat,] iactat

quantus] quantulus, exiguus

uniuerſitas] mũdus, cumulus

rotam natiuitatis] id eſt totũ corpus, quod eſt uehiculũ animæ.

cæterorum] cetorum (marinarum ferarum)

à natura humana:] ab ingenio humano:

inquietum] incoërcibile

Ex ipſo ore] ex eodem

emanat] ſcatebra emittit

diſciplinatus] ſcientia prędítus

zelus] uel ęmulatio

mùm quidem pudica eſt;deinde pacifica,modeſta,ſuadibilis,bonis conſentiens,plena miſericordia & fructibus bonis,iudicans ſine ſimulatione.fructus autem iuſtitiæ,in pace ſeminatur,facientibus pacem.

ſuadibilis,] ſtabilis.

iudicans ſine] nihil diſcernẽs & nihil ſimulans.

Nolite plures magiſtri fieri,&c. *Videns Iacôbus Apoſtolus in Iudæis ferè omnes uelle docere magis,quàm quæ docerent efficere,& ad magiſtratum docendiq; munus adſpirare,& neminem uelle ſe auditorẽ præſtare,hoc uitiũ arguit in eis,deterrens ipſos iudicio Dei.Quales hodie (prô dolor) multi ſunt, qui ſolũ ſuas opiniones, quas hauſerũt de ſcriptura,docẽt,incerti de uerbo Dei,uolẽtes ſenſum literis inferre, & nõ ex ſcripturis ſenſum petere.Vnde tot ſectæ repullulant,& hæreſes pudẽdæ,dũ ſuas ſequũtur cogitationes.1.ad Timoth.1.Quidã aberrantes cõuerſi ſunt ad uaniloquiũ,uolẽtes eſſe legiſdoctores,nõ intelligẽtes neq; quæ loquũtur, neq; de quibus affirmant.Debet reuera doctor & cõcionator certus eſſe,quòd uerbũ Dei & ſyncerũ Euãgeliũ doceat,non autẽ ſua ſomnia,& ea quæ tum Euãgelio,tum doctrinæ catholicæ aduerſantur.1.Petri 4.Si quis loquitur, tanquã ſermones Dei:ſi quis miniſtrat, tanquã ex uirtute quam adminiſtrat Deus.Hoc ſanctiſsime faciet, & uerè cõcionabitur,ſi ſanctæ matri Eccleſiæ catholicæ(quæ ſpiritũ Dei certò habet)adhæſerit.Ne qs ergo temerè ſibi doctoris officiũ accipiat,ſed potius uocationẽ expectet. Hebr.5.cap. Nec quiſquã ſumit ſibi honorẽ,ſed qui uocatur à Deo, quẽadmodũ & Aaron.Nunc idem admonet noſter Apoſtolus,dicẽs,Nolite plures fieri magiſtri, ne ſcilicet quiſq; præſumat docere:ne dũ male docet,ſeductus alios quoq; ſeducat, & in maius iudiciũ incidat.Auguſt.lib.1.Retractationũ,in prologo,ait,Magiſtros autẽ tunc plures fieri exiſtimo,cùm diuerſa atq; inter ſe aduerſa ſentiũt.Cùm uerò idipſum dicũt,et uerũ dicũt,ab unius ueri magiſtri magiſterio nõ recedãt.Offendũt autẽ, nõ cùm illius multa dicũt,ſed quũ addũt ſua.Sic qppe incidũt ex multiloqo in falſiloquiũ.Hæc ille.Plures, id eſt,promiſcuè,et citra delectũ ac uocationẽ, nolite docẽdi munus obire.Dicamus ergo Apoſtolũ nõ doctrinã,ſed doctrinarũ multitudinẽ,& docẽdi ãbitionẽ prohibere. Huc ptinẽt quæ dicebat magiſter noſter Chriſtus Matt.23.Nolite uocari rabbi:Vnus enim eſt magiſter ueſter:nec uocemini magiſtri,qa magiſter ueſter unus eſt Chriſtus.*

Docẽdi munus nõ ambiendũ, ſed uocatione obeundum.

Non eſt literis inferendus ſenſus,ſed ab ipſis petendus.

Eccleſiaſtes certus ſit de uerbo quod docet.

Plures magiſtros fieri quid eſt.

Non doctrina. ſed doctrinarũ multitudo phibetur.

Scientes quoniã,&c. *À docẽdi Ambitione deterret,argumẽto ab incõmodo & pœna ſumpto.Qui gregis dominici curã ſuſcipiũt,onus lõge difficilius,& fortaſſis periculoſius,quam cõijciãt,accipiũt,nẽpe qd' hoc Eccleſiaſtæ & cõcionatoris nomine,reqretur ſanguis ouiũ de mãibus eorũ,niſi ſanctè et diligẽter docuerint.Sciẽtes q̃ maius iudiciũ ſumitis,id eſt,grauius puniemini,ſi aliter quàm oportet docueritis.*

Qui ſyncerè nõ docent grauius puniẽtur.

In mulrís,&c. *Aperit quàm periculoſam cõditionẽ ſubeãt,qui munus docendi obeũt,argumẽto ab infirmitate & imbecillitate humana ſumpto. Qua fit,ut dictũ ſit ab Apoſtolo,In multis enim offendimus omnes:id eſt,procliui ſumus omnes ad peccãdum.Nemo non errat,peccat,labitur,& offendit.Omnis homo mẽdax. Septies in die cadit iuſtus.Prouerb.24.Non eſt homo iuſtus in terra qui faciat bonũ, & non peccet. Cùm ergo in cæteris lapſus ſit turpis:in doctore, qui cæterorum lux eſſe debet, turpiſsimus erit. Et quò eſt editiore loco & gradu cõſtitutus, eò grauior & periculoſior eſt eius lapſus.Nam doctorũ uita eſt omnibus conſpicua. Quo fit ut eorũ uitia facile in alios manẽt,magiſtrorũ autoritate commendata.Facile plebs ait,doctor noſter hoc agit : licet ergo nobis quibus agendi rectam uiam aperit.Doctorem ſuorum facinorum uelamen habent.Mobile mutatur ſemper cum principe uulgus.*

Imbecillitas humana.

Omnes ad peccandum procliui.

Doctoris lapſus turpiſsimus.

Doctoris uitiũ facile in alios manat.

Si quis

Si quis in uerbo non offendit,hic perfectus eſt uir, potẽs etiam fræno circunducere,&c. *Exemplo linguæ ad inſtitutũ ſuum aptiſsimo probat Apoſtolus quàm multis offendimus omnes. Argumẽtaturq́; à minore ad maius. Si quis non offendit,id eſt,non peccat uerbo:hoc eſt,Si quis poteſt coercere linguam, hic eſt, hoc eſt,uideri poteſt uir perfectus,potens etiam circunducere fræno totum corpus, id eſt,qui poſsit & reliqua ſua membra moderari,& res ſuas omnes ſanctè componere. Ab oppoſito,non miremur ſi in multis offendimus omnes. Quia ſi lingua noſtra minimo corporis offendimus,quantum igitur omnibus membris peccabimus? Quare cùm tanta ſit ad peccandum procliuitas,atq; turpiſsimum ſit doctori labi, non eſt ambiendum aut affectandum docendi munus.*

Linguam coërcens eſt perfectus.

Si autem equis,&c. *Totius huius loci ſcopus eſt,linguã coërcendã eſſe. Magna eſt linguæ uis & energia,quam aptiſsimis ſimilitudinibus declarat. Harũ ſimilitudinũ ſenſus planus eſt,& cuiuis facilè obuius. Explicabimus tamen aliqua ad inſtitutũ Apoſtoli ptinẽtia. Quod frænũ equo,& temo, ſiue gubernaculũ,naui eſt,hoc homini lingua. Equi frænis gubernãtur,naues remis et gubernaculis regũtur iuxta ſeſſoris et nautæ arbitriũ. Atq; ut hæc puſilla inſtrumẽta magnã molẽ circũagunt:ita lingua puſillũ membrũ, ingentia proijcit ſiue bona,ſiue mala. Lingua magna exultat,id eſt,iactat,et res maximas adornat,aut magnificè ſe iactat. Puſilla quidẽ lingua eſt,ſed turgida & iactabunda,latè miſcens exitiũ, & ingentes excitans tumultus,totos populos & regna inter ſe cõmiſcẽs,niſi cohibeatur fræno rationis,et dirigatur temone charitatis. À uentis ualidis minẽtur,dixit,id eſt,agitẽtur ſiue uehantur. Tertia cõparatio. Ecce quantus ignis,&c. Vt ignis paruus magnã ſyluã incendit:ita lingua magna excitat incommoda. Lingua ignis eſt,neq; abſimilis ſpecie et colore ignis,neq; aliter uolubilis ac rotatilis quàm eſt flamma,ideoq́; & ignis dicitur, quo ſcilicet nos atq; alios incendimus,ſeducimus,ad iracundiã prouocamus,atq; perdimus. Lingua eſt uniuerſitas,id eſt,ſumma cõgregatio, & cõgeries,iniquitatis,id eſt,uitiorũ omnium. Vt ſæuũ illud ſyluæ incẽdiũ ex una natũ eſt ſcintillula,ita puſillũ quidẽ membrũ lingua eſt, ſed ex ipſa eſt ſumma humani generis pernicies. Lingua cõſtituitur in membris noſtris,id eſt,in corpore noſtro:quæ ſi uirulenta eſt, maculat,id eſt, corrumpit totũ corpus, hoc eſt,totum hominem, ſeu omnẽ noſtræ uitæ rationem, ſeu totam actionẽ & uitã hominis. Et lingua inflãmata,id eſt,afflata à gehenna,hoc eſt,ex igne gehẽnæ ſeu ex impio ſpiritu inflãmat,id eſt,comburit et conſumit rotam natiuitatis noſtræ,id eſt, totã uitæ noſtræ reuolutionẽ,etiã à cunabulis ad extremũ uſq;. Rotã natiuitatis iuxta Hebraiſmũ dicit,id eſt,totam uitam noſtram,principiũ,medium & finem. Atq; ut rota incenſa comburitur circunquaq;: ſic uita noſtra circũquaq; conſumitur à lingua uirulenta & impia. Rogabis, Vnde linguæ tanta malitiæ & iniquitatis energia? Reſpõdet Apoſtolus,Non à Deo autore & conditore linguæ,qui linguam dentibus circundedit, pro uallo,& labia admouit,ut circunſpectè,conſideratè & attentè loqueretur. Sed hanc accepit malitiæ uim ab impio ſpiritu inflammãte animum ad malitiam paratum:cuius lues per linguam, tanquam per organum, in maiorem prorumpit malitiam. Si ergo equis fræna,& naui temonem & clauũ adhibemus, ut ſeſſoris & nautæ arbitrio regantur:erit diligentius lingua coërcenda fidei & charitatis perfectæ repagulis.*

Lingua coërcenda.

Linguæ uis & energia.

Lingua igni non abſimilis.

Rota natiuitatis.

Omnis enim natura beſtiarum & uolucrum,&c. *Peruenuſta collatione declarat quàm difficile ſit linguam coërcere. Sunt inter bruta, ferociſſima:ſed nullum tam ferox quod non cicuretur,et manſuefiat ab homine,cui dominiũ atq; po-*

Linguæ cohibitio difficilima.

teſtas tradita eſt à Deo, Geneſ.1.cap. Dominamini piſcibus maris & uolucribus cœli & uniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram. Manſueſcunt tigrides, autore Plinio lib.8.cap.17. Aquilæ & uolucres. Et cetorum, id eſt, piſcium marinorum. Nam manſueſcunt & beluæ marinæ, ut delphines autore Plinio. À natura humana, id eſt, ab homine. Nullus autem poteſt domare, id eſt, coërcere, & obedientem reddere, linguam iniquam, quæ eſt malum inquietum, id eſt, incoërcibile, incohibile. Atq; eſt plena ueneno mortifero, id eſt, letali. Ex his colligimus Apoſtolũ docere linguam duplici malo laborare, feritate incoërcibili, & ueneno letali, id eſt, detractione, contumelijs, ſeminario diſcordiarum. Ieremiæ 9. Sagitta uulnerans lingua eorum.

Lingua duplici malo laborat.

In ipſa benedicimus Deum & patrem: & in ipſa maledicimus homines; &c. Exegeſis expoſitioq; eſt illius quod dixit, linguã eſſe malũ incoërcibile, & letale uenenum: ſed ſpeciatim explicat, quod in genere oſtendit. Obſerua, Quia lingua proximior nobis, & magis cognita eſt, quàm animus, ideo illi tribuimus malitiam, cùm reuera malitia ſit in animo: ſed mali animi organum & index eſt. Vnde cùm uidemus linguam petulantem, & animum petulantem dicimus. Non ſit hic mentio ab Apoſtolo de his, qui nomen Domini blaſphemant, quos notũ eſt impios eſſe: ſed de his, qui quũ ſe Chriſtianos iactitabant, conuicijs interim & iniurijs proximos proſcindebant. Videtur iſte eſſe Apoſtoli ſenſus: Cùm Deus creaturas ſuas bonas, & in finem bonum crearit, ut illis utamur: quid decet Chriſtianum uirum lingua abuti, quæ organum ſpiritus eſſe debet, dataq; ſit ad Dei laudem, & proximi ædificationem? Peruertit ergo Dei ordinem, quum ex ore eius promanat laus Dei, & proximi iniuria. Sunt igitur abijciendi, qui ſe iactant Chriſtianos benedicẽtes Deum, dum interim famam hominis (qui eſt imago Dei) proſcindunt. Ex ipſo, id eſt, eodem ore procedit benedictio & maledictio, id eſt, bonũ & malum. Hos auerſatur Dominus per Prophetam Pſal.49. Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu uerò odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum. Si uidebas furem currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Sedens aduerſus fratrem tuũ loquebaris, &c. Huiuſmodi ſunt, quorũ ſermo è ſpelæo ſeu ſpelunca cordis ſarcaſmum, id eſt, iocum cum amaritudine habet. Non ſunt ergo mala immiſcenda bonis. Non poteſt ex eodem animo malum & bonum emanare. Aut bonum erit, aut malum, dicebat ille, Qui non eſt mecum, aduerſum me eſt: & qui non colligit mecum, diſpergit. Bonum eſt ex integra cauſa, malum uerò ex defectu unius. Vides'ne linguæ uenenum, quo qui proximi famam lædit ſeipſum occidit, teſte Ioanne in priore canonica, Qui odit proximum, homicida eſt?

Malitia eſt in animo.

Lingua index eſt animi.

Linguæ uſus datus in ædificationem.

Sarcaſmus.

Non oportet fratres mei hæc ita fieri, &c. Vim & malum linguæ declarauit: Nunc cõcludit coërcendam eſſe, dicens, Non oportet hæc ita fieri inter Chriſtianos, ut quis uno ore benedicat & maledicat. Oſtenditq; hoc pugnare cum rei natura, adducẽs duas parabolas. Nunquid, quaſi dicat, non, fons emanat, id eſt, ſuffundit de eodem foramine aquam dulcem & amarã? Nunquid poteſt ficus facere, id eſt, producere uuas, & uitis ficus? Hoc reuera prodigioſum eſſet. Simile uidetur, Quod falſus fons ſuffundere non poteſt aquã dulcem. An non etiã cum natura pugnat eundem hominem ex eodem corde per eandem linguã, iniuriam & laudẽ, pietatem & impietatẽ, mortem & uitã, ueritatem & mendaciũ depromere? Sũmo ergo ſtudio coërcenda eſt lingua. His parabolis non abſimilia ſunt, quæ Chriſtus Matth.12. dicebat, Aut facite arborem bonã, & fructũ eius bonũ: aut facite arborem malam, & fructũ eius malum.

Lingua coërcenda.

ſiquid

ſiquidem ex fructu arbor cognoſcitur. Progenies uiperarum, quomodo poteſtis bona loqui, quum ſitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono theſauro profert bona: & malus homo de malo theſauro profert mala. Rurſus Luc. 6. & Matth. 7. Nunquid colligunt de ſpinis uuas, & de tribulis ficus?

Quis ſapiens & diſciplinatus inter uos? Oſtendat ex bona conuerſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ, &c. *Superius arguerat quoſdam indoctè doctos, qui munus docendi & prædicãdi ambiebant, ut per hoc ſapientes uiderentur. Vnde inter eos multæ ſuboriebantur contentiones, neq; doctori, neq; Chriſtianæ profeßioni reſpondentes. Quis ſapiens & diſciplinatus, id eſt, ſcientia præditus inter uos? Ac ſi diceret, Cùm tanta ſit uobis docendi libido & ambitio, ſi quis eſt inter uos, qui uidetur ſibi ſapiens & ſcientia præditus, unde ſufficientem & idoneum ſe putauerit, ad munus docendi obeundum: is oſtendat, id eſt, proferat operationem ſuam, id eſt, opera ſua ex bona conuerſatione: id eſt, oſtendat conuerſationem ſuam ſanctam & bonam eſſe, operibus ſpiritualibus, in manſuetudine ſapientiæ, id eſt, cum manſueta ſapientia, id eſt, cũ lenitate & comitate uerborum ac morum, non autem auſteritate & ferocia. Hæc manſuetudo omnibus hominibus pulchra & conueniens eſt: in doctore autem pulcherrima, & aptißima, qua ut perſuadeat, pellicit. Hac potißimum opus eſt, ubi afflictæ & deſperabundæ ſunt conſcientiæ, ubi infirmitas peccat, ignorantia ac ſimplicitas. Qui ergo in puritate uitæ, in moribus purgatis & ſapientia non rixoſa, ſed manſueta uiuit & uerſatur: is reuera docendi prouinciam accipere poteſt, ſi mittatur. Quòd ſi zelum amarum habetis, & contentiones ſint in cordibus ueſtris, hoc eſt, ſi moroſi atque inuidi eſtis propter ſapientiam & eruditionem ueſtram, facto oſtenditis uos neq; Chriſtianos, neque diuina præditos eſſe ſapientia, quæ contentioſa non eſt. Sapientia cœleſtis, quæ eſt cognitio Dei, & uiua fides non pro ſuis opinionibus contendit, ueluti uos, ſed pro gloria Dei. Nolite gloriari, quaſi perfecti. Nolite mendaces eſſe aduerſus ueritatem, quaſi uobis uideamini conſummati Chriſtiani & doctores. Veritas enim Euangelica, quæ uobis aduerſatur, damnabit uos impietatis & mendacij. Docet enim neminẽ ſapientem, qui non ſe agnouerit, & iuxta Charitatis præſcriptum inſtituerit, ut ſe totũ Deo & proximo dedat. Vt autem oſtendat hos uanam habere ſapientiam, & mendaces, ait, Non eſt enim iſta, id eſt, uana ſapientia, quam iactant, deſurſum deſcendens à patre luminum: id eſt, non eſt cœleſtis & ſpiritalis. Hanc pater cœleſtis (à quo omne bonum) non inſufflat, ab eo originem non ducit. Sed eſt terrena, id eſt, non ſyncere repurgata, ſed animalis, id eſt, naturalis, quam homo excogitat, quæ affectibus corrupta ex carne & ſanguine naſcitur. Sed diabolica ſeu dæmoniaca, id eſt, quæ à dæmone ſuggeritur, & ortum habet. Vnde Paulus 1. Timoth. 4. uocat doctrinas dæmoniorum. Hæc eadem explicat per ſubiunctam ſententiã: Vbi enim zelus, id eſt, æmulatio, inuidia, & contentio, id eſt, rixæ, & ſectæ, ibi eſt inconſtantia, id eſt, tumultus & ſeditio, imò omne opus prauum: id eſt, quicquid operantur huiuſmodi æmuli & contentioſi, malum eſt, cum à radice mala, eorum prodeant opera. Eſt ergo uobis certißimum argumentum quòd non eſtis ſapientes, cùm ſitis contentioſi & æmuli.*

Diſciplinatus.

Manſueta ſapientia.

Sapientia cœleſtis.

Animalis ſapientia.

Quæ autem deſurſum eſt, &c. *Hæc eſt altera pars antitheſis, oſtẽdens ſapientiam cœleſtem & eius partes. Quæ autem deſurſum eſt ſapientia, id eſt, ſapiẽtia cœleſtis & ſpiritalis, Primum quidem eſt pudica, id eſt, caſta, & nullis prauis affectibus inquinata. Deinde pacifica, id eſt, nõ ſuſcitans rixas & ſeditiones. Modeſta, id eſt,*

Sapientia cœleſtis.
Pudica.
Pacifica.

Suadibilis. Plena miſericordia. Plena fructib⁹ bonis.

non moroſa,humana.Suadibilis,id eſt,tractabilis,et cui facilè perſuadeatur. Plena miſericordia,quæ miſeris & afflictis indoleſcit,clemens et miſericors, nihil nõ faciens ut lapſi & errãtes reſipiſcãt.Plena fructibus bonis:id eſt,ſemper de omnibus bene meretur,deſperabũdos in ſpem reducẽs,lapſos releuãs,errabũdos ad uiã ueritatis reducẽs, indoctos docẽs,ocioſos excitãs & extimulãs.Iudicãs ſiue ſimulatione, nihil ſimulat, eſt abſq; fuſco & hypocriſi aut fraude,atq; ne tantillũ quidẽ à ueritate abduci poteſt.

Seminandũ eſt ſemper in Dei Eccleſia. Satores oportet eſſe pacificos.

Fructus autem,&c.*Concludit Apoſtolus elegãti ſentẽtia.Scio(ait Iacobus) ſemper in Eccleſia ſerendum eſſe,ut colligatur meſſis, & fructus ex ſemine. Quo fit, ut opus ſit ſeminatoribus,ut iuſtitia promoueat in Dei Eccleſia.Non eſt opus æmulis & contentioſis magiſtris ueluti ſatoribus,ſed pacificis,et qui paci ſtudeant.Fructus iuſtitiæ,ſupple Euangelicæ ſeminatur in pace,id eſt,campo et agro pacifico,hoc eſt, in corde pacis & ueritatis amatore,à facientibus pacem,id eſt,à præceptoribus (qui ſunt ueluti ſatores & ſeminatores in Eccleſia Dei) facientibus,id eſt,ſeminantibus pacem,id eſt, ueritatem Euangelicam, tum uerbo, tum opere. Vt lis ex lite, ita iuſtitia Euangelica ex pace.Si pacifici ſeminauerimus,iuſtitiam metemus. Omne enim quod hic agimus,ſemen eſt futuræ retributionis.Ipſa autem retributio, fructus eſt operum præſentium, autore Paulo ad Galat.6. Quæ enim ſeminauerit homo,hæc & metet: quoniam qui ſeminat in carne ſua,de carne & metet corruptionem.Qui autem ſeminat in ſpiritu,de ſpiritu metet uitam æternam.*

Operationum noſtrarum fructus.

CONCILIATIO.

Chriſtus poſitus in ruinam & reſurrectionem multorũ. Chriſtus fidelibus eſt reſurrectio,incredulis autem lapis offenſionis. Chriſti doctrina.

QVID HIC *Iacobus ſapientiã cœleſtẽ, id eſt, doctrinã Dei uocat pacificã, quũ totus mundus ad prædicationẽ Euangelij tumultuetur bellis,rixis plenus, ut nũc uidemus?* RESPONDEO, *Chriſtus iuxta Simeonis reſpõſum, poſitus eſt in ruinã & reſurrectionẽ multorũ in Iſraël.Fidelibus eſt reſurrectio & uita:incredulis uerò lapis offenſiõis & petra ſcãdali.Pijs doctrina Chriſti affert gratiã et pacẽ,remiſſionẽ peccatorũ,& cõſciẽtiæ ſecuritatẽ:Impijs autẽ & obſtinatis eſt occæcatio, mẽſa eorũ corã ipſis in laqueũ,& in captionẽ,& in ſcãdalũ. Dedit enim illis Deus ſpiritũ cõpunctionis,oculos ut nõ uideãt,aures ut nõ audiãt uſq; in hodiernũ diẽ,Iſaiæ 6.Ro. 11.Regnũ Chriſti ſemper paci ſtudet:Regnũ uerò Satanæ ſemper interturbat regnũ Chriſti,iniurijs,ſeditionibus,cõuicijs,tumultibus. Chriſtus ſemper colligit & ædificat:Satan aſſiduè diſpergit & deſtruit.Chriſtus pacẽ affert,nõ pacẽ externã,imò gladiũ aduerſus mundũ.Pacẽ autẽ internã & quietã conſcientiam largitur. Eſt enim pacis Deus & non diſſenſionis:Satan ſemper bella parat. Quare pijs perpetuũ eſt bellũ cum regno tenebrarum:& quotquot ſeditioſi ſunt,ad regnum Satanæ pertinent.*

Seditioſi ad regnum Satanæ pertinent.

DICTIO.

Vniuerſitas iniquitatis.

VNIVERSITAS *iniquitatis,Græcis eſt* κόσμος, *id eſt,Mundus. Eſt autem aliquando mundus cumulus rerum ſimul repoſitarum, unde mundum muliebrem dicimus,cultum & ornatum.*

Ceti. Marinæ beluę manſueſcunt.

CETORVM *legunt,non cæterorum.Nam Græcis eſt* ἐναλίων, *id eſt, marinorum. Manſueſcunt enim & marinæ beluæ,ut delphinus.*

Emano.

EMANO *penultima producta,quod eſt per partes minutiſſimas ſtillo.*

Diſciplinatus.

DISCIPLINATVS,*ſciẽtia præditus dicitur,quẽ neoterici ſciẽtificũ dicũt.*

Animalis.

ANIMALIS *hic dicitur ab anima* ψυχικὸς,*ſic enĩ aliquãdo uocat affectũ humanũ,ut opponamus ſpiritui.Animalis dicitur affectibus & corruptiõi obnoxius.Spiritalis uerò,q ſub imperiũ ſpiritus cõceſſit,ab affectibus ĩpuris et corporeis repurgatus.*

SVAD

SVADIBILIS pro tractabili & morigera ponitur, & cui facilè pſuadeatur. Suadibilis.

ZELVS more ſcripturæ nõ ſignificat iram, qualis eſt inter inimicos, ſed eã quæ ex ardenti amore proficiſcitur, ueluti cùm parẽtes ob aliquam offenſam liberis ſuccẽſent, non quòd eis male uelint, ſed eoipſo oſtendunt ſe erga eos amantiori eſſe animo. Interdum zelus ſignificat inuidiam, aliquando furorem. Zelum excitare apud Iſaiam 42. cap. eſt uindictam ſumere. Hoc loco accipitur pro æmulatione & inuidia. Zelus. Zelum excitare.

Affectibus non indulgendum. CAP. IIII.

Concupiſcen.] uoluptatibus, libidinibus, cum id, ſequimur quod animo collibuit.
Occiditis &] inuidens.

VNde bella & lites in uobis? Nonne ex cõcupiſcẽtijs ueſtris quę militãt in mẽbris ueſtris? Cõcupiſcitis: & nõ habetis. Occiditis & zelatis: & nõ poteſtis adipiſci. litigatis, & belligeratis. non habetis, propterea quòd nõ poſtulatis. Petitis et nõ accipitis, eò quòd malè petatis: ut in cõcupiſcẽtijs ueſtris inſumatis. Adulteri, neſcitis quòd amicitia huius Mũdi, inimica eſt Dei? Quicũq; ergo uoluerit amicus eſſe ſeculi huius: inimicus Dei cõſtituitur. An putatis quòd inaniter ſcriptura dicat, Ad inuidiã concupiſcit ſpiritus qui habitat in uobis? Maiorem autẽ dat gratiã. Propter quod dicit, Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autẽ dat gratiã. Subditi ergo eſtote Deo: reſiſtite autem diabolo & fugiet à uobis. Appropiate Deo: & appropinquabit uobis. Emũdate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo. Miſeri eſtote, & lugete, & plorate. Riſus ueſter in luctũ conuertatur, & gaudiũ in mœrorẽ. Humiliamini in conſpectu Domini, & exaltabit uos. Nolite detrahere alterutrũ fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrẽ ſuum: detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem: non es factor legis, ſed iudex. Vnus eſt enim legiſlator & iudex qui poteſt perdere & liberare. Tu autẽ quis es qui iudicas proximũ tuũ? Ecce nũc qui dicitis, Hodie aut craſtino ibimus in illã ciuitatẽ, & faciemus ibi quidẽ annum, & mercabimur, & lucrũ faciemus (qui ignoratis quid erit in craſtino. Quæ eſt enim uita ueſtra? Vapor eſt, ad modicum parens, & deinceps exterminabitur) pro eo ut dicatis, Si Dominus uoluerit, & ſi uixerimus, faciemus hoc aut illud. Nunc autẽ exultatis in ſuperbijs ueſtris. Omnis exultatio talis, maligna eſt. Scienti igitur bonum facere, & non facienti: peccatum eſt illi.

Bella. Concupiſcentiæ. Oratio. Amicitia Mundi. Geneſ. 6. a. & d. Prouerb. 3. d. 1. Pet. 5. b. Subditi Deo. Epheſ. 4. f. Peccatores. 1. Petri 5. b. Detractio. Rom. 14. a. Vita noſtra uapor.

habitat] uel habitauit. domicilium elegit.
Miſeri eſtote] affligimini. uox Græca à tolerantia dicitur.
Alterutrum] uobis inuicem
ibimus] eam⁹. ſic uertẽda ſunt uerba ſequentia per futurũ imperatiui.
quid erit in craſtino.] quæ ſit craſtinæ diei fortuna.
exterminabitur] euaneſcit
Vt dicatis,] quod dicere debueritis.

Vnde bella & lites, &c. *Dixeram (ait Iacobus) Iuſtitiam & pacem decere Chriſtianos. Sed inter uos neq; iuſtitiæ neq; paci eſt locus. Veſtrũ ſtudium in hoc to-*

tum

tum eſt,ut auaritiæ detis operam,& concupiſcatis.Quo fit ut à uobis omnia prodeāt mala,tanquam à radice auaritia in uobis dominante.Vnde bella & lites,id eſt,ſectæ & cōtentiones in uobis,id eſt,inter uos?Non à Deo,qui malorum & ſcelerum autor non eſt,ſed pacis,ne quis fortè tam impudenti animo ſit, qui reijciat culpam ſuam in Deum, ueluti in autorem ſui criminis. Quem errorem abundè confutauimus ſuprà, primo cap.Non'ne ex cōcupiſcentijs ueſtris? Quaſi dicat, Neceſſe eſt dicatis,diſsidiorum ueſtrorum, ueſtrarumq́; contentionum ſeminaria eſſe ueſtras cupiditates. Quæ concupiſcentiæ militant,id eſt,uigent,ſeu pugnant contra ſpiritum,regnantes in membris ueſtris,id eſt,in uobiſipſis. Hoc dictum eſt iuxta morem Hebraicum,ſicut Paulus ait Rom.7.Inuenio legem in membris meis,id eſt,in meipſo.

Cōtentionum ſeminaria ſunt cupiditates. Membra pro homine.

Concupiſcitis,& non habetis.occiditis,& zelatis:&c. *Vitiorum exercitum expendit,oſtendens cōcupiſcentias in cōtentioſis dominari. Concupiſcitis, alius enim concupiſcit gloriā,alius lucro inhiat,hic ſtudet regno, ille uoluptatem uenatur: Vultis ſapientiores eſſe alijs:Impenſe ſtudetis commodis ueſtris,aliorum rebus uel neglectis uel etiam afflictis.Et non habetis,id eſt, neq; aſſequimini quod tam uehementer appetitis,neq; ſapiētes eſtis,ſed inſipiētes.Omnis enim falſa doctrina ex concupiſcentia ſuboriri ſolet.Qui concupiſcunt,nunquā recta monenti,aut ſimplici uerbo Dei cedere uolunt. Occiditis,& zelatis,id eſt,Cum tam uhementer appetita non eſtis aſſequuti,diſcruciamini,incenſi auaritiæ flammis,in cædes prorumpitis,& inuidetis alijs prudentioribus uobis. Et dum uobis placetis, ueſtriq; admiratores eſtis, odio habetis reliquos.Quò fit ut cùm non poſsitis adipiſci,quia non imitamini charitatem (quæ 1.Corinth.13.cap.non æmulatur,non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa,non quærit quæ ſua ſunt,non irritatur,nō cogitat malum,non gaudet ſuper iniquitate,congaudet autem ueritati:omnia ſuffert,omnia credit,omnia ſperat,omnia ſuſtinet) Litigatis,& belligeratis:id eſt,pugnatis contra alios,alijs non uultis cedere,protruditis competitorem, inuidetis aſſequuto,decertatis cum eo qui uidetur aſſequuturus.Tumultuatur ille cupiditatū exercitus in pectore: ſed foris,lingua, manus, brachia, pedes, caput,ungues, & reliqua corporis membra cum proximo pugnant. Non habetis,propterea quòd non poſtulatis,ut oportet ſupple,& docui ſuperius primo capite.Videmini ſuperbi & Dei contemptores,putantes uos ueſtro marte,litigio & tumultuatione aſſequuturos quod à Deo petendum eſt.*

Concupiſcentia primas habet in contentioſis.

Doctrinæ falſæ origo.

Cupiditatum exercitus.

Petitis,& non,&c. *Occupatio eſt.Dicent fortaſſe,Lucro inhiamus, Et q. res cōcupiſcimus,hoc facimus,nobis & noſtræ familiæ proſpiciētes. An non uiri boni eſt, proſpicere uxori & liberis? Reſpōdet,Eſt utiq;. Sed uiri Chriſtiani eſt malis artibus non uti,ſed Deo fidere (quē precibus cōtinuis ſolicitare debet) & rationibus honeſtis ſibi & ſuæ familiæ proſpicere.Petitis,ſed non hoc quod oportet,neq; quomodo oportet:ut in concupiſcētijs ueſtris inſumatis:id eſt,ut in uſum impium impēdatis,expleaturq́; uoluptas ueſtra. Paup enim opes petit:has aſſequutus dū eſt,ſui oblitus magnificas ædes extruit,uoluptati indulget,luxu diffluit,faſtu turget. Alius doctrinā poſtulat,qua potitus ſuperbit,nemini cedit,cōtētioſus fit. Rebus externis, & effectis ipſis, quo quis ſit animo cognoſcitur.Nolite ergo mirari,ſi nō aſſequamini petita. Nō enim poſtulatis ex fide ſecundū uerbū Dei,ſed ad explendā uoluptatem,& affectuū carnis ingurgitationē,ut opiniones, ſectas,& concupiſcentias ueſtras confirmetis,nihil pro gloria Dei,aut ueritate Euangelij faciētes. Chriſtianus animus nihil iuxta ſuū affectū rogat,ſed omnia Dei uoluntati & beneuolentiæ committit,dicens, Fiat uoluntas tua:*

Viri boni eſt proſpicere ſibi & familiæ. Malis artibus non eſt utendū.

Bonis abutuntur qui ſui obliuiſcuntur.

Effectis cognoſcitur animus.

Fidelis omnia Dei beneuolentiæ committit.

gloriam

gloriam tribuens Deo, & ſeipſum abnegans, is iurè orat ſecundum uerbum Domini, & exauditur. Iſta eſt fiducia noſtra, quam habemus apud Deum, 1. Ioan. 5. Quia quodcunq; petierimus ſecundum uoluntatem eius, audit nos. Et ſcimus quia audit nos quicquid petierimus, ſcimus quòd habemus petitiones, quas poſtulauimus ab eo. Benigniſsimus pater non tribuit nobis, quæ iuxta affectus petimus, ſed quæ uel ipſum dare, uel nos accipere, decet. Petamus ergo in fide, iuxta Dei uoluntatem, non autem ſecundum noſtros affectus, ne noxia pro ſalubribus petamus, ſed in fide, ut quæ nobis uſui & neceſſaria ſunt certò conſequamur. Fiducia ad Deum. Deus petentibus dat, quæ danda cognoſcit.

Adulteri, neſcitis quòd amicitia huius Mundi, inimica eſt Dei, &c. *Allegoricè loquitur Apoſtolus explicans charitatem Dei erga ipſos concupiſcentes, quos ſibi fide uiua deſponſat. Atq; ut Paulus auaros idololatras uocat, ita Iacôbus deditos pecuniæ & auaritiæ, adulteros. Vt enim uxor alieno uiro iuncta, adultera eſt: ita & anima Mundo (qui nihil cum Deo commune habet) adhærens, adulteratur. O' adulteri, id eſt, O' qui à Chriſto duce & Imperatore ueſtro ad caſtra Mũdi, & carnis defeciſtis, an neſcitis quòd amicitia huius Mundi, inimica eſt Dei? Hic locus non abſimilis eſt ei Roma. 8. Nam prudentia carnis, mors eſt: prudentia autem ſpiritus, uita & pax. quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo: Legi enim Dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Concluſionem ſubiungit, Ergo qui uoluerit eſſe amicus ſeculi huius, conſtituitur inimicus Dei: qui non magis fert Chriſtianum inire amicitiam cum Mundo, quàm uir uxorem ſuam cum adultero hoſte iungi. Iuxta morem Hebraicum uocat adulterium magnam perfidiam, & turpem à Deo defectionem. Adhæreamus ergo fide uiua Chriſto, & eius ſponſæ Eccleſiæ, ne adulteros nos deprehendat, id eſt, ingratos & perfidos, adulterinos, &, ueluti reprobatum numiſma, in ignem conijciendos.* Anima mundo iuncta, eſt adultera. Adulteri. Adulterinm.

An putatis, quòd inaniter Scriptura dicat, Ad inuidiam concupiſcit ſpiritus, qui habitat in uobis? *Docui uos, quàm turpe ſit, & damnatione dignum, ſi mens fidelis & ſponſa Chriſti cum iniquo mammona, & Mundo rem habuerit. Quod manifeſtum eſt ex omnibus Scripturis, Deum zelotypum explicantibus, quas hic una ſententia comprehendo, An putatis, quòd Scriptura dicat inaniter? Ac ſi dicat, Si uerum eſt, ut falſum eſſe nequit, id, quod prodidit Scriptura, nempe quòd ſpiritus, ſupple ſanctus, quo ſignati eſtis in die redemptionis, Et qui habitat, pro habitauit, in uobis, concupiſcit ad inuidiam, id eſt, aduerſus odium cõcupiſcit, inuidet uos alteri, utpura mammonæ iungi. Ex 20. capit. Exodi deſumptus uidetur hic locus, ſignificans Deum zelotem & zelotypum, ut reſpõdeat metaphoræ ſuperiori de adulterio. Deus inuidet Mundo lucranti, & in ſui amorem animas fideles pellicienti. In bonam partem ſumit hoc loco Iacôbus inuidiam pro zelotypia, ſecundum quam Scriptura Deum uocat zelotem, non ſolum ut inſinuet flagrantiſsimam Dei in nos amicitiam, ne pereamus: ſed etiam ut exprimat uindictam & ultionem diuinam, quæ ex hoc zelo ſequetur. Neceſſarium ergo eſt omnino ſponſum Chriſtum præ omnibus diligamus: & omnia ei aduerſa contemnamus. Intelligamus adhæc Spiritum ſanctum in nobis habitantem exigere à nobis charitatem & miſericordiam, non odium, rixas, aut contentiones, perpetuamq; eſſe ſpiritui cum carne pugnam. Roma. 7. Galat. 5.* Deus zelotes. Zelotypia.

Maiorem autem dat gratiam. *Occupatio eſt. Dicetis fortaſſe, Rem à nobis omnium difficilimam exigis. Reſpondet Apoſtolus, Hanc quam à uobis requiro operam, nemo ſuis uiribus præſtare poteſt. Sed certo ſcio, Deum non ſuis defuturũ. Propterea* Deus ſuis præſto eſſe ſolet.

hoc unum uos rogo, ut Deo eximium impendatis amorem, Qui dat maiorem gratiam, id eſt, uberrimam. Iuxta uires ueſtras fieri non poteſt, eam operam præſtetis: ſed in hoc ipſum largitur Deus uires, ut facilè poßitis. Hoc adiutore neque Mundus, neque aſſeclæ eius, demoliri quicquã poſſunt, imò ne in conſpectum quidem prodire, tantum abeſt auertant ab amore. Hanc ſententiam, Maiorem autem dat gratiam: appendit proximæ, qua dixit, Spiritus ad inuidiam concupiſcit. Non abſimilem addit in Exodo, cap. 20. Faciens miſericordiam in millia ijs, qui diligunt me: quæ appenditur huic, Ego ſum Deus zelotes. Dicit Apoſtolus, Nolite animos deſpõdere, cùm auditis tantum exercitum aduerſus uos. Spiritus ſanctus, qui in uobis habitat, uires ſuppeditabit. Reſiſtendo uincetis, ubi ſpiritus adfuerit. 1. Ioan. 5. Hæc eſt uictoria, quæ uincit mundum, fides noſtra. Et 1. Corinth. 15. Deo gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominum noſtrum IESVM Chriſtum. In Chriſto eſt noſter triumphus, non in ſolis noſtris uiribus. Quare non adulteremur, ſed ſemper Chriſto indiuulsè adhæreamus: qui uires ſuppeditabit aduerſus omnes Mundi machinas, & inſidias.

Propter quod dicit, Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. *Argumento ab autoritate Sapientis, Prouerb. 3. quam iuxta ſenſum refert Apoſtolus, adulteros, ſeu legis diuinæ contemptores perterret, & manſuetos conſolatur. Propter quod, Quaſi dicat, ut intelligatis, quanto zelo Deus ſuis prouideat, & aduerſarios à ſua cathedra peſtilentiæ deturbet, Scriptura ſupple dixit, Deus reſiſtit ſuperbis: id eſt, ſuperbos imbelles reddit, abijcit, humiliat. Aut, ut Prouerb. 3. dicitur, Deus deludet illuſores. humilibus autem, id eſt, manſuetis & ſpiritalibus dat gratiam.*

Deus ſuperbis reſiſtit.

Subditi ergo eſtote Deo: reſiſtite autem diabolo: & fugiet à uobis. *Cùm Deum tam propenſum ad nos amandum agnoſcamus, ut zelotypus à Scripturis dicatur, qui non fert animam fidelem neque mammonæ, neque Mundo ſiue iungi, ſiue ſeruire: huic indiuulsè adhærete, atque ut ſponſa uiro obtemperat, ita & uos Deo obtemperate, & morigeros uos per omnia exhibete. Scio diabolum nihil non facturum, ut uos ab hoc amore retrahat, & fœdere, atque amicitia uos ſibi coniungat: ſed adhærentes Chriſto, reſiſtite fide, & fiducia in Chriſtum, diabolo. Qui ubi pimùm ſenſerit uos adhærere Chriſto, & eius ſodalitium abominari, ſtatim uos metuet, & uelut tranſfuga à uobis fugiet.*

Deus zelotypus.

Appropiate Deo: & appropinquabit uobis. *Dixerat, Humilibus autem dat gratiam. Quò quis ſe humiliorem, & magis ſe abnegat, eò Deum proximiorem habet. Quare appropiate, id eſt, humilitate, ueſtri abnegatione, & uiua fide accedite ad Deum: & Deus non ſolùm appropinquabit nobis, ſed in uobis habitabit. Quò enim magis Mundum & concupiſcentias fugimus, hòc propius accedimus ad Deum.*

Appropiate Deo.

Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo. *Cùm Deum uobiſcum non habeatis, non eſt mihi alia nomenclatura, qua uos nuncupem, quàm peccatores, & duplices animo, quales eſtis, & uos ueſtris operibus manifeſtatis. Mutate mores, mutabo & nomen, alijsq; titulis uos ornabo. Cùm mihi res uobiſcum ſit, neceſſe eſt uos nuncupem: neque mihi nomen commodius eſt, quàm ut uos peccatores uocem. Alluſit hoc loco Iacobus ad id quod Iſaiæ 1. cap. ſcriptum eſt, Cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum ueſtrarum ab oculis meis. Quieſcite agere peruerſe, diſcite bene facere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite uiduam. O peccatores, emundate manus, id eſt, ceſſate à malis operi-*

bus

bus & peccato: deſinite uitam polluere uitijs, bene agite, & multa bona opera facite. Per manus intelligit ſymbolum omnium noſtrarum actionum. Lauare ergo ſiue mundare manus, eſt ab omni genere mali abſtinere: Et ſi quæ ſunt malæ operationes, fide uiua lauandæ ſunt. Paulus 1. ad Timoth. 2. cap. iubet in oratione puras manus leuare, id eſt, mentem puram nullo ſcelere inquinatam eſſe. Ad hæc facit quod ſequitur, Et purificate corda ueſtra, duplices animo. O duplices animo, id eſt, inconſtantes, hypocritæ, & qui utroque genu claudicatis: Vultis enim ſeruire duobus dominis, Deo ſcilicet & mammonæ, quod Dominus auerſatur dicẽs, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Purificate corda ueſtra, id eſt, ueſtros affectus. Hypocritæ ſunt, qui manus ſuas aut faciem ſolum lauant, non autem corda purificant. Propterea uos adhortor, & manus & corda mundare, ut magno Dei beneficio donati, ſitis ipſius Chriſti, cuius ſanguine lauabimini, ſi ſyncera fide ad eum acceſſeritis.

Manus lauare. Duplices animo. Hypocritæ.

Miſeri eſtote, & lugete, & plorate. Riſus ueſter in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. *Peccatores, & animo duplices ad pœnitentiam hortatur, ut nunc lugeant, & tripudia cum Mundi gaudijs relinquãt, ne æternum lugeant & affligantur: alludens ad id quod Dominus dicebat Luc. 6. Væ uobis diuitibus, qui habetis conſolationem ueſtram. Væ uobis, qui ſaturati eſtis: quia eſurietis. Væ uobis, qui ridetis, nunc: quia lugebitis, & flebitis. Ita & noſter Apoſtolus ait, Miſeri eſtote, id eſt, affligamini, & pœnitentiam agite. Et lugete, & plorate, hoc eſt, luctum celebrate propter commiſſa peccata, quibus uitam perdidiſtis. Riſus ueſter in luctũ conuertatur, et gaudium in mœrorem, ne rebus præſentibus capti, æterna amittatis. Multos enim rerum proſperitas fallit & ſeducit: atque qui præſentibus lætisq; rebus hærent, amarum finem cõſequuntur. Nolim exiſtimes, Apoſtolum Dei damnare honeſta & moderata gaudia. Sed non uult Chriſtianum profuſum & petulantem eſſe in riſu, & gaudio. Hoc loco Apoſtolus non loquitur de miſeria culpæ, ſed quæ pœna & afflictio eſt: quam qui uolens ſuffert in carnis caſtigationem, bene operatur, cum Paulo dicente, Caſtigo corpus meum, et in ſeruitutem redigo. Huc pertinet, quod ſacer ille Bernardus de Chriſto dicebat, Miſericordiæ Domini multæ, ſed & miſeriæ Domini multæ. Ergo cùm dicit Apoſtolus, Miſeri eſtote: id eſt, corporales afflictiones & tribulationes pro gloria Chriſti libenter tolerate.*

Gaudendum et ludendum temporale. Exhortatio ad pœnitentiam. Miſeria duplex. Miſeria pro pœna.

Humiliamini in conſpectu Domini, & exaltabit uos. *Sermonem ſuum ad omnes dirigit. Humiliamini, id eſt, abnegate uoſmetipſos, in conſpectu Domini, omnem honorem Deo tribuite, nihil uobis adſcribentes, ſed omnia in Dei laudem referentes. Et exaltabit uos. Iſte eſt fructus ueſtræ humilitatis. Matth. 23. Qui ſe exaltauerit, humiliabitur: Et qui ſe humiliauerit, exaltabitur.*

Humilitatis fructus.

Nolite detrahere alterutrum fratres mei, &c. *Inuehit in detractionem præſentiſſimum uenenum concordiæ. Superbia liuorem parit, Liuor detractionem, quæ eſt læſio famæ proximi abſentis, ex liuore & uindicta. Prima fronte præceptum profert Apoſtolus, Nolite detrahere alterutrum fratres mei. Prouerb. 4. Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te. Prouerb. 24. Cum obtrectatoribus ne commiſcearis. Pſal. 100. Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar. Cauſam appendit, cur proximo non liceat detrahere. Qui detrahit fratri, ſiue qui iudicat fratrem ſuum, ſupple, temerè, & ex inuidia, qua fratris abſentis famã lædit, detrahit legi, id eſt, peccat in legem, quæ prohibet ne detrahamus: Et iudicat legem, quam non approbat, ſed damnat & uilipendit: cui tamen uelit, nolit, ſubditus eſt. Bis ergo peccat, qui fratri*

Detractio uenenum concordiæ. Detractio. Detrahens fratri bis peccat.

f 2 detrahit

detrahit: ſemel in proximum, quem lædit: Deinde in legem, quæ hoc uetat. Data'ꝗ eſt lex ut eam ſeruemus, non ut eam iudicemus. Huc pertinet, quod dicebat Chriſtus, Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini.

Si autem iudicas legem: non es factor legis, ſed iudex, &c. *Vult Apoſtolus committamus Deo functionem iudicandi de proximo. Legi obediamus neglectis prauis affectibus, & dominationem non ambiamus. Si iudicas, id eſt, damnas, & uilipendis legem, non es factor legis, id eſt, non obſeruas legem: ſed iudex es, id eſt, iudicem te facis illius, cui te ſubditum reddas neceſſe eſt. Arrogas tibi iudicis functionē, quæ ad Deum (qui legis Dominus eſt) attinet. Ipſe enim eſt legislator & iudex, qui poteſt perdere & liberare, id eſt, qui uitæ & necis ſolus poteſtatem habet. Prohibet ne quilibet è plebe iudicet, cùm ſolius Dei ſit iudicium, & eorum quibus id demandat. Vt intelligas Iacobum, non interdicere iudicio magiſtratibus, & his qui iudicis officio funguntur, ſed uetat temerarium illud iudicium, quod ex inuidia & malo affectu proficiſcitur.*

Iudiciū de pxīmo eſt Deo cōmittendum.

Iudiciū ſolius Dei eſt, & quibus id demandat.

Iudicium temerarium fugiendum.

Tu autem quis es, qui iudicas proximum tuum? *Temerarium iudicium reprehendit, & ab eo auertit. Si te ipſum agnoueris, nihil reuera autoritatis, aut ſupercilij arrogabis, quo de fratre tuo iudices. Roma. 14. Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? Suo domino ſtat, aut cadit. Et paulò pòſt, Tu autem quid iudicas fratrem tuum? Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti. Itaque unuſquiſꝗ noſtrum pro ſe rationem reddet Deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus: ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, uel ſcandalum. hactenus Paulus. Ex his colligamus uerè Chriſtianos proximorum errata non iudicare, ſed ferre & emendare iuxta charitatis regulam, & præſcriptum.*

Ecce nunc qui dicitis, Hodie aut craſtino ibimus in illam ciuitatem, &c. *Faſtuoſa, pompoſa, & præſumptuoſa diuitum negotiatorumꝗ (quales etiam hæc ætas fert) uerba reprimit. Idꝗ facit per elegantem Mimeſim, ſiue alienorum morum imitationem, dum eorum ſtultos, & uanos aduerſus diuinam prouidentiam ſermones refert. Non prohibet hoc loco Iacobus negotiari, neꝗ de negotiationibus iuſtis & neceſſarijs hic agit. Sed ut Chriſtus Luc. 12. reuocat ab anxio diuitiarum ſtudio, argumento à breuitate uitæ ſumpto: ita noſter Apoſtolus hos abducit à uanitate illa, qua toti addicti ſunt rebus terrenis. Vnde in illis nullus Dei timor: quo ſublato, omne malū progerminat. Quid enim iſti non audent lucri auiditate occæcati? Putant omnia ſibi licere, dummodo ſignū crucis negotiationi præpoſuerint, aut in rationarijs nomē IESV, præſcripſerint, aut in trigeſimo numero, honorificam Dei mentionem faciant, dicentes, Deus habeat partem, aut huiuſmodi: interim proximum fœnore premunt, numero fraudant, adultera pecunia decipiunt, iurant, deierant, peierant. Hi ſolis uerbis Chriſtiani uideri uolunt, magnifica de Deo quandoꝗ pronuntiantes, intus autem ſubdoli, & hypocritæ ſunt, nihil aliud cogitantes, quàm de lucrādi rationibus, negotiationibus, emporijs, mercibus, & diuitijs, quibus coacernādis per fas & nefas graſſantur. Ecce nunc qui dicitis, Hodie aut craſtino ibimus in illam ciuitatem. Verbi gratia, dicitis, Ibimus Eduam, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, poſteà in domum reuertemur. Iſta ſunt uerba ueſtra faſtuoſa, & auaritiæ plena. Primò toti, lucro inhiatis, nulli addictos uos manifeſtatis, quam mammonæ. Secūdò, quod ſolius prouidentiæ diuinæ eſt, & ad ſolum Deum ſpectat, uobis uendicatis: Nempe, cùm nemo ne unum quidem diem ſibi polliceri poßit, uos pollicemini uobis totos annos, temerarij eſtis præſumptores, cauete uobis ne cum illo præſumptore Luc. 12. dicente, Anima mea, habes multa*

Mimeſis.

bona poſita in annos plurimos,requieſce,comede,bibe,epulare: terribili reſponſo feriamini: Dixit *autem illi* Deus,Stulte,*hac nocte animam tuam repetunt à te. Quæ autem paraſti,cuius erunt? Sic eſt,qui ſibi theſaurizat,& non eſt in Deum diues. Sed hos ſermones & animos ueſtros inconditos ſale condiatis,& omnia uoluntati diuinæ committatis.*Pro *eo ut dicatis,quaſi dicat,illis uerbis abſit faſtus, & addite hæc cum humilitate loquentes,*Si Dominus *uoluerit. Si ita uiſum gratumq; fuerit* Domino. *Si uixerimus,& uitam* Dominus *dederit,hoc faciemus.* Ad *hunc modum loquebatur* Paulus *ad* Philip. 2. *Confido autem in* Domino, *quoniam & ipſe ueniam ad uos citò. Ab hac uanitate illos reuocat,argumento ab incertitudine & breuitate uitæ humanæ ſumpto, quam per parentheſim huic orationi aſſertæ,explicat: Quæ eſt enim uita ueſtra? Quaſi dicat, Cur tam ſoliciti eſtis de hac uita corporali,et ijs,quæ ad ipſam faciunt?* Huic *uni proſpicitis, huic uni noctes & dies inquieti laboratis, & molimini. Nimirum uapor eſt ad modicum,id eſt,ad breue tempus apparens,& deinceps exterminabitur, id eſt, mox euaneſcet.Quid igitur de uita noſtra promittere poſſumus,quæ in uniuerſum nihil ualet? quæ fugit uelut umbra,& durat breuißimis quibuſdam momentis,ut eſt in* Prouerbio, Homo *bulla eſt. Sophocles eandem ſententiam his uerbis expreßit,* Homo *ſpiritus eſt, & umbra tantum.Sed &* Pindarus *aliquid uanius de hominis uita inuenit & protulit, nimirum:* V*mbræ ſomnium.* Vita hominis bulla et uapor. Sophocles. Pindarus.

Nunc autem exultatis in ſuperbijs ueſtris, &c. *Sententia eſt generalis aduerſus omnem uanam gloriationem. Quæ ſancta ſunt (ait) negligitis,exultatis in ſuperbijs ueſtris: id eſt,in diuitijs & negotiationibus ueſtris uanis gloriamini.* V*elim uos ab huiuſmodi exultatione,& gloria alienos eſſe. Quia omnis talis exultatio, id eſt, gloriatio,eſt maligna, & quæ uobis durum paritura eſt exitium, & pœnam non interituram.* Gloriandum nō eſt in rebus uanis.

SCIENTI *igitur bonum facere,& non facienti,peccatum eſt illi. Hæc ſententia negotio,&* Apoſtoli *inſtituto maximè cōueniens. Scopus* Apoſtoli *eſt,ueros,& non hypocritas habeat* Chriſtianos. *Cum hi,aduerſus quos ſcribit, magnifica de* Chriſtianiſmo *iactent,& ſeſe* Chriſtianos *plenis buccis dicant:factis exprimant, quod dicunt & intelligunt.Quòd ſi ſecus faciunt,impij,& hypocritæ ſunt,non autem* Chriſtiani:*de quibus maiores pœnas* Deus *ſumet. Scienti, id eſt, qui talentum hoc habet à* Domino, *quòd ſciat legem ueritatis,&* Euangelicam,*quid eſt bonum facere,peccatum eſt illi non facienti bonum,quod ex lege didicit faciendum.*Ex *his colligamus,grauius peccare,qui quod agendum eſt,ex ſacra lectione didicerunt,& non faciunt,cum operandum eſt,potius ſequentes corruptißimos ſuos affectus, quàm qui nondum didicerunt,& ſequuntur ſuos affectus.Hac ſententia uidetur alludere* Apoſtolus *ei,quā* Chriſtus Luc.12.*dicebat,* Seruus *qui cognouit uoluntatem domini ſui,& non ſe præparauit,& non fecit ſecūdum uoluntatem eius: uapulabit multis. Qui autem non cognouit,& fecit digna plagis: uapulabit paucis.Omni autem,cui multum datum eſt,multum quæretur ab eo: et cui commendauerunt multum,plus petent ab eo. Scientes ergo bonum, reddamus talentum nobis creditum cum fœnore, non abſcondamus in terra, ne ſit otioſum, quoniam peccatum eſt illi, dicit* Apoſtolus.*Quæ uerba emphaſim habent, quaſi dicat,*Hic *peccato tenetur, ſeu huic peccatum ſuum imputabitur pro ſcelere maximo, & ob id maximum quoque de ipſo ſumetur ſupplicium. Sunt enim huiuſmodi deplorati homines, qui uident, quid ſit liquidum in cauſa, quid ſit æquum & iuſtum, ipſi tamen contrarium faciunt.* Sciens grauius peccat. Deplorati homines.

CONCILIATIO.

SVPERIORE *capite docuit manſuetudine utendum eſſe: in hoc uerò, durum & aſperum præceptorem ſe præbet, dicens, Adulteri, neſcitis quòd amicitia huius mundi, inimica eſt Dei? Reſpondeo, Vtcunq; Apoſtoli aſpera ſit oratio, eſt tamen in animo eius manſuetudo. Quis Chriſto manſuetior, qui manſuetudinis eſt exemplum? tamen ille contra Phariſæos & hypocritas, ſeuera utitur oratione, dicẽs, Generatio praua & adultera. Item: Væ uobis Scribæ & Phariſæi. Sic Moyſes manſuetiſsimus uir, duriter increpat Iudæos. Ad hunc etiam modum Ioannes Baptiſta fecit. Similiter & Stephanus: Qui interim charitate & manſuetudine non uacant, dum uulnus duriter attrectant, & curare conantur.*

Mãſueto uiro non repugnat moderata ira.

APOSTOLVS *dicens, Petitis & non accipitis: aduerſatur dicto Chriſti Matth. 7. Omnis qui petit, accipit. Reſpondeo, Apoſtolus hoc loco cõtra quoſdã murmuratores ſermonem dirigit, cauſam ſubiungens, cur repulſam patiantur, eò quòd malè petatis, ut in concupiſcentijs ueſtris inſumatis. Ac ſi diceret, Deus non exaudit clamores ueſtros: quia non oratis ex fide, ſed contra uoluntatem Dei, in ueſtram uoluptatem. Impiorum preces nõ merentur dici preces, ſed clamores, aduerſus quos clamat Propheta Pſal. 106. Et oratio eius fiat in peccatum. Orandus eſt Deus cum fiducia, & ſecundũ uoluntatem eius, & exaudiet. Dicebat Chriſtus Marc. 11. Propterea dico uobis: Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient uobis.*

Petens accipit.

Impiorum preces clamores dicuntur.

DICTIO.

Adulteratum. Adulteriũ pro idololatria.

ADVLTERATVM *Latini dicunt uitiatum, & corruptum. Scriptura iuxta morem Hebraicum adulterij, & fornicationis nomine idololatriam, & cultum idolorum ſignificat, Ezech. 13. & 16. Iſa. 57. Vnde qui deficiunt à Deo ad caſtra dæmonis, adulteri uocantur & ſcortatores.*

Humiliare.

EST SCRIPTVRAE *uſus ut Humiliare uocet Abijcere, deprimere, & in nihilum redigere. Quo modo & mulieris humiliatio ad libellum repudij pertinet. Deuteron. 21. cap. Quare & Chriſtiani in pleriſq; Scripturæ locis pauperes, afflicti, humiliati uocantur.*

Manus pro quolibet negotio.

MANVS *iuxta morem Hebraicum & Scripturæ, pro qualibet functione, & negotio quibus utimur, uidelicet ad ſuſtentandam uitam noſtrã, accipitur. Vt Iſaiæ 1. cap. Manus ueſtræ ſanguine plenæ ſunt: id eſt, ueſtra omnia negotia & ueſtræ functiones, & cum quibuſcunq; rem & negotium habetis, hos defraudatis.*

Detrahere.

DETRAHERE *eſt Obtrectare & obloqui: hinc detractio, abſentis famæ læſio.*

Diuites oppreſſores exitium, pauperes felicitas manet. CAP. V.

Diuites.

AGite nunc diuites, plorate ululantes in miſerijs ueſtris, quæ aduenient uobis. Diuitiæ ueſtrę putrefactæ ſunt: & ueſtimẽta ueſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum, & argentum ueſtrum æruginauit: & ærugo eorum in teſtimonium uobis erit, & mãducabit carnes ueſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis uobis iram in nouiſſimis diebus. Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones ueſtras, quę fraudata eſt à uobis, clamat:

A tineis comeſta] facta ſunt tineoſa uel tineis obnoxia in miſerijs] uel ob miſerias ueſtras.

Aeruginauit] ærugine uitiatum eſt.

Fraudata] fraude non eſt reddita.

Prædicatores uerbi non nutriti.

& cla

Eorum] qui meſſuerunt.
Epulati eſtis] in delicijs uixiſtis.
In luxurijs] laſciuiſtis.
In die occiſionis] uel in die mactationis, hoc eſt in die feſto in quo ſolēt mactari uictimæ in epulum.
Addixiſtis] uel condemnaſtis.
Temporaneũ & ſerotinum] pluuiã tẽpeſtiuam (matutinam) & ſerotinam (ueſpertinam)
In alterutrum] alius in alium.
Iudicemini] cõdemnemini.
Beatificamus] beatos ducim⁹
Sub iudicio] in ſimulationẽ.
Triſtatur] affligitur. q.d. in rebus afflictis opem petite, in proſperis gratias agite Deo.
Alleuiabit] eriget.
Alterutrum] alius alij.
Saluemini] ſani ſitis.
Similis nobis paſsibilis] ſimiliter affectus (uel ſimilibus affectibus obnoxius) ut nos.

& clamor eorum, in aures Domini Sabaoth introiuit. Epulati eſtis ſuper terrã: & in luxurijs enutriſtis corda ueſtra. In die occiſionis addixiſtis & occidiſtis iuſtũ, & nõ reſtitit uobis. Patientes igitur eſtote fratres, uſq; ad aduentum Domini. Ecce, agricola expectat pretioſum fructum terræ: patiẽter ferens donec accipiat temporaneum & ſerotinum. Patientes igitur eſtote & uos, & confirmate corda ueſtra: quoniam aduentus Domini appropinquauit. Nolite ingemiſcere fratres in alterutrum: ut non iudicemini. Ecce, iudex ante ianuam aſsiſtit. Exemplum accipite fratres exitus mali laboris & patientiæ, Prophetas: qui loquuti ſunt in nomine Domini. Ecce, beatificamus eos, qui ſuſtinuerunt. Sufferentiam Iob audiſtis, & finem Domini uidiſtis, quòd miſericors Dominus eſt, & miſerator. Ante omnia autem fratres mei, Nolite iurare neque per cœlum, neq; per terram, neque per aliud quodcunq; iuramentum. Sit autem ſermo ueſter, Eſt, eſt, Non, non: ut non ſub iudicio decidatis. Triſtatur autem aliquis ueſtrũ? oret. Aequo animo? & pſallat. Infirmatur quis in uobis? Inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata ueſtra: & orate pro inuicẽ ut ſaluemini. Multum enim ualet deprecatio iuſti aſsidua. Elias homo erat ſimilis nobis paſsibilis: & oratione orauit ut non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres, & mẽſes ſex. Et rurſum orauit: & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum. Fratres mei, ſi quis ex uobis errauerit à ueritate, & conuerterit quis eum: ſcire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ ſuæ, ſaluabit animã eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

Expectemus aduẽtũ Chriſti. Patientia.
Iurare.
Matth. 5. f
Infirmus.
Oratio.
Oleum. Confeſsio.
Oratio. Elias.
3. Reg. 17. a. b. Luc. 4. d
Peccatorẽ reducere in uiam. Matth. 18. b

Agite nunc diuites, plorate, &c. *Prophetico ſermone inſectatur acerbiſsime eos, qui neglecta religione Chriſtiana, toti, lucro & quæſtui inhiant, nihil nõ facientes pro congerẽdis & coaceruandis diuitijs. Minatur illis iudicium Dei, ipſumq; damnationem ſempiternam. Primo loco arguit eorum temeritatem, qua ſe putant ſecurè delicijs, & uoluptatibus incumbere poſſe. Agitè nunc diuites, Quaſi dicat, Expergiſcimini ò diuites ueſtris immerſi diuitijs & uoluptatibus, ſecuri ludos & choreas exercẽtes. Exitium horrendum paulò attentius conſiderate, in quod præcipites ruetis, ſi ſcholam iſtam non*

Auari temeritas.

reliq

reliqueritis, & corruptos mores non exueritis. Porrò his relictis potius plorate, ululantes in miſerijs ueſtris, quæ aduenięt uobis: hoc eſt, plangite, & grauiſſimo fletu compungamini propter imminens iudicium Dei. Superueniet enim ira Dei ſuper uos, tam fœdis uoluptatibus propter diuitias ueſtras immerſos, & iudicabit uos Dominus.

Philargyria. Pleonexia.

Diuitiæ ueſtræ putrefactæ ſunt, &c. *Cùm nulla ſit nocentior peſtis, quàm philargyria, id eſt, auaritia, & Pleonexia, id eſt, plus habendi, acquirendiq; cupiditas immodica, quibus diuites laborant, & impietatem crudelitatemq; in pauperes exercent, in hæc uitia maximè inuehitur. O' quales glorias ueſtras! In diuitijs & purpura gloriabamini: Diuitiæ ueſtræ, id eſt, abundantia illa, cuiuſmodi ſunt frumentum, uinum & annona, quæ in horreum & penũ congeſſiſtis, gloriantes & exultantes in illis, ubi nunc ſunt? Illis ſubueniendum erat pauperibus: iuuandi erant inopes, & ab inopia leuandi. En putrefactæ & corruptæ ſunt. Maluiſtis repoſita putrefieri, quàm ſeruire neceſſitati agentium. Et ueſtimenta ueſtra, id eſt, panni, lanæ, & ſuperfluæ ueſtes, etiam holoſericatæ, comeſta ſunt à tineis, id eſt, paſcunt tineas, roduntur a blattis & uermibus: quibus potius algentes & nudos pauperes ueſtire, & induere debebatis, quàm recõdita tineis, & blattis perdere. Reuera deplorati homines eſtis, cùm non contenti ſitis perpetuo condendi, defodiendi & coaceruandi ſtudio: ſed neque acquiſitis utimini, neque in uſum alijs conceditis. Atq;, quod abominabile eſt, mauultis ueſtra ſitu & ſquallore perire, quàm pauperibus & indigentibus largiri. Vnde quod Prouerbio celebratum eſt, in uos appoſitiſſimè quadrat, Auaro tam deeſt quod habet, quàm quod non habet.*

Diuitiæ. Annona.

Cicero.

Aurum & argentum ueſtrum æruginauit, &c. *Exaggeratio eſt tam ardentis auaritiæ: argumento à damno diuitiarum, & cruciatu animi ſeu conſcientiæ diuitis auari, ſumpto. Aurum & argentum, quibus abundaſtis, & non iuuiſtis pauperes, æruginauit, id eſt, ſcoria & ærugine uitiatum eſt, potius quàm quòd egentibus dederitis. Exaggerat nunc Iacôbus uitium tam auidæ auaritiæ, quum tineas & æruginem contra eos ad teſtificandum, & torturam exercendam adducit. Aerugo eorum, quibus abundaſtis, & indigentibus non ſubueniſtis, erit uobis in teſtimonium: id eſt, erit teſtis contra uos, quàm immiſericordes & aridi fueritis in pauperes. Et manducabit carnes ueſtras. Qui diuitijs dediti ſunt, aculeos in conſcientia habent: mille curis & anxietatibus, die ac nocte punguntur, macerantur, enecantur. Elegantem his ſubiungit ſimilitudinem, Sicut ignis. Aerugo illa, hoc eſt, curæ in ipſa conſcientia, ſunt uelut ignis & flamma edax, quæ conſumet uos: conſcientia remordens occidet uos. Putauerim auaros bis miſeros eſſe, quorum animi flammis perpetuis æſtuant, & ardent. Quid enim hîc aliud à diuitijs conſequuntur auari, præter anxietates, & cõſcientiarum remorſus? harum calamitatum nullus aliquando finis: Nempe poſt miſeram hanc, & infœlicem uitam, perpetuos ſentient ignes.*

Aeruginare.

Auari aculeo ſemper pũguntur.

Auari bis miſeri.

Theſaurizaſtis uobis iram in nouiſsimis diebus. *Videtur Apoſtolus & ironicè, & per antiphraſim loqui. Morti & ſepulchro proximi congeſſiſtis uobis pecuniarum aceruos, magnam in ſcrinium repoſuiſtis pecuniam, adeò ut ſuperſint uobis tum auri, argenti, frumenti, & bonorum omnium ingentes aceruì. Sed quales aceruos? Certè carbones ardentes ſuper capita ueſtra congeſſiſtis, & iram Dei recondidiſtis in uos ipſos, ad perpetuos cruciatus tolerandos. Roma. 2. Secundum autẽ duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera eius. Huc pertinet, quod ſcribitur Iudith 16. Dominus omnipotens uindicabit in eis: in die iudicij uiſitabit illos. Dabit ignem, & uermes, &*

Auari theſaurizant ſibi carbones flãmeos.

carnes eorum ut urantur & ſentiant in ſempiternum.

Ecce merces operariorum, &c. *Inuehitur in auaros, & in eos qui debitam mercedem, aut fraudant ſiue non iuſtè numerant, aut negant, aut differunt.* Locus hic *deſumptus ex* Deuter. 24. *Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, ſiue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas eſt: ſed eadem die reddes ei pretium laboris ſui ante Solis occaſum: quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animam ſuam: ne clamet contra te ad* Dominum, *& reputetur tibi in peccatum.* Cùm dicit hoc, *peccatū detentæ mercedis debitæ clamare ad* Dominum, *oſtēdit id eſſe numerādum inter grauiſsima illa peccata, quæ ſemper in conſpectu Dei ſunt, & uindictam flagitant.* Licet *omniū peccatorum ultor ſit Deus, & ob id in conſpectu dicantur eſſe, quia nihil inultum remanebit: ſunt tamen iuxta doctorum ſententiam quatuor peccata clamantia in cœlum pro uindicta, quæ hoc diſticho comprehenduntur,* Clamitat in cœlum, uox ſanguinis, *&* Sodomorum, Vox oppreſſorum, merces detenta laborum. Facilis eſt contextus, *Auaros, & mercedis fraudatores perterret,* Cùm dicit Dominum Sabaoth, *id eſt, exercituum, exauditurum fraudatos pauperes ſua mercede: ne putarent pauperes meſſores (quibus debetur merces) auxilio & adiutore deſtitutos.* Adiutorem habent Deum *cum ſuo exercitu omnium* Angelorum, *quibus ut* Dominus *præeſt.* In Scripturis non rarò *Deus appellatur,* Dominus Sabaoth, *id eſt, exercituum: quia forti brachio ſuo confregit regnum Satanæ, potensq́; nos tueri in omnibus aduerſitatibus, & conterere aduerſarias poteſtates.* Oportet ergo nos eſſe Dei milites, *& perpetuò uiuere in caſtris eius per charitatem.* Eſt certè (ait Iob 7.) *cap. uita hominis ſuper terram militia.* Et clamor eo*rum, ſubaudi qui meſſuerunt, quibus merces debetur, & differtur aut negatur, introiuit in aures* Domini.

Epulati eſtis ſuper terram: & in luxurijs enutriſtis corda ueſtra. Luxum *& intemperantiam diuitum reprehendit.* Non ſolùm mercedem debitam cum *iniuria proximi detinetis, ſed etiam quæ malè acquiſiuiſtis in nefandos uſus collocatis, carnis deſideria facientes.* Nam epulati eſtis ſuper terram: *id eſt, nihil eorum quæ faciunt ad cupediam & tactuum delectationem obmittitis.* Et enutriſtis corda ueſtra *in luxurijs: id eſt, quicquid ad laſciuiam facit, domi habetis.* Quid rogo, uos domi *non auditur, non petulans & diſſolutum, non hodie ſolùm, ſed & quotidie?* Ioci, ſa*les, riſus, gaudia, & diſſolutiſsimæ cantiones, eriguntur uobis palatia, ſed rapina & ruina pauperum.* Lautè *& uolupè uiuitis:* At ſudor *& labor alienus uos alit.* Epula*mini.: at inedia perit pauper, cuius fames uos ſaginat: ad focum otioſi caleſcitis uana iactantes: at pauperes algent, & mercenarij querulantur.* Atque, ut paucis abſol*uam, plus ueſtro luxui, pedibus conculcatis, prodigitis, decoquitis, & perditis cuticulam ueſtram curantes, quàm ad iuſtam neceſsitatem utantur alij.* Non deſunt qui *huic clauſulæ appendunt ſequentem orationem,* Vt in die occiſionis: *ac ſi diceret* Apoſtolus, Deliciati eſtis *uelut in die mactationis ſeu uictimæ. alludens ad morem illum gentilitium, qui fit, quando ſaginata animalia mactantur, tum epulantur & conuiuia agunt homines.* Videtur in hunc ſenſum dicere Apoſtolus, Vt animalia ſaginan*tur ad mactationem, ſeu ubi primum ſaginata ſunt, protinus rapiuntur in lanienam, & mactantur: ita uos ſaginaſtis ueſtra ipſorum corpora ad mortem, in lanienam illam infernalem mactandi & perpetuò torquendi.* Huc pertinet *quod hyſtoria* Euangelica Lucæ 16. *de purpurato diuite epulone habet:* Qui, non quia diuitijs abundauit, *condemnatus eſt, ſed quia in his totus erat, & adhæſit ſpreto* Domino Deo, *& negle-*

Mercedis fraudatores.

Merces reddēda ante ſolis occaſum.

Merces detenta clamat ad Dominum.

Peccatū in conſpectu Dei.

Peccata in cœlum clamantia pro uindicta.

Deus cur dictus Dominus Sabaoth.

Cutem curare non licet.

Laſciuorū mores.

cto paupere Lazaro. Quare Spiritus ſanctus per Prophetam Pſal. 61. Hortatur, Diuitiæ ſi affluant uobis, nolite cor apponere. Obſeruandum interim, Iacobum poſt epulas appendiſſe, Et in luxurijs enutriſtis corda ueſtra. Solet enim gula & ciborum ingurgitatio luxuriam & carnis libidinem producere, autore Hieronymo, Venter æſtuans uino (ait) citò ſpumat in libidinem. Vide quæ in hunc locum Iudæ Apoſtoli, Hi ſunt in epulis ſuis conuiuantes, &c. ſcripſimus.

Gula mater libidinis.

In die occiſionis addixiſtis, & occidiſtis iuſtum, & non reſiſtit uobis. *Sunt qui locum hunc interpretantur de* CHRISTO, *quem patres horum epulonum, in quos inuehitur Apoſtolus, occiderunt. Vt tantum ſcelus illis obijciens, & in memoriam reducens* IESV CHRISTI *(qui uelut ouis non reſiſtens ad mactationem ductus eſt) mortem, ad pœnitentiam reducantur: aut ſi qui adhuc Iudaiſmum profiterentur, ad fidem Dominicam, & religionem Chriſtianam conuerterentur. Pia & ſancta eſt horum interpretatio. Tyrannidem & horum uiolentiam in pauperes taxat, nomine iuſti intelligens pauperes iuſtos, & afflictos. Addixiſtis in die occiſionis: id eſt, condemnaſtis & occidiſtis iuſtum. ac ſi diceret, Contempſiſtis pauperes, quibus non ſuccurriſtis, atque ita negando neceſſaria, interemiſtis, quòd inedia contabuerint. Aut condemnaſtis & occidiſtis iuſtum* IESVM *in ſuis membris, dum ferentes ſententiam condemnaſtis pauperes, uel quòd ueſtris corruptis moribus contrarij eſſent: Vel quòd corriperent impietatem in uobis, loquentes de ueſtra inſolentia, libidine & tyrannide: Vel quòd pro libitu, uobis obſequi noluerunt. Et non reſtitit uobis. Iuſtus Dominus non reſtitit uobis iniquitatem in pios agentibus, ſed maior uos manet pœna, expectatio eius erit in maiorem aduerſus uos ultionem, qui longanimitate & patientia eius abutimini. Porrò cùm pij à uobis afflicti, & in crucem tracti neminem haberent qui cauſam ipſorum ageret, neque ulla eſſet reſiſtendi facultas, facilè à uobis iuxta ueſtros carnis affectus ſubuerſi ſunt. Non reſtiterunt uobis, ſequuti paſtorem ſuum* IESVM CHRISTVM, *quem cùm uos in die occiſionis, id eſt, In die Paraſceues ad uictimam duceretis, aut parentes ueſtri ducerent, liberè & uoluntariè iuit ad mortem: non aperuit os ſuum: non quæſiuit ultionem. Chriſtianorum enim non eſt iudicio contendere, ulciſci, aut conuicia regerere, ſed ferre patienter iniuriam. Siue de* CHRISTO, *ſiue de membris eius, ſiue de utriſque locum hunc ſatis obſcurum, intellexeris, nihil moror.*

Longanimitas Dei maiorem obſtinatis adducet pœnam.

Dies occiſionis.

Patientes igitur eſtote fratres, uſque ad aduentum Domini. *Afflictis patientiam ſuadet, dicens, Qui à diuitibus premuntur, cum tolerantia durent uſque ad aduentum Domini: id eſt, ſeſe totos Domino dedant, & ſua omnia committant, quoad Dominus uenerit afflictos liberaturus, & impios puniturus. At quoniam carni moleſtum erit, quòd ultionem differat Dominus, adhortandi ſunt afflicti ad tolerantiam, ne preſſuris, & moleſtia uincantur. Quod facit Paulus ad Hebræos 10. ex Propheta Abakuc 2. cap. Patientia uobis neceſſaria, eſt ut uoluntatem Dei facientes, reportetis promiſsionem. Adhuc enim modicum aliquantulumque, qui uenturus eſt ueniet, & non tardabit.*

Ecce agricola expectat pretioſum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, & ſerotinum. *Parabolam ab agricultura petitam adducens, exhortationem nectit à fructu, & præmijs. Vtcunque*

non om

non omnia ſuccedant pro animi uoto & ſententia, dum affligimur, confirmemus, & non deſpondeamus animos. Inuitentini agricolam, qui æquo animo dum ſeminat, fert labores, ſuſtinens expectat fructum, qui proueniet tempore ſuo. Nihil aliud addit, curam committit Deo, ut proſpiciat ſibi de feracitate agri, & det pluuias opportunas, quas non accipit agricola quando uult, ſed quum Deo libitum eſt. Vnde neceſſe eſt illum patienter expectare. Ita nobis quoque ferenda eſt patienter iniuria, ut aliquando accipiamus coronam uitæ. Scriptura de duplici pluuia frequenter mentionem facit, matutina ſcilicet & ſerotina. Matutinã Hieronymus ubique ferè temporaneam tranſtulit, quæ non admodum grata uelut ſerotina, ſed ut plurimum triſtis: qua lex ſignificatur, quæ terret conſcientias noſtras, peccatum oſtendit, & iram operatur, ait Paulus. Scrotina per noctem humectans mirè utilis eſt, Euangelium adumbrans, quod afflicta corda ſuſtollit, conſcientiam conſolatur, & aridam terram rigat: hoc eſt, omnigenam conſolationem affert. Aut pij temporaneam recipiunt pluuiam, quando poſt obitum coronantur in cœlis: & ſerotinam conſequentur in corporum glorificatione, poſt generalem omnium reſurrectionem. Deuteron. 11. capite. Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio uobis, ut diligatis dominum Deum ueſtrum, & ſeruiatis ei in toto corde ueſtro, & in tota anima ueſtra: dabit pluuiam terræ ueſtræ temporaneam & ſerotinam, ut colligatis frumentum & uinum & oleum fœnum'que ex agris ad paſcenda iumenta: ut & ipſi comedatis & ſaturemini.

> Agricolę ſpes, & in duris expectatio.
> Pluuia matutina & ſerotina.
> Legis functio.
> Euangelij functio.

Patientes igitur eſtote & uos, & confirmate corda ueſtra: quoniam aduentus Domini appropinquauit. *Quaſi dicat, Quare, ut agricola expectans expectat fructum agri ſui, ita & uos expectate fructum uitæ æternæ. Eſtote patientes, & patientia ipſa confirmate corda ueſtra, interim meditantes de beatitudine æterna, de diuina iuſtitia, de æterno ſupplicio reproborum, ſtabilientes animum fiducia in* CHRISTVM. *Quoniam aduentus Domini appropinquauit: id eſt, Dominus in propinquo eſt. Apocalyp. 2. Ego ſto ad oſtium foris, & pulſo: impios ulturus, uos uerò liberaturus, & immortalitate donaturus. Aduentum Domini dicit non ſolùm diem illam generaliſſimam, ſed etiam quamlibet diem uiſitationis, qua ſuos de afflictionibus erepturus eſt, & impios puniturus.*

> Patientia confirmandus animus.
> Aduentus Domini.

Nolite ingemiſcere fratres in alterutrum. *Perſeuerat hortari ad patientiam, deterrens illos metu iudicij imminentis. Nolite ingemiſcere: id eſt, nolite querulari, plus æquo exaggerantes mala quæ uobis accidunt, nullum ſeruantes modum. Neque ingemiſcatis in alterutrum: id eſt, nullo ducamini liuore in fratrem, ſi frater pauciorìbus malis affligatur quàm uos. ut non iudicemini, id eſt, condemnemini, & iudicium Domini in uos prouocetis: ecce aſſiſtit & adeſt ante ianuam, ſeu pro foribus, iudex ille magnus, qui perditurus eſt impios ueritatis hoſtes, quiq; daturus eſt uniuſcuiuſq; operi condignam mercedem: his quidem qui affligunt uos, afflictionem: Vobis autem afflictis, relaxationem. 2. ad Theſſal. 1. cap.*

> Deus afflictis adeſt ultur' impietatem.

Exemplum accipite fratres, exitus mali, &c. *Exemplo hortatur ad patientiam. hac enim itur ad cœlum. Ita oportuit filium hominis pati, & intrare in gloriam ſuam. Luc. 24. Hoc iter ſancti prophetæ & electi tenuerunt, autore Paulo ad Hebræos 11. cap. Fratres, nolite animos deſpõdere dum affligimini: ſed accipite Prophetas in exemplum exitus, id eſt, mortis, quam pro ueritate patienter tulerunt. Mali, id eſt,*

> Patientia itur ad cœlum.
> Exitus.
> Malum pro pœna.

g 2 *pœnæ*

pœnæ, quam æquanimiter tolerarunt. Laboris, id eſt, feruentis exercitij, pro nominis & honoris Diuini defenſione. Et patientiæ, per quam in aduerſis forti & æquo animo durarunt. Hi omnes genitiui ad duos referuntur Afflictionis & Longanimitatis. Qui licet negotium Domini (à quo miſsi erant) agerent, tamen Mundo exoſi perſequutionem & afflictionem paſsi ſunt. Quid ergo miramur, ſi nos peccatores affligamur? Vos igitur ne deficiatis obſecro, ſanctam fidem, & pium opus ſanctorum imitati. Iſti patientes ſuſtinuerunt, ita & uos ſuſtinete.

Patientia.

Ecce, beatificamus eos qui ſuſtinuerunt. Pergit hortari ad tolerantiam, Ab autoritate CHRISTI & præmio. Ex patientia & æquanimi tolerantia conſequimini præmium magnum, nempe nomen beati. Hoc CHRISTVS beatitatis autor pronuntiauit Matth. 5. Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Ecce beatificamus, id eſt, beatos dicimus eos qui ſuſtinuerunt. Ergo ſi æquanimiter & patienter ſuſtinetis, beati eſtis.

Sufferentiam Iob audiſtis, & finem Domini uidiſtis, quòd miſericors Dominus eſt & miſerator. Aliud exemplum patientiæ decantatiſsimæ beati Iob adducit, quo non ſolum hortatur nos ut tolerantiam & afflictiones ipſius Iob ſpectemus, ſed etiam finem Domini: hoc eſt, quid Dominus ipſi Iob certanti rependerit, qui per afflictiones ad ſummam gloriam euaſerit, reſtitutuſque eſt ſibijpſi, & in omni ſubſtantia factus eſt ſeptuplo locupletior quàm prius fuerat. Audiſtis ſufferentiam, id eſt, patientiam ipſius Iob. Et uidiſtis in hiſtoria finem Domini, id eſt, quid dominus fecerit, quomodo ei Dominus reſtituerit duplicia, & benedixerit nouiſsimis magiſq; principio. Subiungit rationem quandam à natura & bonitate Dei ſumptam, qui non ſinit ſuos tentari ſupra id quod poſſunt. Quod & in Iob apertiſsimum eſt. Solet quidem Deus ad tempus deſerere, ſed in fine iuxta promiſsionem ſuam uelut miſericors pater adeſt. Pſal. 85. Tu Domine Deus, miſerator & miſericors, patiens & multæ miſericordiæ & uerax. Miſericors eſt Dominus, id eſt, bonus, benignus, beneuolus, & propenſus ad beneficentiam præſtandam, quam cùm largitur, miſerator dici ſolet.

Patientia Iob decãtatiſsima.

Iob ſua patientia ſeptuplo locupletior factus.

Miſericors Miſerator Dominus.

Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Cùm Dominus dixerit Matth. 5. Reddes Domino iuramenta tua, præceperitq; non ſemel iuramentum præſtare, Exodi 22. Si quis commendauerit proximo ſuo bouem, &c. ſequitur, Iuſiurandum erit in medio quòd non extenderit manum ad rem proximi ſui: ſuſcipietq; Dominus iuramentum, & ille reddere cogetur. Ecce Dominus iubet, & ſuſcipit iuramentum. Non eſt ergo iuramentum ex ſe malum, ut aſſerunt Anabaptiſtæ, qui nulla ex cauſa iuramentum probant. Atque ut hanc impiam ſententiam ſuam confirment, aliam impietatem adijciunt, dicentes non eſſe ipſorum, ut quicquam iurent ſe facturos, uel non facturos, eò quòd nihil ſit in ipſorum poteſtate, ſed omnia in manu Dei. Hac impietate damnant omnia piorum uota, & ſanctas promiſsiones, adeóque & ipſam matrimonij colligationem. Iacobus Apoſtolus uetans omnino deierationem, uult abſtineamus à iuramento, niſi fidei neceſsitas, aut ſalus proximi extorqueat iuſiurandum, aut magiſtratus exigat: tunc ueritatis confirmandæ gratia iurare licet. Si nanque ea eſſet, quæ debebat, inter homines mutua dilectio, ut quiſq; alteri ac ſibijpſi fideret, nulla prorſus cauſa eſſet, quicquam iuramenti, ſimplici affirmationi uel negationi adijcere. Cùm dicit, neq; per cœlũ neq; per terrã, &c. taxat errorem Phariſæorum

Iuramentum à Domino receptum.

Iuramentũ ex ſe non eſt malũ Anabaptiſtarum error.

Iurare licet. Iuramẽti liciti circunſtantiæ.

Phariſæorum error de iuramento.

ſeorum, qui dicebant non magnopere referre ſi quis iuraret per cœlum, aut aliam creaturam, & falleret. Prohibet ergo Iacobus ex doctrina Christi, Matthæi 5. ne iurare aſſueſcamus, & nomen domini in uanum aſſumamus. Per creaturas ut creaturæ ſunt, iurare non licet: ſed ea ratione qua diuina ueritas aut poteſtas relucet in eis, licitum eſt. Iurare non aſſueſcamus. Iurare per creaturam.

Sit autem ſermo ueſter, Eſt eſt, Non non, &c. *Sermo ueſter nihil ſimulationis aut diſsimulationis habeat, ſed ſit purus & ſimplex, nihil mendacij in Dei ignominiam, & proximi detrimentum habens.* Loquamini reuerenter, religioſe, & cōſtanter. Simplex affirmatio ſiue negatio ad faciendam fidem quacunque in re, cuique ſatisfit. Quod affirmatis, uerè affirmate, & quod negatis, uerè negate. Vt non ſub iudicio decidatis, ut nō condēnemini. Quoniā quod amplius eſt, à malo eſt. Si ſanguinē, crucem, redemptionem addideritis, & multas alias blaſphemias (quas neque hic calamus ſcribere, neque hæc charta capere poteſt) deierantes & blaſphemantes expreſſeritis, rurſum crucifigitis IESVM Chriſtum, & iudicium ſeu condemnationem incurritis. Sermo ueſter ſit Eſt: id eſt, ueſtrum Eſt, ſiue ueſtra affirmatio ſit Eſt. Et Non, id eſt, ueſtrum Non, ſeu ueſtra negatio, ſit Non.

Triſtatur autem aliquis ueſtrum? oret, æquo animo? & pſallat. *Docet quid faciendum in proſpera aduerſa'ue fortuna, dicens, Si aliquis ueſtrum triſtatur, id eſt, anguſtias & afflictiones ſuſtinens, triſtitia afficiatur, dicatq́;, Quid in his afflictionibus faciam? Reſpondeo, (ait Apoſtolus) Caueat ille blaſphemare, murmurare, animum deſpondere: ſed oret, id eſt, inuocet dominum, ad Deum confugiat cum fiducia, quæ eſt portus & anchora ab ipſo Mundo agitatis. Qui nunquam ſuos deſerit. Indefeſsis precibus huius gratiam petat in fide, & dabit auxilium tempore opportuno.* Exemplum erit ipſe Chriſtus, qui triſtis in horto orauit patrem, iuſsitq́; ut triſtes Apoſtoli orarent, ne intrarent in tentationem. Aequo animo? id eſt, ſi quis proſperiore utitur fortuna, & cui omnia pro animi ſententia ſuccedant, pſallat, & gratias agat Deo, pro conſolatione, & beneficijs receptis. Nihil enim aliud eſt pſalmus quàm laus, & præconium Dei. Quid agēdū in proſpera aduerſaue fortuna. Oratio afflictis anchora. Pſalm⁹ eſt laus Dei.

Infirmatur quis in uobis? Inducat presbyteros Eccleſiæ, & orēt ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine domini. *Infirmis & ægrotantibus mederi uolens Apoſtolus, medelam explicat. Dixerat, afflictos & contriſtatos debere preces ad Deum fundere. Infirmo autem & ægroto medetur, dicens, Si quis in uobis infirmatur, &c.* Declarat Iacobus his uerbis, ægrotorum unctionem, quæ eſt ſacramentum, cùm ad ægritudinem animi, tum corporis ægrotationem leuandam ualere. Vnde conſtat non eſſe humanum inuentum, ſed à IESV Chriſto eſſe inſtitutum, ſicut & reliqua ſacramenta. Legimus apud Marcum, 6. capi. Chriſtum accerſiſſe duodecim Apoſtolos ad ſe, eoſdemq́; binos miſiſſe, certa quadam legationis forma præſcripta, & poteſtate (qua uterentur) data & conceſſa. Statim ſequitur in textu Marci, Et exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & ſanabantur. Hæc unctio non præſumptione Apoſtolorum, ſed Chriſti autoritate, mandato & inſtitutione fiebat. Abſit ut Apoſtoli in tanta legatione hæc conijcerent, qui ſolùm data & conceſſa à Chriſto poteſtate utebantur, ſcientes quia non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum. Peſsimè ergo errant, qui dicunt Apoſtolos in hac unctione, ciuile quoddam officium exercuiſſe. Non fecit Chriſtus diſcipulos chirurgos, ſed Apoſtolos, hoc eſt, Legatos, & Euangelij nuntios, qui Infirmorū medela. Sacramēti unctionis uirtus. Apoſtoli ungebāt ægrotos & ſanabantur. Error eorum qui Apoſtolos dixerunt chirurgos.

ungerent ægrotos oleo, non quidem medicinali, aut chirurgico, ſed ſacramētali & myſtico. Si enim medicinale & chirurgicum eſſet, non foret opus oratione, neque ungerentur infirmi in nomine Domini. At cùm ſacramentale ſit officium, oratur pro infirmo, & nomē domini inuocatur. Quare ſacri doctores ſacris innitentes cōſtanter aſſerūt Eccleſiam ueritatis columnam & firmamentū ex hoc loco Marci 6. tanquā ex ipſius Chriſti inſtitutione hanc ſacram unctionem ut uerum ſacramentum, accepiſſe. Quod poſtea diuus Iacôbus Apoſtolus, iuxta modum & formam adminiſtrationis eiuſdem clarius expreßit. Et quod à Chriſto acceperat, didiceratq́;, populo tradidit, ad hunc modum: Infirmatur quis in uobis, &c. Quæ uerba apertißimè indicant hanc unctionem, ſacramentum eſſe, quæ neque ſigno careat uiſibili, neque promißione & collatione inuiſibilis gratiæ. Hanc eandem eſſe unctionem cùm ea, de qua meminit Marcus 6. capi. affirmant tum Græci, tum Latini patres. Dionyſius Areopagita capi. 7. de Eccleſiaſtica Hierarchia, de hac unctione amplè meminit. Chryſoſtomus libro 3. de Sacerdotio, huius ſacramenti & miniſtri eius mentionem facit, de ſacerdotibus loquens. Neque enim ſolùm (ait) cùm nos regenerant, ſed poſtmodum etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur (inquit) inter uos aliquis? accerſat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei, ſaluum reddet laborantem, & eriget eum Dominus: & ſi in peccatis erit, remittentur ei. Hactenus ille. Ad hæc facit abbreuiator Chriſoſtomi Theophylactus autor Græcus in 6. capi. Marci dicens, Quod unxerant Apoſtoli, ſolus Marcus narrat: quod & frater domini Iacôbus in catholica epiſtola dicit: Infirmatur (inquit) quis inter uos? aduocet ſeniores Eccleſiæ, & orent ſuper illum, ungentes eum oleo, &c. Poſteà ſubiungit Theophylactus; Eſt igitur oleum, ſigni myſterium declarans, & ad labores utile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, ſignificatq́; miſericordiam Dei, & gratiam ſpiritus, per quam à labore liberamur, & lucem & gaudium hilaritatemq́; ſpiritualem accipimus. Hæc ille. Latinæ Eccleſiæ producentur teſtes maximè idonei, Innocentius huius nominis primus, in concilio Africano (cui Auguſtinus affuit) de hoc ſacramento unctionis honorificam fecit mentionem. Auguſtinus de rectitudine catholicæ conſeruationis, ait, Qui ægrotat, in ſola Dei miſericordia confidat, & Euchariſtiam cum fide & deuotione accipiat, oleum'que benedictum fideliter ab Eccleſia petat, unde corpus ſuum ungatur, &c. Quare hæc noſtri Apoſtoli uerba apertißimè docent unctionem hanc & ritum ab Eccleſia obſeruatum eſſe ſacramentum non humanitus inuentum, ſed ex inſtitutione CHRISTI, & traditione apoſtolica, ueluti hæreditaria ſucceßione obſeruatum, in hæc uſque tempora. Id quod uniuerſalis Eccleſiæ tam ueteris quàm noſtræ (quæ eadem eſt) Grecæ pariter & Latinæ conſenſus, & ipſe ſacramenti uſus quàm maximè comprobant. Si ueterum monimenta conſulamus, apertißimum fiet, hoc ſacramentum primò uocatum eſſe Sacramentum unctionis infirmorum. Quod nomen ſatis accommodum eſt uerbis noſtri Apoſtoli. Lapſu temporis cœpit dici, Sacramentum extremæ unctionis. Non quòd hic ritus Eccleſiæ fiat, ut hæc unctio omnino extrema ſit. Nam & reiteratur, ſicubi morbus depulſus, ſubinde redierit. Neque hac ratione ægroto confertur hoc ſacramentum, ut ſtatim eo percepto ægrotus animam efflet, & moriatur: ſed potius, ut non ſolùm mente, ſed & corpore (ſi ita Deo uiſum erit) conualeſcat. Iſta indicant orationes illæ omnis pietatis pleniſsimæ, quibus parochus utitur in huius extremæ unctionis adminiſtratione. Dici poteſt

[Margin notes: Vnctiōis ægrotorū energia. — Dionyſius. — Chryſoſtom⁹. — Theophylact⁹. — Oleū ſigni myſterium. — Innocētius primus. — Auguſtinus. — Nomina ſacramēti unctionis infirmorum.]

poteſt extrema, quòd ultima ſit è quatuor illis in Eccleſia celebratis. Primò ungimur cathecumeni, deinde baptizati ſtatim ungimur. Tertiò ungimur quando confirmamur, demum infirmi extremam accipimus unctionem. Mallem uocare hoc ſacramentum, unctionem ægrotantium. Non enim eſt ſacramentum morientium, ſed ægrotantium, non ſepulturæ, ſed ſalutis recipiendæ gratia conceſſum. Vnde in primitiua Eccleſia multi cùm ungerentur ſanabantur. Et hodie plures priſtinam incolumitatem reciperent, ſi eius ſacramenti rationem perfectam tenerent, atque tam ſalutare myſterium fide acciperent.

Vnctiones in eccleſia.

Vnctio ægrotantium.

Inducat presbyteros Eccleſiæ. Primo uerbo inſinuat affectum ægroti qualis eſſe debet. Aeger inducat, non accerſat magos, & incantationibus utentes, aut exercentes præſtigia, ſed ex fiducia in Chriſtum curet miniſterium tanti ſacramenti ad ſe accedere: ut accedente miniſtro, & exercente legationem ſuam, conſequatur æger finem & fructum, quem ex ſacra unctione intendit recipere, fidens, & recogitans apud ſe, per fidelem illam, & piam Eccleſiæ precationem à presbyteris factam, quæ in hoc ſacramento adhiberi ſolet, ſe conualiturum, ſi ita Deo uiſum fuerit, & hac fiducia certus ſit ſe uires recepturum, ut fidem augeat aduerſus terriculamenta & trepidationes inſtantis mortis, ſe'que facilius & melius in Domino obdormiturum. Declarat miniſtrum huius ſacramenti dicens, Presbyteros Eccleſiæ, hoc eſt, ſacerdos impoſitione manuum presbiterij inſignitos. Plures, inquam, accerſat, ut multorum oratione abundantius adiuuetur. Quòd ſi plures non adſint, adſit parochus, aut eius uicariam uicem gerens, comitatus tamen, ſi fieri poteſt, uiris religione & pietate candidatis. Quem ritum credo Iacobum non reprobaſſe: quum & ſi plures adſint presbyteri, ab uno fit unctio, cæteris cum eo orantibus. Hic parochus huius ſacramenti miniſter, non ſuam, ſed Apoſtoli Chriſti ac Eccleſiæ perſonam (ut & in cæteris ſacramentis) gerit ac repræſentat. Nam ut Chriſtus eſt qui baptizat, qui corpus ſuum impartit, qui abſoluit, ita Chriſtus eſt qui intrinſecus inungit, ſacerdote miniſtro externam unctionem adhibente. Et, ut paucis abſoluam, Chriſtus eſt Samaritanus ille Euangelicus, qui homini à latronibus diſpoliato, & grauiſsimis plagis affiicto, appropians, cæteris prætereuntibus ſolus miſericordia mouetur, & totus ſaluti hominis uulnerati intentus, ſacramentorum ſuorum alligamenta adhibet, quem & alligatum, iumento'que ſuo impoſitum, in ſtabulum Eccleſiæ ducit. Sacerdos autem, ſiue parochus, ſtabularij uicem gerit, cui præcipitur ut curam ægroti agat, ſed pharmacis à Chriſto uerò illo Samaritano, hoc eſt, hominum ſeruatore, & cuſtode præſcriptis: Qui ſolus ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Pſal. 146.

Miniſter ſacramẽti unctionis.

Vnctionem recipientis, qualis debet eſſe affectus.

Chriſtus Samaritanus.

Et orent ſuper eum. Precationes illæ, quæ ſingulis unctionibus fiunt, pietatis pleniſsimæ ſunt. Adminiſtrationis huius ſacramenti forma ſecundum Gregorium hæc eſt, Per iſtam ſanctam unctionem, & ſuam piiſsimam miſericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid peccaſti per uiſum, in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti. Amen. Et ſic de reliquis unctionibus. Ambroſij autem ritus & forma adminiſtrationis huius ſacramenti hæc eſt: Vngo oculos tuos, uel aures, &c. Oleo conſecrato, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti: Amen. Licet non eadem ſint uerba Ambroſij & Gregorij, in eundem tamen ſenſum tendunt. Ad huius ſacramenti integritatem neceſſum eſt, oretur pro infirmo, infirmus ungatur à presbytero, non quouis oleo, ſed oleo oliuarum ſanctificato. Oratione orent presbyteri, ut

Vnctiõi ægrotorũ adſint preces.

Sacramẽti unctionis forma.

Sacramẽti unctionis integritas.

quicquid

quidquid mali commiſit ægrotus, hoc illi Dominus *dimittere, & priſtinam illi corporis ſanitatem reſtituere dignetur.*

Sacramẽti unctiõis materia.
Oleũ oliuarũ ab epiſcopo ſãctificatũ eſt materia unctiõis.
Vnctio cũ fide facienda.

Vngentes eum oleo in nomine Domini. *Materia & elementum huius ſacramenti, eſt oleum oliuarum, ſanctificatum à ſolo epiſcopo.* Nam quod ait, *Oleo in nomine* Domini, *ſignificat (ut ait* Beda*) oleum conſecratum in nomine* Domini. Nec *ſolùm hæc oratio, in nomine* Domini, *determinat, oleo, ſed etiam, ungentes.* Vnctio *enim debet fieri, cum fide & inuocatione nominis, & uirtutis diuinæ, per quam hæc unctio uim & robur habet ad ægroti ſolatium atque incolumitatem.* Nec *dubium eſt, quin in primitiua* Eccleſia *plerique infirmi, cum ungerentur priſtinam incolumitatem reciperent, nimirum fide flagrantiori tam ſalutare myſterium accipientes.* Sed *quòd hodie rarius hoc fiat, in cauſa eſt modicitas fidei.*

Aegrotus fidat p̃miſsis Chriſti.

Et oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus. Et ſi in peccatis ſit, remittentur ei. *Sunt hæc uerba promiſsionis.* Aegrotus *innitatur & fidat promiſsis* IESV *Chriſti fidelis in his quæ pollicetur.* Huius *promiſsionis* Apoſtolus *eſt præco, & nuntius:* Chriſtus *eſt qui promittit.* Quare *fidenti in* Chriſtum *promittentem, dum ungitur aderit* Dominus *promiſſa largiens.* Solent *miſericordia & ueritas comites eſſe in ſcripturis.* Miſericordia *promiſsiones oſtendit infirmis:* Veritas *exhibet & præſtat promiſsionem.* Quare *ſuapte natura miſericors & uerax eſt* Deus, *qui neque fallit, neque fallere nouit.* Oratio *fidei,* Hebraiſmus *eſt, pro, fidelis oratio,* Quæ *ſcilicet proficiſcitur ex uera, & uiua in* Deum *fide.* Saluabit *infirmum: id eſt, morbo laborantem ſanitati reſtituet.* Hoc *explicat* Iacôbus *dicens,* Et, *pro, id eſt,* Dominus *alleuiabit eum.* Obſerua *pulchram uerborum emphaſim.* Dominus, *inquit, alleuiabit, ſeu eriget eum.* Vt *pro hoc alleuiationis beneficio gratias agamus* Deo, *id'que totum* Deo *acceptum feramus.* Promiſsionis *diuinæ oleum eſt ſignum.* Hieronymus *in 6. capi.* Marci, *ait,* Cùm *ungunt oleo ægros, infirmitatem fidei uirtute corroborant.* Corroborant *autem interceſsione, & oratione fidei, quam* Dei *clementia exaudiet, & ſe exorabilem præſtabit, cuius ſacramentum eſt oleum conſecratum.* Et *ſi in peccatis ſit, remittentur ei, ſi fidem uiuam habet.* At *quoniam ſolet quandoque corpus affligi morbis, & uarijs infirmitatibus propter peccata, maximè, qui indignè & irreuerenter recipiunt ſacroſanctam* Euchariſtiam *autore* Paulo, 1. Corinth. 11. *cap.* Ideo *inter uos (inquit) multi infirmi & imbecilles ſunt, & dormiunt multi.* Ab *hoc effectu peccati, hoc eſt, ab infirmitate erigit hoc ſacramentum.* Beda: *Si infirmi in peccatis ſint, & hæc presbyteris eccleſiæ confeſsi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere, atque emendare ſategerint, dimittentur eis.* Neque *enim ſine confeſsione emendationis, peccata queunt dimitti.* Vnde *rectè ſubiungitur,* Confitemini *ergo alterutrum peccata ueſtra.* Hactenus *ille.*

Miſericordia & ueritas comites.
Oratio fidei.
Oleum ſignum promiſsiõis diuinæ.
Vnctionis ſacræ effectus.

Confitemini ergo alterutrum peccata ueſtra: & orate pro inuicem, ut ſaluemini. *Particula* Ergo, *deſignat hæc ex ſuperioribus inferri: ut ſcilicet infirmi officioſè à presbyteris admoneantur, ut aut his, qui ſe læſerunt, remittant, & cum eis in gratiam redeant:* Aut *ut ab alijs, quos læſerunt, ueniam reatus impetrent.* Deinde *mutuis ſe precibus iuuent, ut ſalui fiant.* Hic *textus præter hæc indicat confeſsionem peccatorum faciendam, licet non cum præciſione determinet cui ſit confitendum.* Vt *ſaluemini.* Fructus *ex mutua exhortatione, condonatione*

natione, & confeßione iuxta uiuam fidem, eſt ſalus. Mente enim ſalua, tranquilla, & peccatis repurgata ſacramentali pœnitentia, citius reſtituitur corpus. Vnde Beda, In hac autem ſententia illa debet eſſe diſcretio, ut quotidiana leuiáq; peccata alterutrum coæqualibus confiteantur, eorumq; quotidiana credamus oratione ſaluari. Porrò grauioris lepræ immunditiam iuxta legem ſacerdoti pandamus, atq; ad eius arbitrium qualiter et quanto tempore iuſſerit, purificari curemus. Hactenus ille. Huc pertinet proceſſus ille Euangelicus Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. Et alibi quod mandat Dominus, Vade, & reconciliare fratri tuo.

Multum enim ualet deprecatio iuſti aſsidua. *Vt ad aßiduum orandi ſtudium incitet, uim & energiam orationis, tum ab autoritate, tum exemplo Heliæ, docet. Mutuò oremus, ait, quia deprecatio iuſti, id eſt, hominis fidentis in Deum, aßidua, id eſt, non torpida & languens, ſed ardens, efficax, & ex animo profuſa, ualet multum: qualis fuit Cananææ mulieris, Matt. 15. quæ ſemel atq; iterum repudiata, non ceſſat orare. qualem exigit Chriſtus Lucæ 11. & 18. ob perſeuerantiam noſtram, certò exaudit: quia promiſit, uerax eſt, & fallere non poteſt.* Oratio aſsidua multam habet energiam.

Helias homo erat ſimilis nobis paſsibilis: & oratione orauit: ut nõ plueret ſuper terram: & non pluit annos tres, & mẽſes, &c. *Exemplo ex 3. Regum 17. capi. probat quantum ualeat & impetret apud Deum oratio hominis fidelis, & in Deum fidentis. Nolite (inquit) deſpondere animos, quòd homines & peccatores eſtis. Nam & Helias homo erat paßibilis, id eſt, affectibus & infirmitatibus ſimilis nobis, id eſt, ſicut & nos ſumus. Et orauit oratione, ſupple ex fide uiua, ut non plueret: & impetrauit. Nam non pluit ſuper terram annos treis, & menſes ſex. Iterum conuerſus ad preces, pluuiam terræ impetrauit. Ita & nos exaudiemur, ſi tum pro noſtris, tum fratrum delictis ex fide precati fuerimus.*

Fratres mei, ſi quis ex uobis errauerit à ueritate, & conuerterit quis eum: ſcire debet, quoniã qui conuerti fecerit peccatorẽ, &c. *Præcipit charitatis officia præſtare in aberrantes à ueritate, fide, aut ſana doctrina, tranſiens à corporis infirmitatibus ad morbos animi. Si admandatum eſt adiutare precibus proximum, ut à corporis infirmitate releuetur: quantò diſtrictius præcipitur, ut morbo animi laborantibus ſubueniamus? Fuſius de his diſſerit Chriſtus Matth. 18. Si peccauerit in te, &c. & Lucæ 17. Et in lege Exodi 23. Deuteronom. 22. cap.* Aberrantes in uiã reducendi.

Et operiet multitudinem peccatorum. *Qui lucratus eſt animam fratris, & reduxit ouem perditam in caulas Domini, magnum fructum & præmium conſequetur. Is enim operiet multitudinem peccatorum ſuorum. hoc eſt, huic tanta charitate inſignito Chriſtus ſua peccata condonabit, etiam quamlibet multa. Neque ſua tantum peccata, ſed & illius (quem errantem in uiam ueritatis reduxit) operiet. Charitas enim tegit peccata aliorum: quia patiens eſt, ſuffert, & omnia condonat. Hinc Paulus Coloſſ. 3. uocat charitatem, uinculum perfectionis: & alibi, finem legis, 1. Timoth. 1. dum alter alterius onera portat, Galat. 6. Quam Deus tamabundè ſua immenſa liberalitate infundat cordibus noſtris, ut indiuulsè ſic ei adhæreamus, quò tandem eo fruamur æternum, per Chriſtum, cui eſt laus, honor, & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.* Charitas tegit peccata.

DICTIO.

Iurare. Deierare. Peierare. **LATINI** *tres uoces habent, Iurare, Deierare, & Peierare. Prima ſignificat ſacramento rogare. Secunda, temere, ad quamuis rem ſiue uerè, ſiue falsò adiurare. Tertia ſignificat falsò iurare. Vult Chriſtus Matthæi 5. non uetare quo minus iuremus, ſed ne unquam deieremus.*

Miſeria. **MISERIA**, *idem quod miſeritudo, id eſt, infelicitas, ærumna.*

Tinea. **TINEA**, *uermiculus ueſtes aut libros corrodens.*

EPISTOLAE IACOBI,

FINIS.

B. PETRI EPISTOLA PRIMA.

ARGVMENTVM EIVSDEM.

Hortatoria ſimul & expoſitoria eſt hæc epiſtola. hortatur ad uitam nouam, & conſtantem in eius perſeuerantia patientiam. Explicat uim ueritatemq́ fidei Chriſtianæ, & charitatis officia cum dignitate patientiæ.

Obſcura eſt hæc Epiſtola, tum propter reconditas ſententias, tum propter confuſum & perturbatum ſermonis ordinem: quem Deo adiuuante, ſi non noſtra, ſaltem eruditiſsimorum opera perfacilè explicabimus. Multam quoq; præ ſe fert autoritatem & maieſtatem apoſtolicam, atq; ideo uerè digna Apoſtolorum principe, paucis quidem contenta uerbis, ſed ſententijs & reconditiſsimis grauida myſterijs.

LOCI INSIGNES HVIVS EPIST.

1 Nihil certius prædicatione fidei Chriſtianæ. I.
2 Quid, uel qualis uera caſtitas. I. II.
3 Patientia uiuæ fidei fructus. I. II.
4 Puritas uitæ & Charitatis officia. I. II.
5 Quid renaſcentia. Et quòd prima natiuitas ſit impotentia carnis. II.
6 Quid debeamus Magiſtratibus, & Legibus. II. III.
7 Quid deceat ſeruos. II.
8 Sui officij unumquenq; admonet. II. III. IIII.
9 Semper crucem Mundus odit & perſequitur, illiusq́ ſectatores pro inſanis habet.
10 Semper ſequitur ſua pœna nocentes.

B. PETRI EPISTOLA PRIMA.

Salus animarum à nemine negligenda. CAP. I.

PETRVS Apoſtolus IESV Chriſti, electis aduenis diſperſionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ, & Bithyniæ, ſecundũ præſcientiã Dei patris, in ſanctificationẽ ſpiritus, in obedientiam & aſperſionẽ ſanguinis IESV Chriſti: gratia uobis & pax multiplicetur. Benedictus Deus, & pater domini noſtri IESV Chriſti, qui ſecundũ miſericordiam ſuam magnã regenerauit nos in ſpem uiuam, per reſurrectionem IESV Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilẽ, & incontaminatam, & immarceſcibilem conſeruatã in cœlis in uobis, qui in uirtute Dei cuſtodimini per fidem in ſalutẽ, paratam reuelari in tempore nouiſsimo, in quo exultabitis, modicum nunc ſi oportet cõtriſtari in uarijs tentationibus: ut probatio ueſtræ fidei multo pretioſior auro (quod per ignẽ probatur) inueniatur in laudẽ & gloriã & honorẽ in reuelatione IESV Chriſti: quem cùm nõ uideritis, diligitis, in quẽ nunc quoq; non uidentes creditis: credentes autẽ exultatis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finẽ fidei ueſtræ, ſalutẽ animarum ueſtrarum. De qua ſalute exquiſierunt atq; ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in uobis gratia prophetauerunt, ſcrutantes in quod uel quale tempus ſignificaret in eis ſpiritus Chriſti, prænuntiãs eas quæ in Chriſto ſunt paſsiones, & poſteriores glorias: quibus reuelatũ eſt quod nõ ſibimet ipſis, nobis autẽ miniſtrabãt ea q̃ nũc nuntiata ſunt uobis per eos qui euãgelizauerunt uobis, Spiritu ſancto miſſo de cœlo, in quẽ deſiderant angeli proſpicere. Propter quod ſuccincti lumbos mentis ueſtræ, ſobrij, perfectè ſperate in eã quæ offertur uobis gratiã in reuelatione IESV Chriſti, quaſi filij obedientiæ, nõ cõfigurati prioribus ignorãtiæ ueſtræ deſiderijs: ſed ſecundũ eũ qui uocauit uos: ſanctum, ut & ipſi in omni conuerſatione ſancti ſitis,

quoniam

Left margin:

- 1. Corinth. 1. a
- Epheſ. 1. a
- Miſericordia.
- Regeneratio.
- Spes.
- Vita æterna.
- Fides.
- Afflictiones.
- Lætitia ex fide
- Fides.
- Salus.
- Prophetæ.
- Spiritus ſanctus.
- Lumbi mẽtis.
- Spes in Chriſto.

Right margin:

- diſperſiõis Põti.] ſparſim incolẽtibus Pontum, &c.
- præſcientiam] præfinitionem (præordinatione) æterno Dei decreto.
- in ſanctificatione] per ſanctificationẽ ut ſanctificẽtur ſpiritu, ut obediant fidei & aſpergantur ſanguine &c.
- in ſpem] ut ſperemus uitam
- incõtaminatã] incontaminabilem.
- in uobis,] erga uos, (pro uobis)
- reuelari] ut pateſiat
- quẽ cùm] quã non uideritis
- credentes tamẽ exultatis
- poſteriores] cõſequunturas.
- in quẽ] uel in quæ, id eſt, ea quæ de Chriſto ſunt] prænũtiata p propheteas, ac deinde prædicata per Apoſtolos.
- offerẽ uobis] uel defertur ad uos
- in reuelatione Ieſu] dũ uobis patefit Ieſus Chriſtus
- cõfigurati] accõmodãtes uos ignorãtiæ ueſtræ] id eſt, qb9 agebamini dũ adhuc ignoraretis Chriſtũ.
- ſecundũ eũ qui uocauit uos. ſanctum] id eſt,

quoniam ſcriptum eſt, Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum. Et ſi patrē inuocatis eum, qui ſine acceptione perſonarum iudicat ſecundum uniuſcuiuſq; opus: in timore, incolatus ueſtri tempore cōuerſamini. Scientes quòd non corruptibilibus auro uel argento redempti eſtis de uana ueſtra cōuerſatione paternæ traditionis: ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti & incontaminati, præcogniti quidem ante Mundi conſtitutionem, manifeſtati autem nouiſsimis temporibus propter uos, qui per ipſum fideles eſtis in Deo qui ſuſcitauit eum à mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides ueſtra, & ſpes eſſet in Deo. Animas ueſtras caſtificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore ſimplici, ex corde inuicem diligite attentius: renati nō ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per uerbum Dei uiui & permanētis in æternum. Quia omnis caro ut fœnū: & omnis gloria eius tanquam flos fœni. Exaruit fœnum: & flos eius decidit. Verbum autem Domini manet in æternum. Hoc eſt autem uerbum quod euangelizatum eſt in uobis.

quemadmodū is qui uocauit uos ſanctus eſt.
paternæ traditionis:] quā ex patrū acceperatis traditione:
præcogniti] q præordinatus fuerat
caſtificantes] purificaſtis obediendo ueritati p ſpiritum
ſimplici,] non ſimulato,
Attentius:] uehementer:
gloria ei9] gloria hominis

Sancti.
Leui. 11 g. 19. a. 10. b
Deuter. 10. b
Roma. 2. b
Gala. 2. b
Redempti ſanguine Chriſti.
1. Corinth. 6. d & 7. d
Hebr. 9. d
1. Ioan. 1. d
Fides.
Spes.
Renaſci.
Caro.
Iſaiæ 40. b
Eccleſ. 14. c
Iacobi 1. b
Verbum Dei.

Petrus. *Hac epigraphe nomen autoris epiſtolæ proditur, Nomen, inquā, quod Chriſtianus à Chriſto accepit, Io. 1. Intuitus autem eum* IESVS, *dixit, Tu es Simon filius Iona: tu uocaberis Cephas, quod interpretatur, Petrus. Solent enim iis, qui renaſcuntur in Chriſto, nomen imponere initiationis Chriſtianæ arbitri ſeu patrimi.*

Apoſtolus Ieſu Chriſti. *Apoſtolus dicitur non quiuis nuntius, ſed legatus, & ueluti orator, qui cōceptis uerbis nō ſua, ſed ipſiſsima mittētis uerba referat. Vnde eleganter Tertullianus, in libro de proſcriptionibus hæreticorū, ait, Nobis uerò nihil ex noſtro arbitrio indulgere licet, ſed nec eligere, quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit. Apoſtolos Domini habemus autores: qui nec ipſi quicquā ex ſuo arbitrio quod inducerent, elegerunt, ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter nationibus aſsignauerunt. Cùm addit,* IESV *Chriſti, uehementer amplificat autoritatē & dignitatem Apoſtolici muneris: ac ſi diceret, Sum Legatus* IESV *Chriſti, nihil aliud quàm ſalutis ueſtræ negotium ex mandatis* IESV *Chriſti, hac epiſtola ſcripturus. Quis non ex animo uelit & ſtudioſè quidem audire legatum* IESV *Chriſti?*

Electis aduenis diſperſionis. *Aperit quibus ſcripta dicatáue eſt hæc epiſtola. Electis, id eſt, Chriſto dicatis. aduenis diſperſionis, id eſt, aduenis diſperſis, ſiue ſparſim incolētibus. Qui dicēdi modus frequēs eſt in Sacris, iuxta dialecton Hebraicā. Iudæis (quorū doctor Petrus, ſicut Gentium Paulus. Ad Gal. 2. Qui operatus eſt Petro in Apoſtolatū circunciſionis, operatus eſt & mihi inter gentes.) ſcribit hanc epiſtolam. Id argumento eſt, quòd meminit diſperſionis. Nam Iudæos uariæ bellorū agitationes olim ſub Aſſyriorū, Babyloniorum, Perſarū, & Macedonum regibus ortæ, alios aliò diſpulerunt, ut ueterum monumenta abundè prodiderunt. Beda hos electos*

Petrus Cephas.
Baptizato nomē imponitur.
Apoſtolus.
Tertullianus.
Apoſtoli nihil ex ſuo elegerunt.
Apoſtolica autoritas.
Legatus Chriſti.
Electi.
Petrus Iudæorum doctor.
Iudæorum diſperſio unde.

Proſelyti. *aduenas dicit proſelytos, qui de gentibus nati, in Deum credere, & circuncisione accepta, Iudaico more, iuxta Dei legem, uitam ducere maluerunt. De quorum numero fuerunt permulti, qui in die Pentecoſtes uiſo miraculo, & audita Apoſtolorum prædicatione Chriſto crediderunt, dicente Scriptura Acto. 2. quod Iudæi & proſelyti aderāt. Electos ergo aduenas diſperſos uocat, qui primò à Gentiliſmo ad Iudaiſmum, & poſt auditam Chriſti aut Apoſtolorum prædicationem, à Iudaiſmo ad Chriſtianiſmum defecerunt. Et ij ſparſim regiones uarias incolebant.*

Parergon. Secundum præſcientiam Dei patris. *Huic inſcriptioni hæc ueluti πάρεργα, id eſt, præter propoſitum adpoſita ſunt, ſed quæ lepida & ſaluberrima ſint, utpote quibus maxima Chriſtianæ religionis myſteria contineantur. Referenda autem* Prædeſtinatio. *ſunt hæc ad id quod præceſsit, Electis: ut intelligamus electos eſſe aduenas à Deo, non iuxta illorum merita, ſed ſecundum præſcientiam ſeu prædeſtinationem, qua Deus ſua uoluntate, hoc eſt, ſuo beneplacito ordinauit illos ad uitā æternā: ut omnia diuinæ bonitati, & nihil noſtro merito tribuat. Quaſi dicat, Non temere aut fortuito & merito ueſtro electi eſtis, ſed deſtinato decreto & conſilio Dei eſtis ad hanc gloriam acciti.*

Media ad gloriam. In ſanctificationem ſpiritus. *Adducit media quibus ad eam gloriam euehuntur, ad quam prædeſtinati & acciti ſunt, iuxta beneplacitum Dei. Hos delegit in* Sanctificatio. *ſanctificationem ſpiritus, id eſt, hos beatitudine donat per ſanctificationem ſpiritus, ſeu dono Spiritus ſancti ſanctificantur, ut non putent id ſua naturali habitudine ſibi contigiſſe. Spiritum adducens, omnia carnis opera excludit. Non deſunt qui interpretantur, In ſanctificationem ſpiritus, id eſt, ut ſanctificetur anima, quæ eſt ſpiritus. Mihi prior ſenſus magis arridet. Porro, Sanctificationem ſpiritus opponit operibus legis Moſaicæ, à quorum fiducia uult eos abducere.*

In obedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti. *Hanc obedientiam Auguſtinus ipſam Fidē in* IESVM *Chriſtū intelligit. Similiter & Origenes. Eligimur à Deo ſecundum eius beneplacitū, ut ſanctificatione & dono ſpiritus* Obedire Chriſto eſt à ſpiritu. *obediamus, & aſpergamur ſanguine* IESV *Chriſti, hoc eſt, ut obediamus Chriſto,* Aſperſio ſanguinis Ieſu Chriſti. *& eius promiſsioni firmiter adhæreamus. Alludit hoc loco Apoſtolus ad legalia ueteris legis. Exo. 24. Moyſes ſumptum ſanguinem reſperſit in populum, & ait: Hic eſt ſanguis fœderis quod pepigit Dominus uobiſcū ſuper cunctis ſermonibus his. Salus ueſtra, ait Apoſtolus, nō uobis cōtigit aſperſione ſanguinis uituli, ſed* IESV *Chriſti. Hæc diffuſius tractantur Hebræo. cap. 9. Operatur in nobis ille Spiritus ſanctus.* Sanctificatio ſpiritus. *Siue hæc eſt ſanctificatio ſpiritus, ut obediamus Euangelio, & credamus Chriſto, cuius ſanguine aſpergimur & uita donamur æterna. Iſte loquendi modus, Aſperſio ſanguinis* IESV *Chriſti: eſt alius ab ijs, quibus Paulus & alij frequenter utuntur, tamen in idem redeunt. Credentes in Chriſtum iuſtificamur, fide uiua iuſtificamur, aſperſione ſanguinis* IESV *Chriſti iuſtificamur. Fides enim uiua uim & efficaciā habet* Fides & aſperſio ſanguinis Chriſti, idem. *aſperſionis ſanguinis* IESV *Chriſti in noſtram redemptionē. Quare obedire Chriſto, Subditum ſe Chriſto reddere, & Sanguine* IESV *Chriſti aſpergi, idem ſunt.* Pſal. 50. *Quod intelligens Dauid dixit, Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor.*

Gratia eſt Dei fauor. Gratia uobis & pax multiplicetur. *Gratia, id eſt, fauor Dei & eius præſentia omnibus rebus ueſtris adſit. Succedant uobis omnia feliciter, & in uobis reluceant Dona domini Dei, & multiplicentur quoad uixeritis. Præter hanc gratiā pre-* Pax. *catur illis pacē, ad leuandam animi moleſtiam, ſiquam habent. Velim intelligatis quæ præceptor noſter* IESVS *Chriſtus nobis prædixit, Ioan. 16. Hæc loquutus ſum uobis,*

bis, ut in me pacem habeatis. In Mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego uici Mundum. Mundus ſolas preſſuras & afflictiones infligit Euangelium amplexãtibus. Ab hoc deficere ad Chriſtum oportet, ut pacem in eo habeamus. hoc eſt, pacatã, ſecuram & tranquillam conſcientiã habeamus, intelligentes per ipſum Chriſtũ omnia nobis condonata eſſe peccata. Huius ergo inſcriptionis ſumma hæc eſt: Petrus Apoſtolus IESV Chriſti, gratiã & pacẽ precatur omnibus Põticis & Aſianis Chriſto dicatis.

Mundus pios ſemper auerſatur.

Benedictus Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. *Dicturus de grauiſſimis noſtræ redemptionis myſterijs, à gratulatione & Diuinæ beneficentiæ laudibus percõmodè exorditur. Ac ſi diceret, Laus Deo, gratias agamus Deo qui nos per Chriſtũ redemit, & uita donauit æterna. Exponit quis eſt ille Deus, dicens, Et pater domini noſtri IESV Chriſti: Eſt Deus IESV Chriſti, ſecundum aſſumptum hominem. Eſt pater IESV Chriſti, ſecundum diuinitatem, quia illum genuit. Dicebat enim ille in Ioanne, Aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum, Deum meum & Deum ueſtrum. Deus nomen eſt naturæ: Pater autem, nomen perſonæ.*

Omnia per Chriſtum condonata.

Deus Ieſu Chriſti.

Deus nomẽ naturæ.

Qui ſecundum miſericordiam ſuã magnam regenerauit nos. *Cauſas adducit propter quas Sacrificiũ laudis Deo exhibeamus. Nã ſua immenſa & natiua bonitate, nõ noſtris meritis operibus'ue ductus, nos à morte reuocauit. Elegãti epitheto Magnã, dixit, hoc eſt, multam, diuitẽ, abundantem & copioſam. Deus ſuapte natura bonus, beneficus, & omnium eſt conſeruator. Has diuitias tum maxime Mundo manifeſtauit, cùm IESVM Chriſtum filiũ ſuum unigenitũ, in Mundũ miſit. Nam in Chriſto, (in quo ſunt omnes theſauri ſapiẽtiæ & ſcientiæ Dei,) ſe nobis omnibus & beneficum & munificum & auxiliarem præſtitit, præſtatq́; in dies magis ac magis.*

Magna miſericordia.

Diuitiæ Dei per Chriſtum mundo manifeſtatæ.

Regenerauit nos in ſpem uiuam. *Primo loco nos noſtræ infirmitatis, miſeriæ & calamitatis cõmonet, ut abũdantes Dei diuitias melius agnoſcamus, Cùm dicit, Regenerauit nos: quaſi dicat, Ex Adamo nati eramus, ſed in peccato, et filij iræ. Opus erat igitur in Deo nos renaſci. Hoc autẽ fit fide in IESVM Chriſtũ. Nõ ſolùm nobis Deus uitã reſtituit, & peccatũ ademit, ſed & in nobis ſementẽ poſuit, quæ neſcio quid magnũ certò expectat ac ſpirat. nempe regenuit nos in ſpem uiuã. Quandiu hic uitã agimus, poſt fidem in Chriſto ſuſceptam, neceſſe eſt, mutuam exerceamus beneficentiã, ne otiemur. alioqui ſatius eſſet ſtatim renatos in cœlũ adſumi, ubi primùm baptiſmo abluti ſumus. Dũ iſta agimus, hoc eſt, mutuò amamus & auxiliamur, ducimur ſpe: ſpe, inquam, non uana, ſed uiua, qua cum Deo, uita noſtra, uerſamur. Iuxta dialecton Hebraicam, ſpem uiuam dicit, pro ſpe uitæ. Nondum apparuit quid erimus: ſed cum apparuerit IESVS Chriſtus, uita noſtra, ſimiles ei erimus. Cùm præſens hæc uita, qua comedimus, bibimus, & res corporeas operamur, non cõueniat cum ea, quã nobis ſuo ſanguine IESVS Chriſtus parauit: neceſſe eſt primò hæc omnia exuere morte ipſa, & interim ſpe uiua, ſeu ſpe uitæ æternæ duci, hoc eſt, ſpes ipſa uitæ æternæ nos foueat, & nihil non, quamlibet durum, Euangelij gratia ſubeamus.*

Geniti ex Adamo peccatores.

Renati ex Deo.

Spes uiua in nobis ueluti ſementis.

Spes uiua pro ſpe uitæ.

Per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis. *Occupatio eſt. Rogabit aliqs, Quis modus? Quæ ratio eſt, qua regeneramur in ſpem uiuã? Per reſurrectionẽ (ait) IESV Chriſti. Totũ Euangelij negotiũ: Totum IESV Chriſti myſterium reſurrectio cõprehendit. Reſurrectionis cõmonẽs, ſimul et mortis meminit. Quẽadmodũ acceptas ab Adamo infirmitates Chriſtus ſuſcepta pro nobis uolũtariè morte reliquit, peccato & Mũdo mortuus, & ꝑ gloriã patris reſurrexit: ita ſi peccato, Mũdo, & ueteri Adæ morimur, hoc eſt ueterẽ Adamũ exuimus, et eius opera abijcimus, cõuiuificamur*

Reſurrectio totum Euangelij negotium comprehendit.

Chriſto conuiuificari.

mur Chriſto,& conreſuſcitamur.hoc eſt,remittũtur nobis peccata,& uita donamur. Iſta quin fide intelligamus, agnoſcamusq; omnibus per Chriſtũ renatis uitã æternã, & reſurrectionẽ illã beatã & perfectã promiſſam eſſe, ſi in Dei mandatis perſeuerauerint,conſurgit in nobis,dono & Dei gratia,uirtus quædã,qua in rẽ(quæ fide oſtenditur)tendimus.Et hæc eſt ſpes illa uiua.Hac ſperamus nos uictores aduerſus rectores Mundi,tenebrarum principes,omnesq; huius ſeculi impoſtorũ uerſutias,dum innitimur IESV *Chriſto,quem cognoſcimus uictorem reſurrexiſſe, & triumphatorem aduerſus peccatum,mortem & infernum. Non quòd hoſtiliter ſemper in nos non ſæuiant,in priſtinam ſeruitutem retrudere adnitentes,ſed* IESV *Chriſti morte & reſurrectione eneruatis eorum uiribus,nil plus illis in nos licet,quàm ipſi permittimus. certò ſcientes per uiuificam reſurrectionem* IESV *Chriſti, & glorioſam eius aſcẽſionẽ,pacem nobis paratam eſſe.Volo enim ut ubi ſum ego,illhic ſit et miniſter meus: Dicebat Veritas.Non ſolùm ergo nos uiuificauit Dominus, ſed & dedit ut expectemus uitam æternam,poſt mutuam hoc loco exercitatam beneficentiam.*

Quid ſpes uiua.

Spe ducti aduerſus tenebras uictores ſumus.

Mundi uires per Chriſtum eneruatæ.

In hæreditatem incorruptibilem. *Eleganti collatione uiuã illam ſpem, ſeu uitam illam ſperatam,quã nunc hæreditatem uocat,cunctis in orbe quamlibet pretioſis rebus præfert.Nam nihil hic Mundus habet,qualequale fuerit,quod incorruptibile ſit,ſed omnia & uanitati & corruptioni ſubiecta:immortalitatem et incorruptibilitatem habet ſpes illa uiua, & hæreditas bene & feliciter ſperantibus parata. Sunt ergo hæ diuitiæ per Chriſtum nobis partæ quàm maximæ : & omnibus illis (quæ tam multa fallaciter fallax Mundus pollicetur præmijs) longè anteferendæ.His uerbis beatus Petrus ferit Iudæos, qui per ſuum Meſsiam expectabant regnum temporale & corruptioni ſubiectum.Non regenuit uos in regnum temporale, ſed regenuit uos cœleſti regeneratione, in hæreditatem incorruptibilem : hoc eſt, ut cœleſti gloria (quæ uera eſt hæreditas) fruamini.Incorruptibilis eſt uita cœleſtis,quæ nec ſenio,nec morbo,nec morte,nec aliqua mœſtitia tangitur.*

Hæreditas incorruptibilis.

Mũdus fallax.

Iudæorum ſpes uana.

Cœleſtis uita incorruptibilis.

Incontaminatam. *Quam nullus macula & tabe infectus aut coinquinatus ingreditur. Nam Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis ſtabit in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula,&c.*

Incontaminatus.

Immarceſcibilem. *Peruenuſta eſt metaphora à floribus tracta, qui ab humore & trunco aut radice auulſi ſtatim marceſcunt. At hæreditas cœleſtis marceſcere nequit.nullum illhic otium,nulla deſidia,nullum ſenium, nullus illhic ſitus & ſquallor, unde res mundiales marceſcunt,ſed læta ſunt omnia. nihil illhic deſideratur quod ad beatitatem ſpectet.Omnia perfecta ſunt.*

Immarceſcibilis.

Conſeruatam in cœlis in uobis. *Quam hic dicit hæreditatẽ conſeruatam, Paulus ad Coloſ.3.abſconditam uocat,quam & alijs explicat uerbis,ad Philip.3.Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt,unde etiã Saluatorẽ expectamus Dominũ noſtrum* IESVM *Chriſtũ,qui reformabit corpus humilitatis noſtræ,cõfiguratũ corpori claritatis ſuæ.Suauiſsima cõſolatione timidulorũ & mœſtorũ animos ſolatur, argumẽto ſumpto à loco inexpugnabili:ſimul indicans noſtræ ſalutis tũ certitudinẽ, tũ excellentiã.Exiſtimatis fortaſſe hãc hæreditatẽ humano quodã & magno exercitu expugnari poſſe.Fallimini certè.Nã neq; interuerti,neq; præripi aut expugnari poteſt.Tantum abeſt ab hominibus expugnari poſsit,ut nullo ſenſu, nulla ui humana attingi poſsit: Nempe cœleſtis eſt.Nõ eſt quod metuamus aut uereamur.Eſt cõſeruata in cœlis in uobis,id eſt,erga uos,& in cõmodũ ac utilitatẽ ueſtram.Tametſi aliquot dies hic multo*

Hæreditas cõſeruata & abſcondita eadẽ.

Salutis certitudo.

labore,

labore, uarijs afflictionibus tranſigamus, & hanc hæreditatem non habeamus, non propterea fit ut illam amittamus. Confidendum eſt. Conſeruatur in cœlis, quam è uiuis excedentes repoſitam apud IESVM *Chriſtum reperiemus.*

Qui in uirtute Dei cuſtodimini per fidem in ſalutem. *Hortatur ad perſeuerantiam, & afflictionum tolerantiam. In cœlis dicet aliquis, conſeruata eſt nobis pax & uita: Interim uerò quid agendum, quum undique ſint inſidiæ? nullus pacis locus, nihil pace dignum expectandum, inſtat undeunde pugna: quid ſolatij eſſe poteſt, dum hæc patimur? Virtute Dei (inquit) cuſtodimini ad ſalutem. Iſtud eſt propugnaculum inexpugnabile in animis noſtris fides illa uiua, uirtutem Dei habens, qua cuſtodimur, ne offendamus, ne ruamus, ne euertamur, ſed confirmamur, conſolamur, & militiam aduerſus inſidias & tyrannidem Diaboli feliciter inimus, imò uictores euadimus in ſalutem. Id eſt, abſoluta militia hac, hoc eſt, poſtquàm mundo hoc exceſſerimus, hæreditatē illam, & coronam immarceſcibilem, tanquam uictores à principe uictoriæ* IESV *Chriſto conſequemur. Huc pertinet, quod 1. Ioan. 5. ſcribitur, Hæc eſt uictoria, quæ uincit mundum, fides noſtra. Apocal. 3. Qui uicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego uici, & ſedi cum patre meo in throno eius. Paulus hanc cuſtodiam explicat, dicens, Iuſtus ex fide uiuit. Sine hac impoßibile eſt placere Deo. At qui uos cuſtodit, cuſtodit uos ad coronam. Quia (ad Philip. 1.) qui cœpit bonū in uobis, perficiet illud uſq; in diem Chriſti. Hic locus mirum in modum deprimit uires humanas, docetq; quàm nihil ſit noſtris uiribus fidendum, dicens, Virtute Dei cuſtodimini. quaſi dicat, Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat, qui cuſtodit eam. Nemo re uera ſolius ſuæ libertatis facultate cuſtodiri poteſt in his, quæ bona ſunt, ſed modis omnibus illius quærēdum eſt auxilium, ut perficiamur, à quo initium bonæ actionis accepimus.*

Dum expectatur hæreditas, cuſtodimur uirtute Dei.

Fides uiua cuſtos noſtra.

Vires humanæ nihili, niſi adſit uirtus Dei.

Paratam reuelari in tempore nouiſsimo. *Afflictorum & pro Euangelio laborantium animos conſolatur, argumento à fine & præmio, ſumpto. Veſtris laboribus addetur tandem corona lōgè maior & pretioſior, quàm animo poßitis comprehendere. Non eſt locus nunc præmio. Hoc nunc uos latet. Iſtud eſt tempus mutuæ beneficentiæ, præmio ſuum eſt præſcriptum tempus, quod non eſt anteuertendum. Nunc nobis ſit ſatis, quòd tutò aſſeruata eſt nobis corona, quam ne dæmones quidem intercipere poſſunt, ſi in fide ſtabiles, pietatis officia exercere perſeuerauerimus. Hæc omnia nobis nuda & aperta erunt nouißima hora: id eſt, poſteaquàm hinc ſoluerimus in cœlum. Nouißimum tempus dicitur, cum è uiuis excedimus. Similiter & cùm finis erit rerum omnium, & reſurgent omnes ad iudicium, tunc pij cum Chriſto æternum uiuent: impij uerò morte peribunt perpetua.*

Præmio nō eſt hic locus.

Tempus nouiſsimum.

In quo exultabitis. *Qui nunc fletis Mundo gaudente, uos in tempore nouißimo, multo eritis perfuſi gaudio. Eſt enim iam uobis ſalus, pax & corona immarceſcibilis parata. Hæc omnia uos manent. Hæc omnia, nihil præter gaudium, & ſummam habent lætitiam. Non deſunt, qui legunt uerbum Imperatiui modi, Exultate. Qui nunc aduerſa & afflictiones patimini, audientes fide uobis paratam eſſe coronam, exultate. In Chriſto enim uiuimus, in quo, & per quem Reges ſumus, & domini ſupra peccatum, mortem, carnem & infernum: per quem denique conculcamus pedibus illum Draconem & Baſiliſcum, qui eſt rex peccati, & mortis. Quomodo? in fide. hoc eſt, quod prius dixit, per fidem in ſalutem. Nondum enim reuelatum eſt bonum noſtrum, quod per patientiam interim expectamus, & tamen illud certò iam tenemus per fidem in* IESVM *Chriſtum.*

Per Chriſtum, carnem & eius tyrannos uincimus.

Præmium noſtrum per fidē certū tenemus.

Modicum nunc ſi oportet contriſtari in uarijs tentationibus.

Hortatur ad patientiam, declarans quoſdam multùm errare, qui afflictiones ſeu crucem inter ſumma infortunia ducunt. Nunc ad breue afflicti eſtis. Si neceſſe fuerit pro Euangelij defenſione affligi, breuis eſt hæc moleſtia. Afflictiones, quantumuis graues ſint & atroces, finem ſuum habent, & tempus huius uitæ temporariæ breuiſsimum eſt. Non eſt ergo diuturna afflictio, ſi propoſuerimus profundi temporis uaſtitatem, & uniuerſum comprehenderimus. Deinde ſi ætatem hanc humanam comparauerimus æternitati, deprehendemus ſtatim hanc uitam, quam tantopere protēdere deſideramus, breuem & exiguam eſſe. Interim dum tam breui uiuitur, apprehendamus, quot lacbrymas, quot morbos, quot ſolicitudines, quàm uaria tempora, quot algores, quot frigora, quāta rerum fuerit ſterilitas, quot peſtilentiæ & fames, denique quàm ſubita ſit mors. Adijce omnia in gyrum uerti, & quod hodie abſolutum putabas, cras inchoandum. Hæc certè omnia tibi argumento ſunt, quo facilè deprehendas in longiſsima uita minimum eſſe quod uiuitur. Videtur iſte eſſe ſenſus Apoſtoli: Si res ipſa & negotium exigit, ut tolerandæ ſint afflictiones, patiamur. Breui terminabuntur. Fidelis Deus, qui non ſinit uos tentari ſupra id quod poteſtis.

Afflictorū ſuauis conſolatio. *Afflictio diuturna non eſt.* *Vita breuis eſt*

Vt probatio ueſtræ fidei multò pretioſior auro, quod per ignē probatur. Eleganti collatione ſimul & alluſione afflictiones, experimenta patientiæ & fidei uocat. Quemadmodum inter mineralia aurum primas habet, & igne probatur, fitq; purius & nitidius: ita fides uiua, inter ea, quæ ſunt ad ſalutem, præcipua eſt. Atque qui fide in ſalutem ducitur, uarijs periculis & afflictionibus agitatus, animi dotes, & puriores, & ſynceriores reddit. Probatur ergo fides, et fidelis homo aduerſitatibus: quæ ueram & uiuam fidem longè diuerſam eſſe à fucata & ficta oſtendunt, non ſecus atque ignis purum aurū ab impuro diſtinguit, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant, & alijs ſint exemplum patientiæ in acquiſitionem animarum, & gloriam Dei, uim ac fortitudinem Euangelicam concedentis, qua æquo animo nihil non toleratur pro Euangelio. Vt probatio fidei ueſtræ, id eſt, ueſtra fides, aut patientia ueſtra probetur afflictionibus: id eſt, inueniatur pura & ſyncera, nitidiorq; fiat & apparatior uſque in diem iudicij: & fiat, ut nullis aduerſitatibus ſeducamini, ſed conſtantes appareatis, & ſitis adhærentes per fidem ipſi Chriſto fideli, qui non ſinet uos tentari ſupra id quod poteſtatis, ſed dabit cum tentatione prouentum. Sentietisq; in uobis, quàm bellè hoc loco alludatur ad ea, quæ uarijs in locis ſcripta ſunt. Sapien. 3. Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus. Et multa huiuſmodi ſunt eodem cap. Item Pſal. 65. Quoniam probaſti nos Deus, Igne nox examinaſti, ſicut examinatur argentum. Induxiſti nos in laqueum, poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro: impoſuiſti homines ſuper capita noſtra. Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium. Rurſus Zachariæ 3. Educam tertiam partem per ignem, & uram eos, ſicut uritur argentum, & probabo eos, ſicut probatur aurum.

Afflictiones ſunt experimēta patientiæ & fidei. *Fortitudo Euāgelica à Deo.*

In laudem & gloriam & honorē, in reuelatione IESV Chriſti. Hortatur ad perſeuerantiam, argumento ab utili ſumpto. Quemadmodum periti agricolæ ſerentibus, & ex animo laborantibus ſolent tum fructum, tum fructuum colligendorum tempus prædicere: ita & hoc loco Apoſtolus congerie quadam uerborum, animos laborantium & afflictorum attentos & beneuolos reddente, explicat nō ſolùm fructus, & retributionem, quam accepturi ſunt, qui piè in Chriſto uiuunt, ſed etiam tempus ipſos fructus colligendi: non hoc tempore, & in hoc Mundo, ſed in reuelatione IESV Chriſti: id eſt, cum ueniet filius Dei in maieſtate ſua, iudicaturus uiuos & mortuos. In laudem tunc erit afflictorum & piorum patientia. Illos enim IESVS Chriſtus laudabit

Reuelatio Ieſu Chriſti.

bit cunctis ſpectantibus. Venite, inquiens, benedicti patris mei, poßidete paratum uobis regnum à conſtitutione Mundi. Eſuriui, & dediſtis mihi manducare, ſitiui, &c. In honorem tunc illis erit, quando impijs cadentibus in ignem perpetuum, afflicti illi ibunt in uitam æternam, Huc pertinet, quod ille dicebat, Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus, qui in cœlis eſt. In gloriam, 1. Corinth. 4. Dominus manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit unicuique à domino. & 2. ad Timoth. 2. Ideo omnia ſuſtineo propter electos, ut & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto IESV *cum gloria cœleſti.* Matth. 25

Quem cùm non uideritis, diligitis, &c. *Hæc de ui & energia fidei tanquam paraſceuen, ad certitudinem fidei demonſtrãdam, interſerit. Solis præſentibus, hoc eſt, ſenſilibus, & quorum periculum fecit oblectatur caro. Sed fides eſt ſperandarũ ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. Hoc eſt, Fides eſt circa ea, quæ nobis nõ apparent, æterna & inuiſibilia ſunt, ſenſibus non ſubiecta. Fides ergo nihil cum animali & carnali habet commune. Quem ſupple Chriſtum, cum non uideritis his oculis corporeis in hoc mundo uerſantem, diligitis. Non eſt amor ſine rei amatæ cognitione, cognoſcitis itaque fide. Eſt fidei ſuus oculus, ſua auris, ſed ſpiritalis, non carnalis. In quem ſcilicet Chriſtum, tametſi his ueſtris oculis illum non uideatis, creditis: id eſt, multa fiducia in eum ducimini. Agnoſce ex his, lector optime, quàm coniuncta eſt fides charitati. His addit fructum fidei & fiduciæ in Chriſtum. Credentes autem exultatis lætitia inenarrabili. quaſi diceret, Pacem & gaudium in cordibus cum tranquillitate conſcientiæ ſuauiſſima, longè ſuauius experimini & ſentitis, quàm uerbis exprimere poßitis. Gaudiũ hoc inenarrabile eſt, non uulgare aut tritum, ſed ineffabile & glorificatum. Id eſt, conuenit iam magna ex parte cum illo futuro æterno. Aut glorificatum, id eſt, purum, & nõ turbatum. Solent enim uarijs infortunijs, & afflictionibus gaudia Mundi diſturbari, cùm ſint leuia, & caduca. Gaudium uerò fidei tantum abeſt infortunijs, & afflictionibus diſturbetur, ut perficiatur & niteſcat magis ac magis cùm ſuperingruunt infortuniorum procellæ. Contemnunt pij omnes robore fidei, & patientiæ muniti, omnem Mundi & mundialium tyrannidem. Audiamus Paulum dicentem ad Roma. 8. Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculũ? &c. Et ſubiungit, Certus ſum enim, quia neque mors, neq; uita, neque Angeli, neque principatus, neque uirtutes, neq; inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto* IESV *domino noſtro. Hæc indicant fidei certitudinem & ſtabilitatem. Iſta ſunt, quæ producunt fructum ſuauiſſimum. Reportantes, ait, finem fidei ueſtræ, ſalutem animarum ueſtrarum: hoc eſt, fide, dilectione, & exultatione in Chriſto* IESV, *cõſequemini gloriam illam in Chriſto æternã, quæ eſt ſalus ueſtra. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in gloriam Dei. Non ſolùm ergo certa eſt fides, ſed & certum eſt præmium huic reſpondens. Primò fide uiua muniti afflictiones in probationem & meritum libenter feremus, certi nos nõ paſſuros cõfuſionem in repromißione. Huc pertinet, quod Paulus 2. ad Timoth. 1. ait, Poſitus ſum ego prædicator & Apoſtolus, & magiſter gentium. Ob quam cauſam etiam hæc patior, ſed non confundor, Scio enim cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illũ diem. Non minore fiducia et certitudine ductus ait idem 2. ad Timoth. 4. Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex, non ſolùm autẽ mihi, ſed & his, qui diligunt aduentũ eius.*

Fides. Amor non eſt ſine cognitione. Pij non timent mundi tyrannidem. Fidei præmiũ certum.

Hoc amplius declarat Petrus ſequentibus, dicens, Prophetas prius paßiones & affli-ctiones Chriſti prædixiſſe, poſtea gloriam eius nuntiaſſe.

De qua ſalute exquiſierunt, atque ſcrutati ſunt prophetæ, &c. *Certißimam ueriſsimamq́; eſſe religionem Chriſtianam docet, argumento à temporis articulo, & teſtibus antiquis ſumpto. Non caſu aut fortuna, ſed diuino conſilio factum eſt, ut pia & ſtudioſa diligentia exquiſierint, & à Spiritu ſancto didicerint, & audita prænuntiauerint per fidem in Chriſtum, & Euãgelicam gratiam, ad ſalutem, & beatas illas ſedes perueniendũ eſſe. Primi ſeculi hominibus reuelata eſt ſalus, his uerbis, Gen. 3. Inimicitias ponam inter te & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius. Ipſa conteret caput tuum; & tu inſidiaberis calcaneo eius. Hæc indicant pollicitationem, ſemen ſcilicet mulieris calcaturum caput ſerpentis, ſeu peccatum ipſum. Abraham autem & eius poſteritas paucis comprehẽdit, unde penderet ſalus. Geneſ. 22. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes. Quid hæc aliud indicant, quàm quod dici ſolet in ſumma: Deus ſua miſericordia filium ſuum unigenitum in mortem pro nobis dedit, ut morte eius ſeruaremur: & ab eo docti, in nouitate uitæ ambularemus? Prophetauerunt non pro ſua uoluntate, ſed ex Spiritu ſancto præmoniti uaticinati ſunt totam hanc Euãgelij gratiã. In uobis, id eſt, in uos, ſeu ueſtra cauſa datam & partam per IESVM Chriſtum, qui uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Hanc ſalutem uocat gratiam. Gratis enim uobis contingit hæc ſalus, per redemptionem Chriſti. Non abs re dictum eſt à Ioanne cap. 1. Lex per Moyſen, Gratia & ueritas per IESVM Chriſtum.*

Christiana religio certiſsima.

Per fidẽ ad ſalutem perueniř.

Salutis reuelatio.

Scrutantes in quod uel quale tempus, &c. *A' temporis circunſtantia pergit noſtræ fidei certitudinem cõmendare. Non ſolùm prænuntiauerunt Meßiam futurum, & gratiam in nos conferendam, ſed etiam à Spiritu Chriſti, qui & ſpiritus ſanctus eſt, moti ſunt, & ab eo docti didicerunt & certum tempus, & modum aduentus IESV Chriſti, per quem gratia iſta nobis contigit. His uidetur Petrus ſignificare locum, qui eſt apud Danielem, capi. 9. ubi per myſticas hebdomadas indicat tempus, quo occidendus eſſet Chriſtus. Hoc præmonuit Aggæus 2. Adhuc unum modicũ, & ego mouebo cœlum & terrã, & ueniet deſideratus cunctis gentibus. Malach. 3. Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit uiam ante faciem meam, & ſtatim ueniet ad templũ ſanctum ſuum Dominator, quem uos uultis. Abacuc 2. Apparebit in finem, & non mentietur, ſi moram fecerit, expecta eum. Quale tempus futurum erat, hoc eſt, conditiones temporis, ut puta, pacis, aut ſceptri, prædixerunt. Iſaiæ 2. & Michææ 4. Conflabunt gladios ſuos in uomeres. Non leuabit gens contra gentem gladium. Ieremiæ 23. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſraël habitabit confidenter. Aut quale tempus futurũ erat, ex regiæ dignitatis Iuda, & ſceptri tranſlatione præmonuerunt. Geneſ. 49. Non auferetur (ait Iacob) ſceptrum de Iuda, donec ueniat, qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium.*

Salutis noſtræ tẽpus prænuntiatum.

Prænuntians eas, quæ in Chriſto ſunt, paſsiones, & poſteriores glorias. *Iſta eſt grauis ſententia, non parum ſolatij afflictis, & pro Euangelij defenſione tormẽta & pœnas patiẽtibus, afferens. Quaſi dicat, Durate in aduerſis, ut reſpondeatis patri ueſtro IESV Chriſto, qui uobis abſolutißimum patientiæ exemplar proponitur: ut intelligatis, hunc non intraſſe in ſuam gloriam, niſi poſt multam patientiam & afflictionum tolerantiam. Non'ne oportuit Chriſtum pati (dicebat ille) & ita intrare in gloriam ſuam? Iſta per Prophetas prænuntiauit Spiritus ſanctus, primo loco afferens paßiones, ſecundo glorias. Has paßiones & afflictiones, multò antè quàm ueniret Chriſtus*

Chriſtus,prædixerunt Iſa.53.& Dauid Pſal.21. His preſſuris & afflictionibus patienter toleratis,reportauit magnam gloriam. Ad Philip. 2. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem,mortem autem crucis.Propter quod & Deus exaltauit illũ, & donauit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomẽ,ut in nomine IESV omne genu flectatur,cœleſtium,terreſtrium & infernorum,& omnis lingua confiteatur, quia dominus IESVS Chriſtus in gloriam eſt Dei patris. Non ſolùm prænuntiauit afflictiones, quas tolerauit pro nobis Chriſtus,ſed etiam quas pij & fideles pro Euangelio, & fide patienter tolerant,propter quas Chriſtus in ſuis membris pati dicitur,& ſuas eſſe dicit. Saulo enim Eccleſiam perſequente,ſe perſequutũ & afflictum Chriſtus clamauit, Saule Saule,quid me perſequeris? Ego ſum IESVS Chriſtus,quẽ tu perſequeris. Audi Paulum,Col.1. Nunc gaudeo in paßionibus pro uobis, & adimpleo ea, quæ deſunt paßionum Chriſti,in carne mea,pro corpore eius,quod eſt Eccleſia. Multa de his ſcripſimus in capite 10. ad Hebræos,in conciliatione. Suauißima eſt afflictorum cõſolatio, cùm audiunt Chriſtum,eorum afflictiones,ſuas dicere,communesq́; eſſe cum preſſuris & afflictionibus,quas noſtra cauſa tulit. Glorias dixit Apoſtolus,non gloriam. Nam reſurgens glorioſus apparuit,non amplius mortalis: glorioſus cœlos aſcendit: glorioſus in cõſpectu hominum, cùm uenerit in maieſtate ſua, & aſtiterimus omnes ante tribunal eius. Quemadmodum ad hanc gloriam,antè quàm crucem pateretur,non peruenit: Sic neq; ſperanda eſt nobis gloria,niſi & crucem eius ex animo portauerimus. Sciẽtes cum Paulo 2. ad Timoth.2. quòd ſi commortui ſumus,& conuiuemus: ſi ſuſtinemus, & conregnabimus: ſi negauerimus,& ille negabit nos: ſi non credimus, ille fidelis permanet: negare ſeipſum non poteſt.

Chriſtus piorũ afflictiões,ſuas eſſe dicit.

Quibus reuelatum eſt,quòd non ſibimetipſis,nobis autem miniſtrabant,&c. Eleganti occupatione confutat eos,qui exiſtimarunt Prophetas, & eorum ſcripta ſolùm ueteri populo data eſſe, ad ſe uerò nihil pertinere. Quorum obiectionem ſic diluit, Quibus reuelatum eſt. Eò Prophetis reuelata ſunt noſtræ ſalutis myſteria,quò non ſolum ipſis prophetis,aut ijs,quos habuerunt coætaneos, illuceſcant,ſed etiam in noſtram utilitatem & ſalutem,ſcriptis mandauerunt,ut ab eiſdem tanquã præceptoribus & doctoribus erudiremur. In hanc ſententiã eſt ipſe Paulus, Rom.15. Quæcunq; ſcripta ſunt,ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. Et cauſam agens coram Agrippa Act. 26. Teſtificans minori,atque maiori,nihil extrà dicens,quàm ea, quæ Prophetæ loquuti ſunt futura eſſe,& Moyſes. Eſt ex his manifeſtum, Prophetas literis mandaſſe, quæ nobis annuntiata ſunt per Apoſtolos,& uiros Spiritu ſancto afflatos. Nuntiata ſunt (ait) tum per me Petrum,tum per alios Apoſtolos omnia,quæ ab eis prænuntiata ſunt, in Chriſto impleta eſſe. Hæc annuntiatio,non ab alio autore facta eſt,quàm à Spiritu ſancto cœlitus delapſo,in die Pentecoſtes.

Prophetæ & patrum & noſtri præceptores ſunt.

In quem deſiderant Angeli proſpicere. Excellentiam religionis Chriſtianæ collatione tacita cõmendat. Tanta eſt myſteriorum noſtræ ſalutis magnitudo, tam abundans & copioſa gratia, per Apoſtolos nuntiata, ductore Spiritu ſancto, quo in die Pentecoſtes repleti ſunt,ut Angeli ipſi,hoc nuntio & Euãgelio tam iucundo,eiusq́; contemplatione nõ queãt ſatis expleri. Non eſt ergo,quod mireris, ſi Prophetæ magno ducebantur deſiderio uidendi tam felicia tempora,atque tam abundantes diuitias, ad nos nunc adlatas. Non abs re dicebat ille, In quo, & per quem omnia. & Lucæ 10. Beati oculi,qui uident,quæ uos uidetis. Dico enim uobis,quòd multi Prophetæ,& Reges uo-

luerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt: & audire, quæ auditis, & non audie-runt. Rurſus Ioan. 8. Abraham pater ueſter exultauit, ut uideret diem meum: & uidit, & gauiſus eſt. Huc pertinet, quod iuſtus ille Simeon dicebat, Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum, Quod paraſti ante faciem omnium populorum. Cùm dicitur, In quem de-ſiderãt, &c. Beatus Irenæus libro contra hæreſes 4. cap. 77. ſentit de promißis Prophe-tarum, quæ Chriſtus aduenięs repræſentauit. In quem, pro, in quæ, poſitum eſt, cōſentię-te lectione Græca: in quæ myſteria uerbi incarnati, & felicitatis perpetuæ, uobis annū-tiata, Angeli proſpicere deſiderãt. Non quòd tam læto nō fruantur ſpectaculo, ſed quòd illius perpetui ſpectaculi nulla unquam eos teneat tædioſa ſatietas. Quòd ſi placet hunc locum, nō de iam exhibitis myſterijs, ſed de futuris, atq; olim complendis, intelligas, ut puta reſurrectionis & iudicij, ad ea certè pijs uotis ſuſpirant, atque implenda deſiderãt. Ex his obſeruandum eſt, Petrum Apoſtolum nos hortari ad cõtemplandam Euãgelij ue-ritatẽ: cuius ſi tanto deſiderio ducti ſunt tum Prophetæ, tum Angeli: quantò magis deſi-derare debemus, ut ſuauißimo eius fructu, hoc eſt, beatitate tandem fruamur. Summa erit lætitia, quam tametſi neq; oculus uidit, neq; auris audiuit, certi tamen eſſe debemus, nos conſequuturos illam, ſi in fide & pietate Chriſtiana perſeuerauerimus.

Angeli in myſteria Chriſti proſpicere deſiderant.

Propter quod ſuccincti lumbos mentis ueſtræ. *Cùm nobis factæ ſint promißiones, nihilq; afflictiones morari debeamus, exemplo Chriſti, qui per crucem in gloriam ſuam intrauit: eleganti oratione, & occulto ſpiritus afflatu prægnante ani-mos addit, hortaturq; in uitæ puritate & religione Chriſtiana firmi perſiſtamus. Primo uerbo aperit, quàm expediti eſſe debeamus à lacinioſa et carnali uita, ut depoſitis omni-bus ueritatis impedimentis, nihil curſui noſtro ad Chriſtum obſit. Sed pura cognitione & animo integro & ſyncero ueritatẽ reuerenter excipiamus, eandemq; ambabus (ut dici ſolet) amplexemur manibus. Lumbos mentis dicit, non corporis, intellectum & uo luntatem ſignificans: quos uult ſuccinctos eſſe, hoc eſt, ueritate & charitate ornatos. Peruenuſta eſt hæc metaphora, qua à corpore ad animum tranſit. Vt uirgo, lumbos ha-bet caſtos & ſuccinctos, uirum uerò concupiſcens aut eidem adhærens corrupta eſt: ita uiuam habens fidem, lumbos habet caſtos, hoc eſt, purè uiuit. Si uerò ſeſe erroribus im-muſcuerit, corrumpitur, & adulteratur. Huc pertinet, quod Chriſtus dicebat, Lucæ 12. Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus ueſtris. Hoc eſt, omni tem-pore inſtructi eſtote & parati, ut ſerui expectantes dominum ſuum, cui etiam nocte ad-uenienti, obuiam procedant. Item Paulus ad Epheſ. 5. State ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate. Hoc eſt, rectam uitam à uobis ipſis exigite, nulla hypocriſi aut ſimulatione fu-catam, ſed ſynceram & re ipſa bonam. Et 4. Regum 4. Eliſeus Propheta iubet ſeruum ſuum lumbos præcingere, & accipere baculum: hoc eſt, apparare ſeſe, & accingere iti-neri. Quare hæc dicẽdi forma, Succingere lumbos, docet & innuit, ut, qui in aliquo ſta-tu eſt poſitus, in quo habet quod effectum reddendū eſt, ſeu, ut uulgo dici ſolet, rationem habet reddere eorum, quæ in ſuo ſtatu egit, ſemet apparet, & ita inſtituat, ut uideatur rem ſeriam agere, & negotium ipſo facto capeſſere.*

Lumbi mẽtis.

Lumbos ſuccingere.

Sobrij. *Sobrietas, opus eſt, & fructus uiuæ fidei. Proinde illius perquam oppor-tunè meminit Apoſtolus. Sobrietatem antè eam uoco, non tantùm, quæ gulæ frænum im-ponit, ſed quæ & ſomnolentiã inertiamq; arcet, & orationi intentos reddit. Quid enim profuerit gulam uiciſſe, ſi inerti otio patiaris fidem torpeſcere? quæ ſi nihil agit, iam fi-des non eſt, neque enim uiuit, ſed planè mortua eſt. Et tametſi quis iuſtificatus ſit, ſentit tamen carnem ſtre ſemper inſilientem & rebellem, quæ ſobrietate domatur, eſtq; carni*

Sobrietas fructus fidei.
Sobrietas.

ueluti frænum. Errant igitur ij, qui ſibi ſatisfeciſſe putant, dum iactant ſe fidem habere, interim ſuis cupiditatibus indulgentes. Hos arguit Petrus, dicens debere eſſe ſobrios, nec illorum fidem, eam eſſe, quam prædicat & commendat, ſed eam uiuam, quæ operibus ſeſe exerit & fructificat. Obſerua, quẽadmodum uigilia craſſos corporis humores abſumit, & macerat corpulentum: ita uigilia Chriſtiana, hoc eſt, uiua fides excoquit & abſumit impudicos affectus, humanæ ſapientiæ crapulam tollit, pauorem, inconſtantiam, & impatientiam aufert, Mundi gaudia contemnit, & uni Deo ſeſe totam & uouet & dedit.

Fides operibus ornata.

Chriſtiana uigilia.

Perfectè ſperate in eam, quæ offertur uobis, gratiam in reuelatione IESV Chriſti. Hortatur ad perfectam in Chriſto fiduciam, ut fidamus Euangelio, quod nobis aperit, & manifeſtat gratiam, & miſericordiam Dei in nos. Hoc eſt, quòd nobis datus & manifeſtatus eſt filius Dei. Hæc ſuperioribus coniunguntur: quaſi diceret, Cùm res ita ſe habeat, ut uideatis, quam utilitatem conſequamini ex patientia, certaq́; ſit ſpes, cuius gratia patimini, perſiſtite in ueritate uitæ, excuſſo uetere homine, ſobrij & uigiles, in reuelatione IESV Chriſti: id eſt, dum uobis patefit & manifeſtus eſt IESVS Chriſtus. Summa horũ eſt, Toto corde amplexemini IESVM Chriſtum, qui uobis prædicatus eſt per Euangelium. Videtur mihi hæc ſententia uim habere, ut intelligamus hanc perfectam ſpem & fiduciam, quam præcipit, & ad quam hortatur Petrus, nunc præcipuè præſtandam eſſe in lege Euangelica, quæ plus aliquid exigit ſupra Moyſi, naturæq́; legem. Amplexanda eſt ſpes, fiducia, & uitæ puritas. Et hoc cùm ſit manifeſtatus IESVS Chriſtus, imò ſeipſum nobis offerat. Quaſi dicat, non eſt fugienda magnæ huius gratiæ occaſio, quam ſi contempſerimus, timendum ne in præceps ruamus. Huc pertinet quod Paulus dicebat Hebr. 2. Quomodo effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? Miram gratiam & liberalitatem habet uerbum, Offertur. Tãtum abeſt multo labore & longa peregrinatione gratiam Dei perquiratis, ut ſeipſam uobis offerat, domi, ruri, ubiubi uoletis deſideraueritisúe. ſupereſt tantùm, ut recipiatis. Hæ ueræ ſunt Dei diuitiæ, ut non quærentibus, ultro miſericordiam præſtet. Dicente Iſaia, Palam factus ſum non quærentibus me. Et cap. 52. Quia quibus non eſt narratum de eo, uiderunt, & qui non audierunt, contemplati. Gratia ergo Dei uobis oblata eſt in reuelatione, id eſt, per reuelationem IESV Chriſti. Aut gratia Dei uobis oblata eſt, dum manifeſtatus eſt uobis IESVS Chriſtus. Vt hunc cognoſcamus redemptorem & reconciliatorem noſtrum, per quem ſolum ad Deum habemus acceſſum. Sequitur ex his, uanam eſſe Turcarum & Iudæorum fidem, imò & omnem religionem, quæ Chriſtum non habet ducem.

Euãgelium eſt clauis gratię & miſericordiæ Dei.

Euangeliũ plus aliquid exigit ſupra Moſen.

Gratia Dei ſeipſam offert.

Omnis uanã eſt religio, quæ Chriſtũ ducem non habet.

Quaſi filij obedientiæ. Natura comparatum eſt, ut filij parentes referant. Vos (ait Apoſtolus) per fidem uiuam facti eſtis filij IESV Chriſti, qui factus eſt obediens patri uſque ad mortem: referatis ergo parentem ueſtrum. Atq; cùm natura conſtitutum ſit, ut parentibus obediamus, neceſſe eſt, ut filij ſimus obedientiæ: id eſt, filij obedientes. Si obedientiam abiecerimus, effrænes nos & indomitos præſtabimus, non humanos & dociles, indigniq́; erimus uocatione ſancta, qua aduocamur ad gratiam, non alij, quàm obedientes. Acceperũt enim Apoſtoli ſuam functionem, hoc eſt, Apoſtolatum ſuum ad obedientiam, quam præſtant auditores uerbi Dei. id eſt, ut credant. Obedire enim credere eſt. Obedientiam docens prohibet uerborum contentiones & quæſtiunculas, quæ ab obedientia diſtrahunt, ut ſuo Apoſtolatu fungens, ad fidei obedientiam auditores adducat. Quaſi, hoc loco poſitum eſt pro, Vt. aut, Tanquam. Nam, quaſi, tribuimus ijs, quæ quum uideantur, non ſunt. Adhæc, filij obedientiæ, dixit iuxta dialecton Hebraicam, pro

Obedientia.

Apoſtolica functio ad obediẽtiam.

Obedire eſt credere.

Quaſi pro ut.

filijs

filijs obedientibus.

Non configurati prioribus ignorantiæ ueſtræ deſiderijs. *Hortatur ad uitæ puritatem, argumento à damno, & periculis ſumpto. Nolite uos accommodare priſtinis concupiſcētijs & corruptiſsimis illius ueteris hominis moribus, quibus uobis imminebat mors & carcer perpetuus. Nouam induiſtis uitam, non aliam, quam cœleſtem, ante quam adeptam, crapulæ & carnis deſiderijs, ambitioni, & rebus, quas ne nominare quidem licet, indulgebatis. Iſtæ erant uiæ tenebrarum, & ignorantiæ. Neſciebatis Chriſtum: ergo aberat lux, & uera cognitio. Ignorabatis quæ uobis per Chriſtum donata erant, donabunturq; in poſterum. Conuerſabamini tanquam cæci, ignorantes quæ uia tenenda eſſet. Stultis enim illudere ſolet peccatum, Prouerb. 14. At nunc recogitantes, quæ euaſiſtis pericula, ne unguem quidem tranſuerſum à recta uia ſeducamini. Huc pertinet, quod dicebat Paulus Rom. 12. Obſecro itaq; uos fratres per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium ueſtrum: & nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus ueſtri, ut probetis, quæ ſit uoluntas Dei bona, & beneplacens & perfecta.*

Tenebrarum uiæ.

Sed ſecundum eum, qui uocauit, uos ſanctum, &c. *Exemplo patris noſtri cœleſtis inuitat nos Apoſtolus Petrus ad uitæ integritatem. Sed ſecūdum eum ſanctum. id eſt, quemadmodum is, qui uocauit uos ad hanc nouam uitam, & uitæ ſynceritatem, ſanctus eſt: ita & ſancti eſtote in omni ueſtra conuerſatione. Atque id confirmat Apoſtolus autoritate Leuit. 11. 19. & 20. Sancti eritis, hoc eſt, ſancti reddamini, quia & ego ſanctus ſum, ait Dominus. Illhic legitur, Nolite contaminare animas ueſtras, nec tangatis quicquam eorum, ne immundi ſitis. Ego ſum enim dominus Deus ueſter. Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum. Deus ſuapte natura ſanctus & purus eſt: nos uerò ipſius gratia & dono. Non ut otiemur, & torpeſcamus, ſed ut ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi, in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris. Conformemur ergo Deo noſtro per uiuam fidem & uitæ ſynceritatem: ne, ſi in priſtinam corruptionem redierimus, non intelligentes quo, quantoq; in honore Deus nos conſtituerit, comparemur iumentis inſipientibus, & ſimiles illis efficiamur.*

Sancti.

Et ſi patrem inuocatis, &c. *Amplificatio eſt eorum, quæ ſuperioribus explanauit. Hortatur ad pietatem & uitæ ſynceritatem, argumento à natura uiuæ fidei, & cognitionis diuinæ ſumpto. Fide uiua facti eſtis filij Dei. Eſt ergo Deus uobis pater, uobis parata eſt corona gloriæ immarceſcibilis: hæredes Dei eſtis, cohæredes* IESV *Chriſti. Quid uobis faciendum ſupereſt, niſi ut in eum ſperetis, atque dum hac uiua ſpe duratis, patrem Deum agnoſcatis, inuocetisq;, qui ſine acceptione perſonarum iudicat ſecundum uniuſcuiuſq; opus;? Hoc eſt, qui malum punit citra ullius perſonæ qualitatem & reſpectum. Et hac inuocatione impetrabitis, ut in timore, incolatus ueſtri tempore conuerſemini. Hoc eſt, in timore filiali, quandiu è cœleſti patria exules, hic in terra peregrinamini. Aut dici poteſt in hunc modum: Cùm hunc patrem Deum habeatis, qui non iudicat ſecundum titulos (hoc eſt, quia hic rex, uel papa) uel doctorum & perſonarum qualitates, ſed ſecundum uniuſcuiuſq; opus: quandiu hîc uitam uiuimus & conuerſamur, hunc ut patrem reuereamur, imò teneamus, non timore illo ſeruili, hoc eſt, ſolùm propter pœnas, & ultionem uitandam, ſed propter eius bonitatem hunc amemus, & reuerenter nos erga illum geramus. Quæ reuerentia, eſt timor ille, quo timere patrem debemus. Oritur enim ex feruore charitatis in Deum. Spernamus ergo uoluptates Mundi: agnoſcamus huius uitæ noſtræ miſeram conuerſationem, breuem incolatum, locum non permanentem,*

Fidei uiuæ genus.

Timor ſeruilis

manentem, ut ambiamus cœleſtia æternum duratura.

Scientes quòd non corruptibilibus auro,&c. *Perſeuerat hortari ad ſanctimoniam & religionem Chriſtianam, argumento à pretio inæſtimabili noſtræ redemptionis ſumpto. Scientes. Perſeuerate in fide & mutua dilectione, conſiderantes uos redemptos eſſe pretio, quod nulla ratione humana comprehendi poteſt. Qui prius Mundi ciues eratis ſub poteſtate & iugo Satanæ, nunc facti eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei, & liberati non modo à Satana, ſed etiam à uana ueſtra conuerſatione paternæ traditionis. Vanam uocat parentum traditionem, quia qui gentiles erant, à parentibus idololatriam edocti erant: qui uerò Iudæi, didicerant multa uana & ſuperſtitioſa, quibus irritum faciebant mandatum Dei. Vnde Chriſtus hos arguit, Matth. 15. Quare & uos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem ueſtram? Paulus ad Galat. 1. fatetur ſe perſequutum fuiſſe Eccleſiam Dei, quum tamen ingens ſibi uideretur eſſe æmulator paternarum traditionum. Vana eſt omnis traditio, qualisqualis fuerit, quæ Chriſti doctrinæ aduerſatur. Vbi enim Chriſtus abeſt, uanitas eſt. Aut uanam uocat traditionem paternam, conuerſationem iuxta legem Moſaicam, quæ uana erat & inualida ad uitæ æternæ conſequutionem. Opera legalia ex ſe non iuſtificabant. Vmbræ ſolùm erant & figuræ, non remittentes peccata. Ab huiuſmodi liberati ſunt Iudæi, nihil amplius legi Moſaice debẽtes. cui ita Chriſtus ſatisfecit, ut amplius quæri nõ poßit Lex. quid enim habet cur expoſtulet, cum nihil illi debeatur, ſed ad plenum ſit illi ſatisfactum?*

Redemptionis pretium inæſtimabile.

Vana traditio.

Opera legalia nõ iuſtificabãt.

Legi à Chriſto ſatisfactum.

Sed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti & incõtaminati. *Collatione ſimul & amplificatione pretiũ noſtræ redẽptionis amplius declarat. Auro argento'ue conflatur theſaurus, ſed corruptibilis, caducus, nihil ex ſe potens iuuare, uitam non habẽs, tantum abeſt ut uitam det. Chriſtus uerò theſaurus eſt inæſtimabilis, incorruptibilis, potens ſuapte natura iuuare, uiuens & uitam præſtans, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Nihil opulentius pretioſius'ue redemptione, qua redemit nos. Redemit, inquam, nos, abundè effuſo toto ſanguine, cuius minima pars effuſa, ſufficientißimè potuiſſet omnia omnium peccata expiare. Sed quando ita placitum eſt Deo noſtro ex feruentißima erga nos charitate tanti noſtram ſalutem emere, totius ſcilicet ſanguinis filij ſui effuſione, ſimul & hoc nobis gratis elargiri, quid ſupereſt aliud, quam ut maximas illi gratias agamus, & tãtam cõmendemus beneficentiã, ne ingrati uideamur? Quaſi agni, hoc eſt, uelut aut tanquã agni. Ipſe enim tanquã agnus ad occiſionem ſine murmure, ſine balatu, pro noſtra reparatione uolens ductus eſt. Huic loco alludit beatus Ioannes Baptiſta, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata Mundi. & Eſaiæ 53. Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. Ieremiæ 11. Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad uictimam. Immaculati: eſt certè conceptus de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgine, macula caret. Incontaminati, ab omni immunditia & inquinamento eſt illibatus. Vnde ſolus eſſe potuit hoſtia pura & ſancta pro peccatis noſtris, pro quibus uerè ſatisfecit, eademq; tulit. Iſaiæ 53. Poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum. Cùm agni meminit, alludit ad Leuitica & ſacerdotalia ſacrificia, in quibus frequens agnus typicus immolabatur, ad expiationem peccati per fidem in uerum agnum, hoc eſt, IESVM Chriſtum uerum Meßiam, qui uenturus erat.*

Theſaur⁹ Chriſti & terreſtris.

Sãguinis Chriſti effuſio omnium peccatorum ſatisfactio.

Chriſtus immaculatus.

Incõtaminatus

Chriſtus ſolus hoſtia pro peccato.

Agnus typicus

Præcogniti quidem ante Mundi conſtitutionem. *Ad Chriſti amorem & ſalutem magno honore excipiendam auditores extimulat, argumento ab antiquitate, proprio commodo, & utili ſumpto. Nolite in hanc duci ſententiam, qua uobis*

perſuaſum ſit, ea, quæ uobis ſum loquutus de pretio redemptionis noſtræ, hoc eſt, de agno immaculato IESV Chriſto, uero Meßia, qui nos effuſione ſui ſanguinis redemit, eſſe noua, aut arte humana inuenta: certe ante Mundi conſtitutionem præordinata erant: è conſilio æterni patris profecta ſunt. Præcogniti ante Mundi conſtitutionem, id eſt, Deus ab æterno præordinauit filiũ ſuum tradere ſacrificãdum pro noſtri peccati expiatione. Ephe. 1. Elegit nos Deus in Chriſto ante Mũdi conſtitutionẽ, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate. Quo fit ut in Apocal. Ioannes Chriſtum uocauerit agnum ab origine Mũdi occiſum. id eſt, eum qui ut hoſtia eſſet pro peccatis, præordinatus eſt, & hac hoſtia mundarentur omnes ab origine Mundi electi. Si ergo hæc ſalus præcognita eſt & præordinata iuxta beneplacitum Domini Dei, ut eſſemus ſancti: non ergo nobis contingit hæc ſalus ex noſtris meritis, ſed mera & pura Dei gratia, Cui omnia debemus, nos noſtraq́;. Hunc locum, Præcogniti, &c. uſq;, Animas ueſtras, &c. Apoſtolus ueluti perergon appoſuit. Occaſione enim accepta ſolent frequenter Apoſtoli excurrere in myſterium Chriſti. Atque quemadmodum pictores præter inſtitutum aliquando floſculos ſuo operi inſerunt: ita & Apoſtoli myſteria Chriſti, ornatus gratia, præter inſtitutum afferunt. Simile adnotatum eſt in exordio huius epiſtolæ.

Agn° ante Mũdi conſtitutionẽ præcognit°.

Salus nobis ex Dei gratia contingit.

Parergon.

Apoſtoli in myſteria Chriſti excurrere ſoliti.

Manifeſtati autem nouißimis temporibus propter uos, &c. Tacitam obiectionem diluit eorum qui fortaßis dicerent, Cùm ab æterno Chriſtus præuiſus ſit hoſtia & expiatio peccati, quare tam ſerò in Mundum uenit? Reſpõdet, Quando ita placitum eſt illi, ut hac ultima ætate uenerit, quid contra dici poteſt? Manifeſtatus eſt, id eſt, uenit in Mundum, & homo factus eſt nouißimis temporibus, id eſt, hac ultima ætate. Aut nouißima dicuntur ab Apoſtolo tempora, quòd poſtrema ſint reſpectu uiſionum & prophetiarum, quæ per Chriſtum implendæ erant. In Chriſto conſilia illa æterna, & præmonitiones Prophetarum manifeſtata ſunt, & per Apoſtolos poſt acceptum eum, qui cœlitus miſſus eſt, Spiritum ſanctum, in uirtute & miraculis nuntiata ſunt, ád hoc ut cognoſcamus Deum, & eo cognito amplexemur eius in nos beneficentiam. Et hoc eſt quod ait, Qui per ipſum fideles eſtis in Deo, id eſt, per Chriſtum creditis in Deum: per Chriſtum fideles & Chriſtiani deſignamini. Non alio conſilio manifeſtatus eſt nobis IESVS Chriſtus, quàm ut per eum ſalui fieremus, ut in eo ueritatem, bonitatem, & iuſtitiam Dei contemplaremur, & eandem amplexantes ex animo ipſi fidamus. Hoc ſi fecerimus, agnoſcemus nos per Chriſtum eſſe filios Dei, familiares & domeſticos Dei factos, pericula à quibus erepti ſumus, &, ut paucis abſoluam, longè plura nos eſſe aſſequutos beneficia, quàm dici poteſt.

Chriſtus cur tã ſerò in Mundũ uenit.

Tempora nouiſsima.

Conſilia æterna per Chriſtũ manifeſtata.

Qui ſuſcitauit eum à mortuis, &c. Tota illa ſancta & benedicta Trinitas ſuſcitauit Chriſtum, ut hominem, à mortuis. Sunt enim opera Trinitatis externa, indiuiſa. Quæ enim Pater agit, eadem & Filius & Spiritus ſanctus, & contrà. Reſurrexit Chriſtus IESVS, homo glorioſus. Hoc eſt, diuinitas non reſurrexit, ſed IESVS Chriſtus iuxta humanitatem excitatus eſt à mortuis per gloriam Patris. ipſe enim Filius, ſecundum Diuinitatem excitauit ſeipſum, ut homo eſt. Dicebat enim Ioan. 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Et ſequitur, Ille autem dicebat de templo corporis ſui. Qui, ſupple, Deus ſuſcitauit eum Chriſtum iuxta humanitatem à mortuis. Et dedit ei gloriam, Quia ſurrexit immortalis, dans corpori perpetuam glorificationem, & iudiciariam poteſtatem: (Data eſt mihi) dicebat ille Matth. ultimo (omnis poteſtas in cœlo & in terra) non ſolum corporis gloriam, ſed etiam nominis. Dedit enim illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur,

Chriſtus ut homo ſuſcitatus.

Trinitatis opera indiuiſa.

ctatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum. Atque in inuocatione nominis eius fierent ſtupenda illa opera, quæ toto Bibliorum textu facilè cognoſci poſſunt. Imò & quotidie non ſolùm facta audimus, ſed & experimur. Hanc gloriam dedit, ut fides ueſtra & ſpes eſſet in Deo, non in puro homine. Hoc eſt, credamus in Deum, & ſperemus in Deum. Quia Chriſtus, Deus & homo eſt, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore. Dedit ergo gloriam Chriſto, ut nos agnoſcentes eum reſurrexiſſe, cœlos aſcendiſſe, & ad dexteram Patris ſedere, miſiſſeq; Spiritum ſuum in diſcipulos, quo edocerentur omnia quæ illis dixerat, Fidem habeamus in eum, quia Deus eſt & mediator noſter. Ipſe enim propitiatio noſtra, pax noſtra, factus nobis frater qui Dominus eſt, ut ſpem habeamus in eum. Certò intelligentes, quòd qui credunt in eum, ſalui fiunt. Dici poteſt ad hunc modum ut fides & ſpes noſtra eſſet, id eſt, tota noſtra conuerſatio eſſet in Deo: id eſt, omnem noſtrum laborem, & operam omnem impenderemus illi, ſine quo non eſſet retributio: ſine quo fruſtraneus & inutilis eſſet noſter labor. Iſta ſunt quæ ad bene ſancteq; uiuendum mouent animos. Hæc ſi conſiderauerimus, uitam uiuemus Chriſti præceptis reſpondentem. His cognoſcimus nobis aditum patêre ad Deum, ſi contingat (quod per Dei gratiam abſit) peccare: ut non deſpondeamus animos, qualequale fuerit peccatum: Sed ſperemus petentes ueniam. Si uarijs afflictionum procellis agitati fuerimus, Pater noſter aduocatus & conſolator eſt: qui abundanter & copiosè gratiam ſui Spiritus immittet, qua facilè omni anguſtia leuari poſſimus.

Inuocato nomine Ieſu fiunt miracula.

Chriſtus ſpes & gloria noſtra.

Rom. 3. d

Summa Euangelij.

Animas ueſtras caſtificantes in obedientia charitatis. Per ſpecies & gradus ueram ſanctimoniam & ſanctificationem deſcribit. Caſtificantes, id eſt, ſanctas reddentes animas ueſtras. Caſtificatio animæ nihil aliud eſt, quàm ſanctificatio. Rogabis, unde ſanctimoniam & caſtificationem conſequar? Viam indicat. In obedientia charitatis, id eſt, per obedientiam charitatis, ſeu obediendo charitati, ſeu Spiritui ſancto, qui eſt charitas, & autor ſanctificationis. Ab hoc enim effectu ſanctificationis ſcriptura uocat illum Spiritum ſanctum. Caſtificatio hæc, fructus eſt uiuæ fidei, quæ caſtum reddit corpus. Domat enim & reprimit inſultus illos carnis, ne præualeant: quibus ſedatis, caſtè uiuitur. obeditur enim ſpiritui, & ſpiritalis eſt uita. Animas dicit, non corpora, ut doceat non ſolùm ſtudendum eſſe ne carnali laſciuia corpus maculetur, ſed etiam anima ipſa uarijs concupiſcentijs, ut ſimus & corpore & anima caſti. Caſtificata enim anima, & corpus caſtificatur. Obſeruandum quod ait, Per obedientiam charitatis, aut, ut alij legunt, ueritatis. Scio ieiunia, uigilias, abſtinentiam & inediam frequentem multum habere uirium extinguendi concupiſcentiarum, & carnalium deſideriorum ardorem. Sed præcipuum exiſtimauerim, cum beato Petro, obedientiam charitatis & ueritatis. Hæc obedientia, caſtificatio eſt, & cingulum lumborum & renum. Nam ueritati & Euangelio ex animo obediens, antidotum habet aduerſus omnes carnis illecebras, quæ in corde & anima locum habere non poſſunt, quandiu illa obedientia & amor Dei in nobis dominatur. Non ergo ſatis eſſe putauerimus aut legiſſe aut audiſſe uerbum Dei: neceſſe eſt ut obediamus, & ex animo amplexemur: quod fructum dabit centeſimum tempore ſuo.

Caſtificatio animæ.

Methodus ſanctificationis.

Obedientia Charitatis.

Concupiſcentiarum antidotum.

Lumborũ cingulum caſtificatio.

Lectio ſine dei amore inutilis.

In fraternitatis amore. Sanctificat Spiritus ſanctus cùm obedimus ueritati & Euangelio. Hæc caſtificatio per obedientiam, trahit poſt ſe fraternum amorem. Caſtificamus animas noſtras obediendo ueritati, non ut otioſi uiuamus, ſed proximo & fratri prodeſſe poſſimus. Hanc dilectionem fraternam multis argumentis commendat beatus

Amor fraternus.

Ioannes tribus ſuis epiſtolis.

Simplici ex corde diligite attentius. Partes & naturã ueri amoris per- uenuſtè deſcribit exprimitq;. Illa obedientia, de qua ſumus loquuti, trahit poſt ſe dile- ctionem, non quamuis dilectionem, ſed eam quæ ex animo eſt, animo, inquam, non frigi- do, aut tepido, ſed puro corde, quo attentius, hoc eſt impensè, uehementer, & non ſimu- latè fratrem & proximum diligamus. Vera amicitia fucum neſcit, adulationem non didicit. Ex his colligimus uiuam fidem, fructus producere, ſanctimoniam, ſiue ſanctifi- cationem, pietatem, mutuam dilectionem, & morum integritatem. Cor ſimplex dicit, hoc eſt, humile, non fucatum, ſed paratũ omnia in gratiam proximi profundere. Neſcit charitas, quæ diffuſa eſt in cordibus fidelium, cor duplex, cor ſimulatum. Eſtote ſimpli- ces ſicut columbæ: dicebat ille.

Fraterni amoris partes.

Vera amicitia.

Cor ſimplex.

Renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili. Eleganti metaphora ſeminis inuitat & mouet animos ad puritatem uitæ & ſanctimoniam, argu- mento à nouitate uitæ, & natura renaſcentium, ſumpto. Natura comparatum eſt, ut fru- ges ſementis naturam referant, Et filij parentum mores exprimant. Nati eramus ex Adamo, hoc eſt, ex ſemine corruptibili. Veterem hunc hominem eximus, renatiq; ſu- mus, non ex illo corruptibili ſemine parentum, ſed ſpiritali & incorruptibili, nempe per uerbum Dei uiuentis. Audito enim uerbo, opera Spiritus ſancti imprimitur uerbum in corde, & cõſurgit odium ueteris hominis, & amor IESV CHRISTI: fitq; re- naſcamur uerbo uim ſpiritalem, hoc eſt, uim quandam uiuacem habente, qua morimur carni & ueteri homini, uiuentes Deo. Eſt ergo forma Chriſtiani animi fides uiua, & fiducia cordis, quæ apprehendit CHRISTVM ſaluatorem & redemptorem, & huic ſoli adhæret. Cor noſtrum hac forma ſeu fiducia informatum & animatum ha- bet ueram formam Chriſtiani hominis, qui renaſcitur ex ſemine incorruptibili, hoc eſt, ex Spiritu. Quandoquidem Verbum ex ore Apoſtoli procedens attingit cor audien- tis, ubi adeſt Spiritus imprimens cordi uerbum ut illi aſſentiatur. Tunc aſſentiendo ui- ua illa fide & fiducia, qua unicum IESVM CHRISTVM apprehendẽs eſſe qui iuſtificat & facit ſatis pro omnibus peccatis, eundem amplexatur, & iuſtificatur. Ex his uides quomodo fides uiua efficit nos filios Dei, natos ex Verbo: quod uide- tur eſſe uterus quidam cœleſtis, in quo concipimur, geſtamur, naſcimur, lactemus, manducamus, educamur, protegimur. Alluſit hoc loco Apoſtolus ad ea quæ do- cuit CHRISTVS, Ioannis 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſan- cto, non poteſt introire in regnum Dei. In ſacramento Baptiſmi recipitur ſemen illud ſpiritale, & renaſcentia ſpiritalis. Eſt certè Baptiſmus ſacramentorum ianua, omnibus ad ſalutem neceſſarius. Baptiſmus enim uim crucis & reſurrectionis IESV CHRI- STI habet, per quem qui non expectat ſalutem, atque in eum non credit, iam iudi- catus eſt. Huc accedit quod Ioannes capite 1. dicit, His qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt.

Seges ſementis naturã refert.

Iuſtificatio & renaſcentia.

Fides uiua eſt forma Chriſtiani animi.

Verbũ eſt uterus cœleſtis.

Baptiſmus.

Per uerbum Dei uiui & permanentis in æternum. Excellentiam illius ſpiritalis ſeminis quo renaſcimur, uno & altero uerbo exprimit. Pauca & ſuc- cincta admodum ſunt uerba, ſed myſteria ardua & ſenſus profundi, imò magna ex par- te imperſcrutabiles, ac magnam ſpem & ſuauiſſimam conſolationem pijs conſcien- tijs afferunt. Oſtenſurus illius renaſcentiæ ſpiritalis Semen incorruptibile, dicit id factum per uerbum Dei uiui, hoc eſt, per rem ſignificatam uocali prædicatione, qua

Verbum Dei uiui.

qua annuntiabatur IESVS *Chriſtus, Meßias, filius Dei, Deus & homo crucifixus, mortuus, & qui reſurrexit, &c. Hoc eſt, renaſcimur per ipſum Verbum, ſeu filium Dei uiui, qui dat uerbo & prædicationi uim efficacem, agentem in cordibus fidelium audientium uerbum. Et hac uirtute ſignificatur frequenter uerbum Dei: Hoc eſt, naſcimur ex Deo, ut filij Dei, & non Adæ ſimus. Hoc modo nihil corruptionis eſt. Ex uirtute enim & Spiritu congruente ei qui renaſcitur, dicitur ſemen incorruptum. Vnde 1. Ioan. 3. Omnis qui naſcitur ex Deo peccatum non facit, quoniam ſemen eius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. Propter hoc ſemen receptum uocantur filij regni, Matth. 13. ſemen bonum. Ergo natiuitas Chriſtiana incorruptibili ſemine conſiſtit, uerbo Dei uiui & permanentis. Per uerbum ergo, id eſt, per Chriſtum filium Dei uerbum patris, interius baptizatur Chriſtianus. Fides uiua habetur: donum Dei eſt, & non ex operibus noſtris, ut ne quis glorietur. imò ipſe Chriſtus baptiſmum inſtituit, eiq; uim regenerãdi dedit. Verbum Dei uiui, cum dicit, myſterium & emphaſin multam comprehendit, hoc uerbum, Deus eſt, uita eſt, uiuit, datq; uim uiuificandi fidei, uerbo & ſacramento. Hunc titulum didicerat noſter Apoſtolus à Spiritu ſancto. Roganti enim Chriſto, quem ſe eſſe dicerent diſcipuli, Reſpondens Petrus dixit, Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Dixit Chriſtus, Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Aut uerbum Dei uiui, iuxta dialecton Hebraicam, id eſt, uerbum Deus uiuens. Verbum eſt Deus uiuens & permanens in æternum. Non deſunt qui interpretantur, per uerbum Dei uiui, formam uerborum ſacramenti Baptiſmi, operantium ex uirtute Dei, diſpoſitionem regenerationis ſpiritualis. Accedente enim uerbo ad elementum fit Sacramentum. Epheſ. 5. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Addit elegans epitheton huius uerbi, permanentis, adducens aliam ſeminis ſpiritalis excellentiam. Corporale ſemen corruptibile eſt, & mutatur. At uerbum Dei, ſeu ſemen hoc ſpiritale, mutari nequit: æternum manet, non mutatur. Imò mutat & transformat meipſum in ſe. Et quod malum erat in me, delet. Huius ſeminis natura mirabilis eſt, & quam noſter intellectus comprehendere nequit.*

Natiuitas Chriſtiana.

Verbum Dei uiui.

Matth. 16. c

Verbũ Dei permanens, nõ mutatur, ſed transformat nos.

Quia omnis caro ut fœnum, &c. *Grauißimam ſimul & elegantißimam ex 40. Iſai. capi. autoritatem adducit, qua nos à terrenis diſtrahit ut cœleſtia contemplemur, eademq; ſemine incorruptibili conſequamur. Argumento à collatione fœni ad carnem. Semen corruptibile dicit, impotẽtiam carnis, totam deniq; generis humani corruptionem: quàm quot calamitates, quot miſeriæ, & omnium uitiorum genera comitentur, nouerunt omnes ad unum. Nihil præter corruptionem & mortem habet caro. Omnia eius caduca & floccida fiunt. Quemadmodum fœnum, utut excellenter floruit, ſtatim areſcit, & perit decor eius: ita quicquid ſiue ætate, ſiue pulchritudine, diuitijs & huiuſmodi in homine floreſcit, ſtatim ſeneſcit, cadit, perit. Hac ſententia Iſaias Iudæos in Babylone captiuos conſolabatur: comparans Babylonem, regnum, purpuram, & felicitatem fœno florenti, cuius flos ſtatim decidit. Vt intelligerent conſilium Domini, qui libertatem & reditum in Ieruſalem promiſerat, æternum & immutabile eſſe. Babylonẽ uerò, ut florem, caſuram. Elegans eſt miſeriæ & calamitatis humanæ ſpeculum, flos fœni. Obſeruandum eſt, Cùm renaſcentia indigeamus, carnem nihil prodeſſe. Hæc enim abneganda eſt, ut renaſcamur. Nomine carnis intelligo omnem eius gloriam, opes uidelicet, uoluptates, prudentiam, & quicquid in rebus mortalium eſt excellens.*

Semen corruptibile.

Caro.

Verbum autem Domini manet in æternum. *Caro tranſit: caro cum*

ſua impuritate corrumpit, corrumpiturq́;. Verbum autem, id eſt, IESVS *Chriſtus, manet in æternum. Eſt enim filius Dei, coæternus patri. Verbum, id eſt, quæ hoc toto capite, de fide, patientia, & ſanctimonia diſſeruimus & annuntiauimus, ſunt iuxta uerbum Dei, illa manebunt in æternum. Nam Matth. 24. dicebat Verbum, Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non tranſibunt. hoc eſt, tam immutabile eſt conſilium diuinum, & uerbum Dei, ut citius pereant cœli & terra, quàm euertatur uerbum Dei. Aut uerbum, id eſt, efficacia uerbi in uobis manet in æternum: non cadit, non euaneſcit, ut caro & flos fœni.*

Verbum euangelizatum. Hoc eſt autem uerbum quod euangelizatum eſt in uobis. *Concluſio eſt. De multis diſſeruimus in hoc capite, de fide, patientia, renaſcentia & ſanctimonia. Horum omnium ſumma eſt Verbũ: id eſt, Chriſtus, qui euangelizatus eſt uobis, eſt ſumma totius Euãgelij, in ueſtrã ſalutem annuntiati. Nempe quòd Deus ſua immẽſa bonitate & liberalitate ductus, ante mundũ conditũ deſtinauit filiũ ſuum, hoſtiã pro peccatis totius Mundi. Et hanc gratiam Prophetis reuelauit, ſignificans quando hæc eſſent futura: quãdo uenturus Chriſtus: quid paſſurus: quomodo glorificãdus. His impletis docet quomodo nos ſanguine ſuo Chriſtus lauerit, dederitq́; Spiritum, ut ad hæc myſteria amplexanda incitet: nempe ut renaſcamur ſpiritales: ut fide & ſpe in aduerſis duremus: Euangelio obediamus: mutuò amemus: & tandem æternùm uiuamus cum Verbo, per quod, ut ſimus filij, renaſcimur. Iſte modus loquendi, Verbum quod euangelizatum eſt, &c. peculiaris eſt Hebræis, ut familiarius inſerant perſonam, quo uidelicet & maior fides dictis haberetur, & pſeudoprophetarum faſtus minus creſceret.*

CONCILIATIO.

QVID *hic Apoſtolus dicit, In quem deſiderãt angeli uidere: Cùm Chriſtus dicat Matth. 18. Angeli eorũ ſemper uidẽt faciem patris mei qui eſt in cœlis? Reſpõdeo, Deſiderium hoc nihil faſtidij in angelis generat.* Angeli deſiderium. *Hic locus Apoſtoli quandã collationẽ habet, ſed ad maximam Euangelij, hoc eſt, negotij Chriſti commendationem facit. Tanta ſunt* IESV *Chriſti annuntiati myſteria, & ineffabili conſilio geſta, ut nõ mirũ ſi Prophetæ deſiderabãt uidere, cùm etiã ipſis angelis ſit admodũ iucundum gratumq́; ſpectaculum, cuius contemplatione non queunt expleri. Aut dicatur cũ Beda, Spiritales deliciæ, cùm nõ habentur in faſtidio ſunt: cum uerò habentur, in deſiderio ſunt: tantoq́; à comedente amplius eſuriuntur, quãtò ab eſuriente amplius comedũtur. Augẽt enim ſpiritales deliciæ deſideriũ in mente dum ſatiant: quia quantò magis eorum ſapor percipitur, eò amplius cognoſcitur quod amplius ametur. Græcis eſt, In quæ: non, In quem. In quæ myſteria Chriſti, angeli deſiderant uidere. Vide adnotata in hunc locum.*

QVID *hic Apoſtolus dicit? Et ſi patrem inuocatis eum qui ſine diſcrimine perſonarum iudicat ſecundũ uniuſcuiuſq́; opus. Cùm dicatur Ioan. 5. Neq́; enim pater iudicat quẽquã, ſed omne iudiciũ dedit filio. Reſpõdet Didymus, Quoniã & filius eadẽ diuinitate eſt: iudicãte filio, pater eſt qui iudicat. Eadẽ eſt patris & filij eſſentia & poteſtas. Ergo patre iudicãte, iudicat & filius et Spiritus ſanctus, & cõtrà. Sũt enim opera Trinitatis externa (ut prænotauimus) indiuiſa: id eſt, nihil opatur Pater, qn filius et Spiritus ſanctus operẽtur. Similiter & filius nihil agit, qđ nõ opetur Spiritus ſanctus & pater.*

DICTIO.

Pontus. PONTVS, *prouincia eſt Aſiæ minoris, nobilis crudelitate Medeæ. dicta à Põtico mari, qđ Aſiã Europãq́; diſterminat. eius ciuitates ĩſignes ſũt Calcedõ, Nicomedia et Nicea. Ex Põte fuit Aqla ueteris teſtamẽti trãslator et interpres, & Martiõ hæreſiarcha.*

GALAT

GALATIA, quæ & Gallogræcia, prouincia Aſiæ minoris. Incolæ huius Galatæ dicti, qui à Gallis bellicoſiſſimis deſcenderunt. Galatia.

CAPPADOCIA, regio in capite Syriæ, id eſt, ad Septentrionem: hæc, autore Solino, utranq; Armeniam læuo latere tangit, dextro multis Aſiæ populis circunfuſa. Cappadocia.

ASIA duplex, maior & minor, abſque orientali parte, qua ad Cappadociam Syriamq; progreditur. undique circundata eſt mari, multas habens prouincias, Phrygiam, Pamphyliam, Lycaoniam, Ciliciam, Galatiam, aliasq; nonnullas. Aſia.

BITHYNIA, regio minoris Aſiæ aduerſa Thraciæ & proxima Troadi. Bithynia.

OBEDIRE DEO, eſt credere Euãgelio. Vnde obedientia in Scripturis ꝓ Fide accipitur. 1. Rex. 15. Obedientia melior eſt, quàm uictima. Filij obediẽtiæ dicũtur fideles. Obedire Deo. Filij obedientiæ.

ASPERGERE ſanguinem IESV Chriſti, eſt prædicare IESVM Chriſtum, pro redemptione Mũdi ſanguinem ſuum fudiſſe, quo pacatus eſt pater. Qui obedit Euãgelio, aſpergitur ſanguine Chriſti. Alia forma loquendi utitur Paulus, Credere in IESVM Chriſtum, aut, Habere fidem in Chriſtum. Aſpergere ſanguinem Ieſu Chriſti.

NOVISSIMVM tempus. Vltima ætas eſt à Chriſto, uſq; ad conſummationem ſeculi. Ioannes hoc tempus dicit nouiſſimam horam. Paulus, fines ſeculorum, nouiſſimos dies, reuelationem Domini. Alij alijs nominibus utuntur. Nouiſsimum tempus.

LVMBOS præcingere, ſuccingere, ſeu accingere, eſt mortificare uoluptates, corpus Deo offerre. Lumbi, carnis libidinem exprimunt aliquando. Affectus enim is in lumbis ſitus eſt. Vnde cùm Hebræi lumbos aut fœmora dicunt, ad promiſſi ſeminis generationem, & teſtamentum alludunt. Lumbis aliquando ſignificamus animi fortitudinem. Cinctura lumborum, caſtitas eſt. Lumbos præcingere. Cinctura lumborum.

PRAENVNTIARE, eſt præteſtificari. Prænuntiare.

PERFECTE` ſperare, ſignificat perſeuerare in ſpe, ad finem uſque. Perfectè ſperare.

INCOLATVS, tempus huius noſtræ uitæ ſignificat. Incolæ & peregrini, ſunt credentes in hoc Mundo, non ciues, expectantes ingreſſum in eam ciuitatem, in qua æternum permanſuri ſunt. Credentibus & pijs parum conuenit cum Mundo. Atque ea ratio facit, ut ex Apoſtoli ſententia ad Hebr. 13. ciues ſe non uelint haberi, ſed incolas, id eſt, hoſpites & breui hic moraturos. Tropo ſcripturæ, incolatus Dei ſignificat præſentem Dei fauorem ac gratiam. Incolatus. Dei incolatus.

Innocentiam puerorum docet. CAP. II.

DEponentes igitur omnem malitiam, & omnẽ dolum, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modò geniti infantes, rationabile & ſine dolo lac concupiſcite: ut in eo creſcatis in ſalutem, ſi tamen guſtaſtis quoniam dulcis eſt Dominus. Ad quem accedentes, lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum: & ipſi tanquam lapides uiui ſuperædificamini, domus Spiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per IESVM Chriſtum. Propter quod continet Scriptura, Ecce pono in Sion

(Roma. 6. a; Epheſ. 4. a; Coloſſ. 3. b; Hebræor. 11. a; Infantes. Lac. Lapis uiuus. Domus ſpiritualis.)

(In eo] per illud. Dulcis] benignus. Superædif. do. ſpiri.] ad offerendum.)

lapidem

lapidem ſummum angularem, probatum, electum, pretioſum. Et qui crediderit in eum, nõ confundetur. Vobis igitur honor credentibus. non credentibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis, & petra ſcandali, his qui offendunt uerbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt. Vos autem genus electum, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus acquiſitionis: ut uirtutes annuntietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen ſuum. Qui aliquando non populus Dei: nunc autem populus Dei. qui nõ cõſequuti miſericordiam: nunc autem miſericordiam cõſequuti. Chariſsimi, obſecro uos tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere uos à carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus animam, conuerſationem ueſtram inter gentes habentes bonam: ut in eo quod detrectant de uobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos conſiderantes, glorificent Deum in die uiſitationis. Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter dominum: ſiue regi, quaſi præcellenti: ſiue ducibus, tanquam ab eo miſsis ad uindictam malefactorum, laudem uerò bonorum. quia ſic eſt uoluntas Dei, ut benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quaſi liberi, & non quaſi uelamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſerui Dei. Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorificate. Serui, ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. Hæc eſt enim gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſte. Quæ enim eſt gratia, ſi peccantes, & colaphizati, ſuffertis? Sed ſi benefacientes, patienter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim uocati eſtis: quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquens exemplum ut ſequamini ueſtigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur. tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè. qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: ut peccatis mortui, iuſtitiæ uiuamus. cuius liuore ſanati eſtis. Eratis enim ſicut oues errantes: ſed conuerſi

Iſai. 28.d
Roma. 9.g.
Pſal. 117.d
Matth. 21.d
Act. 4.b
Iſaiæ. 8.c
Sacerdotiũ regale.
Exodi. 19.a
Oſee. 2.d
Roma. 9.e
Carnalia deſyderia.
Galat. 5.c
Roma. 13.d
Reges & principes.
Roma. 13.a
Libertas.
Roma. 12.c
Serui.
Epheſ. 6.a
Coloſſ. 3.d
Titum. 2.c
2. Corinth. 7.c
Pati iniuſtè.
Chriſtus exemplum noſtrũ.
Iſai. 53.c
1. Joan. 3.a
Iſaiæ. 53.b
Viuere iuſtitiæ.

Summũ angularẽ] in ſummo ponendum angulo.
Confundetur] pudefiet.
Honor] pretioſus eſt.
Et petra ſcãdali, his] in quem impingitur, & petra ad quam offendant hi.
Bonam] honeſtam.
Quaſi uelamẽ] uelut prætextũ.
Modeſtis] humanis.
Dyſcolis] prauis, aſperis.
Si ꝓpter] quia cognouit Deũ, uel quia ſcit id eſſe Deo acceptum.
Gratia] laus, & infra.
Patienter ſuſtinetis] affligamini, & ſuffertis.
Iudicanti ſe iniuſtè.] Vindictam ei qui iuſtè iudicat.
Liuore] uibice.

episcopum] curatorem

uerſi eſtis nunc ad paſtorem & epiſcopum animarum ueſtrarum.

Paſtor, Chriſtus.

Deponentes igitur omnem malitiam. *Poſt manifeſtationem ſecundæ natiuitatis ex ſemine incorruptibili, morum parænefes, & inſtitutionem in ſanctimonia & innocentia uitæ addit, ut cognito renaſcentiæ beneficio, ſeſe operibus & mutua beneficentia exerceant, referentes ſuæ renaſcentiæ indolem. Quandoquidē ita natura conſtitutū eſt, ut filij parentes referant. Primo loco infert, quod ex radice & ſemine, natura ſequitur. Ex ſemine ſpiritali, corruptibile et huiuſmodi carnale naſci nequit. Sed filij eſtis Chriſti, ex ſemine incorruptibili renati. Ergo nihil commune habetis cum carne. erit igitur depoſita omnis malitia. Omnem malitiam dicēs, quicquid ex carne eſt comprehendit. ne quid fortè, cùm ſpecies malitiæ enumerauit, omittat. Malitia ad animum degenerem & corruptum refertur: in quo nihil niſi lædendi comperias libidinem. Cicero, & alij philoſophi, malitiam uocant uitioſitatem.*

Ex ſpiritu nihil carnis.
Malitia.
Vitioſitas.

Et omnem dolum. *Nihil eſt quod magis ueritati aduerſetur, quàm dolus. Pſal. 5. Virum ſanguinū & doloſum abominabitur Dominus. Dolum dicimus omnem calliditatem, fallaciam, & machinationem ad circumueniendum. Ergo mendacium, & omnis generis artes hypocritas, doli nomine intelligit Apoſtolus. Huiuſmodi odit Sapiens, Prouerbio. 14. Vir uerſutus odioſus eſt. Aduerſatur enim ueritati, iuſtitiæ, & ueræ prudentiæ.*

Dolus.
Hypocritæ.

Et ſimulationes. *Hypocriſim fugiendam omnino, docet. Panem una manu oſtentant hypocritæ, alia uerò lapidem occultant. Simulatores uocat Sapiens, Prouerb. 12. callidos, qui premunt iniuriam & iram in animo, foris omnem amicitiæ ſpeciem oſtentantes. Aduerſus huiuſmodi, frequens inuehit Chriſtus in Euangelio.*

Simulatores.

Et inuidias. *Animi grauiſſimus morbus eſt inuidia, qua quis de bono & felici rerum proximi ſucceſſu triſtatur. Vt Cain in Abel, ægrè ferebat acceptum Deo ſacrificium: & de eius malo & ruina lætatur. Hi nunquam bene habent. Nihil infelicius homini contingere poteſt inuidia. Vnde, Inuidia Siculi non inuenere tyranni tormentum maius. Inuidiæ elegantem deſcriptionem inuenies 2. Metamorph. apud Ouidium. Hæc habet filias aliquot, ſed præcipuas, Cædem, ex uindicta & affectu malo, & Contentiones. Educatur Ambitione. Famulas habet Contumeliam, Detractionem, & malorum inuentricem.*

Inuidia morbus animi grauiſſimus.
Cain inuidia.
Inuidię nutrix famulæ & comites.

Et omnes detractiones. *Omnem linguæ petulantiam adimit uiro Chriſtiano. Detrahunt, qui laudem alicuius imminuunt. Sunt qui in aurem detrahunt, quos Paulus Rom. 1. uocat ſuſurrones. qui in aurem obſtrepunt, & occulta maledicentia, aut diſſenſionem moliuntur, aut odium alicuius rei inducere uolunt. Hoc genus hominum turpiſſimum eſt, quod omnibus ſeculis, apud omnes probos malè audijt. Sunt & alij detractores, paulò liberiores ad malè de proximo loquendum, ſed illis nihilo meliores. Nam etſi impudica lingua, eademq́; audaciore, quàm par fuerit, omnia dicant, attamen famæ bonorum & proborum hominum detrahunt. Hos uocat Paulus obtrectatores. Beatus Clemens noſtri Apoſtoli Petri amanuenſis, refert hunc noſtrum Apoſtolum recenſuiſſe detractionem inter homicidij ſpecies. Adeò excæcata corruptaq́; eſt ueneno diaboli natura, ut ſi etiam filij ſeculi & Mundi, norint uirum probum, multiſq́; animi dotibus inſignitum, tamen ſi uel næuum unum, aut minimam in eo deprehenderint maculam, in hanc ſolam intuentes, obliuiſcuntur*

Detrahere.
Suſurrones.
Detractores.
Obtrectatores.
Clemens Petri amanuenſis.
Detractio ſpecies homicidij.

omnium eorum, quæ in illo ſunt egregia. Sunt & tam malo ingenio plerique detractores, inhumani certè & illuſores, qui eos quibus malè uolunt, non appellant proprio nomine ſed ignominioſa quadam periphraſi eos deſcribunt. Vt ille apud Terentium, Limis oculis, adunco naſo, ſparſo ore, &c. Vt paucis dicam, in hoc poſitus eſt Mundus, ut & uiris probis, & Chriſtianis detrahat, & perperam ſemper agat, moliaturq́; ſemper aliquid mali, aduerſus eos, qui uitam Chriſto reſpondentem ſyncerè & purè uiuunt.

Terentius.

Sicut modò geniti infantes. *Elegans eſt metaphora, qua à rebus corporeis, ad animum & res ſpiritales tranſit. Videtur hoc idem eſſe, quod Paulus 1. ad Corinth. 14. docet. Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfecti eſtote. Hoc eſt, quemadmodum, qui teneris adhuc annis nutriuntur puelli, non ambiunt, nulli nocent, iniuriam facilè remittunt, facilè placantur: ita & hos mores, oportet uos, qui in Chriſto renati eſtis, imbuiſſe, ſi parentem Chriſtum uelitis referre. Huc pertinet quod* IESVS *Chriſtus, Matthæi 18. dicebat diſcipulis rogantibus, Quis putas maior eſt in regno cœlorum? Amen dico uobis, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Hoc exemplo docet Chriſtus humilitatem animi. Quòd ſi rogaueris, qua in re uoluerit ſuos pueris eſſe ſimiles? ipſe ſeſe explicuit, addens, Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cœlorum. Quaſi diceret, Sublimitas in regno cœlorum, hoc eſt, inter uerè filios Dei, nulla re alia parari poteſt, quàm ſui maxima abnegatione & demiſſione. Vnde apud Marcum capi. 9. dicit, Si quis uult primus eſſe, erit omnium nouiſſimus, & omnium miniſter. Hortatur ergo hoc loco Apoſtolus ut nos ipſos infra omnes demittamus.*

Animi humilitas. Paruuli ſenſu. Puellorum genius.

Rationabile & ſine dolo, lac concupiſcite. *Hæc eſt peruenuſta allegoria, quà alludit ad genium & naturam lactis & lactentium. Videturq́; deſumpta eſſe ex Iſaiæ 66. capite. Lætamini cum Ieruſalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam, ut ſugatis, & repleamini ab ubere conſolationis eius, ut mulgeatis, & delicijs affluatis ab omni gloria eius. Conſolatur Propheta Eccleſiam Iudæorum, pollicens breui reſtitutionem in Ieruſalem. At dum conſolatur, meminit mammarum & ſucci lactis, uerbo Sugatis, quibus ſubindicat dona Spiritus ſancti, cœleſtem nimirum & ſpiritualem ſapientiam, cum genio & natura uerbi Dei ſeu Euangelij. Quemadmodum lacte, cui ineſt quidam nutricis genius, & natura, transfunditur in lactentis educationem, neſcio quæ uis & genius nutrici ſimilis. Fit enim natura, ut lacte caprino educati, more caprarũ alta conſcendant & ſaliant. Lacte uerò ſuillo, ſeſe in terram, & inter ſordes demittant. Ita cùm recens renati ſitis ex ſemine incorruptibili, effectiq́; ſitis filij Dei, concupiſcite, id eſt, appetite lac, non corporeum aut humanum, ſed rationabile, id eſt, ſpiritale, & ſine dolo, id eſt, fraudis & doli expers, hoc eſt, ſpiritalem doctrinam. Et quemadmodum qui lacte materno & humano educantur, ſugentes mammas lac attrahunt, ſimul & nutricis genium & naturam: ita & ſugentes uerbum Dei, attrahatis, & accipiatis ſpiritum & genium ipſius uerbi, ut ſpiritu uiuentes, Mundo moriamini & peccato, ſitisq́; ſynceri & integri coram patre ueſtro cœleſti. Siquidem infantia Chriſti eſt, alienum eſſe ab omni uerſutia ſtudioq́; nocendi. Qui lacte alitur, is eſt cui adhuc traduntur prima Chriſtianiſmi rudimenta, quia inexpertus & inexercitatus eſt. Periculumq́; foret ſi abſconditum*

Iſaiæ locus explicitus. Lacti ineſt nutricis genius. Rationabile. Infantia Chriſti. Lacte nutriri.

tum

tum Euangelij negotium, & ardua Chriſti philoſophia coram imbecillis tractaretur. Huc pertinent quæ Paulus 1. Corinth. 3. & Hebræ. 5. dixit, lactis & ſolidi cibi mentionem faciens.

Vt in eo creſcatis in ſalutem. *Fructum adducit, propter quem id ſpiritale lac appetendum eſt illis, ut creſcatis & proficiatis, ducti ſpe ſalutis. Quoniam inter ſpiritales, gradus ætatum, ſunt profectus uirtutum. Vt creſcunt adoleſcuntq́; pueri, qui non lacte, ſed ſolido cibo ueſcuntur, hoc eſt, lacte in ſolidum cibum commutato, tandem in uirum creſcunt infantes, & fiunt uiri: ita nolim uos ſemper pueros & infantes eſſe, ſed profectu & gradu uirtutum adoleſcere & grandeſcere, donec ueniatis (ait Paulus Ephe. 4.) in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Hoc eſt, tantum in Chriſtianiſmo profeceritis, donec plenè, intelligatis abſtruſiora & ſpiritualia Scripturarum myſteria, iuſtam'que diuinarum rerum cognitionem habeatis.* Spiritualibus gradus ætatum ſunt profectus uirtutum.

Si tamen guſtaſtis, quoniam dulcis eſt Dominus. *Particula, Si, affirmantis eſt. Videtur currentibus calcar addere. Creſcite, grandeſcite in hac doctrina ſpiritali. Quia guſtaſtis cognouiſtisq́; quàm ſuauis mellitusq́; ſit Dominus, ad plenum haurite. Ea enim eſt uis & ſuauitas Euangelij, ut qui negotium eius ſemel cognouerunt, magis ac magis ardeant amore & ſtudio rerum diuinarum. Non eſt quod mireris ſi Turca aut Iudæus Euãgelio aduerſatur. Nam qui nõ guſtauerũt nectar Scripturarum, ab illis amarum iudicatur. Tibi uerò guſtanti, & animo reuoluenti beneficia Chriſti erga te, & promiſsiones eius in ſalutem noſtram, quid ſuauius contingere poteſt? Agnoſcas fide, te à Satana liberatum, filium Dei effectum, hæredem tanti regni cœleſtis, ex inope in ditiſsimum uirum euaſiſſe, iam ſpe tua te aſſequutum locum in cœlis, & id genus multa. Quis non his epulis delectabitur? Quis nolit his delicijs & menſæ huic cœleſti accumbere? Quis non his maximis delectabitur diuitijs? cùm re etiam corruptibili, utputa centum ſolatis, ſiquis donetur, geſtit & delectatur plurimum. At qui ex animo uerbum non recipiunt, his nulla eſt ſpiritalis delectatio. adeo uerum eſt quod in ſuo cantico ait beatiſsima uirgo, Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Alludit hoc loco Petrus ad id quod ſcribitur Pſal. 33. Guſtate & uidete, quoniam ſuauis eſt Dominus: Beatus uir qui ſperat in eo. Ex his obſeruandum puto, quàm uana & inutilis eſt prædicatio, coram his qui uerbum Dei non guſtant. Quare non abs re dicit Apoſtolus, Si tamen guſtaſtis, quoniam dulcis eſt Dominus. id eſt, humanus, minimeq́; auſterus aut durus. Pſal. 36. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Pſal. 76. Memor fui Dei, & delectatus ſum.*

Si, particula affirmatiua.

Euangelij ſuauitas & inefcatio.

Scriptura quibus ſuauiſsima eſſe ſolet.

Fides.

Epulæ ſpiritales.

Verbũ Dei guſtandum.

Ad quem accedentes lapidem uiuum. *Amplificatio eſt eorũ quæ ſuperioribus tractauit, Ex ſemine ſpiritali renatos decere puritatẽ uitæ & caſtificationẽ. Sed aliã adducit allegoriã, ab ædificio terreſtri ad cœleſte tranſiens. Docuit, ex Deo natos, debere augmentũ facere in eruditione & doctrina ſpiritali. At ne uagi & errabundi uideamur, uult ædificemus lapides pretioſos, conſtruamusq́; domũ ſupra lapidẽ firmũ, & ſtabilẽ. Allegorice, per lapidẽ, tum Prophetæ, tũ ipſe Petrus & reliqui Apoſtoli intellexerunt Chriſtũ, propter ſoliditatẽ ac ueritatẽ fidemq́; infallibilẽ. At ne quis neſciret Chriſtũ intelligi, qui uiuens eſt, imò ipſa uita, tropũ explicans addidit, uiuũ. Aliã metaphorã inſerit, à greſſu pedum, ad ſpiritalem acceſſum tranſiens. Accedẽtes, Non greſſu pedũ, ſed fide & animo ad Deum accedendũ eſt. Eadẽ metaphora uſus eſt Paulus ad Heb. 11. Accedentẽ ad Deũ oportet credere, quia eſt, & quòd inquirẽtibus*

Lapis, Chriſtus.

Lapis uiuus.

ſe, remunerator ſit. Pſal. 33. Accedite ad eum, & illuminamini, & facies ueſtræ non confundentur. ad Hebræ. 4. Adeamus cum fiducia, ad thronum gratiæ eius, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Accedunt autem, qui credunt, & totós ſeſe Deo uouent & dedunt.

Accedere ad Deum.

Ab hominibus quidem reprobatum. De hoc lapide quædam inſerit, quæ poſtea fuſius declarabit. Hoc laco alludit ad Pſal. 117. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Hoc idem noſter Apoſtolus nuntiabat Acto. 4. Hic eſt lapis, qui reprobatus eſt à uobis ædificantibus: qui factus eſt in caput anguli. Hic reprobatus eſt à Iudæis dicentibus, Dæmonium habet. &, Inſanit. Homo uorax. Potator uini. In Beelzebul principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Reprobatus eſt ab eis, qui eum crucifixerunt, & palàm cum iniquis reputarunt.

Electus Chriſtus.

A Deo autem electum & honorificatum. Eleganti antonomaſia. Chriſtum uocat electum. Electorũ enim eſt caput: imò quotquot electi ſunt, ab æterno electi ſunt in eo. Iſa. 42. Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum: electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea: dedi Spiritum meum ſuper eum, iudicium gentibus proferet. Honorificatum dicit, multo honore affectum à patre. Hic eſt filius meus dilectus, in quo benè mihi complacui. Imò Paulus uolens huius IESV Chriſti honorem & magnificentiam indicare, ad Hebræ. 2. ex Pſal. 8. ait, Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. In eo enim quòd omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei. Honorificatus eſt, quia ſedet ad dexteram Dei patris. Huius excellentiam pluribus uerbis oſtendit Ephe. 1. & Coloſſ. 1. & Hebræ. 1. & 2.

Honorificẽtia Chriſti.

Et ipſi tanquam lapides uiui ſuperædificamini. Lapides eramus ſicci, carnales & corporei. Sed qui potens eſt ex lapididibus iſtis ſuſcitare filios ipſi Abrahæ, donauit nos fide. Fides enim donum Dei eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Ephe. 2. Hac fide uiua accedimus ad lapidem uiuum, cuius uim & uirtutem attrahimus, & efficimur dicimurq́; lapides uiui. Et ſuperædificamur ſuper hunc lapidem uiuum, uerũ & ſolidum fundamentum. Nam Paulus 1. Corin. 3. ait, Vnuſquiſq; autem uideat quomodo ſuperædificet. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus IESVS. Diſſoluta ſunt omnia noſtra opera. Sed ſuper hunc lapidem, qui angulus eſt, ædificamus. Hoc angulari coniunguntur opera noſtra: facitq; ut qui diſiuncti, & à Deo ſeparati eramus, coniungamur, Ipſe enim continet, unit, nectit, & cõiungit omnia. Propterea uocatur Summangularis, qui in ſummo angulo omnia nectit, & quæ diuiſa & ſeparata erãt cõiungit, & utraq; facit unũ. Angulus diuerſa nectit, quæ ſine angulo compacta coniunctáq; non eſſent. Paulus 1. Corinth. 3. glorіatur ſe fundamentũ Corinthijs poſuiſſe, hoc eſt IESVM Chriſtum Corinthijs perſuaſiſſe. Secundũ gratiã Dei, ait, quæ data eſt mihi, ut ſapiens Architectus fundamentũ poſui. Beda in hunc locum ait, Tanquam lapides uiui ad ſpiritale ædificiũ aptantur, qui per diſcretionem eruditi doctoris, amputatis actibus & cogitationibus ſuperfluis, uelut ictu quadrantur ſecuris. Et ſicut ordines lapidum in pariete portantur alij ab alijs: ita portantur fideles quiq; à præcedentibus in Eccleſia iuſtis. Portant & ipſi ſequentes iuſtos, per doctrinam & tolerantiam, uſq; ad ultimum iuſtum. Qui enim omne ædificiũ portat, & ipſe à nemine portatur, Dominus eſt Chriſtus. unde & lapis pretioſus à Propheta uocatur in fundamento fundatus. Hæc ille.

Lapides uiui.

Fundamentum ſolidum Chriſtus.

Lapis.

Summangularis lapis.

Angulus.

Lapides uiui portati.

Exegeſis.

Domus ſpiritualis. Exegeſis eſt. ſeipſum exponit, ut intelligant de quo ædificio

ficio loquatur. Nolim uobis perſuaſum me intelligere de ædificio aliquo marmoreo, & ſtructura aliqua lignea, aut lapidea. Ego intelligo uos eſſe illud ædificium, uerum Dei templũ. Simile eſt huic, quod Paulus 1. Corinth. 3. dicit, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis. Et paulò pòſt ait, Neſcitis quia templũ Dei eſtis; & ſpiritus Dei habitat in uobis? Si quis autem templum Dei uiolauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos. Fidentes & credentes in Chriſtũ, mutuamq; beneuolentiam exercentes, lapides uiui ſumus, ſuper fundamentũ IESVM Chriſtum: & ædificatio ſumus illa ſpiritualis, quam IESVS Chriſtus inhabitat, cùm in eum fidem, ſpem, & charitatem omnem reponimus. 1. Corinth. 6. An neſcitis quoniam membra ueſtra, templum eſt Spiritus ſancti, qui in uobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis ueſtri? Et 2. Corinth. 6. Vos enim eſtis templum Dei uiui, ſicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis: & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Quẽadmodum ſparſim multæ & ſingulares ſunt Eccleſiæ, quæ tamen ſunt, uereq; dicuntur uniuerſalis Eccleſia: ita multi ſumus diuerſæ domus ſpirituales, propter fiduciam in IESVM Chriſtum. qui omnes ſunt una domus ſpiritualis, una familia, & fratres omnes in una domo ſpirituali: unicum patrem habentes, per quem geniti ſumus: & ex Deo nati, filij Dei nuncupamur. Ad Hebræ. 3. Paulus huius domus excellentiam explicat. Et Moyſes quidem (ait ille) fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus, in teſtimonium eorum quæ dicenda erant: Chriſtus uerò tanquam filius in domo ſua: quæ domus ſumus nos, ſi fiduciam & gloriam Dei uſq; ad finem, firmam retineamus. Huc etiam pertinet quod Paulus hortatur Timotheum quomodo debeat uerſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei uiui. 1. ad Timoth. 3. Corda ergo noſtra fide uiua ornata, templum & domus Dei ſunt.

Domus ſpiritalis, fideles. — *Fidelis, eſt templum Dei.* — *Fidelis, fit lapis uiuus, & ædificatio ſpiritalis.* — *Domus Dei.*

Sacerdotium ſanctum. Amplificat huius domus magnificentiam, explicans quos habet miniſtros, quas diuitias, quæ dona, cuius gratia grata ſunt omnia in illa domo ſpiritali. Sacerdotes & Leuitas, qui beſtias offerebant, habebat Moyſi domus. Hæc noſtra domus ſuos habet miniſtros & ſacerdotes, uos ipſos. Qui fiduciam habetis, & Euangelium recepiſtis, non ſolùm eſtis ædificatio & domus Dei, ſed & Sacerdotes ſancti. Sancti eſtis, quia membra illius eſtis, & ille ſanctus eſt. Vocatur ſacerdotium ſanctum, functio illa & adminiſtratio ſacrorum in domo ſpirituali, hoc eſt, in templo Spiritus ſancti, quod ſumus ipſi. Quia omnes ſummi ſacerdotis membra ſumus, cunctiq; oleo lætitiæ ſignamur.

Sacerdotium ſanctum.

Offerentes ſpirituales hoſtias. In hoc poſiti ſunt ſpirituales Sacerdotes à Spiritu ſancto uncti, ut ſuas hoſtias, hoc eſt, preces, orationes, poſtulationes, obſecrationes, gratiarum actiones, eleemoſynas, & huiuſmodi charitatis opera, offerãt Deo, in conſcientia pura: mortificati quidem carne, uiuificati autem ſpiritu. Vt enim Deus ſpiritus eſt, non corpus: ita ſpiritualibus hoſtijs delectatur. Antiquatus eſt Moyſi ritus, & brutorum oblatio.

Sacerdotũ hoſtiæ.

Acceptabiles Deo. Hæ hoſtiæ nõ offeruntur mortuæ, ſed uiuæ, in quibus relucet is, qui ſine medio proximus eſt Deo, qui nõ poteſt nõ gratus eſſe Deo, qui ſemp à Deo patre, pro ſua reuerẽtia, eſt exauditus. Obſeruabis hoc loco Petrũ hactenus ſua uſum eſſe metaphora, ad ædificiũ ſpirituale explicandũ. Vultq; inſinuare quẽadmodũ qui in Chriſto fidunt, ſunt ædificatio & domus ſpiritalis: ita ædificantur & fiunt Sacerdotes: quorũ functio erit offerre hoſtias orationũ ſanctarumq; meditationũ, & ſpiritualiũ inſtructionũ. Quæ functio cõmunis eſt omnibus pijs & Chriſtianis, ut offerat

Hoſtiæ uiuæ. — *Sacerdotalis functio duplex.*

perſuaſum ſit, ea, quæ uobis ſum loquutus de pretio redemptionis noſtræ, hoc eſt, de agno immaculato IESV *Chriſto, uero Meßia, qui nos effuſione ſui ſanguinis redemit, eſſe noua, aut arte humana inuenta: certe ante Mundi conſtitutionem præordinata erant: è conſilio æterni patris profecta ſunt. Præcogniti ante Mundi conſtitutionem, id eſt, Deus ab æterno præordinauit filiũ ſuum tradere ſacrificãdum pro noſtri peccati expiatione. Ephe. 1. Elegit nos Deus in Chriſto ante Mũdi conſtitutionẽ, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate. Quo fit ut in Apocal. Ioannes Chriſtum uocauerit agnum ab origine Mũdi occiſum. id eſt, eum qui ut hoſtia eſſet pro peccatis, præordinatus eſt, & hac hoſtia mundarentur omnes ab origine Mundi electi. Si ergo hæc ſalus præcognita eſt & præordinata iuxta beneplacitum Domini Dei, ut eſſemus ſancti: non ergo nobis contingit hæc ſalus ex noſtris meritis, ſed mera & pura Dei gratia, Cui omnia debemus, nos noſtraq́;. Hunc locum, Præcogniti, &c. uſq;, Animas ueſtras, &c. Apoſtolus ueluti perergon appoſuit. Occaſione enim accepta ſolent frequenter Apoſtoli excurrere in myſterium Chriſti. Atque quemadmodum pictores præter inſtitutum aliquando floſculos ſuo operi inſerunt: ita & Apoſtoli myſteria Chriſti, ornatus gratia, præter inſtitutum afferunt. Simile adnotatum eſt in exordio huius epiſtolæ.*

Agn⁹ ante Mũdi conſtitutionẽ præcognit⁹.

Salus nobis ex Dei gratia contingit.

Parergon.

Apoſtoli i myſteria Chriſti excurrere ſoliti.

Manifeſtati autem nouiſsimis temporibus propter uos, &c. *Tacitam obiectionem diluit eorum qui fortaßis dicerent, Cùm ab æterno Chriſtus præuiſus ſit hoſtia & expiatio peccati, quare tam ſerò in Mundum uenit? Reſpõdet, Quando ita placitum eſt illi, ut hac ultima ætate uenerit, quid contra dici poteſt? Manifeſtatus eſt, id eſt, uenit in Mundum, & homo factus eſt nouißimis temporibus, id eſt, hac ultima ætate. Aut nouißima dicuntur ab Apoſtolo tempora, quòd poſtrema ſint reſpectu uiſionum & prophetiarum, quæ per Chriſtum implendæ erant. In Chriſto conſilia illa æterna, & præmonitiones Prophetarum manifeſtata ſunt, & per Apoſtolos poſt acceptum eum, qui cœlitus miſſus eſt, Spiritum ſanctum, in uirtute & miraculis nuntiata ſunt, ád hoc ut cognoſcamus Deum, & eo cognito amplexemur eius in nos beneficentiam. Et hoc eſt quod ait, Qui per ipſum fideles eſtis in Deo, id eſt, per Chriſtum creditis in Deum: per Chriſtum fideles & Chriſtiani deſignamini. Non alio conſilio manifeſtatus eſt nobis* IESVS *Chriſtus, quàm ut per eum ſalui fieremus, ut in eo ueritatem, bonitatem, & iuſtitiam Dei contemplaremur, & eandem amplexantes ex animo ipſi fidamus. Hoc ſi fecerimus, agnoſcemus nos per Chriſtum eſſe filios Dei, familiares & domeſticos Dei factos, pericula à quibus erepti ſumus, &, ut paucis abſoluam, longè plura nos eſſe aſſequutos beneficia, quàm dici poteſt.*

Chriſtus cur tã ſerò in Mundũ uenit.

Tempora nouiſsima.

Conſilia æterna per Chriſtũ manifeſtata.

Qui ſuſcitauit eum à mortuis, &c. *Tota illa ſancta & benedicta Trinitas ſuſcitauit Chriſtum, ut hominem, à mortuis. Sunt enim opera Trinitatis externa, indiuiſa. Quæ enim Pater agit, eadem & Filius & Spiritus ſanctus, & contrà. Reſurrexit Chriſtus* IESVS, *homo glorioſus. Hoc eſt, diuinitas non reſurrexit, ſed* IESVS *Chriſtus iuxta humanitatem excitatus eſt à mortuis per gloriam Patris. ipſe enim Filius, ſecundum Diuinitatem excitauit ſeipſum, ut homo eſt. Dicebat enim Ioan. 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Et ſequitur, Ille autem dicebat de templo corporis ſui. Qui, ſupple, Deus ſuſcitauit eum Chriſtum iuxta humanitatem à mortuis. Et dedit ei gloriam, Quia ſurrexit immortalis, dans corpori perpetuam glorificationem, & iudiciariam poteſtatem: (Data eſt mihi) dicebat ille Matth. ultimo (omnis poteſtas in cœlo & in terra) non ſolum corporis gloriam, ſed etiam nominis. Dedit enim illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine* IESV *omne genu flectatur,*

Chriſtus ut homo ſuſcitatus.

Trinitatis opera indiuiſa.

ctatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum. Atque in inuocatione nominis eius fierent ſtupenda illa opera, quæ toto Bibliorum textu facilè cognoſci poſſunt. Imò & quotidie non ſolùm facta audimus, ſed & experimur. Hanc gloriam dedit, ut fides ueſtra & ſpes eſſet in Deo, non in puro homine. Hoc eſt, credamus in Deum, & ſperemus in Deum. Quia Chriſtus, Deus & homo eſt, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore. Dedit ergo gloriam Chriſto, ut nos agnoſcentes eum reſurrexiſſe, cœlos aſcendiſſe, & ad dexteram Patris ſedere, miſiſſeq; Spiritum ſuum in diſcipulos, quo edocerentur omnia quæ illis dixerat, Fidem habeamus in eum, quia Deus eſt & mediator noſter. Ipſe enim propitiatio noſtra, pax noſtra, factus nobis frater qui Dominus eſt, ut ſpem habeamus in eum. Certò intelligentes, quòd qui credunt in eum, ſalui fiunt. Dici poteſt ad hunc modum ut fides & ſpes noſtra eſſet, id eſt, tota noſtra conuerſatio eſſet in Deo: id eſt, omnem noſtrum laborem, & operam omnem impenderemus illi, ſine quo non eſſet retributio: ſine quo fruſtraneus & inutilis eſſet noſter labor. Iſta ſunt quæ ad bene ſancteq; uiuendum mouent animos. Hæc ſi conſiderauerimus, uitam uiuemus Chriſti præceptis reſpondentem. His cognoſcimus nobis aditum patère ad Deum, ſi contingat (quod per Dei gratiam abſit) peccare: ut non deſpondeamus animos, qualequale fuerit peccatum: Sed ſperemus petentes ueniam. Si uarijs afflictionum procellis agitati fuerimus, Pater noſter aduocatus & conſolator eſt: qui abundanter & copioſè gratiam ſui Spiritus immittet, qua facilè omni anguſtia leuari poßimus.

Inuocato nomine Ieſu fiunt miracula. *Chriſtus ſpes & gloria noſtra.* *Rom. 3. d* *Summa Euangelij.*

Animas ueſtras caſtificantes in obedientia charitatis. Per ſpecies & gradus ueram ſanctimoniam & ſanctificationem deſcribit. Caſtificantes, id eſt, ſanctas reddentes animas ueſtras. Caſtificatio animæ nihil aliud eſt, quàm ſanctificatio. Rogabis, unde ſanctimoniam & caſtificationem conſequar? Viam indicat. In obedientia charitatis, id eſt, per obedientiam charitatis, ſeu obediendo charitati, ſeu Spiritui ſancto, qui eſt charitas, & autor ſanctificationis. Ab hoc enim effectu ſanctificationis ſcriptura uocat illum Spiritum ſanctum. Caſtificatio hæc, fructus eſt uiuæ fidei, quæ caſtum reddit corpus. Domat enim & reprimit inſultus illos carnis, ne præualeant: quibus ſedatis, caſtè uiuitur. obeditur enim ſpiritui, & ſpiritalis eſt uita. Animas dicit, non corpora, ut doceat non ſolùm ſtudendum eſſe ne carnali laſciuia corpus maculetur, ſed etiam anima ipſa uarijs concupiſcentijs, ut ſimus & corpore & anima caſti. Caſtificata enim anima, & corpus caſtificatur. Obſeruandum quod ait, Per obedientiam charitatis, aut, ut alij legunt, ueritatis. Scio ieiunia, uigilias, abſtinentiam & inediam frequentem multum habere uirium extinguendi concupiſcentiarum, & carnalium deſideriorum ardorem. Sed præcipuum exiſtimauerim, cum beato Petro, obedientiam charitatis & ueritatis. Hæc obedientia, caſtificatio eſt, & cingulum lumborum & renum. Nam ueritati & Euangelio ex animo obediens, antidotum habet aduerſus omnes carnis illecebras, quæ in corde & anima locum habere non poſſunt, quandiu illa obedientia & amor Dei in nobis dominatur. Non ergo ſatis eſſe putauerimus aut legiſſe aut audiſſe uerbum Dei: neceſſe eſt ut obediamus, & ex animo amplexemur: quod fructum dabit centeſimum tempore ſuo.

Caſtificatio animæ. *Methodus ſanctificationis.* *Obedientia Charitatis.* *Concupiſcentiarum antidotum.* *Lumborũ cingulum caſtificatio.* *Lectio ſine dei amore inutilis.*

In fraternitatis amore. Sanctificat Spiritus ſanctus cùm obedimus ueritati & Euangelio. Hæc caſtificatio per obedientiam, trahit poſt ſe fraternum amorem. Caſtificamus animas noſtras obediendo ueritati, non ut otioſi uiuamus, ſed proximo & fratri prodeſſe poßimus. Hanc dilectionem fraternam multis argumentis commendat beatus

Amor fraternus.

Ioannes tribus ſuis epiſtolis.

Simplici ex corde diligite attentius. Partes & naturã ueri amoris perueuuſtè deſcribit exprimitq́;. Illa obedientia, de qua ſumus loquuti, trahit poſt ſe dilectionem, non quamuis dilectionem, ſed eam quæ ex animo eſt, animo, inquam, non frigido, aut tepido, ſed puro corde, quo attentius, hoc eſt impensè, uehementer, & non ſimulatè fratrem & proximum diligamus. Vera amicitia fucum neſcit, adulationem non didicit. Ex his colligimus uiuam fidem, fructus producere, ſanctimoniam, ſiue ſanctificationem, pietatem, mutuam dilectionem, & morum integritatem. Cor ſimplex dicit, hoc eſt, humile, non fucatum, ſed paratũ omnia in gratiam proximi profundere. Neſcit charitas, quæ diffuſa eſt in cordibus fidelium, cor duplex, cor ſimulatum. Eſtote ſimplices ſicut columbæ: dicebat ille.

Fraterni amoris partes. *Vera amicitia.* *Cor ſimplex.*

Renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili. Eleganti metaphora ſeminis inuitat & mouet animos ad puritatem uitæ & ſanctimoniam, argumento à nouitate uitæ, & natura renaſcentium, ſumpto. Natura comparatum eſt, ut fruges ſementis naturam referant, Et filij parentum mores exprimant. Nati eramus ex Adamo, hoc eſt, ex ſemine corruptibili. Veterem hunc hominem eximus, renatiq́; ſumus, non ex illo corruptibili ſemine parentum, ſed ſpiritali & incorruptibili, nempe per uerbum Dei uiuentis. Audito enim uerbo, opera Spiritus ſancti imprimitur uerbum in corde, & cõſurgit odium ueteris hominis, & amor IESV CHRISTI: fitq́; renaſcamur uerbo uim ſpiritalem, hoc eſt, uim quandam uiuacem habente, qua morimur carni & ueteri homini, uiuentes Deo. Eſt ergo forma Chriſtiani animi fides uiua, & fiducia cordis, quæ apprehendit CHRISTVM ſaluatorem & redemptorem, & huic ſoli adhæret. Cor noſtrum hac forma ſeu fiducia informatum & animatum habet ueram formam Chriſtiani hominis, qui renaſcitur ex ſemine incorruptibili, hoc eſt, ex Spiritu. Quandoquidem Verbum ex ore Apoſtoli procedens attingit cor audientis, ubi adeſt Spiritus imprimens cordi uerbum ut illi aſſentiatur. Tunc aſſentiendo uiua illa fide & fiducia, qua unicum IESVM CHRISTVM apprehendẽs eſſe qui iuſtificat & facit ſatis pro omnibus peccatis, eundem amplexatur, & iuſtificatur. Ex his uides quomodo fides uiua efficit nos filios Dei, natos ex Verbo: quod uidetur eſſe uterus quidam cœleſtis, in quo concipimur, geſtamur, naſcimur, lactemus, manducamus, educamur, protegimur. Alluſit hoc loco Apoſtolus ad ea quæ docuit CHRISTVS, Ioannis 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. In ſacramento Baptiſmi recipitur ſemen illud ſpiritale, & renaſcentia ſpiritalis. Eſt certè Baptiſmus ſacramentorum ianua, omnibus ad ſalutem neceſſarius. Baptiſmus enim uim crucis & reſurrectionis IESV CHRISTI habet, per quem qui non expectat ſalutem, atque in eum non credit, iam iudicatus eſt. Huc accedit quod Ioannes capite 1. dicit, His qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt.

Seges ſementis naturã refert. *Iuſtificatio & renaſcentia.* *Fides uiua eſt forma Chriſtiani animi.* *Verbũ eſt uterus cœleſtis.* *Baptiſmus.*

Per uerbum Dei uiui & permanentis in æternum. Excellentiam illius ſpiritalis ſeminis quo renaſcimur, uno & altero uerbo exprimit. Pauca & ſuccincta admodum ſunt uerba, ſed myſteria ardua & ſenſus profundi, imò magna ex parte imperſcrutabiles, ac magnam ſpem & ſuauiſſimam conſolationem pijs conſcientijs afferunt. Oſtenſurus illius renaſcentiæ ſpiritalis Semen incorruptibile, dicit id factum per uerbum Dei uiui, hoc eſt, per rem ſignificatam uocali prædicatione,

Verbum Dei uiui.

quæ

qua annuntiabatur IESVS Chriſtus, Meſsias, filius Dei, Deus & homo crucifixus, mortuus, & qui reſurrexit, &c. Hoc eſt, renaſcimur per ipſum Verbum, ſeu filium Dei uiui, qui dat uerbo & prædicationi uim efficacem, agentem in cordibus fidelium audientium uerbum. Et hac uirtute ſignificatur frequenter uerbum Dei: Hoc eſt, naſcimur ex Deo, ut filij Dei, & non Adæ ſimus. Hoc modo nihil corruptionis eſt. Ex uirtute enim & Spiritu congruente ei qui renaſcitur, dicitur ſemen incorruptum. Vnde 1. Ioan. 3. Omnis qui naſcitur ex Deo peccatum non facit, quoniam ſemen eius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. Propter hoc ſemen receptum uocantur filij regni, Matth. 13. ſemen bonum. Ergo natiuitas Chriſtiana incorruptibili ſemine conſiſtit, uerbo Dei uiui & permanentis. Per uerbum ergo, id eſt, per Chriſtum filium Dei uerbum patris, interius baptizatur Chriſtianus. Fides uiua habetur: donum Dei eſt, & non ex operibus noſtris, ut ne quis glorietur. imò ipſe Chriſtus baptiſmum inſtituit, eiq; uim regenerãdi dedit. Verbum Dei uiui, cum dicit, myſterium & emphaſim multam comprehendit, hoc uerbum, Deus eſt, uita eſt, uiuit, datq́; uim uiuificandi fidei, uerbo & ſacramento. Hunc titulum didicerat noſter Apoſtolus à Spiritu ſancto. Roganti enim Chriſto, quem ſe eſſe dicerent diſcipuli, Reſpondens Petrus dixit, Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Dixit Chriſtus, Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Aut uerbum Dei uiui, iuxta dialecton Hebraicam, id eſt, uerbum Deus uiuens. Verbum eſt Deus uiuens & permanens in æternum. Non deſunt qui interpretantur, per uerbum Dei uiui, formam uerborum ſacramenti Baptiſmi, operantium ex uirtute Dei, diſpoſitionem regenerationis ſpiritualis. Accedente enim uerbo ad elementum fit Sacramentum. Epheſ. 2. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Addit elegans epitheton huius uerbi, permanentis, adducens aliam ſeminis ſpiritalis excellentiam. Corporale ſemen corruptibile eſt, & mutatur. At uerbum Dei, ſeu ſemen hoc ſpiritale, mutari nequit: æternum manet, non mutatur. Imò mutat & transformat meipſum in ſe. Et quod malum erat in me, delet. Huius ſeminis natura mirabilis eſt, & quam noſter intellectus comprehendere nequit.

Natiuitas Chriſtiana. *Verbum Dei uiui.* *Matth. 16. c* *Verbũ Dei permanens, nõ mutatur, ſed transformat nos.*

Quia omnis caro ut fœnum, &c. Grauiſsimam ſimul & elegantiſsimam ex 40. Iſai. capi. autoritatem adducit, qua nos à terrenis diſtrahit ut cœleſtia contemplemur, eademq; ſemine incorruptibili conſequamur. Argumento à collatione fœni ad carnem. Semen corruptibile dicit, impotẽtiam carnis, totam deniq; generis humani corruptionem: quàm quot calamitates, quot miſeriæ, & omnium uitiorum genera comitentur, nouerunt omnes ad unum. Nihil præter corruptionem & mortem habet caro. Omnia eius caduca & floccida fiunt. Quemadmodum fœnum, utut excellenter floruit, ſtatim areſcit, & perit decor eius: ita quicquid ſiue ætate, ſiue pulchritudine, diuitijs & huiuſmodi in homine floreſcit, ſtatim ſeneſcit, cadit, perit. Hac ſententia Iſaias Iudæos in Babylone captiuos conſolabatur: comparans Babylonem, regnum, purpuram, & felicitatem fœno florenti, cuius flos ſtatim decidit. Vt intelligerent conſilium Domini, qui libertatem & reditum in Ieruſalem promiſerat, æternum & immutabile eſſe. Babylonẽ uerò, ut florem, caſuram. Elegans eſt miſeriæ & calamitatis humanæ ſpeculum, flos fœni. Obſeruandum eſt, Cùm renaſcentia indigeamus, carnem nihil prodeſſe. Hæc enim abneganda eſt, ut renaſcamur. Nomine carnis intelligo omnem eius gloriam, opes uidelicet, uoluptates, prudentiam, & quicquid in rebus mortalium eſt excellens.

Semen corruptibile. *Caro.*

Verbum autem Domini manet in æternum. Caro tranſit: caro cum

ſua impuritate corrumpit, corrumpiturq́;. Verbum autem, id eſt, IESVS *Chriſtus, manet in æternum. Eſt enim filius Dei, coæternus patri. Verbum, id eſt, quæ hoc toto capite, de fide, patientia, & ſanctimonia diſſeruimus & annuntiauimus, ſunt iuxta uerbum Dei, illa manebunt in æternum. Nam Matth. 24. dicebat Verbum, Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non tranſibunt. hoc eſt, tam immutabile eſt conſilium diuinum, & uerbum Dei, ut citius pereant cœli & terra, quàm euertatur uerbum Dei. Aut uerbum, id eſt, efficacia uerbi in uobis manet in æternum: non cadit, non euaneſcit, ut caro & flos fœni.*

Verbum euangelizatum.

Hoc eſt autem uerbum quod euangelizatum eſt in uobis. *Concluſio eſt. De multis diſſeruimus in hoc capite, de fide, patientia, renaſcentia & ſanctimonia. Horum omnium ſumma eſt Verbũ: id eſt, Chriſtus, qui euangelizatus eſt uobis, eſt ſumma totius Euãgelij, in ueſtrã ſalutem annuntiati. Nempe quòd Deus ſua immẽſa bonitate & liberalitate ductus, ante mundũ conditũ deſtinauit filiũ ſuum, hoſtiã pro peccatis totius Mundi. Et hanc gratiam Prophetis reuelauit, ſignificans quando hæc eſſent futura: quãdo uenturus Chriſtus: quid paſſurus: quomodo glorificãdus. His impletis docet quomodo nos ſanguine ſuo Chriſtus lauerit, dederitq́; Spiritum, ut ad hæc myſteria amplexanda incitet: nempe ut renaſcamur ſpiritales: ut fide & ſpe in aduerſis duremus: Euangelio obediamus: mutuò amemus: & tandem æternùm uiuamus cum Verbo, per quod, ut ſimus filij, renaſcimur. Iſte modus loquendi, Verbum quod euangelizatum eſt, &c. peculiaris eſt Hebræis, ut familiarius inſerant perſonam, quo uidelicet & maior fides dictis haberetur, & pſeudoprophetarum faſtus minus creſceret.*

CONCILIATIO.

QVID *hic Apoſtolus dicit, In quem deſiderãt angeli uidere: Cùm Chriſtus dicat Matth. 18. Angeli eorũ ſemper uidẽt faciem patris mei qui eſt in cœlis? Reſpõdeo, Deſiderũ hoc nihil faſtidij in angelis generat. Hic locus Apoſtoli quandã collationẽ habet, ſed ad maximam Euangelij, hoc eſt, negotij Chriſti commendationem facit. Tanta ſunt* IESV *Chriſti annuntiati myſteria, & ineffabili conſilio geſta, ut nõ mirũ ſi Prophetæ deſiderabãt uidere, cùm etiã ipſis angelis ſit admodũ iucundum gratumq́; ſpectaculum, cuius contemplatione non queunt expleri. Aut dicatur cũ Beda, Spiritales deliciæ, cùm nõ habentur in faſtidio ſunt: cum uerò habentur, in deſiderio ſunt: tantoq́; à comedente amplius eſuriuntur, quãtò ab eſuriente amplius comedũtur. Augẽt enim ſpiritales deliciæ deſideriũ in mente dum ſatiant: quia quantò magis eorum ſapor percipitur, eò amplius cognoſcitur quod amplius ametur. Græcis eſt, In quæ: non, In quem. In quæ myſteria Chriſti, angeli deſiderant uidere. Vide adnotata in hunc locum.*

Angeli deſiderium.

QVID *hic Apoſtolus dicit? Et ſi patrem inuocatis eum qui ſine diſcrimine perſonarum iudicat ſecundũ uniuſcuiuſq; opus. Cùm dicatur Ioan. 5. Neq; enim pater iudicat quẽquã, ſed omne iudiciũ dedit filio. Reſpõdet Didymus, Quoniã & filius eadẽ diuinitate eſt: iudicãte filio, pater eſt qui iudicat. Eadẽ eſt patris & filij eſſentia & poteſtas. Ergo patre iudicãte, iudicat & filius et Spiritus ſanctus, & cõtrà. Sũt enim opera Trinitatis externa (ut prænotauimus) indiuiſa: id eſt, nihil opatur Pater, qn filius et Spiritus ſanctus operẽtur. Similiter & filius nihil agit, qđ nõ opetur Spiritus ſanctus & pater.*

DICTIO.

Pontus. PONTVS, *prouincia eſt Aſiæ minoris, nobilis crudelitate Medeæ. dicta à Põtico mari, qđ Aſiã Europãq́; diſterminat. eius ciuitates ĩſignes sũt Calcedõ, Nicomedia et Nicea. Ex Põte fuit Aqla ueteris teſtamẽti trãslator et interpres, & Martiõ hæreſiarcha.*

GALAT

GALATIA, *quæ & Gallogræcia, prouincia Aſiæ minoris. Incolæ huius Galatæ dicti, qui à Gallis bellicoſiſſimis deſcenderunt.* Galatia.

CAPPADOCIA, *regio in capite Syriæ, id eſt, ad Septentrionem; hæc, autore Solino, utranq; Armeniam læuo latere tangit, dextro multis Aſiæ populis circunfuſa.* Cappadocia.

ASIA *duplex, maior & minor, abſque orientali parte, qua ad Cappadociam Syriamq; progreditur. undique circundata eſt mari, multas habens prouincias, Phrygiam, Pamphyliam, Lycaoniam, Ciliciam, Galatiam, aliasq; nonnullas.* Aſia.

BITHYNIA, *regio minoris Aſiæ aduerſa Thraciæ & proxima Troadi.* Bithynia.

OBEDIRE DEO, *eſt credere Euãgelio. Vnde obedientia in Scripturis, p Fide accipitur. 1. Rex. 15. Obedientia melior eſt, quàm uictima. Filij obediẽtiæ dicũtur fideles.* Obedire Deo. Filij obedientiæ.

ASPERGERE *ſanguinem* IESV *Chriſti, eſt prædicare* IESVM *Chriſtum, pro redemptione Mũdi ſanguinem ſuum fudiſſe, quo pacatus eſt pater. Qui obedit Euãgelio, aſpergitur ſanguine Chriſti. Alia forma loquendi utitur Paulus, Credere in* IESVM *Chriſtum, aut, Habere fidem in Chriſtum.* Aſpergere ſanguinem Ieſu Chriſti.

NOVISSIMVM *tempus. Vltima ætas eſt à Chriſto, uſq; ad conſummationem ſeculi. Ioannes hoc tempus dicit nouiſſimam horam. Paulus, fines ſeculorum, nouiſſimos dies, reuelationem Domini. Alij alijs nominibus utuntur.* Nouiſsimum tempus.

LVMBOS *præcingere, ſuccingere, ſeu accingere, eſt mortificare uoluptates, corpus Deo offerre. Lumbi, carnis libidinem exprimunt aliquando. Affectus enim is in lumbis ſitus eſt. Vnde cùm Hebræi lumbos aut femora dicunt, ad promiſſi ſeminis generationem, & teſtamentum alludunt. Lumbis aliquando ſignificamus animi fortitudinem. Cinctura lumborum, caſtitas eſt.* Lumbos præcingere. Cinctura lumborum.

PRAENVNTIARE, *eſt præteſtificari.* Prænuntiare.

PERFECTÈ *ſperare, ſignificat perſeuerare in ſpe, ad finem uſque.* Perfectè ſperare.

INCOLATVS, *tempus huius noſtræ uitæ ſignificat. Incolæ & peregrini, ſunt credentes in hoc Mundo, non ciues, expectantes ingreſſum in eam ciuitatem, in qua æternum permanſuri ſunt. Credentibus & pijs parum conuenit cum Mundo. Atque ea ratio facit, ut ex Apoſtoli ſententia ad Hebr. 13. ciues ſe non uelint haberi, ſed incolas, id eſt, hoſpites & breui hic moraturos. Tropo ſcripturæ, incolatus Dei ſignificat præſentem Dei fauorem ac gratiam.* Incolatus. Dei incolatus.

Innocentiam puerorum docet. CAP. II.

DEponentes igitur omnem malitiam, & omnẽ dolum, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modò geniti infantes, rationabile & ſine dolo lac concupiſcite: ut in eo creſcatis in ſalutem, ſi tamen guſtaſtis quoniam dulcis eſt Dominus. Ad quem accedentes, lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum: & ipſi tanquam lapides uiui ſuperædificamini, domus Spiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per IESVM Chriſtum. Propter quod continet Scriptura, Ecce pono in Sion

Roma. 6. a Epheſ. 4. a Coloſſ. 3. b Hebræor. 11. a Infantes. Lac. Lapis uiuus. Domus ſpiritualis.

In eo] per illud. Dulcis] benignus. Superædif. do. ſpiri.] ad offerendum.

lapidem

lapidem ſummum angularem, probatum, electum, pretioſum. Et qui crediderit in eum, nõ confundetur. Vobis igitur honor credentibus. non credentibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis, & petra ſcandali, his qui offendunt uerbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt. Vos autem genus electum, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus acquiſitionis: ut uirtutes annunctietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen ſuum. Qui aliquando non populus Dei: nunc autem populus Dei. qui nõ cõſequuti miſericordiam: nunc autem miſericordiam cõſequuti. Chariſsimi, obſecro uos tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere uos à carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus animam, conuerſationem ueſtram inter gentes habentes bonam; ut in eo quod detrectant de uobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos conſiderantes, glorificent Deum in die uiſitationis. Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter dominum: ſiue regi, quaſi præcellenti: ſiue ducibus, tanquam ab eo miſsis ad uindictam malefactorum, laudem uerò bonorum. quia ſic eſt uoluntas Dei, ut benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quaſi liberi, & non quaſi uelamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſerui Dei. Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorificate. Serui, ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. Hæc eſt enim gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſte. Quæ enim eſt gratia, ſi peccantes, & colaphizati, ſuffertis? Sed ſi benefacientes, patienter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim uocati eſtis: quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquens exemplum ut ſequamini ueſtigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur. tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè. qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: ut peccatis mortui, iuſtitiæ uiuamus. cuius liuore ſanati eſtis. Eratis enim ſicut oues errantes; ſed conuerſi

Left margin:
Iſai. 28.d / Roma. 9.g.
Pſal. 117.d / Matth. 21.d / Act. 4.b / Iſaiæ. 8.c
Sacerdotiũ regale.
Exodi. 19.a / Oſee. 2.d / Roma. 9.e
Carnalia deſyderia.
Galat. 5.c / Roma. 13.d
Reges & principes.
Roma. 13.a
Libertas. / Roma. 12.c
Serui. / Epheſ. 6.a / Coloſſ. 3.d / Titum. 2.c / 2. Corinth. 7.c
Pati iniuſtè.
Chriſtus exemplum noſtrũ. / Iſai. 53.c
1. Ioan. 3.a
Iſaiæ. 53.b
Viuere iuſtitiæ.

Right margin:
Summũ angularẽ] in ſummo ponendum angulo.
Confundetur] pudefiet.
Honor] pretioſius eſt.
Et petra ſcãdali, his] in quem impingitur, & petra ad quam offendant hi.
Bonam] honeſtam.
Quaſi uelamẽ] uelut prætextũ.
Modeſtis] humanis.
Dyſcolis] prauis, aſperis.
Si ꝓpter] quia cognouit Deũ, uel quia ſcit id eſſe Deo acceptum.
Gratia] laus, & infra.
Patienter ſuſtinetis] affligamini, & ſuffertis.
Iudicanti ſe iniuſtè.] Vindictam ei qui iuſtè iudicat.
Liuore] uibice.

episcopum] cu ratorem uerſi eſtis nunc ad paſtorem & epiſcopum animarum ueſtrarum. Paſtor, Chriſtus.

Deponentes igitur omnem malitiam. *Poſt manifeſtationem ſecundæ natiuitatis ex ſemine incorruptibili, morum paræneſes, & inſtitutionem in ſanctimonia & innocentia uitæ addit, ut cognito renaſcentiæ beneficio, ſeſe operibus & mutua beneficentia exerceant, referentes ſuæ renaſcentiæ indolem. Quandoquidē ita natura conſtitutū eſt, ut filij parentes referant. Primo loco infert, quod ex radice & ſemine, natura ſequitur. Ex ſemine ſpiritali, corruptibile et huiuſmodi carnale naſci nequit. Sed filij eſtis Chriſti, ex ſemine incorruptibili renati. Ergo nihil commune habetis cum carne. erit igitur depoſita omnis malitia. Omnem malitiam dicēs, quicquid ex carne eſt comprehendit. ne quid fortè, cùm ſpecies malitiæ enumerauit, omittat. Malitia ad animum degenerem & corruptum refertur: in quo nihil niſi lædendi comperias libidinem. Cicero, & alij philoſophi, malitiam uocant uitioſitatem.* Ex ſpiritu nihil carnis. Malitia. Vitioſitas.

Et omnem dolum. *Nihil eſt quod magis ueritati aduerſetur, quàm dolus. Pſal. 5. Virum ſanguinū & doloſum abominabitur Dominus. Dolum dicimus omnem calliditatem, fallaciam, & machinationem ad circumueniendum. Ergo mendacium, & omnis generis artes hypocritas, doli nomine intelligit Apoſtolus. Huiuſmodi odit Sapiens, Prouerbio. 14. Vir uerſutus odioſus eſt. Aduerſatur enim ueritati, iuſtitiæ, & ueræ prudentiæ.* Dolus. Hypocritæ.

Et ſimulationes. *Hypocriſim fugiendam omnino, docet. Panem una manu oſtentant hypocritæ, alia uerò lapidem occultant. Simulatores uocat Sapiens, Prouerb. 12. callidos, qui premunt iniuriam & iram in animo, foris omnem amicitiæ ſpeciem oſtentantes. Aduerſus huiuſmodi, frequens inuehit Chriſtus in Euangelio.* Simulatores.

Et inuidias. *Animi grauiſſimus morbus eſt inuidia, qua quis de bono & felici rerum proximi ſucceſſu triſtatur. Vt Cain in Abel, ægrè ferebat acceptum Deo ſacrificium: & de eius malo & ruina lætatur. Hi nunquam bene habent. Nihil infelicius homini contingere poteſt inuidia. Vnde, Inuidia Siculi non inuenere tyranni tormentum maius. Inuidiæ elegantem deſcriptionem inuenies 2. Metamorph. apud Ouidium. Hæc habet filias aliquot, ſed præcipuas, Cædem, ex uindicta & affectu malo, & Contentiones. Educatur Ambitione. Famulas habet Contumeliam, Detractionem, & malorum inuentricem.* Inuidia morbus animi grauiſſimus. Cain inuidia. Inuidię nutrix famulæ & comites.

Et omnes detractiones. *Omnem linguæ petulantiam adimit uiro Chriſtiano. Detrahunt, qui laudem alicuius imminuunt. Sunt qui in aurem detrahunt, quos Paulus Rom. 1. uocat ſuſurrones. qui in aurem obſtrepunt, & occulta maledicentia, aut diſſenſionem moliuntur, aut odium alicuius rei inducere uolunt. Hoc genus hominum turpiſſimum eſt, quod omnibus ſeculis, apud omnes probos malè audijt. Sunt & alij detractores, paulò liberiores ad malè de proximo loquendum, ſed illis nihilo meliores. Nam etſi impudica lingua, eademq; audaciore, quàm par fuerit, omnia dicant, attamen famæ bonorum & proborum hominum detrahunt. Hos uocat Paulus obtrectatores. Beatus Clemens noſtri Apoſtoli Petri amanuenſis, refert hunc noſtrum Apoſtolum recenſuiſſe detractionem inter homicidij ſpecies. Adeò excæcata corruptaq; eſt ueneno diaboli natura, ut ſi etiam filij ſeculi & Mundi, norint uirum probum, multiſq; animi dotibus inſignitum, tamen ſi uel næuum unum, aut minimam in eo deprehenderint maculam, in hanc ſolam intuentes, obliuiſcuntur* Detrahere. Suſurrones. Detractores. Obtrectatores. Clemens Petri amanuenſis. Detractio ſpecies homicidij.

omnium eorum, quæ in illo ſunt egregia. Sunt & tam malo ingenio plerique detractores, inhumani certè & illuſores, qui eos quibus malè uolunt, non appellant proprio nomine ſed ignominioſa quadam periphraſi eos deſcribunt. Vt ille apud Terentium, Limis oculis, adunco naſo, ſparſo ore, &c. Vt paucis dicam, in hoc poſitus eſt Mundus, ut & uiris probis, & Chriſtianis detrahat, & perperam ſemper agat, moliaturq́; ſemper aliquid mali, aduerſus eos, qui uitam Chriſto reſpondentem ſyncerè & purè uiuunt.

Terentius.

Sicut modò geniti infantes. Elegans eſt metaphora, qua à rebus corporeis, ad animum & res ſpiritales tranſit. Videtur hoc idem eſſe, quod Paulus 1. ad Corinth. 14. docet. Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfecti eſtote. Hoc eſt, quemadmodum, qui teneris adhuc annis nutriuntur puelli, non ambiunt, nulli nocent, iniuriam facilè remittunt, facilè placantur: ita & hos mores, oportet uos, qui in Chriſto renati eſtis, imbuiſſe, ſi parentem Chriſtum uelitis referre. Huc pertinet quod IESVS Chriſtus, Matthæi 18. dicebat diſcipulis rogantibus, Quis putas maior eſt in regno cœlorum? Amen dico uobis, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Hoc exemplo docet Chriſtus humilitatem animi. Quòd ſi rogaueris, qua in re uoluerit ſuos pueris eſſe ſimiles? ipſe ſeſe explicuit, addens, Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cœlorum. Quaſi diceret, Sublimitas in regno cœlorum, hoc eſt, inter uerè filios Dei, nulla re alia parari poteſt, quàm ſui maxima abnegatione & demiſſione. Vnde apud Marcum capi. 9. dicit, Si quis uult primus eſſe, erit omnium nouiſſimus, & omnium miniſter. Hortatur ergo hoc loco Apoſtolus ut nos ipſos infra omnes demittamus.

Animi humilitas.
Paruuli ſenſu.
Puellorum genius.

Rationabile & ſine dolo, lac concupiſcite. Hæc eſt peruenuſta allegoria, qua alludit ad genium & naturam lactis & lactentium. Videturq́; deſumpta eſſe ex Iſaiæ 66. capite. Lætamini cum Ieruſalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam, ut ſugatis, & repleamini ab ubere conſolationis eius, ut mulgeatis, & delicijs affluatis ab omni gloria eius. Conſolatur Propheta Eccleſiam Iudæorum, pollicens breui reſtitutionem in Ieruſalem. At dum conſolatur, meminit mammarum & ſucci lactis, uerbo Sugatis, quibus ſubindicat dona Spiritus ſancti, cœleſtem nimirum & ſpiritualem ſapientiam, cum genio & natura uerbi Dei ſeu Euangelij. Quemadmodum lacte, cui ineſt quidam nutricis genius, & natura, transfunditur in lactentis educationem, neſcio quæ uis & genius nutrici ſimilis. Fit enim natura, ut lacte caprino educati, more caprarũ alta conſcendant & ſaliant. Lacte uerò ſuillo, ſeſe in terram, & inter ſordes demittant. Ita cùm recens renati ſitis ex ſemine incorruptibili, effectiq́; ſitis filij Dei, concupiſcite, id eſt, appetite lac, non corporeum aut humanum, ſed rationabile, id eſt, ſpiritale, & ſine dolo, id eſt, fraudis & doli expers, hoc eſt, ſpiritalem doctrinam. Et quemadmodum qui lacte materno & humano educantur, ſugentes mammas lac attrahunt, ſimul & nutricis genium & naturam: ita & ſugentes uerbum Dei, attrahatis, & accipiatis ſpiritum & genium ipſius uerbi, ut ſpiritu uiuentes, Mundo moriamini & peccato, ſitisq́; ſynceri & integri coram patre ueſtro cœleſti. Siquidem infantia Chriſti eſt, alienum eſſe ab omni uerſutia ſtudioq́; nocendi. Qui lacte alitur, is eſt cui adhuc traduntur prima Chriſtianiſmi rudimenta, quia inexpertus & inexercitatus eſt. Periculumq́; foret ſi abſconditum

Iſaiæ locus explicitus.
Lacti ineſt nutricis genius.
Rationabile.
Infantia Chriſti.
Lacte nutriri.

tum Euangelij negotium, & ardua Chriſti philoſophia coram imbecillis tractetur. Huc pertinent quæ Paulus 1. Corinth. 3. & Hebræ. 5. dixit, lactis & ſolidi cibi mentionem faciens.

Vt in eo creſcatis in ſalutem. *Fructum adducit, propter quem id ſpiritale lac appetendum eſt illis, ut creſcatis & proficiatis, ducti ſpe ſalutis. Quoniam inter ſpiritales, gradus ætatum, ſunt profectus uirtutum. Vt creſcunt adoleſcuntq; pueri, qui non lacte, ſed ſolido cibo ueſcuntur, hoc eſt, lacte in ſolidum cibum commutato, tandem in uirum creſcunt infantes, & fiunt uiri: ita nolim uos ſemper pueros & infantes eſſe, ſed profectu & gradu uirtutum adoleſcere & grandeſcere, donec ueniatis (ait Paulus Ephe. 4.) in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Hoc eſt, tantum in Chriſtianiſmo profeceritis, donec plenè, intelligatis abſtruſiora & ſpiritualia Scripturarum myſteria, iuſtam'que diuinarum rerum cognitionem habeatis.* Spiritualibus gradus ætatum ſunt profectus uirtutum.

Si tamen guſtaſtis, quoniam dulcis eſt Dominus. *Particula, Si, affirmantis eſt. Videtur currentibus calcar addere. Creſcite, grandeſcite in hac doctrina ſpiritali. Quia guſtaſtis cognouiſtisq; quàm ſuauis mellitusq; ſit Dominus, ad plenum haurite. Ea enim eſt uis & ſuauitas Euangelij, ut qui negotium eius ſemel cognouerunt, magis ac magis ardeant amore & ſtudio rerum diuinarum. Non eſt quod mireris ſi Turca aut Iudæus Euāgelio aduerſatur. Nam qui nō guſtauerūt nectar Scripturarum, ab illis amarum iudicatur. Tibi uerò guſtanti, & animo reuoluenti beneficia Chriſti erga te, & promiſſiones eius in ſalutem noſtram, quid ſuauius contingere poteſt? Agnoſcas fide, te à Satana liberatum, filium Dei effectum, hæredem tanti regni cœleſtis, ex inope in ditiſſimum uirum euaſiſſe, iam ſpe tua te aſſequutum locum in cœlis, & id genus multa. Quis non his epulis delectabitur? Quis nolit his delicijs & menſæ huic cœleſti accumbere? Quis non his maximis delectabitur diuitijs? cùm re etiam corruptibili, utputa centum ſolatis, ſiquis donetur, geſtit & delectatur plurimum. At qui ex animo uerbum non recipiunt, his nulla eſt ſpiritalis delectatio. adeo uerum eſt quod in ſuo cantico ait beatiſſima uirgo, Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Alludit hoc loco Petrus ad id quod ſcribitur Pſal. 33. Guſtate & uidete, quoniam ſuauis eſt Dominus: Beatus uir qui ſperat in eo. Ex his obſeruandum puto, quàm uana & inutilis eſt prædicatio, coram his qui uerbum Dei non guſtant. Quare non abs re dicit Apoſtolus, Si tamen guſtaſtis, quoniam dulcis eſt Dominus. id eſt, humanus, minimeq; auſterus aut durus. Pſal. 36. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Pſal. 76. Memor fui Dei, & delectatus ſum.* Si, particula affirmatiua. Euangelij ſuauitas & inefcatio. Scriptura quibus ſuauiſsima eſſe ſolet. Fides. Epulæ ſpiritales. Verbū Dei guſtandum.

Ad quem accedentes lapidem uiuum. *Amplificatio eſt eorū quæ ſuperioribus tractauit, Ex ſemine ſpiritali renatos decere puritatē uitæ & caſtificationē. Sed aliā adducit allegoriā, ab ædificio terreſtri ad cœleſte tranſiens. Docuit, ex Deo natos, debere augmentū facere in eruditione & doctrina ſpiritali. At ne uagi & errabundi uideamur, uult ædificemus lapides pretioſos, conſtruamusq; domū ſupra lapidē firmū, & ſtabilē. Allegorice, per lapidē, tum Prophetæ, tū ipſe Petrus & reliqui Apoſtoli intellexerunt Chriſtū, propter ſoliditatē ac ueritatē fidemq; infallibilē. At ne quis neſciret Chriſtū intelligi, qui uiuens eſt, imò ipſa uita, tropū explicans addidit, uiuū. Aliā metaphorā inſerit, à greſſu pedum, ad ſpiritalem acceſſum tranſiens. Accedētes, Non greſſu pedū, ſed fide & animo ad Deum accedendū eſt. Eadē metaphora uſus eſt Paulus ad Heb. 11. Accedentē ad Deū oportet credere, quia eſt, & quòd inquirētibus* Lapis, Chriſtus. Lapis uiuus.

ſe, remunerator ſit. Pſal. 33. Accedite ad eum, & illuminamini, & facies ueſtræ non confundentur. ad Hebræ. 4. Adeamus cum fiducia, ad thronum gratiæ eius, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Accedunt autem, qui credunt, & totos ſeſe Deo uouent & dedunt.

Accedere ad Deum.

Ab hominibus quidem reprobatum. De hoc lapide quædam inſerit, quæ poſtea fuſius declarabit. Hoc loco alludit ad Pſal. 117. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Hoc idem noſter Apoſtolus nuntiabat Acto. 4. Hic eſt lapis, qui reprobatus eſt à uobis ædificantibus: qui factus eſt in caput anguli. Hic reprobatus eſt à Iudæis dicentibus, Dæmonium habet. &, Inſanit. Homo uorax. Potator uini. In Beelzebul principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Reprobatus eſt ab eis, qui eum crucifixerunt, & palàm cum iniquis reputarunt.

Electus Chriſtus.

A Deo autem electum & honorificatum. Eleganti antonomaſia. Chriſtum uocat electum. Electorũ enim eſt caput: imò quotquot electi ſunt, ab æterno electi ſunt in eo. Iſa. 42. Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum: electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea: dedi Spiritum meum ſuper eum, iudicium gentibus proferet. Honorificatum dicit, multo honore affectum à patre. Hic eſt filius meus dilectus, in quo benè mihi complacui. Imò Paulus uolens huius IESV Chriſti honorem & magnificentiam indicare, ad Hebræ. 2. ex Pſal. 8. ait, Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. In eo enim quòd omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei. Honorificatus eſt, quia ſedet ad dexteram Dei patris. Huius excellentiam pluribus uerbis oſtendit Ephe. 1. & Coloſſ. 1. & Hebræ. 1. & 2.

Honorificẽtia Chriſti.

Et ipſi tanquam lapides uiui ſuperædificamini. Lapides eramus ſicci, carnales & corporei. Sed qui potens eſt ex lapidibus iſtis ſuſcitare filios ipſi Abrahæ, donauit nos fide. Fides enim donum Dei eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Ephe. 2. Hac fide uiua accedimus ad lapidem uiuum, cuius uim & uirtutem attrahimus, & efficimur dicimurq; lapides uiui. Et ſuperædificamur ſuper hunc lapidem uiuum, uerũ & ſolidum fundamentum. Nam Paulus 1. Corin. 3. ait, Vnuſquiſq; autem uideat quomodo ſuperædificet. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus IESVS. Diſſoluta ſunt omnia noſtra opera. Sed ſuper hunc lapidem, qui angulus eſt, ædificamus. Hoc angulari coniunguntur opera noſtra: facitq; ut qui diſiuncti, & à Deo ſeparati eramus, coniungamur. Ipſe enim continet, unit, nectit, & cõiungit omnia. Propterea uocatur Summangularis, qui in ſummo angulo omnia nectit, & quæ diuiſa & ſeparata erãt cõiungit, & utraq; facit unũ. Angulus diuerſa nectit, quæ ſine angulo compacta coniunctaq; non eſſent. Paulus 1. Corinth. 3. gloriatur ſe fundamentũ Corinthijs poſuiſſe, hoc eſt IESVM Chriſtum Corinthijs perſuaſiſſe. Secundũ gratiã Dei, ait, quæ data eſt mihi, ut ſapiens Architectus fundamentũ poſui. Beda in hunc locum ait, Tanquam lapides uiui ad ſpiritale ædificiũ aptantur, qui per diſcretionem eruditi doctoris, amputatis actibus & cogitationibus ſuperfluis, uelut ictu quadrantur ſecuris. Et ſicut ordines lapidum in pariete portantur alij ab alijs: ita portantur fideles quiq; à præcedentibus in Eccleſia iuſtis. Portant & ipſi ſequentes iuſtos, per doctrinam & tolerantiam, uſq; ad ultimum iuſtum. Qui enim omne ædificiũ portat, & ipſe à nemine portatur, Dominus eſt Chriſtus. unde & lapis pretioſus à Propheta uocatur in fundamento fundatus. Hæc ille.

Lapides uiui. Fundamentum ſolidum Chriſtus. Lapis. Summangularis lapis. Angulus. Lapides uiui portati.

Exegeſis. Domus ſpiritualis. Exegeſis eſt. ſeipſum exponit, ut intelligant de quo ædificio

ficio loquatur. Nolim uobis perſuaſum me intelligere de ædificio aliquo marmoreo, & ſtructura aliqua lignea, aut lapidea. Ego intelligo uos eſſe illud ædificium, uerum Dei templũ. Simile eſt huic, quod Paulus 1. Corinth. 3. dicit, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis. Et paulò pòſt ait, Neſcitis quia templũ Dei eſtis; & ſpiritus Dei habi tat in uobis? Si quis autem templum Dei uiolauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos. Fidentes & credentes in Chriſtũ, mutuamq́; beneuolentiam exercentes, lapides uiui ſumus, ſuper fundamentũ IESVM Chriſtum: & ædificatio ſumus illa ſpiritualis, quam IESVS Chriſtus inhabitat, cùm in eum fidem, ſpem, & charitatem omnem reponimus. 1. Corinth. 6. An neſcitis. quoniam mem bra ueſtra, templum eſt Spiritus ſancti, qui in uobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis ueſtri? Et 2. Corinth. 6. Vos enim eſtis templum Dei uiui, ſicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis: & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Quẽadmodum ſparſim multæ & ſingulares ſunt Eccleſiæ, quæ tamen ſunt, uereq́; dicuntur uniuerſalis Eccleſia: ita multi ſumus diuerſæ domus ſpirituales, propter fiduciam in IESVM Chriſtum. qui omnes ſunt una domus ſpiritualis, una familia, & fratres omnes in una domo ſpirituali: unicum patrem habentes, per quem geniti ſumus: & ex Deo nati, filij Dei nuncupamur. Ad Hebræ. 3. Paulus huius domus excellentiam explicat. Et Moyſes quidem (ait ille) fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus, in teſtimonium eorum quæ dicenda erant: Chriſtus uerò tanquam filius in domo ſua: quæ domus ſumus nos, ſi fiduciam & gloriam Dei uſq; ad finem, firmam retineamus. Huc etiam pertinet quod Paulus hortatur Timotheum quomodo debeat uerſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei uiui. 1. ad Timoth. 3. Corda ergo noſtra fide uiua ornata, templum & domus Dei ſunt.

Domus ſpiritalis, fideles.

Fidelis, eſt templum Dei.

Fidelis, fit lapis uiuus, & ædificatio ſpiritalis.

Domus Dei.

Sacerdotium ſanctum. Amplificat huius domus magnificentiam, explicans quos habet miniſtros, quas diuitias, quæ dona, cuius gratia grata ſunt omnia in illa domo ſpiritali. Sacerdotes & Leuitas, qui beſtias offerebant, habebat Moyſi domus. Hæc noſtra domus ſuos habet miniſtros & ſacerdotes, uos ipſos. Qui fiduciam habetis, & Euangelium recepiſtis, non ſolùm eſtis ædificatio & domus Dei, ſed & Sacerdotes ſancti. Sancti eſtis, quia membra illius eſtis, & ille ſanctus eſt. Vocatur ſacerdotium ſanctum, functio illa & adminiſtratio ſacrorum in domo ſpirituali, hoc eſt, in templo Spiritus ſancti, quod ſumus ipſi. Quia omnes ſummi ſacerdotis membra ſumus, cunctiq́; oleo lætitiæ ſignamur.

Sacerdotium ſanctum.

Offerentes ſpirituales hoſtias. In hoc poſiti ſunt ſpirituales Sacerdotes à Spiritu ſancto uncti, ut ſuas hoſtias, hoc eſt, preces, orationes, poſtulationes, obſecrationes, gratiarum actiones, eleemoſynas, & huiuſmodi charitatis opera, offerãt Deo, in conſcientia pura: mortificati quidem carne, uiuificati autem ſpiritu. Vt enim Deus ſpiritus eſt, non corpus: ita ſpiritualibus hoſtijs delectatur. Antiquatus eſt Moyſi ritus, & brutorum oblatio.

Sacerdotũ hoſtiæ.

Acceptabiles Deo. Hæ hoſtiæ nõ offeruntur mortuæ, ſed uiuæ, in quibus relucet is, qui ſine medio proximus eſt Deo, qui nõ poteſt nõ gratus eſſe Deo, qui ſemp à Deo patre, pro ſua reuerẽtia, eſt exauditus. Obſeruabis hoc loco Petrũ hactenus ſua uſum eſſe metaphora, ad ædificiũ ſpirituale explicandũ. Vultq́; inſinuare quẽadmodũ qui in Chriſto fidunt, ſunt ædificatio & domus ſpiritalis: ita ædificantur & fiunt Sacerdotes: quorũ functio erit offerre hoſtias orationũ ſanctarumq́; meditationũ, & ſpiritualiũ inſtructionũ. Quæ functio cõmunis eſt omnibus pijs & Chriſtianis, ut offerat

Hoſtiæ uiuæ.

Sacerdotalis functio duplex.

unuſquiſq; ſeipſum Deo in hoſtiam ſuauitatis. At alia eſt particularis functio, de qua hic non fit mẽtio, qua conſecratur offerturq; in ſacroſancta Miſſa, Euchariſtia ſacra, uerũ IESV Chriſti corpus. Hæc particularis eſt functio, nõ omnibus cõmunis ſed ijs ſolis, qui uulgò Sacerdotes & Preſbyteri ab Epiſcopo ad hoc munus obeundũ, ordinati dicũtur. Quorũ partes ſunt, alios in doctrina et uerbo Dei ſyncerè inſtruere, ut firmi ſiut in fide, ſpe, & charitate Dei & proximi: et ſacramẽta adminiſtrare, iuxta ritũ ab Apoſtolis ad hæc uſq; tempora deriuatum, & laudabiliter ab Eccleſia obſeruatũ.

Mors ubi abeſt, Chriſtus. Per ſolũ Chriſtum uita.

Per Ieſum Chriſtũ. Hanc coronidẽ ad omnia, quæ præceſſerũt, referendã eſſe puto. Vbi abeſt Chriſtus, ibi mors. Omnia ergo quæ uiuũt, per Chriſtũ uiuũt. Dicebat ille, Ioã. 15. Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes nõ poteſt ferre fructũ à ſemet ipſo, niſi mãſerit in uite: ſic nec uos, niſi in me mãſeritis. Ego ſum uitis, uos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructũ multũ: quia ſine me nihil poteſtis facere. Gratia ergo IESV Chriſti, lapides facti ſumus uiui, hoc eſt, Chriſtiani & fideles, Dei ſtructura & ædificatio ſuper fundamentũ Chriſtũ, domus & templũ Dei, Sacerdotes offerẽtes nos hoſtiã uiuentẽ Deo, & mutuã exercẽtes beneficẽtiã. Omnia ergo in Chriſto & per Chriſtũ cõſequuntur electi omnes, qui membra ſunt Chriſti electi, & ſummi ſacerdotis, qui in noſtrã gratiam ſeipſum Deo patri obtulit, hoſtiã uiuã, pro nobis Patrẽ orauit, uoluntatẽ Dei patris annuntiauit, mortuus eſt iuſtus pro iniuſtis, reſurrexit glorioſus, & ad Patrẽ aſcẽdit, miſitq; Spiritũ ſuum in corda filiorum, à quo edocerentur, quæ ſunt huius ædificij ſpiritualis, in ſpem uiuã, ſalutẽ animarũ noſtrarũ. Et ſi quod eſt aliud Euangelij negotiũ, ipſe abſoluit. Quare ſanctũ & laudabile eſt, quòd Eccleſia ſuas orationes hac coronide abſoluit, Per dominum noſtrum IESVM Chriſtum. Inſinuans quòd nos, noſtraq; omnia Chriſto domino debeamus.

Electi ꝑ Chriſtũ omnia conſequuntur. Chriſtus hoſtia Euangelij ſumma.

Propter quod continet Scriptura, Ecce pono in Sion lapidem ſummũ angularem, probatũ, electũ, pretioſum. Adducit Iſaiam & Scripturas ad declarationẽ & cõfirmationẽ eorũ, quæ de lapide Chriſto, & ædificatione ſuper Chriſtũ dixit. Declarans hunc eſſe lapidem poſitũ credentibus in ſalutẽ: impijs uerò, in offenſionem. Inuehit Iſaias aduerſus calumniatores & mendaces, qui in mendacio ſpem ſuam ponebant, nihil ſperantes de Meſsia. Propter hoc (ait Iſaias) audite uerbũ Domini uiri illuſores, qui dominamini ſuper populũ meum, qui eſt in Ieruſalẽ. dicitis enim, Percuſsimus fœdus cum morte: & cum inferno fecimus pactũ. Flagellum inundans cùm tranſierit, non ueniet ſuper nos: quia poſuimus mendaciũ ſpem noſtrã, & mendacio protecti ſumus. Hactenus Propheta. Ex quibus agnoſcis quoſdam fuiſſe, qui non ex Meſsia, ſed mendacio pollicebantur ſibi ſalutẽ. Vehementer tamen errant & falluntur. Nam per illum ſolum Meſsiam nobis contingit ſalus. Atq; ut huius rei ſoliditatem & firmitatem oſtẽdat, mentionẽ facit illius excellentis lapidis: cui qui innituntur, non cadunt, ſed ſaluantur. Iccirco ait Propheta, Hæc dicit dominus Deus, Ecce ego mittã in fundamentis Sion lapidem, lapidẽ probatũ, angularem, pretioſum, in fundamento fundatũ. Qui crediderit, nõ feſtinet. Hæc ille. Propter quod, &c. Græcis eſt, Quapropter & cõtinet in Scriptura. ut ſit ſenſus, Quapropter ille lapis eximius cõtinet (neutraliter accepto uerbo,) id eſt, excellit in Scriptura. Huius excellentiã explicaturus adducit teſtimoniũ Iſaiæ 28. Nõ deſunt qui interpretantur, propter quod, id eſt, quapropter, ſpiritus (ſupple) in Scriptura continet. Hoc eſt, ſpiritus propheticus habet & declarat. Ecce, quaſi diceret, nõ eſt aliò ſpectandũ. pono in Sion, in domo ſpiritali, lapidem, qui propter ſoliditatẽ & immobilitatem allegorice Chriſtum ſignificat

Chriſtus lapis.

Per ſolũ Chriſtum ſalus.

Lapis ſolidus eſt Chriſtus.

Continet, verbum neutrum.

Sion.

ſicat

ficat,ſummum,excellentiſsimum,& cuius ſoliditas & firmitas reliquis,ſi quæ ſint,maior eſt. Angularem. Quemadmodum quæ diſiuncta erant, angulo coniunguntur: ita Iudæi & Gentes diſiuncti coniunguntur per Chriſtum: & medius paries illos diuidens,id eſt,Lex antiquata eſt,ut in unũ coaleſcant Gentes & Iudæi. Vnde Paulus ait, Chriſtus eſt pax noſtra,qui fecit utraq; unum,ut duos condat in ſemetipſo. Ad hunc modum prædixit Zacharias de Chriſto,cap.6. Ecce uir,Oriens nomen eius,& ædificabit templum Domino,& conſilium pacis erit inter duos illos. Probatum,id eſt,approbatum,commonſtratum,& declaratum uirtute & miraculis. Electum. Cantic.5. Dilectus meus candidus & rubicundus,electus ex millibus. Pretioſum. hic eſt theſaurus bonitatis diuinæ. In eo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ diuinæ. Hic eſt pretium Mundi. Quid illo pretioſius eſſe poteſt? Angularis lapis. Iudæi & gentes per Chriſtũ iuncti. Probatus. Electus. Pretioſus.

Et qui crediderit in eum,non confundetur. Paulò antè diximus, Qui credunt in lapidem uiuum,fiunt lapides uiui, & fide coaptantur ſuper fundamentum & lapidem angularem. Hi non confundentur,non erit ſpes uana, longè maiora bona hos manent,quàm dici poſsit. Non cõfundetur,id eſt,non fruſtrabitur,ſed hoc aſſequetur quod expectat. Eſt enim uſitata phraſis Hebræis, confundi pro fruſtrari. ut ſi dicam, Nuntius miſſus ad petendum pecuniam confunditur,id eſt,fruſtratur. Huc pertinet quod dicebat Propheta Pſal.33. Accedite ad eum & illuminamini, & facies ueſtræ non confundentur. Item 1. Ioan.2. Et nunc filioli manete in eo: ut cùm apparuerit,habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in aduentu eius. Locus iſte adductus eſt Iſa.28. Petrus bona fide ſententiam expreſsit,non recenſuit uerba. In Iſaia legitur, Qui crediderit,non feſtinet. Qui innituntur huic lapidi, non cadunt, non pudefiunt,ſeu confunduntur. Id uerbo feſtinandi,per metalepſim,id eſt,tranſumptionem ſignificauit. Qui enim feſtinant, plerunq; impingunt & cadunt. Ex quo licet Iſaias dixerit, Non feſtinet: Petrus uerò, Non confundetur: nihil tamen pugnantiæ eſt. Studuit Petrus ſenſum potius reddere,quàm uerba numerare. Confundi. Feſtinare. Metalepſis.

Vobis igitur honor credentibus. Epexegeſis eſt, dicta enim prius ex Iſaiæ teſtimonio adducta declarat. Hic lapis qui à Iudæis reiectus & reprobatus eſt, honor eſt,id eſt,eſt pretioſus & honorificus,id eſt,magno æſtimatus uobis, qui in illũ creditis. Fide enim cognoſcitis quàm magna bona huic lapidi uiuo innitentes conſequuti eſtis. Hunc nouerat ſibi pretioſum noſter Apoſtolus. Dicebat enim IESVS ad duodecim, Ioan.6. Nunquid & uos uultis abire? Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Domine,ad quem ibimus? Verba uitæ æternæ habes. & nos credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei. Ex his colligamus,pios & credentes cognoſcere & guſtare,quàm bonus,firmus,& ſuauis ſit ille lapis uiuus, qui tametſi reprobatus ſit ab incredulis,propter abiectionem & crucem,non tamen pij offenduntur in eò, ſed cò magis tantum amplexantur crucis & abiectionis beneficium. Epexegeſis. Honor pro pretioſo. Pij cruce Chriſti nõ offenduntur.

Non credentibus autem,lapis quem reprobauerũt ædificãtes. Locũ hũc beatus Petrus adducit,partim ex Iſaiæ 8.cap. partim ex Pſal.117. Iſaias audiens populũ Iuda minis & incurſione Syrorũ deſolatũ,hũc cõſolatur, declarãs ſolũ Deũ timendũ eſſe,qui credẽtibus in ſe firmus eſt lapis,& fortiſsimũ propugnaculum: pijs,qui ſeſe ad eum recipiunt: illis uerò qui non credũt,ſed diffidunt,ruina & offenſio eſt. Conterit enim capita incredulorũ,quorũ iudex & ultor eſt, Piorũ uerò Pater. Locus Pſal.117. (cuius uerba ſunt, Lapidẽ quẽ reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. À Domino factum eſt iſtud,& eſt mirabile in oculis noſtris.) habet in Lapis offenſionis & petra ſcandali. Iſaiæ locus interpretatus. Pſal.117. declaratus locus.

bet in ſe opprobria & crucem Chriſti, ſimiliter & gloriã, cum elegãti ſimilitudine. Nam quemadmodum architecti lapidem aliquem inſignem reijciunt, ne locum ædificio faciendo habeat, qui tamen uel inuitis uel neſcijs architectis tandem in ſummum elatus ſit ſummangularis, complens & abſoluens ædificium: ita & IESVS Chriſtus filius Dei Meßias, à Legis doctoribus, Scribis & Phariſæis, qui populi Dei uidebãtur eſſe ductores & præfecti, reprobatus eſt tanquam impoſtor, ſeditioſus, & ædificio Dei non aptus. Primùm è Synagoga eiectus, deinde uerò in crucem adactus, tandem inuitis Synagogæ præfectis & hoſtibus ſuis, tertia die à mortuis reſurrexit, cœloſq; conſcendit, factusq; iam ſummangularis lapis ædificij. Ipſe enim caput eſt Eccleſiæ, & totius ædificij ſpiritualis ſummangularis & abſoluens ædificium, qui diuerſos populos, Iudæos ſcilicet & Gentes coniunxit, fecitq; unum, antiquans legem Moyſi, qua diuidebantur. Qui pijs, & credentibus in eum, eſt ſalus: impijs uerò eſt offendiculũ & ruina. Non quòd illis det, infligat'ue ruinam & offenſionem: ſed ipſi increduli ſua malitia & propria nequitia offenduntur. Non dat illis Deus occaſionem ruinæ, ſed illi ſua malitia, cauſam ſui præcipitij accipiunt. Hanc offenſionẽ uocant noſtri Theologi ſcandalum Phariſæorum. Huc pertinent uerba illius inſignis uiri Simeonis, Luc. 2. ad Mariam matrem huius uiui lapidis, IESV Chriſti, Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum, cui contradicetur. Elegans eſt antitheſis. hic textus ex membris oppoſitis conflatur, multum lucis afferens inſtituto Apoſtoli, uolentis manifeſtare huius lapidis uiui excellentiam, iuxta Prophetarum uaticinia. Lapis ille, uiuus ſupple, eſt uobis credentibus honor, id eſt, honorificus, & in honore habitus. Non credentibus autem, id eſt, impijs, & incredulis, quales ſunt Iudæi, hic lapis, quem ipſi ædificantes, dum ſuam legem ſecundum carnem ſtabilirent, & propriam ſtatuere uellent, reprobauerunt, nolentes ſuper ipſum ædificare, imò ne ædificio quidem adponere, id eſt, cui credere noluerunt, imò reprobauerunt: Hic, inquam, lapis factus eſt Scribis, Phariſæis & huiuſmodi inuitis, in caput anguli, id eſt, in principium & fundamentum angulare, coniungens quæ diſiuncta erant. Super quod ædificantur credentes, lapides uiui, ut ſint domus ſpiritalis. His qui offendunt uerbo, id eſt, qui audito uerbo Euangilij impingunt, & ſeipſos ſua malitia, & occaſione accepta, non autem à Verbo data, lædunt, eſt lapis offenſionis, & petra ſcandali: id eſt, offenduntur, & ſcandalizantur ſua, & non Verbi malitia. Non ſecus ac nauis, dum impingit in cautem, illiditur, reſiliens in perditionis barathrum. Sic & illi offendentes Verbo, illiduntur, reſilientes ſua incredulitate in æternæ damnationis abyſſum. Horum cæcitatem Chriſtus, Matthæi 21. relinquendam eſſe docet, atque lapidem hunc contriturum huiuſmodi incredulos. Nec credunt in quo poſiti ſunt. In hoc poſiti ſunt, hoc eſt, tantis beneficijs dotati ſunt, ut credentes uitam habeant: ut puta, Legem & Scripturas de Meßia Chriſto IESV loquentes acceperunt, & intelligere neglexerunt, non credentes eum Meßiam, quem tamen fides & ueritas utriuſque teſtamenti Chriſtum eſſe teſtatur: imò nomine eius tot promißiones patribus eorum factæ ſunt: Et (ut eſt in Actis 3. cap.) quorum hæredes ſunt, tanta tamen cæcitate ſeipſos occæcant, ut eas etiam oblatas contemnant, & repellant: tantum abeſt ut ſuſcipiant. Audiant ſuum Iſaiam 42. cap. illorum cæcitatem & occæcatum animum prædicentem. Quis cæcus, niſi ſeruus meus? & quis ſurdus, niſi ad quem nuntios meos miſi? Si Legem conſuluiſſent, non impegiſſent, non fracti eſſent. Iſta erat IESV CHRISTI exhortatio ad Iudæos, Ioannis 5. Scrutamini

Chriſtus lapis reprobatus.

Scandalũ paſſiuum.

Phariſæorum ſcandalum.

Antitheſis.

Gratia, in quã poſiti erãt Iudæi.

Chriſtus Meſſias.

Iudæorum cæcitas.

Scripturas: quia uos putatis in ipſis uitam æternam habere. Et illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me: & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Et paulò poſt, durius increpans, obijcit illis: *Nolite putare quia ego accuſaturus ſum uos apud Patrem. eſt qui accuſat uos, Moyſes, in quo uos ſperatis. Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis nõ creditis: quomodo uerbis meis credetis?* Quòd ſi excuſandi uenirent, non dixiſſet Meßias, Ioan. 15. *Si non ueniſſem, & loquutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum nõ haberent.* Huc pertinent, quæ Paulus prædicabat, 1. Corinth. 1. *Nos autem* (inquit) *prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gẽtibus autem ſtultitiam: ipſis autem uocatis Iudæis, atque Græcis Chriſtum Dei uirtutem & Dei ſapientiam.* Hæc locutio, Petra ſcandali, huic reſpõdet, Saxum in quod impingitur, & lapis ad quem offendunt increduli.

Moyſi ſcriptura de Chriſto.

Petra ſcandali.

Vos autem genus electum. *Titulos & ornamenta piorum adducens ex Scripturis per Apoſtrophen elegantißimam ad omnes Chriſtianos, ſiue ex Gentiliſmo, ſiue Iudaiſmo ad fidem conuerſos, ſermonem dirigit, confirmatq; ſuperiora, de ſacerdotio Chriſtianorum pronuntiata, præoccupans tacitam obiectionem Iudæorum, Chriſtianam pietatem proſcindentium, & Chriſtum reprobantium, qui auſu temerario audent affirmare nos Chriſtianos eſſe profanos, ſe uerò populum electum. Ò Chriſtiani (ait) uos eſtis genus electum. Falluntur Iudæi, & toto cœlo errant, dicentes ſe electos, uos uerò profanos eſſe. Vos eſtis lapides ſelecti, & per fidẽ uiui ſuper illum uiuum, eſtis, inquam, ædificium & domus ſpiritalis. Qui creditis Chriſto, electi eſtis, & loco Iudæorum ſuffecti. Hic locus deſumptus eſt ex Deuter. 7. & 26. cap. Te elegit dominus Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui ſunt ſuper terram. Huius electionis conditionem addit, Deuter. 26. Si pactis ſteterit, & mandatis obedierit, peculiaris & electus populus erit. Sin minus, illos repudiaturus eſt, & alios ſubſtituet. Cùm ergo Iudæi (ait Petrus) non crediderint in id, in quo poſiti erant, hoc eſt, non ſeruauerunt pactum electionis, iuxta quod Dominus elegerat, & acceperat illos in peculium: manifeſtum eſt Iudæos poſthac non eſſe electos, & peculium Domini. Siquidem his ſolis debetur, qui audierunt & ſeruauerunt pactum, hoc eſt, credunt, & Dei uoluntati obediunt. Id quod fecere gentes, & quotquot eſtis, qui in Chriſtum creditis. Ergo Iudæi reprobati ſunt: uos uerò eſtis genus electum, & peculiaris populus Domini. Hæc pacta, quæ Moyſes populo prænuntiauit, impleta dicit tempore legis gratiæ, ab eis, qui ædificant, & lapides uiuos aptant ſuper lapidem uiuum, licet ab obſtinatis reprobatum, factum tamen in caput anguli, ut omnes in eum credentes fulciantur à fundamento, non autem fundamentum ab ædificio. Quotquot credunt in IESVM Chriſtum, ſunt genus electum, nõ carnali propagatione, ſed per baptiſmi regenerationem. Tantum eſt huius electionis beneficium, tanta gratia, qua communionem ſanctorum in uno Chriſto conſequuti eſtis, ut iure optimo uobis congratulans dicere auſim cum Dauide, Pſal. 147. Non fecit taliter omni nationi.*

Apoſtrophe.

Chriſtiani non profani, ſed electi.

Fideles loco Iudæorũ ſuffecti. Electi.

Electionis conditio.

Peculium Domini.

Pacta à Moyſe prædicata, in lege gratiæ cõpleta.

Credentes in Ieſum ſunt electi.

Regale ſacerdotium. *Adducit aliud credentium ornamentum, & laudis, & gloriæ titulum. Paulò antè dixerat, credentibus ſacerdotium ſanctum conceſſum eſſe. Nunc addit & regale eſſe, non temporale, caducum, aut morte hac temporaria extinguibile: ſed regale ab eo, qui rex & Sacerdos æternus eſt. Obiter dictum uelim, non hic agi de Sacerdotio illo priuato, quod Chriſtus nouißima cœna & die paſchæ inſtituit: ſed de*

Regale ſacerdotium.

Sacerdotiũ duplex priuatum & uniuerſale.

Credentes in Chriſtum ſacerdotes ſunt. *uniuerſali illo Sacerdotio, quo omnes credentes in Chriſtum dicuntur Sacerdotes, ſeu Chriſtiani.* Sacerdotiũ Iudaicum. *Sacerdotium Iudaicum, Leuiticum erat, & non regale, quia non de Iuda, particulare erat ad unam tantum tribum pertinens.* Chriſtus rex & ſacerdos. *At Chriſtus rex & Sacerdos eſt in æternum unctus, præ omnibus participibus eius, hoc eſt, præ omnibus regenitis in ipſo, uictor, cuius regnum uniuerſale eſt, & æternum. Ad quem omnes accedentes fide uiua inunguntur reges, & Sacerdotes oleo Spiritus ſancti, fiuntq; reges ſpiritales in Chriſto: hoc eſt, participatione Chriſti regis, quem fide uiua induunt relicto homine uetere, & accepta noua uita.* Regis functio. *At quemadmodum regis eſt, ſontes & peccatores extinguere, à tyrannide populum liberare, & pacificum in Republica conuictum curare: ita & qui in* Chriſtianus regiã exercet dignitatem. *Chriſtum credit, regiam exercet dignitatem, dominatur Mundo, & uelut ſeruum emptitium demittit, peccatum occidit. moritur enim peccato; & uiuit Deo. Diabolum & tyrannidem eius repellit, & in abyſſum relegat. nihil non poteſt in eo, cui ut propugnaculo inexpugnabili, hoc eſt, Chriſto regi, & uictori adhæret. Sed his placet adſcribere auream Diui Chryſoſtomi ſententiam, ueluti eorum omnium, quæ diximus interpretatricem. Pius (ait) & Chriſtianus uerè regnat, & eſt rex uerius, quàm qui diademate eſt ornatus.* Microcoſmus. *Hoc uideamus. Rex multos habet exercitus, Chriſtianus microcoſmum ſeu paruum Mundum & longe copioſiorem numerum cogitationum habet: atque in hoc cogitationum exercitu, non ſolùm uideas multitudinem, ſed etiam duces & Imperatores, & haſtatos, & ſagittarios, & fundibularios. Quæ res alia facit regem? Veſtes? Certe Chriſtianus melioribus indutus eſt, potioremq; geſtat ſtolam, quam neque tinea exedit, neque tempus abſumit. Adhæc uariam geſtat coronam, tum eam, quæ eſt gloriæ, tum eam, quæ eſt miſerationum Dei. Ait enim, Benedic anima mea Domino, qui te coronat in miſericordia & miſerationibus. De gloriæ corona dicit, Gloria & honore coronaſti eum Domine. Rex imperat ſatellitibus, omnibus dominatur, & obediunt òmnes, eiq; inſeruiunt.* Abraham rex. *Ego unum Patriarcham Abrahã omnibus, quos uoles adducere, opponam regibus. Qui cum iuberetur interficere filium, cogita, quàm multæ cogitationes tunc inſurrexerunt in illum, & tamen ſubegit omnes. Omnes illum metuebant magis, quàm regem metuunt ſatellites, omneſq; ſolo oculorum fidei intuitu compeſcuit. Nulla illarum auſa eſt inſurgere, ſed omnes demiſerunt uultum. Hæc ille.* Fideles ſunt ſacerdotes. *Hos uerò non ſolùm reges dicit Apoſtolus, ſed & Sacerdotes, hoc eſt, fide in Chriſtum ornatos, ut microcoſmum ſeu paruum Mundum, hoc eſt, ſeipſos in Chriſto regentes, hoſtias immaculatæ conuerſationis, tanquam ueri ſacrifici, ſemper Deo offerre meminerint, uitamq; caſtam & puram Chriſto regi, & Sacerdoti reſpondentem uiuant reges, & Sacerdotes, ſeu Chriſtiani. Quod Exodi 19. dicitur, Vos eritis mihi in regnum ſacerdotale: noſter Apoſtolus ſenſum referens dicit, Regale ſacerdotium: id eſt, præcipuum, nobile, ſelectum, & ſpiritale. Eſt ergo Chriſtianus, templum, Sacerdos, hoſtia Dei.* Regalis ſacerdos. *At quoniam eius functio, & ſacerdotium uerſatur in his, quæ ſunt ad regnum Dei, ideo uocatur regalis Sacerdos, exercens opera ſpiritalia, ad cultum & honorem Dei, cuius gratia unctus eſt Sacerdos, hoc eſt, Chriſtianus factus eſt. Huc pertinet, quod in Apocal. 1. cap. ſcribitur, Chriſtus fecit nos regnum & ſacerdotes Deo, & patri ſuo.*

Sancti. Gens ſancta. *Qui Chriſtum induit & Chriſtianus eſt, mundus eſt, & ſeparatus à profanis. Qui Chriſto addicti ſunt, ſeipſos omnino abnegauerunt, renuntiantes Mundo, ut Deo ſeruiãt: electi & ſeparati ſunt ab ijs, qui nihil commune cum Chriſto habent. Et hos uocat Sanctos. Similiter & noſter Apoſtolus, Sanctis ubiubi diſperſis ſalutem & pacem precatur. Hic locus deſumptus eſt ex Deute. 7. cap. Quia populus ſanctus es,*

domino Deo tuo. Huius *ſanctitatis manifeſtationem præmittit* Propheta. *Aras eorum (ait) ſubuertite, & confringite ſtatuas, lucosq́; ſuccidite, & ſculptilia comburite. quia populus ſanctus es domino* Deo *tuo. Aras aduerſarij ſubuertimus & demolimur, cùm ſyncera & uiua fide Chriſtum amplexamur. Quæ fides uim & uirtutē habet à ſanguine Chriſti, ut lauemur purgemurq́; ab omni errore in intellectu, & omni peccato in uoluntate. Impuri eramus & immundi: Sanguine Chriſti, facti ſumus mundi & ſancti. Huius mundificationis & ſanctificationis ſignum eſt Baptiſmus exteriorq́; perfuſio aquæ.* Aras inimici ſubuertere. Baptiſmus.

Populus acquiſitionis. *Conſolatur & maximè attentos reddit fideles, argumento ab utili & maximo Dei beneficio, ſumpto. Videtur ad hunc modum dicere, Serui eratis emptitij, à maligna poteſtate detenti, quæ neq; Deus eſt, neque rex, neq; dominus, ſed tyrannus, ſed dæmon, ſed plagiarius, infelix, miſer, imò ipſa miſeria, tormentum, inquietudo, & (ut paucis dicam) omnium malorum lerna. At Deus magnam ſuā miſericordiam, hoc eſt, ſuum filium miſit, qui uolens ab inimicis occiſus eſt, ſed uictor reſurrexit, uinciens malignum illum, & liberans nos ab illius uinculis. Magno nos emit & acquiſiuit, nempe ſuo ſanguine, ſua morte. Qui ſerui eramus, nunc reges facti: qui profani, nunc gens ſancta: qui fidefragi & infideles, nunc ſacerdotes & fideles: qui perditi, nunc acquiſiti: qui diſperſi, nunc in unum cōuenientes: qui mortui, nunc uiui: qui ruina, nunc ædificati ſuper fundamentum ſolidum: qui reprobati, nunc probati & electi. Quare Paulus* Hebr. 10. *hoc dictum Prophetæ explicans, Iuſtus autem meus ex fide uiuit. quòd ſi ſubtraxerit ſe, nō placebit animæ meæ: ſic hortabatur, Nos autem nō ſumus ſubtractionis filij, in perditionem, ſed fidei, in acquiſitionem animæ. Quo autem pretio facta eſt acquiſitio, idem docet Act. 20. Attendite uobis & uniuerſo gregi, in quo uos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Liberatio de ſeruitute Aegyptiaca olim in ſanguine agni, typus erat acquiſitionis illius, in ſanguine ueri agni, hoc eſt,* IESV *Chriſti ueri Meßiæ. Qui nos acquiſiuit & liberauit à ſeruitute tyrannica peccati, mortis, & diaboli: is nos adoptauit in populum Dei peculiarem, proprium & acquiſitum.* Maligna poteſtas. Miſericordia magna. Fideles empti & acquiſiti. Pretiū redemptionis fideliū.

Vt uirtutes annūtietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen ſuum. *Cauſam adducit, propter quam nos tantis cumularit beneficijs & laudum titulis dominus Deus. Perſeuerās in metaphora acquiſitionis alludit ad nominum interpretationes. Aegyptus interpretatur, tenebræ & caligo. Vocati ſunt, qui uocationis gratia ſancti ſunt. Quemadmodū Iſraël ex Aegypto uocatus, è tenebris & ſeruitute in libertatem eſt aſcitus: ita qui Chriſtum profitentur, è tenebris errorum & peccatorum in libertatē Chriſtianam, & admirabile lumen fidei uocātur. Fide enim mirabilia* IESV *Chriſti myſteria uident, quæ impudicis & infidelibus non communicantur. Hic locus deſumptus eſt ex Iſa. cap. 43. ubi ad hunc modum legimus, Populum iſtum formaui mihi, laudem meam narrabit. Videtur dicere, Non fruſtra electi reges & ſacerdotes, Chriſtiani, eſtis: eò ornati eſtis tanto munere ut fructificetis. Fructificabitis autem, ſi annuntiaueritis uirtutes & magnā Dei miſericordiā, quam in Chriſto* IESV *manifeſtauit. Hic locus maximè conuenit ei, qui Epheſ. 4. ſcribitur, ubi Paulus enarrans honorificam illam & pluſquàm regiam poteſtatem, quam Chriſtus in cœlum aſcendens, ſuæ Eccleſiæ reliquit. Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autē Prophetas, alios uerò Euangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores. Cauſam horum adducēs idem Paulus ait, Ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationē corporis Chriſti: ita & hic noſter Apoſtolus enarrat cauſam, propter quam accepimus* Vocati qui dicuntur.

Sacerdotis regalis ſeu Chriſtiani functio. Annuntiare.

regale ſacerdotium. Non ut deſideatis,ſed ut annuntietis,id eſt,celebretis. Annuntiandi enim uerbo & Prophetæ & Apoſtoli utuntur,pro laudandi & gratias agendi affectu. Laudate ergo,& celebrate Deum,qui uos in lucem è tenebris peccatorum aſciuit. Impletumq́; eſt oraculum illud Iſaiæ 9. Populus,qui ambulabat in tenebris,uidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis,lux orta eſt eis. Hæc lux Chriſtus eſt,ſine quo inacceßibilis erat lux paterna:ſed magna miſericordia,fit per Chriſtum ad Patrem acceßio. Mediator enim Dei,& hominum homo IESVS Chriſtus, hoc rogauit Patrem,Ioan. 17. Pater,quos dediſti mihi,uolo ut ubi ego ſum, & illhic ſint mecum, ut uideant claritatem meam.

Chriſtus lux.

Populus & nõ populus.

Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei. *Clarißimam de uocatione Gentium ſententiam adducit ex Oſeæ 1. capite deſumptam. Cuius ſenſus eſt,Qui quondam non populus,hoc eſt,populus abiectißimus, infidelis, & pro nihilo habitus,is nunc non ſolùm eſt populus, ſed & populus Dei. Qui eratis non populus,id eſt,impij, & infideles, Dei miſericordia eſtis populus Dei, gens ſancta & electa. Hunc locum Paulus ad Epheſ. 2. eleganter explanat,adducens diuitias, quibus facti ſunt populus Dei.*

Qui non conſecuti miſericordiam,nunc autem conſecuti miſericordiam. *Eadem eſt cum priore ſententia. Poſteaquàm ex ſuperioribus oſtendit, quòd populus Dei,eſt Eccleſia electorum,pergit oſtendere electos etiam aſſumi ex Gentibus. Idq́; probat teſtimonio Scripturæ,ex Oſea 2.cap.ut oſtendat Euangelium pertinere etiam ad Gentes. Cùm miſericordiam ſint conſequutæ, hoc eſt, gratiam, qua deſignati ſunt fideles. Non ſine Dei miſericordia uiuunt etiam infideles: Miſericordia enim Dei (ait Propheta) quòd non ſumus conſumpti:ſed illam non ſunt conſequuti miſericordiam,qua in peculium Chriſti dicantur aſciti,hoc eſt,in Chriſto electi fideles.*

Populus Dei eſt electorũ Eccleſia. Electi etiam ex gentibus. Infideles nõ ſine Dei miſericordia uiuunt.

Chariſsimi obſecro uos, tanquam aduenas & peregrinos. *Docuit Chriſtianos omnes & uerè fideles,templum Dei eſſe,lapides uiuos, ſuper lapidem illum angularem fundatos,gentem ſanctam,et regale ſacerdotium dici. quos re uera decet uitam uiuere religioſam,puram,& Chriſto reſpondentē: ne impuri & profani aliquando,ut Iudæi,abijciantur,in quorum locum ſubſtituti ſunt. Suaui & blãdo ſermone hos obſecrans,& chariſſimos uocans compellat,hortaturq́;,ut ſui,ſuæq́; renaſcentiæ & ſortis non obliuiſcantur:ſed frequenter meminerint,nempe non ex Mundo,ſed Deo(qui cœlos,patriam electis paratam,habitat)regeneratos eſſe, ſuamq́; patriam locumq́; permanentem in terris non habere:ſed uelut aduenas & peregrinos futuram permanentē, eandemq́; æternam & perennem inquirere. Hebr. 13. Alleuemus ergo animos,ut meditemur cogitemusq́; dies ac noctes cœleſtia ipſa,gloriabũdi in ſpe futuræ patriæ, ſciētes piorum patriam,cœlum eſſe: impiorum uerò, Mundum ipſum. Atque dum hic exules peregrinamur,& aduenæ uiuimus,ſi quid ſiniſtrum acciderit, ſi ſpoliatos bonis fortunæ nos Mundus inſidiator reddiderit: aut ſi abundauerimus,& fœliciter in rebus omnibus nobis ſucceſſerit,meminerimus ſemper nos peregrinos eſſe, æqui boniq́; conſulentes quicquid acciderit. Si ſpoliauerit Mundus,gaudeamus(ſua enim repetijt)et uacui Mundo,liberius Deo uiuemus. Si diuites fuerimus,non deliciemur,ſed in pios uſus noſtra omnia erogantes,toti diuitijs & Mundo ſimus mortui,ne inſidioſæ Mundi diuitiæ ac deliciæ,à uia ad cœleſtem patriam tendentes nos ipſos auocent. Si aduerſitates obuiarint, ingrediamur campum patientiæ,cum beato Iob. Si caro ſuis ſatellitijs ſtipata, à uia nos deflectere conata fuerit,abſtinentiæ,ſobrietatis, & caſtitatis ſemitam teneamus. Si hæ-*

Chriſtianorum diuitiæ.

Renaſcentiæ nunq̃ obliuiſcatur fidelis.

Piorũ patria.

Remediũ utriuſq; fortunæ.

reſum & errorum tenebræ acceſſerint, fide uiua Chriſtum, lucem, amplexemur, tendentes ad patriam cœleſtem. Atque, ut peregrini ab hoſpitibus nihil præter uictum accipiunt, ſuperflua relinquentes, quò alacriores peregrinationem ſuam abſoluant: ita & qui ad ſedes illas beatas properant, ſolum quæ ſunt uictui & uſui neceſſaria ſumāt. Obedientes Paulo dicenti 1. Timoth. 6. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. Elegans eſt metaphora, quæ competit in credentes, Aduena, & peregrinus. Nam cùm omnia committant Deo, animæ ſalutem, alimoniam, & ea, quibus indigent, nihil eſt cur triſtentur, ſi nihil cum Mundo commune habent. Videntur enim ſibi eſſe ciues ſanctorum & domeſtici Dei, ait Paulus Epheſ. 2. De hoc tropo habes Geneſ. 47. 1. Paralipom. 29. Pſal. 118. & 38. Peregrinorum mos. Credentes ſunt hic aduenæ & peregrini.

Abſtinere uos à carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus animam. *Tametſi ex Deo nati, mundi & puri ſitis, adhuc tamen in carne, hoc eſt, in corporea maſſa uiuitis: in qua latet aduerſarius, inſidias undiq; parans. Cauete (ait) ne carni cōſenſeritis, ne inducias cum illa paciſcamini. Deceptrix eſt, in præceps uos dabit poſt multas delicias. Per deſideria carnalia intelligit totam peccatorum congeriem, quæ ex fomite peccati, & carne ſuboriri ſolet. Aduerſus quam, dum hic uiuimus, præliandum eſt. Eſt enim militia, uita hominis ſuper terram, Iob 7. Vnde Deus noſter non abs re uocatus eſt Deus Sabaoth, id eſt, Deus exercituum, qui noſtræ militiæ præeſt, & eius gratia milites ſcuto fidei, galea ſalutis, gladio uerbi, lorica iuſtitiæ, & ſpe uictoriæ armati, ſtrenuè dimicamus. Cauſam addit cur reluctandum ſit carni, & eius concupiſcentijs. Militant enim aduerſus animam. Elegans eſt metaphora, qua à militia ſanguinea & corporali, ad ſpiritalem tranſit Apoſtolus. Qua metaphora non rarò utitur & Paulus Roma. 7. 8. Galat. 5. Epheſ. 6. Animam hoc loco uocat Petrus animum & mentem religioſam, à Deo illuminatam. Quam oppugnant affectus carnales. A' quibus non ſolùm cauendum eſt, ſed etiam à carnis effectibus: cuiuſmodi ſunt oſcula, amplexus, cachinni, impuri ſermones, fuci uoluptatis, & id genus illectamenta permulta.* Nati ex Deo adhuc reliquias ueteris Adæ habent in carne. Carnalia deſideria. Deus Sabaoth. Anima pro animo religioſo. Carnis effect⁹.

Conuerſationem ueſtram inter gentes habentes bonam. *Hortatur ad puritatem uitæ, argumento ab honeſto, & utili ſumpto. Honeſtum eſt, & maximè Chriſtiano homini cōueniens, modeſtiam & ſanctimoniā exercere, etiam inter eos, qui ſceleſtiſsimam uiuunt uitam: imò charitas eò nos impellit, ut exemplo uitæ integræ & ſtudioſæ, ad pietatis & religionis officia alliciantur ij, quibus cum uerſamur. Gentes uocat infideles, idololatras & impuros homines. Qui, quoniam ſolent ſanctos perturbare, & eiſdem aduerſari, honeſtum eſt & cum eis conuerſari ſine offenſione. Pulchrum eſt conuerſationem habere, quæ religioni & Chriſtianæ doctrinæ reſpondeat.* Modeſtia & ſanctimonia. Gentes ſunt infideles.

Vt in eo quod detrectant de uobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos conſiderantes, glorificent Deum in die uiſitationis. *Vtilitatem & fructum adducit ex honeſta & ſancta conuerſatione coram gentibus. Nempe glorificatur Deus, & uel inuiti ad agnitionem ueritatis adducuntur. Matth. 5. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum, qui in cœlis eſt. Vt in eo quod detrectant de uobis, id eſt, male loquuntur de uobis, ſiue detrahunt uobis. Conſiderantes uos ex bonis operibus, id eſt, agnoſcentes ex ueſtra cōuerſatione, & ſancta ſtabiliq; in religione Chriſtiana, perſeuerantia, glorificent Deum in die uiſitationis, id eſt, agnoſcāt ueritatē, & eandem amplexentur, laudantes Deum, quando ſua miſericordia illos afflabit, & attrahet ad meliora. Non uerbis contendamus aduerſus impios, ſed uita ſancta & conuerſatione* Cōuerſationis honeſtæ fruct⁹. Viſitationis dies.

Chriſtiano digna, reluctandum eſt, unde uelint nolint commendabunt Chriſtianiſmum, & ueritatem agnoſcent: acquieſcentq́; Spiritui pulſanti ad oſtium conſcientiæ illorum, ut obediant ueritati & Euangelio. Eritq́; tandem illis dies uiſitationis, in quo illos ex alto uiſitabit Oriens ille, per uiſcera ſuæ miſericordiæ, nō autem noſtris, illorum'ue meritis. Dies uiſitationis hoc loco in bonam partem ſumitur. Semper Chriſtiana religio, oſores & aduerſarios habuit: qui cùm uera crimina non poſſent intentare Chriſtianis, obijciebant falſa. Inceſſebantur ut infructuoſi in negotijs, & qui nihil conferrent in Fiſcum templorum. Nam apud Gentiles erant ſacerdotes, qui pro ædium tutela pecuniam à plebe extorquebant, quam ipſi priuatim inſumerent. Vocabant ipſos fideles, Aſinarios: falſò obijcientes, quòd caput aſini colerent. Appellabantur inſuper, Deſperati, & perditi, quòd tam fortiter pro Chriſto morerentur. Sarmentitij & Semiſsij, quia ad ſtipitem dimidij aſsis reuincti, ſarmentorum ambitu exurerentur. At id fuit Chriſtianis ſemper ſolatio. Sciunt enim ſe peregrinos in terris agere: inter extraneos facilè inimicos inuenire. Cæterum genus, ſedem, ſpem, gratiam, dignitatem in cœlis habere. De his multa ſcribit Tertullianus in Apologetico aduerſus Gentes. Euſebius in hiſtoria, & pleriq; alij antiquitatis ſtudioſiſsimi.

Chriſtianæ religiōis oſores.
Conuicia aduerſus Chriſtianos.
Aſinarij.
Deſperati & perditi.
Sarmentitij, Semiſsij.

Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum. *Iactis fidei fundamentis, eiusq́; certitudine manifeſtata, in qua per patientiam ad finem uſque perſeuerandum eſt: Sui officij unumquenque admonere pergit, ſpeciales morum paræneſes adducens. Primo loco docet obediendum eſſe Principibus, ſeu ijs, qui nobis præſunt, non alienis, ſed proprijs. Non enim opus eſt ciuem Heduenſem obedire magiſtratui Bizuntinenſi. Præcipit, ut quibus nos uoluit ſubiectos eſſe Dominus, ijs obediamus. Sublimes poteſtates, & Magiſtratus ordinauit Dominus, ijs ergo neceſſe eſt iuxta Dei ordinationem obſequamur. Cùm dicit, Omni humanæ creaturæ: intelligit ſummos magiſtratus. Quod ſtatim per ſpecies magiſtratuum declarat, dicens, Siue regi, &c. Confutat beatus Petrus hac præceptione errorem quorundā, qui exiſtimabant ſe à quauis politica poteſtate liberatos, ubi primùm baptiſmo abluti erant, & facti Chriſtiani. Putantes regnum Chriſti non bene extolli, niſi aboleantur omnes terrenæ poteſtates, & quoduis humanæ ſeruitutis iugum excutiatur. Hoc potiſsimùm errore ducebantur Iudæi, qui quòd filij Abrahæ eſſent, dicebant ſe liberos, & nullius imperio ſe ſubijci debere. Reſponderunt enim domino IESV, Ioan. 8. Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus unquam. Quomodo tu dicis, Liberi eritis? Cauſam ſubiungit, propter quam parendum eſt magiſtratibus. Propter Deum (inquit). Non tantùm hoc nomine obediendum eſt, quo ſupplicium uitemus, quod ſumit de inobedientibus magiſtratus, ſed quòd ipſe Dominus hanc obedientiam præcipit: dicente Paulo Roma. 13. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Ordinauit ergo Dominus, ut obediamus magiſtratibus. Non abs re putauerim dictum, Omni humanæ creaturæ, hoc eſt, omni magiſtratui, ſiue regi, ſiue optimatibus parendum eſt, ne quis tumultuetur, nemini, niſi regi obediendum. Proinde nihil refert rex an dux, comes an conſul ſit, qui præeſt, & publicam tranquillitatem defendit. Literarum monumentis proditum eſt, tria eſſe magiſtratus genera, quibus & tria opponuntur uitia. Primum aiunt, Monarchiam eſſe, hoc eſt, unius principatum, quam nos regnum uocare poſſumus: uidelicet, quòd unus rerum ſummæ præfectus, ad iuſtitiæ & æquitatis normam omnia moderatur. Hic ſi æquitatem negligit, omniaq́; gerit pro animi ſui libidine, iam non rex, ſed tyrannus eſt. Et hoc uitium, Tyrannis uocatur. Meminiſſe debent principes, quòd ipſi principem habeant, Deum, cui niſi obediant,*

Principibus parendum.
Magiſtratus ſunt à Deo.
Humana creatura.
Iudæorū quorundam error.
Tria magiſtratus genera.
Monarchia.
Regnum.
Tyrannus.
Tyrannis.

uindicem aliquando ſentiant. Nemo enim ſe ideo credat magiſtratui & legibus non ſubijci, quòd alijs præfectus ſit, & leges condat: imò hoc magis obſtrictus eſt, quiſquis alijs imperitat. Quærit Plutarchus, Quis imperabit Principi? Reſpondet, Lex omnium regina. Non iſta quidē Lex foris in libris, aut ligneis ſcripta tabulis, ſed uiua illi inſita ratio ſemper conuiuens ac familiaris principi, nec unquam animum ſuo ductu, ſua moderatione deſtituens. Vnde Perſarum rex, unum habebat cubicularium, cui hoc negotij mandatū erat, ut diluculo ingreſſus illi diceret, Surge rex, atque ea cura negotia, quæ te curare uoluit Meſoromaſdes. Eſt certè princeps miniſter Dei ad curam ac ſalutem hominum, uti bona, quæ illi largitur, partim diſtribuat, partim ſeruet. Huc pertinent, quæ III. Reg. III. ſcribuntur de rege Salomone. Secundum genus eſt Ariſtocratia, hoc eſt, Optimatum potentatus, ubi delecti & omnium prudentiſſimi ac ſanctiſſimi uiri, certo numero conſtituti, populo præſunt. Hi ſi neglecta Republica degenerent, & proprijs commodis ſtudeant, magiſtratum quoque malis artibus ambiant, Oligarchæ, dicuntur. Oligarchia autem Ariſtocratiæ opponitur, utpote quæ nil aliud ſit, quàm ſtatus Reipublicæ à paucis adminiſtratæ. Ὀλιγαρχικὸς, paucorum ſtatu gaudens, qui dignitatem partim in cenſu & facultatibus ponit, partim in generis nobilitate. Ariſtocratia ex tyrannide per occaſionem nata eſt: nempe dum uiderent homines, non ſatis tutum eſſe rerum ſummam uni committere uiro, pluribus permittendum exiſtimarunt. At cùm illi etiam in Oligarchas degenerarent, placuit tandem ſummam rerum, Reipublicæ deferre. Eſt tertium genus, Democratia, quam populi regimen, aut Rempublicam poſſumus appellare, ubi ſcilicet imperium apud uniuerſum populum eſt. Hic enim omnes honores, & functiones, per ſuffragia conferebat quibus uidebatur. Hoc plerunque abit in Siſtremma, hoc eſt, Seditionem & conſpirationem, dum nemo patitur ſe cogi in ordinem, ſed unuſquiſq; publicam poteſtatem ſibi totam uendicat, eò quòd populi pars ſit. Noſter Apoſtolus præcipit, ut pareamus magiſtratibus, ſiue rex ſit, ſiue optimates, ſiue Reſpublicæ ſint.

Principi lex imperat.
Lex duplex.
Meſoromaſdes
Ariſtocratia.
Oligarchæ.
Oligarchicus.
Democratia.
Siſtremma.

Siue regi quaſi præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis.

À genere ad ſpecies magiſtratuum deſcendit, ut apertius oſtendat cuiuis magiſtratui obediendum eſſe. Regi quaſi præcellenti, uirtutibus & ſtudio Reipublicæ conſeruandæ. Oportet enim regem & principem uirum eſſe bonum, iuſtum, ſanctum, non pecuniæ & ſanguinis auidum, ſed liberalem, iniuriarum immemorem, & tranquillitatis amatorem. Exod. 18. Numeri 27. Deuter. 1. 16. 17. 2. Paralip. 39. & pleriſque in Pſalmis. Quòd ſi alius ſit, eſt (ait Propheta, Prouerb. 28.) loco rugientis leonis, & urſi eſurientis. Qui tamen tyrannidis ſuæ pœnas dabit nullo unquam tempore finiēdas. Neque ſolùm parendum eſt regi, ſed etiam ijs, quos mittit. id eſt, præſidibus, & qui agunt in Prouincijs, nomine regis, aut principis illas adminiſtrantes. Quòd ſi princeps impium aliquid præceperit, parendum non eſt. Et cùm non pares huic talia iubenti, Dei ordinationi non reſiſtis. Nam Act. 5. Principi ſacerdotum dicenti, Præcipiendo præcepimus uobis ne doceretis in nomine iſto: Reſpondens Petrus & Apoſtoli dixerunt, Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Quid ſi plus exegerit, quàm poſsis tuo cenſu, iuſſeritq; te in carcerem detrudi, quoad ad illius arbitrium perſolueris? Hoc iure, quia ita illi placitum eſt, exemplo Chriſti Matth. 17. ne ſcandalizes, ſolue, & potius ab amicis erogabis mutuò pecuniam, quam ſi non repereris, erogabis annonam: quæ ſi non abundauerit nec fecerit ſatis, patienter tolera carceres potius, quàm alicui ſis offendiculo. Dicebat enim Dominus, Ego autem dico uobis, non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. Et ei qui uult tecum in iudicio contendere, & tuni-

Regis functio.
Præſidibus, & à rege miſsis parendum.
Principū ius.

cam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Dominus tibi aderit, qui nouit qui ſunt ſui. 2.Timoth.2.

Magiſtratus gladiū habet.

Ad uindictam malefactorum, laudem uerò bonorum. *Cauſam aliam adducit cur obediendum ſit magiſtratibus. Quia miſſi ſunt ad puniendos malefactores & bonos conſeruandos, ut ſuppliciorum metu coërceantur ſcelerati: præmijs uerò & laude, ad uitæ puritatem & perſeuerantiam in charitate probi incitentur. Cùm dicit, tanquam ab eo, id eſt, per eum. Quod relatiuum referre poteſt ſiue regem, ſiue Deum. Putarem referendum eſſe ad Deum. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo,* Roma.13. *Dominus enim hoc præcipit,* Pſal.81. *Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iuſtificate. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Laudem pro defenſione & commendatione dicit. quod ex Platone quidam adnotauit leges non ſolum minari pœnam malè agentibus, uerùm etiam probos & bonos præmijs inuitare ad officia. Quanta gratia hodie bene meritis fiat, uiderint homines, qui re uera præmijs inuitandi.*

Regis prudentia & beneficētia.

Regiæ enim eſt prudentiæ & beneficentiæ, ut eos ſummæ rerum præficiat, & primis dignetur honoribus, quos uidet uirtute, atque eruditione cæteris antecellere, ut magnis illos inuitet præmijs ad munus integrè obeundum. Erga illos modis omnibus ſeſe beneficum præſtet, ut mereatur decoro illo nomine honorari, quo Euangelium magiſtratus ornat. Luc. 22. *Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habēt ſuper eos benefici uocantur. Vocantur, id eſt, ſunt, ad morem Hebraicum.*

Vocari ꝓ eſſe.

Quia ſic eſt uoluntas Dei. *Tollit quæſtiones diſputantium & rogantium, Quomodo cœperunt magiſtratus? Quare cùm homines ſint, tantam habent poteſtatem? Reſpōdet, Nihil rogaueris, quando rebus his omnibus intercedit Dei uoluntas. Vult nos ſubditos eſſe magiſtratibus. Eſt ergo parendum. Niſi paruerimus, non modò magiſtratus offendimus, ſed & ipſum Deum, qui uult mandatq; illis obediamus.*

Magiſtratus à Deo.

Vt benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. *Huc nos pellit charitas, ut proximis morbo laborantibus, ſi fieri poteſt, ſuccurramus. Ethnici partim amentia, partim ignorantia, & maledicentia laborant. Vult Petrus illis medeamur. Medebimur autem, & morbo huic occurremus, quando uiderint nos morigeros, & magiſtratibus obedientes. Hi ſi uiderent uos obedientiam Principi debitam exuiſſe, probabiliter damnarent doctrinam Chriſtianam, quaſi omni ex parte æquo & iuſto repugnantem. Cùm aliâs myſteriorum Euangelij ignaros ſiniſtrius de religione Chriſtiana iudicare uideamus. Cauendum igitur ne noſtra inobedientia occaſionem illis demus detrahendi de noſtra religione. Hæc eadem eſt ſententia, cum illa Pauli,* 1.ad Timoth.6. *Quicunq; ſunt ſub iugo ſerui, dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blaſphemetur.* Ad Titū 2. *In omnibus teipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate: ut is, qui ex aduerſo eſt, uereatur, nihil habens malum dicere de nobis.* Ad Philip. 2. *Sitis ſine querela, ſimplices filij Dei, in medio nationis prauæ, atque peruerſæ: inter quos lucetis, ſicut luminaria Mundi, uerbum uitæ continentes.*

Ethnicorum amentia.

Quaſi liberi, &c. *Abuſum, quem multi prætendebant prætextu libertatis Chriſtianæ, tollit. Qui ſerui erant, Baptiſmo ſe liberatos à ſeruitute dicebant, ad hunc modum ratiocinantes: Si dominus impius eſt, indignum planè cui ſeruiat ſanguine Chriſti redemptus. Si uerò pius eſt Dominus, iam maximè iniquum eſt, ut pro ſeruo illum habeat, quem in fide agnoſcit fratrem. Non ijs abſimilia dicunt, qui poteſtatibus ſubijci nolebant. Impium eſt, uirum pium & fidelem, impio & infideli ſeruire, qui uiro pio tanquam ethnicus,*

Baptizati ſerui non eximuntur à ſeruitute.

ethnicus & publicanus eſſe debet. Si pius eſt, fratres ſumus ſanguine Chriſti facti filij Dei, ergo æquales, & non ſubditi maioribus & ſuperioribus, cùm nulli eſſe debeant propter fraternitatis æqualitatem. Reſpondet Petrus, *Non eſt quòd quiſquam ueſtrum ſe titulo libertatis Chriſtianæ magiſtratus obedientia ſubducat. Verè liberi eritis credentes in* IESVM *Chriſtum, non à ſeruitute aut obedientia, quam ſuperioribus & magiſtratibus debetis. Hoc habet charitas, Nemini quicquam debeatis, niſi ut inuicem diligatis. Si quid debetis, id ex animo perſoluendum eſt. Debetis dominis operas ueſtras, has ſoluite. Superioribus iuxta Dei uoluntatem, obedientiam debetis, hanc etiam exhibete. Baptiſmo & fide liberi eſtis: liberi, inquam, à peccatis, ne illa uobis dominentur: A` lege Moſaica, id eſt, umbra & maledictione legis. Cauendum ergo ne libertas Chriſtiana ſit nobis uelamen & inanis excuſatio malitiæ, quaſi liberi, hoc eſt, omni libertate, ſiue ſpiritali, ſiue corporali donati, hoc ne in animos noſtros inducamus. Libertas Chriſtiana ſpiritalis eſt. Seruiendum eſt dominis. Obediendum eſt magiſtratibus, citra tamen contumeliam Chriſtianiſmi. Sed ſicut ſerui Dei, ſumus liberati à ſeruitute Dæmonis, Mundi & carnis. Vt Deo ſeruiamus, qui præcepit magiſtratibus obediamus, & quæ ſunt Cæſaris, Cæſari reddamus, & quæ Dei, Deo. Matth. 22.*

Debitũ ex animo perſoluendum.

Libertas Chriſtiana.

Omnes honorate. *Quid magiſtratibus debeamus docuit: Nunc ſcopum functionum Chriſtianarum breui ſententia comprehendit, & ad particularia officia deſcendit. Ad ſeruandam mutuam beneuolentiam ualdè neceſſarium eſt, ut honorem quiſq; fratribus deferat. Nullum enim eſt ad alienandos animos efficacius uenenum, quàm ubi quis contemni ſe putat. Huc ſpectat, quod Paulus pronuntiat, Roma. 12. Dilectio ſine ſimulatione, odientes malum ſequitur, Honore inuicem præuenientes. Reuerenter exhibeamus noſipſos fratribus. Reuerentia enim uirtus eſt. Cum hac pugnant, inuidia, liuor, obtrectatio, æmulatio. Hæc ſunt uitia, quæ uitæ pacificæ, & tranquillitati Chriſtianæ maximè nocent. Agnoſce ergo quàm neceſſe ſit proximos reuereri & honorare. Honorare proximum, ſeu proximo honorem tribuere, eſt proximi dona agnoſcere, & dotes, illum magnificare, iuuare, non premere: illi concedere, & de illo honorificè ſemper & loqui & ſentire. Iſta uerè exercent, qui ſeipſos abnegant. Hac enim abnegatione, ſeipſos, & proximos uerè agnoſcunt. Non deſunt qui per honorem, omne officij genus intelligant. quibus non repugno, cùm præter reuerentiam, honor ſubuentionem, & quæ uictui neceſſaria ſunt, ſignificet: ut eſt in eo loco Pauli, 1. Timoth. 5. Preſbyteri duplici honore digni, &c. Magis tamen mihi arridet prior interpretatio. Omnes ergo honorate, hoc eſt, quibuslibet deferte honorem, etiam Ethnicis dignitate præditis, etſi uobis præſint. Idq; faciamus obſeruantes in unoquoque ſtatu rationem Diuinæ bonitatis & ordinationis.*

Honor fratribus deferẽdus.

Contẽptus uenenum pacis & amicitiæ.

Honorare proximũ quid eſt.

Honor pro omni genere officij.

Fraternitatem diligite. *Confirmat Petrus quod præcepit de obedientia magiſtratui deferenda: in quo ſita eſt magna pars charitatis. Quàm diligendus ſit frater, ab omnibus prædicatum eſt. Iſte eſt genius, iſta eſt natura charitatis, ut fratrem diligamus. Qui enim uera charitate præditus erit, nunquam ei in mentem ueniet fratres lædere. Quid aliud tota lex uetat, quàm ne proximo aliquam noxam inferamus? Audi Paulum Roma. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit. Item nemini quicquam debeatis, niſi ut inuicem diligatis.*

Fraternitas.

Deum timete. *Sancta & pretioſa eſt res, imò fortiſſimum propugnaculum aduerſus omnia Mundi machinamenta in Chriſtiano homine, timor Dei: qui, quoquo abierimus, nos ſemper ſequatur neceſſe eſt, ſi bene & prudenter nobis conſultum eſſe*

Timor Dei.

uelimus. Hic timor eſt, quò præcipuè metuimus Deum offendere: quia in eo nulla ratio mali: quia maximè bonus. non ſolum autem propter pœnam, aut cruciatus uitandos hunc metuamus, hoc ipſum eſt ſeruorum, non filiorum. Nam uult Deus ut timeatur ab hominibus, non quaſi Dominus, ſed timeatur ac diligatur ut pater, qui adoptionis ſpiritum nobis donauit. Si enim ab initio creati hominis cauſam conſiderauerimus, intelligemus, quia Deus magis ſe patrem uoluit hominum, quàm dominum dici. Nam non ſolùm hoc dixit, Faciamus hominem: ſed, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Similitudo autem ſeu ſimilatio eſſe ſolet filiorum ad parentes, non autem ſeruorum ad dominos. Hic timor, filialis dicitur. neque ſolus eſt in homine, habet enim ſibi annexam dilectionem. Solus uerò timor in homine ſeruilis eſt, & eiuſdem deſperationis. Vocatur'que timor Cain, Iudæ, aut Saulis. Quem qui uolet uincere, uincat eum fide in uerbum gratiæ. Timendum ergo tremendum'que ſemper nobis eſt, ne à recta uia deflectamus: hoc eſt, animos noſtros Dei promiſſis indiuulsè obfirmemus, illisq; ueluti certiſſimè innitamur anchoræ, Fide uiua mutuam exercentes charitatem. In primo mandato dicitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Hic dicitur, Deum time. Hic reuera timor, dilectio & amor eſt. Initium enim ſapientiæ, timor Domini, ait Sapiens. Amans timet, timens amat. Eadem ergo erit ſententia, Diliges Dominum Deum tuum, &c. &, Deum timete.

[Margin: Seruilis timor] [Margin: Deus ſe magis patrē q̄ Dominū dici uoluit.] [Margin: Similatio eſt filiorum ad Patres.] [Margin: Timor Cain & Iudæ, ſeu ſeruilis nihil amoris habet] [Margin: Timoris Dei genius.]

Regem honorificate. *In genere, regem honorandum docuerat. Nunc in ſpecie aperit regi debitum honorem impendendum propter Deum. Quod fiet, ſi regiam poteſtatem & eius monarchiam à Deo datam ueneremur. Potentiam à Deo habet Rex, qua prouidere debet ſub Deo, hoc eſt, defendere ſubditos, iuſtitiam adminiſtrare, clementer corrigere, ſontes & ſceleratos punire, innocētes conſeruare. Atq; quò magis hæc potentia in eo relucet, eò eſt honoratior. De regia & monarchia paulò ante diximus.*

[Margin: Regi debitus honor.]

Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis. *Obſeruandum eſt, quòd licet homini Chriſtiano uti opibus, ſeruitio, idq; genus alijs poſſeſſionibus, inter quas enumerantur ſerui, ut Gene. 12. dum ſcribuntur bona Abrahæ, dicitur, Fueruntq; ei oues & boues, & aſini, & ſerui, famulæ, & cameli. Imò & ſeruus Abrahæ diuitias domini ſui enumerans, Deus (inquit) benedixit dominum meum ualde, & magnificatus eſt, deditq; illi oues & boues, argentum & aurum, ſeruos & ancillas. Seruitus ergo non aduerſatur Chriſtianiſmo. Seruus opponitur libero ſiue ingenuo. Cœpit eſſe ſeruitus in Cam filio Noe, ante cuius peccatum non erat. Eſt ergo enata ſeruitus è peccato, & facta eſt pœna impudentiæ. Meritò ſeruiunt, quibus eſt ſeruile ingenium, & in quo omnes affectus mali dominantur. Peccato ipſius Cam filij Noe occaſionem ſubminiſtrauit patris ebrietas. Vnde Ambroſius ait, Manebat antè quàm uinum inueniretur, omnibus inconcuſſa libertas, nec hodie ſeruitus eſſet, ſi ebrietas non fuiſſet. Quidam naſcuntur ſerui, cùm ex uernis ſiue ancillis naſcuntur. Alij uerò fiunt ſerui, iure gentium, hoc eſt, ex captiuitate: uel iure ciuili, cùm homo liber maior uiginti annis ad pretium participandum ſeſe uenundari paſſus eſt. Serui autem (inquit Iureconſultus Pomponius) ex eo appellati ſunt, quòd captiuos uendi Imperatores iuberent, ac per hoc ſeruare nec occidere. qui & mancipia dicuntur, eo quòd ab hoſtibus manu caperentur. Hactenus de origine, genere, & conditione ſeruorum. De quibus hic loquitur ſeruis Apoſtolus mancipia erant, non famuli ſiue miniſtri, quales hodie ſunt. Erant ſerui facti Chriſtiani, qui putabant iniquum, ut quos Chriſtus redemiſſet, eos ſeruitute ſibi deuinctos haberent Domini profani, uel fidelis fidelem retineret ſub iugo: cùm in Chriſto non ſit liber, uel ſer-*

[Margin: Seruitus nō aduerſatur Chriſtianiſmo.] [Margin: Seruitutis origo.] [Margin: Seruitus ante uini uſum non erat.] [Margin: Mancipia.]

uus

uus,maſculus uel fœmina.Vnde aut fugitiui aut male fidei ſerui,nomen Chriſti blaſphemabant.Fuerũt huius opinionis olim Iudas Galilæus,Saducus, & Spartacus,& plerīq; alij,illorum diſcipuli ad hæc uſq; tempora,qui libertatem Chriſtianorũ non intellexere. Non uult tamen noſter Apoſtolus,ſicut neque Paulus 1.Corint.7. ita te addictum ſeruituti,ut credas te peccare,ſi citra fraudem, & cum pace domini libertatem aſſequi poſſis. Cur enim non liceat meliorem conditionem amplecti in re qualibet, præcipuè cùm hic nihil neque in Deum ipſum,neque in proximum peccetur? Hortatur ergo & admonet noſter Apoſtolus ſeruos,ſui officij,& in miſera conditione conſolatur, feruorem & æſtum impatientiæ eorum reſtinguens. Serui,ubiubi fueritis, nolo exiſtimetis ſeruitutem hanc corporalem,qua dominis ſubiecti eſtis, repugnare libertati Chriſtianæ, quæ à peccatis uos liberat.Sed ſubditi eſtote,hoc eſt,obedite dominis ueſtris. Cùm addit,In timore:ſeruorum ſupercilium, faſtum & contemptum retundit. Nihil enim eſt quod hæc magis reprimat, quàm timor.In timore,cum omni reuerentia, & amore propter Deum,cuius gratia domini ſunt.Hunc locũ declarat & amplificat Paulus ad Epheſ.6. Serui (inquit) obedite dominis carnalibus,cum timore & tremore,in ſimplicitate cordis ueſtri,ſicut Chriſto:non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed ut ſerui Chriſti,facientes uoluntatem Dei ex animo:cum bona uoluntate ſeruientes, ſicut domino,& non hominibus.Scientes,quoniam unuſquiſque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino,ſiue ſeruus,ſiue liber.

Iudæ Galilæi error.

Timoris uirt⁹.

Non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. Occupatio eſt. Tacitæ obiectioni ſatisfacit,præueniens, ne tumultuoſuli & impatientes reſponſent, dicentes,Parati ſumus obedire dominis noſtris, ſed excarnificant nos ipſos, & miſerè tractant. nempe uirgis,baculo, & huiuſmodi nos uelut beſtias & bruta ad operas deducunt,tenuiſſimum uictum ſuppeditant, nihil uerò ueſtimentorum largiuntur, nihil humanitatis erga nos exercent, omnia pro ſua libidine agunt.Reſpondet Petrus, Obediendum eſt non ſolùm bonis & modeſtis,id eſt,æquis, iuſtis & humanis, ſed etiam dyſcolis,hoc eſt,prauis,aſperis & difficilibus: niſi quid præcipiant pugnans cum uoluntate Dei. Quod ſemper exceptum eſſe debet,per generalem hanc regulam, Oportet Deo magis obedire,quàm hominibus.

Dyſcoli.

Hæc eſt enim gratia,ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias,patiens iniuſte. Iſte eſt modus loquendi inſolitus, propter quem obſcura eſt hæc ſententia,qua adducit rationem, propter quam obediendum eſt dominis, ſiue humanis ſiue aſperis.Hæc eſt gratia. dictum eſt pro eo quod eſt,hæc eſt laus & gloria,ſiue,Illud demum meretur laudem & gratiam;ſiquis patiens iniuſtè,tolerans æquanimiter iniuriam iniuſtè illatam,ſuſtinet triſtitias,id eſt,moleſtias. Propter Dei conſcientiam. dictum eſt pro eo quod eſt,propter iuſtam cauſam Dei: utputa pro Euangelij & fidei defenſione pati.Conſcientiam Dei,dicit,cùm quis bene ſibi conſcius eſt coram Deo, de ſua innocentia.Iſte eſt huius clauſulæ ſenſus: Illud gratum eſt Deo, & laudabile, Si quis iuſtus patiens eſt in afflictione,quam pro re iuſta,& de qua probè conſcius eſt coram Deo,patitur.

Gratia pro laude & gloria.

Conſcientia Dei pro iuſta cauſa.

Quæ enim eſt gratia,ſi peccantes, & colaphizati ſuffertis? Hæc ſententia ab oppoſito præcedentem declarat. Quæ enim gratia,id eſt, quæ laus, quæ gloria eſt,ſi peccãtes & colaphizati,id eſt,Si propter ueſtra maleficia patimini,id eſt, uapulatis & torquemini,merito pœnas luitis.Sed ſi benefaciẽtes, hoc eſt,ſi propter benefacta,& propter iuſtitiã & æquitatis defenſionẽ affligimini & pœnas luitis, eaſdéq;

patienter ſuſtinetis, hæc eſt gratia apud Deum, id eſt, illud meretur laudem & gloriam & apud Deum, & apud homines. Hos enim dicit Beatos, dominus, Matth. 5. *Beati, inquit, qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam.* Colligamus ex his, qui propter ſua malefacta pœnas luunt, eaſdemq; patienter tolerant, agentes gratias Deo, pœnitentes ſui ſceleris, & uitæ ſceleſtæ, commendandi ſunt, in tanto patientiæ bono. At nõ dicendi ſunt martyres, ſed exempla quædam & imagines, ut alijs ſint in exemplum, qui illorum miſeria & calamitate perterriti oderint peccatum & amplexentur uitæ puritatem. Martyres autem in cauſa uera pro fidei defenſione afflicti & cæſi, teſtimonium perhibent ueritati. De ijs multa ſcripſit beatus Auguſtinus aduerſus Donatianos Petilium & Gaudentium.

Martyres.

In hoc enim uocati eſtis. *Ad patientiam hortatur, argumento ab exemplo Chriſti & profeſſione Chriſtiana, ſumpto. In hoc uocati eſtis, id eſt, ad crucem baiulandam & preſſuras ferendas, deſtinata eſt à ſuſcepto baptiſmo ueſtra profeſſio. Nõ eſtis aſciti ad pompas, ad purpuram, uoluptates, diademata, honores. Iſta non promittit religio Chriſtiana in hoc Mundo. hoc tantum pollicetur, quod Paulus dicit 2. ad Timoth. 3. Omnes qui piè uolunt uiuere in Chriſto, perſequutionem patientur. Ad ſeruos hunc dirigit ſermonem, ut patienter ferant dominos ſuos: ita tamen ut & nobis competat, dicente Chriſto Ioannis 15. Si me perſequuti ſunt, & uos perſequentur: quia nõ eſt ſeruus maior domino ſuo. Dominus & magiſter preſſuras & afflictiones in hoc Mundo eſt paſſus: non eſt ergo quod cauſemur, ne hic crucem, contemptum, & facultatum direptionem patiamur. Omnia enim huiuſmodi ſunt Mundo expoſita.*

Chriſtiana profeſsio crucẽ habet comitem.

Fideles decet eſſe patientes.

Quia & CHRISTVS paſſus eſt pro nobis. *Exemplum Chriſti proponit, non ſolùm ſeruis, ſed etiam toti Eccleſiæ & familiæ Chriſti, quò alacriores ſimus in tolerandis afflictionibus, nobiſq;, quandiu hîc agimus, nil aliud quàm preſſuras polliceamur, quas cùm habuerimus, intelligamus nos non eſſe noſtra expectatione fruſtratos, imò eaſdem patienter amplexantes, ut indices ueræ diſciplinæ Chriſtianæ excipiamus. Nam Chriſtus, etſi innocentiſſimus fuit, ab ijs tamen pœnis non fuit immunis: non ſuo, ſed noſtro tantum demerito. Mortem noſtra gratia tulit, ut ſalutem in eo cõſequeremur, ne perderemur, ſed per ipſum amiſſam patriam recuperaremus. Dicebat ille Ioannis 10. Animam meam pono pro ouibus meis. Hoc & ab Iſaia capite 53. dictum eſt, Propter ſcelus populi mei (loquitur Deus) percuſſi eum. De ſe ipſo, in Ieremia capite 11. ait, Ego autem ſicut agnus innocens & ductus ad uictimam neſciebam. Cùm enim neſciret peccatum, pro nobis peccatum factus eſt. Et ſicut agnus, cùm ducitur ad uictimam, non repugnat, ſic uolens paſſus eſt, ut deſtrueret eum, qui mortis habebat imperium, humilians ſe uſque ad mortem: mortem autem crucis. Hic agnus non ſolùm ſanguine ſuo nos redemit, ſed & lanis operuit (ait Hieronymus) ut algentes infidelitate, ſua ueſte calefaceret, & audiremus Paulum dicentem Galat. 3. capite: Quotquot in* CHRISTO *baptizati eſtis,* CHRISTVM *induiſtis. & Romano. 13. Induimini* IESVM CHRISTVM. *Hac ſententia Petrus miram habet gratiam, qua ſeruorum conditionem extollit, & maximè commendat. Cùm dicit, Seruos etiam ſine culpa, à dominis impuris, improbis, & duriſſimis afflictos, imitatores eſſe dominicæ paſſionis.*

Afflictiones indices diſciplinæ Chriſtianæ.

Chriſtus agnus nos redemit & lanis cooperuit.

Vobis relinquens exemplum, ut ſequamini ueſtigia eius. *Occupatio eſt, qua ſatisfacit tacitæ obiectioni. Ne putaueritis* CHRISTVM *afflictiones ſolùm noſtræ redemptionis cauſa toleraſſe. Id etiam factum eſt, ut nobis abſol*

Chriſtus patiẽtiæ exemplar.

abſolutum patientiæ exemplar fieret. Ipſe enim in hoc poſitus eſt, ut eſſet lux Mundi. Luce regimur & ductamur. Erit ergo nobis ut præuius,& ob oculos poſitus, ut eius ſequentes ueſtigia,& patientiam habentes,in aduerſis læti & gaudentes duremus. Facit ad hæc,quod ille Matthæi 16. dicebat, Si quis uult poſt me uenire, abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam,& ſequatur me. Item,Qui non baiulat crucem ſuam, & ſequitur me,non eſt me dignus. Huc pertinet quod dicitur Ioannis 2. Qui dicit ſe in CHRISTO *manere,debet ſicut ille ambulauit,& ipſe ambulare.*

Qui peccatum non fecit. *Tacita antitheſi hortatur ad ea quæ decet nos facere, ut Chriſti imitatores ſimus. atque diſtinctis articulis membris'ue* IESV *Chriſti puritatem,animumq́; eius ad tolerandas pro nobis afflictiones docet. Is peccatum non fecit: qui totus purus eſſet,imò etiam ipſa puritas,à quo,qui puri ſunt,puritatem & innocentiam accipiunt.Opponamus per elegantem antitheſim,membrum, Nos uerò impuri & peccatores,carne & peccato cõſuti. Tamen ipſe afflictiones nõ propter ſe,ſed propter nos,cùm adhuc inimici eius eſſemus,ſuſtinuit. Non eſt ergo mirandum ſi perſecutiones patimur: cùm ipſe,qui peccatum non fecit afflictus eſt. Hic locus deſumptus eſt ex Iſaiæ cap.53.Vide quæ ſcripſimus in eum locum,Et peccatum in eo non eſt.1.Ioã.3. Cùm Deus & homo eſſet,non poterat in eo eſſe peccatum. Fuitq́; eius humanitas ſtatim ab initio cœleſtibus omnibus donis & gratijs cumulatiſsima.* Chriſtus peccatum non fecit. Homines carne & peccato conſuti.

Nec inuentus eſt dolus in ore eius. *Ad patientiam hortari perſeuerans Phariſæorum propulſat temeritatem,qui obſeruabant quomodo* IESVM *in ſermone caperẽt. Matth.22.Mar.12.Luc.20.Qui ſuapte natura ueritas eſt,doloſus eſſe nequit. Natura ipſa Chriſtus ueritas eſt. Eſt igitur in quo nulla doli ratio inueniri poteſt. Nos uerò dolis,mendacio & hypocriſi farti ſumus, & tanquam pannus menſtruatæ opera noſtra. Non eſt igitur,cur reſponſare & conqueri debeamus,ſi affictamur, & perſequutiones patimur. Cùm is,in quo dolus neque eſt,neque eſſe poteſt, noſtri gratia languores,dolores & opprobria portauit:& expertus eſt omnia, ſecundum ſimilitudinem noſtram,præter peccatum.* Phariſæorum temeritas.

Qui cùm malediceretur,non maledicebat. *Iſtud eſt abſolutiſsimum patientiæ exemplar.Cùm primores Iudæorũ Scribæ & Phariſæi conuiciarentur, multaq́; opprobria & conuicia in Chriſtum conijcerent, haberetq́; Dominus grauiſsima ſcelera & maledicta, quæ in aduerſarios clamoroſos Iudæos eiaculari uerè potuiſſet, tantum abeſt reſponſarit,& maledicta in illorum capita reiecerit,ut pro illis Patrem rogauerit,dicens,Pater,ignoſce illis. Atque cæcitatis illorum nuſertus adiecit, Quia neſciunt quid faciunt. Quod Luc.6. docuerat, Diligite inimicos ueſtros, benefacite ijs qui uos oderunt.Benedicite maledicentibus uobis,& orate pro calumniantibus uos. Hoc exemplo & re ipſa efficaciſsimè exhibuit. Ad hæc facit,quod Paulus Roma.12. docet.Benedicite perſequentibus uos,benedicite & nolite maledicere. Qui cùm malediceretur, id eſt,maledictis inceſſeretur,non maledicebat,id eſt,maledicta non reijciebat, ſeu maledicta non retaliabat.* Patientiæ exemplar Chriſtus.

Cùm pateretur,non comminabatur. *Cùm pœnis affligeretur, uarijsq́; tormentis cruciaretur,non comminabatur uindictam & ultionem. Qui diuina ſua uirtute & potentia poterat cœlitus fulmine iaculato, aut terra dehiſcente, aduerſarios omnes perdere,& in profundũ abyſſi demittere & ſubmergere,nil iſtorum minatus eſt: ut doceamur,ſi indigna patimur,qui homunciones & nihili ſumus,ne ſuperbè reſpon-* Chriſti patientia.

ſemus, ultionem & uindictam minitemur, & eandem modis omnibus quæritemus, ſed Deo patri uindictam relinquamus.

Tradebat autem iudicanti ſe iniuſte. *Tanta fuit* IESV *Chriſti patientia, ut cùm indigna pateretur, & ad mortem ductaretur, nulla uteretur comminatione. Tradebat ſe iudicanti iniuſtè, hoc eſt, permittebat ut Pilatus terrenus iudex ipſum iniuſtè condemnaret, hoc uolens fecit, uoluntariè crucem ſubiuit. Dicebat enim Ioannis 10. Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam. Græcis eſt* παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως, *Tradebat autem ei, qui iuſtè iudicat. Dicit Apoſtolus, Cùm Chriſtus pateretur non minabatur ultionem, ſed uindictam faciendam relinquebat Patri & Deo, qui iudicat omnia iuſtè. Ait enim Deutero. 32. Mihi uindictam, & ego retribuam. Sciebat patrem eſſe iuſtum iudicem, qui ut nemini facit, irrogat'ue iniuriam: ita nullam illatam, permittit impunitam. Obſeruemus diligenter ex his, & perdiſcamus omnem uindictam tradere Deo, iuſto, uero, & æquo ultori. Vindicandi cupiditatem abijciemus, ſi arrogantiam extinguamus. Arrogantia enim ad uindicandum incitat, dum ſe quiſque meliorem putat, quàm ut alteri cedere debeat. Si fieri poteſt, cum omnibus hominibus pacem habeamus. Quod ſi per impiorum artes & tyrannidem non licet, uindictam committamus iuſto iudici: interim rogantes Deum, ut pacificè omnia componat.*

Vindicta Deo commiſſa.

Iniuria tãdem nõ manet inulta.

Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, *Quæ hìc ſcribit Apoſtolus, magna ex parte mutuauit & tranſcripſit ex Iſaiæ teſtimonio, cap. 53. Credendum eſt, & fide tenendum,* IESVM *Chriſtum de Spiritu ſancto conceptum, & ex intacta immaculatáq; uirgine natum, cò huc ueniſſe, ut ſe ſanctum holocauſtum in cruce Deo patri offerret, pro toto genere humano. Succumbebamus enim turpiter, & iam peccatis onuſti, nihil quàm æternum ſupplicium expectabamus. Sed ille ſua miſericordia, pro nobis ſeipſum offerens, factus eſt peccatum, id eſt, hoſtia pro peccato. Et id eſt, quod dicit, ipſum tuliſſe peccata noſtra in corpore ſuo, ſuper lignum. hoc eſt, in cruce, cùm penderet moribundus pro nobis, & loco noſtro, qui indigni eramus, ipſe purus & innocens ſeipſum obtulit Deo Patri: qua hoſtia ſatisfactum eſt pro nobis. Et tulit peccata noſtra, id eſt, expiauit, hoſtia ſui corporis, peccata quæ nos æternæ morti addixerant. Aut, ut gloſſa habet, tulit pœnam pro peccatis debitam.*

Vt peccatis mortui, iuſtitiæ uiuamus. *Quandiu in carne & mortali hac uita duramus, ex uitiata carne propenſi ſumus ad peccandum. Inſurgunt uitia & concupiſcentiæ, ſed non ſunt perficienda, id eſt, his non eſt complacendum. Quod ut huic morbo medeamur, moriendum eſt ipſi peccato. Hoc eſt quod Paulus ad Galat. 5. ait, Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum uitijs & concupiſcentijs. Quod fit, dum ueterem hominem abnegamus, & Chriſto adhæremus, ut in nouam uitam reſuſcitemur: & Deum colamus, non mortuis operibus, ſed fidei uiuæ fructibus. Carni autem ad hunc modum facilè reſiſtemus clauis, id eſt, Dei timore & amore cruci eam affigentes, cum affectibus & deſiderijs. Id eſt, ita Chriſto adhæreamus, & de eo ſemper rogitemus, ut quanquam caro ſit uiua, & adhuc moueat ſe, tamen non poſsit perficere quod uelit, cùm manibus ac pedibus ligatis, cruci ſit affixa, & inuita ſpiritui ſubiecta. Fideles ergo hìc uiuunt, & moriuntur peccato. Hoc eſt, crucifigunt carnem. Et licet ſentiant carnem tumultuantem, non tamen illi conſentiunt. Quare hoc modo, dum moriuntur ipſi peccato, uiuunt iuſtitiæ, id eſt, iuſtificant*

Mori ipſi peccato.

Claui ad refellendam concupiſcentiam.

ficantur, & Deo uiuunt à qua iuſtificatiõe, tanquã à radice, exeunt bona opera, & fru-ctus ipſi, dũ ambulant ſpiritu, ieiunijs, orationibus, eleemoſynis, & huiuſmodi pijs operi-bus intenti, non modò carnis petulantiam, ſed omne quod ſpiritui aduerſatur, reprimunt. Opera bona.

Cuius liuore ſanati eſtis. *Non deſunt qui legant Cuius liuore ſanati ſumus. Locus eſt ab Iſaia cap. 53. deſumptus. Liuor, eſt ueſtigium plagæ in cute, uel tu-mor ex plaga concretus. In Pſalmo, uocauit interpres cicatricem. Putruerunt & cor-ruptæ ſunt cicatrices meæ. Nomine liuoris intellexit Propheta uniuerſitatem plagarum in corpore Chriſti. Vt quemadmodum eius mors fuit uita noſtra, ita & liuor eius, ſiue uniuerſitas plagarum eius fuit ſanitas noſtra. Nam mihi debebatur mors. Hanc mea cauſa ſubiuit Chriſtus: ergo mors illius, mea uita eſt. Similiter debebantur mihi pla-gæ, quas paſſus eſt, imò & omnis dolor, quem tolerauit. Ergo dolores & liuor illius ſunt mea ſanitas & emundatio à peccato, cui pœna debebatur. Pſal. 102. Qui propi-tiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de in-teritu uitam tuam.*

Liuor. Cicatrix. Liuor Chriſti ſanitas noſtra. Chriſti mors eſt mea uita.

Eratis enim ſicut oues errantes. *Elegans eſt allegoria, qua nos confert ouibus balantibus & ſine paſtore errantibus. His explicat miſeriam noſtram, ſimul & immenſam Dei beneuolentiam & gratiam erga nos, cùm paſtorem noſtrũ adducit Chri-ſtum. Errantes oues dicit, quæ à uia aberrarunt. Omnes (ait Iſa. 53.) nos quaſi oues erra-uimus. Et Pſal. 118. Erraui ſicut ouis quæ perijt. Quæ in Euangelij parabola Matth. 18. boni paſtoris atq; ſoliciti humeris reportata eſt. Quæ ſint oues iſtæ errabundæ, declarat Iſaias eodem, & ſequenti textu. Vnuſquiſq; à uia ſua declinauit. Eandem ſententiam plu-ribus uerbis explicat Paulus Ro. 3. ex Pſalmis, Non eſt iuſtus quiſquam, non eſt intelli-gens, non eſt requirens Deum. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum, &c.* Errantes oues.

Sed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem & epiſcopum animarum ueſtrarum. *Magnitudinem diuinæ gratiæ erga nos adducit, non recedens ab alle-goria, cùm dicit paſtorem epiſcopum. Eſt epiſcopi, non ſolum paſcere, ſed etiam de rebus neceſſarijs proſpicere, ut docetur Ioan. 10. Luc. 15. & Ezech. 34. Ante fidem ſuſceptam, ſeu antequam Chriſtum recepiſſemus, eramus uelut oues balan-tes, & ſine paſtore, imò prædæ expoſiti eramus. Sed poſteaquàm Chriſtum cognoui-mus, & eidem fide uiua adhæſimus, nihil eſt quod uereamur. Nempe ſuppeditabit ille diligenter quæ uſui erunt, tum animæ, tum corpori. Paſtor eſt uigilantiſsimus, non ob-erunt lupi. Dicit enim ille Ioan. 10. Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Et epiſcopum, id eſt, Superintendentem, & neceſſarijs omnibus proſpicientem. Pſal. 33. Oculi enim domini ſuper iuſtos, & aures eius ad preces eorum, ut ex omnibus tribulationibus eorum liberet eos. Venerabi-lis Beda legit, paſtorem & uiſitatorem animarum ueſtrarum. Quia uiſitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent. Viſitat quotidie ipſam, quàm in nobis infudit, lucem, ne deficiat ſeruando, imò ut creſcat iuuando. Huc pertinet quod Paulus ait Hebræ. 7. Hic autem eò quòd maneat in æternum, ſempiter-num habet ſacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper uiuens, ad interpellandum pro nobis.*

Epiſcopus eſt paſtor. Epiſcopus.

CONCILIATIO.

PVGNANTIAM *in ſe habere uidetur hic locus, Qui aliquando non populus,*

nunc

nunc autem populus Dei: cùm populus Dei ſint electi omnes, quos ante Mundi conſtitutionem elegit Deus. Reſpondeo, Creatione & prouidentia omnes, ſiue pij, ſiue impij ſunt populus Dei. Sed ſoli pij & electi fideles, ſunt populus Dei, iuxta electionem & prædeſtinationem, qui licet modico tempore, perperam & malè diuerſentur, ueluti oues errantes, non tamen pereunt de manu & miſericordia Domini. Et uelut oues errantes, in caulas reducuntur: ita & ij pœnitentia & Dei gratia, in domicilium redeunt. Cùm ſint ij, quos in peculium habet Dominus IESVS *Chriſtus, & acquiſiuit ſuo ſanguine, ut ſint genus electum, gens ſancta, populus acquiſitionis, regale ſacerdotium, ut paulò antè dictum eſt. Dicebat enim Dauid, Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius. Paulus & Paulo ſimiles, cum perſequerentur Eccleſiam Dei, erant populus Dei, iuxta electionem & prædeſtinationem, ſed non ſecundum præſentem iuſtitiam: ob blaſphemiam: & tam execrabile facinus commiſſum in Deum & Eccleſiam eius. Quoquò uertant electi, ſemper ſunt populus Dei, qui nuſquam omnino deſerentur. Nam Ioan. 10. Non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu domini Dei. Nihil ergo pugnantiæ eſt in eo loco, Qui nunc populus Dei, ſemper populus Dei fuit, ſecundum prædeſtinationem: ſed ſecùndum præſentem iuſtitiam, aliquando dicebatur non populus Dei. Vide adnotatum in Scholio.*

Populus Dei.

Electi nō pereunt.

LOCVS *hic, Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis. pugnare uidetur cum eo Prouerb. 29. Qui timet hominē, citò corruet. Et Prouerb. 7. Fili, honora Deum, & ualebis: præter eum uerò ne timueris alienum. Reſpondeo, Quicquid honoris hominibus debemus, id exhibendum eſt, quòd in eis fulgor aliquis diuinus reluceat: ut puta, Magiſtratus dominatio, uirtus eximia, aut aliquid huiuſmodi. Omnia enim in gloriam Dei facienda, hortatur Paulus. Quare non corruet, qui hominem propter Deum reuerebitur. Obediendum eſt dominis & magiſtratibus, quos reuereri & timere debemus, quando ita placitum eſt Deo, & ab eo ordinatum & conſtitutum.*

Honor homini debitus.

DICTIO.

Peregrinum. Indigena.

HEBRAEI *Peregrinum uocant, qui eſt ex obſcura progenie, & non conſtat ex qua familia prodierit. Econtra eſt Indigena, qui eſt clarus ex ſua proſapia, cuius anteceſſores longo tempore urbem aliquam incoluerunt. Aliquando Peregrinum ponunt pro inuſitato, admirando & ſtupendo, quod inauditum eſt.*

Dyſcolus. DYSCOLVS, *latinè difficilis dicitur. unde dyſcolia, difficultas.*

Liuor. LIVOR, *eſt ueſtigiū plagæ in cute. Hebræis ſignificat tumorē ex plaga concretū.*

Mariti & uxoris officia. CAP. III.

Vxores. Coloſ. 3. c Epheſ. 5. c 1. Timoth. 2. c

SImiliter & mulieres ſubditæ ſint uiris ſuis, ut & ſiqui non credunt uerbo, per mulierum conuerſationem ſine uerbo, lucrifiant conſiderantes in timore caſtam conuerſationem ueſtram. Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti ueſtimentorum cultus: ſed qui abſconditus eſt, cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples. Sic enim aliquando & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo, orna- *bant*

Mulieres] uxores, & infra. Et ſi] etiam. In timore] quū inſpexerint cū reuerentia caſtam, &c. Nō ſit, &c.] ſit ornatus nō externus qui ſit eſt in crispatura (ſiue contextu) capillorum, aut appoſitiōe auri, aut amictu ueſtiū, aut palliorum, ſed qui, &c. In icorruptibi-

bant ſe, ſubiectæ proprijs uiris. Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocans: cuius eſtis filiæ, bene facientes, & non pertimentes ullam perturbationem. Viri ſimiliter, cohabitantes ſecundum ſcientiam, quaſi infirmiori uaſculo muliebri impartientes honorem, tanquam & cohæredibus gratiæ uitæ: ut non impediantur orationes ueſtræ. In fine autem: omnes unanimes compatientes, fraternitatis amatores, miſericordes, modeſti, humiles. non reddentes malum pro malo: nec maledictum pro maledicto: ſed econtrario, benedicentes, quia in hoc uocati eſtis ut benedictionem hæreditate poſsideatis. Qui enim uult uitam diligere, & dies uidere bonos: coërceat linguam ſuam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum, inquirat pacem & ſequatur eam: quia oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. uultus autem Domini ſuper facientes mala. Et quis eſt, qui uobis noceat, ſi boni, æmulatores fueritis? Sed & ſiquid patimini propter iuſtitiam: beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini: dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus ueſtris, parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti uos rationem de ea, quæ in uobis eſt, ſpe. Sed cum modeſtia & timore, conſcientiam habentes bonam: ut in eo quod detrahunt uobis, confundantur qui calumniantur ueſtram bonã in Chriſto conuerſationẽ. Melius eſt enim ut benefacientes (ſi uoluntas Dei uelit) pati, quàm malefacientes. quia & Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis: ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, uiuificatos autem ſpiritu. In quo & his qui in carcere erant ſpiritibus, ueniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Quod & uos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſurrectionem IESV Chriſti, qui eſt in dextera Dei, deglutiẽs mortẽ, ut uitę ęternę hæredes efficeremur: profectus in cœlũ, ſubiectis ſibi angelis & poteſtatibus & uirtutibus.

Sara. Geneſ. 18.b
Mariti. 1. Corinth. 7.a
Prouerb. 7.c. & 11.d
Roma. 12.d
1. Theſſa. 5.d
Pſal. 33.c
Lingua.
Matth. 5.a
Timor.
Sanctificare Chriſtum.
Pati propter Chriſtum. ſupra 2.c
Hebr. 9.d
Roma. 4.b
Arca Noe. Geneſ. 6
Matth. 24.d
Luc. 17.f

litate] habeat ornatũ incorruptibilitatẽ, nẽpe ſpiritũ placidũ ac quietũ, qui ſpiritus eſt in cõſpectu Dei magnifica ac ſumptuoſa res.
pertimentes ullam] perterritę ullo pauore
In fine] in ſumma
compatiẽtes,] uel ſimiliter affecti, quaſi dicat, mutuo affectu tangamur,
modeſti,] affabiles, humani,

uultus] reſpectus
boni,] genitiuus eſt.
ſatisfactionem omni poſcẽti, &c.] reſpõdendũ cuilibet petenti ut loquamini de ea.

modeſtia & timore,] manſuetudine & reuerentia,
confundantur] pudefiant.
calumniantur] cõuiciãtur, inceſſunt, perſequuntur.
mortificatos] mortificat⁹ q̃dem carne, uiuificatus
expectabãt Dei patiẽtiã] expectabatur Dei lenitas
Quod & uos, &c.] cui⁹ figurę nũc reſpõdens baptiſmus nos quoque ſaluos reddit, quo nõ carnis ſordes abijciũtur, ſed quo fit ut bona conſcientia bene reſpõdeat apud Deum.

Vxoris fũctio.

Vir caput mulieris.

Soboles eſt rei pub. ſeges.

Samaritana mulier.

Similiter & mulieres ſubditæ ſint uiris ſuis. *Optimæ uxoris partes deſcribit. Viris ſuis uxores neceſſe eſt ut obediant: uiris, inquam, etiam Ethnicis: ſi (ut Paulus ait) conſenſerit uir infidelis habitare cum illa. In re familiari & domeſtica primas habeat uir, qui caput eſt mulieris. Ita enim ab exordio Mundi conſtitutum eſt, Geneſis 3. Sub uiri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. Quando coniugium Chriſtianum rectè inſtitutum eſt, reliqua Reipublicæ officia melius & rectius habent. Nam ſi rectè inſtituatur ſoboles per omnes uirtutum gradus, melius promouebunt ex ſancto illo coniugio procreati. Eſt reuera reipublicæ ſeges ipſa ſoboles, quam ſi grando aut tonitru corruperit, meßis nulla erit ſpes reliqua. Vt ergo ſanctum ſit coniugium, Petrus præſcribit uxori ſua officia. Primò ut maritum ſanctè reuereatur, huius imperium agnoſcat, hunc ſyncerè & uerè amet. Obſeruabis quòd Petrus, Suis, ſignificanter dicit, id eſt, proprijs uiris: ut commendet fidem matrimonij, excludens perfidiam & ſcortationis uanitatem. Samaritana mulier, Ioan. 4. quinque uiros habuit, ſed non ſuos, id eſt, proprios. Hæc uxorum ſubiectio ſiue obedientia, intelligatur ſemper citra Creatoris contumeliam, iuxta dictum Apoſtoli in Actis, Oportet obedire Deo magis quàm hominibus. Hac ſententia Petrus ferit eos, qui dicebant coniugium diſſolutum eſſe, ſi una partium ad Chriſtum accedebat, altera manente in infidelitate. Si pars infidelis conſentit habitare cum fideli, maneat fidelis, & obediat. In hanc ſententiam ſubſcribit Paulus, 1. Corinth. 7.*

Matrimonium non diſſoluitur religione impari.

Diuortium ob cõtemptam religionem.

Vt & ſi qui non credunt uerbo, per mulierum conuerſationem ſine uerbo lucrifiant, conſiderantes in timore, &c. *Cauſam ſubiungit cur diuerſa & impar religio non diſſoluat connubium, ſed maneat ſubdita uxor uiro ſuo, in his quæ nihil prorſus aduerſantur religioni Chriſtianæ: quia ſi infidelis uxori fideli tam moleſtus eſſet ſua perfidia, qua aut uxori uera religio relinquenda eſſet, aut relinquendus maritus, nullaq́; eſſet ſpes, ut ille dogma Chriſtianum recipiat, tunc Paulus 1. Corinth. 7. ait, Quòd ſi infidelis diſcedit, diſcedat: non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater, aut ſoror in huiuſmodi. In pace autem uocauit nos Deus. Id eſt, cùm omnia Dei præcepta huc tendant, ut cum omnibus hominibus, quantum fieri poteſt, pacem habeamus: ego Paulus in matrimonij uinculo doceo pacem ſectandam. Cùm ergo concordia conſtare non poßit, niſi per abnegatam religionem, & ueram pacem Dei interruptam, agè, ad ueram pacem & tranquillitatem aſpirare licet, per diuortium. Satius enim eſt diſceßiſſe à marito, quàm defeciſſe à Deo: ſiquidem nulla tua culpa à te diſcedit, ſuo malo diſcedat. A fine & fructu argumentatur noſter Apoſtolus: ut ſi qui non credunt uerbo, id eſt, ſi qui uiri ſunt infideles, lucrifiant, ad Chriſtum adducantur, & pro lucro habeantur mulierum conuerſatione, ſine uerbo. id eſt, non quòd uelim mulieres docere & interpretari literas ſacras, ſed uiros ſua modeſtia, fide, uerecundia & ſancta conuerſatione in conſenſum religionis pertrahant. Conſiderantes in timore, id eſt, dum conſiderant cum reuerentia & pro amore ſanctam conuerſationem ueſtram. id eſt, integritatem uitæ ueſtræ oriri & naſci ex fide & Chriſtiana religione, moueantur ad hanc ueſtram profeßionem Chriſtianam, & uitæ integritatem amplexandam, quam uident & agnoſcunt in uobis tot tantisq́; uirtutum ornamentis ſplendeſcentem. Solet probitas & morum integritas in aduerſarios non omnino perditos & deſperatos ualidiores ſtimulos iaculari, atque plus roboris habere, quàm docta*

Mulieres non doceant.

Morum probitas plus ualet ꝙ docta diſputatio.

docta diſputatio.

Quarum non ſit extrinſecus capillatura,&c. *Hortatur noſter Apoſtolus ad integritatis, pudicitiæ, & modeſtiæ ſtudium, reprimens luxum muliebrem, quem ſibi uelut congenitum habet ſuperſtitioſulum illud genus muliebre. Non præcipit ut ſordido amictu ueſtita prodeat Mulier. Eſt certè modus in rebus. Sed habitum gerat, qui nulli ſit offendiculo, & uitæ ſanctæ reſpondeat. Hoc fiet ſi audiatur Tertulliano ſcribenti de cultu fœminarum libellum, cuius concluſio hæc eſt, Prodite uos iam (inquit) medicamentis & ornamentis extructæ Apoſtolorum, ſumentes de ſimplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos uerecundia, & ſpiritus taciturnitate: inſerentes in aures ſermonem Dei, annectentes ceruicibus iugum Chriſti. Caput maritis ſubijcite, & ſatis ornatæ eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, & plus quàm in auro placebunt. Veſtite uos ſerico probitatis, byſſino ſanctitatis, purpura pudicitiæ. Taliter pigmentatæ Deum habebitis amatorem. Prohibet ergo Apoſtolus ne calamiſtratæ prodeant mulieres, quæ dum ad ſpeculum ſe comunt annus eſt, ut auro intertexto, & pendulis ab auribus collo'ue margaritis, & holoſerica purpurea'ue ueſte formam ſuam neſcio quo lenocinio commendent, & medietate corporis ceruſſa minio'ue deliniti, uirorum oculos ad libidinem ſolicitent. Hoc genus fuci & calamiſtri ſi arguit in muliere, quantò magis in uiro, qui nihil magis in delicijs habet, quàm calamiſtro operam nauare, ut comptus & pigmentatus prodeat ad ſuam libidinem. Horum conſortium abominabile, ad multam & innominatam mollitiem alliciens, abijciendum eſt. In quod inuehit Ouidius,*

> *Sint procul à uobis iuuenes ut fœmina compti:*
> *Fine coli modico forma uirilis amat.*

Muliebris luxus reprehenditur. *Mulierũ ornatus quales eſſe debent.* *Vir calamiſtratus fugiendus.*

Sed qui abſconditus eſt cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples. *Externum cultum, pretioſas & exquiſitas ueſtes, quas ætates uariæ mutant, & iuxta mores uarios, diuerſiſſimas habent, damnans, interni hominis cultum & ornatum commendat. Vocat hominem cordis abſconditum, animum & mentem hominis piam. Vult fœminam eſſe animo & mente incorrupta, ut nihil agat iuxta muliebrem mollem'ue affectum, intemperantiam, rixas, iracundiam, ambitionem, arrogantiam, procacitatem, in primis autem loquacitatem fugiat. Sed ambulet in incorruptibilitate ſpiritus quieti & modeſti, id eſt, ſit tacita, mitis, manſueta & tractabilis. qui ſpiritus quietus & modeſtia ornatus in muliere eſt locuples in conſpectu Dei, id eſt, magnificus, ſplendidus, & ſummè placens Domino Deo. Sunt enim ueræ diuitiæ uirtutes animi, quas neque ærugo, neque tinea, neque fures demoliuntur. Quemadmodum enim apud profanos homines, quæ pluris empta, & maiore ſumptu comparata ſunt ornamenta, meliora & ſpecioſiora creduntur: ita pluris fiunt in conſpectu Dei dotes animi ex maiore & feruentiore fide procedentes: non autem illa corporis ornamenta, quæ re uera ad deſideria carnis facienda, ſeruiunt. Elegans eſt periphraſis, cùm ait, Abſconditus homo cordis in incorruptibili, id eſt, animus ipſe immortalis. Cùm dicit Cordis, non intelligit membrum illud internum, quod primum eſt uiuens & ultimum moriens: ſed uoluntatem ipſam, quæ noſtrarum operationum eſt principium, in incorruptibili eſt, quia immortalis eſt. Hic homo internus eſt, qui renouatur de die in diem, autore Pau-*

Veſtimẽtorum uarietatẽ damnat. *Cultus internus curandus.* *Homo cordis.* *Diuitiæ ueræ.* *Fidei feruor.* *Dotes animi quæ meliores.* *Homo abſconditus.* *Cor primũ uiuens.*

lo, 2. Corinth. 4. Licet is (inquit) qui foris eſt noſter homo corrumpatur, tamen is, qui intus eſt, renouatur de die in diem. Hunc ornatum internum, etiam apud Pythagoràm ſola lege naturæ ductum, fuiſſe commendatum legimus, nec immeritò, cùm uera mulierum ornamenta, pudicitiam, non ueſtes eſſe oporteat. His conſonum eſt Propertianum illud, Ampla ſatis forma, pudicitia. Legito cap. 3. Iſaiæ, de his ornamentis, qualia futura ſunt.

Lex naturæ. Mulierũ uera ornamenta.

Sic enim aliquando & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo ornabant ſe, ſubiectæ proprijs uiris. Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocans. Quò lucidius euidentiusq; negotium aperiat, exemplum ſanctarum mulierum proponit. Sanctæ mulieres in ſacris literis commendatæ, uiris proprijs ſubditæ erant, quæ ſeipſas uarijs uirtutum & ſtudioſarum operationum coloribus ornauerunt. Luxum illum & externum nimium corporis cultum negligentes. Hoc idem ergo à uobis faciendum eſt, ſi fideles & coram Deo formoſæ eſſe deſideratis. Celebratiſſimi nominis multæ fuerunt, è quarum numero unam protrahit, Saram ſcilicet, quam, ut Abrahamum patrem omnium credentium propoſuerunt, ita & Petrus matrem proponit omnium fidelium fœminarum. Quemadmodum qui credunt in filium Dei, filij ſunt Abrahæ, qui exemplar eſt piè & uerè credentium: ita & quæ ſubditæ ſunt uiris ſuis uxores, filiæ ſunt Saræ, quæ exemplar eſt omnium fidelium uxorum. Sara enim fuit Abrahæ ſubdita, & hunc dominum uocauit. Hæc eſt reuerentia. Iſte eſt uerus timor caſtus, quo uiros ſuos amare debent uxores. Cùm dominum uocat, magno honore & maxima obedientia uirum ſuum reueretur. Iſte fuit Saræ ornatus internus, cum externa coniunctus modeſtia. Et ſicuti uiro non placuit uxor (hoc enim non poſtulabat uir ſanctus) cum eo ornatu, qui foris apparet, cincinnis & criſpatura capillorum: ita nec illa uiri animum uoluit ſtulto illo metu ſibi demereri, quo quàm plurimæ ab alieno toro metuentes, ſeſe in gratiam (ut uidentur) maritorum curioſius comunt & componunt, quò ſic ſcilicet uxoria illi contenti & uelut illecti forma, alienæ carnis deſideria non ſequantur. Sed is contrà ornatus tantùm illi ſanctiſſimæ mulieri curæ fuit, quo homo internus, homo genitura Dei innouatus, magnificus & conſpicuus eſt coram Deo, cui omnia patent, qui interna iuxtà atque externa omnia cognoſcit. Typus fidelium fœminarum eſt Sara. Si quæ dici uolunt filiæ eius, hanc imitentur neceſſe eſt.

Mulieres ſanctæ in exẽplũ propoſitæ.

Sara pbẽ mulieris exẽplar.

Sara typus fidelium fœminarum.

Benefacientes, & non pertimentes ullam perturbationem. Hortatur fœminas ad uitæ puritatem & opera pietatis. In quorum exercitio, nullo abducantur timore aut tremore fidelibus fœminis indigno. Non induant fœmineum illum pauorem, quo ſolent de nihili rebus exanimari. Hunc enim foras mittere ſolet & debet perfecta charitas, quoniam non ad Deum, ſed ad pœnam potius ſpectat. tametſi hoc genus muliebre & fœmineum ſuperſtitioſulum eſt, re inani frequenter expaueſcens & deceptum: ſed debet hic pauor abeſſe omnino à ſanctis mulieribus, quæ depoſito illo, totas ſeſe Deo committant ac dedant. Obſeruabis hunc accuſatiuum, Perturbationem, non eſſe tranſitiuum, ſed reciprocum, iuxta proprietatem Atticorum qui ſic loquuntur: gaudere gaudium, furere furorem, timere timorem, ita hoc loco pertimere perturbationem. quod fit cùm quis in rebus nihili ubi nihil periculi eſt, exanimatur, timens ſibi, cùm tamen nihil timendum ſit. Concludamus ex hoc cõtextu, Quemadmodum qui facit opus Abrahæ habens eius fidem, fit filius eius: ita fideles fœminæ

Pertimere perturbationem.

fœminæ ornatum & uirtutem Saræ imitantes, filiæ ſunt Saræ. Hoc *facientes, ſequemur ſpiritu ſpiritum ipſum, omnes per Iſaiam capite 51. exhortantem, Attendite ad Abraham patrem ueſtrum, & Saram quæ peperit uos.* Sara filiæ.

Viri ſimiliter cohabitantes ſecundum ſcientiam. *Maritorum officia præſcribit, reprimens quorundam ſupercilium, imperium, & tyrannidem, qui clamitant, Vir eſt caput mulieris: habemus ergo uitæ & necis poteſtatem. omni imperio imperitare poſſumus uxoribus noſtris in quauis re, etiam iuxta noſtram libidinem: ab illis parendum eſt nobis. Sed uiris huiuſmodi frænum imponit Apoſtolus, dicens, Viri, cohabitate uxoribus cum ſcientia. Vera & ſolida ſcientia eſt, quæ malos & tyrannicos affectus reprimit. Nihil uerius eſt quàm Virũ caput eſſe mulieris. Sed caput has habet partes, ſine quibus indignum eſt titulo capitis. Imò tali uiro dicendum eſt id, quod uulpes illa (ut eſt in fabulis) inuento capiti dixit, O quale ſine cerebro caput. Caput conuiuit cæteris membris, conſulit, et eſt uitæ dux. Ita & maritus ſit uxori iucundus conuictor, conſultor, & uitæ dux commodus. Sint ergo uiri non ut pecora, ignorantes, ſed uelut cognoſcentes & ſcientes, hoc ſodalitium à Deo inſtitutum eſſe, atq; myſterium & ſymbolum Chriſti & Eccleſiæ continere. Hoc ſi perſpexerint, ſancta, & non laſciua erit conuerſatio.* Vir eſt caput mulieris. Sciẽtia uera & ſolida. Capitis partes & functio. Matrimonij commendatio.

Quaſi infirmiori uaſculo muliebri impartientes honorem. *Cauete ô uiri, ne uxores habeatis ut ancillas, ut concubinas. Nolite has deſpicere, ſed illis aliquid honoris deferatis. Has enim Dominus dedit uobis in adiutorium. Huius beneficij memineritis. Robur et affectuum moderatio eſt uirorum: imbecillitas autem & infirmitas mulieribus eſt congenita. Ob id conſtantius & æquius feratis, ſi quid ab illis per imbecillitatem factum'eſt. Frequenter enim uſu uenit, ut quæ tenerrima & fragiliſsima ſunt in re familiari uaſa, utilia magis & neceſſaria ſint. Vocat mulierem infirmum uaſculum ob imbecillitatem ſexus. Non deſunt qui honoris uocabulo intelligant quicquid uſui eſſe debet, iuxta ſtatum & proprias facultates à uiro miniſtrandum eſſe uxori. Magis autem mihi arridet prior interpretatio.* Vxores uiri habeant non ut ancillas. Mulier uaſculum infirmũ.

Tanquam & cohæredibus gratiæ uitæ. *Secundò arguit à dignatione Dei, qui mulierem æquauit uiro in promiſsis Euangelicis. Sunt enim cohæredes gratiæ Diuinæ, uitæ æternæ participes factæ, & iuxta hominem interdum æquales, propterea familiarius & benignius tractandæ ſunt, & non ob ſexum contemnendæ. Ad hunc modum qui ſanctè et iucundè conuiuit maritus, honorem defert infirmiori uaſculo muliebri, id eſt, ſuæ uxori, ut Chriſtus Eccleſiæ ſuæ ſponſæ. Quemadmodum enim Eccleſia filios ſpiritales ſuo ſponſo Chriſto parit: ſic & uxor, quæ in hoc poſita eſt ut filios afferat, uiro ſuo liberos parit, ſanctamq; prolem in Chriſto nutrit, gubernat, atq; in re familiari & domeſtica inſtruit, quò parentibus ſint obſequentiſsimi, & poſteris, ſi ſuperuixerint, uices rependant.* Vxores cohæredes ſunt uitæ æternæ. Eccleſię et uxoris ſymbolum. Vxoris fũctio.

Vt non impediantur orationes ueſtræ. *Tertium hoc argumentum eſt ab utili. Si ſecundum ſcientiam uxoribus uiri cohabitauerint, non mediocrem fructum & utilitatem conſequentur. nempe non interrumpentur orationes & preces eorum. Vbi enim contentiones et iurgia ſunt, preces nequeunt eſſe puræ. Cùm beneficij uitæ æternæ participes & cohæredes ſunt, neceſſe eſt ut etiam commune habeant ſtudium cum uiris, ad hanc uitam æternam. Hoc eſt, adniti debent, ut ſtudeant, et uiris fiant ſociæ. Hoc eſt, communia habeant bona tum temporalia tum ſpiritualia: & fiant ſociæ precationum, ieiuniorum, uigiliarum, eleemoſynarum, & huiuſmodi. Impediuntur* Matrimonialis cõuictus pacificus. Orationis impedimentum.

orationes peccato. Qui ſanctam exercet in matrimonio conuerſationem, ſemper beneſacere & rectè operari dicitur. Ac ſemper orat qui bene facit, & rectè operatur. Ergo ſecundum ſcientiam uxori cohabitans, fructum habet continuatæ & non interruptæ orationis, quam commendat Chriſtus, Lucæ 18. Oportet ſemper orare & non deficere.

In fine autem, omnes unanimes. *Vulgatiſſima translatio legit in fide. Apud multa tamen Latinorum exemplaria legi, In fine. Græcis eſt, τὸ δὲ τέλος, id eſt, in ſumma uerè. In unum colligit generalia omnium officia, quæ ſingulis ordinibus, ac ſi ſingularia & propria præſcriberentur, faciunt ſatis. Quid deceat magiſtratus, dominos, ſeruos, uxores, maritos facere, docui. In immenſum auctum faceret hæc epiſtola, exantlatosq; labores depoſceret, ſi ſingulis ordinibus propria officia deſcriberet Apoſtolus. qui ueluti tam longæ narrationis pertæſus, ut paucis & in compendium abſoluat, ait, In fine, hoc eſt, in ſumma uero, ſeu poſtremo. Iſta eſt generalis omnium*

Inſtitutio omnium officiorum. Vnanimitas in quouis conuictu.

officiorum inſtitutio prima ab omnibus & ſingulis obſeruanda, Omnes ſint unanimes. In fide & pacifico conuictu concordes eſtote. & non ſint (ait Paulus 1. ad Corinth. 1.) in uobis ſchiſmata. ſitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia. Diuerſa ſunt opera, diuerſi operarij. una tamen ſentētia. Diuerſæ manus, & membra diuerſa, unus tamen animus & unus conſenſus.

Compatientes. *Si unanimes ſumus, ueluti unum corpus ſumus: in quo membris illud familiare & congenitum eſt ut uno membro malè habente, reliqua etiam in*

Compati.

doloris ſenſu cōmunicent. Ita & uos, compatientes eſtote, id eſt, mutuo tangamini affectu. Sunt enim quos aliena ne tantillum quidem moueant. Audiamus Paulum ad Hebræ. 13. huius loci interpretem. Mementote (inquit) uinctorum, tanquam ſimul uincti: & laborantium, tanquam & ipſi in corpore morantes. Iob 30. Flebam quondam ſuper eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

Fraternitatis amatores. *Mutuam charitatem, & eam quidem Chriſtianam dilectionē docet, de qua Chriſtus in Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet,*

Fraternitas minor amicitia.

quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Vult Apoſtolus, quemadmodum fratres maiore uinculo amicitiæ coniunguntur, quàm qui amici dicuntur: ita & proximos noſtros ut fratres ducamus.

Miſericordes. *Ad benefaciendum ex animo. Imò ex ipſis uiſceribus (quæ He-*

Miſericors. Viſcera.

bræi miſerationes uocant) propenſi ſimus. Quemadmodum parentū uiſcera non poſſunt non miſeratione & pietate moueri, uiſo filio neceſſitatem patiente: ita & erga proximum morbo ſiue ſpiritali, ſiue corporeo, aut neceſſitate quauis alia laborantem, uiſcera noſtra moueantur, huic propenſi ſimus ex animo, & pro affectu ſuppetias ferre. Præmium maximum hos manet, iuxta uerbum Chriſti, Matth. 5. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Non eſt ergo lapſu proximi gaudendum. Lapſus, releuetur tua opera, ſi fieri poteſt.

Modeſtus.

Modeſti. *Modeſtum dicimus, qui ſe alijs accommodat, quantum cum Deo licet, in omnibus rebus. Seu cuius conſuetudo & modus uiuendi facilis commodusq; eſt o-*

Moroſuli.

mnibus. Modeſti, id eſt, affabiles. Sunt enim moroſuli quidam, & tam difficiles, quibus cum nulla ratione poſſumus benignè & affabiliter agere. Huc pertinet quod Paulus ad Philipp. 4. ait, Modeſtia ueſtra nota ſit omnibus hominibus.

Humilis. Arrogantia.

Humiles. *Vosipſos abnegate, nulla ducamini arrogantia, quæ nulli cedere uult, & nullo cōtenta modo ambit, nunquam quieta ſed æmula. Dicebat præceptor noſter*

Chri

Chriſtus in Euangelio, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.

Non reddentes malum pro malo, &c. *Hæc eſt ueræ charitatis functio. Non retaliemus malum malo, conuicium cõuicio. Nam ſi cum ſceleſtiſsimis hominibus conuicio decertaueris, tu tantiſper illorum compar efficeris, dum paria & conſimilia reddere conaris. Qui conuiciatur tibi, improbus iure cenſetur, ſi conuicijs retaliaueris, eodem iure malus & improbus iudicaris. Audiamus ad hæc exhortationẽ* IESV *Chriſti, Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico uobis non reſiſtere malo. hoc eſt, iniuria, ſeu conuicio non eſt conuicium repellendum. Paulò poſt ait, Audiſtis quia dictum eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis, Diligite inimicos ueſtros: benefacite his, qui oderunt uos, & orate pro perſequentibus et calumniantibus uos, ut ſitis filij Patris ueſtri, qui in cœlis eſt. Huc pertinet quod dicebat Salomon, Prouerb. 24. Ne dicas, quomodo fecit mihi, ſic faciam ei. Ad Roma. 12. Noli à malo uinci, ſed uince in bono malum. Quemadmodum ignis igni non ſolet extingui, ſed aqua: ita nec malum malo, ſed bono & patientia.*

Charitatis functio.

Quia in hoc uocati eſtis, ut benedictionem hæreditate poſſideatis. *Redit iterum ad patientiam cum magna afflictorum conſolatione. Quãdiu hic uerſamur, nunquam abſolutam illam benedictionem, quæ nos manet, aſſequemur. Imò in hoc poſiti ſumus, at uarijs laceſsiti iniurijs, & miſerijs afflicti, patientia duremus, ſcientes nos his medijs & hac uia omnia hæc pericula & Mundi machinas technasq; euaſuros, tandemq; benedictione illa iure hæreditario, non ſine ingenti gaudio fruituros in Chriſto, per quem omnia ſunt nobis acquiſita.*

Qui enim uult uitam diligere, & dies uidere bonos; coërceat linguam, &c. *Autoritate Dauidis confirmat quæ dixit de ea uita, quam aſſequuturi ſunt beatam, dum hic ſpiritalem uiuunt non reddentes malum pro malo. Volunt uitam qui regnum mortis & peccati oderunt, diligentes ea quæ ſunt ſpiritus, ut in ipſis ſit nouus ille homo ex iuſtitia & ueritate. Rurſus, qui uult uidere dies bonos, id eſt, liberari à conſcientia peccati, habeat gaudium in Spiritu ſancto, & pacem illam quæ exuperat omnẽ ſenſum. quemadmodum ſcribitur Prouerb. 15. Secura mens, quaſi iuge conuiuium. Volentibus hanc uitam aſſequi, (id eſt, uerè liberari à regno mortis & peccati,) imò & gaudentibus in Domino, admonitiones & leges iuſtitiæ præſcribit. Coërceant (inquit) linguam ſuam à malo, id eſt, maledictione, detractione, iniuſtitiæ approbatione. Et cohibeant labia ne loquantur dolum, id eſt, mendacium, malam doctrinam, hypocriſim. Declinent, hoc eſt, diuertant à malo opere, quod uetus homo requirit. & faciant bonum, quod nouus homo ille internus poſtulat. Intimo cordis deſiderio requirant pacem, hoc eſt, animi trãquillitatem, & aſſequutam magis ac magis ſequantur: quoniam in hac uita non poteſt eſſe perfecta & abſoluta. Vt illud ſemper maneat, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. &c. Poteſt & in hunc ſenſum dici, Qui enim uult uitam diligere, &c. id eſt, qui delectatur, & gaudio geſtit in ſpiritali uita, uultq; non guſtare mortem, ſecundum illud Ioannis 8. Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non guſtabit in æternum. Sed uult dies uidere bonos, ea dexteritate, qua omnia ſuccedant feliciter, & ſanctè ſibi proſpiciat: coërceat linguam ſuam. &c.*

Velle uitam.

Linguam coërcere à malo.

Quia oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorũ. *Argumento à dignatione Dei hos exuſcitat ad fructus fidei exercendos. Quia iuſtis,*

Iuſtis nihil deeſt.

hoc eſt,

hoc eſt,timentibus & requirentibus Deum,nihil deerit,ne ſecundum corpus quidem. Iuxta illud,Quærite primùm regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijciëtur uobis.In quos iugiter defigit oculos paterna illa Dei benignitas, ne quis noceat in re ſalutari, ut ſemper audiat præſtoq; ſit omnibus inuocantibus eum. Tribulari quidem ſinit, & ſpiritu conteri, ſed in ſalutem.quandoquidem hac uia itur ad gloriam.Eleganti allegoria fauorem Dei erga iuſtos explicat,cum dicit, Oculi Domini ſuper iuſtos,&c.ſumpta à more magnatum,qui cùm alicui arrident & fauorem præſtant,nutu quodam oculorum benignè aſpiciunt:aut ſi loquuntur,aures præbent.Si uerò abominentur,ſurdis auribus & conniuentibus oculis eos auerſantur.

Oculi Dei ſuper iuſtos.

Vultus autem Domini ſuper facientes mala. *Perterret qui uitam uiuunt impuram,eoſdemq; hortatur ut ab impuritate ad uitæ ſanctimoniam ſeſe conferant. Argumento à Dei ultione ſumpto. Deus iratus præſentißimus ultor eſt ijs, qui faciunt mala. Qui ergo cupit Deum ſibi propitium, illiusq; iram & ultionem effugere, ſit beneficus, neminem lædat, malum malo non repellat: ſed patiens & modeſtus, paci tantum & concordiæ ſtudeat. Deus fauore benignißimo reſpicit bonos,malos autem iratis & uindicibus intuetur oculis. Vultus in Scripturis frequenter pro indignatione accipitur.Ideoq; dicit Apoſtolus,uultum Domini ſuper facientes mala.*

Beneficus.

Dei fauor.

Vultus pro indignatione.

Et quis eſt qui uobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? *Poſteaquam innocentiam & uitæ puritatem, quam omnes inducre debent, docuit: oſtendit quòd ſi in hac uitæ integritate pergant, hoc eſt, mala malis non retalient, ſed ſumma cum modeſtia ambulantes,abſolutißimum patientiæ exemplar* IESVM *Chriſtum ſibi proponant et imitentur,quis illos affliget?quis illis nocebit? Nemo certè.Non angeli,quibus cum inita eſt per Chriſtum amicitia.Non dæmones. Nam Chriſtum & fidem habent,quibus aduerſus Satanam & eius aſſeclas uictores fiunt. Quòd ſi malos habent homines,tyrannos,& antichriſtos, afflictionem quidem temporalem patiuntur,ſed læti ſunt expectantes æternam uitam cum ſummo gaudio.Si boni,id eſt, rei bonæ fueritis æmulatores.Genitiuus eſt Boni.*

Timentibus Deũ nihil nocebit.

Sed & ſiquid patimini propter iuſtitiam, beati. *Magna afflictorum conſolatio.Argumento à præmio & cauſa ſumpto. Cauſam dicit iuſtitiam et ueritatis defenſionem.Præmium explicat,dicēs hos uerè beatos dici.Beatos quidem ſpe, quandiu hic uiuunt,qua non cōfundentur,cùm pulſauerit Dominus.Sed et ſiquid patimini propter iuſtitiam:id eſt,ſiqui ſunt tanta cæcitate ducti, qua etiam benemeritos & ſanctißimè uiuentes perſequantur, memineritis ſermonis Domini, Matth.5. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.Item,Beati eſtis cùm maledixerint uobis homines, et perſequuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos mentientes,propter me.Gaudete in illa hora, & exultate,quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis.*

Beati in ſpe.

Patientes propter iuſtitiam.

Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini. *Verbo Chriſti pro ueritatis defenſione oppreſſos conſolatur, ne tyrannorum minis territi animos deſpondeant,aut quouis modo nutent. Minacia & fulminea uerba intonant huiuſmodi tyranni, nihil modeſtiæ habent, ſed ueluti Cyclopes è fornace amarulentiæ & truculentiæ prodeunt unoculi, uirgis, equuleo, tormentis inenarrabilibus muniti,nihil aliud quàm minas & afflictiones intentant. Sed timorem, id eſt, terrorem eorum ne timueritis. Imò ne turbemini quidem labaſcentes aut nutantes.*

Tyranni & eorum uerba minacia.

Timorem timere.

Audite

Audite præceptorem Chriſtum, Matth.10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.

Dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus ueſtris. *Tyranni non ſint uobis pauori & terrori. Eſt enim dominus Deus uobis pauor & terror: iuxta Iſaiæ dictum cap. 8. unde hic locus Petri deſumptus eſt. Omnia (inquit) quæ loquitur populus iſte, coniuratio eſt: & timorem eius ne timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipſum ſanctificate: ipſe pauor ueſter, & ipſe terror ueſter, & erit uobis in ſanctificationem. Quemadmodum magnificatur & glorificatur Dominus, non quòd magnitudo eius & gloria auctum & acceſsionem maiorem faciat: ſed hunc magnum & glorioſum ex animo pronuntiamus, agnoſcentes & laudantes eius magnificentiam & gloriam. Ita dum ſanctificamus Dominum, huic non accreſcit ſanctitatis titulus. Quare in cordibus & animis noſtris hoc facere, id eſt, ſanctificare iubemur. Si enim ſanctitatis eius perfectionem habuerimus, hoc eſt, ſi uiuam fidem & fiduciam in ipſum induerimus, non tantum ore ſanctificabimus, ſed & in cordibus noſtris hunc adorabimus. In quibus, ut in templo ſancto ſuo, habitat, dum iſta & uolumus & meditamur. Dici poteſt & in hunc ſenſum, Quicquid uobis acciderit, aut intulerint tyranni, nolite reſponſare & perturbati eſſe: ſed ſanctificate Dominum. id eſt, glorificate, gratias agẽtes illi, tanquam boni conſulentes, quod patimini. Hunc ſanctum eſſe ſentite & magnificè honorate, qui eſt omnium bonorum fons & ſcaturigo.*

Deus pauor & terror noſter.

Deum magnificare & glorificare.

Sãctitatem habere.

Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti uos rationem de ea, quæ in uobis eſt, ſpe. *Quemadmodum nemo ſe Academicum, Peripateticum aut Stoicum profitetur, niſi diſciplinam iſtius, illius'ue profeſsionis teneat: ita Chriſtiano nomine indigni ſunt, qui ſuæ profeſsionis Chriſtianæ fidei & Spei in Chriſtum, & unicum Meſsiam mediatorem ignari ſunt. Quare nolite fidei hoſtes exacerbare: ſed ſi defenſioni eſt locus, rogaueritq́; uos aliquis de ueſtra profeſsione, Reſpõdete quæ è Symbolo fide tenetis. Nolite humanis rationibus & diſciplinis agere. Fide reſiſtite. Hanc pro clypeo habetote. Idq́; uult Petrus faciatis, ob iuſtas cauſas. Non enim ſanctum canibus dandum eſt, nec contentione uerborumq́; pugna cum aduerſarijs pugnandum eſt. Sed ſi qua eſt ſpes unde religionis ueſtræ ſtudium magis putetis promouendum, aut aſſerenda fuerit gloria Chriſti (quam nulla ratione obſcurare negare'ue debemus) tunc reddenda erit ratio, ut non blaſphemetur nomen profeſsionis noſtræ. Aliâs tacendum eſt ob iuſtas cauſas. Non enim Dominus, Prophetæ, Apoſtoli'ue ſemper aduerſarijs reſponderũt. Nam iudicium & delectus in reſponſione requiritur. Sola Chriſti gloria & proximi utilitas in hoc negotio curanda eſt. Parati eſtote ad ſatisfactionem. hoc eſt, ſiue excuſationis ſiue defenſionis gratia prompti eſtote ad reſpondendum quibuslibet deſiderantibus cognoſcere, qua fiducia ducamini, dum contemnitis hunc Mundum, & afflictiones æquanimiter toleratis.*

Chriſtiani.

Fides pro clypeo habenda.

Fidei reddenda ratio ob iuſtas cauſas.

Reſponſio delectum habeat.

Sed cum modeſtia, & timore. *Cùm reſpondere licebit, nolo (ait Petrus) uos indignabundos & contumelioſos eſſe, ueluti infenſos & furibundos, ſed cum modeſtia & ſuauitate quadam manifeſtantes ueſtram profeſsionem. Nolo præterea uos armis, & uerborum tumore niti, ſed omnia eſſe iuxta præceptoris noſtri naturam & ingenium, mitia & ſuauia.*

Reſponſio ſit modeſta.

Conſcientiam habentes bonam, &c. *Qui uolunt, quod maximè neceſſarium iudicant, animis hominum imprimere, ſemel & iterum repetunt, ut firmius tenaciusq́;*

eiuſq; hæreant, quæ docentur. Repetit Petrus, *quæ ſuperius ſecundo capite obſeruanda*

Conſciẽtia bona.

mandauit. In primis curandum eſt habere conſcientiam bonam, hoc eſt, animum ſibi bene conſcium, fiducia plenum, & totum à Chriſto pendentem. Qui hanc habet conſcientiam, alacriter ferre poteſt omnia. Vt confundantur: *id eſt, pudefiant in eo, quod detra=*

Calumniari.

hunt de uobis tanquam ſceleroſis & malefactoribus. Hi ſunt, qui calumniantur. hoc eſt, mendacijs & ſubdola ratione uos uexant, & falſa crimina intendunt, uidentes ueſtram bonam conuerſationem in Chriſto, quam negare nequeunt. Confundantur, inquam, non ſecus, atque Phariſæi Chriſtum interrogantes & eius opera reprobare uolentes mendacijs & impoſturis. Ad hæc faciunt, quæ ſcribit Paulus ad Titum 2. Verbum ſanum ſit, & irreprehenſibile, ut is, qui ex aduerſo eſt, uereatur, nihil mali habens loqui de uobis. Aut, Date operam bonis operibus ex bona conſcientia coram Deo, ut qui calumniantur ueſtram conuerſationem in Chriſto: hoc eſt, qui uos rident, dum ea quæ ſunt ſpei ueſtræ explicatis, falſaq; crimina uobis aſſcribunt, dum uenerit magnus ille retributionis dies, confundantur & pudefiant, uidentes uos à Chriſto coronatos, & gloria ornatos, ſeipſos uerò reprobos, & confuſione dignos.

Melius eſt enim ut benefacientes (ſi uoluntas Dei uelit) pati, quàm malefacientes. *In cauſa bona & iuſta, imò & propter Deum afflictiones patienter tolerare ſatius eſt, quàm in negotio iniuſto, ſiue pro aliquo facinore. Beati enim (dicebat ille Matth. 5.) qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Qui maleficiunt, præter id quod turpitudinis ſuæ perpetuam*

Conſciẽtię flagellum.

habent comitem pœnitentiam, & conſcientiæ ſuæ flagello ſemper torquentur, uoluptatis ſuæ nullum referunt emolumentum. Pluris faciendi ſunt, & commendatione maiore di=

Act. 13. b
4. reg. 9. c. d. e. f
Voluntas Dei pro re neceſſaria.
Donatiſtarum inſania.

gni, ſancti, Iob plagis & Tobias cæcitate percuſſi, ut patientia probarentur, quàm Elimas magus & Ioram, qui ſceleratæ ſuæ uitæ pœnas dederunt tam horrendas. Obſerua: cùm dicit, Si uoluntas Dei uelit. in idem redit, quod alibi dicit, Si neceſſe fuerit. Ne imitemur Donatiſtas (aduerſus quos elegantiſſime ſcripſit Auguſtinus) qui Scripturæ autoritatem, quæ ad bonum patientiæ faceret, ad manum habentes, ſtatim ſeipſos præcipites dabant in mare, aut interimebant, aut plagas ſibi inferebant. Iſta non eſt Dei uoluntas, hoc non eſt neceſſarium ut fiat. Non uult Deus noſipſos interimamus, uarias pœnas & tormenta ſubeamus, eademq; ultro nobis & ſine cauſa acceſſamus. Hoc poſtulat Deus ut fidem & mutuam amplectamur charitatẽ, ambulemus in luce & uitæ puritate. Quod dum hìc peregrinamur, ſi infortunia aduerſitates'ue contigerint, patienter feramus. Dedita opera non illa quæramus, ſed nobis ab alijs inflicta æquo animo patiamur. Dicamus ergo, Si uoluntas Dei uelit. hoc eſt, quando ita placitum eſt Deo, aut Deo permittente & uolente fit nobis iniuria, accidit infortunium, aut alia huiuſmodi, æquanimiter feramus.

Quia & Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis. *Argumento ab exemplo ſumpto hortatur ad patientiam. Videtur mihi*

Chriſti beneficia exemplum uitæ & redemptio.

Petrus duo afferre Chriſti beneficia. Exemplum uitæ in Chriſto, & redemptionem. Sed per occaſionem digreſſione quadam redemptionem adducit. Quod ad exemplum attinet, dictum eſt ſuperius, ſecundo capite, Quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut ſequamini ueſtigia eius. Ipſe iuſtus, purus, & innocens patientiſſimam uixit uitam, afflictiones noſtra gratia lubens tulit: Nos uerò impuri & iniuſti, quantò magis afflictiones æquo animo tolerare debemus? exemplo Chriſti admonemur nil aliud, dum hic uerſamur, quàm afflictiones aſſiduas nobis proponi: atque in his exer=

citi,

citi, ad quæuis mala faciem obſirmare. Quantum attinet ad redemptionem, oſtendit Chriſtum omnium ſeculorum & ætatum eſſe ſalutem. Primo loco dicit, *Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Qui locus duo inſinuat, Chriſtum ſemel paſſum, & Chriſtum pro peccatis noſtris paſſum ſeu mortuum.* Ex Paulo, *Hebr.* 9. *docemur,* Sine *ſanguinis effuſione & hoſtia munda & ſancta non fieri remiſsionem. Sed Chriſtus, uera, pura, & innocens hoſtia, ſemel oblatus eſt ad exhaurienda peccata. Semel, inquam, ait* Paulus *inibi, in conſummationem ſeculorum ad deſtitutionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit. Ergo omnium ſeculorum peccata, Chriſtus ſola & uera hoſtia expurgat. Cum dicitur, iuſtus pro iniuſtis. oſtenditur per ſolum Chriſtum redemptionem factam. Nam omnes peccauerunt, & indigent gloria Dei. Sunt ergo omnes homines iniuſti. Nullus ergo ſeipſum redimere, iuſtificare'ue potuit. Sed Chriſtus purus & innocens, ſolus inuentus eſt. Solus ergo iniuſtos iuſtificare potuit.* Audi Iob *dicentem, Quis poteſt facere mundum, de immundo conceptum ſemine?* Non'ne *tu, qui ſolus es Domine? Receſſerant omnes homines à* Deo. *reducendi erant fugitiui & perditi in domum & ſedes paratas: ut docent* Parabolæ, Lucæ 15.

> Chriſt' omniũ peccatorũ purgatio.
>
> Redemptio per ſolũ Chriſtum.

Vt nos offerret Deo, &c. *Adducit fructum paſsionis & rationem redemptionis. Paſſus eſt, ut fugitiuos nos in uiam reductos ſacroſancti ſui corporis hoſtia reconciliaret & offerret Deo. Epheſ.* 5. *Chriſtus dilexit Eccleſiã, & ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, in uerbo uitæ: ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam. Sed rogabis, Quos conciliauit Deo, an omnes? Reſpondet, Non omnes, ſed mortificatos carne, uiuificatos Spiritu. Hi ſunt, de quibus* Paulus *ad Galat.* 5. *Qui autẽ ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum uitijs & concupiſcentijs. Mortificati ſunt carne: hoc eſt, moriuntur ipſi peccato, & carni ad peccatum ſolicitati: ut quemadmodum Chriſtus pro me (cui mors debebatur) mortuus, exuit omnem infirmitatem ab* Adamo *habitã & receptam, & reſurrexit glorioſus: ita neceſſe eſt, ut cum illo moriar, ſi reſurgere uolo à ſordibus & meis & ipſius* Adami. *Hoc autem fiet, ſi quod uim & energiam mortis eius habet, in me accepero, hoc eſt, fidem uiuam, & fiduciam in eum. Hac enim habita, exuo ueterem hominem: hoc eſt, morior ipſi carni & peccato, & ſum uiuificatus ſpiritu, hoc eſt, uiuo Chriſto, cuius gratia conuiuificatus ſum illi. Mors eius in me, hoc eſt, uis & energia mortis eius in me, hoc eſt, fides uiua, & fiducia in eum eſt mors ueteris Adæ & peccati. Credens enim in Chriſtum concrucifigor Chriſto per fidem. Hæc crucifixio & mors, qua morior peccato, diabolo, & eius aſſeclis, eſt mihi reſurrectio & uita.* Dicet Caro, *Tu peccaſti. meus es propter peccatũ. Peccaui certè: non deſpero: quoniam uideo & ſpero in eum, qui factus eſt, mea cauſa, peccatum. Is qui ſic peccatum, id eſt, pro peccato hoſtia, factus eſt, damnat te, caro: & quicquid à me peccatum eſt. Vbi primum ieci meum peccatum ſuper humerum eius (ipſe enim omnium peccata portat) ſtatim damnauit, ac deuorauit, ſeu perire fecit peccatum meum, ita ut nullibi pareat. Iacio autem peccatum meum ſuper humerum eius, quando fide uiua morior peccato, hoc eſt, exuo ueterem hominem, ſtans, & firmiter adhærens miſericordiæ promiſsis eius, qui pro me ſatisfecit.* Tunc *Chriſtus damnat mortem meam, peccatũ meum, infernum meum, dans mihi uitam.* Ita *ut cum* Paulo *dicam Galat.* 2. *Viuo autem iam non ego, uiuit uerò in me Chriſtus.* Peccatum *damnat, mortem mortificat: quia ad præſentiam ipſius illa non poſſunt non euaneſcere. Eſt enim Chriſtus pax: ergo fugiat inquietudo conſcientiæ, cedat terror legis. Eſt conſolatio: ergo procul abeat mœror animi. Eſt iuſtitia: ergo pereat peccatum.*

> Crucis Chriſti fructus.
>
> Conciliati per Chriſtum.
>
> Mortificati carne.
>
> Fidei uiuæ energia.
>
> Caro accuſatrix.
>
> Iacere peccatũ ſuper humerũ Chriſti.
>
> Chriſto præſente euaneſcunt carnis tyranni.
>
> Chriſti proprietates.

Eſt uita, ergo claudatur infirnus, & mors euaneſcat. Quandiu hic uiuemus, ſolicitabimur à carne uitiata ad peccandum, ad iram, inuidiam, impatientiã, libidinem, & ſimiles motus: ſed illi non complaceamus. Quod fiet non ſolùm ieiunijs, meditationibus ſanctis, ac alijs exercitijs pietatis, carnem reprimentibus, ſed etiam ſi ſpiritu Chriſtum ipſum amplexati fuerimus, illius crucem, ueluti frænum, carni recalcitranti obiectantes. Cùm hoc loco princeps Apoſtolorum ſermonem faciat de Chriſto, non de nobis, uideaturq́; afferre modum rationemq́; redemptionis noſtræ, multi magno & excellenti ingenio uiri legunt, Vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, uiuificatus autem ſpiritu. Quem locum adducens beatus Hieronymus in 54. Iſaiæ, ſimiliter & Auguſtinus epiſtola 99. ad Euodium. & Sermone de uerbis Apoſtoli 14. de Chriſto loquens, inquit, Mortificatus carne, uiuificatus autẽ ſpiritu. His arridet Græca lectio θανατωθεὶς, id eſt, mortificatus, ζωοποιηθεὶς, id eſt, uiuificatus. Venerabilis Beda in hunc locum eandem ſubſcribit ad hunc modum, Alia tranſlatio hunc locum ita habet, Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, ut nos adducat ad Deum, mortificatus corpore, ſed uiuus factus in ſpiritu. Hanc ſententiam ad hunc modum explicabimus, Ipſe Chriſtus mortificatus carne, id eſt, mortuus iuxta corporis imbecillitatem, ſed uiuificatus ſpiritu, id eſt, reſurrexit uirtute Spiritus ſancti, imò etiam ſua uirtute, quia eadem eſt potentia & uirtus eius cum uirtute Spiritus ſancti. In hunc enim ſenſum Athanaſius hanc ſententiam aduerſus Arrianos adducit, oſtendẽs æqualem uim ac potentiam trium perſonarum, Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Videtur hoc loco princeps Apoſtolorũ præſumptionem quorundam arguere, quaſi uerò diceret, Scio impios & infideles nobis obijcere mortem IESV Chriſti, quem uerũ Deum adoramus. Sed uelim intelligant mortuum quidem eſſe ſecundum humanitatem & carnem: ita enim placitum uiſumq́; eſt Deo, ut filij immaculata hoſtia expurgaret peccata fidelium. Vnde illum oportebat corpus mortale ſuſcipere, ut haberet quod pro nobis offerret: Sed hæc mors, uita eſt fidelium. Nam hac morte reparauit uitam ipſis fidelibus. Dicant quãtum uolent mortuum fuiſſe carne, hoc eſt, iuxta carnis imbecillitatem: eſt tamen uiuificatus Spiritu. reſurrexit, & Spiritu uiuificus eſt, atq; ſecundum Spiritum declaratus eſt eſſe uita mortalium. quòd uidelicet uiuificus ſit omnibus credentibus, hoc eſt, omnibus qui in eum credunt dat uitam, & per eum æternam uiuunt. Dicam ergo cum Hieronymo & Auguſtino, Mortificatus carne, id eſt, mortuus iuxta carnem aſſumptam, uiuificatus autem Spiritu, id eſt, eadẽ caro, quæ ſola fuerat mortificatus, uiuificante Spiritu, reſurrexit. Ad hunc modum pij expectant ſuorum corporum tranſitum in uitam ſpiritalem, poſt generalem reſurrectionem: poſt quam corpora operationes illas naturales nõ exercebunt, hoc eſt, non ducentur ſuo ſenſu, neque bibent, neque comedent, neque nubent, neque generabunt: ſed erunt ſicut Angeli Dei.

Opera.

Crux Chriſti frænũ carnis.

Chriſtus mortificatus carne.
Chriſtus uiuificatus ſpiritu.

Reſurgentium ſtatus.

In quo & his, qui in carcere erant, ſpiritibus prædicauit, qui increduli fuerant aliquando. *Locus hic difficilis & obſcurus eſt, multosq́; hactenus torſit. Sed ſi diligenter conſideretur, fiatq́; punctum poſt dictionem Aliquando ita ut ſequens textus ſit noua ſententia per comparationem diluuij cum Baptiſmate, ex contextu orationis & collatione cum ſententia ſequentis capitis, Propter hoc enim & mortuis, &c. magis ac magis clareſcet. Hic locus oſtendit Chriſtum ſtatim à morte dignatum fuiſſe per ſe uiſere & conſolari ſua prædicatione pios, qui in cuſtodia & ſinu Abrahæ tenebantur, donec ipſe reſurgens & primogenitus ex mortuis, uiam in cœlum aperiret, & ad Patrem rediens, ſuos ſecum in gloriam Patris induceret. Quemadmodum*

Chriſtus uiſit inferos triduo ſuæ mortis.

dum Paulus antè quàm edicat aſcenſum Chriſti ſupra omnes cœlos, manifeſtat deſcenſum eius in inferiores partes terræ, dicens Epheſ. 4. Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos: ut impleret omnia, deſcẽdit in inferiores partes terræ, id eſt, non ſolùm ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, ſed etiam deſcendit ſuæ mortis tẽpore ad eum locum, in quo patres pij cuſtodiebantur in aduentum eius glorioſum: iuxta uaticinium Zachariæ 9. Tu quoque in ſanguine teſtamenti eduxiſti uinctos tuos de lacu, in quo nõ erat aqua. Vt impleret omnia ſuis donis, aut ut ſatisfaceret omnium prophetarũ oraculis. Ita & poſt declaratam Chriſti paſſionem, Petrus ante quàm dicat illum aſcendiſſe ad dextram Patris, ubi eſt mortem deglutiens, manifeſtat deſceuſum eius ad inferos, ſeu locum piorum & in ſinu Abrahæ exiſtentium. Atq; quos Zacharias in lacu exiſtentes dicit, hos noſter Apoſtolus, in carcere ſiue cuſtodia eſſe nuncupat. In quo, ſupple, ſpiritu, Chriſtus ueniens prædicauit. Prædicare, eſt Euangeliũ annuntiare. Prædicauit ergo, quod ſequenti capite dicitur, Et mortuis euangelizatũ eſt. Prædicauit Euangelium, remq; omnium lætiſſimam his Spiritibus, ſupple pijs, qui erant in carcere, id eſt, cuſtodia & ſinu Abrahæ. Qui fuerant increduli, id eſt, inobedientes aliquando. quaſi dicat, fuerunt quidem increduli. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Rom. 3. Et Iac. 3. In multis offendimus omnes. Sed non permanſerunt increduli. Prædicauit, inquam, illis redemptionem completam, & peccata abolita eſſe litatione ſui corporis. O rem lætam ipſis ſpiritibus prædicatam & euangelizatam! O ingentem Chriſti benignitatem, qui ſtatim ut abolitum eſt peccatum, eiuſq; chirographum deletum eſt, uoluit omnes ſui Spiritus conſortes certiſſimo gaudio perfundere. Hunc locum, in quem ſecedebant pij, donec impleretur redemptio, uocant patres Limbum. quem Tertullianus lib. 4. aduerſus Martionem putauit fuiſſe paulò editiorem ipſis inferis. Qua parte ſitus eſt locus piorum, quem Limbum dicunt, ſiue impiorum, quem infernum nuncupant, nolim aliter inquirere. Satis eſt mihi & omni animæ fideli, id nouiſſe, quòd omnes ab exordio Mundi animæ ſanctorum ſunt beneficio Chriſti à peccatis expurgatæ. Teneamuſq; firmiſſimè (ut uerbis Auguſtini utar) quod fides habet fundatiſſima autoritate: Quia Chriſtus mortuus eſt ſecundum Scripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas, et quòd apud inferos fuit, ſolutis eorum doloribus, quibus cum erat impoſſibile teneri.

Prædicare.

Abrahæ ſinus.

Limbus.

Quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, &c. Docet nos eadem uirtute, qua & præcedentium ſeculorum patres, ſaluari. Atq; quàm Chriſtus omnium ſeculorum ſit ſalus & ſaluator unicus, elegãti collatione Arcæ Noë ad baptiſma oſtendit. Quemadmodum olim dum fabricaretur Arca Noë, qui prædicationi eius (quam hic dicit, apparatum Arcæ) obediuerunt, ſaluati ſunt in Arca: ita credentes in Baptiſmo ſaluantur. Cùm fabricaretur, id eſt, cùm appararetur Arca, quando expectabant Dei patientiam, id eſt, longanimitatẽ Dei, nolentes prædicatione Noë, quæ declarabatur apparatu Arcæ, ad pœnitentiã redire. Quaſi diceret, Deus longanimis diu diſſimularat illius ſeculi impietatem ſi fortè conuerterentur ad ipſum: ſed dum multis annis pertinaciter in impietate procaci pergerent, diluuio impœnitentes iuſtè extinxit. Quod nunc ſimilis formæ, id eſt, cui nunc ſimile eſt, ſiue cui myſterio Arcæ ſimilis formæ eſt, id eſt, reſpondens Baptiſma facit nos ſaluos. Ac ſi dicat, Ita & Deus longanimis Euangelium auerſantes expectat, niſi fide & Baptiſmate ſaluentur. Quod ergo de Arca propoſitum eſt, typus eſt Baptiſmi noſtri. Arca ex uarijs lignis læuigatis conſtructa: Eccleſia ex uarijs populis, Iudæis ſcilicet & Gentibus cõgregata. Arca ferebatur aquis

Fide eadẽ, qua & patres, ſaluamur.

Baptiſmi & Arcę Noë ſymbolum.

Noë prædicatio.

Dei patientia.

*ad portum : ſeruntur & fideles Baptiſmo,ad ſalutem. Seruati ſunt temporaliter ſuper
aquam,qui in Arca erant:ſeruantur ſpiritaliter in Eccleſia, qui aquis Baptiſmi ſerũtur.
Omnes extra Arcam demerſit aqua:omnes extra Eccleſiam,etſi baptizati ſint,ſubmer-
gentur , & peribunt. Aqua in altum Arcam eleuauit : eleuat & baptiſmus in cœlum.
Paucæ, id eſt,octo animæ,utpote Noë,trium filiorum,& quatuor uxorum , ſaluæ factæ
ſunt : ita & multi ad Baptiſmum uocati ſunt,ſed pauci electi.*

Baptiſmata multa.

Non carnis depoſitio ſordium,&c. *Varia apud ueteres erant baptiſma-
ta,quibus abluebantur ſordes externæ humani corporis,quæ à Iudæis maxima obſerua-
bantur diligentia.Sed de his non loquitur Apoſtolus,perſeuerans in allegoria. Quem-
admodum patres fide in Meßiam futurum ſeruabantur,& ſalutem conſequebantur : ita
& baptiſmo nos abluimur à peccato,& iuſtificati ſeruamur,& ſalutem conſequimur.
Ablutio illa externa aquæ baptiſmalis,ſignum eſt ablutionis internæ,& gratiæ collatæ*

Baptiſmi energia.

*per fidem in Chriſtum , qui dedit baptiſmo uim uiuificam & uirtutem expultricem qui-
dem peccati,& uitæ collatricem.Propterea ſubiungit , Non carnis depoſitio ſordium,
id eſt,Non intelligo & nõ loquor de eo baptiſmo,cuius effectus eſt, ablutio ſordium ex-*

Conſciẽtiæ bonæ interrogatio.

*ternarum in corpore,ſed de eo baptiſmo,cuius effectus eſt,conſcientiæ bonæ interroga-
tio in Deum,id eſt,eſt bona conſcientia,bene reſpondens apud Deum. hoc eſt, facit Ba-
ptiſmus ut pacata ac tuta ſit conſcientia coram Deo. Nam ubi conſcientia bona,niſi ubi
fides non ficta?dicente Paulo : Finis præcepti eſt charitas de corde puro,conſcientia bo-
na,& fide non ficta. Addit Apoſtolus , Per reſurrectionem* IESV *Chriſti. Rogabis,
Quare non dicit Per mortem Chriſti? cùm ipſe Baptiſmus uim mortis ſimul & reſurre-
ctionis Chriſti habeat,Roma.6.Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mor-
tem : ut quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam Patris:ita & nos in noui-
tate uitæ ambulemus.Reſpondeo,Cùm reſurrectionem adducit,meminit & mortis. Atq;
ipſi Petro, & alijs Apoſtolis reſurrectio ſignificat uiuificam uim ac uirtutem* IESV

Reſurrectio q̃d Apoſtolis ſignificat?

Chriſti cum toto redemptionis negotio. Significat ergo Petrus, quòd baptizatus hunc

Baptizati beneficium.

*conſequitur effectum,Non ablutionem ſordium externarum,ſed conſcientiã bonam be-
ne reſpondentem apud Deum,hoc eſt,conſcientiã conciliatam Deo.Et hoc per reſurre-
ctionem* IESV *Chriſti,hoc eſt,per uiuam fidem mortis & reſurrectionis Chriſti , ſeu*

Fides reſurrectionis.

*per fidem totius negotij redemptionis noſtræ , nobis per unicum Chriſtum ſeruatorem
exhibitæ.Iſta eſt uirtus,quam habet Baptiſmus,de quo hic mentionem facit Apoſtolorũ
princeps.Quia Chriſtus amplius non moritur,mors illi ultrà non dominabitur, reliquit
& efficaciam ſuæ crucis ac reſurrectionis ipſi Baptiſmo: ut quicunq; baptizatur,à ſor-*

Baptiſmi uis & efficacia.

*dibus animæ,hoc eſt,à peccatis ſit ablutus : & à morte ſpiritali ad uitam reſurgat ſpiri-
talem,ambulans in nouitate uitæ. Quòd ſi contingat poſt Baptiſmum mortalis lapſus,
miſericors Dominus fidem uiuam reliquit,ut ea à ſordibus lauemur , & uita donemur,*

Fidei uiuæ uirtus.

*pacatam conſcientiam coram eo deferentes.Roma.5.Iuſtificati ergo ex fide, pacem ha-
bemus ad Deum,per dominum noſtrum* IESVM *Chriſtum, per quem habemus acceſ-
ſum per fidem in gratiam iſtam,in qua ſtamus , & gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ Dei.*

Baptiſmi uirtus.

*Baptiſmus ergo nos ſaluat, quòd innitatur toti myſterio redemptionis noſtræ . hoc eſt,
quòd includat in ſe uim illam uiuificam à Deo conceſſam.*

Chriſtus in dextera Dei patris.

Qui eſt in dextera Dei. *Non dicit,Qui iuſſus eſt ſedere,aut eſſe in dextera.
ſed,Eſt in dextera patris,id eſt,qui æqualis eſt Deo patri : ut oſtendat* IESV *Chriſti
diuinitatem.Si tamen naturam humanam cõſideraueris:ipſe eſt in dextera Patris, id eſt,
in potioribus bonis Dei patris , quibus copioſißimè fruitur,ſupra omnes Angelos , &*

omnem

omnem creaturam. Iſta ſunt, quæ Paulus ad Philip. 2. expendit. Propter quod exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus IESVS Chriſtus in gloriam eſt Dei patris. Si hanc Chriſti gloriam conſiderauerimus, excitabit fidem noſtram & animos noſtros ad amãdum IESVM ſalutem noſtram. Tanti beneficij nobis exhibiti memoria: qua recolimus omnem creaturam huic ſubiectam, ut obediant, ſiue principatus, ſiue poteſtates, ſiue ſuperi, ſiue inferi, & uel inuiti ſeruiant creaturæ iuxta beneplacitum Domini: ſcandalum tandem crucis extenuat, & potentiam uiuificam extollit, ut maiore fiducia ad eum accedamus.

Deglutiens mortem. Elegans eſt metaphora. Quemadmodum agimus noſtro corpore, ut quod abſumptum eſt nunquam appareat: ita Chriſtus ſuo corpore egit quando eſt mortuus, ut abſumpta mors fuerit, & nunquam illi apparuerit poſtea, qui per gloriam patris reſurrexit. Completaq; eſt prophetia à Paulo 1. Corinth. 15. ex Oſea 13. allegata, Abſorpta eſt mors in uictoria. Oſeæ 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne. Proponitur ergo nobis IESVS Chriſtus tanquam uictor mortis, & deglutiens mortem. hoc eſt, faciens, quòd qui in eum credunt, non moriantur in æternum. Hæc mirum in modum conſolantur conſcientias, pacatasq; reddunt aduerſus peccatum, mortem & carnem. Nam cùm remorſum conſcientiæ propter peccatum ſentio: ſtatim recurro ad Chriſtum mihi propoſitum, quem audio factum eſſe peccatum, hoc eſt, hoſtiam pro peccato, ut iuſtitia Dei fiam per illum. Huic fido, & ad eum totus ardens amore recurro. Statim uideo, quòd ipſe mea cauſa factus peccatum, damnat ac deuorat peccatum meum. hoc eſt, hoſtia ſui corporis pro illo ſatisfecit, ut propter hanc offenſam nihil quæratur. Atque tanta ſum libertate donatus, ut peccatum illud, cuius ſeruus eram, nullibi apparere audeat. Imò abſumptum eſt, & perijt. Similiter mortem in carne mea inuenio, quæ me affligit & occidit. Sed habeo cõtrariam mortem, quæ eſt mors mortis meæ, ea crucifigit, deglutit ac deuorat ipſam. Iſta eſt uis & uirtus IESV Chriſti, quam caro ignorat, & philoſophia humana capere non poteſt. hanc fide conſequimur.

Deglutire mortem.

Chriſtus uictor mortis.

Chriſti uirtus.

Conſciẽtiæ remorſus quomodo abijciendꝰ.

Vt uitæ æternæ hæredes efficeremur. Faciunt quæ ſuperius adduxit Apoſtolus, ut ex Deo naſcamur, & filij eius ſimus. Sed qui filius eſt, illum & hæredem eſſe oportet. Vbi primùm quis ex Deo naſcitur, meretur eſſe hæres, non merito naſcentis, ſed merito eius, cuius gratia fit filius. Merito Chriſti donamur gratia, & efficimur filij Dei. Sed eadem gratia, hanc habemus natiuitatem: ergo & eadem gratia hanc hæreditatem. Quemadmodum in politia & œconomia naſcendo efficimur hæredes: ita & in politia Dei, fides uiua parit nos, & efficit filios Dei, natos ex uerbo, quod eſt uterus diuinus, in quo concipimur, geſtamur, naſcimur, educamur, &c. Hac natiuitate, qua efficimur, & formamur noua creatura per fidem uiuam, dicimur & ſumus Chriſtiani, filij, & hæredes Dei per Chriſtum. Cùm ergo tanti patris ſimus filij, liberi ſumus à morte, peccato, carne, Mundo, diabolo & inferno, quorum Chriſtus uictor fuit. Et habemus iuſtitiam & uitam æternam per ipſum. In quem ſemper intuentes, nihil nos ſeparabit ab eius amore: ſed ſemper cum eo manebimus. Longè uerò felicius poſt exutam hanc mortalem carnem. Hæc non intelligit caro. Magna pijs uiris conſolatio, cùm audiunt ſe hæredes, non regis alicuius potẽtiſſimi, non Cæſaris, non Mundi, ſed Dei omnipotẽtis, creatoris omnium. Hanc hæreditatem ſi quis comprehendat, ſe nimirum hæredem Dei, ſe filium Dei eſſe: is re uera, quicquid potentiæ & opum, quicquid magnificentiæ habeat

Nati ex Deo cuiꝰ gratia merentur eſſe hæredes.

Verbũ Dei eſt uterus.

Mundi delicię pijs ſunt ſtercora.

Mundus, duxerit eſſe ſordes & ſtercora comparatione hæreditatis ſuæ cœleſtis.

Profectus in cœlum, ſubiectis ſibi Angelis & poteſtatibus & uirtutibus. *Nemini dubium puto, filium Dei, Patri & Spiritui ſancto æqualem, ſupra omnes Angelos, & omnem creaturam eſſe. At quia fortaßis de humanitatis eius exaltatione ſupra Angelos, quidam reſponſarunt & ſubdubitauerunt, neceſſarium exiſtimauit Apoſtolus ſcribere Chriſtum, etiam ſecundum humanitatem exaltatum eſſe ſupra omnes Angelos, quales quales fuerint. Quod manifeſtauit quoque Paulus multis argumentis, 1. & 2. cap. ad Hebr. iuxta Pſal. 8. Gloria & honore coronaſti eum Domine, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Ad Epheſ. 1. Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſupra omnem principatum & poteſtatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomẽ, quod nominatur, non ſolùm in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Ipſe ergo Chriſtus, dominus eſt Angelorum, & uniuerſæ creaturæ. Nolim ex his Apoſtoli Petri uerbis, cùm ait, Subiectis ſibi Angelis: intelligas quicquam dißidij inter Deum & Angelos eſſe ſubortum, cuius gratia Chriſto ſunt ſubiecti. Sed hoc loquendi modo manifeſtatur gloria IESV Chriſti, qui ſupra omnes cœlos eleuatus regnum accepit æternum. In quo omnibus imperat, & Angelis utitur, ut creaturis. quare maior eſt Angelis.*

Chriſtus ſupra omnem creaturam.

Chriſtus Angelis maior.

CONCILIATIO.

CVM *manifeſtum ſit hæreſiarchas, Arrium, Sabellium, & alios non parum nocumenti attuliſſe uiris pijs ac fidelibus: quomodo Petrus tam conſtanter aſſerit, Et quis eſt, qui uobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? quaſi dicat, Nullus. Reſpondeo, Quemadmodum diabolus tentans inclinat & propenſum reddit animum ad peccandum, non tamen compellit, cogitúe ut qui tentatur inuitus peccet, ſed peccat tentatus, quia liberè tentari conſentit: ita & hæreſiarchæ potuerunt inducere fideles ad conſentiendum errori, conſilio, fauore, minis, & alijs huiuſmodi. Sed ſi ueri fuerint æmulatores, non conſenſerunt. Hoc re uera omnibus perſuaſum eſſe uelim, quod præclarè ait Chryſoſtomus, Neminem lædi, niſi à ſeipſo.*

Dęmon nõ cogit, ut inuiti peccemus. Non peccamus inuiti.

DICTIO.

Capillatura.

CAPILLATVRAM *dicit pro criſpatura & contextu capillorum.*

Locuples.

LOCVPLES, *penultima correpta, locupletis, penultima longa, qui diues eſt locis & poſſeßionibus multis.*

Oculus Domini. Vultus Domini.

OCVLI *Domini, & uultus eius, allegoria ex hominibus ſumpta, præſertim magnatibus, quorum eſt potißimùm oculorum nutu agere. quos enim fauore dignantur, clementer apertis oculis intuentur: quos uerò abominantur, clauſis oculis & preßis palpebris, aut truculener in altum porrectis auerſantur. Ita oculi Domini ſuper pios clementer aperti: ſuper impios aut clauſi, aut ſurrecti dicuntur.*

Baptiſmus uarijs modis accipitur.

BAPTISMA & *Baptiſmus dicitur, ſignificat tinctionem. Vt autem dicitur ſignum Chriſtianorum & ſacramentum, eſt tinctio in aqua, qua in gregem Chriſti & ordinem innouandorum ſpiritu recipiuntur, qui tinguntur ſeu baptizantur. Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit, ex aqua, & Spiritu ſancto. Interdum Baptiſmus dicitur Crux, ſiue Calix Dominicæ paßionis & mortis eiuſdem. Marc. 10. Poteſtis baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari? id eſt, ſupplicium mortis ſufferre? Dicitur & Baptiſma, lotio ſordium externarum, ut hoc cap. dicit Apoſtolus. Eſt & baptiſmus ſanguinis, de quo multa diſſerit Cyprianus, libro de exhortatione martyrij ad Fortunatum. Eſt baptiſmus flaminis, eſt & Baptiſmus fluminis ſeu aquæ. Sed de his uide in 4. Sententiarum multa.*

DEGLVTIRE, *eſt deglubere & deuorare. Quod enim deglutimus, ait Beda, agimus, ut uirtute noſtri corporis abſumptum nunquam pareat. Et deglutiuit mortem dominus, quam reſurgens à mortuis ita funditus conſumpſit, ut nihil contra ſe ultra per attactum alicuius corruptionis ualeret, ac manente ſpecie ueri corporis, abeſſet prorſus labes omnis priſcæ fragilitatis.* Deglutire.

Armamini] armemini, & induite uos ſimili ꝓpoſito animi.
Sufficit] Sat enim eſt nobis, ꝙ anteacto uitæ tempore uoluntatē gētium patrauerimus, quum uerſaremur ī laſciuijs.
Admirātur] uelut peregrini res alienæ regionis. Vel abſurdum illis uidetur ꝙ nō accurratis unà cū ipſis in eādem luxus effuſionem, qui de uobis male loquūtur, &c.
Prudentes] ſobrij, temperati
Cōtinuam] uehementem.
Operit] Operiet, qui enim charitate præditus eſt, à multis peccatis abſtinet quæ alij patrare ſolent.
tāꝗ̄] ſubaudi, loquatur.
Nolite peregrinari] ne cōmoueamini perinde ut re noua & īſolita ne admiremini, &c.
In feruore] dū per ignē exploramini, quę res ad experimentum ueſtri fit.
Exprob.] probris afficimini ꝙ Chriſti ſitis.
Quod eſt honoris, &c.] gloria & ſpirit⁹ Dei ī uobis requieſcit, uel refocillatur ſuper uos.
Maledic⁹] maleſic⁹, facinoro

Carnis mortificatio, & mutua dilectio habenda. CAP. IIII.

CHRISTO igitur paſſo in carne, & uos eadem cogitatione armamini. quia qui paſſus eſt in carne, deſijt à peccatis: ut iam non deſiderijs hominum, ſed uolūtate Dei quod reliquum eſt in carne uiuat temporis. Sufficit enim præteritum tempus ad uolūtatem gentium conſummandam, his qui ambulauerunt in luxurijs, deſiderijs, uinolentijs, comeſſationibus, potationibus, ebrietatibus, & illicitis idolorum cultibus. in quo admirantur non concurrentibus uobis in eandem luxuriæ confuſionem, blaſphemantes. qui reddent rationem ei, qui paratus eſt iudicare uiuos & mortuos. Propter hoc enim & mortuis euangelizatum eſt: ut iudicētur quidem ſecundum homines in carne, uiuant autem ſecundum Deum in ſpiritu. Omnium autem finis appropinquauit. Eſtote itaque prudentes: & uigilate in orationibus. Ante omnia autem, mutuam in uobiſmetipſis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Hoſpitales inuicem. Sine murmuratione. Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes: ſicut boni diſpēſatores multiformis gratiæ Dei. Siquis loquitur: tanquam ſermones Dei. Si quis miniſtrat: tanquam ex uirtute, quam adminiſtrat Deus. Vt in omnibus honorificetur Deus per IESVM Chriſtum: cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen. Chariſsimi, nolite peregrinari in feruore qui ad tentationem uobis fit, quaſi noui aliquid uobis contingat: ſed communicātes Chriſti paſsionibus, gaudete, ut & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis: quoniam quod eſt honoris, gloriæ, & uirtutis Dei, & qui eſt eius ſpiritus: ſuper uos requieſcit. Nemo autem ueſtrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Chriſtianus: non erubeſcat, glorifi-

Ceſſandum à peccatis.
Ephes. 4. e
Vigilia.
Oratio.
Charitas.
Prouerb. 10. b
Hoſpitalitas.
Roma. 12. c
Hebr. 13. a
Philip. 2. b
Afflictiones propter Chriſtum.

cet autem Deum in iſto nomine. quoniam tempus eſt ut incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis: quis finis eorum qui non credunt Dei Euangelio? Et ſi iuſtus quidem uix ſaluabitur: impius & peccator ubi parebunt? Itaque & hi qui patiuntur ſecundum uoluntatem Dei: fideli creatori commendent animas ſuas in benefactis.

Prouerb. 11, d

ſus, alienorum curioſus explorator.
In iſto nomie] uel i parte hac.
Fideli creatori] ut fideli conditori, uel poſſeſſori.
Benefactis] benefaciendo.

Chriſto igitur paſſo in carne, & uos eadem cogitatione armamini. *Agnoſcens princeps Apoſtolorum uitam hominis ſuper terram eſſe militiam, alludit ad ducem exercitus & arma militaria. Ducem quidem proponit Chriſtum, in quo, cùm ſint omnia ad militiam facientia (In eo enim ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei) hortatur nos ad arma patientiæ & tolerantiæ, ut quibus aduerſarios deuicit Chriſtus, paribus ad hanc pugnam armis accingamur. Neque ſolùm nos inuitat exemplo Chriſti ad patientiam, ſed etiam ad uitæ integritatem & puritatem: ad quam quæ ſequuntur pertinent. Cùm Chriſtus (ait) paſſus ſit in carne, non ſolùm quum mortuus eſt pro nobis, ſed etiam toto uitæ ſuæ tempore, afflictiones & paßiones noſtra gratia in ſuo corpore portauit: Vos qui nihili eſtis, armemini eadem cogitatione: hoc eſt, induite eandem cogitationem, & ſentite in uobis, quod in Chriſto IESV: uelut armantes uos. Has Chriſti afflictiones ſi fuerimus meditati, arma erunt ad propulſandas & extinguendas concupiſcentias. Hac meditatione carnem noſtram cum uitijs & concupiſcentijs crucifigemus, ut Chriſto uiuamus.*

Vita hominis ſuper terrã militia eſt.
Chriſt⁹ omnia arma aduerſus hoſtes habet.

Quia qui paſſus eſt in carne, deſijt à peccatis. *Meditationes dominicæ paßionis, ſimul & afflictiones mortificant carnem, ita ut iam carni non uiuamus, ſed moriamur. A' fructu & efficacia armorum Chriſti, ad patientiam hortari perſeuerat. Quia qui paſſus eſt in carne, id eſt, qui mortificatus eſt carne, ſeu eſt mortuus carni, deſijt à peccatis, id eſt, uiuificatus eſt ſpiritu, ſeu iuſtificatus eſt, ambulans in nouitate uitæ. Aut, Qui mortificatus eſt in carne, id eſt, qui afflictiones patienter in carne tolerat, hunc conſequitur patientiæ fructum, ceſſat à peccato, & ſanctè uiuit. Referri poſſet hæc clauſula ad Chriſtum, in hunc ſenſum, Qui paſſus eſt in carne, hoc eſt, qui pro nobis mortuus eſt, deſijt à peccatis, id eſt, deſinere ac ceſſare fecit peccatum: ut quod reliquum eſt uitæ, Deo, & non deſiderijs carnis uiuamus. Accommodatior mihi uidetur ad ſenſum Petri prior interpretatio. ad quam pertinet quod dicit Paulus, 1. ad Corinth. 9. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.*

Carnis mortificatio fit crucis meditatione.
Deſinere à peccatis.

Vt iam non deſiderijs hominum, ſed uoluntate Dei, quod reliquum eſt in carne uiuat temporis. *Elegans eſt antitheſis, qua deſiderijs hominum, uoluntatem Dei opponit, ut oppoſita membra, modis uiuendi contrarijs opponantur. Cùm uiuitur carni, deſideria eius fiunt, & non Dei uoluntas. Sed qui moritur carni, deſideria eius non facit, & Dei uoluntati per omnia obtemperat. Qui ergo afflictiones patienter tolerat in carne, deſijt à peccato: ut iam quod reliquum eſt uitæ, uiuat iuxta Dei, non autem carnis, uoluntatem. Quòd ſi rogaueris, quæ eſt Dei uoluntas? Reſpondet Paulus 1. ad Theſſa. 4. Hæc eſt enim uoluntas Dei, ſanctificatio ueſtra: ut abſtineatis uos à fornicatione: ut ſciat unuſquiſque ueſtrum, uas ſuum poßidere in ſanctificatione & honore.*

Carni uiuere.
Carni mori.
Voluntas Dei erga nos.

Suffic

Sufficit enim præteritum tempus ad uoluntatem gentium con ſummandam. *Ad uitæ puritatem, & Chriſtianam pietatem hortatur, argumento ab antecedentis uitæ impuritate ſumpto. Quam dixerat prius concupiſcentiam, nunc eandem uocat uoluntatem Gentium ſeu Ethnicam. Viuendum eſt Chriſtianè & purè. Sufficit enim præteritum tempus ad uoluntatem gentium, hoc eſt, Satis eſt hactenus impiè & ſcelcroſiſſimè uixiſſe. ac ſi diceret, Hora eſt iam à peccato reſurgere: Et hoc cùm iam ſit uobis nota uia ſalutis, cognoſcatiſq; per unicum Chriſtum, peccatum eſſe expiatum. Aut dici poteſt in hunc ſenſum, Satis ſuperq; ſatis eſt omni flagitiorum genere ſe conquinaſſe, antequàm innoteſceret Chriſti beneficium. Sed cùm audiamus agnoſcamusq; patrem cœleſtem omnes theſauros gratiæ nobis in Chriſto dediſſe: iam non Ethnicè & gentiliter, hoc eſt, impurè & ſecundum priſtinam malam uitam, ſed purè & ſecundum uoluntatem Dei uiuamus.* Voluntas gentium.

Hís qui ambulauerunt in luxurijs. *Genus duntaxat dixerat, cùm dixit, Ad uoluntatem gentium conſummandam. Nunc illius ſpecies & membra adducit, quibus apertius intelligetur carnalis illa gentium uoluntas uoluntati diuinæ oppoſita. Nomine luxuriæ intelligit omnem luxum & ſceleſtam conſuetudinem ad carnis opera.* Luxuria.

Deſiderijs. *Id eſt, laſciuis, infrænatis & innominatis.* Deſideria.

Vinolentijs, comeſſationibus, potationibus, ebrietatibus. *Vini & crapulæ ſtudium prohibet, à quo carnis deſideria, petulãtia & laſciuiæ infinitæ pullulant. Secundò arguit inexhauſtam illam frequenti menſarum apparatu ingluuiem factam. Tertiò uetat illam uini inexplebilem ingurgitationem, eorum maximè, qui & ad numerum atque ad æquales potus & bibunt, & alios prouocant, totam noctem uacuandis cyathis producentes.* Vini & crapulæ ſordes. Vinolentiæ. Comeſſatiões. Potationes.

Et illicitis idolorum cultibus. *Nefarius & ſceleſtiſſimus eſt idolorũ cultus, quem eleganter depingit Sapiens Sapien. 14. Aut enim filios ſuos (ait) ſacrificantes, aut obſcura ſacrificia facientes, aut inſaniæ plenas uigilias habentes, neq; uitam, neque nuptias mundas iam cuſtodiunt, ſed & alius alium per inuidiam occidit, aut adulterans contriſtat: & omnia commiſta ſunt, ſanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & periurium, tumultus bonorum, Dei immemoratio, animarum inquinatio, natiuitatis immutatio, nuptiarum inconſtantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiæ. Infandorum enim idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, & initium, & finis. Vocat Petrus Idolum, quicquid Deo prætuleris uel æquaueris, uel in quo ſpem collocaueris. Vnius Dei ſummum cultum habeamus neceſſe eſt.* Idolorũ cultus nefarius. Idolum.

In quo admírantur non concurrẽtibus uobis in eandem luxuriæ confuſionem, blaſphemantes. *Ea eſt carnis ingenita malitia, ut ſemper oderit quæ faciunt ad uitam ſpiritalem. In quo, id eſt, propter quod, aut quia mortui eſtis carni, & uitam non ducitis in luxurijs & concupiſcentijs, quam olim uixiſtis, iuxta concupiſcentiam Ethnicam, & cum his qui in ſuis permanſerunt deſiderijs, admirationi eſtis ijs, quibuſcum gentiliter uiuebatis. Nunc autem cùm uident uos ſuis moribus ex diametro aduerſantes, & uitam ueſtram nullo modo ſuæ reſpondentem, uos arbitrantur ſtultos & deliros: dicentes, Quàm inſaniunt iſti, qui malunt afflictiones pati, quàm in delicijs uiuere! Qui ſolebant ſcortari, alea ludere, comeſſari, compotare, & hilarem ducere uitam: nunc ieiunijs, abſtinentia, fletu, lachrymis, planctu, & huiuſmodi ſeipſos macerant, excarnificant. O' ridiculos uiros! ô meram amentiam! Neque his contenti atrociora iaculantur conuicia. Stupeſcunt blaſphemãtes in uos ipſos, quod non* Carnis malitia.

conuiuatis in eadem colluuione ac redundantia laſciuiæ & deſideriorum carnis, quæ pro ſui animi libidine exercent occæcati: non conſiderantes quàm tutò peregrinamini ad eam uitam, quam æternum uiuetis.

Qui reddent rationem ei, qui paratus eſt iudicare uiuos et mortuos. *Afflictos & piè uiuentes conſolatur, argumento à præmio & pœna ſumpto. Nolo conuicia conuicijs rependatis, ait* Apoſtolus. *Hoc docui non faciendum, & à Domino prohibitum. Harum blaſphemiarum ultorem Deum habebunt, ad cuius tribunal ſiſti omnes oportet, ut unuſquiſque recipiat ſecundum ſua opera. Chriſtus, cuius gratia uos perſecutiones patimini, Iudex is eſt futurus. Acto. 10. Ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex uiuorum & mortuorum. Nam pater omne iudicium dedit filio. Huc pertinet quod ſcribitur Eccleſiaſtici ultimo, Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudiciũ, pro omni errato, ſiue bonum ſiue malum ſit. Cùm dicit, uiuos & mortuos: intelligit fideles & infideles, electos, & reprobos: ut ne quis putauerit ſe poſſe iudicium illud euadere. Impij æternis mancipabuntur ſupplicijs. Vos uerò cum reliquis pijs, ſi in fide & religione Chriſtiana ad finem uſque perſeueraueritis, non modò corpora ueſtra, quæ nunc ab aduerſarijs affliguntur, reſurgent glorioſa, ſed & uitam illam beatam conſequemini per Chriſtum, cui omnis honor & gloria.*

Cõuicijs cõuicia nõ refellenda.

Viui & mortui.

Propter hoc enim, & mortuis euangelizatum, &c. *Duos Fidei articulos hic contextus comprehendere uidetur. Priorem, quòd Chriſtus ad inferos deſcendit. Alterum, quòd omnes in carne reſurgent iudicandi. Propter hoc enim, id eſt, quia iudicaturus eſt Chriſtus uiuos & mortuos, euangelizatum eſt mortuis. Id eſt, Chriſtus nuntiatus eſt uniuerſorum iudex, ijs qui è uiuis exceſſerunt in ſinum Abrahæ, quos reſurgens eduxit de carcere. Hæc autem annuntiatio Chriſti à mortuis reſurgentis, deuicta morte & triumphata, duo indixit. Prius ut iudicentur quidem ſecundum homines in carne. Quia è carcere per Chriſtum non exierunt in cœlum cum corpore, expectanda eſt generalis illa carnis reſurrectio, illis nuntiata. Aut ut iudicentur ſecundum homines in carne prædicauit, quòd licet ſecundum homines carne iudicari deberent & condemnari, propter peccata & incredulitatem ipſius carnis (quæ nunquam credit) uicturos tamen ait cum ipſo in Deo per ſpiritum, nuntians ipſa carnis peccata abolita & damnata eſſe in carne ipſius Chriſti, id eſt, ſuo beneficio & ſui corporis litatione. Secundum, ut dum expectatur illud generale iudicium, quando generalis erit carnis reſurrectio, interim uiuant ſecundum Deum in ſpiritu, hoc eſt, animæ ſint beatæ cum Chriſto. Colligamus ex his, tanto ſtudio promulgatum fuiſſe Euangelium, ut hoc neq; defunctos neque uiuentes, neque angelos ipſos latuerit, cùm & ſuperis & inferis nuntiatum ſit. Hanc loci huius explanationem, ſaluo meliore iudicio ſcripſerim, quæ conuenit cum his quæ paulò antè cap. 3. annotauimus. Subſcribam tamen illius magni doctoris Beati Auguſtini interpretationem, ex 99. epiſto. Propterea (ait) in hac uita & mortuis euangelizatum eſt, id eſt, infidelibus & iniquis, ut cùm crediderint, iudicentur quidem ſecundum homines in carne, hoc eſt, in diuerſis tribulationibus, & in ipſa morte carnis: uiuant autem ſecundum Deum ſpiritu: quia & in ipſo fuerant mortificati, cùm morte infidelitatis & impietatis detinerentur. Hæc ille.*

Chriſtus mortuis euangelizatus.

Caro nũquam credit.

Peccata abolita i carne Chriſti.

Auguſtinus.

Omniũ autẽ finis appropinquauit. *Occupatio eſt. Dicent, qui deſiderijs carnis ſtudẽt, Omnia Petrus remittit ad iudiciũ & diem illum extremum. Terminus ille remotiſſimus eſt: interim uiuamus uoluptuoſè, & pro noſtræ carnis libidine uitam ducamus. At Petrus hos deterret à nefarijs illis præſumptionibus & deſiderijs, argumento*

à breui

à breuitate uitæ, & iudicio inſtante, ſumpto. Certi eſtote. Quemadmodum omnium rerum eſt uiciſsitudo, ita & omnium rerum inſtat finis. Nihil eſt quod longo tempore durare poſsit inter hæc mortalia. Propterea legimus apud Plutarchum, Cùm exiguum uitæ tempus datum ſit hominibus, ſomnus uelut fœnerator dimidium eius aufert. Tum hæc uita nihil aliud eſt quàm curſus ad mortem: at ea, quibus nituntur Chriſtiani, immortalia ſunt. Finis rerũ oîm. Vitę tẽpus exiguum.

Eſtote itaque prudentes, & uigilate in orationibus. *Alludit Apoſtolus ad ea quæ Chriſtus Matthæi 24. & Luc. 21. dicebat, Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis. Sunt & alia ab eodem illhic tam clarè pronuntiata, ut huius loci eſſe poſsint uice commentarij. Quidam adnotant Græcis eſſe, Eſtote ſobrij, ſiue uigilate. Nam νήφω, Græcis utrunque ſignificat. Peculiare eſt Apoſtolis, hæc tria coniungere, ſobrietatem, uigiliam, & orationem: ut ſobrietas opponatur luxui & crapulæ: uigilia, ſomnolentiæ & inertiæ. Eò tendit ſobrietas, ut promptiores ac magis idonei ſimus ad fundendas preces, tum pro nobis, tum pro proximis. Sobrietas, uigiliæ, & orationes noſtræ, ſunt arma noſtra ſpiritalia aduerſus inimicos & aduerſarios carnales. Noſter interpres legit Prudentes. Et apud Paulum, ad Tit. 1. Prudentem ſiue modeſtum, ubi Græci dicunt, σώφρωρ, quæ uox ſignificat ſobrium, & ſanæ mentis. Ex mente Apoſtoli & interpretis neceſſe eſt intelligamus, eum, qui in omnibus actionibus ſuis, & in omni conuerſatione ſua, prudenter, temperatè ac modeſtè ſeſe gerit. Eſtote ergo prudentes, id eſt, ſobrij & modeſti in omni re per uos agenda. Hæc ſobrietas ieiunium adducit, ſi neceſſe fuerit. Quod non ſolùm fit, ut dometur caro, ſed etiam ut intentius precationi incumbatur. Vnde ſemper ferè hæc duo iunguntur, Ieiunium & oratio. Qui ſobrius non eſt, prudens & uigilans in rebus agendis eſſe non poteſt, ſibi & alijs proſpicere nequit, ſiue in rebus pietatis erga Deum, ſiue in alijs rebus, quæ ad politiam aut rem etiam familiarem & domeſticam pertinent.* Sobrietas. Vigilia. Oratio. Arma ſpiritalia. Prudentes. Ieiunium. Sobrietas comes uigiliæ.

Ante omnia autem, mutuam in uobiſmetipſis charitatem continuam habentes. *Actionum omnium ſpiritualium formam adducit, Charitatem ſcilicet, ſine qua nihil eſt quod ad uitam & ſpiritũ faciat. Non quãuis charitatẽ cõmendat, ſed cõtinuam, id eſt, feruentem, uehementẽ & ardentẽ, quam ſemper proximo debemus, tametſi illã hodie exhibuerimus. Autore Paulo, Roma. 16. Nihil quicquã debeatis, niſi ut inuicẽ diligatis. Eſt certè quædã ſimulata charitas, quã peſtilentiorẽ crediderim manifeſta inuidia. Ergo uoſmetipſos mutuò amate, mutuã exercentes ſine ſimulatione beneficentiam. Hanc charitatem Paulus ad Coloſs. 3. uocat uinculum pacis.* Charitas oîm actionum ſpiritualiũ forma. Vinculũ pacis.

Quia charitas operit multitudinem peccatorum. *Dixerat prius Deum ultorem, uenturumq́; ad iudicium. Nolite his uerbis terreri. Exercete feruentem charitatem: quia ſi mutuam exercueritis beneficentiam & uitæ puritatem, charitas ita operiet peccata, ut nullibi apparitura ſint: etiam cùm ſtandum erit coram illo iudice magno, qui iudicaturus eſt uiuos & mortuos. Quando mutuam ſeruatis charitatem, citra negotium & difficultatem euaditis omnem ſcelerum congeriẽ. Dilectio enim (ait Paulus) malum non operatur. Imò tantum abeſt operetur malum, ut omnium malorum ſit propulſatrix, & uirtutum omnium ſit origo, operumq́; Deo placentium forma & uita. Imò ab hac charitate ſpiritualia dicuntur opera mercede & retributione digna.* Charitas operit peccata. Charitatis uis & genius.

Hoſpitales inuicem ſine murmuratione. *Philoxeniam, hoc eſt, amicitiæ affectum erga peregrinos commẽdat, quã charitati coniungit: quòd in hoſpitalitate* Philoxenia. Hoſpitalitas.

hac,omnia alia Chriſtianorum officia & pietatis ſeu miſericordiæ comprehendat. Vult hanc exerceamus ſine murmuratione,hoc eſt,nō inuiti,ſed ex animo læto, prompto, & hilari. Hilarem enim datorem diligit Deus. 2.Cor.9. Hoc hoſpitalitatis munus nō impletur ſolùm ex communicatione tecti,cibi,potus, & aliorū quæ ad corporis refocillationem faciunt,ſed etiam mutua conſolatione & uerbo ſpiritali.ut intelligatur hæc beneficentia & hoſpitalitas in Chriſti commendationem fieri.de qua Matth.25. multa leguntur. Huc pertinet quod Paulus ſcribit Hebræ. 13. Charitas fraternitatis apud uos maneat,& hoſpitalitatem nolite obliuiſci. Quòd ſi cui deſit facultas ad exercendam hoſpitalitatem,tamen ſi ſyncerè diligat,non deerit uoluntas.

Hilariter dandum. *Hoſpitalitatē implere.*

Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam,in alterutrum illam adminiſtrantes,&c. Ad officia & functiones charitatis hortatus,nunc quorundam ſupercilium reprimit,qui faſtu quodam & arrogantia,cum aliorum contemptu, quæ ueræ ſunt Dei,ſibi aſcribunt. Vnde neceſſe eſt diſsidia ſuboriri in Eccleſia Dei. Suam enim quiſq; opinionem probat,alterius reprehendit. Fiunt Sectæ. Nam non uno ducuntur ſpiritu, atq; ita ſecta ſemper parit ſectas,& alia aliam damnat. Ceſſante unitate,ſecundum Mathematicos,progreditur numerus uſq; in infinitum: Sic læſa & ablata unitate ſpiritus, neq; in doctrina,neq; in moribus poßibile eſt manere cōcordiā, ſed ſubinde noui utrinq; naſcuntur errores uſq; in infinitū. At ne in hoc diſsidium incidamus,Petrus generalē regulam tradit,qua unuſquiſq; ſuam functionē dignè adminiſtrare poßit. Nemo ſibi quicquā boni arrogauerit,quaſi ex ſe habuerit,non à Deo receperit. Sed unuſquiſq; ſicut accepit gratiā,quaſi dicat,accepit,nō ergo à ſe habet,ſed à Deo. Hāc gratiā acceptam in alterutrum adminiſtrantes. Hoc in uobis adminiſtrate, ſeu alius in alium adminiſtret. Non exiſtimemus nos horum donorū dominos,ſed adminiſtros ac diſpēſatores,nō otioſos,ſed in gloriam Dei & utilitatem proximi. Multiformis eſt hæc Dei gratia. Hoc eſt, uaria ſunt dona,non æqualia. Propterea cogitet quiſq; apud ſe ad quæ munia dominus illum uocauerit,& quibus donatus eſt donis,ut illis operam nauet in Dei gloriā. Omnia enim diſpenſat dominus ſapiens ſecundum beneplacitū ſuum. Ne quis ſibi diſpliceat, ſi minus alio uideatur aſſequutus. Neq; ſibi plus tribuat,ſi cæteris præcellat. Omnia ſunt Dei,qui hæc largitur,ut eum agnoſcamus,& ijs utamur donis ad ſuæ Eccleſiæ ædificationē. Quare ſi tibi magiſtratus,aut magna eruditio,& eiuſmodi contigerit, caue abutaris ad faſtum,commodum proprium ſeu quæſtum, arrogantiam aut inanem gloriam. Sed conſidera donum hoc acceptum à Deo,ad eius gloriam, & proximi commodum ac utilitatem. Plura de ijs habentur Roma.12.1.Cor.12.& Epheſ.4.

Diſsidia. *Sectæ.* *Vnitas principium numeri.* *Bona omnia à Deo.*

Si quis loquitur,tanquam ſermones Dei. Chriſtus mittens Petrum & alios in Mundū uniuerſum, Matt.ult.dixit,Euntes ergo,docete omnes gētes,baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti,docētes eos ſeruare omnia quæcūq; mandaui uobis. Ab hoc præcepto Domini ne recedant,qui donum linguæ habēt. Doctores maximè hortatur Petrus,quos uult nihil docere, quod non ſit iuxta ipſius Spiritus doctrinā,hoc eſt,non ſuos,ſed Domini loquantur ſermones, exiſtimentq; ſe nō alios eſſe quàm organa diuinæ uocis. Nihil enim in Eccleſia Dei aliud tradendum eſt, tractandum'ue,quàm purū Dei uerbū. Nō ergo ſolo illo titulo theologico gloriandū, ſed quod donatū ſit,ſyncere ac purè tractare uerbum Dei. In cuius ſignum donata eſt illa laurea theologica,quæ nulli faſtum & ſupercilium,ſed potius humilitatem ad Dei gloriā, pro accepto dono pariat: ut auditores ſentiant ſermones huius, eſſe ſermones iuxta uerbum Dei,agnoſcantq; hunc Eccleſiaſten,uerum eſſe diuinæ uocis organum.

Doctrina oīs ſit à ſpiritu. *Verbum Dei purum.*

Si quis miniſtrat,tanquàm ex uirtute,quam adminiſtrat Deus. *Magiſtratus omnes alloquitur, ut intelligant ſe non ſua uirtute & autoritate, ſed Dei robore ſuam functionem exercere.Hoc eſt,cognoſcant ſuum magiſtratum,non penes hominē,ſed penes Deum eſſe. Meminerint ergo magiſtratus,ſe non dominos,ſed Dei miniſtros:non ſuo robore & potentia nitantur.Hoc ſi faciunt,tyrannidem,nō ueram functionem exercent. Imperandum eſt, pro tribunali ſedendum eſt: ſed ſecundum Dei uoluntatem, non ſecundum affectus humanos: ſecundum uim & uirtutem à Deo acceptam, non ſecundum uim humanam & ſenſualem ſeu animalem. Concludamus ex hac Petri doctrina, Omnium functiones & officia ſint in Dei gloriam, & proximi ædificationem. Cognoſcanturq́; dona eſſe,quorum nos miniſtros fecit Dominus,qui adminiſtrat, id eſt, ſuppeditat, ſiue ſubminiſtrat hanc uim & uirtutem functionis exercendæ.* Magiſtratus à Deo ſunt.

Vt in omnibus honorificetur Deus per IESVM Chriſtum:cui eſt gloria & imperium, in ſecula ſeculorum. Amen. *Hæc eſt cauſa, propter quam: ſiue iſte eſt ſcopus, quò tendunt omnes functiones noſtræ, ut glorificetur Deus per Chriſtū. Cùm nullus ſit nobis acceſſus ad Deum, niſi per IESVM Chriſtum:neque operibus noſtris Deum glorificare poſſumus, niſi uirtute Chriſti innitantur, propter quem lucem habeant & ſplendorem coram Deo, iuxta uerbum Domini, Matthæi 5. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus: ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum, qui in cœlis eſt. Conſectaneum eſt, ut Deo per Chriſtum omnis gloria debeatur ſemper.* Functionū oīm ſcopus.

Chariſsimi,nolite peregrinari in feruore,&c. *Vox,Chariſſimi,ſpecimen eſt lenitatis Apoſtolicæ, & admodum blanda colloquutionis formula, paternum ſpirans amorem, argumento à rei antiquitate ſumpto, ad patientiam hortatur. Venerabilis Beda poſt beatum Cyprianum,lib.4.Epiſt.6.legit,mirari,licet quidam codices habeant,peregrinari.Nolite nouum putare quod apud maiores exploratiſſimū fuit,ſi in hac uita exuſtionē ac feruorem patimini. expoſiti nanq; eſtis tentationibus,ueluti aurum igni, ut multis tribulationibus & patientia probati,coronā & præmium reportetis maximū. Aut,Nolite peregrinari.pro,Nolite peregrinum & alienum à fidelibus membris Chriſti putare,ſi tentationibus & tribulationibus uarijs affliguntur pij, hoc recens & nouū non eſt. Quoniā à ſanguine Abel iuſti,uſq; ad ſanguinē Zachariæ filij Barachiæ,quem occiderunt inter templum & altare, imò uſque ad nouiſſimum iuſtum, ſemper impij pijs & fidelibus aduerſantur. Nolite ergo mirari & commoueri, quaſi re noua & inſolita, tanquam animo excidatis,ac animos deſpondeatis in feruore: id eſt, exuſtione,quæ ad tentationem fit. Id eſt, dum uos quaſi per ignem & afflictiones probamini, quaſi noui uobis aliquid contingat. hoc eſt, ne putetis antea à maioribus inauditam eſſe hanc tentationem & examinationē per ignē.Tropus eſt ſcripturæ,cùm uocat afflictiones feruorem, & ueluti feruētem fornacē,quemadmodum primo capite, Modicum nūc ſi oportet cōtriſtari in uarijs tentationibus: ut probatio ueſtræ fidei multo prætioſior auro, quod per ignē probatur,inueniatur in laudē. Vult fidem noſtram,tāquam aurum per fornacem ceu tribulationes probari.Hoc idem explicat pſal.16.& 26. Iſta nihil aliud quàm uehementem dilectionem inſinuant. Eò datæ ſunt afflictiones,ut à carne auerſi guſtemus quæ ſunt domini Dei, ſentiamusq́; uirtutem eius fide firma & charitate non ficta.* Feruor pro afflictione. Afflictionū ſcopus.

Sed communicantes Chriſti paſsionibus, gaudete, ut &c. *Hunc locum apertiſſimè explicat beatus Paulus 2.ad Timoth. 2.Fidelis ſermo.Nam ſi cōmortui ſumus:& conuiuemus.ſi ſuſtinebimus:& conregnabimus. Si negauerimus:& ille negabit*

nos,

nos. Si non credimus: ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Sed communicãtes, id eſt, Sed quatenus communicatis Chriſti paßionibus, communicate uos, ô filij, paternis conditionibus. Tantum abeſt ut dolendam metuendum'ue ſit cum affligamur, ut potius ſi fide ſapimus, gaudendum ſit nobis, quòd Chriſti patris noſtri afflictionum conſortes & participes ſimus. Vnde certißimo id erit nobis argumẽto, quòd breui hac peregrinatione abſoluta, ſedes illas beatas adeamus, ubi æternum cum Chriſto duce noſtro, in reuelata & manifeſtata gloria uiuamus gaudentes & exultantes ad ſaturitatem. Vt fiat quod à Dauide magnopere deſiderabatur, Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.

Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis. *Occupatio eſt. Dicent aliqui. Durißimum eſt, cùm nos etiã in propatulo opprobrijs afficiũt. Nos fuſtuario dignos dicũt, perpetua commaculamur ignominia, etiã apud poſteros. Eſt ſane (ait) magni & excelſi animi ferre cõuicia, ut propheta hortatur, Pſal. 41. Fuerũt mihi lachrymæ meæ, panes die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie, Vbi eſt Deus tuus. Et pſal. 54. Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utiq;. Et pſal. 38. Opprobrium inſipienti dediſti me. Hanc uim, hunc animum daturus eſt is, cuius gratia patimini. Sed tanta eſt remuneratio his ueſtris afflictionibus pro re iuſta: his opprobrijs & cõtumelijs pro nomine Chriſti uobis illatis, tantus reſpondet fructus, ut nihil metuẽdum ſit uobis. Hoc nomine Chriſti beati eritis. Nunc beati in ſpe, & tandem his miſerijs abſoluti reuelata facie, beati eritis, uidentes eum, pro cuius nomine in afflictionibus patienter duraſtis. Quod ſignificantius expreßit Chriſtus, Luc. 6. Beati eritis cùm uos oderint homines, & cùm ſeparauerint uos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen ueſtrum tanquam malum, propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces ueſtra multa eſt in cœlo.*

Conuicia ferre eſt magni animi.

Beati in afflictionibus durantes.

Quoniam quod eſt honoris, gloriæ & uirtutis Dei, &c. *Cauſam adducit, propter quam non eſt quod metuendum ſit nobis, quòd iniuria, opprobrijs & ignominia afficiamur. quaſi uerò hæc ignominia nobis adhæreat, æternumq; nobiſcum maneat. De his nolite (ait Apoſtolus) ſoliciti eſſe. Quia, quod eſt honoris, gloriæ, & uirtutis Dei. id eſt, quod eſt meritum honoris & gloriæ per Chriſtum. Aut, honor, gloria, & uirtus Dei, imò & qui eſt eius ipſe ſpiritus. id eſt, ipſe Spiritus ſanctus, qui Spiritus Dei dicitur, eſt ſuper uos communicantes afflictionibus Chriſti. Vult dicere Apoſtolus, quòd pro iuſta & pia cauſa, ſeu pro nomine Chriſti perſequutiones patimini, non eſt uobis ignominia. Imò id cedit uobis in gloriam, Deo uerò in laudem. Spiritus enim glorioſus ſuper uos requieſcit, qui infundit uobis gratiam patientiæ, & in tribulationibus uos conſolatur. Poſt hæc uerba, Græci addunt illa, Secundum illos quidem blaſphematur, ſecundum uos autem glorificatur. quæ uerba non reperiuntur in Latinis exemplaribus. Allegantur tamen à Beato Cypriano epiſtola ſexta, lib. 4. Cuius uerba ſi adſcripſero, ad huius totius loci explanationem, non ingratam rem me lectori ſpero facturum. Chariſsimi, nolite mirari ardorem accidentem uobis, qui ad tentationem ueſtram fit, nec excidatis, tanquam nouum uobis contingat, ſed quoties communicatis Chriſti paßionibus, per omnia gaudete, ut & in reuelatione facta claritatis eius gaudentes exultetis. Si improperatur uobis in nomine, beati eſtis, quia maieſtatis & uirtutis Domini nomen in uobis requieſcit. Quod quidem ſecundum illos blaſphematur, ſecundum nos autem honoratur. Hactenus ille. Duo illa uerba, blaſphematur, & honoratur, referuntur ad Spiritum, ſiue gloriam Dei, quæ impiorum & perſequentium tyrannorum iudicio dehoneſtabatur in ſupplicio & afflictione profitentium: Sed piorum opinione & ſententia, gloria Dei reddebatur illuſtrior. Totus hic locus piorum conſcientias, & eos,* qui

Pati propter Chriſtũ non eſt ignominioſum

Patientiæ gratia à Deo.

qui pro re pia affliċtantur,conſolatur.Docuerunt enim nos Apoſtoli(ait Cyprianus) ea quæ de præceptis dominicis & cœleſtibus mandatis ipſi quoq; didicerunt, domino ſcilicet ipſo corroborante nos & dicente,Nemo eſt,inquit,qui relinquat domum,aut agrum,aut parentes,aut fratres,aut ſorores, aut uxorem,aut filios propter regnum Dei , & non recipiat ſepties tantum in iſto tempore,in ſeculo autem uenturo uitam æternam.Gaudere nos & exultare uoluit in perſequutionibus Dominus, quia quādo perſequutiones fiunt,tunc dantur coronæ fidei,tunc probantur milites Dei,tunc martyribus patent cœli.Non eſt recuſanda hæc militia, cum in ipſa militia primus ambulauerit Dominus, humilitatis & tolerantiæ & paſsionis magiſter: ut quod fieri docuit,prior faceret:& quod pati hortatur, prior pro nobis ipſe pateretur. Ergo licet ipſa religio, & nos ipſi maledictis afficiamur , tamen exultemus , habentes in nobis Spiritum ueritatis.Et de noſtra religione nobis bene conſcij,nihil morabimur contumelias & opprobria,quæ facilè intelligemus nihil poſſe , tum pietati , tum uiris ipſis pijs officere.Suis malefactis non ſolùm peccant in nos ipſos, ſed & ipſum Deum, qui ſuo tempore commeritas pœnas illis infliget.

Chriſtus prior fecit quod faciendū docuit.

Nemo autem ueſtrum patiatur ut homicida,aut fur,&c.*Occupatio eſt. Nolim putetis omnē afflictionem mereri laudem, nec quēuis cruciatum facere martyrem.Sed qui pro religionis defenſione,qui pro iuſta & pia cauſa affligitur, is meretur laudem.Qui uerò ob malefacta patiuntur & cruciantur,cōmeritas pendunt pœnas, nihil gloriæ illhic legitur:non tamen illis in cœlum negatur aditus,ſi patienter ferant pœnas quas cōmeruerunt,& uiua in Chriſtum fide è uiuis exceſſerint.Cùm dicit alienorum : inſpectorem intelligit curioſum eorum , quæ nihil ad ſe pertinent. quales ſunt ſeditioſi,malarum artium inuentores,& omnis generis facinoroſi.*

Afflictio p̄ pia cauſa laudabilis.
Afflictio ob malefacta non meretur laudē.
Laqueo ſuſpenſus ſperet.
Inſpector alienorum.

Si autem ut Chriſtianus : nō erubeſcat, glorificet autem Deum in iſto nomine.*Si pro re iuſta,pia,et bona cauſa.hoc eſt,pro Euāgelij defenſione affligimur,nō erubeſcamus.hoc eſt,nō nos pudeat ſupplicij.nō pro re ignominioſa ducamus ſuppliciū,ſed potius laudemus Deū,qui p̄ has tēporarias afflictiōes,ad æternas illas ſedes beatas ducit.Non quòd gloriandū ſit in tormentis.hoc eſt,propter afflictiones,ſed ex eo gloriandū,quòd ob Chriſtū patimur. Glorificet.id eſt,laudet Deum in iſto nomine,id eſt,quia patitur ut Chriſtianus,ſeu pro defenſione nominis Chriſtiani.*

Pati pro re iuſta.
Gloriādum q̄ ob Chriſtū patimur.
Glorificare.

Quoniam tempus eſt ut incipiat iudicium à domo Dei.*Grauis eſt hæc ſententia,profundiſsimis abundans ſenſibus,excitans animos,tum piorū afflictorū ad patientiā et cōſolationem,tum impiorum ad conuerſionē,argumēto à Dei iudicio & prophetia per elegantē collationē ſumpto.Alludit noſter Apoſtolus ad illud Ezechiel.cap.9.Tranſite per ciuitatē ſequentes eū,& percutite,nō parcat oculus ueſter, neq; miſereamini.Omnē autē ſuper quē uideritis Thau,ne occidatis, & à ſanctuario meo incipite.Itē Ierem.25.Hæc dicit Dominus exercituū,Quia ecce in ciuitate,in qua inuocatū eſt nomē meū,ego incipio affligere : & uos quaſi innocētes et immunes eritis? nō eritis immunes.Gladiū enim ego uoco ſuper omnes habitatores terræ:dicit Dominus exercituū.Tempus eſt,quod antiquis ſimile eſt.Vt quemadmodū dominus Deus populum ſuū ſanctū olim primò afflixit,et à populo Ieroſolymitano ſeu à ciuitate ſua ſancta incœpit:deinde reliquas gētes funditus euertit & excidit. Ita & hoc eſt tēpus, in quo incipit iudicium,id eſt,afflictio à domo Dei. id eſt,primò Eccleſia Dei affligitur,deinde impij punietur.Vocat hoc loco iudiciū,afflictiones,quòd à Deo ſint,quāuis non ſemper propter propria afflicti & patientis peccata, ut ſatis apertum eſt ex*

Iudicium à domo Dei incipiens.
Afflictio primo à populo Dei.
Iudiciū ſeu afflictio.
Incipiens à domo Dei.
Innocentes ob aliorū peccata affliguntur.

Domus Dei.

his quæ tolerauit iuſtus Iob. *Quid autem intelligat Apoſtolus per domum* Dei, *ſeq uẽtia indicant, cùm dicit, nos, ſeu fideles primùm afflictos, quibus incredulos opponit.*

Si autem primùm à nobis, &c. *Elegãti comparatione probat duriſsimã aduerſus impios animaduerſionẽ. Nam ſi pij per famẽ, carceres, opprobria, exilia, bonorũ proſcriptiones, incendia affliguntur, excarnificãtur, tametſi ſint amici* Dei: *qualem & quantam expendent pœnã inimici* Dei, *qui ſemper* Euangeliũ *blaſphemijs inceſſunt? Quid futurum putamus impijs ipſis, qui ſolùm uoluptatibus operam dederunt?*

Iuſtus uix ſaluabitur.

Et ſi iuſtus quidem uix ſaluabitur, &c. *Locus eſt ex Prouerbijs, 11. cap. iuxta ſenſum ab* Apoſtolo *citatus. Si iuſtus in terra recipit: quãtò magis impius et peccator? Huius loci prima pars indicat difficultatem & huius uitæ captiunculas aduerſus iuſtum, & eũ qui ſpiritu ambulare nititur. Agitur enim de iuſto ſecundũ opera. Si iuſtus uix ſaluabitur, id eſt, ſi iuſtus uix à tribulatiõibus ſaluatur et liberatur: difficilis enim eſt perſeuerantia in* Dei *amore & gratia, ob tantas* Mũdi *tribulationes et anguſtias, per quas oportet nos intrare in regnũ* Dei: *Id eſt, ſi tãta difficultate ac tãtis exercitatus eſt malis & periculis ipſe iuſtus, ut uix ab illis ſaluus fiat, Impius & peccator ubi parebũt? quaſi dicat, Quid, rogo te, is qui omniũ ſcelerum immunditia fœtet, poſt hanc uitã ſperare poteſt? Aut dicatur iuxta* Bedæ *ſentẽtiã, Si tãta eſt uitæ mortalis fragilitas, ut ne iuſti, quidẽ, qui in cœlo coronãdi ſunt, hanc ſine tribulatione propter innumerã uitiatæ naturæ labẽ tranſeant: quantò magis ij, qui cœleſtis ſunt gratiæ extorres, certũ ſuæ perpetuæ dãnationis exitũ expectant? Intelligatur hæc ſentẽtia* Petri *de exceptione à tribulationibus, In hoc* Mundo *uix iuſti & fideles immunes fiunt.*

Fideles uix immunes ſunt à tribulatiõib᷒.

Impius. Peccator.

Quærit Didymus, *utrũ aliud ſit peccator, & aliud impius. Reſpondet, Poteſt impius eſſe, qui omnino extra dominum eſt: peccator autem, quem* Deus *continet: ſed ille contemnit eũ, dum tranſgreditur leges eius. Si uerò aliquãdo in textu, idem peccator & impius inueniatur, differentiã tamen habebit in intellectu. Poſsibile eſt autem eum qui peccat, mox & impium eſſe, quando per contemptum impiè agit in* Deum. *Hæc ille.*

Afflicti ſecũdũ uoluntatẽ Dei.

Itaq; & hi qui patiuntur ſecundum uoluntatem Dei, &c. *Concluſionẽ adducens de bono patiẽtiæ, ſanctiſsimè conſulit afflictis & patiẽtibus. Qui patiuntur ſecundũ uoluntatẽ* Dei. *id eſt, quia* Deus *uult, hoc eſt, patiuntur propter fidẽ, propter uirtutem & ueritatẽ uitæ, cõmendent, id eſt, committant animas ſuas, hoc eſt, ſeipſos in benefactis, in beneficentia, lõganimitate, bonitate, et huiuſmodi. Cõmendẽt, inquã, animas, uelut iure depoſiti, ipſi* Deo *fideli creatori. Ad quẽ ſpectat fideliter ſeruare, quod fide uiua apud eũ deponitur. Nihil ergo proprijs noſtris uiribus fidendũ, tanquã de nobis aliqd præſumamus, ſed* Deo *ſoli omnia noſtra cõmittamus. Quia fidelis eſt, qui nõ relinquit in ſe ſperãtes, ſed uires ſuggerit ad uincendũ, et ad beneficẽtiã exercendã, qui miſericorditer præmiũ repẽdet, & coronã ſempiternã ſic cõfidẽtibus & beneficientibus reponet. Infallibilis eſt* Deus, *fidelis eſt, ſtans pactis & promiſsis.* Deutero. 7. *Deus fidelis & fortis, cuſtodiens pactum & miſericordiã diligẽtibus ſe.*

Benefacta. Animã cõmendare Deo iure depoſiti.

Fidelis Deus.

DICTIO.

Vinolentia.

TRIBVS *his dictiõibus, Vinolẽtia, Comeſſatio et Cõpotatio, tria inſignia uitia intelligit* Apoſtolus. *Prima ſignificat morbũ quendã & animũ deditũ uino, nugis & petulãtiæ, quæ comitãtur uini ſtudiũ. Secũda ſignificat uinolẽtiã & comeſſationẽ quidẽ, ſed multũ quidẽ leuitatis habentẽ. Comus enim nocturnarum ſaltationũ habebatur* Deus, *cuius myſtæ probè poti & coronati noctu cũ facibus & inſtrumẽtis muſicis ad amicarũ fores prodibãt ſaltatũ. Tertia, inexhauſtã illã notat ingluuiẽ eorũ, q̃ ad nume*

Comeſſatio. Comus. Myſtæ Comi. Compotatio. Bibere ad numerũ fœdũ eſt.

rum

rum bibunt. Fœdum illud omnibus quidem ſeculis, & apud omnes, uitium habitũ eſt.

HOMICIDAE *nomine ueniunt inuidi, auari, immiſericordes, et qui ſe ſaluis, omnia humana peſſum iri uelint. Atq; quemadmodum ſcriptura inopiam fidei ſcortationem uocat: ita penuriam charitatis dicit homicidium. Chriſtus quoq; Ioan. 8. diabolum homicidam ab initio uocat. Et 1. Ioan. 3. Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* Homicidæ. Scortatio.

Hilarius dicit Impium eum, qui de Deo malè ſentit. Baſilius magnus in Pſal. 1. uocat impietatem, peccatum in Deum, & infidelitatem. Hoc eſt, peruerſam opinionem de Deo, diuiniſq; uerbis & operibus. Impius. Infidelitas.

Seniores] Presbyteros
conſenior] cõpresbyter
cõmunicator:] conſors, particeps:
qui in uobis eſt,] uel, quã cũ in uobis eſt.
prouidẽtes] curã illius agẽtes
in cleris,] uel, aduerſ⁹ cleros. Cleros uocat gregẽ, q cuiq; ſorte contingit gubernãdus. id eſt, chriſtianos.
oẽs enim] ſic ut omnes ali⁹ alij inuicẽ ſubijciamini: humilitatẽ animi uobis alligatã habete
in tẽpore uiſitatio.] cùm erit opportunum:
fortes] firmi, uel ſolidi fide:
ſciẽtes eandẽ] eaſdẽ afflictiones fraternitati ueſtræ, quæ in mundo eſt, conſummari. Vel, ſcientes fratres ueſtros Chriſtianos, qui in mũdo ſunt, eadem pati.
perficiet,] inſtauret uos, fulciat, roboret, ſtabiliat,
obſecrans] adhortans
coëlecta:] ueſtræ cõſors electionis:
ſctõ.] charitatis
qui eſtis in, &c.] uobis Chriſtianis.

Seniores iunioribus doctrinam, iuniores ſenioribus reuerentiam debent. CAP. V.

SEniores ergo qui in uobis ſunt obſecro, conſenior & teſtis Chriſti paſsionum, qui & eius quæ in futuro reuelanda eſt, gloriæ communicator: paſcite, qui in uobis eſt, gregem Dei, prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè ſecundum Deum: neq; turpis lucri gratia, ſed uoluntariè: neq; ut dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Et cùm apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſcibilem gloriæ coronam. Similiter adoleſcẽtes ſubditi eſtote ſenioribus. omnes enim inuicem humilitatẽ inſinuate. quia Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autẽ dat gratiam. Humiliamini igitur ſub potenti manu Dei, ut uos exaltet in tempore uiſitationis: omnem ſolicitudinẽ ueſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de uobis. Sobrij eſtote, & uigilate: quia aduerſarius ueſter diabolus tanquã leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui reſiſtite fortes in fide; ſcientes eandem paſsionem ei quæ in Mundo eſt, ueſtræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui uocauit nos in æternam ſuam gloriã in Chriſto IESV, modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit, ſolidabitq;. Ipſi gloria, & imperium in ſecula ſeculorum. Amen. Per Syluanum fidelem fratrem uobis ut arbitror, breuiter ſcripſi: obſecrãs & conteſtans hanc eſſe ueram gratiam Dei, in qua & ſtatis. Salutat uos Eccleſia, quæ eſt in Babylone, coëlecta: & Marcus filius meus. Salutate inuicem in oſculo ſancto. Gratia uobis omnibus qui eſtis in CHRISTO IESV. Amen.

Presbyteros hortatur.
Humilitas. Iacobi 4. c.
Matt. 6. c. Lucæ 12. c. Pſal. 54. d. Roma. 12. c.

Seniores ergo qui in uobis ſunt obſecro. *Quoniam epiſcoporum, &* Epiſcopi doctrina uim habet ad regimen gregis.

 corum,

eorum, qui in eccleſijs præſunt, doctrina & eruditio multã uim & efficaciã habet ad regendũ componẽdum'ue Dei populum. Princeps Apoſtolorũ ſermonẽ dirigit ad ſe-
Epiſcopus. *niores, hoc eſt, epiſcopos: quos ut erudiat, diligentißimã dat operã. Epiſcopi nomẽ ab inſpiciendo uel cõſiderando & recognoſcẽdo deductum eſt: & eum ſignificat, quicuram agit, & proſpicit de rebus neceſſarijs: quem Latinè dicere poßis inſpectorẽ, ſiue obſeruatorẽ, qualem deſcribit Paulus in epiſtolis ad Timoth. & Titũ. Nã* ἐπισκοπέω
Paſtores epiſcopi. Doctores. Presbyteri. *uerbum Græcum (ut Budæus ait) eſt conſidero, & ægrotum uiſo, inſpicio & uiſito. Vnde epiſcopi dicti, quorum eſt inſpectio in præſidijs Chriſti, & ſumma cura. Hi dicũtur & paſtores per alluſionem. Ezechiel. 34. & doctores, à docendo. & Euangeliſtæ à prædicando Euangelio. Preſbyteri uerò, primates, legati ac ſeniores dicuntur: quod nomen inde tractum uidetur, quòd ſenioribus olim, utpote prudentioribus, committeretur magiſtratus cura & adminiſtratio plebis. Plebi ergo cõſulendum eſt uerbo ue-*
Petrus, quibus iubere poteſt, obſecrat. *ritatis, ut paulò pòſt declarabitur à Petro: Qui epiſcopos (à ſe uel alijs Apoſtolis per manuum impoſitionem conſecratos, atq; in tam honorificum ordinem aſſumptos) obſecrat, humilitatis gratia, quibus iure optimo præcipere poterat.*

Conſenior & teſtis Chriſti paſsionum, &c. *Seipſum, nomenq́; ſuum à grauißimis efficacißimisq́; circunſtantijs exprimit, in exemplum & amicitiæ & patientiæ: ut ipſum imitantes, cõtemptis huius Mundi afflictionibus temporarijs, per patientiam & mutuam beneuolentiam, immarceſcibilem coronam conſequantur. Atq;*
Conſenior Petrus. *ut tenacius hæreat recipiaturq́; eius inſtitutio, ſe conſeniorem, id eſt, coëpiſcopũ, atq; in pœnis & afflictionibus communicantem dicit. Nam non ſolùm ſe compreſbyterum humilitatis & mutuæ amicitiæ gratia appellat: ſed etiam ſe teſtem paßionum, oppro-*
Afflictionum Chriſti teſtis Petrus. *briorum, afflictionum & mortis Chriſti, quibus interfuit. Atq;, ut pleniorẽ fidem ſibi aſtruat, communicatorem præterea ſe fuiſſe dicit, & conſortem gloriæ reuelandæ, id*
Gloria reuelãda. *eſt, quæ reuelabitur, tum quãdo quis iuſtus animã efflabit, tum in reuelatione illa generali, quando apparebit* IESVS *Chriſtus iudicãs uiuos & mortuos. Huius gloriæ*
Trãsfigurationis Chriſti teſtis Petrus. *cõmunicator fuit, quando in monte Thabor interfuit transfigurationi* IESV *Chriſti, quem poſt reſurrectionem ſæpius uiſum, uidit etiam in cœlum aſcendentẽ. Aut cõ-*
Petrus conſors gloriæ reuelandæ. *ſors fuit gloriæ reuelãdæ: quia ordinatus eſt Apoſtolus ad reuelandã gloriã illã cœleſtem per* IESVM *Chriſtum & Euãgelium, electis cõmunicandum & dandũ. Magis mihi arridet prior interpretatio. Dici poteſt teſtis paßionũ Chriſti: quia ipſe propter nomẽ Chriſti carceres tum Herodis, tum Neronis ac aliorũ, uincula, uerbera, &*
Afflictorũ libera confeſsio. *crucem tandem eſt expertus (Chriſtus enim piorum afflictiones, ſuas eſſe dicit.) Quo exemplo hortatur afflictos ad patientiã, & æquanimiter ferẽdas afflictiones, propter uirtutẽ & iuſtitiã: præcipuè ne quid metu pœnarum dißimulent, ſed liberè Chriſtum profiteantur, Euangelium doceant, & ueritati, ſi ſic res poſtulet, commoriantur.*

Paſcite, qui in uobis eſt, gregẽ Dei. *Inſtituit hortaturq́; Petrus epiſco-*
Epiſcoporum functio. *pos ad ſuſcepti muneris ſtrenuã functionẽ, ad ſanã doctrinã & uitæ puritatẽ: ut unuſquiſq; apud illos inueniat, quod ad inſtitutionẽ religionis Chriſtianæ pertinet. Quod & Malach. cap. 2. grauißimis uerbis aperuit. Lex ueritatis (inquit) fuit in ore Leui, et iniquitas nõ eſt inuẽta in labijs eius. In pace et in æquitate ambulauit mecũ, & multos auertit ab iniquitate. Labia enim ſacerdotis cuſtodiũt ſciẽtiã, & legẽ requirẽt ex ore eius: qa angelus Domini exercituũ eſt. Generalẽ ergo epiſcoporũ functionẽ, qui bene*
Paſcere. Grex Dei. *præſint, et ſuo faciãt ſatis officio, deſcribit Petrus, dicẽs, Paſcite, id eſt, docete & reficite uerbo uitæ. aut, Paſcite, id eſt, paſtoraliter regite, ait Hilarius, gregem Dei, populum*

pulum Chriſti, qui in uobis eſt, id eſt, qui uobis commiſſus eſt paſcendus & erudiendus. Sunt qui legunt, quantum in uobis eſt, id eſt, quantum ad uos attinet, ſeu quod ueſtrarum eſt partium & ueſtræ uirtutis, hoc facite. ut inſinuet quòd inuitus nemo hoc cibo ſpiritali & hac ſalute paſcatur. Verbum paſcere, ſiue paſtoris, per allegoriam tum in prophetis, Ieremi. 23. Ezechiel. 34. tum in Euangelio, Ioan. 10. Ego ſum paſtor bonus. ad Chriſtum, ac prophetas & doctores relatum eſt. Et ad Petrũ Dominus Ioannis 21. Petre, paſce oues meas. Quemadmodum paſtor nomen officij, ita & epiſcopus. Atq; ut paſtor obambulat, uigilat, omnẽ habet ſolicitudinem, ne quid ouibus deſit, ita & epiſcopus. Quemadmodum nõ quælibet probantur pabula, non riui quilibet, ſed pro ratione ouium, pabulum & uictum parat, morbidas curat, ſeparat, reficit, omnesq; ſumma diligentia paſcit, ducit, & reducit: ita et epiſcopus animarum paſtor nullum aliud paret ouibus Dei pabulum, quàm Diuini uerbi cibum, aqua ſapientiæ potet, morbidis omni cura medeatur, ſanas et firmas conſeruet, omnem diligentiam, operam nauet & adhibeat, ne quis de grege ſuo, pro quo Chriſtus mortuus eſt, tantiq; cũ redemit, pereat. Obſeruabis dici gregem Dei, id eſt, Chriſti. Vt non ſunt oues paſtoris, ſed domini: ita non ſunt animæ epiſcopi, ſed Chriſti. Vocatus eſt enim epiſcopus ut paſtor ad ſeruandas oues, & reddendam de eis rationem, ſi quam ſua fortè negligentia ſinat perire. Huc pertinet parabola Luc. 16. de oue perdita. Viderint ergo quam rationẽ reddituri ſunt de ouibus ſuis, qui purpuræ, aulicis, bello, & rebus alijs nihil ad Eccleſiam Chriſti facientibus, operam nauant: interim miſeras oues, tantum abeſt uerbo ueritatis reficiant, ut ne noſcant quidem, plerunq; etiam deglubant, magnamq; ſeſe exiſtiment præſtare gratiam, ſi lana contenti, totum non deuorent miſerandum pecus. Audiant obſecro Petrũ, Paſcite, non opprimite, non expilate, non excarnificate: ſed fouete gregem, non ueſtrum, ſed IESV Chriſti. Agnoſcite uos, non dominos, ſed miniſtros: ut ſuperciliũ demittatis, & ueſtro ſanctiſſimè fungamini officio. Dicebat Chriſtus Lucæ 22. Nã quis maior eſt, qui recũbit an qui miniſtrat? nonne qui recumbit? Ergo maior eſt Eccleſia quæ recumbit, & cui miniſtrãt epiſcopi. Iſta agnoſcãt, & rectè paſcent.

Nemo inuitus ſalutem conſequitur.

Paſtoris nomen.

Epiſcopi & paſtoris ſymbolum.

Grex Chriſti eſt, Epiſcopo commiſſus.

Eccleſia maior eſt ſeruo ſeruorum Dei.

Prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè ſecundum Deum. *Curã epiſcopalem, boniq; paſtoris partes amplificatione explicat. Multa enim et grãdia in ſe continet hæc ſentẽtia, Paſcite, qui in uobis eſt, gregẽ Dei: quæ iuxta tropũ explicanda ueniũt. Prouidentes, hoc eſt, epiſcopantes, intẽdentes, ſeu epiſcopos agẽtes, qui curam gerunt, ac proſpiciunt rebus neceſſarijs. Cõditiones addit, ſine quibus functio epiſcopalis languet & uaneſcit. Non coactè. hoc eſt, ſuperintendant, & de rebus neceſſarijs proſpiciant promptè, libenter & propenſis animis. Secundum Deum, id eſt, in gloriam Chriſti ſuum miniſteriũ exercentes. Magna peſtis eſt in hac functione, ſocordia & negligentia. Ad quam requiritur uigilia, alacritas, & indefeſſa diligentia.*

Prouidere.

Epiſcopum agere.

Cõditiones ad curã epiſcopalem neceſſariæ.

Epiſcopi uigilia.

Neq; turpis lucri gratia, ſed uoluntariè. *Omnẽ malorũ radicem, auaritiã, maximè ab epiſcopo alienã eſſe uult. Nihil eſt quod magis epiſcopalem functionem impediat, & epiſcopi nomen dehoneſtet, quàm munerũ corruptela. 1. ad Timot. 6. Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionẽ. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerũt ſe doloribus multis. Non ſolùm Paulus in hos auaritiæ ſtudẽtes inuehit: ſed etiã prophetæ, Ieremias, non uno loco. Ezechiel 13. cap. Michæas 3. cap. & Iſaias 46. cap. Imò & Chriſtus Ioã. 10. iſtos mercenariorũ nomine notat. Lucripetæ & quæ-*

Epiſcopus liberalis.

Auaritia malorum radix.

Mercenarij.

ſtuarij dicũtur huiuſmodi homines,quos damnat omnis religio. Teſtes ſunt ex ueteribus pſeudoprophetæ miſerè extincti,lepra quoq; percuſsi:ut Giezi 4.reg.5.& maledictio Simonis magi,Act.8.Item Christus dominus,emẽtes & uẽdentes magna cũ indignatiõe eiecit è tẽplo.Obſeruabis interim nõ dãnari lucrũ ex re honeſta. Nã Dominus in Euãgelio ordinauit,teſte Paulo,ut qui Euãgeliũ annũtiat, de Euãgelio quoq; uiuat.Sed uolũtariè,id eſt,prõptè,liberaliter,& alacriter functionẽ ſuã exerceant.Ad hæc faciũt uerba Pauli ualedicẽtis,Act.20.Epheſijs.Quapropter (ait) conteſtor uos hodierna die,ꝙ mũdus ſum à ſanguine omniũ.Nõ enĩ ſubterfugi,quò minus annũtiarẽ omne cõſiliũ Dei uobis.Et paulò pòſt ait:Argentũ et aurũ aut ueſtẽ nullius cõcupiui.

Lucrũ ex re honeſta non damnatur.
1.Corinth.9.c

Auaritiæ comites.
Epiſcopus auaritia induit latronis & tyranni nomen.

Neq; ut dominantes in cleris. Cum auaritia ſuccreſcere ſolet ambitio,tyrannis,& dominandi libido.quæ ſi epiſcopi occupauerit animum, iam non epiſcopus aut paſtor,ſed fur,latro,lupus,& prædo ſtatim euadit.Luc.22.dicebat Dominus,Reges gentium dominantur eorum:& qui poteſtatẽ habent ſuper eos, benefici uocãtur. Vos autem non ſic:ſed qui maior eſt in uobis,fiat ſicut iunior:& qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator.Obſeruent epiſcopi uerbum iſtud,Vos autẽ non ſic. Quaſi dicat, Inſtituti eſtis,non ut dominemini, & prouincijs præſideatis tanquam armorũ duces,& cuiuſdam exercitus bellici directores,ad uallos,muros, foſſas & propugnacula parãda:Non ut in telonio tanquam trapezitæ & nummularij ſedeatis,aut publico ærario præfecti ſitis, poſtpoſita & neglecta functione ueſtra. Hæc militaria ſunt atq; ethnica,non epiſcopalia,ferumq; & ſanguinariũ Martem ſequentibus, non immaculatum agnũ quotidie offerentibus tractanda.Pallas(ut eſt in prouerbijs) quas cõdidit arces, ipſa colat.Voluit uos IESUS Chriſtus eſſe Apoſtolos,non reges,ſed doctores & paſtores.Hoc fiet ſi abfuerit aulica ambitio,pompa,alea,ſed horum,imò et equeſtris militarisq; diſciplinæ abſolutiſsimæ loco ſeſe exerceant uerſenturq; in oratione Biblica & prædicatione uerbi Dei:ut derelicta uiſitent, diſperſa colligant, & infirma ſanent.Clerum dixit & delectum Dei populum,qui Deo ueluti ſorte obuenit. alludens ad diuiſionem terræ ſanctæ. Sortem enim miſit Ioſue coram Deo in diuidenda terra Iſraëlitis,Ioſue 18.κλῆρος,ſors eſt Græcis,& ſignificatur hoc uerbo poſſeſsio,uel quicquid fortuna attulerit.Cleros hoc loco uocat Apoſtolus, gregem qui epiſcopo cõtingit gubernandus.Sunt ergo duo hæc uitia,auaritia & ambitio,maximopere fugiẽda, à profanis etiam ſcriptoribus in omni magiſtratu reprehenſa. Satis enim nos communis ſenſus docet quàm ſint noxia,& quàm pernicioſa moliãtur rebus publicis & priuatis,profanis & ſacris.In hanc ſententiam citatur nobile Timonis dictum, quo duo pronuntiauit eſſe malorum principia,auaritiam & ambitionem.

Epiſcopi ſtudiũ & functio.
Clerus.
Ambitio & auaritia præſentiſsima uenena.
Timonis dictum.

Sed forma facti gregis ex animo. Exemplar pietatis & omnis modeſtiæ debet eſſe epiſcopus.Seipſum exhibeat talem,ſtudio bonorũ operum,ut omnes habeãt quod in ipſo laudent & imitẽtur.Hoc enim conari omnes debemus, maximè autẽ Euãgelij doctores,ut exẽpla noſtra præluceãt alijs,& inuitẽt alios ad pietatẽ,ad bonos mores,& ad ſtudia honeſta.Et hac uitæ integritate reddãt cõmẽdatiorẽ doctrinã Euangelij domini noſtri IESU Chriſti.Nihil enim prodeſt aliquẽ (ut ait Hieronymus) exercitatũ eſſe in dicendo,& ad loquendum triuiſſe linguam,niſi plus exemplo docuerit,quàm uerbo.Vult ergo,& præcipit Petrus,ut optimi uiri præficiantur Eccleſijs, qui ſint doctores & gubernatores earum.Vidit enim nihil tam noxiũ eſſe rebus Chriſtianis,quàm ſi homines mali,corrupti moribus, & uitijs ſeruiẽtes regnẽt per Eccleſias.Quid enim doceant , aut qua fronte alium corripiant errantẽ & delinquentem,

Epiſcopus ſit omnis modeſtiæ exemplar.
Doctorũ opera cæteris placeant.
Hieronymus.
Viri optimi. Eccleſijs præficiendi.
Eccleſijs nocentiſsimũ uenenum.

qui to

qui toti peccatis ſeruiunt? Dicetur illis, Medice, cura teipſum. Et, Turpe eſt doctori, quē culpa redarguit ipſum. Aut quod Sapiens dicebat, Odi ego homines ignauos opera, & dignos ſententia. At nihil æquè neceſſariū, quàm ut boni præſideant in Eccleſia. Malim ego epiſcopi loco ſeruire Eccleſiæ hominem mediocriter eruditū & probum, quàm doctiſsimum, totiusq; Scripturæ callentiſſimum, ſed ſceleratum, plus impiâ uitâ dedocentem, quàm uerbis docentem nihil quamlibet niſi purè Euangeliū ſonantibus. Et ethnici prudenter definiunt ſuum Oratorem, dicentes eſſe uirum bonum, dicendiq; peritum. Vult itaq; Petrus, ut epiſcopus ſeſe typum, id eſt, formā & exemplar præbeat ad doctrinam & uitæ integritatē. Ex animo, id eſt, promptè & liberali animo. Huc pertinet quod Paulus ad Titum 2. ſcribit, In omnibus te ipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate, uerbum ſanum, irreprehenſibile: ut is qui ex aduerſo eſt, uereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

Eccleſia optimos habeat præſides.

Orator.

Et cùm apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſcibilem gloriæ coronam. *Elegans eſt allegoria, ab athletis & militibus & more coronandi, ducta: qua epiſcopos & miniſtros in uinea Domini laborantes confirmat & cōſolatur. Athletis et militibus proponitur corona peritura, præmij loco. Sanctis autem bona cum fide in uinea Domini laborantibus, & certamen Domini decertantibus, corona immarceſcibilis proponitur uita æterna. Hilari ergo & læto animo epiſcopi, cognito tanto præmio, omnem nauare debēt operam, ut iuxta ſuam uocationem, functionem ſuam exerceant. Quemadmodum paſtores non ſunt ouium Domini, ſed conductitij, mercedē à Domino gregis accipientes: ita & epiſcopi mercedem accipient à domino gregis, ſi bene functionem ſuam exercuerint. Sed quā mercedem? non corruptibilem, ſed coronā gloriæ immarceſcibilem. Metaphora ſumpta eſt à floribus modico tempore flaccidis & marceſcentibus, quibus coronabantur Athletæ. Immarceſcibilem dicit incorruptibilē, quæ putredini & corruptioni non ſubiacet. Huc pertinet quod ſcribit Paulus 1. ad Corinth. 9. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Princeps paſtorum, id eſt, IESVS Chriſtus, cuius ſunt oues, quas redemit proprio ſanguine, commiſit illas epiſcopis & paſtoribus. Ergo Dominus eſt epiſcoporum paſtorum, dabit & retribuet coronam, cùm apparuerit, ſiue cùm quilibet iuſtus è uiuis excedit, ſiue in die, cùm ſtandum erit ante tribunal eius, qui in maieſtate ſua exiſtens iudicaturus eſt uiuos & mortuos.*

Athletarū mos.

Paſtores ſunt ouium conductitij.

Merces epiſcoporū bene præſidentium.

Immarceſcibilis.

Paſtorū princeps Chriſtus.

Chriſti apparitio.

Similiter adoleſcentes, ſubditi eſtote ſenioribus. *Ne tumultuarētur & reſpōſarent iuuenes, ſiue diaconi, ſiue ſubdiaconi aduerſus preſbyteros, & eos qui paſtores deſignati ſunt, ſi quid præciperent: formam uitæ & inſtitutum illis præſcribit, paucis quidem uerbis abſolutum, ſed multo ſenſu plenum. Ab adoleſcentibus, ſiue diaconis, ſiue ſubdiaconis, ſubiectionē & obedientiam preſbyteris & epiſcopis exhibendam imperans, illorum nomine omnem functionem ad iuniores pertinentem comprehendit, ac ſi ſingulis ordinibus propria officia deſcriberet. Si debitam ſubiectionē adoleſcentes reddiderint, reſpōdebunt ſuæ functioni. Non deſunt, qui hunc locum non ſolùm ad epiſcopos, ſed etiam ad eos, qui iam prouectæ ſunt ætatis, trāsferunt. Senilis ætas, præ alijs, bono & honeſto uitæ exemplo lucere debet, & illo prodeſſe ad ædificationem aliorum. Debent enim ſenes iuuentutis curam agere. bonis moribus illā inſtituere, uigiles & attenti pro omnibus eſſe, cùm ſint ueluti patres, multaq; rerum experientia prudentiores grauioresq;. Quo fit ut ſanctiſsimè docuerit Petrus, adoleſcen*

Subditorū functiones.

Senioribus honor.

Senū functio.

*leſcentes debere ſubijci ſenioribus.*Non ab re *ſcriptum eſt* Leuit.19. *Coram cano capite conſurge,& honora perſonam ſenis.* Eccleſiaſtici 6.*In multitudine preſbyterorum prudentium ſta,& ſapientiæ illorum ex corde cōiungere.* Si rogaueris Demeam Terentianum *cur præcipuum debeamus honorem ſenioribus:*Reſpondebit,*Nunquam ita quiſquam bene ſubducta ratione ad uitam fuit,quin res, ætas, uſus ſemper aliquid apportet noui,aliquid moneat:ut illa quæ credas ſcire,neſcias:& quæ tibi putaris prima,in experiundo repudies.*

Humilitas. Omnes enim inuicem humilitatem inſinuate. *Omnes ad pacis & concordiæ ſtudium hortatur, adducens illam animi modeſtiam, qua quis nihil altum de ſe ſapit,ſed humile & ſui abiectionē:ſine qua cæteræ uirtutes languent, aut certè ſteriles uidentur.*Dicit Apoſtolus,*Omnes inſinuate inuicem humilitatem.*Id *eſt quod* Honore inuicē præueniendū. Paulus *hortatur,Præuenite inuicem honore.Nemo de præcellentia ſuæ dignitatis certet, ſed humilitate præcellat,qua quemlibet ſe præſtantiorem putet.* Hoc *enim habet uera charitas,ut non quærat quæ ſua ſunt,nullo ducatur faſtu,nihil ambiat, nihil cōtentioſè agat,ſed proximi ſtudeat cōmodo & utilitati.* Nam *dum quiſq; ſibi nimium* Concordiæ ſoluno. *placet,dum omnium aſpernatur conſilia,& philautia ducitur,ſua impudens alijs obtrudere uult,rumpitur concordia.*At *dum ſinguli præferimus aliorum cōſilia noſtris, neq; prudentiæ noſtræ nimium innitimur, ſed bona & ſana fide de rebus ſanctis iudicamus, dum quiſq; aliena ſuis commodis anteponit, non poteſt non eſſe concordia.* Quòd *ſi obieceris,iuniores ſubditos eſſe ſenioribus: ob id ſeniores iure optimo poſſe* Seniores iunioribus præferendi. *hanc ſubiectionem ab adoleſcētibus expoſcere.*Iure *præferendi ſunt ſeniores & preſbyteri.*Qui *dum ſe tantæ dignitatis paſtoralis agnoſcunt & prædicant miniſtros,iunioribus humilitatem inſinuant.*Quòd *ſi ſupercilio dominationis ductarentur,iam indigni eſſent eo nomine,quo ſolicitudo atq; humilitas ſignificatur,non faſtus aut dominatio.*Nihil *ergo pugnantiæ habet hæc ſententia cum priore.*Huc *pertinent quæ* Dominus Luc.14.*dicebat,quomodo primi accubitus eligendi eſſent:Cùm inuitatus fueris ad nuptias,non diſcumbas in primo loco.&c.*

Quia Deus ſuperbis reſiſtit,humilibus autem dat gratiā. *Cauſam adducit propter quam uult humilitatem retineamus in animo, ueluti nodis quibuſdā* Superbis Deꝰ reſiſtit. *illigatam,ne eam amittamus.*Quia Deus *ſuperbis reſiſtit,hoc eſt,ſupercilium & criſtas ſuperborum dominus* Deus *conuellit:ut uidere licet ex* Cantico *intemeratæ* Virginis, Depoſuit potētes de ſede.Sequitur,Et exaltauit humiles.Quod *noſter* Apoſtolus *interpretatur dicens,*Humilibus *autem dat gratiam:hoc eſt, impartit ſuas dotes his qui ſeipſos abnegant, de ſe nihil præſumentes, ſed omnia in gloriam Chriſti referentes.* Ad *hæc legito* Prouerb.6.Iſaiæ 14.Eccleſiaſtici 10.Eſther 5.6.7.Item Lucæ 14.

Humiliationi ſtudendum. Humiliamini igitur ſub potenti manu Dei. *Cum ita* Deo *uiſum placitumq; ſit,ut omnes alius alij ſubijciamini, hoc ex animo facite, nihil cauſantes aut reſponſantes: Cur me iſti ignobili ſubijciam aut ſubdam?*Tace,*& prompto ac hilari animo humilitate præuenias, huic te in timore* Dei *ſubmittas.* Velis *nolis hoc facias neceſſe eſt:quia manus* Dei *potens eſt:hoc eſt,*Dei *uirtus eſt,cui reſiſti non poteſt,qui te & abijciet & humiliabit.*Hoc *igitur facito, & humilieris uoluntariè.* Nam *qui ſe humiliat,is ſe ſub potenti manu* Dei *humiliat.*

Humilitatis fructus. Vt uos exaltet in tempore uiſitationis. *Fructum & præmium humili-* Viſitationis dies. *tatis adducit.*Humiliamini,*& humilitati indiuulsè adhærete, præ oculis* Deū *ſemper habētes,qui exaltabit uos,id eſt, retribuet uobis coronā illā cœleſtem in die uiſitationis,*

nis, ſiue particularis exitus ueſtri ex hoc mundo, ſiue in extremo iudicio. Vt exaltemur, neceſſe eſt humiliemur. Aut ſi non humiliamur, non exaltabimur, ſed abijciemur, & in abyſſum demergemur, in modum illius Phariſæi, qui ſeipſum exaltabat & magnificabat, dicens, Non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri, & uelut hic publicanus. Propterea ſibi placens Phariſæus abiectus eſt. Publicanus uerò nihil de ſe tale cogitans, imò ne oculos quidem in cœlum auſus leuare, ſeipſum humiliãs, & pectus ſuum percutiens, dicebat, Deus, propitius eſto mihi peccatori. Iuſtificatus in domum ſuam abijt. hoc eſt, à Deo exaltatus eſt cum Chriſto, uero abſolutoq́; humilitatis exẽplari. Nam qui ſeſe humiliarit, & omnium ſe fecerit miniſtrum, exaltat illum cum IESV Chriſto Deus, fœlici donans immortalitate. Dici poteſt in hunc ſenſum, Non eſt quod timeatis (ſi humiliemini) oppreſſionem: quoniam ille, cuius nomine humiliamini, uos extollet in tempore uiſitationis. Id eſt, cùm fuerit opportunum. Nam cùm de Deo ſit ſermo, & uerbo Viſitandi, utimur, tranſumitur uiſitare, pro, in memoria habere, ut Geneſ. 21. Viſitauit Deus Saram. id eſt, illius recordatus eſt, præſtabitq́; quod pollicitus erat, fœcundam eam reddendo. Item in Euangelio, Viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Nouit ille quando, & quid quoque agendum ſit tempore. Magis mihi arridet prior interpretatio. Quidam legunt ſine hac dictione Viſitationis, quæ redundat iuxta Græcos codices. tantum legunt In tempore: atque interpretantur, In tempore, cùm opportunum fuerit. **Viſitare.**

Omnem ſolicitudinem ueſtram proijcientes in eum, &c. *Cùm Deum habeamus patrem, ametq́; nos ut filios, illi cura eſt de nobis. Si quid ergo eſt, quod ſolicitudine, cura, & anxietate nos affligat, omnem noſtram cogitationẽ, & animum noſtrum in eum patrem noſtrum proijciamus, eaq́; fiducia in eum intendamus, qua omnia noſtra negotia, omnes noſtras operas illi & cõmittamus, & commẽdemus. Simusq́; certi, atq; ita indiuulsè credamus ueracem eum eſſe & fidelem in promiſſis, qui neque falli, neq; fallere, imò neque negare ſeipſum poteſt. Deum habere curam de nobis, eſt Deum nunquam deſſore ſuis. Tanta eſt Dei dignatio & bonitas erga ſuos, ut qui in eum confidunt, ſemper præſtò habeant illum quouis tempore, qui quod neceſſe fuerit ſuppeditabit: Hic locus uidetur ſumptus eſſe ex Pſa. 54. Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet, non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Iacta in dominum, id eſt, Domino, committe onus tuum, tuum negotium. Et ipſe te enutriet. id eſt, omnia dabit quorum indiges, & uitam tuam ſeruabit, & ſecundum corpus & ſecundum animam. Non dabit in æternum fluctuationem iuſto. id eſt, in omni tentatione, in omni onere tuo, quodcunq; te preſſerit, tenebit te ne cadas. Credenti ergo & fidenti in Deum non eſt æterna fluctuatio. hoc eſt, non eſt lapſus. Credentem enim in ſe Deus à lapſu & fluctuatione æterna ſeruat. Huc facit quod dicebat Iſaiæ 51. Dominus: Ego ego ipſe conſolabor uos. Quis tu ut timeas ab homine mortali, & à filio hominis? Et Paulus ad Philip. 4. Dominus propè eſt, nihil ſoliciti ſitis. Hæc eadem multis aperuit IESVS Chriſtus, Matth. 6. Nolite (inquit) ſoliciti eſſe, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Scit enim pater ueſter cœleſtis, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primùm regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Nolim hæc intelligi quaſi ſuadeam otium, uelimq́; non laborandum. Vult Deus laboremus, & labore noſtro panem noſtrum comparemus. Geneſ. 1. In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo. Et Paulus Ephe. 4. ait, Qui furabatur, iam nõ furetur, magis autem laboret operãdo manibus ſuis, quod bonum eſt, ut habeat unde tribuat neceſſitatem patienti. Solicitos nos eſſe addecet, ut Deo ſeruiamus, & puram uitam uiuamus, commendantes omnes noſtras operas Deo: quem ut*

In tempore. **Deum habere curã de nobis.** **Credẽtibus nõ ineſt fluctuatio** **Solicitudo abſit à fideli.** **Laborandũ eſt.**

præ oculis habeamus neceſſe eſt. Sed immoderatam illam curam de rebus terrenis, & his quæ nos à Deo auertunt, abijciamus: quoniam huiuſmodi cura & ſolicitudo à diffidētia & incredulitate procedit. Cùm enim ad hunc modum ſoliciti ſumus, iam cogitamus nobis Deum deforе: plus rebus acquiſitis, & quibus inhiamus, confidentes, quàm ipſi Deo patri noſtro, qui apud Lucam 12. cap. dicit, Quia non in abundantia cuiuſquam uita eius eſt ex his, quæ poßidet. quaſi diceret, Non oportet ſolicitudinem tam arduam, & anxiam ponere in rebus terrenis, ſed in me, qui ſum uita. Quod & inſinuat ſtatim ſubiuncta ſimilitudine tanquam reſpondens illi (qui multis congregatis, dicebat: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare) Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cuius erunt? Sic eſt, qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum diues. Diteſcamus in Deo, operantes mutua dilectione bona opera, in laudem & gloriam IESV Chriſti: cui eſt honor, & gloria.

Solicitudo filia diffidentiæ.

Diteſcēdum in Deo.

Sobrij eſtote, & uigilate. Quemadmodum dux exercitus inſtructa acie ſuorum militum animos oratione ad alacritatem & uigiliam (quæ multum uirtutis ad comparandam uictoriam habent) modis omnibus excitat, & ad animi magnitudinem ac pugnam uiriliter capeſſendam exhortatur, argumento inde ſumpto, quòd congrediendum, confligendumq́; ſit cum exercitatißimis hoſtibus & aduerſarijs: ita & princeps Apoſtolorum omnium animos præparat & excitat ad ſobrietatem, temperantiam, integritatem & uigiliam (quæ non parum adiumenti dant ad uitæ puritatem, & Chriſtianam religionem) capeſſendam, argumento ſumpto, quòd nobis eſt negotium cum aduerſarijs maximè hoſtilibus ac inimicißimis. hoc eſt, aduerſus poteſtates & principatus Mundi huius, & aduerſus ſpirituales aſtutias. Quia quotidie in multis periculis conſtituti uiuimus, neceſſe eſt ſemper in ſtationibus perdurantes, ſobrietatem & modeſtiam cum diligenti uigilia obſeruemus. Nam quæ his uirtutibus aduerſantur uitia, intemperantia ſcilicet & ſocordia, faciunt ut rebus gerendis minimè apti ſimus, ſiue in rebus pietatis erga Deum, ſiue in alijs, quæ pertinent tum ad res politicas & publicas, tum priuatas, familiares & domeſticas.

Exhortatio ad arma ſumenda aduerſus hoſtes

Vigilandū eſt.

Quia aduerſarius ueſter diabolus, &c. Ferociam & tyrannidem aduerſarij nobis explicat, ut paratiores ad reſiſtendum reddat. Idq́; facit eleganti collatione, qua confert diabolum aduerſarium noſtrum leoni, non pacato aut placidè oberranti, ſed rugienti & famelico. Quo fit, ut quærat ſemper, quem deuoret. Sapiens, Prouerbior. 28. Leonibus comparat tyrannos, dicens, Leo rugiens & urſus eſuriens princeps impius ſuper populum pauperem. Item Paulus de Nerone mentionem faciens, 2. ad Timoth. 4. Liberatus ſum de ore (inquit) leonis. Circumit diabolus quærens, quem deuoret, id eſt, perdat. Circumit, ut Beda refert ex Cypriano, ille nos ſingulos, & tanquam hoſtis clauſos obſidens, muros explorat & tentat an ſit pars aliqua membrorum minus ſtabilis & minus fida: cuius aditu ad intima penetretur. Offert oculis formas illices & faciles uoluptates, ut uiſu deſtruat caſtitatem. Aures percanora muſica tentat, uti ui ſoni dulcioris auditum ſoluat, & molliat Chriſtianum uigorem. Linguam conuicio prouocat. Manum iniurijs laceſſentibus ad petulantiam cædis inſtigat. Vt fraudatorem faciat, lucra opponit iniuſta. Vt animam capiat, ingerit pernicioſa compendia. Honores terrenos promittit, ut cœlos adimat. In pace ſubdolus eſt, in perſequutione uiolentus. Hactenus ille.

Diaboli et leonis collatio.

Tyranni leonibus ſimiles.

Diaboli circuitus et decipulę.

Cui reſiſtite fortes in fide. Cùm Chriſtiani facti ſimus, & è poteſtate ac imperio diaboli erepti, neceſſe eſt, ut uerbo Dei, ueluti claßico milites, ſemper excitemur

Verbū Dei ueluti claſsicum.

ne ſup

ne ſupinè oſcitantes in ſocordiam prolabamur. Neque ſatis eſt, quòd uerbum & uiuendi rationē cognoſcamus, ſed iugi cura pariter & diligētia ad id opus eſt, quomodo utraq; ſeruemus: ne diabolus doctrinam auferat, aut peruertat & uitiet: aut nos à religionis noſtræ puritate deturbet: tum per linguas maleficas & praua exempla hominum, per noſtræ quoque carnis illectamenta. Quippe non minor eſt uirtus (ut morum ille cenſor dicebat) quàm quærere parta tueri. Certè non minorē requirit laborem & diligētiam, acquiſitas ſemel opes tueri, quàm principiò parare. Sicuti boni patrisfamiliâs officium eſt, non tantùm rationem opum lucrandarum tenere, ſed etiam noſſe comparatas conſeruare. Iccirco princeps Apoſtolorum hortatur, ut aduerſario reſiſtamus, atq; modum & uires reſiſtendi tam infeſto callidoq; hoſti aperit. Immanis illa beſtia ſuam uim & robur erga ſolum diffidentes & incredulos habet & exerit: quæ erga fideles fideq; uiua armatos imbellis eſt. Fortes uult nos eſſe Apoſtolus, hoc eſt, firmos ac propoſiti ſancti tenaces in eo quod accepimus: atque ſtudeamus omnes noſtro officio ſtrenuè fungi: ſimus ſolido & infracto animo: habeamus fortitudinem, quæ non tantùm aduerſus totius Mundi poteſtatem ac uires ualeat, ſed omni diaboli quoque potentia ſit fortior. Illa fortitudo Chriſtus eſt: in quem credentes, ſeu fidem illam uiuam habentes, aduerſus omnes diaboli & aſſeclarum eius machinas facilè reſiſtemus ac uincemus. Si ergo malus ille & ferociēs leo acceſſerit, uolueritq; conſcientiā tuam oppugnare, quòd non bene uixeris, non omni tempore, ut debueras, omnibus ſatisfeceris, ſicq; illius iam eſſe uidearis, propter peccata: Statim aduerſum hunc fide in Chriſtum firma audacter reſiſte, atque reſponde: Ille ſanctus & purus, qui ſe pro me impuro in mortem tradidit, quiq; mihi cum ſua ſanctitate & iuſtitia à patre condonatus eſt, me abſoluit ab omnibus delictis. Illum, ô Diabole, nō potes in ius trahere, aut ullius criminis reum facere. In hunc ego confido, huic adhæreo, in illū mea omnis ſpes, omnes meæ cogitationes, meus amor, hunc unum deniq; tuis accuſationibus oppono, qui mea eſt omniſufficientia, iuſtitia & ſatisfactio. Interim, quantum ad me attinet, non inuitus, quod potero faciam, & quantum hominibus ſum obnoxius rependam. Scio cui credidi, & certus ſum, quia ille, cui adhæreo, non me patietur eſſe deſertum: cuius potentia etiam contra omnes inferorum portas ualet. Iſta ſunt arma aduerſus diabolum. Apoſtolus, qui talibus prælijs ſæpe interfuit, ſæpe cum diabolo manus conſeruit, expertusq; didicit: nullum aliud telum, nulla alia arma in tali lucta ſufficere pronuntiat. De his plura ſcribit Paulus ad Epheſ. 6. Et 1. Ioan. 5. Hæc eſt uictoria, quæ uincit mundum, fides noſtra.

Acquiſita bona multis uigilijs ſeruanda.

Diabolus ſolū aduerſus diffidentes uim exerit & præualet Firmi fide.

Tela quibus referienda diaboli iacula.

Arma aduerſus diabolum.

Scientes eandem paſsionem ei, quæ, &c. *Conſolatur & excitat his uerbis tentatos. Nolite putare (inquit) hoc nouum eſſe, quòd diabolus uos tentat. hoc commune eſt omnibus, maximè ijs, qui piè uolunt uiuere in Chriſto. Scientes eandem paſsionem, hoc eſt, Nolite inſolitum exiſtimare, ſed ſcitote eandem tentationem fieri ei fraternitati, quæ in Mundo eſt, hoc eſt, Satanam omnibus fratribus ueſtris eſſe infeſtum, nihilq; aliud moliri, quàm ut gregi Chriſti noceat. Sed fruſtra conatur, ſi fide ſolidi fueritis. Puderet uos ſolos (credo) præ omnibus ſuſtinere non poſſe. Infracto animo & fide uiua ſtate, uiciſtis.*

Fideles tentari non eſt nouū.

Deus autem omnis gratiæ, qui uocauit nos, &c. *Suam epiſtolam claudens urgentiſsimam conſolationem ſimul & magna noſtræ religionis Chriſtianæ, ſacramenta adducit, quibus tentatos, & quotquot piè in Chriſto uiuunt, cōſolatur. Deus qui ſuis fidelibus ſemper paratus eſt auxiliari, Si quid ueſtra impotentia & negligentia defuerit in eo, quod per uos ſanctiſsimè cœptū eſt, ipſe perficiet. Si quid nutare incœpe-*

Tentatorū & pro Chriſto afflictorum conſolatio.

rit, ipſe confirmabit & fulciet. Si quid ruinam minatur & infirmatur, ipſe ſolidabit & ſtabiliet: ne Dei ædificium ſanctum, ut in petram firmiſſimã fundatum, labatur & ruat. Deinde quædam noſtræ religionis ſacramẽta perſtringit, quæ multam uim & efficaciam excitandi animos ad pietatem afferunt. Deus omnis gratiæ, id eſt, Deus ſolus eſt omnium bonorum autor. Is ſolus unus eſt, qui omnem gratiam largitur. Sequitur, Qui uocauit nos in æternam ſuam gloriam in Chriſto IESV, *id eſt, per meritum & redemptionem paſſionis* IESV *Chriſti, hac conditione, ut Chriſto commoriamur, & in nouitate uitæ ambulemus, largitur nobis uitam æternam, hoc eſt, coronat nos cum Chriſto, cuius gratia uocat nos, & extra quem perimus. Addit conſolationem, ut patienter, atque conſtanter in afflictionibus duremus, dicens, Modicum paſſos, ſeu parumper afflictos. Oſtendẽs piorum afflictiones temporarias eſſe, & finem breui habituras.*

Deus omnium bonorũ autor. Vocari in Chriſto. Piorũ afflictiones tẽporariæ.

Ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculorum Amen. *Hac coronide, principio & medio epiſtolæ reſpondente, quam omnes Chriſto debent laudem & gloriam, explicat Apoſtolus.*

Per Syluanum, &c. *Quæ paucis dicit ſe ſcripſiſſe Aſianis, non puto fuiſſe quandam tertiam epiſtolam, ſed hanc priorem, quam ipſis perferendã Syluano tradidit. Videtur hic textus inſinuare Syluanum amanuenſem Petri fuiſſe, qui iuſſu Petri illam ſcripſerit, eandemq; Aſianis tulerit, quorum fuit ſtudioſiſſimus.*

Syluanus Petri amanuenſis.

Obſecrans & conteſtans hanc eſſe ueram, &c. *Paucis uerbis totum ſuum inſtitutũ perſtringit. Indicat enim cur, quid, & de quibus rebus ſcripſerit. Tametſi non me lateat, uos iſta didiciſſe, tamen ſanctum & bonum exiſtimaui illa ſcriptis mãdare, ut oſtenderem me ſcriptis confirmare, quæ uerbis pronuntiaui. Obſecrans ut ea obſeruetis, & conteſtans, id eſt, teſtimonium perhibens hanc gratiam Dei, in qua nunc ſtatis, eſſe ueram Dei gratiam, id eſt, ueram fidem & Chriſtianam religionem.*

Cauſa propter quã ſcripſit Petrus epiſtolam priorem.

Salutat uos Eccleſia, quæ eſt in Babylone, &c. *Inter Doctores controuertitur, de qua Babylone intellexerit Apoſtolus. Eſt enim Babylon in Chaldæa. Eſt & alia Babylon Aegyptiaca, dicta Chayrus, à Cambyſe rege Perſarum condita, ut ait Ioſephus, quam Strabo uidetur Arabiæ aſſcribere. Alij, ut Hieronymus, allegoricè Babylonem Romam dicunt, quòd Roma in omnibus Babyloni reſponderit. Salutat uos Eccleſia illa coëlecta, id eſt, ſimul electa & conſors electionis ueſtræ.*

Babylon. Chayrus.

Et Marcus filius meus. *Quemadmodum Paulo Timotheus filius erat ſpiritualis, ita & Marcus Petro. Hunc Marcum dicunt fuiſſe illum Euangeliſtam, quem Hieronymus refert diſcipulum & interpretem Petri fuiſſe.*

Marcus Euangeliſta.

Salutate inuicem in oſculo ſancto. *In genere omnia complectitur, & à ſigno ad rem ſignatam tranſit. Oſculum autem apud Hebræos, charitatis & cõcordiæ ſignum erat. Emphaſim habet, cum dicit, ſancto. Siquidem charitas ſine fuco eſſe debet. Obſeruabis, Oſculum frequens erat beneuolentiæ ſymbolum apud Iudæos, ut ex ſcripturis liquet. Apud Romanos minus fortè uſitatum, non tamen inſolens erat, niſi quòd mulieres oſculari non licebat, præter quàm ſolis cognatis. Mos apud ueteres cõualuit, ut Chriſtiani ante ſanctiſſimæ Cœnæ communicationem ſe mutuò oſcularentur: ad teſtandam eo ſigno amicitiam: deinde eleemoſynas conferrent: ut id, quod repræſentauerant oſculo, re quoq; & effectu comprobarent. Hoc indicat Chryſoſtomus in homilijs. Vnde commendãdus eſt in Eccleſia ritus ille oſculandæ patenæ, & cõferendæ oblationis in ſacroſancta Miſſa obſeruatus, quem ſanctè ac laudabiliter poſt manuum impoſitionem preſbyterij Epiſcopus exercere ſolet. Iubet ergo Apoſtolus, Salutemus inuicem in oſcu*

Oſculum charitatis ſignum. Oſculũ mulieribus apud Romanos olim interdictum.

in oſculo ſancto,hoc eſt,non ficto & ſimulato,quale fuit Ioab ad occidendum Amaſam, 2.Regum 20. aut Iudæ proditoris ad tradendum Chriſtum, aut eorum, de quibus ait Dauid Pſal. 27. Qui loquuntur pacem cum proximo ſuo : mala autem in cordibus eorum. Sed ſanctum ſit,hoc eſt,ſpiritale,nihil carnale habens. Oſculum ſanctum.

Gratia uobis omnibus,&c. Omnibus gratiam, id eſt, Dei fauorem & pacatam conſcientiam per IESVM Chriſtum precatur. Hoc iſtud eſt ſingulare donum, quo inſigniuntur uerè fideles,æternæq; ſalutis cõſortes fiunt. Quã donet ipſe IESVS Chriſtus,qui eſt pax & iuſtitia noſtra,in ſecula ſeculorum. Amen, Ita ſit & fiat.

DICTIO.

BABYLONEM Aßyriorum urbem ad ripas Euphratis ſitam eſſe ferunt. Ea uox Hebræis confuſionem ſignificat. Quare allegoria Scripturæ indicat colluuiem hominum perditißimorum, & qualem Philippus ille Macedo inſtituit Poneropolim, in quam perfidos omnes, periuros, & quicquid eſt fæcis huiuſcemodi relegauit. A' Plinio & Pomponio Mela, maxima urbs uocatur, & Chaldaicarum gentium caput. Nam ita obtinuit principatum, ut propter eam reliqua pars Aßyriæ & Meſopotamiæ, Babylonia ſit dicta. Babylon. Poneropolis.

GRAECIS κλῆρος, Clerus, eſt ſors : ſignificaturq; hoc uerbo poſſeßio, uel quicquid fortuna attulerit. Vide ſuprá. Clerus.

DIABOLVS, Hebraicè pollet Satan. ſignificat autem utrunque, aduerſarium & calumniatorem. Diabolus.

EPISTOLAE PETRI PRIMAE, FINIS.

B. PETRI EPISTOLA SECVNDA.

ARGVMENTVM EIVSDEM.

Exhortatoria eſt hæc epiſtola, ſingulis propémodum uerbis maxima adducens myſteria. Dum Spiritu admonitus diem ſuæ mortis inſtare cognoſceret, paterno quodam ductus amore, munus ſaluberrimæ eruditionis, ipſis Aſianis, adeoq́; toti Eccleſiæ, relinquere uoluit. Hanc itaq; mittens epiſtolam docet religionem, quam acceperant, ſanctam & uerã eſſe. Deinde hortatur, ut puritati uitæ & innocẽtiæ ſtudeant: in quo ut firmius perſtent, & pſeudoprophetas uenturos facilius uitent, teſtimonia ueræ religionis adducit, quibus illorũ uerſutias & exitium prænuntians, omnes illius magnæ diei, certiſſimæ quidem, ſed nemini tamen cognitæ, admonet.

Dies iudicij incognita.

Variabunt contendentq́; quantum uolent hominum quorundam ingenia, hanc epiſtolam Petro non adſcribentium. Ego uerò beati Petri Apoſtoli, ſicut & priorem, eſſe credo: tum quòd grauiſſimi noſtræ religionis profeſſores, Origenes, Hieronymus, Chryſoſtomus, Ambroſius, Didymus, imò & ipſe Euſebius, illius, ut Canonicæ & Apoſtolicæ, autoritate uſi ſunt: tum etiam quòd Spiritum ipſius Petri nullibi ſibi diſſimilem, quin & ipſius Chriſti, ubiq; ſpiret ac exerat. Præterea ipſe epiſtolæ titulus, mentio deniq; transfigurationis Chriſti in monte indicant, hanc Petri, & non alterius, eſſe. Quibus omnibus, & generalis cõſenſus Eccleſiæ, & Senatus ille theologicus Pariſienſis ſubſcribunt. Quibuſcum nos hanc Petri, ſicuti & priorem, eſſe credimus, atq; ſuſcipimus.

LOCI INSIGNES.

1 Vitæ puritas ſola in qua perſiſtendum. I. II.
2 Pſeudoprophetarũ uerſutię, ſectatores, artes nefandę, & exitus. II. III.
3 De impijs poſtremi ſeculi moribus. II. III.
4 De cõtemptoribus diuini iudicij, aduerſus quos dies iudicij. II. III.
5 Certiſsimus iudicij magni dies, nemini tamen cognitus. III.
6 Bona & ſancta opera ſunt electionis indicia. I. II.

B. PETRI EPISTOLA SECVNDA.

Semper ad meliora enitendum. CAP. I.

SIMON Petrus ſeruus & Apoſtolus IESV Chriſti: ijs qui coæqualem nobiſcum ſortiti ſunt fidem in iuſtitia Dei noſtri & ſaluatoris IESV Chriſti, Gratia uobis & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Chriſti IESV domini noſtri: quomodo omnia nobis diuinæ uirtutis ſuæ, quæ ad uitam & pietatem, donata ſunt, per cognitionem eius, qui uocauit nos propria gloria & uirtute, per quæ maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit: ut per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturę, fugiẽtes eius, quę in Mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem. Vos autem curam omnem ſubinferentes, miniſtrate in fide ueſtra uirtutem, in uirtute autem ſcientiam, in ſcientia autem abſtinentiam, in abſtinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc enim ſi uobiſcum adſint, & ſuperẽt: non uacuos, nec ſine fructu uos conſtituent in domini noſtri IESV Chriſti cognitione. Cui enim non prę̀ſtò ſunt hæc: cæcus eſt, & manu tentans, obliuionem accipiens purgationis ueterum ſuorum delictorum. Quapropter fratres magis ſatagite, ut per bona opera certam ueſtram uocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter miniſtrabitur uobis introitus in æternum regnum Domini & ſaluatoris noſtri IESV Chriſti. Propter quod incipiam uos ſemper commonere de his: & quidem ſcientes, & confirmatos uos in præſenti ueritate. Iuſtum autem arbitror quandiu ſum in hoc tabernaculo, ſuſcitare uos in commonitione: certus quòd uelox eſt depoſitio tabernaculi mei, ſecundum quod & Dominus noſter IESVS Chriſtus ſignificauit mihi. Dabo autẽ operam, & fre-

quenter

Simeon.
Coæqualẽ] uel æquè prætioſam.
In iuſtitia] per iuſtitiam, qua iuſtificamur à Deo.
Chriſti] ſubaudi, dico.
Adimpleatur] multiplicet per agnitionem.
Quomodo] ſic ut eius diuina uirtus oĩa nobis largita eſt, quæ ad uitã & pietatem pertinent.
Fugiẽtes] ſi refugeritis à corruptione, quæ eſt in Mundo per cõcupiſcentiam.
Vos autẽ, &c.] Sed & in hoc ipſum omĩ adhibito ſtudio.
Abſtinentiam] uel tẽperantiã.
Superent] exuberent:
Obliuionem, &c.] oblit' ſeſe à ueterib' peccatis ſuis fuiſſe purgatum.
Satagite] operam date,
Certam ueſtrã] firmã ueſtri. id eſt, ut per bona & recta opera. alij ſibi perſuadeant uos eſſe electos ad uitã.
Nõ peccabitis] non labemini.
Incipiam] non negligam.
Suſcitare, &c.] excitare uos p cõmonitionẽ: quũ ſciã, ꝙ bre

Fides.
Virtus.
Scientia.
Abſtinentia.
Patientia.
Pietas.
Charitas.
Opera, indicia electionis.
Tabernaculũ.
Ioan. 21.f

quenter habere uos poſt obitum meum,ut horum me- moriam faciatis. Non enim doctas fabulas ſecuti, no- tam fecimus uobis domini noſtri IESV Chriſti uir- tutem & præſentiam: ſed ſpeculatores facti illius ma- gnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam, uoce delapſa ad eum huiuſcemodi à magnifi- ca gloria, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cō- placui,ipſum audite. Et hanc uocem nos audiuimus de cœlo illatam, cùm eſſemus cum ipſo in monte ſancto. Et habemus firmiorem propheticum ſermonē, cui be- nefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in loco ca- liginoſo, donec dies illuceſcat,& lucifer oriatur in cor- dibus ueſtris; hoc primum intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim uoluntate humana allata eſt aliquando pro- phetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

[Margin: ui depoſiturus ſim tabernaculum meum. Doctas] arte cō poſitas. Præſentiā] aduentum: Accipiēs, &c.] accepit eñ, uel acceperat. — Matth. 17. a — Firmiorē] comparatiuum pro poſitiuo more Græcorum. — Lucerna. Prophetæ. — 1. Timoth. 3. d — Prophetia ſcripturæ] prophetica ſcriptura, Aliquando] olim. Inſpirati] impulſi.]

Scribentium ritus. Simon Petrus ſeruus & Apoſtolus IESV Chriſti. *Laudabili conſuetudine obſeruatum eſt in Eccleſia, ut epiſtolis præfigatur epigrapha, quæ ſcribentis nomen & officium præmonſtret: ut certò ſciatur cuius autoritate ſcripta ſit & recipienda.* De nomine Petri ſuperiore epiſtola abundè diximus. Non hic loquitur Petrus de *ſeruitute illa ſeruili, qua dominis ſubijciuntur aliqui.* Neque de ſeruitute illa ſolum, qua *corde & ſpiritu adoratur* Deus: *ſed de officio quo quis ſe* Dei *miniſtrum pronuntiat, ac legatum ad uerbum* Dei, *& regnum Chriſti annuntiandum. Significans quòd credita ſibi & delegata à* Deo *perferat ad alios, ac miniſtret* Eccleſijs *in diſpenſatione* Euangelij IESV *Chriſti. Quinetiam ſerui uocabulum ipſe* Petrus *expoſuit, per hoc, quod cōtinuò adiecit,* Apoſtolus IESV *Chriſti. quaſi dicat, Ita ago ſeruum* Dei, *ut miniſterio meo apud omnes prædicationem* Euangelij IESV *Chriſti manifeſtem, aperiamq́; meo officio, quo cultu uult honorari ab omnibus nobis, nimirum fide in* IESVM *Chriſtum. hoc eſt, qui crediderit & baptizatus fuerit, hic ſaluus erit. À mittendo factum eſt* Apoſtoli *nomen. Quare nemo feliciter docet in* Eccleſia, *niſi qui uocatus & miſſus ſit, atq; ad docendum legatus: uel immediate à* Deo *patre &* Chriſto IESV, *ut* Petrus, Paulus, *& alij: uel mediatè per* Eccleſiam *&* Epiſcopos, *qui pietate præditi & autoritate pollent in* Eccleſia.

[Margin: Seruitus multiplex. — Apoſtoli nomē unde. Miſsi.]

Iis qui coæqualem nobiſcum ſortiti ſunt fidem. *Bene precatur* Petrus, *& hanc ſcribit epiſtolam omnibus* Chriſtianis, *præcipuè* Aſianis, *quibus & priorem deſtinauit, ut ex tertio capite infrà cognoſcitur.* Iis *qui ſortiti ſunt, conſequuti ſunt, non caſu, aut fortuna, ſed* Dei *electione & gratia fidem* Euangelicam *& gentibus, &* Iudæis *communem.* Coæqualem, *id eſt, parem, & eiuſdem pretij, ſiue æquè pretioſam, nobiſcum* Apoſtolis. Non *intelligamus ex his, omnibus per fidem æqualia obtigiſſe dona, ſed à fide &* Euangelio *neminem arceri.* Fidem *non eſſe* Iudæis *peculiarem & propriam, ſed æquam eſſe dignitate & ſanctitate omnibus, ſiue* Iudæis, *ſiue gentibus.* Hac

[Margin: Coæqualis fides. Ab Euangelio nemo arcetur.]

coæqualit

coæqualitate auſertur perſonarum acceptio, & Iudæorum diſtinctio à gentibus. Nam Roma.10. *refertur*, Dicit enim Scriptura, *Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Nam idem Dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini ſaluus erit. Audiamus Paulum non dixiſſe, Omnis enim Iudæus: ſed, omnis quicunque, ſiue Iudæus, ſiue gentilis, &c.*

In iuſtitia Dei noſtri & ſaluatoris Ieſu Chriſti. *Electi æqualem ſortiti ſunt fidem, in iuſtitia Dei. Hoc eſt, quod dicit Paulus 2. ad Corinth.5. ut efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. hoc eſt, ut eſſemus iuſtificati à Deo per Chriſtum. Ipſe enim, 1. Corinth. 1. factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio. Addit Petrus, Dei noſtri: ut immenſitatem gratiæ Dei erga nos oſtendat: ne quis ſupercilium & criſtas erigat, adſcribens ſuis meritis & operibus Iuſtificationem, quæ ſoli* IESV *Chriſto debetur, & à quo gratis illam habemus. Aut dicito, Sortiti ſunt coæqualem fidem in iuſtitia Dei: id eſt, fides illa innititur ueritati & promiſsis Dei. Dei noſtri, &, pro, id eſt, ſaluatoris* IESV *Chriſti. Eſt certè* IESVS *Chriſtus Deus noſter & ſaluator noſter. Aut diuiſim accipi poteſt, Iuſtitia, eſt Dei noſtri, Patris: & eſt ſaluatoris* IESV *Chriſti. Nam à Patre & filio & Spiritu ſancto eſt nobis iuſtitia & iuſtificatio per Chriſtum, cui eſt gloria.*

Electi ſunt iuſtitia dei & ſanctificatio.

Iuſtificatio noſtri Chriſto debita.

Gratia uobis & pax adimpleatur, &c. *Auditorũ animos à donis & uirtutum acceſsione & augmento, precatoria oratione attentiſsimos reddit, non ſecus atque qui paupertate preſſos excitat, dum enumeratam pecuniam eandemq́; copioſiſsimam, & abundantem annonam ab eiſdem excipiẽdam, liberali animo gratis offert. Gratia, id eſt, iuſtificatio, remiſsio peccatorum, pacataq́; conſciẽtia, imò & fauor ille Dei adimpleatur, id eſt, augeatur in uobis. Et pax, id eſt, felix rerũ ueſtrarũ ſucceſſus uobis ſemper accreſcat. Aut gratia, id eſt, reconciliatio & donum Spiritus ſancti augeatur uobis. Deinde optat illis pacem, id eſt, cætera bona, quibus opus eſt, acceſsionem faciant in uobis. In cognitione, id eſt, per agnitionem Dei patris. Et Chriſti* IESV *domini noſtri, donec compleatur in cognitione illa Dei beatifica & æterna, nunc in fide & ſpe uiua, tunc autem in fruitione. Quia Ioã.17. dicebat ille, Hæc eſt uita æterna ut cognoſcãt te, ſolũ Deũ uerum, & quẽ miſiſti* IESVM *Chriſtũ. Hic fidei, charitatis & uirtutũ fit augmẽtũ, dum de Deo meditamur, & in eius cognitione & Euangelio uerſamur. Quæ adimplebuntur, id eſt, conſummabũtur in cognitione Dei & Chriſti, id eſt, quando uidebimus eum ſicuti eſt, & cũ eo uiuemus æternum. Hæc cognitio, de qua hic mẽtionẽ facit Apoſtolus, non eſt cognitio, qua cognoſcimus Deũ rerũ omniũ creatorẽ & gubernatorẽ, Chriſtum de Virgine natũ. Hoc ethnici & dæmones recognoſcunt: ſed, qua non ſolùm cognoſco Chriſtum liberatorẽ & redemptorẽ meũ, mea cauſa mortem oppetijſſe, & à mortuis reſurrexiſſe, omnibus in ſe credẽtibus ſalutem promiſiſſe: ſed etiam ego illhuc & in illas promiſsiones per uolũtatẽ tendo. hoc eſt, Chriſtum amo, & in eũ fido credoq́;, hũc amplexatus ut miſericordẽ, & in promiſsis fidelem. Huiuſmodi cognitio à Prophetis uocatur facies Domini: quia hac cognitione uidemus faciẽ Domini, hoc eſt, Deum cognoſcimus nobis propitium.*

Gratia.

Pax.

Cognitio Dei in nobis creſcat donec in cœlis illo fruamur.

Cognitio Dei uiua.

Quomodo omnia nobis diuinæ uirtutis ſuę, &c. *Pendent hæc à ſuperioribus. Sic adimpleatur gratia Dei, quomodo omnia diuinæ uirtutis donata ſunt. Id eſt, quomodo diuina uirtus donauit nobis omnia, quæ ſunt ad uitam & pietatem. Id eſt, quæ ad uitæ innocentiam & religionem Chriſtianam faciunt. His confirmat fideles, eoſdemq́; hortatur ad puritatem uitæ, paucis ſummam totius negotij Euangelici perſtringens.*

t gens.

Quomodo particula admirantis.

Vt. particula admiratiua.

gens.Omnia nobis in Chriſto IESV *dedit pater. Dictio, Quomodo,non pro,quemadmodum,accipienda uidetur. non enim hic habet ad quod reſpondeat. Sed admiratiuè accipi poteſt, ſicut particula,* Vt,*cui hoc loco reſpondet Græca* ὡς, *id eſt,* Vt, *admiratiua eſt.* Hoc *norunt grammatici. Licebit ergo interpretari ad hunc modum, Quomodo, uel, ut omnia nobis, &c. ac ſi diceret,* O' *quàm abundè diuina uirtus donauit & largita eſt nobis omnia,quæ ſunt ad uitam,& pietatem!* Ne *quis philoſopharetur & luderet in dictione,Omnia,uoluit Petrus interpretari ad maiorem tanti beneficij admirationem. Largita eſt nobis diuina uirtus omnia. omnia, inquam, quæ ad uitam & pietatem pertinent.*

Chriſtianus ſolicit' de ſalute.

Euangeliũ explicat quod facit ſatis ad ſalutem.

De *reliquis enim, quæ nihil ad uitam & pietatem faciunt, non eſt ſolicitus & anxius* Chriſtianus. Ad *hunc modum* Ioannes Apoſtolus *ſcripſit cap.20.* Multa *fecit* IESVS *(ait ille) in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc.* Hæc *autem ſcripta ſunt ut credatis, quia* IESVS *eſt Chriſtus filius Dei, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius.* Id *eſt, ea quæ continet lectio* Euangelica *explicant quæ ad cognitionem Chriſti & uitam conſequendam faciunt ſatis.* Ad *uitam dicit, qua* Deo *uiuimus in cognitione & amore* Dei, *cum ſpe ſalutis & immortalitatis.* Et *ad pietatem: quæ autore* Paulo, *ad omnia utilis eſt: qua ſeruus* Dei *ſe in his quæ ſunt religionis Chriſtianæ, dum hic uiuit,exercet: expectans beatam illam ſpem,quando ſibi obtingent illa, quæ* IESVS *Chriſtus ſuis præparauit apud* Patrem *in regno ſuo.*

Vita ex Dei uirtute.

Pietas.

Per cognitionẽ eius,qui uocauit nos propria gloria & uirtute. *Occupatio eſt.* Rogabis *fortaſſe, Qua in re,aut quando hæc nobis donata ſunt?* Reſpondet Apoſtolus, Per *cognitionem, id eſt, per fidem illam ſanctam agnouimus eum* IESVM *Chriſtum.* Qui *uocauit nos propria uirtute & gloria.* Quando *in Mundum uenit nos uocauit, nos recuperauit, & è tenebris ad lucem aſciuit propria uirtute & gloria.* Quia *ipſe filius* Dei,*qui uirtus & gloria eſt, factus homo cùm pura eſſet hoſtia, nos uitijs obſtrictos ſua uirtute & iuſtitia cohoneſtauit.*Et *cùm eſſemus abiecti & inglorij,nobis ſuam gloriam contulit: ut peccatis mundati,iuſtitiæ uiueremus. Dicamus ergo,* Per *cognitionẽ eius,hoc eſt,uiuam fidẽ in* IESVM *Chriſtum,ad hãc uirtutẽ & gloriã ueniemus.qui hæc omnia reuelans donauit nobis, & tanta uocatione nos dignatus eſt, ut redemptionẽ noſtrã,nõ per legatum aut* Angelum *fecerit: ſed ipſemet in propria uirtute & gloria ſeu maieſtate & diuinitate uenit,& ſaluos nos fecit.* Cui *ſoli* Deo *nos noſtraq́; debemus omnia. ab eo toti pendemus.*Sine *quo nihil ſumus.* Huc *pertinet quod dicit* Zacharias *ille* Euangelicus, Lucæ 1. Benedictus *dominus* Deus Iſraël,*quia uiſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.*

Fides ad Deũ.

Virtus & gloria Dei eſt filius.

Cognitio Dei uiua fides.

Per quę maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit. *Amplificatione eleganti ad clariorẽ ſuperiorũ cognitionẽ utitur.* Per *quæ,hoc eſt,per ea quæ ſpectant ad uitã & pietatẽ.* Aut *per quæ,uirtutẽ & gloriã.*Quidã *textus habent* Per *quẽ,ſubaudi Chriſtum.* Alij, Per *quam, ſubaudi agnitionem* IESV *Chriſti.* Cùm *orbi donatus eſt* IESVS *Chriſtus,& apparuit, tunc* Deus *donauit,id eſt,exhibuit nobis promiſſa olim per* Prophetas *prænũtiata & adumbrata,maxima & pretioſa,hoc eſt,excellẽtiſſima dona,& quæ æſtimari ſatis nequeũt.*Rogabis *fortaſſe,* Quæ *ſunt illa tã pretioſa quæ nobis obtigerunt per reuelationem & uiuam agnitionem* IESV *Chriſti?* Reſpondet *Petrus:*

Chriſti aduentus ditiſsimus.

Vt per hoc efficiamini diuinę cõſortes naturæ. *Vt per hoc,id eſt,per donũ iſtud maximũ & pretioſum,hoc eſt,per Chriſtum theſaurum incõparabilem, cuius gratia & dona* Spiritus *ſancti abundè largita ſunt nobis,nempe remiſſio peccatorum,liberatio à diaboli poteſtate,à timore mortis & inferni:per hoc,inquam,efficeremur con-*

Dona nobis collata Chriſti aduentu.

ſortes

ſortes diuinæ naturæ. Hoc eſt, in Chriſto haberemus immortalitatem & uitam æternam. Eſt enim Deus ſuapte natura incorruptibilis, immortalis, & æternus, qui eadem gloria donat cum Chriſto omnes qui in ipſum credunt, perſeuerantes in fide & uitæ puritate. Iſta ſunt promiſſa à Chriſto. Volo Pater ut ubi ego ſum, illhic ſit & miniſter meus. Per hæc præſentia dona efficiemur in futura uita naturæ diuinæ conſortes: nempe, uidentes Deum ſicuti eſt, non noſtra natura, ſed ſupernaturali conſortio diuinæ naturæ, quod ſuperinduemus dono & gratia Chriſti: quo idonei reddemur ad tantam gloriam uidendam & contemplandam. Dum uerò hanc expectamus gloriam & conſortium glorioſæ illius ſimilitudinis, per uiuam fidem in Chriſtum efficimur conſortes diuinæ naturæ. Quia filij Dei ſumus, hæredes Dei, cohæredes autem IESV Chriſti. Hæc apertiſſima ſunt ex 1. Ioan. 3. Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus: et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam quum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. Et omnis qui habet hanc ſpem, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. Rurſus 1. Ioan. 1. Quod uidimus & audiuimus, annuntiamus uobis: ut & uos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre & cum filio eius IESV Chriſto. De his donis pretioſis multa ſcribit Paulus ad Epheſ. 1. & 2. Item ad Coloſſ. 1. & pleriſque alijs locis.

Conſortes diuinæ naturæ ſeri. Chriſti promiſſa. Diuitiæ per Chriſtum.

Fugiẽtes eius, quæ in Mundo eſt, concupiſcentię corruptionẽ. Ad puritatem uitæ hortatur, docens nos nõ futuros diuinæ naturæ conſortes ſine noſtra cooperatione. Neceſſe eſt bene operemur & ambulemus in uitæ puritate ante acquiſitã immarceſcibilem coronã. Quia dixerat nos ad eum gradũ per Chriſtum euectos eſſe, ut aliquando conſortes ſimus diuinæ naturæ, æquum & iuſtum eſt, ut incorruptionem & immortalitatem cœleſtem expectantes, à corruptione iſta terrena abſtineamus. Quare noſter Apoſtolus ait, Efficiemini conſortes diuinæ naturæ, fugientes, id eſt, ſi fugeritis corruptionem. Si rogaueris, Quæ, à qua fugiendum eſt? Reſpõdet Petrus, À corruptione concupiſcentiæ eius, quæ eſt in Mundo, id eſt, à corruptione quæ in Mundo eſt, & quæ in concupiſcentia eſt. Hoc eſt, ab affectu carnali, & habendi, ambiendi'ue cupiditate: quæ hominem occæcant & in abyſſum demergunt. Mundialem ergo concupiſcentiam dicit uitandam: Quia eſt alia concupiſcentia ſpiritalis & ſtudioſa, dicente Dauide Pſal. 83. Concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Sapientiæ 6. Concupiſcentia ſapientiæ deducet ad regnum perpetuum. Hæc concupiſcentia incorruptionem parit, & fœdus cum Deo init.

Opera neceſſaria ad coronã. Corruptio mũdi fugienda. Affectus carnis. Concupiſcẽtia duplex.

Vos autẽ curã omnẽ ſubinferẽtes, &c. Singulari & feſtiua gradatione (quæ fit cùm ex prima ſententia oritur ſecunda, & ex ſecunda tertia, atque ita deinceps) utitur, qua præcipuas uirtutes ueluti in ſertum odoriferum cõcinnauit, hortaturq́; ad ſtudium puræ uitæ & innocentiæ, damnans eos qui fidem & religionem Chriſtianam uerbo commendant, factis autem & operibus Ethnicam & Sardanapalicam uiuunt. Pulcherrimæ ſunt arbores, ſed ſteriles. Vos autem, quaſi dicat, Cùm per gratiam Chriſti mortui ſitis ipſi peccato, neceſſe eſt non otiemini, ſed reliquum uitæ tempus Chriſto & eius iuſtitiæ in uitæ puritate uiuatis. Vos autem curam omnem ſubinferentes, id eſt, toto ſtudio incumbite, eiusq́; rei gratia date operam. Miniſtrate, id eſt, ut miniſtretis uirtutem in fide. Ac ſi diceret, Deus ſemel uobis innocentiam & puram uitam dedit, non ſatis eſt illam tueri & defendere, ſed adnitamini & ſatagite ut miniſtretis uirtutem in fide, id eſt, ut benefactis locupletemini. facite fructus dignos pœnitentiæ. Lucæ 3. Et ne cœperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Sed Abrahæ fidem & opera ipſius habete, ne fides ſit otioſa: ſed comitetur illam uirtus, hoc eſt, probitas ipſa, ne

Gradatio. Puritatis uitæ commendatio. Opera habenda.

Virtus.

quid dicatur agatur'ue,niſi quod honeſtum,purum, ac ſanctum ſit. Virtus hic non potentiam aut miraculum ſonat,ſed bonitatem & probitatem morũ, quæ fidem comitatur.

Scientia.

In uirtute autem ſcientiam. *Annexa & commiſta eſſe ſolet morum probitas & uirtus ipſi ſcientiæ,non humanæ,ſed ipſi cognitioni, quam uerbum Dei & Spiritus eius præſtant.Scientia ergo excipiat ipſam uirtutem, ut & ſequamur quæ recta ſunt,& perſpiciamus,quid,quo loco,apud quos,quatenus,& qua ratione agamus.*

Abſtinentia. Temperantia.

In ſcientia autem abſtinentiam. *Quoniam ſcientia iudicamus quid optimum,Abſtinentia,id eſt,temperantia comitetur ipſam ſcientiam:ut ab illicitis & fallacibus carnis illecebris,infracto & inuicto animo tẽperemus & abſtineamus. Abſtinentiam ſiue temperantiam poſuit pro ſingularum rerũ temperatione, hoc eſt,ſciamus temperare & abſtinere ab his quæ loco & tempore inutilia & mala cognouerimus.*

Patientia. Impatiẽtia malorum.

In abſtinentia autem patientiam. *Temperantia,bonorum eſt operatrix, quæ dum operamur,non poteſt non aduerſari malignus ille Mundus, tam malus eſt eius genius. Propterea abſtinentiæ ſiue temperantiæ coniungit patientiam: ut dum temperamus & abſtinentiam exercemus benefacientes, mala & afflictiones fortiter ac patienter toleremus.Nam quos Mundi deliciæ & cupediæ non emolliunt, hos aliquoties frangit impatientia malorum. Ad hanc hortatur Paulus Hebr. 10. Patientia uobis neceſſaria eſt,ut uoluntatem Dei facientes reportetis promißionem. Hæc eſt uirtus uerè Chriſtiana,qua propter Deum fortiter aduerſa toleramus,imò & in aduerſis patienter duramus,expectantes promiſſa Dei.*

Pietas.

In patientia autem pietatem. *Dum expectamus beatam illam ſpem, Pietas patientiã excipiat,ac apud illam diuerſetur.Hoc eſt,in hac expectatione pietatem(quæ eſt integer,purus & inuiolatus Dei cultus) exerceamus,ſiue quicquid agimus, aut patimur,ad Dei gloriam referamus.*

Amor fratern'. Fratres dicuntur Chriſtiani.

In pietate autẽ amorẽ fraternitatis. *Hanc pietatem & Dei cultũ comitetur amor fraternus:ut quemadmodũ Deum amamus propter ipſum, ita illius gratia diligamus omnes qui Chriſtum profitentur. Quia ſtatim addet charitatem, quaſi quid generalius hoc amore fraterno:uidetur hic amor fraternus ad mutuum amorem Chriſtianorum inter ſe referendus:quandoquidem Chriſtianos Apoſtoli uocant fratres.*

Charitas. Dilectio comes ſpiritus. Fides & ſpes ſine charitate, nihil. Charitas eſt uita omniũ chariſmatum.

In amore autem fraternitatis charitatem. *Hæc charitas ſiue dilectio latius fraterno amore ſeſe diffundit: nimirum ad Deum ſuper omnia, deinde in Deo & propter Deum,ad omnes,tum fideles,tum infideles, notos & ignotos, amicos & inimicos.Hæc eſt illa dilectio ſiue Charitas, quæ eſt conſummatio bonarum operationum. Hæc comes eſt ipſius Spiritus:quæ ſi abeſt,nullus amor fraternus: euaneſcit pietas: non eſt patientiæ locus:ſordeſcit temperantia:obſcuratur ſcientia,& uirtus omnis flacceſcit. Quid? imò fides & ſpes ſine charitate nihil ſunt,ſed utraq; mortua.Nam omnium chariſmatum uita eſt charitas. Fraternum ergo amorem augeat cumuletq́; ipſa charitas & dilectio,quæ bene mereri ſtudeat de omnibus,non ſolùm de pijs & Chriſtianis, uerùm etiam de impijs & infidelibus. Paucis perſtrinxit Apoſtolus quæ ſunt ueræ religionis Chriſtianæ,oſtendens opera & fructus uiuæ fidei.Sunt autem huiuſmodi, fides, morum probitas,ſcientia,temperantia,patientia, pietas ſeu cultus diuinus, amor fraternus, & dilectio erga omnes.*

Fidei uiuæ fructus.

Chriſti plenã ætatẽ attingere.

Hæc enim ſi uobiſcũ adſint & ſuperent,&c. *Enumeratis Euãgelicæ fidei fructibus,hortatur ut in illis proficiamus,augeſcamus, incrementũ & acceßionẽ faciamus uſq; ad plenam menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, ſiue adulti Chriſti, id eſt,*

uſque

uſque ad perfectam & conſummatam tum cognitionem tum dilectionem IESV *Chriſti. Si hæc, id eſt, ſi enumeratæ illæ uirtutes adſint uobiſcum, id eſt, animis ueſtris adhæſerint, & ſuperent, id eſt, maximè abundẽt & exuperẽt, ac in dies incrementis aſſurgant, conſtituent uos nõ uacuos, nec ſine fructu, hoc eſt, multũ fructum & bonorum operum non ſolũ augmentũ, ſed etiam mercedẽ cõſequemini in cognitione domini noſtri* IESV *Chriſti, hoc eſt, nõ ſolùm in fide & eius meditatione, ſed etiã cùm ab omnibus in die illo cognoſcetur, uobis quidem in uitam æternam, impijs uerò in ſupplicium commeritum.*

Merces bonorum operum.

Cui enim non præſtò ſunt hæc, cæcus eſt, &c. *Antitheſim ſubiungit Petrus, ut melius quæ de partibus uiuæ fidei & religionis Chriſtianæ adduxit perſuadeat. Fidem, uirtutem, temperantiam, & quas recenſui ueræ religionis partes, ad manum & in promptu habetote, imò non ſecus atque nomen ueſtrum & digitos tenete. Quoniam is, cui hæc non ſunt præſtò, id eſt, qui hæc ignorat, non eſt luſcioſus, quoniam adhuc aliquid magnum uideret, & huic ductu manuum adhuc non eſſet opus: ſed cæcus eſt, & ubique impingit, & manu tentans, id eſt, palpitans, neſciens quò uadat. Quia in uoluptatibus & tenebris perpetuis iacet, nihil lucis in eo eſt. Is ſuapte natura cæcus eſt, oblata eſt illi ſcientia & lux, hanc non præſtò habet, ſed contemnit, accipiens obliuionem, id eſt, oblitus purgationis ueterum ſuorum delictorum, hoc eſt, ſui Baptiſmi & gratiæ receptæ beneficio Chriſti, qua renouatus erat. Videtur Petrus alluſiſſe ad id quod Deutero. 28. ſcribitur, Quod ſi audire nolueris (ait) uocem domini Dei tui, ut cuſtodias & facias omnia mandata eius. Sequitur paulò pòſt, Percutiat te Dominus amẽtia & cæcitate ac furore mentis, & palpes in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & non dirigas uias tuas. Huc pertinet quod ſcribit Iſaias 59. Palpauimus ſicut cæci parietem, & quaſi abſque oculis attrectauimus: impegimus meridie quaſi in tenebris, in caliginoſis, quaſi mortui.*

Religiõis Chriſtianæ partes.

Cæcitas humana.

Purgatio ueterum delictorũ.

Quapropter fratres, magis ſatagite ut per bona opera, &c. *Ex ſuperioribus infert ſententiã, qua hortatur, ut puritati uitæ toto ſtudio incumbamus, quorundam blaſphemiam refellẽs, qui dicunt, Si ſum electus, non eſt iam opus ut religioni ſtudeam. ſiquidem ſola uocatio citra opus meum me ſaluat. Si uerò reprobus ſum, nihil mihi proderunt iuſtitiæ opera. O cæcitatem & inſaniam magnam! Nolite cogitare hoc malum. Cauete ſitis in hoc errore pertinaces. Sed magis, id eſt, potius (eſt enim corrigentis particula) potius quàm hæc uobis deſint, ſatagite, id eſt, date operam & adnitamini, ut faciatis certam, id eſt, confirmetis per bona opera, id eſt, per pietatem, miſericordiam, & alia uiuæ fidei charitatisq; opera, electionem & uocationem, qua electi & uocati eſtis à Deo ſecundum ſuum beneplacitum, ut eſſetis ſancti. Elegit uos ut eſſetis ſancti. quò, ut facilius pertingere liceat, ueluti ſcalam nobis præſtruxit, erexitq; baptiſmum, fidem, charitatem, & eius opera: quibus certam, id eſt, firmam facies tuam uocationem. Non quòd illa ſit infirma apud Deum, cùm inuiolabilis ſit: ſed ſanctis moribus perficitur. Electionem & uocationem noſtram ſequitur uitæ puritas & ſanctimonia. Videtur quidam ordo eſſe, ut abundè ex Paulo ad Roma. 8. docuimus. Electi, trahuntur ad Deum, & uocantur Spiritu & prædicatione Euangelica: Vocati, fide uiua iuſtificantur: iuſtificati, fructificant, & in puritate uitæ ambulantes conformes fiunt imagini filij Dei. Faciamus ergo uocationem noſtram firmam, id eſt, moribus & operibus ſanctis ac puris perficiamus, ſiue exerceamus nos in præceptis diuinis, quæ ordinata ſunt tanquam media ad finem illum noſtræ electionis & uocationis. Sunt ergo opera ſancta, ſigna certa electionis & uocationis diuinæ.*

Blaſphemos arguit Petrus.

Sed magis, eſt corrigẽtis particula.

Vocatio operibus cõfirmãda.

Scala electiõis.

Puritas uitæ electionis filia.

Electorũ ordo.

Opera ſunt media ad finẽ electionis.

Operibus electionem noſtrã firmamus.

Operemur bonum, in finem uſque non deficientes, ſpe certa ducti ad coronam immarceſcabilem, promiſſam ab eo qui infallibilis eſt, qui promiſſis ſtat, & ſeipſum negare non poteſt. Caue altum ſapias, ſed time, & operare in uinea Domini: neceſſe eſt opereris, & fructus fidei & charitatis oſtendas. Quia, ut ſanctiſſimè docuit bonus ille & pius doctor Auguſtinus, Qui fecit te ſine te, non ſaluabit te ſine te. Paratus eſt dominus Deus teipſum ſemper iuuare. Audi in Apocal. 3. cap. dicentem, Ego ſto ad oſtium foris, & pulſo. Semper pulſat: huic reſera fores. Pande huic uoluntatem tuam, animum tuum. Fidelis eſt, amicus non eſt defuturus. Huc pertinent quæ ſcripſimus in ſecunda conciliatione in 4. cap. 2. ad Timotheum.

Chriſtus pulſat fores, id eſt, animum noſtrum.

Hæc enim facientes non peccabitis aliquãdo. *Qui pietatis & ſanctimoniæ opera exercet, ex Deo hoc habet, & ex Deo eſt natus: utpote qui per Chriſtũ ſit filius Dei. Sed, ut docet Ioannes 3 cap. 1. epiſtolæ, Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatũ non facit: quoniam ſemen ipſius in eo manet: & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. Ergo qui facit charitatis opera, neque peccat, neque aliquando peccabit. Nam ex radice illa ſancta, quæ eſt charitas, ex qua ſunt bona illa opera, nunquam effluet peccatum. Si hæc feceritis, neq; à uia ueritatis aberrabitis, neq; excidetis unquam.*

Naſci ex Deo.

Sic enim abundanter miniſtrabitur uobis introitus, &c. *Excitat animos ad exercitium pietatis & bonarum actionum. Non eſt timendum ne in uia hac ſancta uobis quicquam deſit. Nam ſi hanc uiam ueritatis tenueritis, in eaq; ambulaueritis, miniſtrabitur uobis abundanter, id eſt, per illa uobis à Deo donata abundè ſuppeditabitur introitus, id eſt, ingreſſus, & quicquid neceſſarium fuerit in æternum regnum domini & ſaluatoris noſtri* IESV *Chriſti, id eſt, ad conſequutionem gloriæ cœleſtis, ad quam per* CHRISTVM *aſciti eſtis. Dicamus cum Petro, Qui pietatis opera ex animo exercet, ductus fiducia in* CHRISTVM, *& in finem perſeuerauerit, hic uerè ſaluus erit, huic eſt aditus non ſine triumpho in beatas illas ſedes. Lætus ipſi Mundo moritur, uiuens Deo. Hunc exuens Mundum, magnifico & illuſtri triumpho cœlos per* CHRISTVM *ingreditur.*

Auxilium diuinum omnibus præſtò.

Operãs ex charitate ſalu' fiet.

Triũphus perſeuerantium in fide uiua.

Propter quod incipiam uos ſemper commonere de his. *Quemadmodum optimi præceptores diſcipulis, quorum ſtudioſiſſimi ſunt, ne animo excidant quæ pia & ſancta ab eis didicerunt, ut non ſolùm his, ſed & poſteris omnibus prodeſſe poſſint docendo, literas & uirtutum monimenta à ſe ſcripta, ueluti animorum componendorum ſpecula, tradere ſolent: ita & noſter Apoſtolus ipſis Aſianis, quin potius toti Eccleſiæ Chriſtianæ deſtinare, & ceu teſtamento delegare uoluit hanc epiſtolam, qua animum diuinum, purum, ſyncerum & integrum nõ modò perſpiciant, ſed etiã ipſo mortuo habeant quod doctrinæ olim ab ipſo traditæ admoneat. Hortari ad puritatem uitæ perſeuerat. Propter quod. ac ſi dicat, ut connectatur oratio ſuperiori. Quia certiſſimum eſt quòd doctrina, quam tradidimus uobis, ea eſt unica & abſoluta ad ſalutem æternam, Incipiam (Græcis eſt, non negligam, non omittam, ſiue non poſſum non) uos hortari ut in hac religione Chriſtiana ambuletis, & perſeueretis uſque in finem. Quia uerbum, Incipiam, in noſtris exemplaribus habetur, placuit adnotare, uerbum incipere, uſurpatum, pro eo quod eſt continuare, & ab inſtituto non ceſſare. Eccl. 18. Cùm conſummauerit homo, tunc incipiet. Hic Petrus de Chriſti immenſa pietate, illhic Sapiẽs de miſericordia eius mentionem facit. Exemplo Petri admonentur animarum paſtores nunquam deſiſtant adhortari & inuitare fratres ad pietatis officia, etſi in pietatis ſumma & doctrina ſancta nihil aut parum illis deeſſe uideatur.*

Præceptorum optimorũ mos.

Libri ſcriptorũ monimẽta.

Incipere pro continuare.

Iuſtum

Iuſtum autē arbitror quādiu ſum in hoc tabernaculo, ſuſcitare uos in cōmonitione. *Occupatio eſt. Obijceret fortaſſe Aſiani, Videris ô Petre, de noſtra fide & religione dubitare. Præoccupat ergo Petrus, Nō ignoro uos in religione Chriſtiana plurimū ꝓmouiſſe, & lōga aſſuefactione ac exercitio pietatis cōfirmatos eſſe. Nihilo minus, iſte eſt meus amor, meus charitatis feruor in uos, hoc ab Apoſtolo ueſtro, dum in hoc tabernaculo eſt. id eſt, dū uiuit & ſuperſtes eſt, patiamini, qui nō inutile iudicat uobis eandem doctrinam repetere, & ueluti currentibus calcaria addere. Hoc ſtimulo Romanos inſtigabat Paulus, 7. cap. Scientibus legem loquor. Rurſus 1. Ioan. 2. Non ſcripſi uobis quaſi ignorantibus ueritatem, ſed quaſi ſcientibus eam.* Petri animus erga Aſianos.

Certus quòd uelox eſt depoſitio tabernaculi mei, &c. *In alias horas aliud'ue tempus hæc adhortatoria ad pietatē nō ſunt differenda: quia inſtat dies mortis meæ. Breui ſum moriturus. Hoc ſcio: quia qui futura prænoſcit, fallere falliq; non poteſt, breui hinc emigrandum eſſe ſignificauit. Vnde monimentum aliquod pium apud uos deponere uolui: ut ſiue uiuam, ſiue moriar, apud uos ſemper loqui de hac religione Chriſtiana uidear. Vocat corpus ſuum, tabernaculum. Metaphora ſumpta ab ipſis tentorijs, quæ ut homini oberranti & nunquam fixam manſionem habenti contingunt: ita homini corpus ipſum. Simili metaphora Paulus eſt uſus 2. Corint. 5. Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati. Huius tabernaculi depoſitionem pluribus manifeſtauit Dominus apud Ioan. 21. capi. dicens Petro, Paſce oues meas. Amen amen dico tibi, cùm eſſes iunior cingebas te, & ambulabas ubi uolebas: cùm autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit (ait Euangeliſta) ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum.* Mors ipſi Petro prænūtiata à Chriſto. Tabernaculū pro corpore.

Dabo autem operam, &c. *Solicitudinem diligentiſſimam erga ſuos oſtendit hic bonus paſtor, indefeſſam certè & nunquam intermorituram. Nam dabo (ait) operam & frequenter habere uos. quaſi dicat, quandiu uiuam, perpetuò ſolicitus ero, tum prædicatione, tum epiſtolis, ut ſiue præſens ſiue abſens fuero, ſemper uobis adeſſe uidear. Imò efficiam contendam'que, ut horum etiam, quæ ad ſalutem uobis annuntiaui, mentionem faciatis poſt obitum meum. id eſt, exitum ab hoc tabernaculo. Id eſt, ut me mortuo habeatis unde meminiſſe poſſitis me uobis fuiſſe præceptorem. Nam quum poſt mortem me loquentem audire uobis non detur amplius, uoluentibus uobis noſtras Epiſtolas poſt meum obitum, cum noſtri, tum noſtræ doctrinæ meminiſſe licebit.* Petrus mortuus adhuc in epiſtolis loquitur.

Non enim doctas fabulas ſecuti, &c. *Vt indiuulsè hæreāt, & in ea permaneāt doctrina, quam unicam & abſolutam eſſe ad ſalutē docuit, autoritatē ipſius religiōis Chriſtianæ, argumēto à ueritate & certitudine ſumpto cōfirmat. Apoſtoli & legati Dei omnipotentis ſumus, in totū orbē miſſi ad annūtiandam IESV Chriſti ſaluatoris uirtutē. id eſt, uim miraculorū, & præſentiā. id eſt, aduētum eius in carnem & Mundum, ipſum eſſe fideliū uitā, ſalutē, hoſtiā, iuſtitiā & redēptionē. Quod uidimus teſtamur uobis & annūtiamus. non autē fabulas doctas arte cōfictas, quales ſunt muliercularum næniæ, poëtarū figmenta, & philoſophorū uanæ diſputatiōes, ſpeciē quidē ueri habētes, ſed uanitate hominum & mēdacijs inuolutæ. Nos uerò nihil tale docuimus, tanquam ex tripode, aut uano aliquo & ſupſtitioſo oraculo deprōptū, ſed ex confeſſæ ueritatis cōſenſu.* Apoſtolorum functio. Fabulæ doctæ.

Sed ſpeculatores facti illius magnitudinis, &c. *Vrgētiſſimas certitudinis & ueritatis Euāgelicæ notas adducit, quibus Ioānes Apoſtolus nō diſſimili fiducia priorē epiſtolā orditur. Quod audiuimus (ait) quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerūt de uerbo uitæ annūtiamus uobis. Quæ comperta* Euangelij certitudo.

habui

Trāſfiguratio-nis Chriſti teſtes.

habuimus(ait Petrus) quæ uidimus. Nā ſpeculatores ego, Ioānes & Iacobus facti ſumus magnitudinis, id eſt, maieſtatis & excellētiæ illius, ſcilicet IESV *Chriſti, quando trāſfiguratus eſt in mōte, nobis ſpectantibus cum* Moyſe & Helia. *Hæc, inquā, magna ſalutis omnium myſteria uobis annūtiamus, nō in ſublimitate ſermonis, neq; fabuloſis inuentis & humanis argutijs, ſed in ſimplicitate & ueritate aperta auditoribus propoſuimus. Iſta ut intelligamus adducit Apoſtolus quæ Matth.17. & Luc.9. ſcripſerunt. Quòd in ea hiſtoria de trāſfiguratione omnia Chriſti myſteria ſint cōprehenſa. Hæc ex Euāgelio paucis aperiamus. Tres ſelegit Dominus teſtes & ſpeculatores huius transfigurationis, Petrū, Ioannē, & Iacobū, quos ad puellā ſuſcitandam, Matth. 9. introduxerat, ut oſtēderet delectū ſe habere inter eos qui ueritatē edocēdi ſunt, & gradus ordinēq; certū in ea reuelāda obſeruare. Manifeſtaturus ergo tribus ſuis diſcipulis quod Meßias eſſet in Mūdum miſſus redēptor & doctor, cui teſtimoniū perhibent & conſentiunt Lex & Prophetæ, in cuius manu eſt ſalus, uita, & immortalitas, Aſcendit in montem excelſum, Luc.9. ut oraret. Ipſa mōtis altitudine docēs ſe nihil abiectū aut terreſtre, ſed omni ex parte arduum ac cœleſte traditurū. Deinde inter orandū, transfiguratus eſt. id eſt, eadē corporis manente ſubſtantia, aliā figuram eandēq; illuſtriorē & lucidiorem induit, ſeu (ut ait Thomas in 17. cap. Matth. figurā mutauit ante diſcipulos. Reſplēduit enim facies eius(indicans futurā gloriā) in morē Solis, & ueſtimēta alba apparuerūt ſicut nix. His iam prægustabāt immortalitatē & futurā gloriā Apoſtoli. Apparuerūt Moyſes & Helias(qui omniū præcipui atq; ardētißimi cultus Dei adſertores fuere) Chriſto colloquētes de exceſſu eius, quē cōpleturus erat Ieroſolymis:(Nam quæcunq; paſſus eſt Chriſtus, Prophetæ & Lex prædixerāt:) oſtēdentesq; ipſum eſſe omniū expectatißimum & abſolutißimū gloriæ Dei uindicē atq; reſtitutorē. Ex quibus apertißimū eſt, Legē & Prophetas in Chriſto conuenire & conſentire, Chriſtoq; teſtimoniū ferre, quòd ipſe ſit uita credētium. Verùm Petrus & qui cum ipſo erāt, orante Domino, more ſuo dormiebāt grauati ſomno. Experrecti autem uiderūt maieſtatē eius, & duos uiros qui ſtabāt cum illo. Et factum eſt cùm diſcederent ab illo ait Petrus, Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe. Faciamus tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unū & Heliæ unū. neſciēs quid diceret. Erat enim ferè exanimatus, adeo ſpectaculi maieſtate raptus, ut eius loci cupierit perpetuus fieri inhabitator, oblitus omnium quæ antea uiderat. Mox autem adhuc eo loquente nubes lucida(quæ, ut eſt in ſacris, ſuo creatori officiū ſuum frequēs præſtat) obūbrauit illos. Et audita eſt uox è nube quæ dicebat, Hic eſt filius, &c. Hæc ſunt quæ docet Apoſtolus. Accipiens, pro accepit à patre filius ut homo, honorē & gloriam in tanta affulgentia & gloriæ irradiatione, quando facies eius reſplenduit, & ueſtimenta albicarunt. Voce delapſa huiuſcemodi à magnifica gloria. Vox illa, Hic eſt filius, &c. è nube illa lucida audita eſt, nempe à magnifica gloria. id eſt, à magnifico Deo, qui magna & mirabilia facit. Huiuſcemodi, quæ ad hunc modū dicebat, Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui. id eſt, Chriſtus Dominus eſt uerus Meßias, naturalis filius Dei, Deo patri æqualis, & ab eodem ſummè dilectus. In quo, (ad Coloſſ. 1.) complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. Ipſum audite. ac ſi diceret, Hūc ſolum & unicum uobis doctorem & redemptorē habetote. Ergo in hoc uno omnia habēt pij & fideles. Et hanc uocē, hoc eſt, hoc teſtimonium de Chriſto uero Meßia nos audiuimus allatam de cælo. hoc eſt, à Deo cœlitus emiſſam. Non abſentes, ſed præſentes eramus cū ipſo* IESV *Chriſto, cum Pater illi tam excellens præſtaret teſtimonium. Huc pertinet quod Deutero. 18. ſcribitur, Prophetam ſuſcitabit*

Myſteria Chriſti omnia cōtinet transfiguratio.

Transfiguratio Chriſti.

Lex & prophetæ in Chriſto conueniunt.

Gloria magnifica.

Chriſtus filius Dei dilectus.

Chriſtus ſolus doctor & redēptor.

Domi

Dominus de gente ueſtra: ipſum ſicut me audite. quaſi dicat, Nullius ſcripturã aut eruditionem excipite, niſi cum Chriſto conſenſerit. cætera autem explodite & abijcite.

Et habemus firmiorem propheticum ſermonem, &c. *Quia multi erant qui nondũ hiſtoriæ Euãgelicæ crederẽt et Apoſtolorũ prædicationi: Petrus huiuſmodi incredulos uolẽs pellicere, & ad ueritatis lumen adducere, pronũtiat ſe nihil prædicaſſe de Meßia & Euãgelio, quod antea per prophetas nõ fuerit prænũtiatum. Habemus ſermonẽ propheticũ firmiorẽ. Hoc quod prædicauimus de Chriſti diuinitate, hoc & prophetæ prænũtiauerũt. Pſal. 2. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Item, Ex utero ante Luciferum genui te. & rurſus, Eructauit cor meũ uerbum bonũ. Firmiorem ſermonem dicit, propter quoſdam infirmos, qui ex Iudaiſmo ad fidem conuerſi maximè intenti erant prophetijs & eorum dictis. Non autem quòd Petrus anteferret teſtimonia Prophetarũ, teſtimonio Dei cœlitus allato, cùm uerè cognoſceret illa eſſe inſtinctu Dei & dono Dei à Prophetis pronuntiata. Vt autẽ hos infirmos in fide ſuſciperet Petrus, illorũ ſtudiũ approbans dicit, Cui, ſubaudi, ſermoni prophetico, tanquam lucernæ lucẽti in caliginoſo loco. id eſt, ut illa poſita in obſcuro loco uiam aperit tranſeuntibus ne impingant, & tenebræ euadãt: ita Scriptura, attenta & fideli mente lecta lectoribus ne uſquã offendant quod à ueritate abducat, uiam ueritatis aperit, & è ſenticoſis hæreticorũ diuerticulis auertit. Attẽdentes. id eſt, dum attenti eſtis illi ſermoni prophetico, bene facitis, rectè uobis eſt cõſultum, & ſanctum opus operamini. Donec dies, id eſt, Euangelica cognitio illuceſcat per quædam incremẽta. Et lucifer, ipſe Chriſtus exoriatur, ubi in fide promoueritis, in cordibus ueſtris. Aliter dici pòteſt, q̃a hic locus allegorijs plenus eſt. Mũdus iſte reſpectu futuri, tenebricoſus & obſcurus eſt carcer, in quo Scripturæ diuinæ, ceu lucernæ quædã ſunt, fideles ad ea quæ Dei ſunt et Chriſti illuminãtes, donec alterius Mũdi dies illis eluceſcat, & lucifer alterius Mundi Solis æterni prænũtius, oriatur in animabus noſtris, quæ alterius ſeculi limen ingreſſæ ad diẽ æternitatis properãt. Aut q̃a lex umbra erat et tenebræ, in qua prophetia, ueluti lucerna lucens erat. Cui attẽdentes benefaciebant, donec extra tenebras poſitis illuxit dies & lucifer* IESVS *Chriſtus exortus eſt, ad quẽ lucerna illa ſiue propheticus ſermo dixerit. Dici poteſt, firmiorẽ, hoc loco, dixit pro firmum, iuxta morem Græcorum, qui comparatiuum pro poſitiuo frequenter uſurpant.*

Petri ſermo à prophetis prænuntiatus.

Lucernæ lucẽtis & ſcripturæ collatio, & ſymbolum.

Chriſtus lucifer.

Lex propheti㠁 ut lucernam habebat.

Propheticus ſermo.

Comparatiuus pro poſitiuo.

Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia ſcripturæ, propria interpretatione non fit. *Quorũdã ſuperciliũ deprimit, maximè Iudæorũ, et quorũdã ſciolorũ, qui quod multa lectiõe & eruditione polleant, iuxta ſuas interpretatiões, et ut illis uiſũ fuerit prophetias interpretari uolũt. Hoc abſit. Fruſtra enim eſſet donũ prophetiæ à Spiritu ſancto, qui prout inſpirauerit pronuntianda eſt prophetiæ interpretatio. Vir doctus, quæ in lumine intellectus agentis apparẽt, iuxta propriã interpretationẽ & docet et ſcribit. Propheta autẽ ea quæ ſub lumine diuinæ reuelationis apparent, nõ ſecundũ proprij iudicij interpretationẽ & dicit & ſcribit.*

Prophetiæ interpretatio à ſpiritu.

Non enim uolũtate humana allata eſt aliquãdo prophetia, &c. *Cauſam adducit propter quã ꝓphetiæ iuxta humanũ iudiciũ nõ ueniũt interpretãdæ. Prophetiæ futura eaq; ſingularia reſpiciũt, quæ humano iudicio nõ ſubſunt. Solius enĩ Dei eſt noſſe futura. Prophetæ qui uaticinati ſunt, nõ è ſuo ſenſu & arbitrio prophetias prodiderũt. Siue, nõ eſt allata prophetia uolũtate humana, id eſt, ab ipſius hominis arbitrio, iudicio, et ſenſu. Sed ſancti homines, id eſt, Prophetæ, locuti ſunt, id eſt, ꝓphetauerũt, inſpirati, id eſt, afflati, illuminati, edocti & acti, ſeu impulſi à Spiritu ſancto.*

Iudicio humano non ſunt cõmittendæ prophetiæ.

Prophetiarum tractandarum modus.

Hoc uerbo inſpirati,cõdemnat falſos prophetas,qui non ſunt inſpirati à Spiritu Dei, ſed à ſpiritibus dæmoniacis & melãcholicis.Colligamus ex his ſcriptã prophetiã,aut ex inſtinctu & inſpiratione Spiritus,aut alia clariore ſcriptura ſancta interpretandã eſſe.Secundo,tametſi Prophetæ,homines fuerint:eorũ tamen ſcripturæ diuinæ ſunt,et diuinitus inſpiratæ.Tertiò,aberrant plurimum,qui dixerunt Prophetas in morẽ fiſtu larum uaticinia pronuntiaſſe,quæ reſonant:at ſonum,quẽ miniſtrant,nõ intelligunt.

Prophetia eſt à ſpiritu. Propheta uidens dicitur.

Prophetia à Spiritu ſancto eſt,intellectui Prophetæ cõmunicata, qua Vidẽs appellatur.Qua ratione ſcriptum eſt,Verbũ quod uidit Iſaias,aut alius aliquis propheta (ait Beda,) niſi quia in occulto uiſionum cœleſtium, lucidiſſimo mentis intuitu cognoſcebant arcana,quæ foras ſuis auditoribus palàm uerbis qualibuſcunq; efferrent.

DICTIO.

Simon. *SIMON, ônis,penultima producta in obliquis,interpretatur ſignum.*

Tabernaculũ. *TABERNACVLVM non eſt diminutiuum,ſed per ſe primogenium uocabulum,ſignificatq; tectum caſtrenſe.Baſilius magnus adnotauit terrenam hanc habitationem quã ceu hoſpites in procinctu colimus,tabernaculi nomine ſiue tentorij ſignificari.Corpus ipſum & uas fragile uniuſcuiuſq; animæ fidelis tabernaculum & tugurium appellat Apoſtolus,ut paſtores habitare ſolent.*

Manutentans. *MANVTENTANS, Græcis eſt μυωπάζων.certum eſt dictionem eſſe compoſitam. Videtur autem deducta metaphora à muribus, qui parietem aut tabulam, aut ſiquid aliud obuium fuerit,ſequi ſolent,donec cauum nacti fuerint.Adiecit autem hoc Apoſtolus,ut profundam cæcitatem exprimeret.Nam luſcioſi magna corpora uident, ut ductu manuum non ſit opus.*

Fabulæ doctæ. Sophiſmata. *DOCTAE fabulæ uocantur hoc loco arte confictæ,quæ ſophiſmata alio uocabulo nominantur.*

Lucifer. *LVCIFER, Stella Veneris cùm antegraditur ſolem,cùm ſubſequitur, Heſperus uocatur.*

Lucerna. *LVCERNA,uerbum Dei dicitur,quòd qui hoc uerbũ ſequitur, in errorẽ impingere non poßit. Pſal.118. Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen ſemitis*

Lucernã incendere. *meis.Lucernam incendere,eſt idem quod annuntiare,ſiue prædicare:Nam ideo lucerna accenditur.hoc eſt,ut luceat omnibus qui ſunt in domo.hoc eſt,in Eccleſia Dei.*

Deus ſcelera ut olim, ſic in poſterum punict. CAP. II.

De ſectis & pſeudoprophetis.

FVerunt uerò & pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in uobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominũ negant: ſuperducentes ſibi celerem perditionem. Et multi ſequentur eorum luxurias, per quos uia ueritatis blaſphemabitur: & in auaritia fictis uerbis de uobis negotiabuntur. quibus iudiciũ iam olim non ceſſat: & perditio eorũ nõ dormitat. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibs inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reſeruari. Et

Angeli, diaboli. Iob 4.d

magiſtri mendaces,] falſi doctores qui eã inducent
emit] mercatus eſt
luxurias,] uel exitia, perditiones.
negotiabunt.] uos cauponabuntur], & uobis ad quæſtũ abutentur.
ceſſat] tardat
rudẽtibus] catenis caliginis
reſeruari.] id eſt, ſed in tartarũ deiectos tradidit uinculis

Et originali Mundo non pepercit, ſed octauum Noe Noe.
iuſtitiæ præconem cuſtodiuit,diluuiũ Mundo impio- Geneſ.7.a
rum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Gomor- Sodoma
rhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit, Gene.19.a
exemplum eorum qui impiè acturi ſunt ponens: &
iuſtum Lot oppreſſum à nefandorum iniuria ac luxu- Lot.
rioſa conuerſatione eripuit. aſpectu enim & auditu iu-
ſtus erat: habitans apud eos, qui de die in diem ani-
mam iuſtam iniquis operibus cruciabant. Nouit Do-
minus pios de tentatione eripere, iniquos uerò in diẽ
iudicij reſeruare cruciãdos; magis autem eos qui poſt
carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, do-
minationemq́ contemnunt, audaces, ſibi placentes:
ſectas non metuunt introducere, blaſphemantes: Vbi
angeli fortitudine & uirtute cùm ſint maiores, non
portant aduerſum ſe execrabile iudicium. Hi uerò
uelut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem
& in perniciem, in his quæ ignorant blaſphemantes
in corruptione ſua peribunt, percipientes mercedem
iniuſtitiæ, uoluptatem exiſtimantes diei delicias. coin-
quinationes & maculæ: delicijs affluentes, in conui-
uijs ſuis luxuriantes uobiſcum, oculos habentes ple-
nos adulterij, & inceſſabilis delicti, pellicientes ani-
mas inſtabiles, cor exercitatum auaritia habentes, ma-
ledictionis filij: derelinquentes rectam uiam errauе-
runt, ſecuti uiam Balaam ex Boſor, qui mercedem ini- Numeri 22.d Balaam.
quitatis amauit, corruptionem uerò habuit ſuæ ue-
ſaniæ. ſubiugale mutum animal, in hominis uoce lo-
quens, prohibuit prophetæ inſipientiam. Hi ſunt fon- Iudæ 1.d
tes ſine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ: qui-
bus caligo tenebrarum reſeruatur. Superba enim ua-
nitatis loquentes, pelliciunt in deſiderijs carnis lu-
xuriæ, eos qui paululùm effugiunt, qui in errore
conuerſantur: libertatem illis promittentes, cùm ipſi Libertas.
ſerui ſint corruptionis. A quo enim quis ſuperatus Seruus.
eſt: huius & ſeruus eſt. Si enim refugientes coin-
quinationes Mundi in cognitione domini noſtri &
ſaluatoris IESV CHRISTI, his rurſus implica- Ioan. 8.d Rom.6.c
ti ſuperantur: facta ſunt eis poſteriora deteriora prio- Hebr.6.a Matth.12.d

caliginis, id eſt ipſius tartari. in iudicium ſeruandos uinxit catenis ipſius tartari.
originali] antiquo
à nefandorum, &c.] ab ijs qui p libidinoſam cõuerſationem nefarij erant
Nouit Dominus] hyperbaton. q.d. Si de⁹ angelis peccantibus nõ pepercit, probos autẽ liberauit, nouit igiť probos liberare, & de impijs ſupplicium ſumere.
magis] maxĩe.
qui poſt] uel qui ob pollutũ deſyderium.
dominationẽ] autoritatẽ, uel legitima prędictos poteſtate.
ſibi placẽtes:] præfracti, id eſt, ſui ſenſus & capitis:
ſectas non met. &c.] uel ꝗ gl'ia præcellẽtes nõ uerentur cõuicijs inceſſere.
Vbi] quum
Irratiõab.] muta animãlia nata in captionẽ uel capturam
naturaliter] nata
in his quę ignorant] id eſt, ob ea ꝙ ignorant, male loquẽtes.
corruptione] perditione.
Ipſos homines uocat inquinamenta & maculas.
delicijs affluẽtes, &c.] qui cõuiuãtes in erroribꝰ ſuis, inſultant uobis.
adulterij, & inceſſa. &c.] laſciui & impudentes qui à peccando ceſſare neſciant
ſubiugale &c.] ſubaudienda eſt coniunctio rationalis, Nam. Nam ſubiugale, &c.
in deſyderijs carnis] id eſt, per concupiſcentiam carnis, uoluptatibus eos qui uerè aufugerunt, quiq́ in errore conuerſantur.
in cognitione] per agnitionem

ribus. Melius enim erat illis non cognoſcere uiam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem, retrorſum conuerti ab eo quod illis traditum eſt ſancto mandato. Contigit enim eis illud ueri Prouerbij, Canis reuerſus ad ſuum uomitum: &, Sus lota in uolutabro luti.

Prouerb. 26. b

cognoſcere] cognouiſſe

in uolutabro] ad uolutabrum cœni, ſubaudi reuerſa.

Fuerunt uerò & pſeudoprophetæ in populo, &c. *Argumento à cõtrario perſeuerat hortari ad conſtantiam & in aduerſis patientiam, prænuntians futuros præceptores mẽdacijs plenos, quos certiſsimis notis & uiuaciſsimis ipſorum coloribus pingit. Si hiſtorias & Prophetas ſanctos conſulueris, facilè intelliges ſanctiſſimo Dei populo pſeudoprophetas nunquam defuiſſe. In agro enim dominico infelix hoc lolium, dolis Satanæ, ſemper ſuccreuit. Inteſtinum eſt iſtud aduerſarij odium & inuidia. Vnde nõ ceſſabit hic cancer, hæc peſtis, hoc eſt, falſi doctores in eccleſia Chriſti. Quare non eſt quod mireris, ſi hunc Apoſtolum ardentiſsimis uerbis nos obteſtari uideris, ut in ſana doctrina & religione Chriſtiana conſtantes perſeueremus. Præſentit enim falſos doctores & hæreticos noxios futuros, qui omnem mouebunt lapidem, ut uel electos Dei ſi fieri poteſt ſubuertant. Non minore diligentia Paulus Timotheum, imò & quemlibet epiſcopum hortatur, ut in tradita doctrina perſeueret. Et cauſam adducens 2. ad Timot. 4. ait, Erit enim tempus cùm ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſyderia, &c. Rurſus ad Roma. 16. Rogo autem uos fratres, ut obſeruetis eos, qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam, quam uos didiciſtis, faciunt, & declinate ab illis.*

Pſeudoprophetæ nunquã populo Dei defuerunt.

Qui introducent ſectas perditionis. *Occupatio eſt. Ne fortaſsis obijcerẽt uiri pij. Parati ſumus cõſtanter pergere in doctrina à te tradita, quã ut purã & ſynceram amplexamur. Sed quæ non parum nos anxios faciant præmones de falſis inter nos doctoribus futuris. Quî fieri poteſt hos agnoſcamus, agnitos uitemus? Præoccupat Apoſtolus, nomina pſeudoprophetarum & falſorum doctorum tacens. Videtur illos digito oſtendere, adeò illos ſuis notis & coloribus depingit. Non ſecus atq; ſi quis ita te præmoneat, Rogo te frater, ſi obuius uenerit uir qui ſit naſo adunco, oculis toruis, uultu furioſo, barba prolixa & ſubrufa, ueſte breui & rubra, caligis uarij coloris, pileo nigro tectus, cui plumæ uariæ hærent, hunc fugito, caue ne cum illo quicquam negotij tibi ſit. Ita & ad hunc modum noſter Apoſtolus dicit. Hæc eſt prima nota qua hos deprehendetis: Introducent, id eſt, clàm & non palàm inducent, quia immiſcebũt ſanam doctrinã, ut inducant ſectas perditionis. id eſt, hæreſes pernicioſas. Nam dogmata aliena à ueritate canonica ſubinferent: ergo pernicioſa, & quæ perdunt animas. Hæc nota ſunt ex primæ Eccleſiæ tempore. Nam uenit Valentinus, qui ſe Dei & IESV Chriſti gloriam quærere ſimulabat, interim ſuum uirus effundens aduerſus incarnationem IESV Chriſti. Quo ueneno intoxicati non pauci, ab Eccleſia catholica receſſerunt ſciſsi & diuiſi, ſectam facientes uanam, erroneam et pernicioſam. Huic ſucceſsit Arrius preſbyter, qui multa de religione Chriſtiana ſanctiſsimè diſputauit. Sed his immiſcere uoluit nefandum illud uenenum de inæqualitate Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Vnde totum Orientem ferè labefactauit. Adducerẽ & alios noſtro ſeculo natos, niſi planè intelligerem hos ſuorum hæreſiarcharum errores ſolum recenſuiſſe, & nouos ſuo malo & peruerſo ingenio inueniſſe: ſed prô dolor ſuo malo.*

Notæ quibus pſeudoprophetæ cognoſcuntur.

Valentini uirus.

Arrius.

Et eum qui emit eos Dominum negant. *Secundam notam prioris explanatri*

planatricem adducit,qua oſtendit in quibus ſectæ illæ ſunt pernicioſiſsimæ & deploratiſsimæ.His ſectis dominum IESVM Chriſtum abnegant.Ex parte quidem Chriſtum confitentur,ex parte negant.Atq; ut ſuis ſectis diuiſi ſunt,ita & Chriſtum diuidunt.Nam Arrius Chriſtum in diuinitate minorem Patre affirmauit. Photinus dicit: Chriſtus homo eſt,Deus non eſt.Manichæus ait:Chriſtus Deus tantum eſt.Pelagius docet:Chriſtus redemptor paruulorum in Baptiſmo non eſt,quia ſine iniquitatibus concepti,& ſine delictis à matre ſua educti.Hodie uerò alius Chriſtum ad inferos deſcēdiſſe negat. Alij in ſacroſancta Euchariſtia ſub ſpecie panis & uini inficiantur. Alij ſacramenta,quibus uim & uirtutē ſuæ crucis dedit IESVS Chriſtus,non recipiūt. Et pleraq; id genus dogmata, quæ Chriſtus per ſuam ſponſam Eccleſiam execratur & damnat.Exaggerandi uim habet clauſula illa,Qui emit eos.quaſi diceret, Beneficium redemptionis in Chriſtum credentes conſequuti ſunt: Sed dum redemptionis gloriam alijs tribuunt,& non uni Chriſto,ut Pelagius & eius aſſeclæ,re uera negāt Chriſtum:qui omnes redemit,non corruptibilibus auro & argento, ſed pretioſo ſanguine ſuo.O ſummam ingratitudinem!ò cæcitatem miſeram!quia illum, non qualem ueritas oſtendit,ſed qualem ipſum ſibi fingunt,prædicant.

Chriſtum diuidunt hæretici. Arrius. Photinus. Manichæus. Pelagius. Pelagianorum & hæreticorū inſania.

Superinducentes ſibi celerem perditionem. His Antichriſti præambulonibus & impoſtoribus pernicioſiſsimis Apoſtolus breui minatur exitium. Superinducentes.Id eſt,Hi tenebriones adducent ſibi ipſis celerem perditionem,id eſt,interitum.Hoc eſt,breui ſe ſuo gladio interiment: & quam perforauerunt nauem, in ea peribunt.Nam miſerè & inſperato hæreticorum monſtra interiere. Arrius cacando interijt,& expirauit.De pleriſque alijs conſulito hiſtorias.

Hæreticorum exitium.

Et multi ſequentur eorum luxurias. Quia hæretici Mundo adulantur, carni & concupiſcentijs applaudunt,multos habent ſectatores.Hoc docent hiſtoriæ quàm multos ſemper habuerunt ueſaniæ ſuæ fautores hæretici,Valentinus, Arrius et alij.Hoc idē uidemus noſtro ſeculo apud Sacramētarios. Quod ſi quis rogauerit cauſam:Reſpondet Chriſtus Ioā.15.Si mundus(ait)uos odit,ſcitote quia me priorē uobis odio habuit.Si de Mundo fuiſſetis,Mūdus quod ſuū erat diligeret:quia uerò de Mundo nō eſtis.ſed ego elegi uos de Mūdo,propterea odit uos Mūdus.Obſerua horū hæreticorū doctrinā.non uocauit fidē aut uitæ inſtitutū,ſed luxurias,aut, ut Græcis legitur,exitia ſiue perditiones.Nam iſtorum dogmata ſequi,eſt,ſeſe in perditionem & interitum demergere.Non eſt quod quis hodie miretur,ſi uideat Eccleſiam Dei afflictam,& multos Euangelio repugnare.Nam hoc prædixerūt Prophetæ & Apoſtoli.

Sacramentarij. Hæreticorū luxuriæ.

Per quos uia ueritatis blaſphemabitur. Aliud ſignum, quo agnoſcuntur impoſtores & pſeudapoſtoli eſt:Ipſi uiam ueritatis blaſphemant. Vna & ſola eſt ueritatis uia, doctrina IESV Chriſti. Horum malitia & dolis blaſphematur uera Chriſti religio,id eſt,male audit.Hæc eſt blaſphemia de qua Paulus ad Roma.2. Nomen Dei per uos blaſphematur inter gentes.

Veritatis uia unica eſt.

Et in auaritia fictis uerbis de uobis negotiabūtur. Aliā notā affert Apoſtolus,qua deprehenduntur lucifugæ & tenebriones illi. Solius quæſtus & lucri gratia ducūtur.Omnia ſiue ſacra ſiue profana huiuſmodi quæſtuarij ſua auaritia corrumpunt.Hi negotiabūtur de uobis,id eſt,uos cauponabūtur,hoc eſt, uos lucri cauſa, quaſi ad cauponē uenditabūt,uobiſq; ad quæſtum abutentur.Fictis,id eſt,factitijs uerbis,arte & dolo cōſutis.In auaritia,hoc eſt,neglecta ueritate, quædam ficta dogmata comminiſcentur.Hoc ſolo ſtudio ducti,quo lucrum & quæſtum à uobis referant.

Hęretici auari.

Quibus iudiciũ iam olim nõ ceſſat,&c. *Exitiũ & iuſtã pœnã hæreticorum multis argumẽtis aperit. Horũ impoſtorũ fucata et fictitia eſt felicitas. Nemo ſibi perſuadeat iſtos longo tẽpore in hac inani gloria permãſuros. Nolite credere hos cõmeritas pœnas nõ daturos, futurosq; perpetuò impunes, quòd hos uideatis in hoc Mũdo diteſcere, quieſcere, feliciter illis omnia ſuccedere, dominari iuxta ſuã uoluntatẽ, et quia ita illis uiſum placitũq; eſt, ſuauiter uiuere, multa illis obtingũt bona tẽporaria: ſed re uera ſaginãtur his ad mactationẽ et interitũ. Quibus, ſubaudi, impoſtoribus, iudiciũ, id eſt, pœna cõmerita & mors æterna iã olim, ſubaudi, paratũ. Nã dictum eſt à Domino, Ite maledicti in ignẽ æternũ, qui paratus eſt diabolo et angelis eius. Nõ ceſſat, id eſt, nõ tardat. Et pditio, id eſt, exitiũ & interitus eorũ nõ dormitat, id eſt, apparatũ eſt, et nõ impeditur ad modũ dormiturientiũ, q ſomno impediũtur. Aut nõ ceſſat, quia iam cœpit in hoc Mundo. Eſt enim ueſania illorum, illis pœna & afflictio, quam æternum manet ſupplicium, & (ut Bedæ uerbis utar) nullo fine ceſſabit. Hæc ſi ſemel & iterum ſingulis diebus legerẽt purpura & mollibus ueſtiti, non audiremus tam frequentes in Chriſtum blaſphemias: non ornarẽt multi execrabilibus blaſphemijs ſuum ſermonem, ſuos titulos, rurſus* IESVM *Chriſtum in ſemetipſis crucifigentes. Faxit Deus, qui ex impio facit pium, in meliorem uitam tam corruptos mores mutent.*

Hæreticorũ iudiciũ iam olim paratum.

Si enim Deus angelis,&c. *Oſtẽdit ĩpoſtores nõ euaſuros pœnas cõmeritas, argumẽto p collationẽ à maiore ad minus ſumpto. Hic locus deſumptus uidetur ex 4. cap. Iob, Nũquid homo Dei cõparatione, ait, iuſtificabitur, aut factore ſuo purior erit uir? Ecce, q ſeruiũt ei nõ ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis repit prauitatẽ. Quãto magis hi q habitãt domos luteas, q terrenũ habẽt fundamẽtũ, cõſumẽtur uelut à tinea? Deus angelis ipſis peccãtibus nõ pepercit, nec ſeductoribus & ĩpoſtoribus qdẽ parcet. Aut nõ pepcit angelis peccãtibus: quãto minus & falſis doctoribus & impoſtoribus parcet? Vbi enim beneficẽtiſſimi Dei munere ingrati illi ſpiritus abuſi ſunt in ſuperbiã, è cœlo deturbati ſunt ad inferos, ubi detinẽtur in uinculis ad ultimũ illud magnũ iudiciũ uſq;, in quo æternæ dãnationis iudiciũ ſuſcipiẽt: ita et impoſtores debitas luẽt pœnas. huius horrẽdi ſupplicij ãplificationẽ facit, quod Deus de angelis ſuis ſumpſit, ut impoſtoribus incutiat timorẽ, dicẽs, Rudentibus, id eſt, funibus craſſis, ueluti nauticis, aut, ut Græcis legitur, catenis. Vt enĩ ſenſibilibus ſunt ſenſibilia, ſic ſpiritualibus ſpiritualia ſunt uincula. Inferni, id eſt, caliginis detractos, in tartarũ tradidit cruciandos. hoc eſt uinxit eos catenis caliginis indiſſolubilibus, ſiue dedit caligini et tenebris uirtutẽ, qua in eo loco detineãtur, qui à cœlo ad ima cõtinetur, cruciãdos in iudiciũ reſeruari: qa adhuc nõ ſunt extremæ dãnationi & punitioni ſubiecti, ſed extremo iudicio reſeruãtur, in quo de carcere caliginis trãſituri ſũt ad iudiciũ tenebrarũ exteriorũ, et ſuppliciũ ignis æterni. Quod niſi certò expectarẽt, nequaquã præſente Chriſto, Matt. 8. clamaſſẽt, Quid nobis & tibi* IESV *fili Dei? Veniſti huc ante tẽpus torquere nos? Et niſi trãſituri eſſent ad illud ſuppliciũ ignis, dominus nõ diceret, Matt. 25. ſe in illa die dictturũ ijs qui à ſiniſtris erũt, Diſcedite à me maledicti in ignẽ æternũ, q paratus eſt diabolo & angelis eius. Hic ergo caſus, & hoc iudiciũ argumẽto eſſe debet falſis doctoribus & ſacræ Scripturæ deprauatoribus, ne in tam horrendũ (ſi ſapiunt) incidant exitium. Poſſunt hi funes intelligi impiorum peccata, iuxta dictum Sapientis, Prouerb. 5. Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.*

Angeli mali è cælo deturbati

Rudentes.

Vincula ſpiritualia.

Caliginis loc' in quem angeli detruſi.

Dęmones reſeruati in iudiciũ extremum.

Funes angelorum & hæreticorum.

Et originali Mundo non pepercit,&c. *Secundo argumento perſeuerat oſtendere hæreticos nõ inultos manſuros. Hic locus deſumptus eſt ex Gene. 7. Si Deus*

non pep

non pepercit Mundo originali, id eſt, antiquo & primæuo, quod ſeductores & impoſtores haberet plurimos, ſed cuſtodiuit, id eſt, ſeruauit octauũ Noe (qui non ſolus, ſed cũ octo animabus octauus ſeruatus eſt) præconẽ, nuntiũ & Eccleſiaſten diuinæ iuſtitiæ. Cùm enim Arcã appararet, hortabatur ad pœnitentiã. Huius uita et mores erant aliorum inſtitutio. Et, ut ait Auguſtinus 99. epiſtola, fabricatio ſeu apparatus Arcæ erat ipſius Patriarchæ Noe prædicatio. Deus longanimis diſſimularat multis annis illius ſeculi impietatẽ, ſi fortè exhortatione Noe ad pœnitentiã redirent. Sed dum pertinaciter in ſuis delictis ſordeſcerẽt, ſuperinduxit diluuium Mundo impiorum, id eſt, hominibus impijs. Quia tunc (ut dicitur Gene. 6.) Omnis caro corruperat uiã ſuam. Dicit Apoſtolus, Si primæuo ſeculo ſeductores & impoſtores plurimos habenti non pepercit Dominus, ſed ſeruatis octo pijs, funditus deleuit impios: Certè nec impijs & ſeductoribus, imò & per ipſos ſeductis, parcet. Quemadmodum enim primæuum illud ſeculum ſatis tempeſtiuè monuerat per ipſum Noe: ita & nunc ſatis opportunè per Apoſtolicos uiros iuſtitia Dei & Gratia Chriſti docetur. Qui ſi contemnantur, ut Noe, pœna commerita & ſupplicium de contemptoribus ſumetur.

Originalis mũdus.

Noe Octauus præco diuinæ iuſtitiæ.

Arcæ Noe fabricatio erat prædicatio.

Mundus impiorum.

Et ciuitates Sodomorũ, &c. In idẽ cum ſuperioribus redit hoc exemplum, ex 19. Gene. deſumptum. Si quinq; illis ciuitatibus ob fœdiſſimas uoluptates ac ignominias non pepercit, ſed igne & ſulphure de cœlo pluente in fauillam ac cinerem redegit: nec parcet ijs, per quos nomen Dei blaſphematur. Deletam Pentapolim, ait Beda, operuit maris mortui inundatio, relictis aliquot adiacẽtibus illius incendij terris nihil fructus producentibus. Sapient. 10. Hæc iuſtum à pereuntibus impijs liberauit fugientem, deſcendente igne in Pentapolim: quibus in teſtimonium nequitiæ fumigabunda conſtat deſerta terra, & in certo tempore fructus habentes arbores. Refert uenerabilis Beda has arbores poma aſpectu pulcherrima producere, quæ ſi quis guſtandi gratia carpſerit, ſtatim in cinerem & fumum rediguntur: in illius tam uehemẽtis incendij ſignum & monimẽtum. Legi in Ludouici Rom. Patricij nauigatione. Superſunt (ait cap. 10. primi lib. cùm de Sodoma & Gomorrha urbibus mentionem facit) adhuc collapſarum urbium ueſtigia, diuinæq; iræ teſtimonium. Circum urbes regio arida inculta q; ſquallet humo, nullius ferax, aquarum præſertim expers. Veſcebantur olim illi manna: & cùm diuino munere abuſi fuiſſent, uapularunt uerbere atrociſſimo.

Pentapolis punita.

Ignis & ſulphur è cœlo.

Poma quæ ſolo tactu in cinerem uertuntur.

Exemplum eorum, &c. Iſta permoueant & terreant impios oportet. Vocat Apoſtolus hoc Pentapoleos excidium publicum exemplum, atq; Sodomitas funditus euerſos, ut omnibus impijs exemplo ſint: nimirum quòd Deus iuſtus impijs & impoſtoribus non ſit parſurus, ſi impiam uitam uixerint, & in ea procaciter perſeuerauerint. Quare etſi uoluptas multis arrideat, et multa in fronte habeat quæ maxima carnalibus pollicetur: in receſſu certè nihil præter fumum ac ignem æternum relictura eſt. Hoc facilè conijcies, ſi illius genium & naturam agnoueris ex tam horrido Sodomorum excidio, ubi nihil præter cinerem, fumos & fauillas conſpicies.

Incendiũ pẽtapoleos eſt publicum exemplum.

Voluptatis exitus.

Et iuſtum Lot oppreſſum, &c. Poſt declaratũ impiorũ exitium & pœnas cõmeritas: nunc de piorum liberatione diſſerit. Quẽadmodum Deus non ſinit, ut cuiquam ſua impietas ſit impunita, licet aliquando longanimis ad pœnitentiã pro ſua bonitate expectet: ita nec cuiquã ſua innocẽtia fruſtra eſt, ſed licet aliquot dies pios tentari ſinat, nouit tamen ipſis tẽpore opportuno adeſſe, & eos à malis eripere. Exemplo erit Iob, quem Dominus eripuit (Liberauit iuſtum Lot, qui hoſpitalitate qua angelos ſuſcepit (ut eſt in Geneſi) Deo placuit, Hebræ. 13.) ab iniuria, id eſt, uiolentia nefariorum,

Impietatẽ ſemper ſua ſequitur ultio.

Auxiliũ à Deo opportunum.

Lot iuſtus.

rum,

rum,qui irruerunt in domum eius, & luxurioſa conuerſatione, quæ innominata eſt, execrabilis & abominabilis.Lege 19.cap.Geneſ.

Aſpectu enim & auditu iuſtus erat,&c.*Nõ ſolẽt pij opprobrijs, & ijs, quæ aduerſantur Euãgelio,delectari,ſed maximè excruciari.Quod et iuſto Lot obtigit.Iuſtus erat aſpectu & auditu.Oblectabatur ſolũ audire & uidere ſancta, & quæ ad pietatẽ faciebãt.Sed hic habitabat apud eos nefarios Sodomitas, qui iniquis operibus.hoc eſt,nefaria uita cruciabãt,angebãt animã iuſtam ipſius Lot,de die in diẽ, hoc eſt,quotidie.Id eſt,grauiter diſcruciabatur ꝙ uiuẽs & familiã ſuã habens pudicã, inter illos ſceleſtiſſimos & impios ſodomitas,cogeretur quotidie uidere & audire quæ nollet.Ad hũc modũ qui hodie iuſti ſunt,ſenſus,ut Lot,habent nõ ualẽtes tã moleſtas ignominias uidere ſine animi cruciatu.Vidẽt ſectas,ſectarũ hæreticarũ fautores,adulteria publica pro uirtute haberi,ſuppilatã & euerſam magna ex parte Eccleſiã,ferè omnia ſancta proſtitui, plus honoris & loci ipſi ambitioni,quàm zelo & cultui Dei exhiberi,& multa id genus,qbus ad ſuã libidinẽ,uoluptatẽ,lucrũ & quæſtũ abutũtur impij:quæ neq; piorũ oculi,neq; aures,neq; animus ferre queũt:unde illis magnus ſuggeritur cruciatus.Magna iuſti Lot cõmendatio,qui flagitioſorum ſceleſtiſſima uita non potuit á puritate,uitæ diuelli:cùm tamen ſcriptum ſit,Cum peruerſo peruerteris. Sed inter imperfectos perfectè, et inter impudicos pudicè uixit,nulliſq; ſcandalo fuit. Quare non abs re tantam illius iuſtitiã ſilentio præterire noluit noſter Apoſtolus.*

Pij blaſphemijs in Euãgelium excruciātur.

Nouit Dominus pios de tentatione eripere,&c. *Pios cõſolatur,ne putent Deum iuſtorũ & impiorum immemorẽ,quòd impij regnare uideantur. Nouit Dominus. ac ſi diceret, Ea eſt domini Dei ſapientia, bonitas, & iuſtitia, ut nouerit quid,quando & quomodo regenda facienda'ue ſint omnia, imò quid cuiq; debeatur, quantum cuiq; conceſſum,quantum quiſq; progredi peruenireq; debeat,quatenus & quouſq; furere debeat effrænis impiorum licentia.Quare tempore opportuno eripiet Dominus & liberabit pios de periculorum quantumcunq; magnorum afflictionibus, dicente Propheta,Cum ipſo ſum in tribulatione,eripiã eum,& glorificabo eum.Nouit uerò reſeruare iniquos cruciandos in diem iudicij. Non quòd ante extremũ illum diem non crucientur, ſed amplius tunc tradentur cruciandi : quia corpore & anima cruciabuntur.Rerum tunc uertentur uices.Nam qui hìc affictabantur pij, gaudio & beatitate ad ſaturitatem fruentur : impij uerò æternis excruciabuntur ſupplicijs. Huc pertinet parabola de diuite epulone & Lazaro,in ſinu Abrahæ,Lucæ 16.*

Dei ſapientia & prouidẽtia.

Impios reſeruari cruciãdos in diẽ iudicij.

Magis autem eos qui poſt carnem.&c. *Poſt nefariam illam ſodomitarũ conuerſationem & eius punitionem explicatam, redit ad falſos doctores, impoſtores, & eorum aſſeclas,qui carnis uoluptatem ſequentes,ſeſe maculant in immunditia.hoc eſt,ſeſe fœdis uoluptatibus oblectant,& libidinis cœno conſpurcant.adſit caſtis auribus reuerentia.Nouit autem Dominus magis,id eſt,amplius cruciandos eos qui ambulant poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ. hoc eſt, ait Beda,qui pro reatu ſuæ corruptionis maiora in iudicio quàm generales iniqui tormenta patientur.*

Dominationemq́; contemnunt. *Redit ad notas & putidas impoſtorum cicatrices explicandas,quibus facilius uitari poſſint. Superbi ſunt, & dominationem, id eſt, Apoſtolos,& Reipub.magiſtratus,in quibus IESVS Chriſtus poteſtatis & dominationis autor relucet,contemnunt & ſpernunt, imò optimos quoſq; criminantur,& conuicijs inceſſunt.*

Hæretici ſuperbi.

Dominatio.

Audaces,ſibi placentes,&c.*Temerarios et ſuperbos dicit,qui ſua audacia*

quæuis

quæuis nefaria intrepidi audent, ducti philautia, hoc eſt, ſui amore & complacentia, præfracti, duri & intractabiles fiunt, neque Epiſcopis*, neque magiſtratibus obedire uolentes, ſed ſibi nimis placentes non metuunt introducere ſectas. hoc eſt, ſeditioſi fiunt, & auertunt ab obedientia magiſtratuum, quos poſſunt. autoritate publica præditos non modò contemnunt, ſed etiam iniurijs & maledictis proſcindunt.* Hoc uidetur Petrus *his ſignificare, impoſtores huiuſmodi duros eſſe, præfractos & intractabiles. Iuratiſsimus ille* IESV Chriſti Orator Paulus, Roma. 15. *aduerſus huiuſmodi clamat.* Debemus autem *(inquit) nos firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere.* Vnuſquiſque *ueſtrum proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem.* Etenim Chriſtus *non ſibi placuit, &c.*

Hæretici intractabiles, & philauti.

Blaſphemantes. *Dum, quæ diximus, agunt, blaſphemant. id eſt, maledicta & criminationes quaſdam coaceruant aduerſus* Apoſtolos Dei*, ſummos magiſtratus, & ipſum* Euangelium. *Obſcurantes enim* Euangelium, Chriſtum *& eius gloriam obſcurare nituntur.* Quo *fit ut peccatum ad mortem incurrant, dum magiſtratus functionem, ut impiam, damnant, quod* Catabaptiſtæ *faciunt.* Rurſus *qui magiſtratus legibus æquis non obtemperant, ut qui ſectas introducunt, quibus ſeditio frequens ſuboriri ſolet, blaſphemant.*

Hæretici blaſphemi.

Catabaptiſtarum error.

Vbi Angeli fortitudine & uirtute, &c. *Grauitatem æternæ damnationis aperit, argumento à maiore ad minus negatiuè per collationem malorum* Angelorum *ſumpto.* Cùm Angeli*, ſubaudi, mali & damnati, ſint maiores fortitudine & uirtute. id eſt, robuſtiores ſint natura, & potẽtiores uiribus, quàm ſint homines, non portant, id eſt, non ſufferunt, ſeu uix ferre ualent, iudicium execrabile, id eſt, damnationem ſententiamq́; ob execrabilem blaſphemiam, aduerſum ſeipſos pronuntiatum. quanto intolerabiliora erunt ipſis pſeudapoſtolis* Euangelicæ *ueritatis deprauatoribus, blaſphemis & maledicis uiris, certò parata tormenta & ſupplicia, quæ illos manent?* Ex *his colligimus tormentorum uarios eſſe gradus, iuxta illud* Deuter. 25. *pro menſura peccati erit & plagarum modus.* Particula, Vbi*, uidetur colligere* Apoſtolus *huiuſcemodi impoſtores malis* Angelis *haudquaquam abſimiles, quibus ut in ſuperbia fuerũt, ſic erunt & in pœnis conſortes.* Nempe *ut illi* Deum*, à quo omnis poteſtas eſt, contempſerunt: ita hi magiſtratum, qui non niſi ex* Deo *eſt, blaſphemant, & impudenter inhonorant.*

Vt Angeli mali non impunes manſerunt, ita neq; blaſphemi exitiũ euadẽt.

Tormentorum uarij gradus.

Hi uerò uelut irrationabilia pecora, &c. *Eleganti collatione carnales & blaſphemantes brutis ac pecoribus comparat: ut quæ ſuperius de his perditiſsimis incœptauit, abſoluat.* Hi *nebulones & blaſphemi uiri ſunt uelut pecora, animalia irrationabilia, id eſt, rationis expertia, naturaliter, id eſt, natura genita, atque in hoc poſita, ut ad prædam nata tantùm eſſe uideantur.* Nam *ut bruta ſolo ſenſu ducta in pabulum feruntur, cuius gratia ignoranter in captionem & perniciem incidunt: ita hi magiſtri erroris, nati ſunt. hoc eſt, inclinati & deputati ſuis blaſphemijs in captionem, id eſt, ſeruitutem, & in perniciem, id eſt, exitium peſsimum.* Blaſphemãtes *in his, quæ ignorant. id eſt, ignorantes interim uim fidei & ueritatem* Euangelicam*, gratia cuius de* Apoſtolis *& ueris* Eccleſiaſtis *turpiter obloquuntur.* Peribunt *in corruptione, id eſt, corruptæ & putidæ ſuæ doctrinæ dignas referent pœnas. hoc eſt, cæci facti: quia uiam ueritatis reliquerunt, eligentes uiam abominationis & erroris, in præceps ruent et peribunt, in morem brutorum ignorantium laqueos, quibus capta pereunt.*

Blaſphemi brutis non abſimiles.

Percipientes mercedem iniuſtitiæ. *Merentur ſuorum errorum laqueis capi, & ex propriæ iniuſtitiæ funibus circunligati, qui tam ſuperbè ipſos magiſtratus*

Merces iniuſtitiæ.

Pſeudodoctorũ merces.

contemnunt, perire. Et ut iniuſtitiæ ſtuduerunt, ita iniuſtitiæ mercedem, æternas uidelicet pœnas, recipient. Hoc præmium Paulus Roma. 1. explicuit dicens, Turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes. Peccatum in ſe pœnam habet. quare & in hoc ſeculo & in futuro mercedem ſui erroris recipiunt carnales illi, tam ſeditioſæ doctrinæ præceptores.

Peccatum in ſe pœnã habet.

Voluptatem exiſtimantes, diei delicias, coinquinationis & maculæ. Græcis legitur nominandi caſu, non paterno, Coinquinationes, & ſenſus longè facilior redditur, & uehementior eſt ſermo. Hi magiſtri erroris hæretici, non ſolùm coinquinati & maculati, ſed ſunt ipſæmet coinquinationes & maculæ, quibus alios coinquinant & maculant. Horum tanta eſt cæcitas, tanta eſt malorum ingluuies, ut exiſtiment uoluptatem laſciuam & impudicam uitam (cuius finis æternæ mortis tenebræ) delicias diei. id eſt, uoluptatem diurnam, quæ die exercetur, & honeſta à ſtudioſis uiris habetur. Suis præterea erroribus diſſeminatis & impoſturis corradunt pecuniam, quàm rei tam obſcœnæ impendunt, & turpiter abſumunt. Exuunt omnem pudorem, exiſtimantes fœliciter ſecum agi, ſi etiam propalam laſciuiæ indulgeant. Aut ſi placet uti genitiuis illis, dicito: Tanta eſt horum hæreticorum cæcitas & ueſania, ut exiſtiment uoluptatem coinquinationis & maculæ, id eſt, delectationes carnales & fœdas, delicias dici. id eſt, loco honeſtarum deliciarum, quæ die fieri ſolent, habendas eſſe. Obſeruat Beda in hunc locum duplicem eſſe uoluptatem: quandam bonam, quæ diurna dicitur, qua ſancti delectantur in Domino. Pſal. 35. Delectaſti me Domine in factura tua. Et, Torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Eſt & uoluptas nocturna, qua reprobi ad perficienda tenebrarum opera peruerſe delectantur. Eccleſ. 18. Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à uoluptate tua auertere.

Magiſtri errorũ dicuntur maculæ.

Impudica pro pudicis à pſeudapoſtolis habentur.

Voluptas bona & mala.

Delicijs affluentes, in conuiuijs ſuis luxuriantes uobiſcum. Voluptuoſæ & laſciuæ uitæ petulantius & abundantius indulgẽtes, ſiue delicijs affluentes, luxuriantes in conuiuijs ſuis. id eſt, inter ſua conuiuia, quæ charitates & dilectiones uocant, crapulæ & uentri indulgebant. uobiſcum, hoc eſt, uobis præſentibus. Hos uocat Iudas in epulis ſuis maculas conuiuantes. Vide quæ in eum locum Iudæ ſcripſimus. Quo fit, ut nunquam non madeant uino, & crapula diſtenti ſint, & libidine fœda ardeant. Ac dici poteſt dum in conuiuijs ſuis comeſſantur, inſultant uobis, ac male precantur uobis in erroribus ſuis.

Oculos habentes plenos adulterij, &c. Amplificat impoſtorum maculas. Quos ut uiuacius exprimat, non dicit hos libidinoſos, ſed habentes oculos plenos adulterij. id eſt, plenos mœchationibus, quales præ ſe ferunt adulteræ mulieris oculi. hoc eſt, in hoc toti ſunt, ut nihil aliud ſpectent, quàm adulteria & res uenereas. Eſt enim oculus laſciuæ mentis index. Et inceſſabilis delicti. id eſt, qui non cohibentur à peccando. pelliciẽtes, id eſt, qui pelliciunt & ineſcant animas inſtabiles, quæ huc illhuc'ue diuertunt explendæ uoluptatis gratia. Non abs re maculas & coinquinationes hos impoſtores uocauit. Nam non ſatis eſt, quòd ipſi ſint mali, niſi & alios in conſortium ſuæ luxuriæ pertrahant. Videtur alludere Apoſtolus ad aucupes, qui ineſcationibus quibuſdam in rete pelliciunt aues. Sic iſti compotationibus, & conuiuijs quibuſdam fidem aliquorum ſibi aſtringunt.

Impoſtorũ maculæ.

Oculi adulteræ

Oculus eſt mẽtis index.

Maculæ quædam ſunt impoſtores.

Aucupũ mos.

Cor exercitatum auaritia habentes. Poſt carnis crimina damnata, crimen auaritiæ execratur. Habentes (inquit) cor exercitatum auaritia. id eſt, rapinis & impoſturis, quibus exburſant & euacuant infirmorum burſas. hoc eſt, rapaces & auari

Impoſtores auari et rapaces.

adeò

adeò ſunt,ut nihil non dicant faciant'ue etiam aduerſus ueritatem & Euangelium,quæſtus gratia.Huc pertinet,quod dicebat Sapiẽs Eccleſiaſtici 10. Nihil eſt iniquius,quàm amare pecuniam.Hic enim & animam ſuam uenalem habet.

Maledictionis filij. Id eſt,execrabiles ſunt, & morte digni. Ad hunc modum dicebat Dauid 1.Regum 26.ad Abner,Viuit Dominus, quoniam filij mortis eſtis uos, qui non cuſtodiſtis dominum regem ueſtrum. Execrabiles pſeudapoſtoli.

Derelinquentes rectam uiam errauerunt, ſecuti uiam Balaam ex Boſor,&c. Cauſam illius execrationis & maledictionis adducit, exemplo è ſacris,Numeri 22.cap.ſumpto.Gratia quæſtus & lucri, nihil nõ turpe & laſciuum operati ſunt blaſphemantes,& aduerſus ueritatem loquẽtes,ſuis impoſturis à uia recta multos diuerterunt.Secuti ſunt uiam,id eſt,ritum uiuendi & doctrinam Balaam. Qui mercede conductus,& gratia lucri uenit,ut malediceret ijs, quibus benedixerat Dominus. Qui Balaam,amauit mercedem iniquitatis,id eſt,qui conſuluerat iniquè agendum. Pro malo illo conſilio,mercedem ſeu munera à Balac rege accepit.Conſuluit enim qua uia à Balac decipi poſſet populus Dei.Sed habuit correptionẽ ſuæ ueſaniæ,id eſt, ſuæ inſaniæ & malignitatis.Nam ſubiugale animal Aſina (quæ natura muta eſt) uirtute Dei loquẽs in hominis uoce,hoc eſt,uoce humana,& in modum hominis loquẽs,prohibuit, repreſſit inſipientiam prophetæ Balaam uolentis maledicere populo Dei. Quemadmodũ ueſaniam & inſipientiam Balaam repreßit Aſina & brutum: Ita tanta eſt hæreticorum, imò & quorundã magnatũ tum in Eccleſia tum in Repub. ueſania & execrabilis uita, ut tum pagani tum plebeij deteſtentur illorum inſipientiam.Et quod grauius eſt,ut dementiam auari & corrupti prophetæ olim corripuit aſina:ita & quoſdam prophetarũ ſucceſſores auaritiæ ſtudioſißimos,contempti & infimæ ſortis homines, honeſta & humili uita arguunt: atq; plus eruditionis ex his,quàm illis conſequitur Reſpublica. Quæſtuoſi impoſtores. Balaam doctrina. Veſania. Aſina uoce hominis loquuta.

Hi ſunt fontes ſine aqua. Varijs allegorijs impoſtorum genium & naturam ediſſerit.Quemadmodum ſterilis & exhauſtus fons inutilis eſt,nil præter inane nomen habens:ita & pſeudomagiſtri inutiles & uani ſunt ſine doctrina doctorum titulos, ut fons ſine aqua,ueri fontis nomen,falsò præ ſe ferunt. Videntur promittere doctrinam ſalutis,quam nullam habent,ſed puræ fæces & ſordes ſunt,quas pro purißimo ac Euangelico fonte epotandas fallaciter offerunt.Quo fit,ut cùm neochriſtiani & pſeudodoctores relicta ueritate Euangelica nouam eruditionem Eccleſiæ ſponſæ Chriſti aduerſantẽ confinxerint: qui ueritatis ſitibundi ſunt,id apud eos inuenient, quod apud fontem ſine aqua.Reperias lutum,ſordes,& fæcem. Dereliquerunt enim IESVM Chriſtum fontem aquæ uiuæ,& foderunt ſibi ciſternas,quæ aquas non retinent ſalutares. Fontes ſine aqua. Neochriſtianorum technæ.

Et nebulæ turbinibus exagitatæ. Quemadmodum nebulæ terræ, ſitienti & aridæ copioſioris pluuiæ refrigerium promittunt:ita & qui doctoris, aut magiſtri nomine inſignitur,ſpem quandã doctrinæ & ſalutis conferendæ, anxijs & afflictis conſcientijs pollicetur.Sed ut nebulæ illæ exagitatæ turbinibus,id eſt, uarijs tum uentis tum procellis euaneſcunt,& ne guttulam quidem aquæ dant: ita hi falſi doctores, ſpe uana anxias & ſalutis appetentißimas conſcientias lactant.Obſerua cum dicit,Nebulas turbinibus,id eſt,procellis & tempeſtatibus,non aura & placido uento agitari:notat pſeudapoſtolos agitari,non afflatu Spiritus ſancti,ſed procella turbinis & ſpiritu maligno. Nebulæ agitatæ non abſimiles neochriſtianis. Pſeudapoſtoli maligno ſpiritu afflati.

Quibus caligo tenebrarum reſeruatur. Horrendum exitium illis minatur.Non manebunt impunes.Nam ut lucem Euangelicã ſuis tenebris ac erroribus obſcurare ſtuduerunt: ita caligo illa tenebrarum perpetua illos excipiet apud inferos.

Pſeudodoctorum ſuperbia & uenenum.

Superba enim uanitatis loquentes, pelliciunt,&c. *Allegoriam ſuperiorem exponit. Superbi uidentur multis in locis pluere, id eſt, plus quàm decet prædicare: ſed tonitrua ſunt eorum uerba & grandines: quæ fructus terræ inficiunt, imò conterunt, hoc eſt, bonos à recta uia auertunt. Sunt enim loquentes ſuperba uanitatis, id eſt, faſtuoſa uanitatis uerba ſonant, egregia & maxima quæuis magnificis pollicitationibus pollicentes. Quibus Horatianum illud percommodè adaptari poteſt, Parturient montes, naſcetur ridiculus mus. Pelliciunt, id eſt, ineſcant in deſiderijs carnis luxuriæ, cõcupiſcentijs & carnalibus laſciuijs eos, qui paululum effugiunt, id eſt, eos, qui iam cœperant ab ipſis ad puritatẽ uitæ deficere. Siue qui iam cœperant relinquere delicias Mundi, ut Euangelium ſequerentur. Aut qui paululum effugerant à recto. Quis neſciat uſuram, adulterium, uenale iudicium, furtum, homicidia, & id genus peccata eſſe mortiſera, nec illa poſſe niſi ſalutari pœnitentiæ ſacramento, & ſanguine* IESV *Chriſti expiari? Sed pſeudapoſtoli neſcio qua adulatione & carnis concupiſcentia eos, qui uolunt iuxta ueræ pœnitentiæ functionem ambulare, allectant & demulcent. Rurſus eos, qui conuerſantur in errore infidelitatis, promittentes illis ſuis diſcipulis per uoluptates ineſcatis & pellectis libertatem, id eſt, omnium delictorum remiſsionem, etiam nulla reſtitutione raptorum facta: quam poteſtatem ipſi nõ habent, licet magnificis uerbis reſonent ſe id autoritatis habere, cùm ipſi pſeudapoſtoli ſint, ſerui corruptionis, id eſt, carnis & uoluptatis. Aut promittunt libertatem, ſcilicet carnis, illis licitam: quam multis impoſturis, hominibus iam ſuapte natura ad carnem plus ſatis propenſis, facilè ſuadent. Quis enim nõ libenter audiat, Manducemus & bibamus, & in æternum regnabimus?*

Impoſturæ pſeudodoctorum.

A' quo enim quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. *Hac generali ſententia alludit ad ius gentium, quo licebat bello captos ſeruituti addicere. Inter ſpiritum & carnem confligentes ſumus conſtituti. Si uicerit ſpiritus, ſpiritales ſumus. Si caro, carni addicti ſumus mancipia, & eius arbitrio uiuemus. Sed pſeudodoctores carnalem impuramq; uitam & uiuunt & docent. Ergo ſerui ſunt carnis, ex cuius libidine ducentur neceſſe eſt.*

Seruituti addicti erant bello capti.
Homo inter ſpiritũ et carnẽ conſtitutus.

Si enim refugientes coinquinationes Mundi,&c. *Si quis hunc locum explicandum cenſuerit de peccato in Spiritum ſanctum, nõ magnopere reclamauerim, tum quòd hic locus aliquot notas habeat, quæ propè iſtum ſenſum indicent & euincant, ut his abſimilia non ſint, quæ Paulus Hebr. 10. Voluntariè peccantibus. &c. & 6. cap. Impoßibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, &c. ediſſerit. Tum quòd multam affinitatem habeãt peccatum in Spiritum ſanctum & pſeudoprophetæ. Non applaudit hic locus Nouatianis, qui lapſis pœnitentiam negabant: ſed grauitatẽ peccati pſeudapoſtolorum, & eorum, quos ſeduxerant, docet, à cõſuetudine peccandi deterrens. Si refugientes coinquinationes Mundi, id eſt, poſtquàm refugerunt à peccatis. In cognitione, id eſt, per ueram pœnitentiam & fidem in dominum noſtrum & ſaluatorem* IESVM *Chriſtum. His rurſus, quaſi dicat, Hi tamen iterum inuoluti peccatis ſuperantur, poſteriora peccata, in quæ rurſus inciderũt, facta ſunt deteriora, id eſt, grauiora prioribus, quæ ante pœnitentiam cõmiſerant. Alludit hoc loco ad ea, quæ Chriſtus proponebat Matt. 12. & Luc. 11. cap. de immundo ſpiritu exeunte ab homine.*

Peccati et pſeudoprophetarũ affinitas.
Nouatianorũ error.

Melius enim erat illis non cognoſcere uiam iuſtitiæ, &c. *Argumento per collationem ſumpto docet, quòd grauius peccant, qui ſciẽtes peccant. Melius erat, id eſt, præſtiterat, & minus malum erat illis non cognouiſſe uiam iuſtitiæ, id eſt, ueritatem Euangelicam: quàm poſt agnitionem, id eſt, receptam et intellectam ueritatem,*

Peccatum ex ſciẽtia grauius eſt.

retror

retrorſum conuerti,id eſt,attentionem & animum reuocare ab eo,id eſt, ab eruditione & ueritate,quæ tradita eſt,ſancto mandato & inſtituto.Deterret hic locus à conſuetudine peccandi.Deinde aperit doctos,& qui pluribus maioribusq; beneficijs à Deo donati ſunt,indoctis,& ijs,qui paucioribus gratijs ornantur,grauius peccare. Huc pertinet,quod Chriſtus Luc.12.dicebat,Seruus qui cognouit uoluntatem Domini ſui & non fecit,uapulabit multis: qui autem nõ cognouit,& fecit digna plagis, uapulabit paucis. Peccandi conſuetudo peſsima.

Contigit enim eis illud ueri Prouerbij, Canis reuerſus ad ſuũ uomitum,&,Sus lota in uolutabro luti. *Priorem parœmiam ex 28. cap. Prouerbiorum: Alteram uerò de ſuo accepit.Inter animantia, duo immundiſsima, canem & ſuem adduxit, ut uiuacius obſcœnitatem impoſtorum explicaret, quorum genius & natura multum affinitatis cum cane & ſue habent. Canes reſorbent,quod euomuerunt: Et ſues,qui pedibus margarita conculcant, & protinus ad cœnum & lutum recurrunt: ita & illi faciunt,qui poſt uomita & purgata in pœnitentiæ lauacro peccata,rurſus ea reſorbent,& in uolutabrum cœni & peccati recurrunt, ſuis cupiditatibus ſeruientes,& margaritum,hoc eſt,uerbum Dei aſpernantur. Atq; ut canis reſorpta ſua ſorde,putidior fœtidiorq; fit, & ſus uolutabro luti ſordidior redditur: ita qui relicta ueritate redeunt & incidunt in uolutabrum peccatorum,ſordidiores fiunt, atq; grauioris ſceleris reos ſeſe conſtituunt.Quia ipſam,quam flendo, & in* CHRISTVM *fidendo impetrare potuerunt ueniam,contemnunt,& in ſorditiem peccatorum ſeſe, maiore cæcitate præcipites inuoluunt.* Canis & ſus immundiſsima animalia.

DICTIO.

PSEVDOPROPHETA, *unica dictio eſt compoſita, quam uulgus illiteratum diuidit.Nec ſignificat prophetam mendacem, ſed qui falsò nomine propheta uocetur,cùm non ſit.Sicut pſeudapoſtoli,qui ſibi uendicant Apoſtoli titulum falsò.* Pſeudopropheta.

SECTA, *à ſector ſectaris. A' Græcis dicitur hæreſis,nomen odioſum uſu noſtro factum: quoniam his accommodatur, qui non unam Eccleſiam catholicam ſequuntur, ſed ſua iudicia ſuasq; priuatas ſectas.* Secta.

RVDENS, *rudentis,tam maſculinum, quàm fœmininum eſt: ſignificat funem nauticum.* Rudens.

TARTARVS *ſingulariter, pluraliter uerò Tartara, locus infernalis dicitur. At Tartarum neutri generis fæx uini dicitur.* Tartarus. Tartarum.

PRAECO, *eſt qui iuſſu magiſtratus publicè aliquid ore denuntiat, qui auctionem facit,& qui audientiam in theatris indicebat. Hos quoq; Curiones uocatos legimus.Hinc præconium,laus,Græcè encomion.* Præco. Curiones. Encomion.

DIEM *de die ducere,eſt rem in longum protrahere.* Diem de die ducere.

EXECRABILIS, *deteſtabilis,abominabilis,& plenus maledictione.* Execrabilis.

PERNICIES *dicitur mors. unde pernicioſus pro mortifero. A' perneco uenit.* Pernicies.

PELLICIO, *pellicis,pellexi,pellectum. blandiendo decipio.* Pellicio.

VESANVS, *penultima producta, uecors, crudelis, furioſus. unde Veſania, crudelitas.* Veſanus.

PROVERBIVM, *eſt ſermo ad uitæ rationem conducibilis, moderata quadam obſcuritate,multam in ſe continens utilitatem. Vel,eſt ſermo, rem manifeſtam obſcuritate tegens.Græcè parœmia,uel parabola dicitur.* Prouerbium. Parœmia. Parabola.

VOLVTABRVM, *penultima producta,eſt locus cœnoſus, ubi ſues & porci uolutantur.* Volutabrum.

Deus patiens retributor. CAP. III.

De nouiſsimis temporibus.

HAnc ecce uobis chariſsimi ſecundam ſcribo epiſtolam, in quibus ueſtram excito in cõmonitione, ſynceram mentem: ut memores ſitis eorum, quæ prædixi, uerborum à ſanctis prophetis, & Apoſtolorum ueſtrorum præceptorum Domini & ſaluatoris: hoc primum ſcientes, quòd uenient in nouiſsimis diebus in deceptione illuſores, iuxta proprias cõcupiſcentias ambulantes, dicentes, Vbi eſt promiſsio aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc uolentes, quòd cœli erant prius, & terra, de aqua & per aquam conſiſtens Dei uerbo: per quæ ille tunc Mundus aqua inundatus perijt. Cœli autem, qui nunc ſunt, & terra, eodẽ uerbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominũ. Vnum uerò hoc non lateat uos chariſsimi, quòd unus dies apud Dominũ ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies unus. Non tardat Dominus promiſsionẽ ſuam, ſicut quidã exiſtimant: ſed patienter agit propter uos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autẽ dies Domini ut fur: in quo cœli, magno impetu tranſient, elementa uerò calore ſoluẽtur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia diſſoluenda ſint: quales oportet uos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent? Nouos uerò cœlos & nouam terrã, & promiſſa ipſius expectamus, in quibus iuſtitia habitat. Propter quod chariſsimi, hæc expectantes, ſatagite, immaculati & inuiolati ei inueniri in pace: & Domini noſtri longanimitatem, ſalutem arbitremini, ſicut & chariſsimus frater noſter Paulus ſecundm datam ſibi ſapientiam ſcripſit uobis: ſicut & in omnibus epiſtolis, loquens in eis de his. In quibus ſunt quædã difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cęteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem. Vos igitur fratres, præſcientes, cuſtodite ne inſipientium errore traducti excidatis à propria firmitate: creſcite uerò in gratia & in cognitione domini noſtri & ſaluatoris IESV Chriſti. Ipſi gloria & nunc & in diem æternitatis. Amen.

1. ad Tim. 4. a
2. ad Tim. 3 a
Iudæ 1. f

Ezech. 12. f
Verba impiorum de promiſſionibus Dei.

Dies Domini.
1. ad Theſ. 5. a

Apoc. 21. a
Iſa. 65. c. 66. g

Roma. 2. a

Epiſtolæ Pauli.

Ecce] iam.
In quibus] per quas, priorẽ ſcilicet & alteram iſtam,
Prædixi] prædicta ſunt,
Apoſtolorũ ue, &c.] mandati noſtri, qui ſumus Apoſtoli Domini, & ſaluatoris, quod per nos illius Apoſtolos accepiſtis.

Prius] olim.

Patienter agit] longanimis eſt
Reuerti] uel recipere, aut complecti, aut uenire.

Properantes, &c.] accelerantes aduentum.
Et pmiſſa] iuxta pmiſſum
In quib', &c.] iuſti habitabũt
Nam pij poſt reſurrectionem ſunt uicturi in cœlo.
Satagite] date operam,
Inuiolati] irreprehenſibiles.
Sicut et in om. &c.] etiam in omnib' ferè epiſtolis loquẽs de his.
Deprauant] detorquent.
Fratres, præſcientes, cuſt.] dilecti, poſteaꝗ præmoniti eſtis, cauete
Inſipientium] nefariorum.

Hanc

Hanc ecce uobis, &c. *Extremam manum huic & priori epiſtolæ imponere & ualedicere cupiens, adducit quorſum hæc de pſeudoprophetis & magiſtris mendacibus ſcripſerit, ut maximè attenti ſint ad ſcripturas, tum prophetarum, qui de fide & pietate Chriſtiana pronuntiarunt, tum eorum, qui ſimilia his, quæ utraque epiſtola ſcripſit, dixerunt. Chariſſimi, ecce ſcribo uobis hanc ſecundam epiſtolam. Cùm dicit ſecundam, meminit prioris. Quare relatiuum ſequens, quibus, utranque comprehendit epiſtolam, priorem & poſteriorem. In quibus, ſubaudi, epiſtolis priore & hac poſteriore excito, id eſt, extimulo & exhortor hac commonitione ueſtram mentem ſynceram, id eſt, puram in fide. Hac ſuauiloquentia ſuorum animos cõciliat, & ad audiendum attentiſſimos facit. Eſt optimi Eccleſiaſtæ non ſolùm docere, hoc eſt, ignorantes illuminare, ſed etiam perpetuò exhortari, id eſt, etiam promotos & doctos ad pietatem inflammare, & eorum animos excitare.*

Scopus epiſtolarum Petri.

Mens ſyncera.

Docere. Exhortari.

Vt memores ſitis eorum, quæ prædixi, &c. *Quo conſilio has ſcripſit epiſtolas exprimens, proponit à quibus hæc acceperit: ut nouis in Euangelio tyronibus plus autoritatis afferret, quod multorum teſtimonijs eſſet confirmatum, quàm quod ex unius tantum ſchola afferretur. Iſte eſt huius loci ſenſus: Hæc, quæ ſcribo, magna ex parte decerpta ſunt ex prophetis & uerbis IESV Chriſti. Nam hi multa de pſeudoprophetis & temporibus extremis prædixerunt. Non dubito (ait Petrus) quin ſyncera fide ſitis, & alieni ab impoſtorum doctrina: ſed hæc ſcribo, ut memores ſitis poſthac eorũ uerborum, quæ prædixi, à ſanctis prophetis. hoc eſt, quæ ex propheticis literis diſſerui. Et ut ſitis memores uerborum Apoſtolorum ueſtrorum, id eſt, eorum, quæ nos ueſtri Apoſtoli præmonuimus. Memores, inquam, ſitis præceptorum, id eſt, mandatorum domini & ſaluatoris. id eſt, quæ Chriſtus in Euangelio tradidit. Aut ſi placet, dicamus ad hunc ſenſum: Vt memores ſitis non ſolùm prædictorum à prophetis, ſed etiam mandatorum, quæ à nobis Apoſtolis domini & ſaluatoris accepiſtis. quibus præmuniti in ueritate recepta perſeuerare poßitis: ne quouis modo pſeudoprophetarum (quos illi uenturos, ſed cauendos præmonuerunt) lenocinio & blandiloquentia ineſcemini, ineſcati corrumpamini. Iuxta hunc ſenſum ordinandus eſt textus: Vt memores ſitis eorum, quæ prædixi à ſanctis prophetis, & ut ſitis memores præceptorum, id eſt, mandatorum, Apoſtolorum ueſtrorum, quæ ueſtri Apoſtoli uobis nuntiauerunt, domini & ſaluatoris. id eſt, qui Apoſtoli, non ſunt pſeudapoſtoli, ſed ſunt Apoſtoli domini & ſaluatoris. id eſt, qui ad uos non à ſeipſis, ſed à domino uenerunt, ut non ſua ſomnia, ſed quæ à domino ſaluatore acceperunt uobis bona fide annuntient.*

Autoritas ex multorũ teſtimonijs conflata uim et robur habet perſuaſionis.

Hoc primum ſcientes, quòd uenient in nouiſsimis diebus in deceptione illuſores, &c. *Poſteà quàm prædictis multa autoritate & utilitate fidem conciliauit: Nunc de impijs poſterioris temporis pſeudoprophetis, necnon de eorum corruptiſſimis moribus, iniquisq; conſilijs ac impuris ſermonibus diſſerit: ut præmuniti fideles ab illis caueant, & in puritate uitæ ambulent. Primo iaculo iſtos nebulones ferit, hos uocans illuſores. Illudunt Euangelio, & ſuo luſu lædunt, nõ ſolùm, quòd quidam luſus uideatur Euangelium & uerbum Domini, ſed etiam, quòd quibuſdam illuſionibus, id eſt, præſtigijs & impoſturis fallunt ſimpliciores, & infirmos decipiunt. Iuxta proprias concupiſcentias ambulantes, id eſt, proſtituunt uitam ſuam. Nam cùm fidem & uerbum Dei exiſtiment luſus eſſe, Euangelium pro iocis habeant neceſſe eſt, ut neq; intellectu recta intelligant, neque uoluntate, recta uelint: ſed uoluptatem pro uita, & libidinem pro ratione habeant. Omnia in eis proſtituta ſunt. Eſt eorum animus fœditatibus obſitus.*

Impoſtorum & pſeudoprophetarum notæ. Illuſiones.

Pſeudopropheta rũ mens proſtituta.

turpiter

turpiter uiuunt, ſolam ſequuntur cupiditatem. Neque his contenti, docent ac dicunt, quæ ad ſolam faciunt uoluptatem, non ſine magno & contemptu & deriſu Euangelij.

Mimeſis.

Dicentes, ubi eſt promiſsio aut aduentus eius, &c. *Mimeſis eſt, id eſt, eorum, quæ ab alijs dicuntur, enarratio. Enarrat enim Petrus, quæ illi dicturi ſunt.*

Impiorũ peruerſę cogitationes.

Dicentes, id eſt, dicunt illi impoſtores: Vbi eſt promiſsio aut aduentus eius, &c. Ironicè, grauiter & audacter iſta pronuntiant, quibus omnia fidei & religionis Chriſtianæ myſteria abnegant & rident. Non abſimilia ſunt horum uerba his, quæ Sapientiæ 2. de impijs enarrat Sapientia. Dixerunt (inquit) impij cogitantes apud ſe non rectè, Exiguum, & cum tædio eſt tempus uitæ noſtræ, & non eſt refrigeriũ in fine hominis, & nõ eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. Quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquam non fuerimus. Paulò pòſt ſequitur, Venite ergo & fruamur bonis, quæ ſunt, & utamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioſo & unguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis antè quàm marceſcant, nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra. Qui conſimilia non rectè cogitabant Chriſti doctrinam abnegantes, addent, Vbi eſt promiſsio eius? ſcilicet Dei ad iudicium. quaſi dicant, Nulla & uana eſt. Rationem adducunt: Nam ex quo patres noſtri dormierunt. id eſt, mortui ſunt, ſic omnia ab initio creaturæ, id eſt, ab orbe condito perſeuerant, eodem ſemper ordine protrahuntur & permanent. Mortui (dicunt) ſunt patres, ne unus quidem redijt, qui nuntiaret nobis poſt hanc uitam aliam ſupereſſe. Nihil præterea renatum eſt. Eadem ſemper uidetur Mundi facies. Vices ſunt naſcentium & morientium. Quare cùm iſta ſic habeant, Quid expectatur, iudicium an reſurrectio? Viuamus lautè dum hic uiuitur. Et quæ nobis territamenta iudicij adducunt, ſpectra ſunt, & ſolæ minæ, quibus nos & decipiunt, & in ſeruitutem pertrahere nituntur. Deus neque curat, neque reſpicit nos. Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Quid noſtra refert de ieiunijs, fide, ſanctimonia, & immortalitate dicere? Iſta miſſa faciamus, uiris hypocritis & ſeipſos affligentibus relinquamus. Agitè, protrahamus noctes & dies euacuandis cyathis. de poculis, cõuiuijs & formoſis puellis uerba faciamus. Quid nobis illa religio noua & Chriſtiana nuper inuenta, emolumenti attulit? Nihil certè. Dum uoluptuosè olim uiueremus, potaremus, ſcortaremur, ſuccedebant omnia pro uotis & animi ſententia. At uerò cùm huiuſmodi nugigeruli & obſtreperi quidam nunc de fide, immortalitate, Mundo ſpernendo inueteratam occinunt cantilenam, & quædam de amplectendo Euangelio intonãt, nihil non aduerſum nobis accidit. Quare præſtat uoluptati operam dare, quam philoſophiam illam Euangelicam amplexari. Hactenus impoſtorum uerba. Huiuſmodi ſunt quorũdam, porcorum uerius, quàm hominum, blaſphemæ uoces, quibus cùm iudicium negãt, & ipſum Deum, qui uerax eſt in promiſsis, negãt, & ipſam mortuorum reſurrectionem. ad iudicium enim expectatur omnium reſurrectio. Negant & ipſum Deum iuſtum. Iniuſtus enim uideretur, ſi non eſſet futurum iudicium & præmium, tam pijs, quàm impijs, pro ratione operum fidei & perfidiæ cuilibet paratum. Adimũt poſtremò omnem ſpem, qua hîc durant pij, & Deo ſeruiunt. Cùm mortalitatem animæ ſuo errore ſua'ue blaſphemia aſſerere uidentur, hi re uera peccant peccato in Spiritum ſanctum, & in profundum malorum inciderunt, qui ueritatem ipſam oppugnant, & nolunt exemplo rerum præteritarum futura intelligere. Ex typo ueritatem, ex umbra lucem, & ex diluculo diem, ut ſequentibus aperit Apoſtolus.

Impiorũ uerba & uoces blaſphemæ.

Veritatis oppugnatores.

Impiorum tandem ultio.

Latet enim eos hoc uolentes, quòd cœli erant prius, &c. *Illuſorum & impoſtorum blaſphemas uoces repreſſurus, & eorum orationem omni ex parte*

naſum

naſum ac temerariam audaciam habentem, confutaturus, oſtendit diuinam iuſtitiam non omnibus dormiuiſſe ſemper, ſed de omnium ſeculorum impijs ſemper ſumpſiſſe ſupplicium. Quemadmodum accepto uerbo Dei Noe apparans Arcam ſuæ ſalutis gratia, prædicebat interitum uniuerſæ carnis, & ſeculi illius finem, qui luxurijs & uoluptatibus indulgentes uiderunt Arcam fabricari, cuius architectura futuræ & iamiam inſtantis diuinæ uindictæ index, ad pœnitentiam tamen ſecuros illos & oſcitabundos nebulones non inuitauit: ſed in concupiſcentijs perſeuerantes, manſerunt increduli, donec finis uniuerſæ carnis, iuxta uerbum Domini aduenit, & innouatus eſt Mundus. Ita continget & ipſis illuſoribus ac impoſtoribus nouiſſimi temporis: quorum typus & figura fuerunt ij, qui increduli fuerant tempore Noe. Illorum prædicator, Noe: iſtorum Apoſtoli & Apoſtolici uiri. Illorum exitium, aqua diluuij: iſtorum execrabilis exitus & perditio, ignis. Latet enim eos hoc uolentes, id eſt, his illuſoribus non eſt excuſationi locus, quòd ignorantia laborent: quia latet eos uolentes, id eſt, uolunt & affectant neſcire. Cœli erant prius. olim erant ab exordio Mūdi. Et terra de aqua, id eſt, extra aquam, & per aquam, id eſt, ſuper aquam, uerbo Dei conſiſtens iuxta ſententiam Dei dicentis, Geneſis 1. cap. Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum unum, & appareat arida, & factum eſt ita. Item 4. Eſdræ 6. Tertia die imperaſti aquas congregari in ſeptima parte terræ: ſex uerò partes ſiccaſti & conſeruaſti, ut ex his ſint coram te miniſtrantia ſeminata à Deo & culta. Verbum enim tuum præceſſit, & opus ſtatim fiebat. Super aquam apparuit terra uerbo Dei. Pſal. 135. Qui firmauit terram ſuper aquas. Per quæ, ſcilicet uerbum Dei, cœlos, aquam, & terram, ille tunc Mundus, id eſt, uiuentia temporibus Noe, præter clauſa in Arca, inundatus eſt aqua, id eſt, interierunt inundatione aquarum. Nam per uerbum Dei præcipuè, per apertas cataractas cœli, & per ruptos in terra fontes inundatione aquarum Mundus ille perijt, qui fuit tempore apparatus Arcæ. His uerbis Apoſtolus refellit impoſtorum & illuſorum blaſphemiam, dicentium quòd Mundus ſemper eodem modo perſeuerauit. Ex quo enim (aiunt) Patres dormierunt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ. Rogabis quos hìc uocat cœlos? Cùm cœlos dicit, non intelligit de corporibus cœleſtibus, in quibus planetæ & ſtellæ ſunt: ſed cœlum ſiue cœlos uocat locum hunc aërium, à terra ſiue aqua uſque ad ſupremam illam partem aëris, ubi uenti & nubes & procellæ & turbines fiunt. Sicut etiam Scriptura dicit in multis locis, Et intonuit de cœlo Dominus. Daniel. 3. Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt, domino. Rurſus Pſal. 148. Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen domini. Et in Scripturis legimus, Aues cœli & uolatilia cœli. quum manifeſtum ſit, aues in aëre uolare. Et Dominus, cùm de nubibus loqueretur, Luc. 12. Faciem cœli & terræ (ait) noſtis probare. Rurſus Matth. 16. Et rogauerunt eum, ut ſignum de cœlo oſtenderet eis. Ait illis, Facto ueſpere dicitis, Serenum erit, rubicundum eſt enim cœlum. Et manè, Hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cœlum. Faciem ergo cœli dijudicare noſtis. Et hoc non ſolùm Scripturarum conſuetudine, uerùm etiam nos ſermone communi hunc aërem, cœlum appellamus. Nam cùm de ſereno & nubilo quærimus, aliquando dicimus, Qualis eſt aër? Aliquando, quale eſt cœlum? Dicuntur ergo hoc loco cœli quicquid à terra & aqua in ſublime oculis facilè peruium eſt & penetrabile uiſu. Atque hunc totum ambitum aërium aquarum inundatione dicit Apoſtolus periſſe, hoc eſt, Mundum hunc aquis diluuij deletum eſſe, & interijſſe tempore Noe: Excreuit enim aqua, ut ſanctus Auguſtinus ait, & totam iſtam capacitatem, ubi aues uolitant, occupauit.

Noe prædicatio.

Cœli qui dicuntur.

Cœli autem, qui nunc ſunt, & terra, eodem uerbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum, *Collatione interitus præteritorum, ad futurorum deletionem pulchrè conuertit ſui inſtituti propoſitionem, Deum iudicaturum pios & impios, ipſumq; ſeculum per ignem.*

Cœli repoſiti. *Cœli autem, qui nunc ſunt, & terra repoſiti ſunt eodem uerbo, id eſt, Deus peracto diluuio reparauit hunc ambitum & locum aërium: & terram, ut beneplacitum eſt illi, diſcooperuit ab aquis. Iob 14. Poſuiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Nunc hi cœli, & ambitus aërius, uidentur, & perſeuerant hactenus, durabuntq; uſque in diem iudicij. In quem diem, reſeruantur comburendi igne conflagrationis impiorum & illuſorum hominum. dicente Propheta Pſal. 96. Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Quare, erubeſcant, & conturbentur uehementer omnes illuſores & impoſtores iſti, dicentes, Vbi eſt promiſsio aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ. Certiſsimum eſt, ut non perſeuerauit Mundus, ſed euerſus eſt aqua, tempore Noe, qui figura eſt futuri, & poſtea*

Impiorum exitium. *cœli & terra repoſita ſunt autoritate iudicis illius immittentis diluuium: ita nec ipſi perſeuerabunt, ſed funditus peribunt, cùm per ignem perdentur impij, ſicut olim perierunt per aquam. Eſt ergo excipienda magno honore coronis illa ab Eccleſia celebriter toties pronuntiata, Per eum qui uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos & ſeculum per ignem.*

Vnum uerò hoc nõ lateat uos chariſsimi, quòd unus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies unus. *Confutat & funditus euertit illuſorum & pſeudoprophetarum blaſphemias, dicentium, Vbi eſt promiſsio, aut aduentus eius? Diu iam expectatum eſt iudicium illud. Docuit Petrus, &*

Promiſsis ſtat Deus. *argumento à diluuio ſumpto confutauit quod dixerant, Ex quo enim patres dormierũt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ. Nunc uerò aperit Dominum promiſsis ſtare, licet diu expectemus. Cùm certiſsimum ſit, diem iudicij & uindictæ tempus certò uenturum, parum admodum refert ſerius an maturius ueniat. O' chariſsimi, non uos lateat*

Dies & mille anni nihil ad æternitatem. *hoc unum, id eſt, hoc ſcitote, quòd unus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies unus. hoc eſt, dies & mille anni nihil ad æternitatem, quo ad procraſtinationem, tardicatem aut accelerationem: quia reſpectu æternitatis, mille anni, imò centum millia annorum ſupputantur dies unus. Omnia tempora, præſentia, præterita,*

Deo omnia præſentia. *& futura, præſentia ſunt Deo: æquè omnia cognoſcit atq; unum diem. Quare Deo neque tarditas neque procraſtinatio ulla eſt. Nobis pro iudicio noſtro quædam longa, quædam breuia uidentur. Sed Deo neque breue quicquam eſt, neque longum. Stat ſuis promiſsis, nihil reſpiciens noſtram cupiditatem, nihil remoratus breues longas'ue horas, ſed ſuum ſequitur conſilium æternum. Videtur ad hæc facere quod Pſal. 89. dicitur, Ne auertas hominem in humilitatem. quàſi dicat, Tu Domine es, qui redigis hominem in cinerem. Et contrà, tu dicis, Conuertimini filij hominum. hoc eſt, reſipiſcite & redite in integrum. quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam, id eſt, ſicut dies heſterna quæ præterijt. & cuſtodia in nocte, id eſt, excubiæ nocturnæ, quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. id eſt, Te diſsipante eos, ſomnus fiunt, ac ſubitò ſicut fœnum mutantur. Manè ſicut herba tranſeat, &c. Ac ſi diceret, Vt fœnum manè floret & creſcit, & ſerò exciſum areſcit: ita te irato conſumimur, & in furore tuo perimus. Hæc prædicta ſunt ab Apoſtolo, ut non tam pios in aduerſis durantes conſolaretur, quàm etiam uoluit intelligamus impios non manſuros impunes.*

Non

Non tardat Dominus promiſsionem ſuam, ſicut quidã exiſtimant: ſed patienter agit, propter uos, nolens aliquos perire, &c. *Viris pijs expectationem lenit, & tædium moræ depellit: inſinuans tamen ſeueriſsimam pœnam & ultionem uiris impijs & ſacri Euãgelij oſoribus. Non tardat Dominus promiſsionem ſuam: id eſt, ne per horam quidem ultra tempus definitum iuxta ſuum conſilium differt quod promiſit. Sicut quidam exiſtimant, hoc eſt, Quòd Dominus diem iudicij nondum declarat. Quòd tempus uindictæ procraſtinat Dominus, nemini id ſit argumento, ſiue nemo ita interpretetur (ait Petrus) quaſi ipſe Dominus nunquam ſit uenturus ad iudicium: quòd impij nunquam luent commeritas pœnas. Sed Dominus patienter agit, id eſt, longanimis eſt, propter uos nolens aliquos perire, ſed ad pœnitentiam reuerti, id eſt, hac longanimitate omnes inuitat ad pœnitentiã, nolẽs aliquos perire, quia uult omnes ſaluari. Id eſt, omnes ad ſalutem hortatur, nemo niſi à ſeipſo perit. Non ergo contra Deum murmuremus, ſi tardius ad uindictam uenerit, ſi leuis & benignus eſt erga etiam aduerſarios noſtros. Meminerimus quòd Deus, non ſolùm Deus ultor eſt, ſed Deus miſericors & longanimis ſit, qui neminem temere opprimit, ſed cuilibet pœnitendi ſpatium concedit. Quòd ſi hoſtes noſtri ad pœnitentiam redeunt, illis condonemus, & lætemur pro ouibus in caulas Domini redditis & reſtitutis. Quòd ſi hoſtes hac Dei longanimitate abutantur, hoc certò ſciamus, quòd diuina uindicta tarditatem ſupplicij grauitate compenſat. Huc pertinet quod Roma. 2. ſcribitur, An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?*

Longanimis Deus.

Deum uelle omnes ſaluari.

Pœnitentiæ locus cuilibet cõceditur.

Adueniet autem dies Domini ut fur. *Apertis & nudis uerbis diem iudicij magni aperit. Certiſsimè futura eſt, ſed illius præfixam horam & determinatam ignoramus: quia inexpectatus aderit. Taceant illuſores illi obſtrepentes, Vbi eſt aduentus eius, quaſi uerò non ſit futurus, quòd præfixum tempus eius & determinata hora, non ſint præcognita: quia ut nocturnus fur obrepet. Matth. 24. De die autem illa & hora nemo ſcit, neque angeli cœlorum, niſi ſolus Pater. Ideo & uos eſtote parati: quia qua neſcitis hora filius hominis uenturus eſt. Act. 1. Non eſt ueſtrum noſſe tempora uel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. 1. ad Theſſalonic. 5. De temporibus autem & momentis fratres, non indigetis ut ſcribamus uobis. ipſi enim diligenter ſcitis, quia dies Domini ſicut fur in nocte, ita ueniet. Cùm enim dixerint, Pax & ſecuritas: tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in utero habentis, & non effugient.*

Iudicij magni dies certiſsima, ſed incognita.

In quo cœli magno impetu tranſient. *Horrendis uerbis diem iudicij deſcribit Apoſtolus. In quo die (quum dies ille aderit) cœli tranſient magno impetu. Cœlos, ait Auguſtinus lib. de ciui. Dei 20. capite 18. iſtos aëreos intelligamus, quorum locum ac ſpatium tunc aqua creſcendo ſuperauerat. Iſtos utique imos, non ſupremos: ubi ſol & luna & ſydera conſtituta ſunt, ignis illius horrendæ & magnæ conflagrationis, uehementi impulſu commouebit, atque à ſtatu, quem nunc habent, deficient. Quia magna erit hominum commutatio, uocat Apoſtolus diem perditionis, quamuis eorum natura in æternis pœnis manſura ſit. Poſſunt hæc intelligi de corporibus cœleſtibus, quòd ad ſimilitudinem impulſorum, magno impetu tranſibunt, non à ſubſtantia, ſed à motu.*

Iudicij magni deſcriptio.

Cœlorum tranſitus & conflagratio.

Dies perditionis.

Elementa uerò calore ſoluentur. *Quatuor elementis igne, aëre, aqua, & terra Mundus conſiſtit, quæ conflagratione illa conſumentur, non quo ad ſubſtan-*

Elementorum conflagratio.

tiam, ſed quo ad miſtionem, quam habent adiunctam. Remanebunt enim elementa pura. Horum operæ & motus ceſſabunt, his neque generatio neque corruptio continget: aberit illorum mutua alteratio.

Terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. *Ne reliquias quidem ſordium & inquinationũ relinquet ignis ille. Terra illo igne purgabitur ſplendebitq; ut aurum. At plantæ, arbores, bruta, ac reliqua quæ corruptibilibus etiam iuxta præcipuas partes conſtantur, exurentur conſumenturq;.*

Terra cõflagratione purgabitur.

Cùm igitur hæc omnia diſſoluenda ſint, quales oportet uos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent? *Ad pietatem & ſanctimoniam hortatur argumento per collationem ſumpto. Cùm hæc, ſupple, elementa omnia ſint diſſoluenda, id eſt, per ignem ſint purganda, quæ tamen nihil punitione dignum commiſerunt, nihilq; peccarunt: Quales oportet uos eſſe, id eſt, quantam operam adhibere, quantum'ue adniti debetis, in ſanctis cõuerſationibus & pietatibus, id eſt, fructificare in operibus fidei & charitatis. Expectantes, id eſt, ſpe uiua ducti: & properantes, id eſt, accelerantes, non quòd minuatis tempus, ſed affectu & zelo pio & urgente ducamini in aduẽtum diei Domini, id eſt, pietatis operibus expectetis diem Domini, id eſt, diem uniuerſalis iudicij, ut inueniamini ſanctimonia & puritate uitæ ſplendidi: quum ante tantum IESV Chriſti iudicis uiuorum & mortuorum tribunal ſiſtendum erit, per quem diem iudicij cœli, ſubaudi aërij, ardentes, inflammati igne conflagrationis, ſoluentur, expurgabuntur, & à ſtatu ſuo deficient. Elementa uerò tabeſcent, id eſt, liqueſcent, & à ſua functione ac uirtute deturbabuntur ardore ignis, id eſt, urgentiſſima & uehementiſſima æſtuantia.*

Properare ĩ aduentum Dei.

Dies Domini.

Nouos uerò cœlos, &c. *Animos neq; deſpondeamus neq; remittamus, quòd hæc inferiora, cœlos, elementa, & terreſtria hæc omnia ſoluenda eſſe audiamus. Nam promittuntur nobis meliora, ſi uitam loco promiſſo dignam duxerimus. Nempe noui cœli, hoc eſt, beatorum ſedes iuſtis parantur. Ergo ſtudendum eſt iuſtitiæ. Noua terra, nempe terra uiuentium. Ergo puritatem uitæ exerceamus. Et promiſſa ipſius, qui promiſit, Volo pater ut ubi ego ſum, ibi ſit & miniſter meus. In quibus cœlis iuſtitia, id eſt, Chriſtus, & qui iuſtitiæ Chriſto adhærent, habitant, diuinitate fruentes. Iſa. 65. Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor: ſed gaudebitis & exultabitis uſque in ſempiternum in his quæ ego creo. Quia ecce ego creo Ieruſalem, exultationem, & populum eius gaudium: & exultabo in Ieruſalem, & gaudebo in populo meo: & nõ audietur in illa ultrà uox fletus & uox clamoris. Non abſimilia de his cœlis nouis & terra noua ſcribit Ioannes Apocal. 21. Et uidi cœlum nouum & terram nouam (ait). Primum enim cœlum & prima terra abijt, & mare iam non eſt. Et ego Ioannes uidi ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de cœlo à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam uiro ſuo. Et audiui uocem magnam de throno dicentem, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus. Et abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors ultrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultrà, quæ prima abierunt. Dici poteſt, in quibus cœlis iuſtitia, id eſt, iuſti habitant. Iuſtitiam per heteroſim poſuit, pro iuſtis.*

Terreſtria omnia igne ſoluentur.

Cœli noui promiſsio.

Iuſtitia pro iuſtis.

Propter quod chariſsimi, hæc expectantes, &c. *Excitat piorum animos*

mos,& ex ſuperioribus infert quàm attenti eſſe debeant ad ſalutem & ſanctam promißionem. Cùm hæc (ait) ita ſe habeant, & beatitatis locum uobis apparatum expectetis,ſperetisq; uos illius beati loci incolas,præſtat ut aduentum magni Dei, & ob oculos tam horrendum iudicium habentes,ita quod reliquum eſt uitæ, tam purè uiuatis, ut uenienti Domino,cum lampadibus ardore charitatis relucentibus,obuiam parati ueniatis.Propter quod.Cùm tam magna ſint uobis per Chriſtum apparata, expectantes hæc promiſſa,ſatagite,id eſt,adnitamini,ſiue in hoc toti eſtote,inueniri ei, id eſt, cùm uenerit ille inueniat uos immaculatos & inuiolatos, hoc eſt, irreprehenſibiles & incorruptibiles in pace conſcientiæ,hoc eſt,ſecura & tranquilla conſcientia reperiamini,cùm dies illa uenerit horrenda & terribilis impijs, pijs uerò amica & deſiderata per fiduciam in Chriſtum. Dies horrenda pijs deſiderata.

Et domini noſtri IESV Chriſti longanimitatem, ſalutem arbitremini,&c. *Viris pijs tædium parere nō debet dilatio aduentus Domini, hoc apud ſe meditentur,& agnoſcant longanimitatem, id eſt, patientiam Domini noſtri IESV Chriſti eſſe ſalutem, id eſt, quòd hæc dilatio protrahitur propter peccatores, quos ſua longanimitate & benignitate ad ſalutem inuitat.Sicut & chariſſimus frater noſter Paulus ſcripſit uobis,ſecundum datam ſibi ſapientiam,id eſt,ſecundum Spiritus donum receptum,dicens Ro.2. An diuitias (inquit) bonitatis eius,& patientiæ,& longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Sicut & in omnibus epiſtolis,loquens in eis de ijs, id eſt, de quibus ego ſcripſi uobis, de aduentu Domini,de fide,ſpe,charitate,religione Chriſtiana,& omnium functione. Rogabis fortaſſe, Vbi eſt epiſtola Pauli ad iſtos? Reſpondeo, Paulus ad Epheſios, Coloſſenſes, & Laodicenſes,qui ſunt Aſiani,ſcripſit:ad quos hic Apoſtolus ſcribit. Imò & his adſcribenda eſt epiſtola ad Galatas,quos in fronte prioris epiſtolæ noſter Apoſtolus ſalutat. In quibus epiſtolis Pauli,ſunt quædam intellectu difficilia, quia non humano ſenſu, ſed ſpiritali intelliguntur.Quæ,id eſt,quorum difficilem ſenſum,quidā indocti, id eſt, in religione & ſcripturis aut nihil aut parum exercitati deprauant,id eſt,corrumpunt, non ſolùm ſcripta Pauli,ſed & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem, id eſt, ad ſuam damnationem.Nullus eſt enim uel noui uel ueteris teſtamenti liber, in quo nō multa peruerſè intellexerint hæretici.Sed & ipſas ſæpe ſcripturas à ſuo ſtatu peruerterunt, uel demendo,uel addendo,uel mutando quæcunque perfidia illorum dictaſſet.Sicut conſtat Arrianos (ait Beda) de Euangelio eraſiſſe quod ſaluator ait, Quia Deus ſpiritus eſt. Quod nolebant credere quòd Spiritus ſanctus Deus eſſet omnipotens. Indoctos uocat & inſtabiles,quia neque lumen ſcientiæ,neque mentis ſtabilitatem habent. Quare ſanctißimè hortabatur Hilarius ſenſum ſcripturis non eſſe inferendum, ſed è ſcripturis petendum.Hic locus arguit arrogantiæ & ſuperbiæ eos, qui optimorum uirorum libros lectione dedignantur: nihil approbātes niſi quod ſcripſerint. Petrus Pauli epiſtolas & legit & fidelibus commendat.Daniel uir deſideriorum,quo non ſapientior alter, prophetarum,in primis Ieremiæ orationes legebat.*

Diei iudicij dilatio pijs non eſt moleſta. Longanimitas Dei. Pauli ſapiētia. Hæretici ſcripturarū corruptores. Arrianorum inſania. Scripturis ſenſus non eſt inferendus. Libri doctorū lectione nō dedignandi.

Vos igitur fratres,præſcientes, cuſtodite ne inſipientium, &c. *Breuißima ſententia omnia penè conſtringit,quæ fuſius in tota epiſtola ſcripſit. Igitur, quaſi dicat,Ex his omnibus colligamus ô fratres, Vos præſcientes, id eſt, eſtis præmoniti,& didiciſtis quæ eſt uera religio, quæ falſa, quales ſint illuſorum & impoſtorum notæ:Supereſt nūc ut cuſtodiatis hæc à nobis tradita,& in eiſdem perſeueretis firmi & immobiles, ne excidatis à propria firmitate, id eſt, à fide & Chriſtiana pietate traducti,id*

cti,id eſt,cum alijs abducti errore inſipientium, id eſt, nefariorum, qui multifarios introducent errores,ſcripturas ad ſenſum carnis trahentes. Cauete ab huiuſmodi impoſtoribus,Spiritum CHRISTI *amplexantes,qui non deſeret uos tempore & auxilio opportuno.*

Creſcite uerò in gratia,&c. *Quod Paulus Epheſ. 4. hortatur ut faciamus, dicens, Veritatem autem facientes,charitate creſcamus in illo, per omnia, qui eſt caput, Chriſtus: hoc nobis precatur Apoſtolorum princeps, Cùm augmentum gratiæ in illa eminenti ſcientia filij Dei domini & ſaluatoris noſtri* IESV *Chriſti nobis optat. Proficiamus in fide uiua,donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filij Dei, in uirum perfectum,in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Cui eſt gloria & nunc & in diem æternitatis,id eſt,in ſecula ſeculorum. Amen.*

DICTIO.

Syncerus. SYNCERVS, *pro puro,integro,incorrupto & immaculato.*

Dormire. DORMIRE, *pro mori accipi Hebræis non infrequens eſt. Et mortui dormientes dicuntur ſecundum Auguſtinum ad Honoratum epiſtola 120. propter futuram euigilationem.*

Cœlum. Horizon. COELVM, *Habitaculum & magnificentia Dei dicitur, quia perpetuum eſt, nec corrumpitur ſicut hæc inferiora. Scriptura uocat fines cœlorum, quos Horizontas noſtri uocant. Matth. 24. Et congregabunt electos eius à quatuor uentis,à ſummis cœlorum uſq; ad terminos eorum. Etiam cœli nomine, ſcriptura complectitur omnia quæ ſurſum ſunt, aërem, ignem, & hæc inferiora. Cœlum interdum accipitur pro rebus cœleſtibus & diuinis.* Colūnæ cœli. *Columnæ cœli dicuntur terra ac montes, quibus iuxta puerilem opinionem incumbere uidentur. Iob 25. Columnæ cœli contremiſcunt. Sunt & aliæ ſignificantiæ iuxta tropos Scripturæ.*

EPISTOLAE PETRI SECVNDAE, FINIS.

B. IOANNIS EPISTOLA PRIMA.

STATVS EPISTOLAE.

Hortatur fideles ut uitæ puritate & mutua charitate Chriſtum totius puritatis & Charitatis fontem exprimant.

LOCI INSIGNES.

1 Totum Chriſti negotium paucis perſtringit. I. II. III.
2 Fidem in Chriſtum congenitam ſibi habere puritatem uitæ docet. II. III.
3 Vita æterna per Chriſtum, qui eſt lux uera. I. II.
4 Annuntiatæ ueritati indiuulsè hærendum & Antichriſtos fugiendos. II. III. IIII.
5 Probandos eſſe ſpiritus. IIII.
6 Fratribus ſyncerè ſeruiendum, eosq́ re ipſa, non uerbis tantùm, diligendos. II. III. IIII.
7 Profundum malorum & peccatum ad mortem. V.

B. IOANNIS EPISTOLA PRIMA.

Deus lux eſt,& nos tenebræ. CAP. I.

Vita æterna p Chriſtum.

Fuit] erat.

QVOD fuit ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ cõtrectauerunt de uerbo uitæ, (& uita manifeſtata eſt, & uidimus, & teſtamur, & annũtiamus uobis uitam æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis.) Quod uidimus & audiuimus, annuntiamus uobis, ut & uos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum Patre & cum Filio eius IESV Chriſto. Et hæc ſcribimus uobis ut gaudeatis, & gaudium ueſtrum ſit plenum. Et hæc eſt annuntiatio quam audiuimus ab eo, & annuntiamus uobis. Quoniam Deus lux eſt: & tenebræ in eo non ſunt ullæ. Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus: mentimur, & ueritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce: ſocietatem habemus adinuicẽ, & ſanguis IESV Chriſti filij eius emũdat nos ab omni peccato. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus: ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Si confiteamur peccata noſtra: fidelis eſt & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccauimus: mendacem facimus eum, & uerbum eius non eſt in nobis.

Et uita] &, pro Nã, more Hebræorum.

Et ſocietas] hæc autẽ ſocietas noſtra eſt.

Lux Deus. Ioan. 8. b

Si dixerimus] more Hebræorum ſubauditur particula illatiua, proinde ſi dixerim⁹ &c.

Sanguis Chriſti. Hebr. 9. d 1. Petri 1. d Apoc. 1. b 3. Reg. 8. e 2. Paralip. 6. g Prouerb. 20. b Eccl 7. c

Omnes peccatores.

Ioannis encomion.

Quod fuit ab initio. *Totus charitate & amore feruens ſacer ille* IESV *Chriſti Protonotarius & ſcriba Beatiſſimus* Ioannes *Apoſtolus ſtatim ab exordio beneuolentiam & auditoris attentionem captat, cùm dicit ſe nihil noui allaturum, ſed id quod fuerit ab initio, nihil'que dubij, ſed rem compertiſſimam, lætum ſcilicet* Euangelij *nuntium. Atque primo uerbo* Cerinthianos, Hebionitas, *& horum omnium ſcholam, ne in Chriſtum blaſphema loqui, temerario auſu præſumant, æternitatem & diuinitatem* IESV *Chriſti enarrat.* IESVS *Chriſtus filius uirginis Mariæ ab initio erat. Nolite aſſerere hunc non eſſe* Deum. *Cauete pronuntietis hunc cœpiſſe, quum* Angelus

Cerinthiani.

Chriſti diuinitas.

Gabriel

Gabriel uirgini Mariæ nuntiaret Dei Patris uoluntatem. Fuit certè ab initio filius Dei. Ab initio eſt. Sed nihil ante initium. Eſt igitur Deo patri coæternus. Hæc eadem ſunt quæ 1. cap. ſui Euangelij dicit, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum, hoc erat in principio apud Deum. Eſt filius ab initio ſeu principio, hoc eſt, à Patre, qui eſt principium filij. Pater enim æternus ſeipſum intuens ac intelligens, dicitur intellectualiter proferre & gignere quod de ſe & in ſe uidet & intelligit, ut pote ſui ipſius notionem ſeu conceptum ac uerbum, quod uerè dicitur Filius Dei, in quo omnia Patris pleniſſimè relucent ac ſplendent. Propterea Filius uera, naturalis, & perfecta eſt Dei Patris imago. Atque cùm tota Deitatis plenitudo in ipſo conſiſtat, uerè eſt Patri conſubſtantialis, & coæternus. Familiarior eſſe ſolet prior huius loci interpretatio, Ab initio, hoc eſt, ab æterno. Græcis legitur ἦν, id eſt, erat. ſicut in Euangelio, In principio erat uerbum. Atque ad hunc modum legit Auguſtinus locum hunc enarrans, Verbum ἦν, hoc eſt, erat. nota eſt æternitatis. Hæc nota, ſeu hoc nomen non eſt illi ab effectu inditum, ut creator, ſed ab eſſentia. Quod ſignificantiſſimè Ioan. 8. cap. Chriſtus expreſſerit. Priuſquam naſceretur Abraham, ego ſum. Eſt enim Deus uita & eſſe omnium. Siquidem per ipſum uiuimus, moucmur & ſumus.

Chriſtus filius ab initio.
Pater generãs.
Filius Dei.
Filius uera Patris imago.
Aeternitatis nota uerbũ erat.
Nomẽ filij eſſentiale & ab effectu.
Deus uita omnium.

Quod audiuimus. Pronuntiata & firmiter aſſerta IESV Chriſti diuinitate & æternitate, quàm uerus fuerit homo Chriſtus, modis omnibus explicat. Quia uerbum caro factum eſt, et habitauit in nobis. Qui nobis inuiſibilis erat, factus, ad idq; expoſitus eſt, ut ſenſibus ipſis experiremur, non eſſe quid fictum. Audiuimus hunc loquentem, & uerba pronuntiantem, tum Ieroſolymis, tum alijs plerìſque locis quum Dei Patris ſui uoluntatem nobis audientibus explicaret. Audiuimus, inquam, in humanitate aſſumpta uerbum Patris, propter unionem uerbi & perſonæ Filij Dei ad humanitatem. Huius unionis gratia factum eſt, uera modò annuntiemus dicentes, Deum audiuimus, tetigimus, uidimus, & huiuſmodi. Chriſtus enim Deus uerus, & homo uerus eſt. Audiuimus & nos aure fidei & ſpiritali pronuntiatum Euangelium dicẽte Paulo Roma. 9. ex Iſaiæ 53. Domine, quis credidit auditui noſtro? ergo fides ex auditu: auditus autem per uerbum Chriſti. Sed dico, Nunquid non audierunt? ait Paulus. Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum.

Chriſtus homo.
Verbi et humanitatis unio.
Idiomatũ communicatio.
Fidei auris.

Quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus. Scio quàm receptiſſimum ſit apud omnes, quod dici ſolet, Plus ualet oculatus teſtis unus, quàm auriti decem. Propterea ne ſolo aurium teſtimonio me ſuffultum exiſtimetis, addo & fortiſſimum ueritatis manifeſtandæ propugnaculum, Vidimus oculis noſtris. Grammatici hanc loquutionem, Vidimus oculis noſtris: uitioſam exiſtimarent, dicentes Pleonaſmum, id eſt, adiectionem unius dictionis ſuperfluam, quale eſt illud Vergilianum, Sic ore loquuta eſt. &, His auribus hauſi. Sed hactenus in ſacris literis neq; ſuperfluum quicquam, neq; quod reijciendum ueniat, offendi. In ſacris repetita dictio, atq; eiuſdem adiectio, pium ac uehementem zelum & affectum indicant: ut in Pſal. Domine Dominus noſter. Et, Deus Deus meus. Aut quoniam per oculos perpetuo idiotiſmo Hebræi mentem et cor intelligunt, ut Gene. 21. cap. Et diſplicuit hæc res ualde in oculis Abrahæ. dicito hoc loco, Ioannem hac uſum loquutione, qua non modò pium zelum & affectum uehementer manifeſtandi Chriſtum explicaret, ſed etiam quàm amplè fuerit Chriſtus illi expoſitus, Quem non ſolùm uidit oculis illis corporeis, ſed & internis, utputa mentis & cordis. Adiecit Euangeliſta, Quod

Teſtis oculati uis.
Pleonaſmus.
Sacræ literæ nihil ſuperfluum habent.
Virtus dictionis repetitæ in ſacris.
Oculus quid in ſacris ſignat.

Chriſt'a.. apoſtolis perſpectus. perſpeximus. Quaſi dicat, Non ſolùm ſimplici quodam uiſu & intuitu uidimus: ſed in hoc etiam expoſitum eſt quod ab initio erat, ut ipſum ſpectaremus & contemplaremur, multo etiā tempore cum illo uerſati, ita ut manibus noſtris hūc palpauerimus.

Chriſtus manibus contrectatus. Et manus noſtræ contrectauerunt. Contrectauit Thomas contactu, quo planè nobis aliquid ſenſu maius exhibuit, nimirum reſurrectionis ueritatem aperuit, cùm appoſita manu lateri IESV Chriſti, clamauit, Dominus meus, & Deus meus.

Verbum uitæ. De uerbo uitæ. Hactenus auditorem & attentum & beneuolum reddit, quorum dicit ſe nihil uel noui uel dubij, ſed præclara, magnifica, & quæ ab æterno fuere, adlaturum: nempe de uerbo uitæ, hoc eſt, Patris uiuentis. Aut, uitæ, id eſt, quod non ſolùm uita eſt, ſed à quo omnis uitæ ratio pendet. Aut, quia uerbo Chriſti paſcuntur fideles, Ioann. 6. Verba quæ ego locutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt. Audi & Vitam ipſam, quum Satanam argueret, dicentem Matth. 4. Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Quod ergo ab æterno fuiſſe, ſeq; & uidiſſe & audiuiſſe, manibusq; contrectaſſe dicit, eſt uerbum uitæ, id eſt, IESVS Chriſtus.

Vitæ manifeſtatio. Et uita manifeſtata eſt. Manifeſtata eſt autem nunc, ait Paulus 2. ad Timot. 1. per illuminationē ſaluatoris noſtri IESV Chriſti, qui deſtruxit quidem mortem, illuminauit autem uitam & incorruptionem per Euangelium. Ceſſerunt tenebræ, apparuit lux Mundo, mors abſorpta eſt in uictoria. Vita manifeſtata eſt, id eſt, Verbum caro factum eſt. ipſumq; Euāgelij myſterium orbi retectum eſt. Panis ille angelorum, qui nos latebat, factus eſt cibus uiatorum, expoſitus eſt ſenſibus noſtris & oculis ipſis. Itaq; poſt aſſumptam humanitatem licuit audire, uidere, perſpicere, & manibus contrectare. 1. Ad Timoth. 3. Et manifeſtè magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in Mundo, aſſumptum eſt in gloria.

Vita manifeſtata, id eſt, uerbū caro factum.

Et uidimus & teſtamur, & annuntiamus uobis uitā æternam.

Epanaphora. Epanaphora ſeu repetitio eſt. Redit enim ad idē, ut ſe de uerbo uitæ dilucidius expediat, & facilius refellat Hebionitarū, Marcionis, Apellis & aliorum huius ſectæ Hæreticorū impia dogmata. Hi aſſerebant Chriſtum cœpiſſe eſſe in uirgine, nec ante uirginem fuiſſe. Particula Et, ſecundo loco poſita, nota eſt illationis, pro Ideo, ſicut illhic, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum. Sed quid teſtaris ô Apoſtole Dei? Reſpōdet, Annuntiamus uobis uitam æternā. id eſt prædicamus uobis IESVM Chriſtum, per quem orbi reddita eſt uita æterna. Vt in Euangelio ſcriptum eſt, Ioan. 17. cap. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcāt te Deum uerum, & quem miſiſti IESVM Chriſtum. Is uita eſt, non temporalis ſed æterna. Credentibus, & fiduciam in ſe habentibus Chriſtus uita eſt, quam concedit & largitur æternam.

Hebionitarum error. Et particula, pro ideo. Apoſtoli prędicarūt uitā orbi reſtitutam. Credentibus Chriſtus eſt uita.

Aeternitatis nota eſt uerbū Erat. Filius apud Patrem. Quæ erat apud Patrem. Verbum erat, nota eſt æternitatis. IESVS Chriſtus Dei Filius ſecundum diuinitatem (ut doctorum uerbis utar) æternaliter fuit in Patre & cum Patre. Quia perſonaliter à patre diſtinguitur, immanenter ab ipſo egreditur, ſubſtantialiter idem cum ipſo cenſetur. Hæc aperta ſunt ex primo Ioann. cap. Verbum (inquit) erat apud Deum. Rurſus eodem cap. Vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit. & Pſal. 35. Apud te eſt fons uitæ. Hæc omnia indicant Filium Patri conſubſtantialem & coæternum.

Chriſt' xxxiij. annis cū hominibus uerſatus. Et apparuit nobis. Aſſumpta humanitate triginta tribus annis uerſatus eſt cū hominibus, non ſine copioſa miraculorum multitudine, quæ ueridici & ſpiritu afflati

Euan

Euangeliſtæ magna ex parte ſcriptis mandarunt. Quinetiam & poſt reſurrectionem quadraginta diebus de regno credentibus apparens eſt familiariter colloquutus.1.Corinth.15.Tradidi enim uobis in primis quod et accepi, quòd Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas,& quia uiſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim: deinde uiſus eſt plus quàm quingentis fratribus ſimul, ex quibus multi manent uſque adhuc, quidam autem dormierunt: deinde uiſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus.Nouiſſimè autem omnium,tanquam abortiuo,uiſus eſt & mihi. Hæc clauſula eadem eſt cum illa,quam primo cap.ſui Euangelij dixit,Et uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius. De qua re pluribus diſſerit Paulus in Philippenſ.2.cap.

Chriſti familiaris colloquutio poſt reſurrectionem.

Quod uidimus & audiuimus, annuntiamus uobis. *Repetit ut amplius doceat. Decies enim (ait ille) repetita placebit lectio. Quæ de Chriſto uobis annuntiamus,ueriſſima & probatiſſima eſſe ſcimus. Nempe hæc omnia palàm uidimus, & audiuimus. hoc eſt, Vidimus & audiuimus* IESVM *filium Dei hominem factum,inter mortales uerſantem, & uitam mortuo Mundo reſtituiſſe. Hæc diffuſius ſequentibus explicabit.*

Repetitio grata & utilis.

Vt & uos ſocietatem habeatis nobiſcum. *Occupatio eſt conſolatoria.Nolite animum deſpondere,quaſi uos infeliciores nobis arbitremini, quòd Dominum perinde atque nos,non uideritis. Nobis & uobis commune eſt ſodalitium, eadem ſocietas, eadem fidelia dealbamur. Nimirum communem habemus fidem, eademq; alimur fiducia,qua eundem conſequemur fructum. Quiſquis es,qui Dominum non uides,tamen credis in eum, beatus es. Multi uiderunt, qui nihilo minus abierunt retro.Ioan.6.Thomas experiri uoluit, non aliter crediturus. Dicebat ille, Non credam,niſi digitos meos miſero in locum clauorum.Benignitate ſua Dominus ſe illi palpandum præbuit. Statim ille exclamans dixit, Dominus meus, & Deus meus. Tangens hominem,confeſſus eſt Deum. Cui Dominus reſpondens, nobis qui ipſum in dextera Patris ſedentem manu non contrectamus, ſed fide tangimus, miram & ſuauem reliquit conſolationem. Quia uidiſti me Thoma (ait Dominus) credidiſti.Beati qui non uiderunt & crediderunt. Firmiter ergo fide teneamus, quod his noſtris oculis non uidemus. Quia illi nuntiant qui uiderunt, his credamus,ut & nos ſocietatem habeamus cum illis: Non ergo minus te aſſequuturum putaueris quia Dominum hîc non uidiſti,modò ſyncera & integra fide uitam hanc duxeris. Obſerua Ioannem hoc loco docere primò Eccleſiæ inſerendos, qui Deo coniungi & ſocietatem cum illo inire deſiderant. Addiſcant fidem, & doctrina illa imbui ſtudeant, quam diſcipuli ab ipſa in carne degente ueritate perceperunt, & ſanctiſſimis traditionibus hactenus religioſiſſimè obſeruatam,reliquerunt.Clarè hîc oſtendit Ioannes, ſe neque ad quæſtum, neque ad ambitionem inanemq; gloriam captandam Euangelicum munus ſuſcepiſſe. Nam non ueſtras (inquit) opes ambio, ſed ueſtræ conſulo ſaluti. Cupio enim uos eſſe collegas & cohæredes illius æterni boni per me uobis annuntiati. Ad hunc modum facit Paulus 2. Corinth.1. Parcens uobis non ueni ultrà Corinthum, non quia dominamur fidei ueſtræ, hoc eſt, dominamur uobis nomine fidei, ſed adiutores ſumus gaudij ueſtri.Hæc metaphora ſumpta eſt ab his qui alios in hæreditatem aut functionem quampiam communibus commodis aut incommodis admittunt. Qua in re tantum abeſt ſua quærant, ut magis ſua alijs communicent. Hæc uirtus uocatur communio, amicitia & ſocietas.*

Sanctorum ſodalitium.

Fiducia Chriſtianorum alimonia.

Thomas dubius quid nobis profuit.

Fidei fructus.

Eccleſiæ inſerẽdi ſunt q Chriſtiani fieri uolunt.

Doctrina fidelium.

Traditiões ſanctorum obſeruandæ.

Ioãnis animus erga Aſianos.

Cõmunio amicitia & ſocietas ſanctorum.

Et ſocietas noſtra ſit cū Deo patre, & IESV Chriſto filio eius.

Societas duplex.

Hæc ſocietas non eſt humana. Cauete hanc cōtemnatis, exiſtimantes eam eſſe, qua cum hominibus ſolùm pace iungimur, ſed qua Deo, animo, mente atque adeò hîc fide uiua indiuulsè uiuimus, & poſt hanc uitam cum eo æternū uiuētes, beamur. Audi IESVM

Sodalitium diuinum. Chriſti oratio.

Chriſtum ſodalitium hoc Ioan. 17. explicantē: Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, ut ſint unum ſicut & nos. Item, Non pro eis (ſubaudi Apoſtolis) rogo tantùm, ſed pro eis qui credituri ſunt per uerbum eorū in me, ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, et ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint: ut credat Mundus quia tu me miſiſti, & dilexiſti eos ſicut & me dilexiſti. Pater, quos dediſti mihi, uolo ut ubi ſum ego, & illi mecum ſint, ut uideant claritatem meam quam dediſti mihi. 1. Corin. 1. Fidelis Deus, per quem uocati eſtis in ſocietatem filij eius IESV *Chriſti domini noſtri.*

Spirit' ſanctus amor Patris & Filij.

Quemadmodum Patris & Filij mutuus amor & amborum nexus eſt Spiritus ſanctus inſeparabilis ab eiſdem, & uere Patri & Filio conſubſtantialis, æqualis & coæternus, atq; unum eſt cum illis: ita & ab hoc amore, ſeu à Spiritu ſancto dona recipiamus (recipiemus autem ſi in fide uiua poſtulauerimus) quibus ita uinciamur, ut Chriſto ſemper adhærentes, uita tandem fruamur æterna.

Et hæc ſcribimus uobis ut gaudeatis, & gaudium ueſtrum ſit plenum. *Quo poſteri hanc meam de uerbo Dei uitaq; æterna doctrinā certiorem habeant, uolui & uobis & illis abſentibus, hoc ipſum ſcriptis ſignificare, imò & mea*

Gaudiū plenū.

ſyngrapha obſignare, ut gaudeatis, & gaudium ueſtrum plenum ſit. hoc eſt, non ob aliam cauſam uobis IESVM *Chriſtum annuntiamus, quàm ut conſcientia tranquillos, uitæ æternæ participes efficiamus. Iam gaudetis & gloriamini, quòd* IESV *Chriſti deſignati eſtis diſcipuli. Ducimini quadam gloriatione, in ſpe gloriæ filiorum Dei. Quæ ſpes non uos confuſibiles reddet. Quoniam poſt hanc uitam nihil in uobis uidebitur præter gaudium, nullus illhic metus, nulla tyrannis: ſed plena perfectaq; charitas, et maxima unitas. Videbitis Deum ſicuti eſt. Iſtud erit plenum gaudium. Omnia illhic læta & tranquilla. Pſal. 15. Adimplebis me lætitia cum uultu tuo. Et Pſal. 16. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Ad hæc nos hortatur Chriſtus Ioan. 16. Petite & accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit plenum. Huius tam copioſi gaudij* IESVS *Chriſtus cauſa eſt. Hoc nobis ſuo ſanguine acquiſiuit, eò aſcendit cœlos, ut eo frueremur, & gaudium noſtrum adimpleretur. Audi quid rogans Patrem Ioan. 17. dixerit, Nunc autem ad te uenio, & hæc loquor in Mundo, ut habeant gaudium meum impletum in ſemetipſis. Vt gaudium ueſtrum plenum ſit, id eſt, ut conſequamini plenam ueſtri animi quietem & pacem. Qui enim fide uiua adhæret Chriſto & eius promiſſionibus, pacatam & tranquillam habet conſcientiam, ex qua conſurgit gaudium, quod nec nouit nec capit caro.*

Gaudiū carni incognitum.

Et hæc eſt annuntiatio, quam audiuimus ab eo, & annuntiamus uobis. *Huc reſpicit & tendit noſtra prædicatio, quam ab ipſo Chriſto habemus & didicimus, uobiſq; annuntiamus: nempe,*

Status primæ epiſtolæ Ioan. Deus eſt lux. Canon theologus. Creaturæ de ſe ſunt tenebræ. Luics cōſequēdæ modus.

Quoniam Deus lux eſt. *Iſte eſt ſtatus totius huius epiſtolæ, Deus lux eſt. Atq; is uerè Chriſtianus, Deiq; filius eſt, q in luce uerè ambulat. Suapte natura Deus ipſe eſt lux, nihil mali, nulla boni penuria in eo offendi poteſt. Sunt ergo omnia alia à Deo tenebræ. Nam quæ Deo iuxta eſſentiam cōpetunt, nulli creaturæ aptari poſſunt, niſi id Dei gratia & dono fiat. Relucet igitur Deus in ſuis creaturis. quæ de ſe ſunt tenebræ, Ioan. 1. Et lux in tenebris lucet. Hanc lucē conſequimur, dum Chriſtū amplexamur*

xamur Euangelium ſuſpicimus, & eius gloriam noſtris præponentes operibus nos ipſos abnegamus. Tenebræ ſunt Dei ignorãtia: lux, Dei cognitio. Tenebræ, malum: lux, ipſum bonũ. Tenebræ, peccatum: lux, gratia. Tenebræ, infidelitas: lux, fides. Tenebræ, caro: lux, ſpiritus. Tenebræ, falſitas: lux, ueritas. Tenebræ, Mundus: lux, Deus. Ad hæc faciunt quæ Chriſtus Ioan. 12. dixit Apoſtolis nondum Chriſtum plenè agnoſcentibus, Adhuc modicum, lumen in uobis eſt. Ambulate dum lucem habetis, ut non uos tenebræ comprehendant. &, qui ambulat in tenebris, neſcit quò uadat. Dum lucẽ habetis, credite in lucem, ut filij lucis ſitis. Hæc lux illuminat omnem hominem uenientem in hunc Mundum. Metaphoricè Deum dicit lucem. Quemadmodum enim luce nihil purius, nihil quod magis exhilaret: ita Deo nihil mundius aut optatius. Contrà, ut tenebris nihil triſtius: ita peccato nihil fœdius, horribilius & triſtius.

Tenebræ. Lux.

Et tenebræ in eo non ſunt ullæ. *Hæc oratio indicat uitæ puritatem. In* IESV *Chriſto nihil impurum ac facinoroſum, ſed pura & ſancta omnia.*

Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cũ eo, &c. *Explicat quid uelit ex prioribus intelligere, nempe ex definitione Dei. Deus eſt lux. Si quis dicat ſe Deo coniunctum, hoc eſt, fidelem, mente animoq; Deo eſſe unitum, & uerſatur in tenebris, hoc eſt, impiam uiuit uitam, is planè mentitur, & ueritas in ipſo non eſt.*

Dei definitio.

Si autem in luce ambulamus, &c. *Elegantiſſima Antitheſi ex oppoſitis membris eandem rem explicat, ut clarius quæ antè tam ſublimiter diſſeruit, auditores intelligant. Atq; hoc peculiare eſt huic Apoſtolo, ut in Euangelio eius 3. cap. Qui credit in eum, non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus eſt: quia non credit in nomine unigeniti filij Dei. In hoc exemplo uidere potes eandem rem oſtendi, ſed ſubinde clarius & apertius. Simili ornatu hoc loco eandem rem ingerit. Cùm Deus ſit in luce, imò ſit lux ipſa, & inierimus fœdus cum Chriſto, neceſſe eſt ut pro noſtro modulo ita ambulemus in luce, ſicut ipſe eſt in luce. Hoc eſt, factis illud comprobemus oportet, nempe ſocietate mutua, hoc eſt, cum Deo & Deus nobiſcum, & ſimiliter inter fratres ſit. Quod Chriſtus expreſſit Matt. 7. Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. & Paulus 2. Corint. 6. Quæ communicatio Chriſti ad Belial? aut luci ad tenebras? Obſerua, Ambulamus in luce, dum Chriſto fide uiua adhærẽtes bonis & ſtudioſis operibus proficiamus. Deus autem cùm perfectiſſimus ſit, nihil perfectum ſibi acquirit, quare neq; hoc modo proficit, neq; in luce ambulat. Propterea Ioannes hunc dicit eſſe in luce, qui idem ſemper lucens & immutabilis in ſua ipſius ſplendidiſſima ueritate, luce & gloria immobilis permanet. Pſal. 101. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Confitentes peccata noſtra, noſq; peccatores & tenebras,* IESVM *uerò lucem, eidem fide adhærentes ſtatim inimus ſocietatem cum Deo.*

Antitheſis.

Societas mutua cum Deo.

Ambulare in luce.

Proficere.

Societatem inire cum Deo.

Et ſanguis IESV Chriſti, &c. *Videtur ab inſtituto ſuo digredi, quũ de peccatorum remiſſione diſſerit. Sed occupatione urgentiſſima facit ſatis ijs, qui fortaſſis obijcerent, Deus eſt purus, & eſt lux clariſſima, nos uerò tenebræ, & in peccatis geniti. Cùm itaq; nulla ſit cõmunicatio iuſtitiæ ad iniuſtitiã, quî fieri poteſt, ut nos malorum lerna, fœdus & ſocietatem ineamus cum Deo? Reſpondet, id non fieri noſtro merito, noſtris uiribus, ſed ſanguine* IESV *Chriſti. Quare in hoc fœdere ineundo, non ſunt ſpectandæ noſtre uires, ſed gratia diuina, qua ſalui facti ſumus. 1. Corint. 6. & ſanctificati & iuſtificati. Hic ſanguis filij Dei expurgat nos à peccatis noſtris, ſanctificat nos. Deoq; ſocietate & amicitia perpetua iungit. Huc pertinet quod Paulus dicit, nos per Chriſtum habere aditum ad Patrem, Roma. 3. Iuſtificati gratis per gratiam*

Sãguinis Chriſti uirtus.

Chriſti paſsio & mors. Peccati nomine tota peccatorũ colluuies dicitur. Synecdoche. Numeri ſingularis uirtus.

ipſius per redemptionem quæ eſt in Chriſto IESV, *quem propoſuit* Deus *propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ.* Nomine *ſanguinis* IESV *Chriſti intelligit paßionem ac mortem Chriſti.Obſerua. Peccatum dixit numero ſingulari,intelligens omnium peccatorum colluuiem, non unius hominis aut ætatis,ſed omnium & hominum et temporum.Peruenuſta ergo ſynecdoche eſt uſus,cùm genus pro omnibus ſpeciebus poſuit. Atque plus quiddam expreßit ſingulari quàm multitudinis numero.Si enim plurali numero dixiſſet Peccata, potuiſſet cogitari certa quædam,& non omnia,ablata eſſe.*

Superborum frænum. Hominis abiectio. Peccatores ſumus & peccatum habemus.

Si dixerimus quoniam peccatum non habemus,&c. *Eleganti occupatione occurrit ijs qui criſtas erigunt, iactitantes ſuam munditiam, cum illo Phariſæo,cuius meminit Chriſtus Luc.18.Homines ſumus nihili,terreni,in peccatis concepti,ad malum proni,in membris noſtris peccatum & concupiſcentiam ſpiritui reſiſtentem ſentientes,Rom.7.cap.Nunc autem iam non ego operor,ſed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. Nam uelle adiacet mihi:perficere autem bonum,non inuenio.Non enim quod uolo bonum, hoc facio:ſed quod nolo malum,hoc ago.Si autem quod nolo,illud facio:iam non ego operor illud,ſed quod habitat in me peccatum.Inuenio igitur legem, uolenti mihi facere bonum,quoniam mihi malum adiacet. Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem:uideo autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ , & captiuantem me in lege peccati , quæ eſt in membris meis. Cùm Paulus multa et abundanti gratia à Deo donatus in ſe peccatum profiteatur,quid ſuperbis? quid animi elatione inflatus audes effutire,te eſſe iuſtum, & nullum in te peccatum?*

Peccatum in membris. Cõcupiſcẽtia. Pronitas ad malum dicitur peccatum.

Obſeruabis interim,peccatum hoc in membis à Paulo pronuntiatum, non dici peccatum actuali culpa noſtra,ſed originali à primo parente contractum:cuius peccati culpa baptiſmo deleta eſt,remanente tamen cõcupiſcentia,& ad malum pronitate, quam Paulus uocat peccatum.At licet quis hoc maximè ſit ſtimulatus , ſi in Chriſtum fidit, iuſtificatus multa & amplißima à Domino gratia donatur. Qui ergo ſe peccatorem non profitetur, ſeductus in grauißimum incidit peccatum, Quodq; uerè eſt, talemq; ſeſe eſſe uelit nolit,non agnoſcit,impiè & mendaciter dißimulat. Confiteamur ergo nos nihil aliud eſſe,quod noſtrum ſit,quàm peccatores : quòd ſi iuſtificati ſumus, hoc noſtrũ non eſt,ſed ipſius Dei,& id uerè ſentiamus cum Paulo Roma.3.Quòd omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.hoc eſt, ut glorificent Deum, qui ſolus miſeretur, iuſtificat,& à peccatis liberat,& eius gloria eſt, miſereri & iuſtificare peccatores etiam gratis, ſua gratia & miſericordia.

Dei gloria eſt noſtri iuſtificatio.

Peccatum in membris.

Et ueritas in nobis non eſt. *Si dixerimus, à membris noſtris & à carne, ueteris Adæ reliquias abeſſe, & fomitẽ peccati nullũ ineſſe, reuera ſeducimur, & nihil religionis ac pietatis in nobis eſt.Beato Auguſtino uidetur hic locus de minutis peccatis intelligendus. Quia(ait ille)non poteſt homo,quandiu carnẽ portat,nõ habere uel leuia peccata. Sed iſta leuia quæ dicimus,noli cõtemnere:ſi contemnis,quando appendis,expaueſce,quãdo numeras , leuia multa faciunt unũ grande. multæ guttæ implent flumen:multa grana faciunt maſſam.Opus eſt humilitate,quæ confeßio eſt,qua cõfitemur nos peccatores:ipſa eſt humilitas,nõ ut dicamus illud lingua, quaſi propter arrogantiam, ne diſpliceamus hominibus ſi nos iuſtos dixerimus. Faciunt hoc impij & inſani.Scio quidẽ quia iuſtus ſum,ſed quid dicturus ſum ante homines?Si me iuſtum dixero , quis ferat?quis toleret?Apud Deũ nota ſit iuſtitia mea,ego tamen dicã me peccatorem.*

Peccata leuia. Peccatis leuibus conflatur magnum. Peccatores dicimur licet iuſti.

catorē,non quia ſum,ſed ne arrogātia odioſus inueniar. Hæc ille. Obſerua, quod ait, Quoniam peccatum non habemus:& non dixit, Quoniam nō peccamus. Tametſi non peccemus,eſt tamen in carne peccatum inhabitans,ut ſuprà adnotauimus. Ductus fiducia in Chriſtum & eius miſericordia iuxta promiſſum quo promiſit omni pulſanti ſe aperturum & donaturum ueniam,iudicare poſſum me gratiam conſequutum. Ne tamen arrogantia quadam intumeſcam coram hominibus,dicam me peccatorem:imò & coram Deo in horrorē etiam præteritorum,dicam, Tibi ſoli peccaui,&c. Dixi, Confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam,&c. Facit hæc Ioannis autoritas aduerſus Pelagij errorem, qui paruulos omnes ſine peccato naſci, & electos in hac uita tantum proficere poſſe aſſerebat,ut ſine peccato exiſtant. Impoßibile nanq; eſt (ait uenerabilis Beda) quemlibet ſanctorum non aliquando in minimis peccatis,quæ per ſermonem, per cogitationem,per ignorantiam,per obliuionem,per neceßitatem,per uoluntatem, per ſurreptionem committuntur, lapſum incurrere, nec tamen iuſti eſſe deſiſtunt,quia citius à reatu, Domino opitulante reſurgunt. Hæc ille.

Fidelis iudicat ſe eſſe in gratia.

Pelagianorum hæreſis.

Iuſti manentes iuſti labuntur.

Si confiteamur peccata noſtra,fidelis eſt, & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Docuit quàm ſtudioſi eſſe debeamus,ne arrogantia quadam & animi elatione pronuntiemus nos non habere peccatum,ne in illum Phariſæi morbū incidamus, Lucæ 18. Non ſum ſicut cæteri hominū,raptores,iniuſti,adulteri,uelut etiā hic Publicanus. Hæc pronuntians peccatum peccato addidit. Sed cùm peccatū humilitate & tui abiectione agnoſcis,teq; talem profiteris,ne ſordeſcas,ad confeßionem pœnitentialem tanquam ad ſalutis anchoram recurrendum eſt. Confiteare peccata tua. Sequere publicanum illum, qui à longe ſtans nolebat nec oculos ad cœlum leuare,ſed percutiebat pectus ſuum,dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico uobis (ait Chriſtus) deſcēdit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo. Quia omnis qui ſe exaltat,humiliabitur:& qui ſe humiliat,exaltabitur. Fidelis eſt Deus & iuſtus, Suapte natura uerax eſt:ergo ſeipſum negare non poteſt, 2. Timoth. 2. cap. Fidelis ſermo. Nam ſi cōmortui ſumus,& conuiuemus:ſi ſuſtinebimus,& conregnabimus:ſi negauerimus,& ille negabit nos:ſi non credimus,ille fidelis permanet:negare ſeipſum non poteſt. Hæc commone teſtificans coram Domino. Hactenus Paulus. Et ad Rom. 5. Spes autem non confundit. Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Audis'ne hoc loco Paulum pronuntiantem nos nihil fruſtra expectaturos iuxta IESV Chriſti promiſſum,quod multis locis Scripturæ manifeſtat quàm ſit nobis fidelis. Obſerua. Non eſt quod uanum & inane dixeris, Confiteri peccata ad emundandam conſcientiam apud Deum,qui etiam citra confeßionem corda purificat & perſcrutatur: Cùm hoc loco beatus Ioannes peccatorum confeßionem fidelitati diuinæ commiſerit, & attribuerit. Quaſi diceret, Quia Deus promiſit ueniam cōfitentibus, & fidelis eſt in ſeruandis promißis: Non confundetur apud Dominum quiſquis eſt qui ſua peccata confitebitur. At ne obieceris,in his actum iuſtitiæ neceſſarium eſſe: addit, Iuſtus eſt. Hæc iuſtitia non hominum, ſed Dei eſt, qua ſanguis IESV Chriſti emundat nos. Chriſtus ſui ſanguinis effuſione meruit noſtrorum delictorum remißionem Matt. 27. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti,qui pro multis effunditur in remißionē peccatorū. Hæc actio,& ſacri illius corporis exhibitio,actus eſt iuſtitiæ, quia ſatisfactorius & meritorius his,quibus applicatur. Huius litationis uis & efficacia nobis exhibetur liberalitate & gratia IESV Chriſti,& non noſtris meritis impenditur. Hoc

Morbus phariſaicus.

Confeſsio pœnitentialis.

Promiſſa Chriſti firma.

Iuſtitia in pœnitentia.

Pœnitentiæ ſacramentū ſatiſfactionē & meritum cōtinet.

eſt,non

& non noſtris meritis, ſed IESV CHRISTI munificentia iuſtificamur, & peccata nobis condonantur. Et id eſt quod ſubiungit Apoſtolus, Vt remittat nobis peccata noſtra, &c. Non nos remittimus. Hæc ſunt quæ CHRISTVS nos docuit, ut oremus Patrem, dicentes, Matthæi 6. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Ab omni iniquitate, non à parte, aut media, ſed omni. Quem enim ſanat Deus, perfectè ſanat. Iniquitatem putauerim dici, eam animi prauitatem, qua ſcilicet boni ſaniq; nihil agere libet, & quæ noſtra ſunt tantùm cum iniuria aliorum quærimus. Cùm dicitur, fidelis & iuſtus, id eſt, uerax & conſtans. Iuſtitia hoc loco non accipitur pro ea uirtute, qua æquum diſcernimus ab iniquo, ſed pro conſtantia & ueritate qua pactis & promiſsis ſtat, id'que quod dicit facit.

Iniquitas. Fidelis & iuſtus Deus. Iuſtitia.

Si dixerimus quoniam non peccauimus. Deus ſacræ Scripturæ ueridicus autor multis locis nos non modò mendaces, ſed & peccatores], & in peccato nos eſſe pronuntiat. Si ergo aſſeuerauerimus nos non peccaſſe, aduerſamur ei, & uerbo eius, qui per prophetam Pſalmo 115. dixit, Quia omnis homo mendax. & ad Romanos 3. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Ergo ut ueracem teſtemur Deum, ut uerbum eius, quod eſt ueritatis uerbum, in nobis maneat, confiteamur nos nihil aliud eſſe, aliud'ue habere quod noſtrum ſit, quàm peccatores. quòd ſi alij ſumus, hoc non à nobis, ſed Dei beneficio & gratia habemus. Neceſſe eſt dicamus nos & peccatores & peccaſſe. Atque quemadmodum inſanabile fuerit uulnus, quod perito medico retectum non fuerit: ita peccatum ei inexpiabile fuerit, qui coram Deo diſsimulauerit.

Scripturæ ſacræ autor De⁹. Filij iræ natura ſumus. Verbum ueritatis. Peccatum non diſsimulandũ.

Mendacem facimus eum, & uerbum eius non eſt in nobis. Mendacem facimus Deum ſi negauerimus nos peccaſſe: non quòd æterna ueritas mentiri poſsit, ſed quòd ueritati Dei non credentes, ipſa re teſtamur quòd Deum non credimus uera dixiſſe. Credentes ergo Deum ueracem, dicimus nos peccaſſe, & peccatores eſſe. Quia dicit ille in Scriptura, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.

Mendacẽ Deũ facere quid eſt.

CONCILIATIO.

QVID hic beatus Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus: Cùm infrà cap. 5. dicat, Omnis qui natus eſt ex Deo, non facit peccatum. Ioannes hoc capite dat diligentiſsimam operam, qua oſtendat nos noſtra natura immundos, & hanc noſtram uitam à uetere homine & peccato in membris uſqueadeo oppugnatam, ut ſine leuibus peccatis, & minutis offenſis non poſsit diu produci, à quibus Deo opitulante facilè reſilimus. Quod autem illhic dicit, natum ex Deo non facere peccatum: docet charitatem, ac Dei dilectionem, neque fratris odium, neque quod mandatis Dei aduerſetur, admittere. Tolerat tamen aliquantiſper leuia & minuta peccata, quæ ſtatim uel ſua præſentia ſuo'ue afflatu & uirtute extinguit.

Vita noſtra in peccatis. Charitatis puritas.

SECVNDA CONCILIATIO.

SPECIEM pugnantiæ habere uidetur hic locus, explicans filium Dei uitam æternam: cum eo qui eſt Ioannis 17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcāt te, ſolum Deum uerum, & quem miſiſti IESVM Chriſtum. Filius ſuapte natura eſt uita æterna, à qua pendet uita noſtra, ſeu fruitio, qua non ſolùm fruemur filio, ſed & ipſa glorioſa trinitate Patre, Filio, & Spiritu ſancto.

Vita æterna.

DICT

DICTIO.

LVCIS *nomine quandoque Scriptura ſignificat conſcientiæ tranquillitatem, ut Michææ 7. cap. Cùm ſedero in tenebris, Dominus lux mihi educet me ad lucem. Accipitur pro diuino afflatu & Dei fauore, ſicut & afflictio & miſeria, tenebrarum nomine ſignificatur. Pſal. 36. & Iſaiæ 6. cap.* Lux. Tenebræ.

Verbum Dei obſeruandum, & mundus negligendus. CAP. II.

FIlioli mei, hæc ſcribo uobis, ut non peccetis. Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem IESVM Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tãtùm, ſed etiam pro totius Mũdi. Et in hoc ſcimus, quoniam agnouimus eum, ſi mandata eius obſeruamus. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit: mendax eſt, & in eo ueritas non eſt. Qui autem ſeruat uerbum eius: uerè in hoc charitas Dei perfecta eſt. In hoc ſcimus quoniam in ipſo ſumus. Qui dicit ſe in ipſo manere: debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Chariſsimi, non mandatum nouum ſcribo uobis, ſed mandatum uetus, quod habuiſtis ab initio. Mandatum uetus, eſt uerbum quod audiſtis. Iterum mandatum nouum ſcribo uobis, quod uerum eſt & in ipſo, & in uobis: quia tenebræ tranſierunt, & uerum lumen iam lucet. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit: in tenebris eſt uſque adhuc. Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet, & ſcandalum in eo non eſt. Qui autem odit fratrem ſuum: in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Scribo uobis filioli, quoniam remittuntur uobis peccata propter nomen eius. Scribo uobis patres, quoniam cognouiſtis eum, qui ab initio eſt. Scribo uobis adoleſcentes, quoniam uiciſtis malignum. Scribo uobis infantes, quoniam cognouiſtis patrẽ. Scribo uobis iuuenes, quoniam fortes eſtis, & uerbum Dei manet in uobis, & uiciſtis malignũ. Nolite diligere Mundum, neque ea, quæ in Mundo ſunt. Si quis diligit Mũdum, nõ eſt charitas Patris in eo: quoniam omne, quod eſt in Mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ, quæ non eſt ex Patre, ſed ex Mundo eſt. Et Mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Qui autem facit uoluntatem Dei, manet

Left margin notes: Et ipſe eſt] id eſt, propter ipſum propitius & placatus nobis redditur, omnibus condonando peccata: — Perfecta eſt,] perfectè Deum diligit. — Et ſcandalum, &c.] id eſt, nemini offendiculo eſt. — Propter nomẽ eius.] id eſt, ꝓpter ipſum. — Infantes,] filioli, — Superbia] faſtus.

Right margin notes: Aduocatus noſter Chriſtus. — Cognoſcere Deum. — Manere in Deo. — Mandatum uetus. — Mandatum nouum. Ioan. 13. d & 15. b — Lumen Chriſtus. — Diligere fratrem. — Odiũ fratris. — Remiſsio peccatorum. — Diligere Mundum. — Concupiſcẽtia — Superbia.

in æternum. filioli,nouiſsima hora eſt. & ſicut audiſtis
De antichriſtis — quia Antichriſtus uenit: & nunc Antichriſti multi fa-
cti ſunt. unde ſcimus, quia nouiſsima hora eſt. Ex no-
bis prodierunt: ſed non erant ex nobis. nam ſi fuiſſent
ex nobis: permanſiſſent utiq; nobiſcum, ſed ut mani- — Sed] ſubaudi, exierunt,
feſti ſint, quoniam non ſunt omnes ex nobis. Sed uos
Vnctio. — unctionem habetis à ſancto,& noſtis omnia. Non ſcri-
pſi uobis,quaſi ignorantibus ueritatem, ſed quaſi ſcien
tibus eam; & quoniam omne mendacium ex ueritate
Mendax. — non eſt. Quis eſt mendax, niſi is, qui negat quoniam
Antichriſtus. — IESVS eſt Chriſtus? hic eſt Antichriſtus, qui negat
Patrem & Filium. Omnis qui negat Filium: nec Pa- — Nec Patrē habet.] id eſt, negat cū patrē.
trem habet. qui confitetur filium: & Patrem habet.
Vos quod audiſtis ab initio,in uobis permaneat: quia — Vos quod audiſtis] id eſt, in uobis igit maneat, quod audiuiſtis ab initio,
ſi in uobis permanſerit, quod audiſtis ab initio, & uos
Promiſsio. — in Filio & Patre manebitis. Et hæc eſt repromiſsio,
quam ipſe pollicitus eſt nobis, uitam æternam. Hæc
ſcripſi uobis de his, qui ſeducunt uos. Et uos unctio-
nem, quam accepiſtis ab eo,maneat in uobis.Et nō ne- — Et uerum eſt, &c.] haud dubiè omnibus in rebus uerū eſt, quod docet uos ſpiritus ſanct⁹.
Vnctio Spiritus ſanctus doctor Chriſtianorum. — ceſſe habetis ut aliquis doceat uos: ſed ſicut unctio
eius docet uos de omnibus,& uerū eſt,& non eſt men-
dacium. Et ſicut docuit uos, manete in eo. Et nunc fi- — Et ſicut] et, pro igitur.
lioli manete in eo: ut cùm apparuerit,habeamus fidu- — Et non confun. &c.] ut non pudeat nos cū ipſi aduenienti occurremus,
ciam,& non confundamur ab eo in aduētu eius. Si ſci-
Natus ex Deo. — tis quoniam iuſtus eſt: ſcitote quoniam & omnis, qui
facit iuſtitiam, ex ipſo natus eſt.

Filioli mei, hæc ſcribo uobis, ut non peccetis. *Specimen Apoſtolicæ eſt lenitatis paternū ſpirans amorem. Patrem enim ſe profitetur. Beatus Ioannes eorum, quos uerbo ueritatis in Chriſto genuit, dicens, Filioli mei. Quæ uox Emphaſim habet, quam frequenter diminutiuis explicamus. Præoccupat Apoſtolus Ioannes, ne fortaßis dicant, Si ueritas Dei noſtri commendatur, quòd fatendum ſit ſemper nos peccatores eſſe: peccandum erit nobis, ut ueritas Dei noſtris grandeſcat peccatis. Abſit hoc, ait Ioānes. Non ſcripſi uobis hæc ut ad peccandum uos incitarem, ſed potius ut uos à peccato retraherem. Hoc negotium beatus Paulus pluribus explicat Roma. 3. & 6. Scribit ergo hæc ut cautos nos reddat, & ne peccemus, ne'ue peccatum ipſum, quod nobis inſitum habemus, in actum uenire permittamus. Non dicit, Nolite habere peccatum. Sed, ut non peccetis. Qui enim fieri poteſt, ut non habeamus peccatum, quandiu ueterem hominem circunferimus? Portamus autem hunc, & membris noſtris inſitum habemus, quandiu uitali hac ueſcimur aura. Sed peccare, eſt peccatum ipſum in actum erumpere: Seu, ut ab Auguſtino definiri ſolet, Eſt dictum, uel factum, uel concupitum contra legem Dei. Iacobi 1. Concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum uerò cùm conſummatum fuerit, generat mortem. Vult ergo diligentißimam nauemus operam iuxta Pauli exhortationem,*

Emphaſis diminutiuis gaudet.

Peccatū habere, & peccare, non idem.

Peccare.

nem, 1. Corinth. 10. Tentatio uos non apprehendat niſi humana, id eſt, ea ſola, quam humana infirmitas ad integrum declinare non poteſt. Neque in hoc conflictu animos deſpondeatis. Nam fidelis Deus eſt, qui non patietur uos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut poßitis ſuſtinere. Auxilium Dei opportunum.

Sed & ſi quis peccauerit, aduocatū habemus, &c. *Intelligo apertè homines uos eſſe, id eſt, infirmos & fragiles. Quò fit, Si quis humana fragilitate peccauerit, non animum deſpondeat, deſperatione nulla ducatur, ſperet ueniam, nō ſuas uires reſpiciens, ſed ſeipſum abnegans, ſe totum effundat in* IESVM *Chriſtum, qui ad dexteram* Dei Patris *ſedens noſter eſt patronus & aduocatus, mediator & reconciliator apud miſericordiarum patrem. Tametſi propter iniuſtitias noſtras uenia indigni ſumus, ille tamen iuſtus eſt, qui pro nobis ueniam ſuo ſanguine meruit. Et hanc nobis impartit ſua immēſa miſericordia, de immundis mundos faciens. Iob 14. Quis poteſt facere mundum de immundo conceptū ſemine? Non'ne tu, qui ſolus es? Non dicit Ioannes, Habetis: ſed, habemus. Maluit enim ſe peccatorum numero adſcriptum pronuntiare, ut Chriſtum haberet aduocatum, quàm arrogāti ſupercilio de ſe magnificè præſumere, & pernicioſo exemplo ſimplices ab Euangelica illa humilitate & modeſtia (quam tam ſtudioſe ſuis uoluit commendari Chriſtus) abducere. Cùm dicit iuſtum, meminit illius magni iudicij, in quo Chriſtus rex in maieſtate ſua iudicaturus eſt exacto iudicio omnes in conſpectu apparituros, ſeparans hœdos ab ignis.* Humana fragilitas. Spes ueniæ. Chriſtus aduocatus noſter. Peccatorū numero Ioānes ſe aſcribit. Chriſtus iuſtus

Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, &c. *Chriſtum eſſe aduocatum explicat, cùm dicit eſſe propitiationem pro peccatis. Nam ſua perlitatione Deum placatum et propitium reddidit. Obſerua particulam* Et, *hoc loco accipi pro* Nam, *aut,* Etenim. *Chriſtus eſt aduocatus, etenim eſt propitiatio. Aut, Nam eſt propitiatio. Propitiatorium operculum erat Arcæ Tabernaculi, Chriſtum præfigurans, qui noſtrorum eſt prauorum facinorū expiator effectus. Ob id dicitur propitiatio. operit enim multitudinem peccatorum, pro quibus ſatisfecit. Nec pro unius & alterius, ſed totius Mundi peccatis Chriſtum propitiationem eſſe tradit. Is enim eſt in quo Patri complacitum eſt uniuerſam inhabitare diuinitatis plenitudinem, & per eum reconciliare cuncta erga ſe, pacificatis per ſanguinem eius, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlis. Coloſ. 1. Chriſtus ſecundum diuinitatem peccatorum noſtrorum propitiator dicitur: quia nobis condonat cum Patre, cuius æqualis eſt poteſtas. Sed ſecundum eandem diuinitatem nō dicitur propitiatio pro peccatis noſtris, ſed ſecundum humanitatē. Id eſt, eſt cauſa remißionis peccatorum noſtrorū. Obtulit enim ſemetipſum pro noſtra expiatione. Et hæc eſt cauſa meritoria & inſtrumentalis, ut præclarè doctorum ſchola tradidit, inquantum homo redemptor, Dei & hominū mediator. Ad hæc facit, quod Paulus dicit 2. Corinth. 5. Deus erat in Chriſto Mundum recōcilians ſibi. Inquantum per Chriſtum hominem fecit hanc reconciliationem. Habuit certè* IESV *Chriſti humanitas ex unita ſibi diuinitate idoneitatem ſatisfaciendi pro genere humano quodammodo infinitam. Tantum uigoris & efficaciæ exhibuerunt abundantes diuitiæ Dei in eo, ut abundè meruerit, & feliciter reconciliauerit quotquot peccatū Deo fecerat inuiſos. Iuſtificamur ergo munere fauoris eius gratuiti, idq́; beneficio redemptionis, quæ cōtigit nobis per* IESVM *Chriſtum, quem Deus unicum uniuerſo orbi propoſuit propitiatorem. Quærunt aliqui, Chriſtus orat'ne uoce, an ſolùm miſeratione ſine uoce? Scio uenerabilem Bedam in hunc locum aſſeuerare, Chriſtum non orare uoce. Sed, tanti uiri pace, dicere auſim, Et miſeratione, & uoce orare, et interpellare. Ad Hebr. 7. Hic autem eò quòd maneat in æternum, ſempiternum* Propitiatio pro peccatis noſtris Et particula, pro nam. Propitiatoriū. Chriſtus propitiator. Oblatio Chriſti ſecundū humanitatem. Chriſtus redēptor. Reconciliatio hominis per Chriſtum. Humanitatis Chriſti uirtus. Chriſtus orat ne uoce pro nobis.

habet ſacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuũ poteſt accedẽtes per ipſum ad Deum, ſemper uiuens ad interpellandum pro nobis. Ad Rom. 8. Quis eſt, qui condemnet? Chriſtus IESVS, *qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiã interpellat pro nobis. Tantum abeſt, ut ille condemnet, cùm interpellet pro nobis.*

Et in hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum, &c. *Rhetorica occupatione exhortationem continuat, ſequentia ſuperioribus connectens. Digreßionem fecit ab eo loco, Et ſanguis filij eius* IESV *Chriſti, &c. obiter diſſerens de peccatorum remißione. Nunc uerò de puritate uitæ tractare ordítur, præoccupans impiorum obiectionem. Dicit enim impius in corde ſuo, Si pro omnibus ſatisfactũ eſt peccatis, tam præteritis, quàm præſentibus & futuris, impunè ergo & liberè peccabo: quia unico Chriſti ſacrificio omne peccatum eſt expiatum. Sed has blaſphemias retundit Apoſtolus, dicẽs, Certißima Chriſtiani hominis nota eſt, ſcire & cognoſcere Dominum, hoc eſt, mandata eius obſeruare. Eſt enim Chriſtum cognoſcere re ipſa Chriſtianũ eſſe. Aduerte. Eſt quædam Dei cognitio nuda, et ſola apprehenſio ſpeculatiua, quam uel ipſi dæmones habẽt, de qua Paulus Roma. 1. Cùm Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis. Eſt & altera Dei cognitio, quam uiuam dicimus fidẽ, habens inuictam & perfectam charitatem ſibi annexam. Quæ non ſecus ab inuicem ſeparantur, quàm lux, illuminatio & calor ab inuicem. Hanc qui habet cognitionẽ, notam habet Chriſtianiſmi, & pignus Spiritus in corde ſuo, obſignatus Spiritu promißionis ſancto. Locus hic eſt à cauſa. Ex hac enim cognitione ſequitur mandatorũ obſeruatio.*

Impiorũ blaſphemæ uoces.

Chriſtiani hominis ſignum.

Cognoſcere Chriſtum.

Cognitio Dei multiplex.

Mandatorum obſeruatio.

Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius nõ cuſtodit, mendax eſt, & in hoc ueritas non eſt. *Cognoſcendi uerbo explanat, quæ dixit in idem conuenire, Deum cognoſcere, & mandata Dei ſeruare. Ergo auerſio à Dei mandatis, contraria eſt Dei cognitioni. Cauendum igitur Chriſtum crebro iactare, pronuntiare ſe* CHRISTVM *cognoſcere, & interim uerbum eius negligere. Quoniam is planè mentitur, & ueritati ex diametro aduerſatur, non ſecus atq; is, qui reſpondens & uerba pronuntians, ait ſe non loqui, & uocem non emittere.*

Qui autem ſeruat uerbum eius, uerè in hoc charitas Dei perfecta eſt. *Pulchra admodum repetitione utitur non tautologiæ uitio, quæ dici ſolet diuerſorum uerborum eandem rem ſignificantium inculcatio, ſed ad maiorẽ dictorum explanationem, & uehemẽtiam. Quemadmodum, qui crebro ſe cognoſcere Deum iactat, & iuſſa eius non ſeruat, is mendax eſt: ita qui præcepta ſeruat uerè in eo eſt charitas, id eſt, amicitia, ſocietate & fœdere Deo iunctus eſt. Aut dici poteſt in hunc ſenſum, ut dicatur, Quiſquis uerbum Dei ſeruat, in eo eſt charitas Dei perfecta, id eſt, ille uerè fidelis, & perfectus eſt. Ad hunc modũ figura erit dicta hyſterologia ſiue hyſteron proteron, id eſt, ſentẽtiæ cum uerbis ordo mutatus, ſiue præpoſtera loquutio, hyſteron, id eſt, ultimum, proteron prius, ut in 2. Aeneidos, Moriamur, & in media arma ruamus. Pro, in media arma ruamus, & moriamur. Idem, Poſtquàm altos tetigit fluctus, & ad æquora uenit. Nam prius ad æquora uenit, quàm tetigit fluctus. Ita & hoc loco, Prius fidelis eſt, & fidem habet, quàm mandatorum fiat obſeruator.*

Tautologia.

Verbum Dei ſeruare.

Hyſterologia Hyſteron proteron.

In hoc ſcimus, quòd in ipſo ſumus. *Elegantißima Epanalepſi, hoc eſt, repetitione cum maiore rei explanatione utitur. Dixerat enim prius, Et in hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum. Idem nunc repetit poſt probationem, dicens, In hoc ſcimus, quòd in ipſo ſumus. Et quod paulò antè dixit, Quod cognouimus eum: nũc clarius pronuntiat, Quod in ipſo ſumus, hoc eſt, huic ſocietate, amicitia, & fœdere cõiuncti ſumus.*

Epanalepſis.

Eſſe in Deo.

Qui

Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare. *Præcedentium elucidationẽ continuat, adducens argumentum ab exemplo. Conſtat nos eſſe Chriſtianos, ſi ad ipſius Chriſti exemplum uitam noſtram inſtituerimus, & quemadmodum ille ambulauit, ambulauerimus. Dicit enim ille in Euangelio, Vos uocatis me magiſter & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Item, Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur. Item, Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis. Sequamur ergo præceptorem ſedentem ad dexteram Dei patris, & nos ſuo ſpiritu docentem, & dicentem in Euangelio, Quoniam mitis ſum & humilis corde. Hunc imitationis modum per ſuum ſpiritum in nos transfundit & immittit, quem modum humanus ſenſus neq; attingit, neq; ueri ſpeculi imaginem aſſequitur. Sunt enim huiuſmodi myſteria abſcondita à ſapientibus huius ſeculi & paruulis reuelata, ut in priore ad Corinth. Paulus abundè docet. Hanc imitationem IESV Chriſti haurire poterimus ex ſacro Euangelio, ex ſacra IESV Chriſti doctrina nobis per ſuam Eccleſiam Spiritu afflatam & directam, expreſſa tanquam ex fonte diuino, de quo qui uerè & piè biberit, fiet in eo fons aquæ uiuæ ſalientis in uitam æternam. Si ergo Chriſtianus es, age, Chriſtum magiſtrum uita & moribus, hoc eſt, fide, charitate & innocentia uitæ imitare. A maioribus ſemper audio eſſe pronuntiatum, Omnem Chriſti actionem noſtram eſſe inſtitutionem, non quod mortuum ſuſcites, aquam in uinum protinus uertas, aut quadraginta dies ieiunio & inedia ſuperes. Nam ea, quibus diuinitatem demonſtrare uoluit, ſub hanc regulam non cadunt. Sed ea, quibus uitæ puritatem & innocentiam commendauit. Fieri non poteſt ut quis mortalium ita ambulet ſicut Chriſtus ambulauit. Sed pro noſtro modulo, & iuxta uim gratiæ nobis à Deo conceſſæ. Obſerua uerbum Ambulandi, pro Conuerſandi, modò uſurpatum. Et cùm dicitur à Ioanne, Qui dicit ſe in eo manere: alluſum eſt ad uerbum CHRISTI Ioan. 14. Qui diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus.*

> Chriſtiani Chriſtum formã uitæ habent. — Ioan. 13. b — Ioan. 12. d — Ioan. 13. b — Matth. 11. d — Myſteria abſcõdita per eccleſiã reuelata. — Chriſti actio noſtra eſt inſtitutio. — Chriſti imitatio. — Ambulare pro conuerſari.

Chariſsimi, non mandatum nouum ſcribo uobis, &c. *Peruenuſta occupatione refellit obiectionem quorundam, qui Apoſtolos reddebant inuiſos, quaſi ſua prædicatione rebus nouis neglectis maiorũ traditionibus ſtuderent. Propterea Apoſtolus ait, Quòd mea hac exhortatione ad uitæ puritatem & Chriſti imitationem propono, nihil noui affero. Nempe uos ab initio audiſtis uerbum hoc, & hanc exhortationem, hoc eſt, didiciſtis & audiſtis in lege & Prophetis. Quid enim ille legiſperitus magiſtro uitæ ſe legere reſpondit? Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Et proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus præceptis uniuerſa lex pendet, & Prophetæ. Hoc ipſum eſt, quod uobis pronuntio, eò tendit tota Scriptura, nimirum ad commendandum mutuæ charitatis inter omnes ſtudium. Hoc iſtud eſt mandatum, mea exhortatio, quam audiſtis. Obijcies fortaſſe, Cùm eadem ſit doctrina, idem præceptum ante CHRISTVM natum, quod & poſt Chriſtum natum: ut quid ergo homo factus eſt? Quid nobis naſcendo contulit filius Dei ô Apoſtole?*

> Ioannis doctrina nõ eſt noua.

Iterum mandatum nouũ ſcribo uobis, quod eſt uerum in ipſo & in uobis, &c. *Ea parte (inquit) qua Chriſtus eſt exhibitus, mandatũ eſt nouum, noua nempe eſt Chriſtiana prædicatio. Quia omnia in lege & prophetis contenta, in filio Dei uera ſunt, imò & in nobis, per hũc certiora & perfectiora exhibita ſunt. Moyſes umbra & tenebræ, Chriſtus corpus, lux, & ueritas. Lex enim per Moyſem data eſt, Gratia autem & ueritas per IESVM Chriſtum. Qui ſpiritu Chriſti ducuntur, ueritatem hanc amplexantur (tantum abeſt ut hanc expectent) & præcepta diligunt, agno-*

> Chriſtiana religio uetus eſt & tamen noua. — Chriſti et Moyſi collatio. — Ioan. 1.

ſcentes IESVM *Chriſtum umbras & typos antiquaſſe, atque adeò legi ſatisfeciſſe, ut amplius lex queri non poßit, quod illi quicquam debeatur. Hunc eſſe ſenſum comprobāt uerba, quæ ſequuntur, Quoniam tenebræ tranſierunt, & lumē uerum iam lucet, hoc eſt, Maiores noſtri ſub lege & prophetis typos & umbras habuerunt: nos uerò lumen ipſum, nempe Chriſtum ipſum exhibitum. Quem amplexatus uir ille inſigni pietate ſenex Simeon dixit, Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum, Quod paraſti ante faciem omnium populorū, Lumen ad reuelationē gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël. Quidam ad hunc modum interpretantur, mandatum de dilectione uetus eſt ab Abelis tempore ad hæc uſque tempora à multis obſeruatum: At exhibitio tam feruentis dilectionis, qua quis etiā pro inimicis uitam profundit, noua eſt prædicatio, dicēte Domino Ioā. 13. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem ſicut dilexi uos. Hoc nouum mandatū probatum eſt primò in* IESV *Chriſto, qui pro nobis, cùm adhuc inimici eius eſſemus, mortuus eſt. Atque id eſt, quod hoc loco Apoſtolus ait, Quod eſt uerum in ipſo, ſcilicet Chriſto, qui hanc tantam dilectionem ſacroſancti ſui ſanguinis pretio exhibuit, atq; in eo probatum eſt hoc nouū mandatum: & in uobis ipſius imitatoribus dono & gratia eius probabitur. Eſt re uera donū Dei, pati pro Chriſto, ut autor eſt Paulus in Philip. 1. cap. Quia uobis donatum eſt pro Chriſto, nō ſolùm ut in eum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini. Audi Paulum hoc dono inſignitum audacter pronuntiantem Coloſ. 1. Adimpleo ea, quæ deſunt paßionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Hæc indicant quanto charitatis feruore æſtuauerit Paulus ad huius noui mādati exercitium. Quod & ueri imitatores* IESV *Chriſti pro uirili aſſequi ſtudeant. Magis mihi probatur prior ſenſus, propter ſequentia uerba, ut adnotatum eſt.*

Mandatum uetus & nouum.

Mandatum nouum.

Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, &c. *Eandem rem uarijs modis effert, docens Chriſtianam religionem non ſolùm ſynceritate uitæ, ſed & mutua dilectione conſtare. Accepta occaſione argumentum à luce ſumit. Dixit paulò antè Legem, typos, & umbras ceßiſſe, rem uerò adumbratam exhibitam eſſe. Hoc eſt, ipſum Chriſtum, quem lucem appellat, alludens ad id quod dicit ueritas Ioan. 8. Ego ſum lux Mundi. Qui ſequitur me non ambulat in tenebris. Qui dicit ſe in luce eſſe, hoc eſt, Chriſtum & lucem Euangelicā ſibi illuxiſſe, & fratrem ſuum odit, hoc eſt, illi non ſuccurrit, & rationē eius nō habet, etiam ſi grandia iactet & mira eloquentia Chriſtum efferat, in tenebris eſt uſque adhuc, hoc eſt, Chriſto amicitia & fœdere non eſt iunctus, imò extra Chriſtum lucem ipſam eſt. Obſerua hoc loco metaphoram lucis & tenebrarū. Quemadmodum luce intelligit Chriſti cognitionem: ita tenebris notat cæcitatem & ignorantiam. Quemadmodum, qui fratrem diligit, in luce Chriſto ambulat, nemini q; offendiculo eſt: ita qui fratrem odit, impingit, non aliter, quàm qui in tenebris ambulat. Occæcant enim animum ira, inuidia, & fratris odium, non ſecus atq; tenebræ oculos. Elegāti metaphora utitur ſignificationem deflectens à corpore ad animum. Simili allegoria uſus eſt Chriſtus Matth. 6. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totū corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt?*

Chriſtiana religio quibus cōſtat?

Eſſe in luce.

Odiū fratris.

Animus quib' occæcatur.

Scribo uobis filioli, quoniam remittuntur uobis peccata. *Fuſiore & abundantiore ſententia repetit de Chriſtiana religione, quam paucis ſuperioribus perſtrinxit, morum paræneſes, & potißima Euangelicæ doctrinæ capita cuiuslibet ætatis hominibus congrua ſcribit, ut doceat ſe non ſtudere rebus nouis, ſed repetere, quæ antiqua & diuina ſunt. Tres diſtinguit ætates, puerorum, ſeu filiorum, iuuenum & ſenum,*

Morum paræneſes unicuiq; ætati cōgruæ.

num, & unamquanq; bis ponit, tribuens quod unicuiq; congruit. Primo ergo loco filio-los ſeu pueros, qui per inſcitiam labuntur, ſalutat, ſilices, ſilici illo ſydere prounntians, quo illuceſcit illis gratia remiſsionis peccatorum, nec ſolùm ijs, qui iam cœperunt pecca-re, ſed his, qui adhuc cunabula exercent, illuceſcit lauacro regenerationis, quo filij Dei deſignantur, donanturq; tribus illis comitibus, fide, ſpe & charitate. Impoſsibile eſt enim ſine fide Deo placere, Hebr. 2. cap. Solent, quos in Chriſto genuerunt Apoſtoli, uocare filiolos: ut Paulus Galatas, Filioli mei, inquit cap. 4. quos iterum parturio donec forme-tur in uobis Chriſtus. Aut filiolos dicit in fide tenellos, & qui adhuc ſolidiore cibo ueſci nequeunt. Eiuſmodi erant, de quibus loquitur Hebr. 5. Facti eſtis, quibus lacte opus eſt, non ſolido cibo.

Puerorũ inſti-tutio.

Baptizatis tres theologicæ uir tutes infuſæ.

Filioli qui di-cuntur.

Propter nomen eius. *Propter nomen, non Ioannis, Pauli, Apollo, aut cuiuſ-libet alterius, qualiſqualis fuerit creatura illa, ne diuiſus uideatur Chriſtus, & creaturæ adſcribatur, quod ſoli Deo competit. 1. Corinth. 1. Diuiſus eſt Chriſtus? Nunquid Pau-lus crucifixus eſt pro uobis? aut in nomine Pauli Baptizati eſtis? quaſi dicat, Non. Sed propter nomen eius, id eſt, in uirtute & merito Chriſti. Act. 4. Hic eſt lapis, qui repro-batus eſt à uobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli, & non eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Obſerua. Orationes iſtæ, per nomen eius, propter nomen tuum, uel in nomine tuo, & huiuſmodi, ab Hebræis deriuarunt, atq; eundem ſenſum habent, quem noſtræ familia-res, Oro tuam maieſtatem, tuam reuerentiam, maieſtati, reuerẽtiæ, uel præſtantiæ tuæ pla ceat. Et quemadmodum Chriſtus Ioan. 17. dicit, Manifeſtaui nomen tuum, perinde eſt ac ſi diceret, Manifeſtaui te. Ita & cùm dicimus, Libera nos propter nomen tuum: ac ſi di-ceremus, Libera nos propter temetipſum. Ad hunc modum dicebant Apoſtoli Matth. 7. Non'ne in nomine tuo prophetauimus? hoc eſt, non'ne per te, tuo nomine & uirtute pro-phetauimus? Similiter in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti: id eſt, in uirtute Pa-tris & Filij & Spiritus ſancti. Dei ergo nomine in Scriptura ipſum Deum & maieſta-tem eius ac gloriam deſignari conſtat, Pſal. 8. Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum. Item, Deus in nomine tuo ſaluum me fac.*

Nomẽ pro uir-tute.

Nomine Dei i ſcriptura Deũ intelligimus.

Scribo uobis patres, quoniã cognouiſtis eum, qui ab initio eſt. *Nolo uos inſalutatos relinquere, quorũ ætas eò in Chriſtiana religione promouit, ut iam multos fidei filios procreaſſe facilè crediderim, quos uel ſola præſentia & morum inte-gritate inſtruere, & cibo cœleſti enutrire poteſtis. Datum eſt uobis ardua & ſolida fidei docere, utputa quòd* IESVS *Chriſtus eſt ab initio. id eſt, Deus eſt & coæternus Patri & Spiritui ſancto. Huius diſciplinæ tam arduæ, cuius eſtis iam idonei auditores, uelim uos memores eſſe. Cognouiſtis enim eum, id eſt,* IESVM, *qui eſt ab initio, id eſt, ab æterno cum Patre & Spiritu ſancto. Patrum nanq; eſt antiqua meminiſſe ac noſſe, illaq; minoribus explicare, dicente Scriptura, Interroga patres tuos, & annuntiabunt tibi.*

Eſſe ab initio.

Deuter. 32. Agg. 1.

Scribo uobis adoleſcentes, quoniam uiciſtis malignum. *Qui ia-ctis in fide fundamentis adoleſcunt, proficiunt, acceſsionem & incrementa fidei faciunt, adoleſcentes iure dici poſſunt. Nulli hominum ætati Satanas æquè inſidiatur, atque iuue-nili, quod ea ætas ijs abũdet, quibus uitia aluntur. Propterea maiores noſtri ætatem hanc lubricam dixerunt. Indiget ergo hæc ætas armis aduerſus Satanam. Quæ Paulus copioſè deſcripſit Epheſ. 6. cap. Adoleſcentes ergo uocat, qui ſolido ueſcentes cibo, hoc eſt, uerbo Dei, ualent robore (Ex Dei enim uerbo robur eſt iuuentutis Euangelicæ) uincuntq; ma-lignum. Hæc uirtus reſiſtendi, hæc uictoria non uiribus noſtris, ut ne quis glorietur, ſed*

Adoleſcentes.

Satanas iuue-nibus maximè inſidiatur.

Lubrica ætas.

Verbũ Dei ro-bur iuuẽtutis.

gratiæ

Mēbra corporis Chriſti. *gratiæ Dei adſcribēda eſt. Solet enim Chriſtus in ſui corporis membra uim & robur influere : huius corporis partes ſumus fide illa uiua, qua Chriſto fœdere & amicitia iungimur. Conſiderate, quia adoleſcentes eſtis, ait Auguſtinus. Pugnate ut uincatis, uincite ut coronemini, humiles eſtote, ne cadatis in pugna. Malignum, id eſt, diabolum. Græcis eſt, illum malum, nimirum Satanam, additur articulus Emphaſim indicans.* Malignus.

Scribo uobis infantes, quoniam cognouiſtis patrem. *Hæc repetita exhortatio Apoſtolum oſtendit multo & pio zelo ductum. Pueros & infantes in Chriſto, humiles Spiritu, qui quò magis ſeſe abnegant, eò altius Patrem Deum cognoſcunt, & æternitatis arcana profundius contemplantur. Quæ abſcondita ſunt à ſapientibus & prudentibus huius ſeculi, & reuelata ſunt paruulis. Patrem regenerationis, id eſt,* Filij Dei. *Deum cognouerunt. Ioan. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. Prius ſolum patrem carnalem agnoſcebant, ſed eo, qui ab initio eſt, illis illuceſcente, ut ex Deo nati, Patrem cœleſtem adorant. Facit enim Pater ille cœleſtis per omnia, quod ſolent parentes adamatis præſtare liberis. Producit enim, fouet, nutrit, conſeruat, protegit, condonat, regit & ſanat. Pſal. 103. Sicut miſeretur pater filiorum, ita miſeretur Dominus timentibus ſe.* Paternus animus erga filios

Scribo uobis patres, quoniā cognouiſtis eum, qui ab initio eſt. *Vt agnoſcamus quàm magnum, inæſtimabile & nobile ſit donum diuinæ cognitionis, ſecundò ob oculos ponit cognitionem hanc, quam nullis uerbis ſatis commēdare poſſumus. Fortaſſe offendi uos (ait Apoſtolus) quòd paulò ante humili quodam nomine hunc nuncupauerim, nempe patrem. At non terrenus pater, ſed cœleſtis, & quem ab initio cognouiſtis, hoc eſt, æternam ſubſtantiam, uitam & lucem. Græcis eſt, Scripſi: non, Scribo.*

Scribo uobis iuuenes, quoniam fortes eſtis, &c. *Secundò conuertit ſermonē ad adoleſcentes, quibus prius ſcripſit ſolùm illos uiciſſe illum malignū & Satanam. Sed non explicuerat, quod hoc loco addit, nempe uictoriæ neruum & uim, quæ eſt fortitudo, hoc eſt, conſtantia Chriſtiana, quam maximè in nobis uerbum Dei parit, fouet, corroborat, & conſeruat: quæ maximè commendata fuit in Patriarchæ Ioſeph ſingulari continentia, Geneſ. 39. Hoc uerbum Dei internum eſt, & afflatus Spiritus ſancti, fides, timor Dei & eius religio. Verbo præteriti Viciſtis, pro futuro Vincetis, eſt uſus, figura Enallage, quæ immutatio eſt. Qua Enallage pulchrè uſus eſt Lucullus Imperator, qui antè quàm aduerſus Mithridatis & Tigranis copias pugnare cœpiſſet, clamauit, Vicimus milites. Nondum uicerat, qui nondum pugnare cœperat. Sed uidebatur uiciſſe, qui uincēdi occaſionem nactus erat. Ita & hoc loco Apoſtolus iuuenes uiciſſe dicit, qui uincendi rationem habent, nempe Chriſtum carnis & maligni uictorem. At id eſt, quod dicit, Et uerbum Dei manet in uobis. Iſta eſt fortitudo ueſtra, hoc robur ueſtrum, quo robuſti & fortes non ſolùm reſiſtitis, ſed & uincitis.* Victoriæ neruus in conflictu ſpiritali. Cōſtātia Chriſtiana. Verbi Dei uis. Enallage. Lucullus. Verbū Dei in nobis manere.

Nolite diligere Mundum neque ea, quæ in Mundo ſunt. *Digreſſione uſus docuit doctrinam hanc & religionem Chriſtianam de fide & mutua dilectione tractantem, non eſſe nouam, ſed uetuſtam & ſacroſanctam: nunc redit ad inſtitutum, & puritatem uitæ commendat, retegens quibus labefactari poteſt. Prima fronte oſtendit Mundum, id eſt, homines impios, & ea, quæ ſunt ipſius Mundi ad impietatē allicientia, cuiuſmodi ſunt concupiſcentiæ, fugienda eſſe, nulloq; fœdere & amicitia nos debere illis coniungi. Quî fieri poteſt, duo ex diametro contraria in idem coaleſcant? Aduerſantur & pugnant inuicem amor Dei & amor Mundi. Dei amor purus eſt, ſpiritalis &* Mundus ꝑ hominibus et impietate.

lis & uiuificans.Amor Mundi impurus,carnalis,mortem inferens: Qui ergo fieri poteſt ut qui Deum amat,ſimul & Mundum diligat?

Si quis diligit Mundum,non eſt charitas Patris in eo. *Ne puritati uitæ ſtudeamus, pro uirili mundialis amor obſtat, & qua fieri poteſt uia, ab amore Dei nos reuocat. Ergo Patris noſtri (quem ab initio eſſe cognouimus) amor natura ipſa carni & Mundo aduerſatur. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Non ergo patri Deo charus eſt, qui diligit Mundum, & ea quæ in eo ſunt, cuiuſmodi ſunt concupiſcentiæ.*

Mundialis amor Deo aduerſatur.
Galat.5.d

Quoniã omne quod eſt in Mundo,cõcupiſcẽtia carnis eſt, &c. *Apertius probat quod dixerat, in eo non eſſe Patris charitatem & uitæ puritatem, qui Mundum diligeret. Omnia quæ ex Mundo ſunt impura ſunt. nihil ergo commune habet Mundus cum Deo,qui purus & ſanctus eſt. Studium Mundi fœdum & abominabile eſt. Quod docet ex tribus, quibus ſummatim omnem uitiorum colluuiem, eandem'que ex Mundo eſſe colligit. Quicquid uitij eſt in Mundo, hoc eſt, inter ſeculi amatores, Aut eſt concupiſcentia carnis,ut fœda carnis cupiditas, & carnalia deſideria. Aut concupiſcentia oculorum, qua omnia flagitia, quæ externis ſenſibus, uiſu, auditu, tactu, guſtu, & olfactu concipiuntur & fiunt, intelligit. Hoc eſt, ſumma habendi cupiditas inſatiabilis & inexpugnabilis. Eccleſiaſtæ 4. Non ſatiantur oculi auari diuitijs. Eccleſiaſtici 14. Inſatiabilis oculus cupidi. Aut ſuperbia uitæ,id eſt, faſtus & ambitio, quæ eſt uanorum honorum,ut regnandi,dominandi in Mundo uaniſsima cupido. Quicquid reuera animalis homo agit, Aut propter fœdas carnis cupiditates, aut propter inexplebiles diuitias, aut propter ambitionem uanam agit. Ergo non eſt in eo Dei charitas, qui Mundum amat. His tribus inſultibus nemo neſcit Adam tentatum & uictum. Primò, appetitu cibi prohibiti. Secundò concupiſcentia oculorum, deſiderio ſciendi bonum & malum. Tertiò, ſuperbia uitæ. Huic enim dictum eſt à Serpente, Eritis ſicut dij. Chriſtum uerò tentatum à Satana, ſed uictorem. Primò,cibo. Dic (ait Satanas) ut lapides iſti panes fiant. Secundò,concupiſcentia oculorum, hoc eſt, curioſitate uidendi ſi è pinna demiſſus ab angelis ſuſciperetur. Cùm dictum eſt, Mitte te deorſum. Tertiò, inani iactantia, Cùm Satan illi oſtendit omnia regna Mundi,uolens adorari. At hæc non erant ex Deo. Propter quæ confuſus abijt Satanas, Chriſto manente uictore. In quo uictoria noſtra eſt, ſi ſyncera & uiua fide huic perpetuò adhæſerimus.*

Mundi impuritas.
Studium mundi fœdum.
Concupiſcentia carnis.
Concupiſcentia oculorum.
Superbia uitæ.
Animalis hominis ſcopus.
Adæ tentatio triplex.
Chriſtus tentatus ſed uictor
Victoria noſtra in Chriſto.

Mundus tranſibit & concupiſcentia eius. *Dehortatur à carnalibus deſyderijs,uitæ puritatem ſuadens argumento ab utili & inutili ſumpto. Mundus,inquit, tranſibit & concupiſcentia eius. Inutile eſt Mundo inhærere, qui nihil uſpiam in orbe uel firmum uel ſatis tutum habet,ut docet Eccleſiaſtes, Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Mundus,id eſt, homines mundani & animales tranſibunt & morientur, quorum uita eſt uelut bulla aut uapor, autore Iacobo 4. cap. Quæ eſt enim uita ueſtra? Vapor eſt ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Aut Mundus tranſibit, cùm in die iudicij per ignem in meliorem mutabitur figuram, ut ſit cœlum nouum & terra noua. Tranſibit & concupiſcentia eius. Quia tempus patrandæ luxuriæ, uel committendi peccati ultrà non erit. In illa enim die peribunt omnes cogitationes eorum. Si ergo Mundum ſecutus fueris, cum Mundo & tranſibis & peribis. Vide quàm inutile & damnoſum ſit ſequi Mundum. Quis neſciat toties iam maxima eſſe mutata, imò funditus euerſa eſſe feliciſsimarum gentium regna? Summos uiros è ſummis magiſtratibus deturbatos? Opulentiſsimos ad extremam redactos eſſe pauperiem? Eſt ergo uanum*

Mundo nihil infirmius.
Vitæ humanæ breuitas.
Mundi uanitas.

Mundo adhærere. Quare Apoſtolus his ſubijcit quod contrarium eſt, nempe

Voluntatem Dei facere.

Qui autem facit uoluntatem Dei, manet in æternum. *Voluntatem Dei faciunt, qui uiua fide Chriſto adhærent, & qui uitam ſuam ad exemplar Chriſti quàm proximè componunt. Hi non tranſibunt, ſed permanent cum Chriſto perpetui.*

Fidelium ornatus.

Hi peccato & Mundo moriuntur, uiuunt autem Deo. Hi in luce ambulant, relictis tenebris. 1. ad Theſſal. 4. Hæc eſt enim uoluntas Dei, ſanctificatio ueſtra. In his nullus fœtor mũdialis, ſed odor ſuauiſsimus ex thure ſpiritus, oratiõe ſancta, & caſto corde corã Deo.

Filioli, nouiſsima hora eſt. *Vt deterrere à falſa doctrina poßit, digreßione quadam, & ea quidem breuiſsima, utitur, cohortans ad multam uigiliam & ad conſtantem perſeuerantiam in religione Chriſtiana. Atque quemadmodum patres filiorum ſtudioſißimi quoddam imminens periculum ſuis oſtentare ſolent, ſi mandatorum fuerint negligentes: ita & Apoſtolus ad hunc modum, quos in Chriſto genuit, quodam terrore auocat, ut à falſa doctrina caueant, dicens, Nouißima hora eſt. Id eſt, inſtat dies ille iudicij, dies ille horribilis. Quaſi dicat, Mementote obſecro uos omnes ante tribunal IESV Chriſti ſiſtendos eſſe, illius'que uoce uel damnandos uel abſoluendos, qui omnia nouit, etiam cogitatus ueſtros. Quare nobis diligenter uigilandum eſt. Simili eſt uſus loquutione Paulus Roma. 13. Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Aut nouißimam horam uocat tempus præſens, uices gerens illius nouißimi temporis, quo inſignis ille religionis Chriſtianæ hoſtis, ſeditiones & tyrannidem ſupremam in Euangelium IESV Chriſti exercebit. qui iam his temporibus, ut præclare Paulus 2. ad Theſſal. 2. myſterium operatur iniquitatis. Quo fit ut nouißimam horam dixerit hoc tempus Ioannes, quo diſcipuli illius magni Antichriſti legatione funguntur, impietatem in Euangelium exercentes.*

Mali uitandi ſuaſio.

Nouiſsima hora.

Antichriſti tyrannis.

Prophetiæ certitudo.

Et ſicut audiuiſtis, &c. *Verbo præſentis temporis utitur propter prophetiæ certitudinem. Tanta eſt enim Prophetiæ uirtus & certitudo, ut Prophetæ quod futurum eſt uerbo præſenti explicent. Hic tropus frequens eſt in Dauide & alijs. Nota & ſignum illius magni & extremi iudicij eſt aduentus illius inſignis hoſtis, qui beſtia magna, filius perditionis, homo peccati, Idolum à Daniele 11. Paulo 2. ad Theſſa. 2. & alijs Prophetis dicitur. Illius regnum maximè abominãdum, quo uirtus, gloria & maieſtas Chriſti ſupra modum blaſphemabitur, contemnetur, & propemodum abolebitur.*

Iudicij extremi nota.

Antichriſti nomina.

Nunc Antichriſti multi facti ſunt: unde ſcimus, quia nouiſsima hora eſt. *Tametſi Antichriſtus ille inſignis furcifer nondum uenit, tamen præambulones eius uenerunt. Per Antichriſtos omnes Dei hoſtes & Euangelicæ doctrinæ aduerſarios, ueritatis obſcuratores: tenebriones & impoſtores intelligit. Si rogaueris quos hoc loco intellexerit Apoſtolus Antichriſtos, facilè agnoſces ſi Chronica & primæ Eccleſiæ hiſtoriographos Tertullianũ, Irenæum, & Euſebium cõſulas. Deprehẽdes enim Simonem magum & Menandrum à ſectatoribus ſuis loco Dei adoratos, Saturninum, Baſilidem, Carpocratem, Cerinthum & Hebionem, Chriſti uel diuinitatem uel humanitatem negantes, Ioannis temporibus floruiſſe. Vnde ex his pulchrè Ioannes colligit, Quia nouißima hora eſt.*

Antichriſti præambulones.

Antichriſtorum nomina.

Antichriſti & hæreſiarchæ tẽpore Ioannis.

Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis. *Ex circunſtantia quadam indicat qui fuerunt illi, dicens, Ex nobis prodierunt. Occupat. Diceret aliquis: Si Chriſtiani fuerunt, & ſacro loti ſunt baptiſmate, Quare nos ab illorum doctrina abſterres? Reſpondet, Ex nobis prodierunt. Quaſi dicat, Verſati in caſtris Chriſti baptizati ſunt, ſed transfugæ facti ſunt, & à fide & uera religione deſciuerunt, à Chriſto ad Antichriſtum defecerunt. Solo nomine & titulo Chriſtianorum numero recenſiti ſunt,*

Transfugæ heretici.

ſed

ſed nunquam uerè crediderunt. Nam *nunc produnt quales fuerunt:cùm à paſtoris uoce nunc abhorreant.Ex nobis quidem exierunt, hoc eſt,ſunt à patribus progeniti. Aſiani ſunt generis noſtri:Sed non ſunt è nobis. Id eſt, non ducuntur eodem animo & affectu quo ducimur.Secundum carnem ſunt fratres,ſed nō ſecundum religionem & pietatem. Hæc eadem ſunt quæ pulchrè obijcit Paulus Iſraëliticis profitentibus ſe Abrahæ filios, Roma.9.Non enim omnes qui ex circunciſione ſunt Iſraël,hi ſunt Iſraëlitæ:neq; qui ſemen ſunt Abrahæ,omnes filij.* Fratres ſecundum carnem.

Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum. *Ab ipſius religionis Chriſtianæ natura docet hæreticos non eſſe recenſendos inter ueros Chriſtianos.Nam ſi in albo & numero Chriſtianorum fuiſſent poſt agnitam ueritatem, neq; illam oppugnaſſent,neq; euertere conati fuiſſent,ſed exemplo Petri in ſuſcepta ſemel profeßione perſtitiſſent.Ioann.6. Dixit ergo* IESVS *ad duodecim, Nunquid & uos uultis abire? Reſpondit ergo ei Simon Petrus,Domine,ad quem ibimus? Verba uitæ æternæ habes.Et nos credimus & cognouimus,quia tu es Chriſtus filius Dei. De his qui poſt agnitam ueritatem eandem oppugnant, amplè ſcripſimus in capite ſexto, ad Hebræos.* Permanendum in euangelio.

Sed ut manifeſti ſint quoniam non ſunt omnes ex nobis. *Poſt cribratum triticum neceſſe eſt ut uentiletur palea. Deo permittente cùm aduenіunt tentationes, occaſione quadam uentorum expelluntur foras ueritatis oppugnatores: apparent enim paleæ, & non grana,quæ probantur & adſeruantur. Huic ſimile eſt quod ſcribit Paulus 1.Corinth. 2. Nam oportet & hæreſes eſſe,ut qui probati ſunt, manifeſti fiant in uobis. Idem diligentißimè tractauit Paulus ſecundæ ad Timotheum ſecundo. Similiter & Tertullianus in præclaro illo ſuo opuſculo de proſcriptionibus hæreticorum.* Hæreticorum à fidelibus expulſio.

Sed uos unctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia. *Timendum fortaſſe erat, audito tanto periculo & malo quàm maximo ab hæreticis imminente, ne animos deſponderent.Quare hos conſolatur,annuntians neq; doctorem abeſſe qui ueritatem doceat,neq; conſolatorem longè abiiſſe, qui in aduerſis tutetur & ſolatio ſit, ſi religioni Chriſtianæ,& doctrinæ ipſius ſpiritus ſancti indiuulsè adhæſerint, qui omnia, quæ ad ſalutem faciunt,pandit & manifeſtat. Charitas enim diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis,Roma.5. Ioan. 14. Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiſcum in æternum, ſpiritum ueritatis, quem Mundus non poteſt accipere,quia non uidet eum,nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum:quia apud uos manebit,& in uobis erit. Et paulò pòſt ait, Paracletus autem ſpiritus ſanctus,quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia quæcunq; dixero uobis.Propterea ait,Et noſtis omnia.Quod dictum putauerim per ſynecdochen. Nam fideles quæ ſcitu ſunt neceſſaria ad ſalutem conſequendam intelligunt. Multa ſunt,quæ ignoraſſe profuerit.Audi ſapientem Eccleſiaſti.3. Altiora te ne quæſieris.&,Noli altum ſapere,ſed time. Idem copioſißimè tractat Paulus Roma. 2. & 1. Corinth. 2. cap. Vnctio ſpiritalis eſt, ait Auguſtinus, cuius ſacramentum eſt in unctione uiſibili.* Doctor fidelibus præſentiſſimus. Noſſe omnia. Vnctio ſpiritalis.

Non ſcripſi uobis quaſi ignorantibus ueritatem,&c. *Præoccupat. Dicetis fortaſſe,Si omnia nouimus,& didicimus ab unctione: Quid hac tua inſtitutione indigemus?Reſpondit,Intelligo uos ſcripturas didiciſſe, & rerum diuinarum non eſſe imperitos. Sed hac mea exhortatione & inſtitutione uolui uos excitare, ut frequenti* Meditatio ſacrarum literarū utiliſsima.

rerum diuinarum meditatione, in religione Chriſtiana promoueatis. Dicit enim Propheta Prouerbiorum primo, *Audiens ſapiens ſapientior erit.*

Mendaces extra caulas Chriſti ſunt.

Et quoniã omne mendaciũ,&c. *In uoce mẽdacij et ueritatis res pro perſonis accipit. Omne mendaciũ, id eſt, Viri mendaces non ſunt ex ueritate, id eſt, de conſortio uerę fideliũ. Hic Tropus metonymia eſt. Probat hoc loco Apoſtolus elegãti ſyllogiſmo à repugnãtibus ſumpto, Hæreticos, etiã quãlibet magna iactantes, non eſſe de cœtu Chriſtianorũ. Qui mendax eſt (inquit) ex ueritate non eſt. Sed qui negat* IESVM *eſſe Chriſtum, ille mendax eſt. Ergo quiſquis negat* IESVM *eſſe Chriſtũ, ex ueritate non eſt. Dicuntur negare* IESVM *eſſe Chriſtũ, qui in eo omnẽ noſtræ redẽptionis & ſalutis cauſam non quærunt. Similiter qui eius aut diuinitatem aut humanitatem negant.*

Quid negare Ieſum eſſe Chriſtum.

Hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrẽ & Filiũ. Omnis qui,&c. *Amplificatiõe nũc aperit quos intellexerit Antichriſtos. Antichriſtus, dictio eſt cõpoſita ex ἀντὶ particula aduerſatiua & χριστός. Qui ergo uel humanitati uel diuinitati Chriſti aduerſantur, hi Antichriſti ſunt. Pater & Filius unũ ſunt. Ego et Pater (ait ille) unũ ſumus. Qui ergo negauerit Filiũ, neceſſe eſt & Patrẽ neget. Pater & Filius relatiuè dicũtur. Sunt ergo ſimul natura. Vna eſt Patris & filij uolũtas, una potẽtia & facultas. Nã ſicut Pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & Filius quos uult uiuificat. Ioã. 5. Idẽ honor. Qui nõ honorificat Filiũ, nõ honorificat Patrẽ qui miſit illũ. Qui negat* IESVM *eſſe Chriſtũ, negat Patrẽ, qui de* IESV *teſtatus eſt Matth. 17. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui, ipſum audite. Negat & Filiũ, qui Patrẽ negat. Ille enim Ioã. 17. de Patre & ſeipſo ait, Hæc eſt autẽ uita æterna, ut cognoſcant te ſolũ Deum, & quẽ miſiſti* IESVM *Chriſtũ. Optimo ergo iure fit, ut qui negauerit Filiũ, Patrẽ perdat. Et qui cõfeſſus fuerit Filium, Patrem habeat. Hæc docentur à Chriſto Matth. 10.*

Antichriſtus quis dicitur. Patris & filij æqualitas & unitas.

Voluntas una patris & filij. Honor unus patris & filij.

Vos quod audiſtis ab initio,&c. *Poſt enarrationem & demonſtrationẽ Antichriſti, concluſionem ſubdit, qua hortatur ut neglectis nugis & Antichriſtorum nænijs, in uera & pia religione perſiſtant: quam ab Apoſtolicis & propheticis ſcriptis didicerunt. Omnium Hæreſum antidotum eſt uerbum Dei, quod in animo ſeruatum fructum producit centeſimũ. Internum enim habet fidelis hoſpitem & doctorem, cum qui 1. Corinth. 3. ſolus incrementũ dat Ioan. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos nõ ſeruat. Filium Patri prænominauit, nõ quòd maior Patre ſit: Sed id factum putato, ne Arriani aut huiuſmodi ex hoc ſibi anſam inſaniendi ſumerent, dicentes, Quòd Pater maior ſit filio. Quare modò Patrem modò Filium prænominare ſacra ſcriptura ſolet. Aut quia Chriſtus filius dixit, Nemo uenit ad Patrem niſi per Filium. Nullus diuinæ celſitudinis gloriam uidebit, niſi qui per ſacramenta humanitatis, quam filius ſuſcepit, renatus eſt. Obſerua. In patre & filio permanere ſiue eſſe, eſt uitæ æternæ conſortem eſſe.*

Hæreſum antidotum eſt uerbum Dei. Verbum Dei uirtus.

Pater filio prænominatur, Interdum filius patri.

Permanere in patre & filio.

Et hæc eſt repromiſsio, quam ipſe pollicitus eſt nobis Vitam æternam. *Vtilitatem & fructum ex ſeruata uitæ puritate demonſtrat, eleganti Tropo uſus, Promiſit promiſsionem, hoc eſt, promiſit Vitam æternam, quam promiſit his qui perſtiterint in religione Chriſtiana. At quia his explicatur donum, intelligimus Spiritum ſanctum. Quo fit ut perſuaſionis Chriſtianæ obſeruator maneat in Patre, Filio & Spiritu ſancto. Hanc promiſsionem promiſit ipſe filius, qui eſt ipſa ueritas, Ioannis ſexto, Hæc eſt Voluntas patris, qui miſit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat Vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die.*

Promittere promiſsionẽ.

Chriſtus uerus in patre & filio eſt.

Et rurſus, Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum.

Hæc ſcripſi uobis de his qui ſeducunt uos. *Repetitione frequenti utitur, ut quod in auditorum animos inducere nititur, melius & tenacius imprimat. Nõ ob aliam cauſam ſcripſi uobis, quòd in luce ambuletis, ut quod ab initio audiuiſtis, in uobis maneat, quàm ut à ſeductoribus, & nouis Antichriſtorum inuentis uos abſtrahã, & uitæ puritatem cognoſcentes eandem amplexemini per* IESVM *Chriſtum, quem ab initio eſſe annuntiaui uobis. His reuera facilè cognoſcetis qui à nobis exierunt, & ex nobis non ſunt.*

Et uos unctionem quam accepiſtis ab eo maneat in uobis. *Occulta antitheſi dehortatur à lucifugis & impoſtoribus, non à ſpiritali diſciplina & ipſius ſpiritus illuminatione, quam ut ſequantur & monet & hortatur. Quia cùm in filijs Dei unctio & ipſe ſpiritus ſoleat manere, reliquum eſt ueri filij dent operã, ut ſemper maneat ſpiritus ille, qui ut perpetuus eſt ueritatis doctor, ita eius doctrina perpetuò durat. Figura uſus eſt Alleotheta, quæ eſt accidentium contra artem poſitio. mutatione enim caſus dixit, Vnctionem quam accepiſtis ab eo, maneat in uobis. Ad hunc modum uſus eſt Vergilius, Vrbem quam ſtatuo ueſtra eſt.*

Vnctio ĩ Chriſtianis.

Alleotheta.

Et non neceſſe habetis ut aliquis doceat uos. Sed ſicut, &c. *Particulam &, putauerim illatiuè accipiendam pro Vnde, aut Ergo. Ac ſi diceret, Vos ſpiritum ſanctum unicum ueritatis doctorem habetis: ergo non eſt neceſſe alienos habeatis præceptores. Sed unctioni & ſpiritui obedientibus hoc unũ uelim eſſe perſuaſum, Quòd uera & infallibilia ſunt quæcunq; ille ſpiritus tradiderit. Atq; id eſt quod ſubdit, Et uerum eſt, & non eſt mendacium. Ac ſi diceret, Spiritus ille uerax eſt & infallibilis, quem Chriſtus dicit nobis uera & infallibilia traditurum, qui etiam ſemper nobiſcum ſit permanſurus, ut non putetis hunc abeſſe ab his qui Chriſto fide adhærent, & ab eodẽ toti pendent. Vnctionem externam in multis ſacramẽtis accipimus, ut indicem unctionis internæ, quæ eſt donum ſpiritus ſancti, ſine quo nihil eorũ, quæ cœleſtia ſunt, percipimus. Animalis enim homo neſcit quæ ſunt ſpiritus. 1. Corinth. 2. Obſeruandum, Si quis in fide uacillet, probatos præceptores & doctores, ſi adſunt, conſulat. Hos enim in Epheſ. 4. cap. Paulus eò conſtitutos eſſe docet qui ſuam operam darent ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij in ædificationem corporis Chriſti. Quòd ſi abfuerint, Dominus non relinquet clamantem ad ſe. Propè enim eſt Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate, Pſal. 144. De his adnotaui 2. Conciliatione in 8. cap. ad Hebræos.*

Et particula ꝑ unde, ergo.

Spiritus uerax & infallibilis.

Et ſicut docuit uos, manete in eo. *Repetitionibus gaudet Apoſtolus, ut tenacius inculcet, & tanquam nomina noſtra & digitos noſtros memoria teneamus, quod hîc concludit: maneamus in religione Chriſtiana, & puritate uitæ, relictis doctrinarum nouatoribus & Antichriſtis.*

Repetitionis uis.

Et nunc filioli manete in eo: ut cùm apparuerit, habeamus fiduciam, &c. *Argumẽto à iudicij extremi horrore, metu & pœnis ſumpto, hortatur ut perſeuerent in puritate uitæ. Eſt enim idem, in Chriſto manere, & ambulare innocentiſſimè. Adluſit hoc loco Apoſtolus his quæ præceptor Chriſtus Marci 8. dictabat. Qui enim me cõfeſſus fuerit, & uerba mea in generatione iſta adultera & peccatrice, & filius hominis confitebitur eũ cũ uenerit in gloria patris ſui cũ angelis ſanctis. Habere fiduciam dicimus, hoc eſt, ſpem & liberam confidentiã, hoc eſt, nõ attoniti, nõ pudefacti,*

Manere ĩ Chriſto & purè uiuere idem eſt.

Fiduciam habere.

ſeu pudore affecti, ſpe inuicta & uiua cum tremore illo (ut dici ſolet) filiali ductamur ad eum, quem cùm uenientem uidebimus, nullo afficiemur pudore, non confundemur, ſed iuxta eius promiſſum ab eodem læti glorioſè & feliciter excipiemur.

Si ſcitis quoniam iuſtus eſt, ſcitote quoniam, &c. *Arguere uidetur Apoſtolus eos, qui cùm magna & admiratione digna de Dei iuſtitia commentarentur, tamen ſceleſtiſsimam & impuriſsimam uiuebant uitam. Propterea perſeuerat hortari ad uitæ puritatem argumento ſumpto à natura rei. Quaſi dicat, hoc inditum eſt à natura ut filij parentum naturam referant: ergo, id eſt, quia iuſtus eſt, & hoc ſcitis, neceſſe eſt ex Deo renatum, hoc eſt, fidelem, eſſe iuſtum.*

CONCILIATIO.

IOANNES *pugnantiam dicit cùm docet & hanc Aſianis dictat epiſtolam, ait, Non neceſſe habetis ut quis uos doceat, unctio enim docebit uos. Reſpondeo, Apoſtolus innuit ſpiritum ſanctum ſic nobis adeſſe, ut rogantibus non ſit defuturus. In his magnum uidetur ſeruandum eſſe ſacramentum. Nam ſonus uerborum noſtrorum aures & earum meringam attingit & percutit: ſed magiſter ſpiritalis eſt intus. Voce & uocis ſtrepitu admonemus: Si non ſit intus qui doceat, inanis eſt uox noſtra, & indocti redeunt auditores. Si audieritis agricolam Paulum 1. Corinth. 3. planè audietis & diſcernetis externum ab interno, præceptorem. Ego plantaui (ait) Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Neq; qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Interior ergo magiſter eſt qui docet, Chriſtus docet, inſpiratio ipſius docet. Magiſteria externa ſunt adiutoria quædam, & admonitiones. Cathedram in cœlo habet, qui corda & inflammat, & docet. Propterea internus magiſter dicit Matth. 23. Nec uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter, unus eſt, Chriſtus.*

Magiſter internus. Magiſteria externa.

DICTIO.

ADVOCATVS, *ab aduoco, qui alteri adeſt in cauſa, hoc loco Græcis eſt Paracletus, id eſt, patronus, cõſolator. Inter patronum & aduocatum diſcrimẽ facit Valla. Vide ſi iuuat. Aduocare Hebræi utuntur aliquando pro conſulere, iuuare & defendere, quemadmodum & Latini. Iſaiæ 59. Non eſt qui aduocet iuſtitiam.*

Aduocatus. Paracletus.

MALIGNVS, *qui difficultatem ſui oſtendit, hoc eſt, qui aſper, difficilis, inuidus, auarus eſt.*

Malignus.

ANTICHRISTVS *Latinè contra Chriſtum & contrarius* CHRISTO *filius perditionis.*

Antichriſtus.

VSVS *huius dictionis Mũdus, peculiaris eſt apud beatũ Ioannẽ pro infidelibus, ut, Mũdus me odit. Itẽ, Nõ rogo ꝓ Mũdo. et Dominus ad diſcipulos, Ego elegi uos de Mũdo. Et, Mũdus me odio habet. de reprobis diſſerẽs. Secus eſt quod Ioãnes dicit 6. cap. Sic Deus dilexit Mundũ ut filiũ ſuũ unigenitũ daret. Itẽ, Et dat uitã Mũdo, id eſt, omnibus electis ubiubi gentiũ agant: propterea prædicatur ſaluator Mũdi, id eſt, Eccleſiæ catholicæ. Hoc in capite Ioãnes accipit pro rerũ terrenarũ ambitione, dicens, Nolite diligere Mundũ, &c. Hunc Mundũ dicebat in ſe crucifixũ Paulus ad Galat. ultimo, Per quẽ mihi Mũdus crucifixus eſt, & ego Mũdo, hoc eſt, gloriã, opes, delicias, & huiuſmodi, quæ ad Mundũ ſpectãt, propter Chriſtũ ut ſtercora duxi, & nihili feci. Cõſueuerũt ſacræ literæ iniqua opera, & qui hæc operãtur, Mundũ dicere, ut illud, Nõ eſtis de hoc Mũdo, id eſt, ex ordine eorũ qui mũdana pertractãt. Mũdi ſpiritus dicitur humana ſapiẽtia. 1. Corinth. 2. cap. Nos autẽ nõ ſpiritũ huius Mundi accepimus, ſed ſpiritũ qui ex Deo eſt.*

Mũdus uarijs modis uſurpatur.

Hora. HORA *pro tẽpore ipſo accipitur. Hora eſt nos iam de ſomno ſurgere, Roma. 13.*

reſpicit enim, Ecce nũc tempus acceptabile. Aliquando pro ultima ætate ſeculi, uel nouiſſimus diebus, ut hoc loco, Nouißima hora eſt. Iuxta illud Pauli 1. Corinth. 10. In quos fines ſeculorum deuenerũt. Quò fit ut plenitudo temporis à Prophetis ſimiliter & tẽpus regni Chriſti ſignificetur per nouißimos dies, Iſa. 2. & Matth. 4. Sancti olim in tãto timore uixerunt, quaſi ipſo die ducendi eſſent ad iudicẽ, & omnẽ diẽ pro nouißimo habuerunt, ſequuti conſilium ſapientis, Recordare nouißima, & in æternum non peccabis. Nouiſsimus dies.

TROPO *ſcripturæ* Vngere *ſignificat in regem conſtituere.* Vngendi *uoce* Hebræi *omnem cultum ciuiliorem & humaniorem intelligunt, ut 2. Regum 12. Surrexit Dauid, & unctus & lotus eſt. Luc. 9. Vnxit oleo caput. Vnctos etiam ſanctos ſacerdotes & reges frequens appellat ſcriptura. Vnctio ſpiritum ſanctum ſignificat, ſimiliter & operationem & donum eius.* Vngere. Vnctionis uox

IESVS *Hebraicè,* Σωτὴρ *Græce, Saluator uerò Latinè dicitur, eò quòd cũctis gentibus in ſalutem miſſus eſt. Meßias Hebraicè appellatur, quia totius prophetiæ ſacerdotalis & regiæ eminentia diuinitus inſignitus eſt. Nam meßias dicitur unctus Latinè, uel Chriſtus Græce. Chriſtus uel Pontificale uel regium nomen eſt. Nam prius & pontifices unguento chriſmatis conſecrabantur & reges, ſed illi uelut mortales & corruptibiles ungebantur. Hic uerò ſancto ſpiritu perunctus, & ſupra omnes electos. Hanc unctionem præſignauit Iſai. 6. cap. dicens, Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me. Si delectat legito beatum Cyprianum, in explanatione ſymboli Apoſtolici. Vocatur uerbum, quia ſemper in Patre & de Patre, & nihil ſine eo Pater iußit & fecit. Virtus, quia proprie de Deo eſt, & omnis poteſtas Patris in ipſo conſiſtit. Sapientia, quia non aliunde quàm à Patre ueniẽs credẽtibus arcana cœleſtia reſerauit. Dextera, quia per eum omnia opera diuina perfecta & abſoluta ſunt. Brachiũ, quia in ipſo non modò omnis uirtus, ſed etiam omnia continentur. Sunt & alia huiuſmodi nomina quæ ſuis locis explicantur.* Ieſus. Meſsias. Chriſtus. Ieſus cur uerbum. Ieſus cur uirtus. Ieſus cur ſapiẽtia. Ieſus cur dextera. Ieſus cur brachium.

Qui ex Deo eſt, filius Dei nominatur, & eſt, CAP. III

VIdete qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur & ſimus. Propter hoc, Mundus non nouit nos: quia non nouit eum. Chariſsimi, nunc filij Dei ſumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. Et omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum eſt iniquitas. Et ſcitis quia ille apparuit ut peccata noſtra tolleret: & peccatum in eo non eſt. Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, nõ uidit eum, nec cognouit eum. Filioli, nemo uos ſeducat. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. Qui facit peccatum, ex diabolo eſt: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei,

Charitas Dei. Spes. Sanctificatio. Iſa. 53. c 1. Petri 2. d Ioan. 13. d

Sanctificat] purificat ſe, id eſt, dat operã ſanctimoniæ iuxta præceptũ Leuitici, Sãcti eſtote, quoniã, &c.

ut diſſ

ut diſſoluat opera diaboli. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. In hoc manifeſti ſunt filij Dei, et filij diaboli. Omnis qui non eſt iuſtus, non eſt ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum, quoniam hæc eſt annuntiatio, quam audiſtis ab initio, Vt diligatis alterutrum. Nō ſicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius, maligna erant, fratris autem eius, iuſta. Nolite mirari fratres, ſi odit uos Mundus. Nos ſcimus quoniam tranſlati ſumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit: manet in morte. omnis qui odit fratrem ſuum: homicida eſt. Et ſcitis quoniam omnis homicida non habet uitam æternam in ſe manentem. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniā ille animam ſuam pro nobis poſuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit ſubſtantiam huius Mundi, & uiderit fratrem ſuum neceſsitatem habere, & clauſerit uiſcera ſua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus uerbo neque lingua, ſed opere & ueritate. In hoc cognoſcimus quòd ex ueritate ſumus: & in conſpectu eius ſuadebimus corda noſtra. Quoniam ſi reprehenderit nos cor noſtrum: maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia. Chariſsimi, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos: fiduciam habemus ad Deum. & quicquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita coram eo facimus. Et hoc eſt mandatum eius, Vt credamus in nomine filij eius IESV Chriſti: & diligamus alterutrum, ſicut dedit mandatum nobis. Et qui ſeruat mandata eius: in illo manet, & ipſe in eo. & in hoc ſcimus quoniam manet in nobis, ex ſpiritu quem dedit nobis.

[Margin notes: In hoc] id eſt, hoc indicio deprehenduntur. — Ioā.3.d.&.5.b — Cain Geneſ.4.b — Supra 2.b — Leuit.19.d — Charitas Dei in nos. Iacob.2.c — Corda noſtra] cordibus noſtris. — Ioan.15.a — Ioā.5.d.et 17.a Ioan. 13. d. & 15.b — Manere in deo]

Vidite qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur & ſimus. *Singulari commendatione Dei beneficentiam & eius admirabilem in nos dilectionem effert, argumento ſumpto ab ijs quæ nobis natura ſunt inſita. Dixit præcedente capite nos ex Deo natos. Ne ergo huius tam admirabilis beneficij immemores ſimus, hortatur ut uicem rependamus. Natura enim comparatum eſt ut uiciſsim diligamus qui nobis beneficerunt. Sed pater ille cœleſtis ſua immenſa & ineffabili*

[Margin note: Dilectiōis mutuæ commendatio.]

bili gratia dedit nobis filium ſuum factum hominem: cuius beneficio nominamur, hoc eſt, ſumus filij Dei. Quòd ſi filij eius: ergo ipſe nobis pater eſt, noſq; hæredes illius, & cohæredes IESV *Chriſti. Obſerua. Dare charitatem, eſt beneficentiã exhibere, & dilectionem re quapiam admirabili commendare. Præclarum eſt illud opus, in quo commendat ſuam miſericordiam, quando nos miſeros & maledictos, ſuos deſignat filios. Sunt qui putant uerbum Simus, ſuperfluum, quod hîc non ſit diſcrimen inter nuncupari & eſſe. Quia hîc loquitur de nomine quod à Deo tribuitur. Aut ſimus, dictum eſt, ne quis parum eſſe putaret nominari. Quod indicat Auguſtinus ſcribens, nam qui uocantur & non ſunt, quid prodeſt illis nomen?* Charitatem dare. Nominare & eſſe, idem.

Propter hoc Mundus non nouit nos, quia non nouit eum. *Occupatione præuenit, ut tacitæ obiectioni faciat ſatis. Dicent fortaſſe, Credimus nos & nominari & eſſe filios Dei: Sed interim multas & uarias tum corporis tum animi afflictiones patimur. Reſpondet, Non poteſt non uos odio proſequi Mundus. hic enim animalis eſt, uos uerò ſpiritales. Animalis homo (ait Paulus 1. Corint. 2.) non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Stultitia eſt enim illi, et non poteſt intelligere quia ſpiritualiter examinatur. Amplificat hunc locum Chriſtus Ioan. 15. & 16. Pau. 2. ad Timoth. 3. & Iacobi 4. Simile eſt quod 4. Reg. 9. ſcribitur. Principes uiſo diſcipulo Eliſæi dixerunt ad Iehu, Quid uenit inſanus iſte ad te? Horum interitum & maledictionem prædicit Propheta Sapient. 5. Hi ſunt (dicent) quos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati uitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce, quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt.* Mundus animalis. Mundialium uerba aduerſus pios.

Chariſsimi, nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. *Singulari conſolatione hortatur ad tolerantiam & preſſuras pro Euangelio ferendas. Filij* IESV *Chriſti ſumus: ergo ambulandum ſicut & ille ambulauit, ut illius ueſtigia ſequuti eò ueniamus, ubi quietiſſimam cum illo agamus uitam. Non animos deſpondeamus, ſed in preſſuris uel duriſſimis pro nomine Patris noſtri duremus, quæ ad id, quod nobis apparebit, impares ſunt. Exiſtimo enim, ait Paulus Roman. 8. quòd non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Non diſſimili conſolatione hortabantur Paulus & Barnabas Acto. 14. confirmantes animas diſcipulorum, exhortanteſq; ut permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Huc accommodabitur illud Pauli, 2. ad Timoth. 2. Si commortui ſumus, & conuiuemus. ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus. ſi negauerimus, & ille negabit nos. Facit ad huius loci explicationem quod ſcribit Paulus ad Coloſſ. 3. Mortui enim eſtis, & uita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.* Afflictorũ conſolatio.

Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus. *Rogabis fortaſſe, Quid futuri ſumus? Reſpondet, Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus. Hoc eſt quod Paulus ad Coloſſ. 3. dicit, Cum autem Chriſtus apparuerit uita ueſtra, tunc & uos apparebitis cum ipſo in gloria. Tunc ſimiles ei erimus, morbis, affectibus, uarijs corruptionibus liberati, non ſolùm his, ſed & morte abſoluti perennes erimus. Ad Philipp. 3. Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt: unde etiam ſaluatorem expectamus dominum noſtrum* IESVM *Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundum operationem uirtutis ſuæ, qua etiam poſſit ſubijcere ſibi omnia.* Filio Dei reſurgentes erũt ſimiles.

C Quon-

Videre Deũ ſicuti eſt.

Corpus noſtrũ cõfiguratũ corpori claritatis Chriſti.

Chriſtus beatorum ſpeculũ æterum.

Quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. *Tunc uidebimus eum ſicuti eſt, quando ad ſatietatem æterna felicitate & gloria fruemur. Quod ille indicauit, dicens* Ioann. 12. *Volo pater ut ubi ſum ego, illhic ſit & miniſter meus. Cùm illhic erimus, poſt reaſſumptum corpus, configuratum erit corpus humilitatis noſtræ, hoc eſt, terrenum, & mortale, corpori claritatis ſuæ, hoc eſt, nos, qui ut palmites adhæſimus uiti, quã Pater agricola plãtauit, in eademq́; nos putat et purificat, tanta illuſtratione reſurgentes apparebimus per Chriſtum & in Chriſto, ut nihil formæ aut figuræ in nobis adpareat quod noſtrum ſit, ſed omnia ipſius erũt Chriſti. Imò quicquid gloriæ in nos transfundetur, id non aliunde, quàm ex ſola ipſius Chriſti gratia, fiet. Videmus nunc (ait ille* 1. Corint. 13.*) per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Videbo in Chriſto apertiſſimè quæ hîc fide aſſequebar. In illo me mortuum peccato cõtemplabor, meam reſurrectionem & iuſtificationẽ perſpiciam, redemptionem meam intuebor, hæreditatem & promiſſiones experiar, nihilq́; ab illa ſuperbenedicta Trinitate niſi per Chriſtum nobis communicabitur. Ipſe enim caput, nos uerò membra, quæ gratijs ſuis copioſiſſimè ditabit, ut eo ad ſaturitatem fruamur, fiatq́; quod deſiderabat Propheta, Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Pſal. 16. *De his multa agit Paulus* 1. Corinth. 15. Philip. 3. Coloſſ. 3.

Sanctificare ſe.

Et omnis qui habet hanc ſpẽ in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. *Collatione quadam ex prædictis declarat quibus indicijs illius felicitatis conſortes nos futuros deprehendere poſſumus. Qui in Chriſto ſperant, & norunt uitam illam cœleſtem hac longè præſtantiorem, atq; intelligunt quàm purus eſt* Deus, *neminemq́; cum eo, niſi purum, poſſe cohabitare, ſanctificant ſe, id eſt, abſtinent à uitijs & concupiſcentijs, puram uitam uiuentes.* Perpendamus *ergo, qui ad tantam hæreditatem adoptati ſumus ne omni impuritate in dies coinquinemur.*

Error dicentiũ ſuas blaſphemias nõ peccata, ſed morbos.

Euangelij contemptores.

Peccatum facere.

Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. *Inuehit & confutat eos, qui titulo & nomine tenus ſe ſanctos oſtentant, ſuisq́; blandientes ſceleribus, corruptiſſimos mores & publica crimina, infirmitates quaſdam & morbos appellitant. Qui ergo cœleſtem illam uitam norunt, ſibiq́; in hac colluuie & ſentina malorum placent & ſordeſcunt non infirmi, ſed ſacri* Euangelij *contemptores, &* Chriſtianæ *religionis proditores nuncupandi ſunt, non autem* Chriſtiani. Hoc *loco fecere peccatum, uſurpat pro perſiſtentia in peccato & iniquitate, quæ eſt ex perfidia.*

Iniquitas.

Et peccatum eſt iniquitas. *Tollit omnem excuſationis occaſionem, urgens uehementer ne dicant ſe ſolùm infirmitate quadam & morbo affectos, cùm tam ſceleſtam uitam uiuunt. Quaſi uerò peccatum pro infirmitate & errore humano accipiatur.* Hoc *iſtud ueſtrum iudicium corruptiſſimum eſt, nolite ita ſentire (ait) Quia peccatum eſt iniquitas.* Hoc *eſt,* Illa *in impuritate ueſtræ uitæ perſeuerantia, ſumma eſt iniquitas, & religionis Chriſtianæ euerſio ex perfidia procedens.*

Miſsio filij dei

Filiũ Dei apparuiſſe, quid.

Chriſtus cur apparuit.

Et ſcitis quia ille apparuit ut peccata tolleret. *Hortatur ſingulari quadam paræneſi ad uitæ puritatem & innocentiam, argumento ſumpto ab ipſa filij* Dei *miſſione, qua dicitur factus homo.* Et *ſcitis quia ille apparuit, id eſt,* Filius Dei *eſt factus homo, ut peccata tolleret,* Id *eſt, hoſtia corporis ſui peccatum ipſum aboleret & expiaret. Cuius exemplo & uirtute fideles non modò ſe in dies à peccatis expurgarent, ſed ne minimis quidem maculis uel tantillum ſe ſordidari ſinerent.* Huc *adduci poteſt quod* Ioannes *Baptiſta teſtimonium perhi-*

bens

bens de Chriſto ait, Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata Mundi. Tollit peccata dimittendo quæ facta ſunt, & adiuuando ne fiant, ut tandem eo fruamur, ubi peccatum committi non poteſt.

Et peccatum in eo non eſt. *Tacitæ obiectioni reſpõdet Apoſtolus. Quæres fortaſſe, Quomodo potuit peccata Mundi portare: Reſpondet, Quia peccatum in eo non eſt. Tot & tanti homines (ut Bedæ uerbis utar) in Mundum uenere, perfecti. ſed eorum nullus peccata tollere potuit Mundi, quia nullus ſine peccato eſſe potuit in Mundo. Hæc ille. Chriſtus autem purus & innocens uenit in Mundum, ut peccata noſtra tolleret, mortisq; deſtrueret imperium: Qui de Spiritu ſancto cõceptus ſine peccato, ex pura uirgine ſine peccato natus, conuerſatus in Mundo ſine peccato, moriens ſine peccato, morte ſua deſtruens peccatum, illudq; cruci affigens, Qui ſolus peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius, Iſaiæ 53. & 1. Petri 2. per gloriam Patris aduerſus peccatum, reluctantibus etiam inferorum portis glorioſus reſurrexit, & reſurrectionem ſuam quadraginta diebus (ligatis peccato & carne) manifeſtans, tandem aſcendit in cœlum, ad dexteram Patris, ubi degluttiens mortem, facit ut non imputentur nobis peccata, ipſe aduocatus & Pontifex noſter.*

Chriſtus peccata noſtra tulit.

Chriſtus purus ſine peccato.

Omnis qui in eo manet non peccat. *Qui fide Chriſto adhæret, non peccat, hoc eſt, non impuram uitam uiuit. Quòd ſi aliqua infirmitate impegerit, protinus pedem retrahit. Fieri non poteſt, lucem & tenebras eundem occupare locum. Ergo qui in luce ambulat, in tenebris nõ eſt: Sed ambulans in luce in Deo manet: Fit igitur ut qui in Deo manet, neq; peccet, neq; in tenebris ambulet.*

Chriſto adhærens nõ peccat.

Manẽs in Deo non peccat.

Et omnis qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. *In Deum* IESVM *Chriſtum non credit, qui iniquam uitam agit, & peccat. Repugnant enim inuicem, & mutuò digladiantur fides uiua, qua Deum & uidemus & amamus, & peccatum. Metaphora uſus eſt ab externo ad internũ, cùm ait, Non uidit eum, nec cognouit eum. Id eſt, nec eſt in eo, nec eius negotium uerè intellexit. Ex uera enim* IESV *Chriſti cognitione nihil quod Euãgelio & pietati aduerſetur procedere poteſt. Qui enim guſtant & uident quàm ſuauis eſt Dominus, nequaquam ſe peccando à uidenda eius gloria ſegregant. Dici poteſt uiſio & cognitio fidei, qua iuſti etiam in hac uita Deum uidere delectantur, donec ad ipſam ſpeciem apertæ uiſionis eius in futuro perueniant, de qua paulò antè dixit, Quoniam uidebimus eum ſicuti eſt.*

Peccans nõ credit in Chriſtũ.

Fides uiua.

Fidei uiſio & cognitio.

Filioli nemo uos ſeducat. *Auditorum animos excitat exclamatione quadam. Videns Apoſtolus aduerſariorum inſidias, tela, machinationes, & huiuſmodi aduerſus uitæ puritatem, timet ne ſomno torpeant auditores, & deſidia quadam ab inſtituto reuocentur, propterea clamat, Cauete ne ulla res uos ſeducat. Huc fortaßis pertinebit quod Paulus 1. Corinth. 15. poſt hanc Epicureorum ſententiam, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. ſubiunxit, Nolite ſeduci. Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Alluſit hac exclamatione ad eam quam Chriſtus Matt. 13. expreſſit, Qui habet aures audiendi, audiat. Filiolos uocat, ut patrem cognoſcentes à paterna dilectione non deficiant ad ſeductores.*

Filioli mores patris induãt.

Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. *Eleganti quadam antitheſi ab effectu ſumpta hypocritarum technas & fucum arguit, qui uerbis & quodam uocis garritu iuſtitiam ſuam & pietatem oſtentant & commendant, non autem opere. Dicit Apoſtolus in hunc ſenſum, Qui facit exercetq; fidei opera, & uita ſua imitatur eum qui factus eſt nobis ſapientia & iuſtificatio & ſanctifica-*

Hypocritarum notæ.

Iuſtitia opere & uerbo commendanda.

tio & redemptio.1. Corinth.1.Is iuſtus eſt:non autem is, qui ſolo uerbo iuſtitiã commendat,ad eum modum quem Chriſtus Matt.5.reprobat.Dico autem uobis(ait)quia niſi abundauerit iuſtitia ueſtra pluſquàm Scribarum et Phariſæorum,non intrabitis in regnum cœlorum.Particula ſicut,imitationem & ſimilitudinem dicit,non ueritatis adæquationem.Nam ſcriptum eſt,Non eſt ſanctus ut eſt Dominus. Ille ſanctificat nos, ſicut & ipſe ſanctus eſt,ſed ille ſanctus ſuapte natura & æternitate, nos fide & gratia iuſti ſumus ſicut & ille.Sed ille ipſa incommutabili perpetuitate, nos iuſti credendo in quem nunc ænigmaticè uidemus,ut aliquando clarè uideamus.

Sicut particula imitationẽ notat.

Sanctus dominus ſuapte natura.

Iuſtus homo.

Qui facit peccatum,ex diabolo eſt. *Quemadmodum iuſtus dictus eſt, qui pura uita iuſtum Deum imitatur, & puram uiuit uitam: ita qui diabolum corruptiſſimis moribus imitatur,peccat,& legis diuinæ tranſgreſſor cõſtituitur. Non ergo natura facit hos aut illos eſſe ex Deo, aut ex principio tenebrarum qui aduerſatur Deo,ſed gratia aut peccatum,& huius aut illius imitatio.Natura autem in medio eſt. Quòd ſi rogaueris,quibus indicijs agnoſcemus hunc aut illum ex Deo aut diabolo:id facilè agnoſces, ſi opera & imitationem diligentius cognoueris. Perſeuerat enim in antitheſi ab Autore & factorum ſimilitudine ſumpta.*

Natura neque ex Deo neq; ſatana ſumus.

Opera indicãt quales ſumus.

Quoniam ab initio diabolus peccat. *Sicut Deus iuſtus iuſtitiæ & puritatis uitæ Pater & origo eſt: ita diabolus totius iniquitatis origo & Pater. Per ipſum enim cœpit eſſe peccatum. Vſus eſt uerbo præſenti Peccat: quia ex quo cœpit diabolus peccare,nunquàm deſijt,neque præſentium pœnarum grauitate,neque futurarum metu coërcitus.*

Diabolus iniquitatis origo.

Diabolus non deſijt peccare.

In hoc apparuit filius Dei, ut diſſoluat opera diaboli. *Amplificatione confirmat,quantum aduentus Chriſti & eius incarnatio diaboli uires demoliatur. Non ſolùm factus eſt homo Chriſtus, ut lumine ſui aduentus tenebras & peccata profligaret, ſed etiam ut opera diaboli diſſolueret & aboleret. hoc eſt, ut princeps huius Mundi diabolus eijciatur foras, & nuſquam in caſtris & fidelium cõſortio appareat. Autore diabolo mors,peccatum,& impietas in Mundum ſubintroierunt:ſed per Chriſtum iterum abolita.Roma.5.*

Diaboli opera diſſoluit Chriſtus.

Diaboli opera diſſoluere quid eſt.

Diabolo autore quæ mala mũdum ſubintroierunt.

Omnis qui natus eſt ex Deo,peccatum non facit,quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. *Peruenuſta antitheſi generationem generationi, ſemen ſemini, uerbum uerbo,& opera operibus opponit:qua facilius manifeſtet quibus indicijs agnoſcemus filios regni à filijs perditionis. Malum & nocentiſſimum ſemen ſeminauit malignus, quo nati ſumus peccatores. Sed exijt à Deo patre filius qui ſeminaret bonum ſemen quo renaſceremur, & illius ſementis uim & uirtutem ſeruaremus, qua, prima ſemina & opera illa à maligno nobis immiſſa & ſuggeſta eradicarentur , ut puram uiuentes uitam,ex Deo nati & diabolo mortui manifeſtemur.Et id eſt quod dicit Apoſtolus, Peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet. alludens ad ſeminis naturam, quam ea referunt quæ ex eo naſcuntur. Semen Dei,eſt uerbum Dei.unde Paulus dicit 1.Corinth.4. Per euangelium ego uos genui. Quemadmodum enim ex ſemine frumenti in terra non naſcitur oliua: ita nec ex ſemine Dei in homine nato ex Deo naſcitur peccatum,imò ne naſci quidem poteſt.Propterea ſubiungit Apoſtolus, Et non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. Hoc eſt, facultas peccandi non procedit à diuino ſemine, & diuina illa natiuitate, qua renati ſumus,& filij Dei nuncupamur. Sed utrunq;, id eſt, peccare, & poſſe peccare, eſt ex nobis. Aduerſus*

Semẽ diaboli.

Semen Dei.

Natus ex Deo non peccat.

Peccare nõ poſſe ex deo natũ, quo modo intelligitur.

illos

illos facit hic locus,qui ſe à Deo habere prædicabant,tum peccare,tum poſſe peccare:quaſi uerò autorem peccati facerent Deum. Semen bonum eſt uerbum Dei, uirtus,& ueritas. 1.Petri 1.Simplici ex corde inuicem diligite attentius,renati non ex ſemine corruptibili,ſed incorruptibili per uerbum Dei uiui & permanentis in æternum.Semen diaboli,eſt peccatum,mors,caro,concupiſcentia,& huiuſmodi. Peccati autor non eſt Deus.

In hoc manifeſti ſunt filij Dei & filij diaboli. Eorum, quæ ſuperius dicta ſunt de puritate uitæ, epilogum facit. Conſtat operibus & factis qui filij Dei, qui'ue filij diaboli ſint.Nam ut fructus naturã ſeminis refert:ita & qui filij Dei ſunt, religione & uitæ puritate patrem Chriſtum referunt. Qui uerò filij Diaboli, iniquitate & ſordida uita patrem diabolum exprimunt.Filij Dei ſunt non natura, ſed gratia:filij diaboli ſunt non natura,ſed peccato & imitatione.In illis ſemen bonum à bono,in his ſemen malum à malo.Illis fides ex uerbo Dei:in iſtis peccatum ex uerbo diaboli.Vita fidem ſequitur,mors peccatum.Illi lucẽ,hi tenebras habitant.Illorum aſpectus lætus & iucundus,horum horribilis & tenebricoſus. Opera indicãt quales & cuius ſumus filij. Natura neque Dei neq; diaboli ſunt filij. Filiorũ Dei & diaboli notæ.

Omnis qui non eſt iuſtus,non eſt ex Deo,& qui non diligit fratrem ſuum. Collatione quadam confert iniuſtum ei qui non diligit fratrem, ut ex negatiuis manifeſtentur affirmatiua.Eundem quippe uocat non iuſtum, & non diligentem fratrem ſuum.Ergo quẽadmodum non iuſtus ex Deo non eſt, & non diligens fratrem ex Deo non eſt:ita iuſtitiam faciens ex Deo eſt, & diligens fratrem ex Deo eſt. Facere iuſtitiam,eſt eſſe iuſtum, & ex Deo eſſe, & eſſe in eo. Diligere fratrem ſuum,eſt imitari eum qui eſt uera dilectio,atq; penè inimitabilem exhibuit charitatẽ. Hunc,quem Ioannes uocat fratrem,Chriſtus Lucæ 10.uocat proximum. Iuſtus & diligẽs fratrẽ,idẽ. Iuſtitiã facere. Frater pro proximo.

Quoniam hæc eſt annuntiatio, quam audiſtis ab initio, ut diligatis alterutrum. Non fruſtra ſuper pectus Domini decubuiſſe fertur Ioannes, qui ſtuduit & didicit ſui præceptoris IESV Chriſti doctrinam exactiſſimè imitari, excitat auditores ad charitatem,argumento à ſumma & origine religionis Chriſtianæ ſumpto,ſimul reddens cauſam ſuperiorum de puritate uitæ, & mira arte trãſiens ad alteram Epiſtolæ partem de mutua dilectione, probans tum ueteris tum nouæ legis teſtimonijs nõ ſolùm puritatem uitæ eſſe notam Chriſtiani hominis filijq; Dei, ſed charitatem mutuam.Tanta eſt uis mutuæ dilectionis,ut ſi etiam montes transferas,& abſit dilectio,nihil habeas.Hanc habeto,& legem impleſti,Rom.10. Alluſit hoc loco Ioannes ad eum docendi modum,quem Chriſtus Ioann.13.docuit. Mandatum nouum do uobis,ut diligatis inuicem,ſicut dilexi uos,ut & uos diligatis inuicem. In hoc cognoſcent omnes:quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis adinuicem.Obſerua,ſicut ille in Euangelio dicit,In hoc cognoſcent,&c.ita & Ioannes hoc loco dicit, In hoc manifeſti ſunt filij Dei.Et ſicut ille dicit,Mandatum nouum, &c.id eſt, præcipuum in quo omnia eſſent comprehenſa:ita & Ioannes ait,Hæc eſt annũtiatio quam audiſtis ab initio,ut diligatis alterutrum. Dilectionis cõmendatio. Charitatis mutuæ cõmendatio. Legis impletio,dilectio.

Non ſicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna,&c. Poſt definitiones,ut ſolent optimi Rhetores,exemplum proponit, quo magis moueat, & apertius doceat,Qui iuſti ſunt,qui iniuſti,qui filij Dei,& qui filij diaboli,illos ab effectu commonſtrans. Occidit Cain fratrem ſuum Abelem iuſtum. Inuidia erat in Cain,ergo aberat charitas, quæ ſuapte natura non æmulatur, non agit perperam.1. Corinth.13.Deprehẽdes ergo facilè opere ipſo Cain fuiſſe ex diabolo. Diabolus enim Exempla mouent. Opere cognoſcuntur filij cuius ſint. Cain iniuſtus.

inuidendo deiectus eſt. Cecidit, & inuidit ſtanti. Hunc imitatus Cain, deſignatur filius
Abelis opera. *diaboli. Abelis opera & innocentia oſtendunt iuſtum: ergo ex Deo natum, & Dei filium. Ad Hebr. 11. Fide plurimam hoſtiam Abel quàm Cain obtulit Deo, per quam teſtimonium conſequutus eſt eſſe iuſtus, teſtimonium perhibente muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur. Similiter & ſancti martyres nulla alia cauſa*
Abel iuſtorũ figura. *cæſi ſunt, quàm iuſtitiæ defendendæ gratia. De his legito 1. Petri 4. cap. Abel omnium*
Cain iniuſtorũ typus. *iuſtorum figura fuit: Cain autem, omnium mundanorum, & eorum, qui ſunt de maſſa*
Opera pro affectibus. *perditionis, eſt typus. Opera hoc loco poſuit Apoſtolus pro omnibus affectibus & ſtudijs malis.*

Nolite mirari fratres, ſi odit uos Mundus. *Conſolatur eos, qui propter iuſtitiam perſequutionem patiuntur, argumẽto ſumpto ab ipſa temporis circunſtantia. Cùm ab initio quo cœpit Mundus, impius perſequutus eſt, odit, et occidit piũ, non eſt quod in magnam admirationem uos his noſtris temporibus adducere debeat, ſi pios ab impijs afflictos uideritis. Multorum exemplis diſcimus quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Act. 14. Obſerua quàm diſsimilis ſit pio-*
Piorũ & impiorũ diſtinctus amor. *rum atq; impiorum amor. Pius ſolam infidelitatem & opera ipſa impij odit, non autem naturam & ſubſtantiam, quam ſaluam deſiderat: imò omnia profundere paratus*
Pij charitas. *eſt, ut impium Chriſto lucrifaciat. Impius uerò non modò opera iuſta odit, ſed & pij*
Impij malignitas. *naturam & ſubſtantiam euertere magnopere contendit. Ea eſt natura & ingenium*
Mundus pro impijs. *ipſius Mundi & filiorum eius. Mundum accipit pro dilectoribus Mundi.*

Nos ſcimus, quoniam tranſlati ſumus de morte ad uitã, quoniam diligimus fratres. *Suauiſsimam conſolationem adducit, ne, qui à Mundo affligantur, animos deſpondeant: ſequutus præceptorẽ in Euangelio Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Tanta eſt noſtræ ſalutis certitudo, ut quod futurum eſt iam nos eſſe cõſequutos fidenti animo dicamus. Propterea Apoſtolus neq; dixit, opinamur: ſed, ſcimus: neq;, Transferemur: ſed,*
Vitæ piorum certitudo. *Tranſlati ſumus de morte ad uitam. Ad hunc modum locutus eſt Chriſtus Ioannis 5. Amen amen dico uobis, quia qui uerbum meum audit, & credit ei qui miſit me, habet uitam æternã, & in iudiciũ nõ uenit, ſed tranſijt à morte in uitam. Vt autem eò perueniamus, addit conditionem, Quoniam diligimus fratres. Vbi obſeruabis particulam Quoniam, pro dũmodo, uſurpari: ut ſit ſenſus, Nos tranſlati ſumus de hac morte temporali ad uitam illam beatificam, quoniam, id eſt, dũmodo, aut, ſi modò uerè & piè credamus. Signũ enim ueræ fidei eſt charitas, ait Paulus 1. Timot. 1. de corde puro, & cõſcientia bona, & fide non ficta. Eleganti figura hoc loco uſus, quam hyſteron proteron dicunt, de qua paulò antè diximus. Prius diligamus oportet quàm transferamur.*

Qui non diligit, manet in morte. *Pulchra admodum antitheſi hortatur ad charitatem, deterrens ab odio, argumento à rebus deploratis & pœna ſumpto. Si affirmatio cauſa eſt affirmationis, & negatio cauſa negationis. Si dilectione transferimur ad uitam, odio, ſeu non dilectione, transferimur ad mortem, & mortem incurrimus. Huc ſpectat quod Chriſtus Ioannis 8. dicit, Si non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato ueſtro.*

Omnis qui odit fratrem ſuum homicida eſt. Et ſcitis, &c. *Nolite*
Odium fratris graue eſt peccatum. *putare crimen eſſe leue, odiſſe fratrem. Bis reuera peccat: Quia non ſolùm mandatum de proximo diligendo trãſgreditur: ſed & alterũ, quo cauetur, Non occides. Ex quo*
Auxeſis. *iterũ eſt in morte. Homicidam dictũ putauerim eleganti tropo, auxeſi, id eſt, augmento, Quo*

to. Quo tropo dicimus occiſum qui ſit cæſus, exanimatum qui dolore affectus, & re-uixiſſe, qui ſpem receperit. Quòd ſi quæris, qua ratione hunc homicidā dixerit Ioannes, *alluſit ad id quod* Chriſtus Matth.5. *dicit, Auditis quia dictum eſt antiquis,* Non *mœchaberis.* Ego *autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Per *odium intelligit omnia quæ poſt ſe trahit odium, ſiue ſint cædes, proditiones, inuidiæ, lites, & huiuſmodi.* Ex *his colligimus deliberatam & deſtinatam uoluntatem à* Deo *reputari pro ipſo facto, & opere.* Huc *fortaßis pertinebit quod fecit* Dauid 1.Reg.3. Aequa *enim pars erit deſcendētis ad prælium, & remanentis ad ſarcinas, & ſimiliter diuident.* Hi *laßi erant relicti, & ad præliandum inutiles, qui tamen iure ſortiti ſunt æquam partem cum his qui egregiè conflixerant.* In *morte manere eum intelligimus, qui uitam ſceleſtißimam & flagitijs omnibus prurientem agit, ex quibus conflatur mors.* Apoſtolus *ergo probat eleganti ſyllogiſmo eum, qui oderit fratrem, manere in morte.* Omnis *homicida non habet uitam æternam in ſe manentem: ſed qui fratrem ſeu proximum odit, homicida eſt.* Ergo *qui fratrem odit, non habet uitam in ſe manentem.*

Occiſus pro cæſo.

Odij nomen.

Manere in morte.

Homicida non habet uitam in ſe.

In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animā ſuam pro nobis poſuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. *Peruenuſta occupatione præuenit, & reſpōdet ijs, qui fortaſſe rogabunt,* Quis *modus, quæ ratio eſt charitatis Chriſtianæ?* His IESVM *Chriſtū imitandum proponit per omnia, huius negotij abſolutiſſimum exemplar uita noſtra charius nihil hic ducimus.* Sed *ut ille pro nobis animā ſeu uitam dedit, ita & animas noſtras pro fratrum ſalute profundere debemus.* Alluſit *ad id quod* Petro *enarrabat* Chriſtus Ioann.21. Petre, *paſce oues meas.* Hæc *pronuntians* Chriſtus *inſinuabat ſummam illam dilectionem, qua pro fratribus animā* Petrus *eſſet poſiturus.* Nam *ſtatim ad illa uerba addidit* Chriſtus, *Cùm iuuenis eſſes, præcingebas te, & ibas quò uolebas: cùm autem fueris ſenior, alius te præcinget, & tollet te quò tu non uis.* Hoc *autem dixit (ait* Euangeliſta*) ſignificans qua morte clarificaturus eſſet* Deum. Et *cui dixerat,* Paſce *oues meas: doceret eum ponere animam pro ouibus ſuis.* Huc *pertinet quod dixit ille* Ioan.13. Exemplum *dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis.* Atq; *id præcepit* Ioan. 15. Hoc *eſt præceptum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos.*

Charitas Dei.

Anima ſeu uita pro fratrū ſalute ꝓfundēda.

Petri mors à Chriſto deſignata.

Qui habuerit ſubſtantiam huius Mundi, &c. Hortatur, *& excitat ad miſericordiā proximo præſtandam.* Cùm *exemplo* Chriſti *uitam pro fratre & proximo exponere debeamus: quantò magis ſubſtantiam noſtram, id eſt, facultates noſtras, res profectò labiles, caducas, & quibus amißis aliæ inſtaurantur, elargitæ autē in pauperum ſubuentionem diuitias parant non interituras.* Quod *ſi fortaſſe apud te intellexeris, quid mea refert?* Quid *ad me attinet meam exburſare pecuniam, ne frater moleſtiam patiatur.* Si *hæc ſenſeris,* Charitas Dei *diuinitus inſpirata, & ad exemplum* Chriſti *formata non eſt in te.* Non *es ergo ex* Deo *natus, ſed in tenebris ambulas.* Eleganti *metonymia utitur, uſurpans uiſcera pro miſericordia ipſa & affectibus ipſis in uiſceribus & præcordijs, iuxta* Platonicorum *ſententiam, ſedem habentibus.* Viſcera *dicuntur omnia interiora hominis, ut ſunt præcordia, cor, pulmo, iecur.* Non *dißimile huic loco perleges* Iacob.1. & Lucæ 16. *de diuite &* Lazaro.

Subſtātiæ noſtræ nomine quid deſignatur.

Viſcera ꝓ miſericordia.
Platonicorum ſententia.

Filioli mei, non diligamus uerbo, neque lingua, ſed opere & ueritate. Hypocriſim *omnē excludēs docet quicquid negotij uera habet charitas.* Non *ſolùm uerbo, ſed opere:* Non *ſolùm lingua, ſed & ueritate mutuam exercere debemus*

Dilectio nõ ficta habẽda eſt.

dilectionẽ. Hãc ſententiã Iacob.2. amplificat dicẽs, Si autẽ frater aut ſoror nudi ſint, & indigeãt uictu quotidiano, dicat autẽ aliquis ex uobis, illis, Ite in pace, calefacimini & ſaturamini: non dederitis autem eis quæ neceſſaria ſunt corpori, quid proderit?

In hoc cognoſcimus quòd ex ueritate ſumus, & in conſpectu eius ſuadebimus corda noſtra. *Beatus Auguſtinus hunc enarrans locum legit ad hunc modum, Et in hoc cognoſcimus quia ex ueritate ſumus, & corã ipſo perſuademus cordi noſtro. Quia ſi malè ſenſerit cor noſtrum, &c. Enumerat commoda,*

Dilectiõis mutuæ fructus.

quæ ex mutua charitate conſequimur, argumento ſumpto ab utili & honeſto. Primus fructus eſt, Ex ueritate ſumus, id eſt, ex Deo nati ſumus, & filij Dei nũcupamur,

Suadere corda noſtra.

ſi officia mutuæ charitatis præſtiterimus. Secundus fructus erit, Et in conſpectu eius ſuadebimus corda noſtra: id eſt, cùm ille apparuerit, & ante eius tribunal ſteterimus, pacata & tranquilla erit noſtra conſcientia, & nihil ſibi conſcia, ſed ea ductabimur

Spes non confundit.

in Chriſtum fiducia, qua in conſpectu eius non reddemur confuſi. Non enim ſolet ſpes filiorum Dei confundere, Roma.5. Lucidius dici poteſt, Suadebimus corda noſtra, id

Cor affectuum ſedes.

eſt, placati erimus in cordibus noſtris. Cor autem affectuum ſedes pro ipſis ponitur affectuum motibus.

Conſcientiæ clamor.

Quoniam ſi reprehenderit nos cor noſtrũ, maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia. *Receptiſſimũ eſt quod dici ſolet, Conſcientia, mille teſtes. Cõſcientia eam habet uim, qua ſemper, ubiubi fuerimus, reclamet aduerſus ſceleſtiſſimum facinus, ſiue foris, ſiue domi fueris. Hæc teipſum quoquò uertas ſequitur, accuſat, reclamat, non quieſcit, reprehendit, ut reſurgamus ad uitam, extimulat quæ ſunt pacis. Non putauerim quempiam lapſum poſſe reſurgere, quem in malis nulla ſe-*

Homines uiui ſepulti.

quitur conſcientiæ reprehenſio. Sunt reuera huiuſmodi homines uiui ſepulti, qui uidentes cæci ſunt & non uident: audientes ſurdi ſunt, qui ſpiritũ ipſum non exaudiunt.

Duratio in malis p̃cludit uiã ad uitam.

Sed huiuſmodi longa in malis & peccatis continuata affectio, & à Deo auerſio omnẽ eis præcluſerunt uiam ad IESVM *Chriſtũ ueram lucem. Quod ſi quis ueluti exigua contẽnit, credatq́; conſcientiæ motus ſupprimi ac diſſimulari poſſe, intelligat quòd ma-*

Deus corde noſtro maior.

ior eſt Deus corde noſtro: id eſt, eſt Deus etiam ipſorum affectuũ & cordis, qui ipſius cordis abdita rimatur, adeoq́; nouit omnia, ut hunc nihil etiam ſecretorum lateat. Huc pertinet quod ſcribitur Pſal.93. Vſquequo peccatores Domine, uſquequò peccatores gloriabuntur? Effabuntur, & loquentur iniquitatem: loquentur omnes qui operãtur iniuſtitiam? Populum tuum, Domine, humiliauerunt: & hæreditatem tuam uexauerunt. Viduam & aduenam interfecerunt: & pupillos occiderũt. Et dixerunt, Non uidebit Dominus: nec intelliget Deus Iacob. Intelligite inſipientes in populo: & ſtulti aliquando ſapite: Qui plantauit aurem, non audiet: aut qui finxit oculum, non conſiderat? Qui corripit gentes, non arguet: aut qui docet hominem ſcientiã? Dominus ſcit cogitationes hominum quoniam uanæ ſunt. Quidam in hunc ſenſum interpretantur. Quòd ſi conſcientia noſtra nos accuſet, et condemnet, Dominus qui omnia nouit, ſeu, quem nihil latet, fortior eſt, qui liberet & ſaluos faciat.

Chariſsimi, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. *Si mutuam præſtiterimus dilectionem, exhibuerimuſq́; mutuæ charitatis officia, non accuſabit nos cõſcientia, ſed fiduciã habemus ad Deum, hoc eſt, cõueniemus cum Deo, & liberè agemus cum eo. Non enim ſimulatione quadã & hypocriſi mutuam exercuimus dilectionẽ. Hoc certè opponit his qui dicebãt, Deum aliqua cõſcientiæ arcana ignorare, ob id liberè cum Deo agere non poſſunt, reclamãte*

illorum

illorum conſcientia.

Et quicquid petierimus, accipiemus ab eo, &c. Ex obſeruantia & exhibitione mutuæ charitatis reſurgit alius fructus ab enumeratis: nempe, Quæcunque petierimus accipiemus ab eo. Iſta eſt fiducia & certitudo, quam apud Deum habemus, quòd nobis in fide petentibus nihil denegabit. Iſta ſunt, quæ Apoſtolus à præceptore didicit ſuper pectus recubans, & in Euangelio ſcripta Matth. 6. & 7. Ioannis 15. & 16. Addit cauſam, propter quam accipiemus ab eo: Quoniam mandata eius cuſtodimus. Neq; ſolùm cauſam addit, ſed & dictorum probationem adducit. Ac ſi diceret, Qui uerè diligunt, omnia quæ à Deo petunt, accipiunt. Nos diligimus, ergo omnia accipimus, quia diligimus. Idem enim eſt præcepta ſeruare, & diligere.

Fiducia quam apud Deũ habemus.

Præcepta ſeruare & diligere, idem.

Et hoc eſt mandatum eius, ut credamus, &c. Occupatio eſt. Rogabit aliquis de quo præcepto intelligat, quum dixit, Quoniam mandatum eius cuſtodimus. Reſpondet, Totius legis Chriſtianæ ſummam in duo capita colligens, in fidem, qua agimus cum Deo, & charitatem, qua inſeruimus proximo. Itaque dicit ad hunc modum, Et hoc, ſubaudi mandatum fidei, eſt mandatum eius, hoc eſt, Dei, ut credamus, & c. Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus eſt: quia nõ credit in nomine unigeniti filij Dei. Quo præcepto uniuerſum Trinitatis & incarnationis myſterium credendum comprehenditur. Et diligamus alterutrum, & c. Hoc eſt, mutuò diligamus exẽplo Chriſti præcipientis Io. 15. Hoc eſt mandatum meum, ut diligatis inuicem, ſicut & ego dilexi uos.

Legis Chriſtianæ ſumma.

Fidei mandatũ

Charitatis mãdatum.

Et qui ſeruat mandata eius, in illo manet, & ipſe in eo. Eſt hic peculiaris ueræ obſeruantiæ mandatorum Dei fructus, Quòd Deus manet in eo. hoc eſt, Qui Deo fidit, & proximum diligit, ſignum & indicium habet, quòd uerè cum Deo conſentit, & uerus Chriſtianus eſt.

Mandatorum obſeruator deũ habet.

Et in hoc ſcimus, quoniam manet in nobis, ex Spiritu, quem dedit nobis. Altero iudicio & nota docet nos Chriſtianos eſſe, qui puritati uitæ ſtudemus. Hoc eſt, quod teſtificatur Spiritus ſanctus in conſcientia noſtra, quòd ſumus filij Dei, Roma. 8. Ipſe enim Spiritus, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Eſt ergo proximum argumentum, Deum in nobis manere, quando Spiritus Dei datur nobis. Nam Roma. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. 1. Corinth. 2. Nos autem non ſpiritum huius Mundi accepimus, ſed Spiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciamus, quæ à Deo donata ſunt nobis. Qui Chriſti ſunt, ſpiritum Chriſti habent. Spiritum Chriſti habemus, quando Chriſtum ſummæ charitatis exemplar imitamur.

Spiritus ſancti teſtimoniũ, & Chriſtiani ſumus.

CONCILIATIO.

PVGNANTIAM paucis interiectis habere hic uidetur Apoſtolus dicens, Qui natus eſt ex Deo, non peccat. Et ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus & ueritas in nobis non eſt. Præter ea, quæ in adnotatis ſcripſimus, ſubſcribam uerba Auguſtini lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani cap. 7. Qui rectiſsimè ſapiunt, intelligunt quemlibet hominum, quamuis iam pro conſortio ſocietatis humanæ non abſurdè dici poßit iuſtißimè uiuere, non tamen poſſe eſſe ſine aliquo uitio, quandiu caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus aduerſus carnem. Quamuis enim, inquantum ex Deo nati ſumus, non peccemus, ineſt tamen adhuc, quòd ex Adam nati ſumus, quia nondum abſorpta eſt mors in uictoria, quod etiam in corporum reſurrectione promittitur, ut omnino beati & immaculati & incorrupti ſimus, qui iam ſecundum fidem filij Dei ſumus, ſed ſecundum ſpeciem nondum apparuit quid erimus. Nondum enim re, ſed ſpe ſalui facti ſumus.

Haſtenus ille. Idem libro 2. de peccatorum meritis & remiſſione, contra Pelag. cap. 8. Nunc ergo ei (ait ille) & ſimiles eſſe iam cœpimus, primitias habentes ſpiritus: & adhuc diſſimiles ſumus, per reliquias uetuſtatis. Proinde inquantum ſimiles, intantum regenerante ſpiritu, filij Dei: inquantum autem diſſimiles, intantum filij carnis & ſeculi. Illhinc ergo peccare nõ poſſumus. Hinc uerò ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, donec totum tranſeat in adoptionem, & non ſit peccator: & quæras locum eius, & non inuenias. Hæc ille.

CONCILIATIO II.

Electi ſecũdum præſentẽ iuſtitiam, aut æternam prædeſtinationem.

QVID *hic Apoſtolus dicit, Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt, ſicut ille iuſtus eſt. Cùm Sapiens dicat, Non eſt homo, qui faciat bonum & non peccet. Ergo omnes ex diabolo ſunt, quia omnes peccant. Reſpondendum, Ex nobis peccamus, ſed gratia Dei adiuti iuſtitiam & opera bona agimus, & iuſti dicimur. Qui peccat, ex diabolo eſt, non creatione, ſed imitatione. Quòd ſi contingat electum peccare, is dicetur iuxta præſentem iuſtitiam & imitationem ex diabolo eſſe, non autem ſecundum æternam prædeſtinationem, qua hunc Deus ad beatitudinem habendam ordinauit. Ad hunc modum dicendum eſt de præſcitis, qui ad tempus iuſti ſunt, quandiu amicitia ipſi Deo iuncti ſunt, ex Deo ſunt ſecundum præſentem iuſtitiam, non autem ſecundum æternam prædeſtinationem.*

DICTIO.

Fratris uox.

FRATRES *uocat Apoſtolus ex more Hebraico, quos uocamus uicinos, nepotes, conſobrinos. Quomodo & Chriſtus Iudæis frater factus eſt ſecundum carnem. Iob 19. Fratres omnes mei à me elongauerunt. Similiter ſanguine iunctos Hebræi fratres dicebant, etiam eos, qui ſunt unius proſapiæ & familiæ, licet gradu ſanguinis differant. Geneſis 14. Et audiuit Abram, quòd captus eſſet Lot frater eius. Cognati erant Abram & Lot. Chriſtiani principio naſcentis Eccleſiæ diſcipuli & fratres appellabantur: Antiochiæ cœperunt dici Chriſtiani.*

Chriſtiani primo dicti fratres

Lex quid eſt.

Mandatum.

LEX *eſt Dei uoluntas. Iubet ſiquidem, quæ eligenda facienda'q; ſunt, & prohibet contraria. Omnis itaque ratio rectè & piè uiuendi, lex & inſtitutio Dei iure uocatur, ſiue ea animo ſolùm inſcripta ſit, ſiue etiam literis excepta. Dicitur mandatum, quòd contineat quæ nobis Deus obſeruanda mandauit. Vocatur ab Hebræis teſtimonium uel oraculum, quia de uoluntate Dei nobis teſtatur.*

Peccatum. Iniquitas.

PECCATVM *dicitur hoc capite* ἀνομία, *id eſt, legis tranſgreſſio & præuaricatio, ſumma uidelicet iniquitas, cùm ſciens & uolens pereo.*

Diabolus.

DIABOLVS *Hebraicè pollet Satan. Significat autem utrunq;, aduerſarium & calumniatorem. Huius ſtudia Iob 1. & 2. cap. plenius deſcribuntur, qui totus in eo eſt, ut nobis aduerſetur & noceat. Vnde Petrus ipſum ultimo Epiſtolæ ſuæ prioris, rugienti leoni, obambulanti, & quærenti, quem deuoret, ſimilem facit.*

Homicida.

HOMICIDAE *nomine, ueniunt inuidi, auari, immiſericordes.*

Animæ nomine quid intelligimus.

FREQVENTER *in ſacris literis Anima capitur pro ipſa Vita inquantum corpus uiuificat, atque uegetat. Iob 1. Animam eius ne tangas. Id eſt, uitam Matth. 6. Ne ſitis ſoliciti animæ ueſtræ. id eſt, ne curetis pro uita ueſtra, quid manducetis, &c. Item, Non'ne anima eſt plus, quàm eſca? id eſt, non'ne anima corpus ipſum uegetans, aut non'ne uita præſtat eſcæ? Similiter & hoc loco utitur Apoſtolus, Quoniam ille animam ſuam poſuit pro nobis.*

Cauendus

Cauendus Antichriſtus: & proximus diligendus. CAP. IIII.

CHariſsimi, nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in Mundum. In hoc cognoſcitur ſpiritus Dei: omnis ſpiritus, qui confitetur IESVM Chriſtum in carne ueniſſe, ex Deo eſt: & omnis ſpiritus, qui ſoluit IESVM, ex Deo nõ eſt. Et hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis quoniam uenit, & nunc iam in Mundo eſt. Vos ex Deo eſtis filioli, & uiciſtis eos. quoniam maior eſt, qui in uobis eſt, quàm qui in Mundo. Ipſi de Mundo ſunt: ideo de Mundo loquuntur, & Mundus eos audit. Nos ex Deo ſumus. Qui nouit Deum: audit nos. qui non eſt ex Deo: non audit nos. In hoc cognoſcimus ſpiritum ueritatis & ſpiritum erroris. Chariſsimi, diligamus nos inuicem: quia charitas ex Deo eſt. Et omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum. Qui non diligit, nõ nouit Deum: quoniam Deus charitas eſt. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium ſuum unigenitum miſit Deus in Mundum, ut uiuamus per eum. In hoc eſt charitas: non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, et miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Chariſsimi, ſi ſic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo uidit unquam. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta eſt. In hoc cognoſcimus, quòd in eo manemus, & ipſe in nobis: quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Et nos uidimus & teſtificamur, quoniam pater miſit filium ſuum ſaluatorem Mundi. Quiſquis cõfeſſus fuerit, quoniam IESVS eſt filius Dei: Deus in eo manet, & ipſe in Deo. Et nos cognouimus, & credidimus charitati, quã habet Deus in nobis. Deus charitas eſt; & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta eſt charitas Dei nobiſcum, ut fiduciam habeamus in die iudicij: quia ſicut ille eſt, & nos ſumus in hoc Mundo. Timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas, foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. qui autem timet: non eſt perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum; quoniam Deus prior di-

Marginal notes:

In hoc cognoſcitur] cognoſcitis uel cognoſcite Spiritum Dei.
Soluit Ieſum] non confitetur Chriſtũ in carne ueniſſe.
Venit] præſentis temporis.
Ipſi de Mũdo] ex Mundo, ex affectu Mundi cuius ſunt.
In charitate:] cum charitate. In, pro Cum:
Pœnã] cruciatum.

Spiritus quomodo probandi.
Antichriſtus.
Ioan. 8.f
Natus ex Deo.
Charitas Dei.
Ioan. 3.b
Ioan. 1.b
1. Timoth. 6.b
Confiteri Chriſtum.

lexit nos. Si quis dixerit, Quoniam diligo Deum: & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum, quem uidet: Deum, quem non uidet, quomodo poteſt diligere? Et hoc mandatum habemus à Deo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.

Ioā. 13. d. 15. b Epheſ. 5. a

Chariſsimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint. *Præmonuit Spiritum Dei in ijs, qui beneficentiam diligenter excolucrint, manere, nunc occaſione & argumento à fine ſumpto, diſſerit de ſpirituum probatione, adhortans ne cuiuis ſpiritui credant. Erant enim Ioannis temporibus, qui ſua mendacia ſpiritus titulo commendabant. Per ſpiritum, dogma, ſenſum, & mentem doctoris intelligit.*

Spirituū probatio habēda.

Spiritus nomine quid intelligitur.

Quoniam multi pſeudoprophetę exierunt in Mundum. *Cauete (ait) uobis. Quia quod prædixit præceptor noſter, & uerebamur, accidit. Attendite (inquit) à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. A' fructibus eorum cognoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis uuas, aut de tribulis ficus? Pſeudoprophetas dicit Apoſtolus, qui cùm re uera non ſint prophetæ, aliquam tamen propheticam præ ſe ferunt ſpeciem. Et hæc eſt cauſa, propter quam non omnem doctrinam ſine delectu recipiant uiri catholici.*

Lupi rapaces. Hæreticorum index. Pſeudopropheta. Doctrina cum delectu recipiēda.

In hoc cognoſcitur Spiritus Dei, &c. *Occupatio eſt. Rogabunt fortaſſe ſimpliciores, Quomodo probandi ſunt ſpiritus, ſiue dogmata, & doctrinæ, an ex Deo, an hominibus ſint? Reſpondet, Regulam & modum inquirendi præſcribens, Omnis ſpiritus, qui confitetur* IESVM *Chriſtum in carne ueniſſe, ex Deo eſt. Hæc uerba multam uim & grandem ſenſum continent: quæ diligentius meditanda ueniunt. Confitetur, qui indubitatè et certiſſimè rei, de qua fit confeſſio, innititur, eamq; palàm ueriſſimā eſſe pronuntiat. Hoc explicatiſſimè declarat Paulus Rom. 10. Hebr. 11. & Matth. 10. Cùm dicit* IESVM *Chriſtum in carnem ueniſſe, in primis uult intelligamus* IESVM *ueniſſe, id eſt, hominem factum eſſe, & antè quàm uenerit, fuiſſe. Eſt ergo neceſſe, fateamur* IESVM *eſſe perſonam in diuinis, hoc eſt, eſſe filium Dei, Patri conſubſtantialem, & coæternum. Veniſſe in carne, hoc eſt, hominem induiſſe, nobiſcum uerſatum eſſe, uerè, et non ſimulatè induiſſe infirmitates noſtras citra maculam, propterea mortuum eſſe, & reſurrexiſſe, atque hac uia nos redemiſſe, & Patri reconciliaſſe, ad quem aſcendit. In eo uno eſſe uerum ſacerdotium, pontificatum, redemptionem, ſalutem, & ueritatē æternam, id eſt, redemptionem, ſalutem, & ueritatem æternam. Hæc eſt doctrina orthodoxa. Qui hæc docēt, ſunt ex Deo. Ex his colligendū eſt, Apoſtolum docere non ſolùm* IESVM *ueniſſe in carne, quaſi de humana tantùm natura loquutū putauerimus: ſed de toto Chriſto ſecundum utranque naturam & humanam & diuinam. Nam unus eſt in duabus manens diuerſis ſubſtantijs, iuxta Symbolum Athanaſij, Vnus eſt Chriſtus, non cōuerſione diuinitatis in carnem, ſed aſſumptione humanitatis in Deum. Vnus, inquam, non confuſione ſubſtantiæ, ſed unitate perſonæ. Nam ſicut anima rationalis & caro unus eſt homo: ita Deus & homo unus eſt Chriſtus. Iſta eſt regula, qua probandi ſunt ſpiritus.*

Spirituū inquirendorum modus. Confiteri. Ieſus eſt perſona in diuinis. Cōfeſsio Chriſtiana. Doctrina orthodoxa. Regula probādi ſpiritus.

Et omnis ſpiritus, qui ſoluit IESVM, ex Deo non eſt. *Peculiare eſt huic Apoſtolo contrariam ſententiam priori ſubiungere, ut clarius & apertius loquatur, & ſcribat quæ animo concepit. Omnis ſpiritus, qualisqualis ille fuerit, qui ſoluit* IESVM, *id eſt, ſeparat à* IESV *aut diuinam, aut humanam naturam, non eſt ex*

Soluere Ieſum.

Deo

Deo.Hoc facit aduerſus hæreticos,quorum alij Chriſto ſic tribuebãt humanã naturam, ut adimerent diuinam: Alij ſic tribuebant diuinam,ut adimerent humanam:Alij ſemihominem uolebant,ſic tribuentes corpus humanum,ut negarent illi fuiſſe animã humanã.

Et hic eſt Antichriſtus,de quo audiſtis, quoniã uenit, & nunc iam in Mundo eſt.Exemplo dilucidius exponit,quod ſuperius ſecundo capite dixit,Et ſicut audiſtis,quia Antichriſtus uenit, & nunc Antichriſti multi facti ſunt. Exiſtimo tẽporibus Apoſtolorum fœtidum Antichriſti olfactũ, eiusq; multam uim cœpiſſe, ſed nunc conſummatam eſſe,& omnino ferè abſolutam.Hiſtorijs docemur Turcicã ſuaſionem ex Arrij & Neſtorij hæreſibus collectam magnis blaſphemijs Chriſtum proſcidiſſe.Nunc uerò paſtores quoſdã Eccleſiæ laruatos uidemus mercenarios,quæſtui unicè ſtudentes,ſuppilatam Dei Eccleſiam,eandem tributariam.Et,quod deterrimum eſt,tanta hæreſi magna ex parte quoſdam obcæcatos eſſe,ut in hanc inciderint blaſphemiam,qua ipſum Chriſtum ſciderint,à ſacro altari expulerint,ſacroſanctam Miſſam deleuerint, altaria euerterint,diuorũ cultus et imagines ſuſtulerint,uota et monaſteria uiolauerint. Quid? quod huiuſmodi multis in locis impunè non liceat? Prô dolor,hi quorum intereſt ueritatem annuntiare tacent,magis corpori & uitæ ſtudentes,quàm Deum,qui & animam & corpus perdere poteſt,timentes. Et hic eſt Antichriſtus,hoc eſt, hic ille eſt Antichriſti ſpiritus cum meretrice illa magna,de qua meminit Ioan.Apocal. 17. Cuius doctrina & ſpiritus aduerſatur doctrinæ Dei,& ſuæ ſponſæ Eccleſiæ,ad quam recurrendum eſſe,cum de re quapiam controuertitur,nemo orthodoxus dubitauerit.Cuius autoritatem docet Paulus 1. ad Timoth. 3. Hæc tibi ſcribo,fili Timothee, ut ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari,quæ eſt Eccleſia Dei uiui,columna & firmamentũ ueritatis.Ergo cùm ſit columna & firmamentum ueritatis, ad hanc, tanquam ad anchoram,accedendum eſt,ut tuti hoc mare nauigemus in doctrina,quam à Spiritu directore infallibili,& nõ ab alio,habet.Non eſt,quòd animos deſpondeamus, cùm tam deformem laruam uidemus.Solatio nobis erit,quod Paulus Roma. 11. dicit,Non repulit Deus plebem ſuam,quam præſciuit.An neſcitis in Elia, quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deũ aduerſum Iſraël? Domine,prophetas tuos occiderũt,& altaria tua ſuffoderunt: & ego relictus ſum ſolus,& quærunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinũ reſponſum? Reliqui mihi ſeptem millia uirorum,qui non curuauerunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tẽpore,reliquiæ ſecundũ electionẽ gratiæ,factæ ſunt.Hactenus ille.

Turcica origo.

Hæreticorum notæ.

Eccleſia ueritatis colũna.

Vos ex Deo eſtis,filioli,& uiciſtis eos. Conſolatoria adhortatione mitigat ſermonem,quo fortaßis perterriti,& magno in diſcrimine conſtituti uidebãtur audientes,Et hic eſt Antichriſtus,&c.Dixi multos eſſe in Mundo Antichriſtos, ſed nihil apud uos poterunt: iam illos uiciſtis.Quaſi dicat,Non eſt,quod ſoliciti ſitis,quibus armis illos expugnetis.Eſtis enim filij Dei,à quo Spiritum ipſum in pignus hæreditatis accepiſtis:qui cum ſit paracletus & ueritatis doctor indefeſſus & conſtans, non permittet uos ductari omni uento doctrinæ.Tantum abeſt,ut non uincatis,qui uerè uiciſtis. Verbo præteriti Viciſtis,uſus eſt,pro Vincetis: ut alacriores & paratiores reddat filiolos ſuos ad quæuis,etiam duriſsima pro Euangelio ferenda. Obſeruabis. Quicunque uincit Antichriſtos,non ex ſe uincit,ſed quia ex Deo eſt. Hæc uictoria, uirtus, & donum Dei eſt,ut ne quis glorietur.

Filij Dei uictores Antichriſti.

Quoniam maior eſt,qui in uobis eſt,quàm qui in Mundo. Nolite gloria quadam uana & humana ineſcari,cùm uideritis uos uiciſſe Antichriſtum:id non uirtute ueſtra,aut uiribus factum eſt,ſed ipſius ſpiritus gratia & dono in uobis manentis

Victoria in Antichriſtũ à Deo

D 3

nentis: qui maior eſt, quàm diabolus cum toto Mundi *ſatellitio.* Ille *creator, hic creatura.* Ille *dominus, hic ſeruus fugitiuus & transfuga.* Ille *lux, hic tenebræ.* Ille *robur & fortitudo, hic imbecillitas, imò hic ligatus eſt mille annis,* Apoc. 20. Ille *uobis datus eſt in defenſionem & conſeruationem iuxta promiſſum* Patris *noſtri* IESV *Chriſti,* Ioã. 14. *Si diligitis me, mandata mea ſeruate: & ego rogabo* Patrem, *& alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiſcum in æternum,* Spiritum *ueritatis, quem* Mundus *nõ poteſt accipere, quia nõ uidet eum, nec ſcit eum.* Vos *autem cognoſcetis eum, quia apud uos manebit, et in uobis erit.* Huc *pertinet, quod dicebat* CHRISTVS Ioã. 16. In *Mũdo preſſurã habebitis: ſed cõfidite, ego uici* Mundũ. Nolite *ergo tam anxiè ſoliciti eſſe pro defenſione: cùm is in uobis ſit, cuius præſidio uires & aſtutiam iſtorum expugnabitis.*

Ipſi de Mundo ſunt, ideo de Mundo loquuntur, &c. *Eleganti admodum antitheſi eos, qui ab* Euangelio *recedunt, quòd hæreticos, & eorum ſectatores multitudine & proſperitate ualere uideant, reprimit, cauſas utriuſq; obſeruantiæ ſpiritalis & mundialis adducens.* Doctrina Euangelica *è cœlo eſt: ſunt ergo* Euangelici *doctores, cœleſtes.* Quò *fit, ut paucos in* Mundo *offendamus ueri* Dei *cultores,* Mundus *enim è terra terrenos & lucifugas habet ſectatores.* Hi *quod placet* Mundo *& ſpiritui aduerſatur, loquuntur: illi quæ* Mundi *ſunt aſpernantes, docent cœleſtia: quos nõ mundiali, ſed ſolo* Dei *ſpiritu ducti audiunt.* Qui *enim ex* Deo *eſt, dicebat* CHRISTVS, *uerba* Dei *audit.* Ioannis 8.

Spiritales ſpiritalia tractant.

In hoc cognoſcimus ſpiritum ueritatis, & ſpiritum erroris. *In hoc, id eſt, per hoc, utputa per hæc ſigna, quæ nobis parent, uidemuſq; quoſdã oblectari cùm de* Chriſto *& eius religione fit mentio: alios uerò* Chriſtianam *pietatem odiſſe: cognoſcimus qui ex* Deo *ſunt, qui'ue ex* Mundo *&* Antichriſto. Quicquid *negotij habet probatio ſpirituum, doctrinarum, & dogmatum, paucis hactenus diſſeruiſſe ſufficiat.*

Chariſsimi, diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo eſt. Digreſſus *erat ab inſtituto, ut paucis abſolueret de probandis ſpiritibus.* Nunc *redit ad explicandas charitatis partes, eiuſq; ingenium & naturam, argumento à cauſa ſumpto.* Qui *ſunt ipſius* Dei, *neceſſe eſt cum* Deo *communicent, qui ſuapte natura charitas eſt.* Deus *enim* Pater *effulgens in ſeipſo ſeipſum cognoſcit, & generat filium, à quibus eſt & effulgentia procedens, quæ eſt* Spiritus *ſanctus, amor, & nexus utriuſq;, qui totũ illuminans* Mundum, *ea charitate nos inflammat, uel effulgẽtia nos in fide illuminat, qua filium* IESVM *uerè cognoſcimus, per quem ad* Patrem *acceſſum habemus & ſaluamur.* In *his rogo te, quiſquis es, legito ſi quid eſt, quod charitas eſſe non poßit.* Eſt *ergo* Deus *ipſa charitas.* Sed *quæ* Deo *ſecundum naturam & ingenium cõpetunt, nulli creaturæ conueniunt ex natura.* Fit *ergo ut charitas omnis ſit à* Deo.

Charitas ex Deo.
Deus charitas eſt.
Trinitatis opera interna.

Et omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum. *Pulchra antitheſi docet charitatem omnem à* Deo *eſſe, effectumq; ipſius charitatis non ab alio, quàm à* Deo *quærendum eſſe.* Natura *ipſa comparatum eſt, ut filij, parentũ mores, & animi dotes referant.* Si *charitatis opera & beneficentiã exercuerimus, id argumento eſt, nos repræſentare* Patrem, *imò ueros eſſe filios illius, qui charitas eſt.* Generamur *& dicimur filij* Dei *per charitatem, ſi illam & habuerimus & exercuerimus.* Obſeruabis *interim,* Apoſtolum *nominaſſe* Deum *charitatem per auxeſim, id eſt, augmẽtum, qui non modò eſt charitas, ſed etiam abſolutum charitatis exẽplar.* Eadem *ratione hominem proſtitutæ impudentiæ appellamus impudentiã, hominem impensè clementẽ, clementiã.* Deum *ſummè charum ipſißimam charitatem iure nuncupamus.* Addidit, *Et cognoſcit*

Dilectione naſcimur ex Deo

Auxeſis.

Patrem

Patrem, quia refert, & indefeſſo beneficentiæ exercitio oſtēdit ſe habere Deum Patrem, quem & uerbo & opere profitetur. Huc pertinet, quod Paulus ad Galat. 4. dicit, Nunc autem cùm cognoueritis Deum, imò cogniti ſitis à Deo. Non quòd antea Deus hos non cognouerit: ſed quòd illis Deus innotuerit, dederitq́; illis gratiam, qua cognouerunt Deum. Qua ſi quis eſt, qui caret, neq; Deum cognoſcit, neque imitatur. Cognoſcere Deum.

Qui non diligit, non nouit Deum, quoniam Deus charitas eſt. *Alteram partem antithesis addit, Charitas & dilectio mutua ſunt à Deo: atque qui diligit, ex Deo natus eſt. Ergo qui mutuam non exercent dilectionem, neq; Deum cognoſcunt, neque ipſius imaginem referunt. Tenebræ lucem non patiuntur. Sed qui non diligit, in tenebris ambulat. non eſt igitur Dei cognitio (quam Apoſtolus lucem dicit) in eo, qui non diligit.* Dilectionis uirtus.

In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium ſuum unigenitum miſit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. *Dixerat Deum ipſum non ſolùm charitatem eſſe, ſed etiam eſſe ipſius charitatis cauſam efficiētem. Quod exemplo, & ipſis actis probat, alludens ad id, quod in Ioan. 3. dicebat charitatis autor, Sic enim Deus dilexit Mundum, ut filium ſuum unigenitum daret: ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Quibus indicijs, quibus'ue rebus magis pretioſis potuit Deus erga nos charitatem ſuam manifeſtare? Commendatur Abraham, quòd filium unicum Deo obtulerit. At non interijt. Quantò magis commendabimus Dei in nos charitatem? Qui Deus Deum filium ſuum unigenitum nobis impendit, iuſtum moriturū pro iniuſtis & impijs, tradidit, inquam, hoſti & Mūdo impio ſummum decus cœli, ſuasq́; illas gratiſsimas delicias in mortem, ut à mortis tyrannide eruceremur. Quæ alia inuenta eſt, inueniri'ue poteſt ardentior charitas? nulla certè. Subiunxit, Vt uiuamus per eum. Ille enim Ioan. 10. ait, Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant. Perieramus, morte occupabamur, & peccato illo primi parētis interieramus. Reſurgēdum ergo erat, non per hominem purum, quia omnis huiuſmodi mors ipſa eſt: ſed per eum, qui Deus & homo eſt. dicens in Euangelio, Ego ſum uia, ueritas & uita. Qui credit in me, non morietur in æternum.* Charitas Dei in nos.

In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. *Auget & amplificat totum charitatis Dei in nos negotium, non ſine occupatione, qua tacitè reſpondet ijs, qui exiſtimarunt miſsionem hanc filij Dei ad nos, ſuis meritis factam. Non eſt quod quis criſtas erigat, tribuens ſuis uiribus, quòd Filius Dei factus ſit homo. Nam prius nos dilexit Deus, quàm hunc dilexerimus: imò noſtra in Deum dilectio originem habet ab ipſo Deo, qui charitas eſt. Non noſtris meritis ſalutem noſtram & iuſtificationem nobis comparauimus. Nam, ut Paulus ait Epheſ. 1. Elegit nos in ipſo ante Mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate. Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per* IESVM *Chriſtum in ipſum: ſecundum propoſitum uoluntatis ſuæ. hoc eſt, ſecundum ſuum beneplacitum. Quod ſubiunxit, amplificatio eſt eius, quod prædixit, Quoniam filium ſuum unigenitum miſit Deus in Mundum, ut uiuamus per ipſum. Beatus Auguſtinus hunc enarrans locum, legit, Et miſit filium ſuum litatorem peccatis noſtris. Litatorem, id eſt, ſacrificatorem. Sacrificauit pro peccatis noſtris. Vbi inuenit hoſtiam? Vbi inuenit uictimam, quam puram uolebat offerre? Aliud non inuenit, ſeipſum obtulit. Hæc ille.* Filij Dei miſſio gratuita. Litator Chriſtus.

Chariſsimi, ſi ſic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum

diligere

diligere. *Hortatur exemplo Chriſti ad non uulgarem, ſed ardentiſſimam & flagrantiſſimam charitatem. Id natura comparatum eſt, ut filij parentes imitentur & referant. Cùm ergo nos tam impensè Deus dilexerit, ut etiam proprio filio nō pepercerit, ſed pro nobis illum tradiderit: iuſtiſſimum eſt ut Patrem imitemur, hoc eſt, ut mutuò diligamus. hoc eſt, ut non modò ſubſtātiam egentibus largiamur: ſed &, ſi neceſſe fuerit, uitam ipſam profundamus. Hanc charitatem docuerunt hi, quorum mentionem Paulus Roma. 16. facit. Salutate, inquit, Priſcam & Aquilam adiutores meos in Chriſto* IESV, *qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppoſuerunt, quibus non ſolùm ego gratias ago, ſed & cunctæ Eccleſiæ gentium.*

Dilectio mutua.

Deum nemo uidit unquam. *Nolim putetis (ait Apoſtolus) charitatem hanc, cuius hìc negotium tracto, pendêre à uiſione Dei, quaſi uerò non poſſimus dilectionis beneficētiam exercere, niſi Deum ipſum uiderimus. Ille lucem habitat inacceſſibilem. Eſtq; uerum, quod Exodi 33. ſcriptum eſt, Non uidebit me homo, & uiuet. Deum nemo uidit unquam. Res eſt inuiſibilis Deus: ſicut ſcriptum eſt Iſaiæ 64. ait Paulus 1. Corin. 2. Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Oculus noſter ſpiritalis eſſe debet. Erit igitur ipſe ſpiritus, qui illuminabit nos, ut uideamus pura illa fide, quem poſtea uidebimus ſicuti eſt. Non ergo Deum quæramus oculo noſtro corporeo, qui corde quærendus eſt. Quemadmodum, qui ſolem ipſum indiſpoſitis oculis non intuetur, ita qui Deum uidere deſiderant, oculum, quo conſpiciant, præparent neceſſe eſt. At quis iſte oculus? Reſpondeat lux ipſa Matt. 5. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Deum, id eſt, ipſam diuinam eſſentiam, ſeu ipſam diuinitatem nemo uidit. Quòd ſi alicubi legamus Deum à prophetis uiſum: id certè ſub forma uel ſpecie aliqua factum, qua ſeſe uoluit hominum oculis ingerere. Multa de his perleges apud Ambroſium libro de incarnatione Domini. & Tertullianum in opere aduerſus Praxeam pro ſacroſancta Trinitate edito.*

Deus res inuiſibilis.

Oculus ſpiritalis & corpore᷑.

Deus corde quærendus.

Deum nemo uidit unquam.

Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta eſt. *Quandiu hìc uerſamini, non eſt, quod quæratis diuinitatem hic uidere. Non enim uult ille uos hic beatos, & uiſione illa beata frui, aliò abeundum eſt. Sat ſit uobis ſi intellexeritis Deum in nobis manere, hoc eſt, nos fœdere & amicitia Deo eſſe coniunctos. Qui autem ſic coniunctus eſt Deo, quomodo poteſt ſine Deo eſſe? Imò quomodo non illum habere hoſpitem? Si diligamus inuicem, id eſt, ſi mutuam inter fratres & proximos exercuerimus charitatis beneficentiam, id ſi fiat, charitas eius in nobis perfecta eſt. id eſt, mutua noſtra charitas certiſſimum ſignum eſt diuinæ amicitiæ in nobis, quæ nos inſtruit & apparat ut operemur, & mutuam exerceamus dilectionem. Et id eſt, cur perfectam hìc uocat. Nam qui diligit, ex Spiritu Dei diligit. hic autem Spiritus Dei coniungit Deum homini, & hominem Deo.*

Deum in nobis manere qd eſt?

Charitas perfecta in fidelib᷑.

Vinculum Dei & hominis.

In hoc cognoſcimus, quòd in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. *Amplificat & clarius docet, quæ paulò antè dixit, Deum in nobis manere, & charitatem eius in nobis perfectam eſſe. In hoc, id eſt, ex hoc cognoſcimus, quòd in eo manemus, & ipſe in nobis, Quia de ſpiritu ſuo dedit nobis. Vnde ſcis, quia de ſpiritu eius acceperis? Res non eſt uiſibilis. Hæc coniunctio, qua Deo unimur, non corporea eſt, non ſubeſt oculorum iudicio: ſpiritalis eſt, ob id ſolùm pijs nota eſt. Sed interim interroga uiſcera tua: quæ ſi apparata & inſtructa eſſe ſenſeris ad beneficentiam, ſi plena intellexeris charitate, id tibi proximo ſit argumento, te habere ſpiritum Dei, huiuſmodi enim exercitia à ſpiritu ſunt. Huc pertinet, quod*

Signū quo cognoſcim᷑ Deū in nobis manere.

Paulus

Paulus Roma. 5. dicit, Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

Et nos uidimus & teſtificamur, &c. *Ne pugnantia dixiſſe alicui uideretur, redit ad id quod dixerat, Quoniam filium ſuum unigenitum miſit Deus in Mundum. De cuius tamen fortaſſe dignitate uidetur nonnihil detrahere, quod ſubiungit, Deum nemo uidit unquam. Quaſi uerò ex his conijcere poſſet quiſpiam Chriſtum nō eſſe Deum. Nos (inquit) uidimus his noſtris oculis tum corporeis tum ſpiritualibus* IESVM *Chriſtum, & uirtutem eius, propter quam teſtificamur hunc à patre miſſum, & eſſe Mundi ſaluatorem. Nempe hunc uidimus, uirtutes & miracula operantem, mortuum, & reſurrexiſſe, uerſatumq; eſſe nobiſcum poſt reſurrectionē quadraginta diebus. Teſtificamurq; de ijs, quæ tum ipſe, tum eius ſpiritus cœlitus ad nos demiſſus, admandauit nobis. Hunc uidimus cœlos aſcendentem: quem teſtificamur ad Patris dexteram ſedere. Non uiderat Apoſtolus diuinitatem ipſam: Sed quia Deus humanam naturam induerat, hinc dicunt ſe Deum uidiſſe. Similiter & prophetæ, qui ſub aliqua ſpecie Deum uiderunt. Propter aſſumptam humanitatem & unitam diuinitati, huiuſcemodi loquutionibus catholicè utimur, Vidimus Deum in ſacroſancta Miſſa. Parochus tulit Deum ad ægrotum. Deum recepimus. & alijs permultis ſic loquendi formulis non abſimilibus his, quibus dicimus Deum natum de Virgine, paſſum, mortuum, ſepultum, & reſurrexiſſe. Poteſt huius clauſulæ ſenſus non ſolùm ad perſonam Chriſti referri, ut oſtenſum eſt: ſed etiam ad totius Euangelij negotium. Eritq; ſenſus, Euangelizamus uobis* IESVM *Chriſtum uitam, ſalutem, propitiationem, & redemptionem Mundi. At quæcunque de eo prædicamus, certiſſima & ueriſſima eſſe teſtificamur. Illa enim ſcimus compertiſſima eſſe.*

> Deum uiderūt apoſtoli, et prophetæ.
>
> Cōmunicatio idiomatū propter unitā diuinitati humanitatem.

Quiſquis confeſſus fuerit, &c. *Hortatur ad perfectam confeßionem, quæ nulla hæreticorum machina & fraude poterit expugnari, nec perſequentium infidelium tormentis conquaſſari, neque ullis carnis blanditijs demoliri. de qua abundè Paulus in fine 8. cap. Ad Roma. Confitendum eſt uerbis & factis,* IESVM *eſſe filium Dei, eſſe Deum & hominem, iuſtitiam, ſalutem, & propitiationem Mundi. Hanc confeßionem caro non ſuggerit, ſed ipſe ſpiritus, qui habitat in te. Hanc certißimam perſuaſionem qui habet, in Deo eſt, & Deus in eo manet. hoc eſt, uerè Chriſtianus eſt, Deumq; non ſolùm ſibi præſentem, ſed & in ſe habitantem, propitium, & benignum habet.*

> Confeſsionis perfectæ de Chriſto fruct⁹.

Et nos cognouimus & credidimus, &c. *Non ſolùm mihi probatißima et exploratißima ſunt quæ docui de fide in* IESVM *filiū Dei: ſed & certißima ſunt quæcunq; de charitate uobis annuntio. Quòd ſi quis rogauerit me, Quæ? hæc:*

Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, &c. *Probat quod dixit. Ex operibus ipſis certißimum eſt, Deum eſſe charitatem, ut iam multis aperuimus. Qui ergo mutuam beneficentiam & charitatem exercet, hoc eſt, qui flagrantißimè proximū propter Deū amat, & fidelem ſe exhibet, neceſſe eſt, hunc in charitate manere. Ergo & in Deo & Deum in eo. Fidelis enim eſt, ſeipſum negare non poteſt. Promiſit ſe mãſurum in eo, qui pietatis officia exercuerit. Qui diligit me, ait ille, ſermonē meū ſeruabit. Ego, & Pater meus ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus.*

In hoc perfecta eſt charitas Dei nobiſcum, ut fiduciam habeamus in die iudicij. Quia ſicut ille eſt, et nos ſumus in hoc Mundo. *Duo certißima ſigna adducit, quibus perfectam & abſolutam charitatem oſtendit: uocans perfectam charitatem non ſolùm dilectionem mutuam, ſed etiam ipſam religionem Chriſtianam, quæ fide & charitate abſoluitur. Habere fiduciam in die iudicij, eſt, non*

> Charitatis perfectæ ſignum.
>
> Charitas perfecta.

E timere

timere ne ueniat dies iudicij, Sed expectare firma & incõcuſſa cõſcientia aduentũ magni Dei. Quia ſicut ille eſt, & nos ſumus in hoc Mundo, hoc eſt, quãdiu hîc ſumus, tandiu inſtituamus uitã noſtrã ad eius exemplũ & imitationẽ. In ea perſiſtamus fiducia, quæ fundamentum habeat ipſum Chriſtum: ut quemadmodum nihil eſt niſi mera erga nos charitas, ita & in hoc Mundo in eandem erga ipſum charitatem transformemur, hoc eſt, toti charitate ardeamus. Sicut ille facit oriri ſolem ſuum ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: ita & nos in hoc Mundo diligamus non ſolùm amicos, ſed & inimicos, benefacientes etiam ijs, qui perſequuntur nos. Duabus ergo certis notis deprehendemus an ueri ſimus Chriſtiani. Prima, ſi non timuerimus, ſed inconcuſſè expectauerimus diem iudicij. Certa enim eſt ſpes, quæ non confundit. Secunda, ſi inſtituerimus uitam noſtram ad imitationem IESV Chriſti, ut purè & caſtè hanc uitam traijciamus.

Fiducia in die iudicij. Vita noſtra Chriſto configuranda.

Timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas, foras mittit timorem. Ex cõtextus circunſtantijs manifeſtum eſt de quo timore loquitur Apoſtolus. Subiungit enim, Quoniam timor pœnam habet, id eſt, cruciatum. Accipere uidetur timorem pro deſperatione quadam, & conſcientia indefeſſis curis anxia. Charitatem uerò pro ea uiua fide, qua Deo eiusq; promiſſis indiuulsè adhæremus certi, abſque ulla deſperationis nota. Iſte ergo erit Apoſtoli ſenſus, Qui uerè Chriſtianus eſt, cognoſcens & amplexans magnum illud & amabile beneficium, quo Deus miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis, nunquam animum deſpondebit. Nam in eo eſt charitas & Chriſtiana religio abſoluta, quæ mittit foras timorem, id eſt, pacificat conſcientiam. O` meram conſolationem! O` uerbum ſuaue aduerſus neſcio quos conſcientiarum carnifices, qui quæſtui ſtudentes nihil aliud, quàm gladios, ignem perpetuum, dæmones, & cruciatus, & huiuſmodi euomunt, ex quibus nullus fructus: ſed magna conſciẽtiarum perturbatio, & frequens deſperatio. His uolunt uideri ſanctiſſimi terroribus, ut muneribus ſalutati profiteantur mirabili arte & cauteriata conſcientia ſuam impoſturam, qua à paruulis & ſimplicioribus, propter ea quæ foris parent, ſanctuli uocantur: qui re uera ſunt ea ſepulchra dealbata, de quibus multa agit Chriſtus in Euangelio. Quare docenda eſt hæc abſoluta charitas, ad fugandos huiuſmodi impoſtores. Hæc omnem adimet conſcientiæ inquietudinem, hac conſequentur fiduciam in die iudicij, territationes illorum contẽnent. Pacem enim ex illa uiua fide conſequentur. Roma. 5. Iuſtificati ex fide pacem habemus ad Deum. Huc pertinẽt quæ dicebat Chriſtus Ioan. 4. Omnis, qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum. Et Ioã. 6. Ego ſum panis uitæ. qui uenit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet in æternum. Obiter dictum putauerim, quendam eſſe timorem, quem filialem dicunt, qui eſt obſeruantia & ſtudium mandatorum Dei, & eius reuerentia, de quo Prouerb. 1. Initium ſapientiæ, timor Domini. Habens hunc timorem nihil pœnas & tormenta ueretur. Omnia amore domini ductus agit, intelligens & cognoſcens quòd qui ſunt Domini, nihil habent commune cum illis terriculamentis & ſpectris. Hunc timorem Latini reuerentiam uocant. De hoc timore abundè ſcribit Eccleſiaſtes cap. ulti. Tremor ſæpe cum timore ſolet coniungi, ut Pſal. 2. & apud Paulum frequenter. Eſt & timor ſeruilis, quo quis mandatorum obſeruantiæ ſtudet ſolùm propter cruciatus uitandos. Hic uidetur delectari culpa, & ſolius pœnæ fugiendæ gratia operari. Eſt & nocturnus timor uerè ſeruilis, ubi omnia aguntur in infidelitate, in mera obliuione & contemptu Dei, quaſi non ſit aliquis. Vnde fit iuſto Dei iudicio, ut impius, ſemper ſibi male conſcius, quum Deum filiali timore non timeat, tamen omnia uel tuta timeat, uelut Cain, qui propriè hoc

Pœnaĩ timore. Timor ſeruilis. Charitas ſine timore quid eſt.

Hypocritarum terriculamẽta.

Sanctulorum impoſturæ.

Timor filialis.

Tremor timoris comes.

Timor ſeruilis. Timor nocturnus.

Cain timore nocturno duct'

hoc timore nocturno adficiebatur. Vnde Pſal. 13. Non eſt timor Dei ante oculos eorum. Illhic trepidauerunt timore ubi non erat timor. Et Prouerb. 28. Fugit impius nemine perſequente. Et Pſal. 34. Fiat uia illorum tenebræ. Hoc nimirum eſt, quod Deuter. 28. dicitur, Quòd ſi audire nolueritis uocem Domini, palpabitis in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in meridie. Hunc timorem, tanquam omnium malorum lernam, uitemus. Eſt & alius timor à natura inſitus, cuiuſmodi ſunt primi noſtri motus & affectus. Hunc indifferentem, hoc eſt, neque bonum neque malum dicunt. Timor naturalis.

Quoniam timor, &c. *Amplificat & docet quæ charitati aduerſantur, argumẽto ab ingenio et natura ipſius timoris ſumpto. Charitas & dilectio lætam & pacificã reddunt conſcientiam: timor uerò triſtitiam, tormentum, & cruciatum ſuapte natura affert. Ergo is, cuius adhuc conſcientia ringitur, uarijsq; curis & ſcrupulis (ut ita dixerim) angitur, non eſt in charitate perfectus, hoc eſt, nondum ſe totum Deo & eius magnæ prouidentiæ cõmiſit. Agedum, Quî fieri poteſt, angatur & pungatur tua conſcientia cùm Deo religiosè adhæres, credens eum fidelem eſſe, qui non poßit negare quicquam in fide petentibus? Hic eſt, de quo Paulus Romano. 8. dicit, Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ergo ſi huic adhæſeris, non eſt qui accuſet, qui tuã pungat conſcientiam. Proprio non pepercit filio propter nos, ſed ſtans promißis hunc tradidit nobis, cum illo tradens omnia pacifica & læta, nempe mortem & eius laqueos fregit, clauſos cœlos aperuit, Satanam, & eius miniſtros ligauit. Qui ergo abſolutam habet charitatem, non angitur, non cruciatur, non deſperat: ſed lætus uerſatur in mandatis Dei, in quibus uolet nimis.* Charitas perfecta nõ habet timorem. Conſcientia fidelis parata.

Nos ergo diligamus Deum, &c. *Summã totius negotij charitatis, ad quã tam diligenter animos accẽdit, breui epilogo nunc perſtringit. Quemadmodũ lux oculũ ad uidendum attrahit: ita & dilectio, qua nos diligit Deus, ad ſui amorem nos allicit. Concludit ergo, nos habere charitatem, non à nobis, ſed ex Deo, atque uim dilectionis eſſe Spiritum ſanctum. Vnde enim diligeremus, niſi prius ipſe dilexiſſet nos? Hinc in Euangelio dicit, Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos.*

Si quis dixerit, &c. *Hipocriſim & uerborũ fucum omnẽ abijcit, oſtendẽs Deũ neq; uerbis magnificis, neque ijs, qui ardentißimã dilectionem multis oſtẽtant, delectari, ſed opere ipſo charitatis. Non enim proximi inopia & inedia uerbis & magnifico ſermone, ſed opere & exhibita beneficentia leuatur. Ridiculum certè uidetur, cum quis magnifica pauperi & egenti precatur, quem interim egentẽ dum uidet non iuuat, nihil præſtat, cùm poßit. Hunc mendacem nõ abs re dicit. Adeò enim dilectionẽ Dei et proximi Apoſtolus uult unita eſſe, adeoq; inter ſe cognata, ut neutra ſine altera eſſe queat.* Dilectio Dei et proximi unita & cognata.

Qui enim non diligit fratrem ſuum quem uidet, &c. *Quam cõiuncta ſint dilectio Dei & dilectio proximi, collatione & comparatione familiari probare contendit. Natura ipſa fit, & ita inditum eſt, ut quæ præſentia ſunt, magis nos moueant, quàm quæ nunquam uidimus, ſed ea ſolo auditu eorum accepimus. Fratrem hîc uidemus, Deum autẽ fide ſolùm & imagine ænigmatica cognoſcimus. Qui ergo fratrẽ ad imaginem Dei creatum, quem uidet, non diligit, quomodo id, quod non uidet, & in fratre repræſentatur, amabit? Qui enim odit imaginẽ, neceſſe eſt & id non amet, cuius eſt imago, hoc eſt, ipſam ueritatem. Si diues fueris, uiderisq; fratrem inedia laborantem, & nõ dederis ei quo releuet inediam, uideris durus, inhumanus, totus alius à Deo, qui eſt benignus, pius, & miſericors. Hoc tuum opus indicat, palamq; teſtatur te neq; Spiritum Dei*

habere,neque ipſum Deum & proximum diligere.

Legis & prophetarum ſumma.

Et hoc mandatũ,&c. *Occupat ſummariũ legis & prophetarũ adducens. Dicet aliquis, Quid obſtat diligere Deũ,etiã ſi nõ diligo fratrẽ? Reſpõdet, Quãdo ita placitũ eſt Patri noſtro Deo: Quid multis eſt opus,ut reclames? Omnia Dei mãdata in hoc tota ſunt,ut diligamus Deũ & proximũ. Et qui Deũ diligit, proximi dilectione illud cõprobet neceſſe eſt. Agè,quì fieri poteſt,diligas eũ,cuius odiſti mandatũ? Quis eſt qui dicat, Diligo regẽ,ſed odi Leges eius? Inſeruiamus ergo omnes Domino, nõ titulo tenus et nomine,ſed ſeria & flagrãtiſſima charitate,qua ueri Chriſtiani & ſimus & nominemur.*

CONCILIATIO.

NON *cõueniũt, Perfecta charitas foras mittit timorẽ: Et quod ſcribitur Pſal. 18. Timor domini ſanctus permanet in ſeculũ ſeculi. Reſpõdeo, Apoſtolus hoc loco mẽtionẽ facit de actu timẽdi: Qui ſicut nõ eſt in patria, ita nõ eſt in pfecta huius uiæ charitate. Propheta uerò loquitur de effectu timoris filialis q eſt, reuerẽter ſe habere ad Deũ. Hic effectus eſt in patria, in qua tremũt poteſtates. Similiter & hìc his q pfectã habẽt charitatẽ.*

Timoris effectus in charitate perfecta.

SECVNDA CONCILIATIO.

QVID *hìc pronuntiat Ioannes, Deum nemo uidit unquam: cum dicatur Iacob uidiſſe Dominum facie ad faciem? Reſpondeo, His omnibus Apoſtolus eò tendit, ut ne quis corporeum aut uiſibile quippiam in Deo ſtatuat, imò uerũ eſſe quod ſcriptũ eſt, Deum à nemine mortalium unquam conſpectum eſſe. Quòd prophetis Deus uiſus dicitur, forma & ſpecie aſſumpta, illud factum eſſe nemo dubitat.*

Facies Dei in ſcripturis uaria ſignat.

OBSERVABIS *interim quòd facies Dei in Scripturis diuina cognitio dicitur ea ratione, qua per faciẽ cõſpectam quiſq; cognoſcitur, ut de homine noto dicimus, facie quidem hominem noui. Ita orando Deum dicitur, Oſtende nobis faciem tuam, id eſt, da nobis cognitionem & intelligentiam tui. Sic & ueſtigia Dei dicuntur, quòd iam nunc Deus in fide & per ſpeculum cognoſcitur, 1. Corinth. 13.*

Veſtigia Dei

Similitudo dei

SIMILITER *Dei ſimilitudo uel ſpecies & facies pro eodẽ accipiũtur, Pſa. 17. et alibi pro reuelatione, ſcilicet Dei cognitione, in qua eſt omnis beatitudo ſita. Vnde dicimus faciẽ Moyſi, cognitionẽ Legis: cõtrà facies Chriſti intelligẽtia eſt ueritatis Euangelicæ, et fides in Chriſtũ. Ad hũc modũ in Scripturis cũ de Deo dicitur, Facie ad faciẽ: ſignificatur manifeſta & certiſſima Dei cognitio et oſtẽſio: ut Deuter. 5. Facie ad faciẽ loquutus eſt nobis in mõte. Id eſt Deus nobis uſqueadeo euidẽtia uerba fecit, et ſigna exhibuit quæ corã uidimus & audiuimus, ut nemo negare poſſit, quin Deus reuera fuerit. Ita & Iacob affirmat ſe uidiſſe Dominũ facie ad faciẽ, Gene. 23. Cũ tamẽ uerũ ſit, Deum nemo uidit unquã. Nã tãetſi Numeri 12. dicat Dominus mentionẽ faciẽs de Moyſe, Ore enim ad os (ait dominus) loquor ei. Palã & nõ per ænigmata & figuras Dominũ uidet. Tamẽ idẽ Moyſes cupit uidere gloriã Dei & faciẽ eius, & audit, Nõ uidebit me homo & uiuet. Aut dici poteſt, Priuilegia paucorũ nõ facere legẽ. Gregorius Nyſſenus in uita Moyſi docet, Deũ uidere, eſt ipſum corde & animo ſequi quocũq; ducat, cuius cognitio omnẽ trãſcẽdit naturã. His addit ille, Ob faciẽ Deũ homo nõ uidit, ſed in poſterioribus, ut quiſquis uult uenire poſt eũ, ſequatur eũ, et ſequẽdo, nõ faciẽ, ſed tergũ aſpiciat. Propterea dictũ eſt à Moyſe Gen. 16. Vidi poſteriora uidẽtis me: hoc eſt, aliqua forma qua placuit illi apparere, Dominũ uidi. Hæc cognitio eſt à poſteriori dicta iter Philoſophos, quã etiã dicũt cognitionẽ, quia eſt: & nõ, quid eſt. Quia ergo ſub ea ſpecie panis et uini in ſacramẽto altaris eſt Ieſus Chriſtus Deus uerus et homo, receptiſſimæ ſunt ab orthodoxis hæ loquutiones, uidi Deũ ĩ Miſſa. Tulit Deũ parochus ad ægrotũ. Deũ, quẽ ĩ Miſſa uidi, adoraui. De huiuſmodi loquutionibus legito diuũ Algerũ aduerſus Berengarium.*

Facies Chriſti.
Facie ad faciẽ.

Deum uidere quid eſt?
Poſteriora Dei uidere.

Cognitio quia eſt.

DICTIO.

SPIRITVS *elegantí metonymia ſignificat reuelationẽ, ſiue dogma, non ipſum tantùm Dei ſpiritum. Eſt ſpiritus bonus, eſt malus & mendax. In hoc capite ſpiritum dixit Apoſtolus, pro doctrina, ſenſu, & mente doctoris.* Spiritus acceptio.

Fides triumphat de Mundo. CAP. V.

OMnis qui credit quoniam IESVS eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. & omnis qui diligit eũ qui genuit: diligit & eum qui natus eſt ex eo. In hoc cognoſcimus quoniam diligimus natos Dei: cùm Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc eſt enim charitas Dei, ut mandata eius cuſtodiamus: & mandata eius grauia non ſunt. Quoniam omne quod natum eſt ex Deo: uincit Mundum. & hæc eſt uictoria quæ uincit Mundum: fides noſtra. Quis eſt qui uincit Mundum, niſi qui credit quoniam IESVS eſt filius Dei? hic eſt qui uenit per aquam, & ſanguinem IESVS Chriſtus. non in aqua ſolùm: ſed in aqua & ſanguine. Et ſpiritus eſt qui teſtificatur quoniam Chriſtus eſt ueritas. Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo: Pater, Verbum & ſpiritus ſanctus, & hi tres, unũ ſunt. Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra: ſpiritus, aqua & ſanguis. & hi tres, unum ſunt. Si teſtimonium hominum accipimus: teſtimoniũ Dei maius eſt. quoniam hoc eſt teſtimonium Dei quod maius eſt: quoniam teſtificatus eſt de filio ſuo. Qui credit in filiũ Dei: habet teſtimonium Dei in ſe. Qui nõ credit filio: mendacem facit eum. quia non credit in teſtimonium quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo. Et hoc eſt teſtimonium, Quoniam uitam æternã dedit nobis Deus, & hæc uita, in filio eius eſt. Qui habet filium Dei: habet uitam. qui non habet filium Dei: uitam non habet. Hæc ſcribo uobis: ut ſciatis quoniam uitam habetis æternam qui creditis in nomine filij Dei. Et hæc eſt fiducia quam habemus ad Deum, Quia quodcũque petierimus ſecundum uoluntatem eius, audit nos. Et ſcimus quia audit nos quicqd petierimus: ſcimus quod habemus petitiones quas poſtulauimus ab eo. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat: & dabitur ei uita, peccanti non ad mortem. Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis.

Naſci ex Deo. habere fidẽ in Chriſtum.

Matth. 11. d
Fides.
Victoria.
1. Corint. 15. g

Hæc eſt enim], Id eſt, charitas qua diligimus Deum,

Qui uenit] id eſt, qui oſtẽdit ſe ueniſſe, quã ex latere ei' lãcea perfoſſo in cruce fluxit aqua & ſanguis non ſine miraculo. cuius meminit Ioan.

Et ſpiritus] & pro præterea.

Vnum ſunt] in unũ ſunt. (Sic quædã exẽplaria Græca.) id eſt, unũ & idẽ teſtantur

Habet teſtimo. &c.] id eſt, ſpiritũ ſanctũ qui teſtimoniũ fert illi de Deo.

Ioan. 3. d
Teſtimonium dei de Chriſto.
Vita æterna.

Qui habet filiũ] id eſt, qui credit in filium Dei.

Petere à Deo in fide.

Quia quodcũq;] Quod ſi aliquid.

Peccãs ad mortem.

Qui genit⁹ eſt ex Deo, ſeruat ſeipſum.
Non peccaret.

Omnis iniquitas,peccatum eſt: & eſt peccatū ad mortem.Scimus quia omnis qui natus eſt ex Deo, nō peccat:ſed generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum.Scimus quoniam ex Deo ſumus: & Mundus totus in maligno poſitus eſt. Et ſcimus quoniā filius Dei uenit: & dedit nobis ſenſum ut cognoſcamus uerum Deum,& ſimus in uero filio eius. Hic eſt uerus Deus: & uita æterna. Filioli, cuſtodite uos à ſimulacris. Amen.

Fides à Deo.
Idola.

Fidei ſumma, Ieſus eſt Chriſtus.

Omnis qui credit quoniam IESVS eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. *Sententia eſt elegans, qua ſummam & caput fidei eſſe dicit, ut credamus* IESVM *eſſe Chriſtum: id eſt, Meßiam. Hoc quiſquis ex animo & dilectione confeſſus fuerit, ex Deo natus eſt, imò à Deo doctus, fidelis, et filius Dei dicitur ab Apoſtolo. His manifeſtè docet quàm cōiuncta ſit fides charitati & dilectioni. Multos audio dicentes, Credo: Sed fides ſine operibus non ſaluat. Opus autem fidei uiuæ ipſa dilectionis exhibitio eſt, dicēte Paulo ad Galat. 5. Fides, quæ per charitatem operatur. Sunt ergo opera fructus & rami fidei. Et his ueri dicimur Chriſtiani. Non quomodo dæmones, qui credunt & contremiſcūt, Iacob. 2. Qui dixerunt, Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Quod & Petrus pronuntiauit, & reſpondit Chriſto roganti, Quem me eſſe dicunt homines. Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Petrus Chriſtianus credit, Dæmones non Chriſtiani credunt, ſed alia & alia ratione. Reſpondet Petrus* IESVM *eſſe Chriſtū, ut hunc amplexetur. Dæmones uerò, ut à ſe abigant. Nam dixerūt, Quid nobis & tibi eſt? quid ueniſti ante tēpus torquere nos? Hoc lubēs propoſitū uolui paradigma, quo agnoſcamus fidē ſine dilectione nō mereri fidei nomē. Fides filias habet innocentiā & charitatē.* IESVM *eſſe Chriſtum, eſt eſſe Meßiā. utraq; enim uox idē ſignificat. Chriſtus uox cōmunior & frequētior, Chriſtus, id eſt, unctus. Olim reges & pontifices inungebantur. Proprium Regum erat liberare & ſeruare: Pontificum hoſtijs & donis Deum placare.*

Fidei uiuæ fructus ſunt opera.
Credūt dæmones, credit Petrus, ſed differenter.
Fides ſine opere fictа eſt.
Fidei uiuæ, filiæ.
Chriſti uox.
Regum & pontificum liberalitas.

Cōfitens IESVM *eſſe Chriſtū, confitetur*

- *Ieſum eſſe Meßiam in Lege promiſſum.*
- *Ieſum regem & ſacerdotem.*
- *Ieſum in Mundum ueniſſe.*
- *Ieſum Mundo præſtitiſſe quæ boni reges ſuo populo debent.*
- *Ieſum ſanctam inſtituiſſe legem, & tyrannicam ſoluiſſe.*
- *Ieſum oppreſſam libertatem & dirutam reſtituiſſe.*
- *Ieſum ſimoniacos, ementes & uendentes è templo, ut qui rex templi eſſet, eieciſſe.*
- *Ieſum phariſaicam ſuperſtitionem exturbaſſe.*
- *Ieſum Dei Patris gloriam annuntiaſſe.*
- *Ieſum ſe Deo patri obtuliſſe, ut nos à tyrannide mortis & peccati liberaret.*
- *Ieſum per gloriam patris à mortuis reſurrexiſſe.*
- *Ieſum tanquam æterni regni regē & ſacerdotē æternū cœlos aſcēdiſſe.*
- *Ieſum ad dexteram Patris ſedere, aduocatū & interpellantē pro nobis.*
- *Ieſum poſt aſcenſionem, promiſſum Patris ſpiritum ad ſuos miſiſſe.*

Naſci ex Deo.

Non hic agit Apoſtolus de prima illa natiuitate ſeu creatiōe, qua dicitur creaſſe omnia

Deus

Deus.Ea enim omniũ gentiũ eſt cõmunis,ſed de noua, & ipſis peculiariter exhibita beneficẽtia, qua nos ſibi Deus regenuit, & peculiaris indulgẽtiæ nutricatione tanquã unicè charos filios educauit,& docuit nos,ipſum ut patrem inuocare.Quod tamẽ nulli poſſunt,niſi quos huc fiduciæ erigit ſpiritus ille adoptionis,ſpiritus Chriſti,qui cordibus noſtris perſuadet Deũ uelle nos filiorũ loco habere,atque ita excitat,ut ſicut Patris loco eũ habemus, ſic & patris nomine adpellemus. De hac natiuitate Chriſtus pluribus egit Ioan.3.ubi Nicodemum inſtituit,& ait,Niſi quis renatus fuerit,&c. De modo & ratione huius natiuitatis uide quæ ſcripſimus in 1.cap.ad Roma.in dictio.1.

Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus eſt ex eo. *Aperit fidem hanc & de Chriſto confeßionem non ſubſiſtere ſine dilectione & charitate, argumento à ſimilitudine & humano more ſumpto. Natura ipſa conſtitutum eſt, & ita ab hominibus obſeruatum uidemus, ut ſi quis patrem diligit, filium quoque patris nomine diligat.Hoc ſi inter homines obſeruatum uidemus,multò minus ab eo recedendum eſt inſtituto erga Deum & filios eius. Omnes in Chriſtum credentes unicum habent patrem: ergo omnes credentes, fratres eſſe oportet ab uno patre progenitos. Sed impium ualde fuerit & inhumanum ſi quis fratrem uterinum oderit, aut percuſſerit. Neceſſe igitur fuerit,ſi quis patrem dilexerit, ut ab eo natum diligat. Vim itaque & effectum ueræ fidei exprimit. Non enim otioſa eſt fides uiua, ſed bonorum operum ferax.* Credentes fratres.

In hoc cognoſcimus quoniam diligimus natos Dei, &c. *Nota, qua cognoſcimus utrum nos diligamus filios Dei nec'ne, eſt dilectio Dei. Quòd ſi rogaueris, Quid eſt Deum diligere? Reſpondet, Eſt mandata Dei ſeruare. In idem enim redeunt, Seruare mandata Dei. &, Diligere Deum. Quare uidetur mihi particula, &, hoc loco expoſitiua dici pro Id eſt. Cum Deum diligamus,&,id eſt, mandata eius faciamus.* Diligere deum eſt Dei madata ſeruare. Et pro,id eſt.

Hæc eſt enim charitas Dei,ut mandata eius cuſtodiamus. *Confirmat quæ de Dei dilectione præmiſit. Dilectio Dei eſt mandatorum eius obſeruatio. Nam charitas Dei,id eſt,ipſe Deus in Euangelio dicit,Si quis diligit me,ſermonẽ meum ſeruabit. Probatio enim dilectionis eſt exhibitio operis.*

Et mandata eius grauia non ſunt. *Occupatio eſt. tacitæ enim obiectioni ſatisfacit.Dicet aliquis,Non poſſunt facilè cuſtodiri mandata, adeò ardua ſunt & difficilia.Reſpondet,Grauia non ſunt,ſed facilima. Nam qui mandata tradidit, dixit, Iugum meum ſuaue eſt,& onus meum leue.* Mãdata dei facilima.

Quoniam omne quod natum eſt ex Deo,uincit Mundum. Et hæc eſt uictoria quæ uincit,&c. *A' cauſa docet quàm facilia ſint mãdata Dei, Quoniam omne quod natum eſt ex Deo: id eſt, omnis qui credit IESVM Chriſtum ſaluatorẽ,& redemptorem,uincit Mundũ:id eſt,concupiſcentiã omnem,ſiue carnis, ſiue oculorũ,& ſuperbiã uitæ. IESVS Chriſtus ſua paßione & reſurrectione uictor triũphans ſuis nos uictorijs & triũphis honorauit,dicente Paulo, Donans nobis omnia delicta,delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus & poteſtates traduxit cõfidenter palàm triumphans illos in ſemetipſo. Qui mortuus eſt, non amplius moritur:& cui mors ultrà non dominabitur, dedit ſuæ mortis & reſurrectionis uim & efficaciã fidei uiuæ & ſacramentis, ut quemadmodũ ille mortuus Mundo uictor reſurrexit:ita fide in illum Mundo & tyrannis eius mortui,uictores reſurgamus, & Deo uiuamus* Naſci ex Deo. Coloſſ.2. Victores Chriſtiani aduerſus Mundum.

mus. Propterea fit,ut fidem uiuam habēti mādatorum obſeruatio non ſit grauis & difficilis. Nempe ſcutum habet inuincibile. Hæc eſt uictoria noſtra, & Deus ſuo munere in nobis uincit,ut ipſi ſoli tribuatur gloria. Non eſt quòd credas hanc fidem, qua uincimus Mūdum,eſſe quicquā in anima otioſum,ſed idipſum in anima uirtutē & potentiā à Deo habet, ex qua uitæ puritas & charitas naſcuntur, euadimusq; uictores aduerſus ea quæ Religioni Chriſtianæ aduerſantur. Eſt enim fides illa ueluti propugnaculū inexpugnabile.Nō eſt cū hoſte pugnandū haſta,ſulphure,bombarda,& huiuſmodi:his nunquā Mūdum uicturi ſumus,ſed fide,quæ in nobis imperatrix ſedet,cuius opera,iuſſa, & mandata exequuntur. Dicebat Marci 1. uictor ille IESVS Chriſtus, Si potes credere, omnia poßibilia ſunt credenti.Et continuò exclamās pater pueri cum lachrymis aiebat, Credo Domine: adiuua incredulitatem meam.Audiamus Paulū ad Philipp.4.Scio & humiliari, ſcio & abūdare,ubiq; & in omnibus inſtitutus ſum,& ſatiari & eſurire, & abundare, & penuriā pati.Omnia poſſum in eo,q me cōfortat.Fidei uim et energiā pluribus docuit Paulus ad Hebr.11.Vbi uidebis quomodo à creato Mūdo ſerui Dei fide uicerint Mūdū.

Quis eſt qui uincit Mundum, niſi qui credit,quoniam IESVS eſt filius Dei. *Poſteaquam paucis demonſtrauit,fidem illam uiuam, non eſſe uanam, quam Peripatetici perſuaſionem dicunt, ſed Dei donum in anima, habens uim & potentiam à Deo ad ueram mandatorum Dei obſeruationem: Nunc proximis & firmis argumentis probare accingitur quòd IESVS eſt filius Dei, uerus Meßias. Atque hoc pertinet ad id quod ſummatim dixit, Omnis qui credit quoniam IESVS eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. Primo ergo loco demonſtrat qua nota, quo'ue indicio cognoſcemus nos poſſe Mundum uincere. Qui credit quia IESVS eſt filius Dei, is uim & efficaciam habet uincendi Mundum. Nam paulò antè dixit, Omnis qui natus eſt ex Deo, uincit Mundum.ſed credens uiua fide quod IESVS eſt filius Dei, natus eſt ex Deo.Ergo credens uiua illa fide quòd IESVS eſt filius Dei uincit Mundum.*

Victor mundi.

Hic eſt qui uenit per aquam & ſanguinem IESVS Chriſtus. *Rationes adducit, quibus nititur probare quòd IESVS ſit Chriſtus. hoc eſt, Meßias in lege promiſſus. Iſte uidetur mihi eſſe ſenſus, Hic eſt qui prænuntiatus ſaluator Mundi à ſcripturis ſanctis uenturus erat per aquam: id eſt, qui uerus homo, uerè baptizandus erat in aqua, ad ueritatem noſtri baptiſmatis & noſtræ regenerationis. Et hoc eſt illum ueniſſe per aquam.Et per ſanguinem: hoc eſt,uerè paſſus & mortuus eſt,in remißionem peccatorum noſtrorum. Credimus enim remißionem peccatorum in ſanguine eius. Sine ſanguinis effuſione non fit remißio, ait Paulus ad Hebr.9.cap.*

Venire per aquam.
Venire per ſanguinem.

Non in aqua ſolùm,ſed in aqua & ſanguine. *Chriſtus non per aquam ſolùm uenit, ut oſtenderet ſe non eſſe legalem mundatorem, aut uictorem ſordium carnis. Sed per aquam & ſanguinem uenit, ut declararet ſe eſſe noui teſtamenti mundatorem & uictorem ſordium conſcientiæ. Ioannes baptiſta ſolùm in aqua pura baptizauit. Dicebat ille, Ego baptizo uos aqua. Quaſi diceret, Iſte non eſt uerus baptiſmus regenerationis: ſolùm eſt ueri baptiſmi figura & typus. Baptizati enim ſolo Ioannis baptiſmate poſt Chriſti mandatū,baptizandi erāt baptiſmo Chriſti. Sed IESVS Chriſtus uenit non in aqua ſolùm, ſed in aqua & ſanguine. Hoc eſt,in aqua habente uirtutem ſanctificatiuam ex eius ſanguine. Baptiſmus enim uices crucis & reſurrectionis Chriſti gerit. Ad Roma.6. cap. An ignoratis fratres,quia quicunq; baptizati ſumus in Chriſto IESV, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriā Patris; ita & nos in no-*

Ioannes baptiſta ſolum in aqua.
Baptizati à Ioanne rebaptizandi.
Baptiſmi uirtus.

uitate

uitate uitæ ambulemus,&c. Ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti,quem effudit in nos abundè per IESVM *Chriſtum ſaluatorem noſtrum.Huc pertinet quod ad Epheſ.5.ſcribitur, Mundans Eccleſiam lauacro aquæ in uerbo uitæ,&c. Cùm aquã dicit,Contemplabitur ſpiritalis,non ſolùm baptiſmum Chriſti,ſed & omnia,quæ Chriſto baptizato circa Iordanem contigere. Eadem ratione per ſanguinẽ:non enim ſolùm qui è latere Chriſti mortui efflu xit,ſed quicquid circa crucem Chriſti miraculoſum euenit,interpretabitur.* Aqua baptiſmi Sanguis Chriſti effuſus.

Et ſpiritus eſt qui teſtificatur quoniam Chriſtus eſt ueritas. *Teſtem omniũ quæ dicit adducit Spiritũ ſanctũ,de cuius teſtimonio legitur Ioan.1. Vidi Spiritũ deſcendentẽ quaſi columbã de cœlo, & manſit ſuper eũ. Et ad Roma.1. Qui prædeſtinatus eſt:id eſt, declaratus eſt filius Dei in uirtute ſecundũ Spiritũ ſanctificationis. Teſtificatur inquã,quoniã Chriſtus eſt ueritas:hoc eſt,ꝙ Chriſtus uerè eſt filius Dei,uerus mediator Dei,& hominũ,uerus humani generis redẽptor et recõciliator. Proptereà ſubiũxit Baptiſta dicẽs,Qui me miſit baptizare in aqua,ille mihi dixit. Su per quẽ uideris Spiritũ deſcendentẽ & manentẽ ſuper eũ,hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Et ego uidi, & teſtimoniũ perhibui qa hic eſt filius Dei. Cùm dicitur, Eſt ueritas:id eſt,uerax. Aut dici poteſt,Chriſtus eſt ueritas. Quæ promiſſa ſunt,et in lege ſunt adumbrata,uerè præſtita & exhibita ſunt in Chriſto. Propterea poſt cœnã dixit ſuis,Ioã.15. Cùm uenerit paracletus,quẽ ego mittã uobis à Patre,Spiritũ ueritatis, ꝗ à Patre procedit,ille teſtimoniũ ꝓhibebit de me. Teſtatus eſt quoniã omnia in Chriſto cõpleta et uera eſſent. Græcis eſt,Quoniã Spiritus eſt ueritas. ac ſi diceret,Spiritus eſt qui hæc de Chriſto teſtificatur. Ergo huius teſtimoniũ recipiẽdũ eſt. Quia Spiritus ſan ctus eſt ueritas,hoc eſt,uerax. Vrget mirũ in modũ Apoſtolus,quoniã teſtimoniũ Spiritus ſancti adducit,manifeſtius enim erat,quàm ut à quoquã negari poſſet. Nam linguarũ,uirtutũ & operationũ miraculum in dies magis ac magis omnibus conſtabat.* Spiritus teſtimoniũ de Chriſto. Chriſtus ueritas.

Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo,&c. *Solent qui negotium aliquod ueluti in foro tractant,de quo aut dubitatur aut controuertitur,teſtes producere,ut manifeſtatis quæ propoſita ſunt,cõuincantur aduerſarij. Propoſitũ eſt,uerum eſſe quod* IESVS *eſt Chriſtus,hoc negabãt multi lucifugæ. Quod ergo negabant illi,probaturus, teſtimonium è cœlo producit. Tres ſunt, quos primo loco, omni,ut dici ſolet,exceptione maiores adducit in teſtimoniũ,Pater,Verbum,& Spiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt. Horum teſtimonium non adducit ad probandam unam eſſentiã trium perſonarum,ſed ad ferendũ teſtimoniũ quòd* IESVS *eſt Chriſtus,uerus Deus,& homo. Hi ſunt,qui unum ueræ diuinitatis infallibili teſtificatione teſtimonium perhibent. Pater è cœlo teſtatur,Hic eſt filius meus,in quo mihi complacui,ipſum audite. Filius dicit,Ego ſum uia,ueritas & uita. Et Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ ſuper* IESVM *ſedens teſtificatus eſt,quòd hic eſt filius Dei. Alludit ergo ad morem non modò legis diuinæ,Deuteron.17.ſed & gentium cunctarum,quo firmum & certum habetur quicquid duorum aut trium teſtimonio corroboratur.* Teſtimoniũ è cœlo quod Ieſus eſt Chriſt°.

Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra,&c. *Quemadmodum qui reſtituendæ bonæ famæ dat operã,per turbas ſolet producere teſtes,quò res integrior reddatur:ita & Apoſtolus eleganti proſopopœia aliud in terra,hoc eſt,inter res nobis familiares teſtimoniũ producit cũ priore cõſentiens,& idẽ teſtificans. Nã ſi teſtes non cõſentiant,uanum prorſus eſt teſtimonium. de ijs loquens tanquam perſonæ ſint & loquantur. Spiritus,id eſt,anima Chriſti, quæ ad inferos uiſura patres deſcendit.*

Aqua etiã & ſanguis dedere teſtimonium,quoniã IESVS *eſt ueritas,quãdo de latere eius in cruce mortui manarunt.Quod ſic profectò nõ accidiſſet,ſi uere homo non fuiſſet.Idq́; factum eſt ante paßionẽ,quando factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terrã.Hæc tria ſunt unum,nõ natura eiuſdẽ ſubſtantiæ,ſed eiuſdẽ operatione myſterij.Græcis eſt,ad unum,id eſt,ad eandem rẽ,ad idem teſtimonium. Ambroſius & Beda ſpiritũ accipiunt hoc loco pro Spiritu ſancto. Nã ſpiritus mentẽ renouat,aqua proficit ad lauacrum,ſanguis ſpectat ad pretium. Spiritus enim nos per adoptionem Dei filios fecit,ſacri fontis unda nos abluit,ſanguis Domini nos redemit.*

Spiritus. Aqua. Sanguis.

Si teſtimonium hominũ accipimus, teſtimoniũ Dei maius eſt. *Comparatione à minore ad maius ducta confirmat quæ de teſtimonijs eſt loquutus.Si quis magnum præſidi putat deferendum eſſe honorẽ,maiore certè regem excipiet. Ad hunc modũ hoc loco,Magnũ eſt Dauidis hominis teſtimoniũ, quod de filio Dei perhibet,dicẽs,Dixit Dominus Domino meo,ſede à dextris meis. Et ex perſona ipſius filij, ait,Dominus dixit ad me,Filius meus es tu,ego hodie genui te.Itemq́; ex perſona Patris loquẽtis de Filio,Ipſe inuocabit me,Pater meus es tu.Deus meus,& ſuſceptor ſalutis meæ.Pater meus,quia ego filius Dei.Deus meus,qa ego homo.Suſceptor ſalutis meæ,quia ego paſſurus,& à morte ſaluãdus ſum. Et ego,inquit,primogenitũ ponam illum,excelſum præ regibus terræ. Magnũ, & omni acceptione dignũ eſt teſtimoniũ diuinũ,quod quãtum eſt,tu ipſe uideris,quo Deus ipſe teſtatur,hoc quod uolumus & dicimus,nempe* IESVM *eſſe Chriſtũ,atq; adeò eſſe filiũ Dei,Matth.3. Et ecce uox de cœlo,dicẽs:Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui. Sunt & alia teſtimonia,quæ in Actis leguntur,in mißione Spiritus ſancti. Spiritus ſanctus teſtatus eſt de Chriſto,ut docẽt uerba Apoſtolorũ.Itẽ in trãsfiguratiõe.Et cùm audita eſt uox,Et clarificaui,& iterũ clarificabo.Ioan.12.Et hoc eſt teſtimoniũ maius omni humano teſtimonio.Huc pertinet quod ſcribitur 2.Petri 1.Accepit à Deo patre honorem & gloriã,uoce delapſa ad eum huiuſcemodi à magnifica gloria,Hic eſt filius meus dilectus.*

Qui credit in filium Dei,habet teſtimonium Dei in ſe. *Elegãti metonymia utitur accipiẽs teſtimoniũ pro ipſa re teſtata,hoc eſt,pro ipſa redẽptione & ſalute tam certis teſtimonijs cõfirmata.Qui credit in filiũ Dei,hoc eſt,qui recipit teſtimoniũ Dei de ſuo filio,& huic per fidẽ uiuã adhæret,is habet teſtimoniũ Dei in ſe:id eſt,is habet id,de quo teſtatus eſt Deus.hoc eſt,ipſam uitã,& redemptionem habet in ſeipſo.Alluſit Apoſtolus ad id quod ſcribitur Ioan.5.Amen amen dico uobis,quia qui uerbũ meum audit,& credit ei qui miſit me,habet uitã æternã.Dici poteſt ad hũc ſenſum,Teſtimoniũ Dei habet in ſe,qui exercet opera illius fidei, qua filio Dei adhæret.*

Teſtimonium Dei in ſe habere.

Qui non credit filio,mendacem facit eum,&c. *Aptißima antitheſi proſequitur quod iã cœpit,qui teſtimonio Dei credũt,& qui minus.Qui credit in filiũ Dei,dixit ille,teſtimonium Dei approbat,& ueracẽ Deum eſſe credit.At qui non credit* IESVM *eſſe uitã & ſalutẽ noſtrã,arguit Deum mendacij:quia non credit in teſtimonium.Prius eſt ut cognoſcamus,quàm amemus. Prius ergo eſt ut cognoſcamus quis & qualis eſt Chriſtus ex teſtibus & teſtimonijs, ut eo cognito illi adhæreamus. Quòd ſi huic non adhæſerimus,teſtes non recipimus,& eos mendacij arguimus.Nã ſi cuius teſtimonium recipio,ueracem hunc puto:ſin minus, ego neq; illum ueracẽ neq; teſtimonium uerum eſſe duco.Eſt ergo uerè blaſphemus, qui teſtimonium de Filio ſalute noſtra non recipit:quia Deum,qui ſuapte natura uerax eſt,mendacij arguit.*

Cognitio amore prior.

Et hoc eſt teſtimonium, quoniam uitam æternam dedit, &c.

Exponit

Exponit apertiſſimè quid nobis cōferat hoc teſtimonium de filio Dei,argumēto ſumpto à cōmodo & utili. Et hoc eſt teſtimoniū.quaſi diceret, Diuinum teſtimonium nō id ſolū eſt quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo,quis qualis'ue eſt,ſed etiā teſtificatus eſt de dono nobis collato per Filiū:hoc eſt,quòd Deus dedit nobis uitā æternā. Vt intelligamus quòd dando filium,dedit uitā æternam:quia uita æterna eſt in ipſo filio. Vt queādmodū dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri,qui credimus in nomine eius,id eſt, in ipſo filio,& nō extra ipſum,filij Dei nuncupamur: ita & uitā æternam habemus in ipſo & per ipſum:ne quis glorietur ſibi datā, quaſi nō in Chriſto acceperit. Electio noſtra eſt in Chriſto,omnia in Chriſto,et per Chriſtū à Deo cōſequimur.Extra Chriſtū nihil,præter tenebras.Quare unica eſt hoſtia IESVS Chriſtus,qua nobis placatur Pater,& recōciliatur:Et in qua,& per quam omnia abundè conſequimur. Dedit uitam æternā participatiuè (ut ita loquar) quam quiſquis conſequutus eſt, iam cœleſtem uitam uiuit,quandoquidem uiuit iam non ipſe,ſed uiuit in eo Chriſtus. Eligimur in Chriſto.

Qui habet filium Dei,habet uitā,&c. Frequēs eſt apud hunc Apoſtolū Antitheſis,qua facilius cōmonſtrat quod probandū aſſumit,ne parū dixiſſe uideretur, dicens uitā eſſe in Filio,addidit ipſum filiū eſſe uitā.Sicut enim Pater habet uitam in ſemetipſo,ſic dedit Filio habere uitā in ſemetipſo.Quòd autē habens filium illuſtretur hac uita,quæ cōmunis eſt Patri & Filio,dicitur Ioan.17.Pater,uenit hora,clarifica filiū tuum,ut filius tuus clarificet te,ſicut dediſti ei poteſtatē omnis carnis,ut omne quod dediſti ei,det eis uitam æternā.Hæc eſt autē uita æterna,ut cognoſcant te ſolum uerū Deum,& quē miſiſti IESVM Chriſtum.Qui ergo habet,id eſt,credit in filiū Dei,habet uitā æternam,adeo omnis in Filio habitat diuinitatis plenitudo. Qui uerò nō habet,id eſt,nō credit in Filiū,uitā nō habet.adeo extra hūc nō eſt ulla alia ſalus.

Hæc ſcribo uobis,ut ſciatis,&c. Breuis admodum & utilis eſt repetitio, qua nō ſolùm omnia,quæ per totā epiſtolam diſputauit,ſummatim repetit, ſed & cauſam totius epiſtolæ ſcriptæ adijcit, & ad perſeuerantiam hortatur, ut credentes in IESVM cōfirmet, certoſq; de ſalute reddat. Multi enim tenebriones erāt eo tēpore,qui Euangeliū obſcurare pro uirili nitebātur,annūtiantes temerario et impudēti auſu,IESVM nō eſſe Chriſtū,nō eſſe Deum,non eum eſſe,in quo ſpes omnis ſita ſit, & ex quo noſtra pēdet ſalus.Hos ne audiāt,ſed ut in fide & mutua dilectione pſeuerēt,hortatur.Hæc ſcribo uobis,ac mea ſyngrapha has literas obſignaui,ut et minores ueſtri eadē diſcant,quæ uos his meis literis doceo:ut & uos,& quotquot futuri ſunt, ſciatis,id eſt,certiores ſitis de uera ſalute,neq; quicquā dubitaueritis de uita æterna, quā habetis credētes in IESVM,quē creditis eſſe Chriſtū,Meſſiam,Filium Dei,de quo teſtimonia audiſtis.Vos,inquā,qui creditis,qui credere pergitis,& in fide pſeueratis, Creditis in nomine filij Dei:id eſt,Innitimini diuinæ eius uirtuti.Hæc eadē ſunt quæ Chriſtus Ioan.17.rogabat Patrem:non pro eis autē rogo tantùm,ſed & pro eis qui credituri ſunt per uerbum eorū in me,ut omnes unū ſint, ſicut tu Pater in me & ego in te,ut & ipſi in nobis unum ſint,ut credat Mundus quia tu me miſiſti. Obſerua quàm ſuauem habeat conſolationē quod addit,Sed & pro eis qui credituri ſunt. Cōtextus iuxta Græca exemplaria ad hunc modum habetur,Scripſi uobis qui creditis in nomine filij Dei,ut ſciatis quòd uitam æternam habetis,& ut credatis in nomine filij Dei.Hæc manifeſtant quàm ſtudioſè hortatur Apoſtolus ad perſeuerantiam. Salutis noſtræ certitudo.

Et hæc eſt fiducia,quam habemus ad Deum, Quia quodcunq; petierimus ſecundum uoluntatē,&c. Cōfirmat & conſolatur credentium

animos,argumento ab utili & cõmoditate ſumpto. Queadmodum ſi quis theſaurum indeficientẽ atq; inexhauſtũ domi haberet,lætus & hilaris uiueret, atq; utramuis paginã fortuna uolueret,nihil unquã ſibi ab inopia metueret indeficientis illius ſui theſauri fiducia:ita qui uerè adhæret filio Dei,fiduciã habet,hoc eſt,theſaurũ incorruptibilẽ,in quo ſunt omnes theſauri ſapiẽtiæ et ſciẽtiæ Dei abſcõditi.Cuius cuſtos omnia, noſtra cauſa, etiã uitã profudit.Liberius ergo & cõfidẽtius fidẽdũ eſt,nos nõ paſſuros repulſam,ſi petierimus id,cuius gratia uitã propriã dedit:hoc eſt,ſi ſalutẽ noſtrã, aut aliquid ad ſalutẽ pertinẽs,in nomine filij Dei petierimus.Et id eſt quod dicit,ſi petierimus ſecũdũ uolũtatẽ eius,nos nihil fruſtra petituros. At ne dubitaueris quonã pacto petendũ fuerit.Spiritũ habes,qui poſtulat,id eſt,poſtulare facit,& docet,gemitibus inenarrabilibus. Rom.8. *Atq; iſtæ ſunt ipſius Spiritus ſancti partes,parere in nobis fiduciã obtinẽdi à Deo quicquid petierimus ſecundũ uoluntatẽ Dei.Hæc fiducia naturali quadã ſequela indicat amicitiã & fœdus inter Deũ & nos.A ueris enim amicis liberius & cõfidentius petimus, à quibus ſeruata ratione honeſti omnia impetraturos nos confidimus.Et hanc rationẽ honeſti explicat dicẽs, Secundum uoluntatẽ eius. Eſt enim Dei uoluntas, lex omnium eorum, quæ honeſta,rationabilia, & iuſta dicimus.Ex his colligitur quod omnibus perſuaſum uelim:Quicquid in hac uita(quod ad ſalutẽ facit) in fide petimus,reuera impetramus.Nã ſi quod iuſsit ut peteremus illũ rogamus,nemo dubitauerit quin impetremus.Iuſsit autẽ* Matth.6. *Primùm quærite regnũ Dei,& iuſtitiã eius.Ergo ſi quæ ad ſalutẽ,& ea,quibus ad regnũ proueharmur,rogauerimus,certũ eſt,nunquam nos repulſam paſſuros.Et id eſt,quod Apoſtolus hoc loco dicit,Secundũ uoluntatẽ eius.Certi ſumus de illa uolũtate, Primũ quærite regnũ Dei: quã & in oratione Dominica explicuit ut peteremus,Adueniat regnũ tuũ.Ergo ſuper his tantùm plenã nos & indubitabilem iuſsit exauditionis habere fiduciã, quæ nõ noſtris cõmodis,nec ſolatijs tẽporalibus,ſed Dominicæ cõgruãt uoluntati.Spiritales,Spiritũ habent illũ docentẽ quid petendum,quid'ue non appetendum.Audi uerbũ ſuaue, Pater audit nos,in nomine Filij,hoc eſt,uirtuti Filij innixi petẽtes habemus cũ, qui à Patre nunquã paſſurus eſt repulſam,ſed ſemper exauditus eſt pro ſua reuerẽtia. Quare cõfidẽtius pronũtiandũ eſt in ſacroſancta Miſſa,Præceptis ſalutaribus moniti,et diuina inſtitutiõe formati audemus dicere,&c.Quid lætius,quod auguſtius et iucũdius dici poteſt,quã quod omnipotens ille Deus audit nos, id eſt, ſeſe nobis promptũ & benignũ impẽdit,& omnino talem,qualẽ ſe fœdere & amicitia nobiſcũ per ſuum filiũ iunxit?*

Et ſcimus quia audit nos quicquid petierimus,&c. *Vim & energiã illius fiduciæ ĩ Chriſtũ mãifeſtat à fructu,quẽ uirtuti diuinæ innitẽtes cõſequimur. Primus eſt, Cùm petimus in nõie Filij,Pater nos exaudit.Secũdus fructus,Nõ ſolùm nos audit,ſed & petitiões,quas poſtulamus ab eo,habemus.Hoc eſt quod Chriſtus in Euãgelio dicit,* Io.15. *Vt quodcũq; petieritis Patrẽ in nõie meo,det uobis.Nõ ſolũ ergo exaudit, ſed et petita quoq; elargitur,dũmodo petierimus ſecũdũ uolũtatẽ eius.i.ſi ſanctè ſãcta poſtulauerimus.Ex his colligimus,Quæ petẽtes nõ ĩpetramus,ĩutilia nobis iudicãda eſſe. Quare oĩa pro uolũtate Dei referẽda ſunt,quæ ſancta & bona eſt, intelligẽs & largiẽs quæ nobis profutura ſunt.Hæc eſt enim uolũtas Dei ſanctificatio ueſtra.*1.ad Theſſ.4.

Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortẽ, petat, & dabitur ei uita,peccanti non ad mortem. *Fructus uiuæ fidei et orationis perſeuerat clarius explicare,ut doceat nos,nõ ſolùm nobis, ſed & fratribus poſſe prodeſſe:non quòd alter pro altero credere poſsit,hoc eſt,quod mea fides tibi ſit ſatis*

ut cre d

Petere ſecundũ Dei uoluntatẽ.

Fiducia in Deum.

Dei uoluntas.

ut credere dicaris,ſed ꝙ multum ualet deprecatio iuſti aßidua,Iacob.5. Si quis (ait) cognouerit fratrẽ peccare peccatum non ad mortẽ,hoc eſt per infirmitatẽ & laſciuã aut impudicã uitam,ita tamen ut ueritatem Euangelicã cognitam neq; contemnat neq; oppugnet,petat,& dabitur ei uita:id eſt,impetrabit ut cõuertatur & in melius mutet uitam. Huius peccata uenialia & minuta, ſine quibus non trãſigitur hæc uita(adeò infirmi ſumus)ſi fuerint,oratione Dominica,aquæ benedictæ ſancta aſperſione,aut pietatis officijs delebuntur. Si uerò mortalia,ſacramentali pœnitentia emundabuntur.

Peccatum per infirmitatem.

Peccatorũ uenialium remiſſio.

Et peccatum ad mortem,non pro illo dico ut quis roget. Quẽadmodum in ægrotis,quorum alij ſunt medicabiles & ſanabiles, qui cura adhibita cõualeſcunt,alij uerò ſunt qui ægrotantes neq; ſeipſos iuuant,neq; ab alijs adiuuari ſuſtinent,morbumq́; alioqui facilè curabilem ipſi ſibi perpetuum faciũt:ita quidã peccato ægrotant, quo uel ſua uel fratris cura leuantur. Alij uerò in grauißimis peccatorum ſuorũ morbis ita ſibi placent,ut neq; ſua neq; fratrũ opera curẽt ex turpi illo turpitudinis cœno emergere. Et hi ad mortẽ uſq; peccãt impœnitentes. Cuiuſmodi ſunt quos in meretricio,& uſuris moribundos uidere eſt. Pro his quãdiu uiuunt rogandum eſſe inſtigat charitas. Sed ſi in hoc ſtatu animã exhalaſſe illos cognouerimus,non crediderim pro ijs rogandũ eſſe. Eſt peccatũ ad mortẽ grauißimum,quod eſt in Spiritum ſanctum,perfidia & ueritatis cognitæ oppugnatio,de qua Chriſtus in Euangelio Ioã.8. Si non credideritis quia ego ſum,moriemini in peccato ueſtro. Pro huiuſmodi nõ audet Apoſtolus extẽdere fiduciã impetrandi uitam,non tamen orare pro eis prohibet. nã non dicit affirmatiuè,pro illo dico ut nõ roges:ſed à negatione incipit,nõ pro illo dico ut roges. Eſt enim hoc peccatum in Spiritũ ſanctũ irremißibile,id eſt,ualde difficile ut remittatur. Propterea deuotus ille Bernardus addidit, ſed gemas. Non pro illo dico ut roges , ſed gemas ſi fortè gemitus penetret quò oratio non præſumit tendere.

Ignauia quorundam peccantium.

Peccatum ad mortem.

Oppugnatio ueritatis agnitæ mortalis.

Peccatũ in Spiritum ſanctum.

Omnis iniquitas peccatum eſt. Quicquid præter fas & ius fit, iniquitatẽ dicit,& eſt peccatũ. Simile huic uidetur quod Paulus Rom.14.dicit,Omne quod nõ eſt ex fide peccatũ eſt. Quidã addunt ſequentẽ textũ, Et eſt peccatũ ad mortẽ, explicãdi gratia de qua iniquitate intelligat. Oppugnatio cognitæ ueritatis,qualis erat Phariſæorũ aduerſus Chriſtũ,eſt iniquitas & peccatũ ad mortẽ,id eſt,irremißibile peccatũ. Ex his uidetur mihi dicẽdũ quod in 10.cap.ad Hebr.ſcripſi. Voluntarie enim peccãtibus,&c. Poſt agnitã Chriſti ueritatẽ ſi uoluntariè peccauimus:id eſt, de induſtria peccatorũ pœnitere nolimus,aut ſi uſq; ad finẽ in peccatis permanemus & immorimur, uel ſi ex certa malitia agnitã ueritatẽ impugnamus,peccamus peccato ad mortẽ. Vide illhic locũ. Ex his quæ Apoſtolus ſcribit facilè repudiatur inepta Stoicorũ ſententia, aſſerentiũ,omnia peccata eſſe paria,& aliud alio nõ eſſe maius aut grauius. Quos ſequutus eſt Iouinianus hæreticus aſtruẽs nullã nuptiarũ & uirginitatis eſſe diſtantiam, nullamq́; maiorẽ abſtemijs & ieiunantibus retributionẽ,quàm opiparè epulantibus.

Iniquitas.

Stoicorũ error Iouiniani error.

Scimus,quoniam omnis qui natus eſt ex Deo,non peccat. Apertius loquitur de quo peccato ad mortẽ intelligit, nempe de perfidia & incredulitate. Peccamus,& in multis offendimus omnes: Sed qui ex Deo ſunt nati,habent in ſe unde peccatum procedere nequit. Aut non peccat ille ex Deo natus peccato ad mortem, ſeu finali impœnitentia. Petrus ex Deo natus fuit,peccauit quidem & lapſus eſt, ſed non peccato perfidiæ & finalis impœnitentiæ. Exiſtimo Apoſtolum hoc loco uelle inſinuare finalem impœnitentiam electos Dei non læſuram.

Perfidia eſt peccatũ ad mortẽ.

Electi peccato ad mortem nõ lædentur.

Sed generatio Dei conſeruat eum,& malignus nõ tangit eum.

Apertius indicat cauſam, propter quã, qui ex Deo nati ſunt, non peccant peccato ad mortẽ. Nã in illis eſt propugnaculũ fortiſſimũ, & diligẽs cuſtodia, quæ eſt generatio Dei: id eſt, fides uiua, & uitæ innocẽtia, quã etſi ſæpius inquietet Satanas, euertere tamen nõ poteſt. Tẽtauit quidẽ Petrum & Dauidẽ, ſed neq; irretiuit, neq; euertit. Gratia Chriſti, qua renati ſunt fideles, cõſeruat eos, qui ſecundum propoſitum uocati ſunt ſancti: Atq; id eſt, quod dicebat Chriſtus Ioann. 17. Cùm eſſem cum eis, ego ſeruabam eos in nomine tuo. Quos dediſti mihi ego cuſtodiui, & nemo ex his perijt, niſi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. Itẽ 10. cap. Oues meæ uocẽ meã audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego uitã æternã do eis, & nõ peribunt in æternũ, & nõ rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi maius omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu Patris mei. Et malignus nõ tangit eum, tantũ abeſt corrũpat ex Deo natũ, ut ne illum quidẽ tangat. In quo uerbo Tangere, elegãs mioſis figura obſeruari poteſt, hoc eſt, diminutio, quæ fit cum ſermoni deeſt aliqd quò minus plenus ſit. Vt cùm dicimus eũ attigiſſe qui pulſauit, læſiſſe qui uulnerauit. Ad hũc modum dicit, Nõ tangit: hoc eſt, nõ uincit & ſupprimit. Minus eſt tãgere, quàm uincere.

Malignus non tangit electũ & ex Deo natum.

Mioſis.

Scimus, quoniã ex Deo ſumus, & Mundus totus in maligno poſitus eſt. Elegãti collatione à cõtrarijs cauſam reddere uidetur, cur Satanas eos nõ tãgat. Nos, qui Chriſtiani, et ex Deo nati ſumus, nõ euertimur à maligno, ſed toti Deo & ſtudemus & innitimur: Mũdus uerò, id eſt, q fidei & puritati uitæ nõ ſtudẽt, incũbunt ſolũmodo in ipſum malignũ, & principẽ ſuũ nõ modò audiunt, ſed etiã ſequuntur & peſſum eunt. Quẽadmodum enim Deus omniũ bonorũ fons et origo eſt: ita omniũ malorũ lerna eſt diabolus. Ex his colligimus, Apoſtolũ adhortari ut cuius ſint filij, nempe Dei, meminerint: ideo nihil commune habent cum illo malo, id eſt, Satana.

Mundus in maligno poſitus.

Et ſcimus quoniam filius Dei uenit, &c. Fortiſſimũ & inexpugnabile aduerſus omnes hæreſes propugnaculũ adducit Apoſtolus, Epilogũ faciẽs & ſummã omniũ eorũ quæ per totã epiſtolam diſſeruit. Chriſtus eſt uerus Dei filius. Pater Chriſti IESV domini noſtri uerus eſt Deus. Venit filius Dei ſempiternus temporaliter in mundũ, id eſt, humanã induit naturã, qui erat in Mundo, & per quẽ factus eſt Mundus. Neq; aliã ob cauſam, niſi ob noſtrã ſalutẽ, ut daret nobis ſenſum, id eſt, intelligentiã: hoc eſt, inſtituit nos, ut uera religione imbuti nunc uerũ Deum cognoſcamus, & in religione Chriſtiana uiuamus. Nemo enim (ait Beda) ſine diuina cognitione ad uitam uenire, nemo Deum cognoſcere, niſi ipſo docente poterat, quẽadmodũ dicit Ioan. Nemo nouit Filium niſi Pater, & cui uoluerit Filius reuelare: ſubaudi, Patrem & Filium. Vtrũq; enim Filius reuelat, qui in carne uiſibilis apparẽs diuinitatis arcana per Euangelium ſuum Mundo patefacere dignatus eſt. Et ſumus in uero Filio, id eſt, in eo uiuimus, in eo ambulamus, & hunc ſequimur, cognoſcentes, credentes, & confitentes hunc illum uerũ eſſe, cui ſoli innitendum eſt, ut uita fruamur æterna. Vnde ſubiungit:

Epiſtolæ Ioannis ſumma.

Senſus.

Eſſe in filio Dei.

Hic eſt uerus Deus & uita æterna. Arriano non eſt locus fugæ, ſi hæc legerit, IESVS Chriſtus eſt ille uerus Deus, qui per eſſentiam eſt uita æterna, nobis uerò obiectiuè eſt uita æterna. In illo enim noſtra erit beatitudo, qui in illo electi ſumus, & per illum nihil non impetramus.

Chriſtus uita æterna.

Filioli, cuſtodite uos à ſimulachris. Amen. IESVS Chriſtus dedit nobis ſenſum, hoc eſt, miſit ſuum Spiritum in nos, ut eius gratia nobis illuceſcente cognoſceremus eum qui uerus eſt Deus. Quem ſi amplexi fuerimus & uerè cognouerimus, deficiet omnis idololatria, quæ frequens eſt, & naſcitur ex Dei ignorantia atq;

Spiritus Chriſti in nobis.

Idololatriæ origo.

contem

contemptu.Fidelis nemini,præter quam uni Deo,fidit.Neminẽ itaq;,niſi unum Deum, colit & ueneratur. Quare commodam appendicem fini epiſtolæ adponit,adhortans filiolos ſuos,quos in Chriſto genuit,ut caueant á ſimulacris.Nam qui uerè didicerãt, IESVM *eſſe Chriſtum & uitam æternam,in quem omnem ſpem reponendam intelligerent, non ſolùm facilè ab idololatria cauere poterant, ſed & uitare impoſtores, tenebriones,& malignos,& quotquot gloriæ Euangelicæ aduerſantur.*

CONCILIATIO.

QVID *hîc Apoſtolus dicit,& mãdata eius grauia nõ ſunt:cùm ſcribatur Matt. 7.Quàm anguſta porta,& arcta uia eſt,quæ ducit ad uitam.Item Pſal.16.Propter uerba labiorũ tuorũ ego cuſtodiui uias duras. Et Apoſtolus Act.14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnũ Dei.Reſpõdet uenerabilis Beda,Quæ natura ſua dura ſunt & aſpera,ſpes cœleſtiũ præmiorum, & amor Chriſti facit eſſe leuia. Durum nanq; eſt perſequutiones pati propter iuſtitiã,ſed & hoc facit ſuaue,quòd ipſorũ qui ſic patiuntur,eſt regnum cœlorum.*

II. CONCILIATIO.

QVOMODO *qui orant pro peccatoribus ut conuertantur, dicuntur dare uitam,cùm ſolius Dei hoc ſit.Reſpondeo,Vſitatiſsimum eſt ſchema. Nam Dare uſurpamus pro Impetrare.Idq; quod impetrauimus,dediſſe uidemur.*

FINIS EPIST. I. IOANNIS.

IOANNIS
SECVNDA.

ARGVMENTVM EIVSDEM.

Mulieri Electæ nomine gratulatur Apoſtolus Ioannes quòd Chriſtianam religionem receperit,in qua ut perſeueret,& ab hæreticis caueat,adhortatur.

Sunt qui hanc epiſtolam Ioanni preſbytero non Apoſtolo adſcribant.Vtcunq; uarient ingenia,contendantq; non eſſe Ioannis Apoſtoli,Ego tamen & hanc & ſequentem Ioannis Apoſtoli eſſe credo. Nihil enim in hac ſcribitur quod non legatur & in prima,eundemq; cum illa ſpiritum habeat,& ingenium Ioannis Apoſtoli ſapiat. Ad hæc facit generalis conſenſus Eccleſiæ hanc nomine Ioannis recipientis.

LOCI INSIGNES.

1 Non quauis re,ſed ſola Euangelij promotione gaudendum.
2 Notæ,quibus impoſtores & Antichriſti deprehendantur.
3 Puritas uitæ,& innocentia à Charitate.
4 Conſortium hæreticorum omnino fugiendum.

CAP. I.

natis] filiis

SENIOR, Electæ dominæ & natis eius, quos ego diligo in ueritate,& non ego ſolus, ſed & omnes qui cognouerunt ueritatem, propter ueritatem quæ permanet in uobis, & uobiſcum erit in æternum: Sit uobiſcum gratia, miſericordia, pax à Deo patre, & à

Chriſto

Chriſto IESV filio Patris in ueritate, & charitate. Gauiſus ſum ualde quòd inueni de filijs tuis ambulantes in ueritate, ſicut mandatum accepimus à Patre. Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum nouum ſcribēs tibi, ſed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum. Et hæc eſt charitas, ut ambulemus ſecundum mandata eius. Hoc eſt enim mandatum, ut quemadmodũ audiſtis ab initio, in eo ambuletis: quoniam multi ſeductores exierunt in Mundum, qui non cõfitentur IESVM Chriſtum ueniſſe in carnem, hic eſt ſeductor & Antichriſtus. Videte uoſmetipſos, ne perdatis, quæ operati eſtis: ſed ut mercedem plenam accipiatis. Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Chriſti: Deum non habet. Qui permanet in doctrina: hic, Patrem & Filium habet. Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam non affert: nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis. Ecce, prædixi uobis: ut in die Domini non confundamini. Plura habens uobis ſcribere: nolui per chartam & atramentum. ſpero enim me futurum apud uos, & os ad os loqui: ut gaudium ueſtrum plenum ſit. Salutant te filij ſororis tuæ Electæ.

[Ioan. 15.b] [Seductor. Antichriſtus.] [Permanere in doctrina Chriſti.] [in eo] ſubaudi, mandato ambuletis. [ne perdatis,] uel ne perdamus, uel, ne pereant, quæ operati ſumus. [futurum] uenturum ad uos.

[Ioānes cur Senior dictus.] Senior. *Exordio hoc nomen ſuum inſcribit, ut ſolent, qui epiſtolas ſcribũt, ipſis ſalutationibus nomen præfigere. Quòd ſe nominat ſeniorē, non Ioannem, id factum putant propter uocationē & officium. Vocatione quidem, qua uſitatiſſimum et receptiſſimum erat apud omnes Aſianos Ioannē uocari ſeniorem. Quod nomen plenum eſſet autoritate & dignitate Apoſtolica præter uenerandam eius canitiē. Similiter officio.* [Eccleſiarũ præfecti ſeniores.] *Nam qui Eccleſiaſticam præfecturam exercebant, Seniores dicebantur, quòd maturo conſilio, ſenili prudentia, & morum grauitate, quæ uſui eſſent ſuæ Eccleſiæ omnia gererent. Ad hunc modum Apoc. 4. cap. dicitur, Et ſuper thronos uigintiquatuor ſeniores ſedentes, circumamicti ueſtimentis albis. Similiter & Petrus 1. Pet. 5. Seniores ergo, qui in uobis ſunt obſecro, conſenior & teſtis paßionum Chriſti, &c.*

[Electa domina.] Electæ dominæ. *Dicunt quidam hanc Electam non eſſe aliam ad quam ſcribit Apoſtolus, quàm fidelem Eccleſiam, quam dominam uocat, quòd ſit ſponſa IESV Chriſti. Et ut perſiſtat Apoſtolus in metaphora & alluſione, uocat membra Electæ, Eccleſiæ natos. Sancta erat mulier nomine Electa (quā gloſſa ordinaria Babyloniam dicit) quæ ob Euangelij ueritatem & Spiritum Chriſti in ea diffuſum, & innocentiæ uitæq; puritatē, & in ſanctos pietatem, maximè ab Apoſtolo Dei diligebatur. Quam nobilem & magna in ſeculo fuiſſe autoritate indicat, cùm dominam uocat.*

[Nati Electæ.] Et natis eius. *Non ſolùm natura filios, ſed etiam, quos doctrina & exēplo puræ uitæ in Chriſto genuerat, omnes uocat Apoſtolus natos Electæ.*

Quos ego diligo in ueritate. *Horũ beneuolentiā conciliat, & ad audiendum att*

dum attentiſſimos reddit,cùm dicit,ſe non fictè,ut omnem hypocriſim damnet,ſed in ueritate illos diligere,hoc eſt,ſyncerè,uerè & ex animo hos diligo.

Et non ego ſolus, ſed & omnes, qui cognouerunt ueritatem. *Animos illorum erigit, & ad amplius ueritatis ſtudium amplexandum allicit, dicens, ſe non ſolum,ſed & pleroſq; eſſe coadiutores pietatis, qui eodem charitatis feruore in illos ducentur.Solet enim charitas ſuos unico uincire uinculo,ut communis ſit omnium membrorum & in triſtitia & in lætitia ſenſus, dicente Paulo 1. Corinth.15. Si quid patitur unum membrum,compatiuntur omnia membra: ſiue gloriatur unum membrum,congaudent omnia membra. Vos autem eſtis corpus Chriſti,& membra de membro. Propterea dicit,Omnes qui cognouerunt,id eſt,uerè & ſyncerè receperunt ueritatem,id eſt, ipſum Chriſtum & eius doctrinam, hi omnes unum ſunt in Chriſto, & mutuò diligunt. Non ergo eſt ſolus Beatus Ioannes,qui natos Electæ diligit:ſed & quotquot ſunt de corpore Chriſti.His mirum in modum perterret hæreticos, qui hos & Electæ filios ab Euangelica ueritate auertere nitebantur. Cùm auditur charitatis exercitus, unitas, unus animus, una uoluntas omnium catholicorum, qui ſunt una domus, una familia in Chriſto uictore & euerſore omnium tum hæreſum tum hæreticorum.*

Charitatis uinculum.

Chriſtianorum domus & exercitus qualis.

Propter ueritatem, quæ permanet in uobis, &c. *Cauſam adducit tantæ dilectionis,cùm ait, Propter ueritatem. Quaſi diceret,Ideo diligo,quia Chriſtianæ pietatis & ueritatis cultores ſunt. Atque ut hos magis in pietate & charitatis exercitio confirmet,Dicit ueritatem in illis inexpugnabilem eſſe,cùm eam æternũ in illis permanſuram aſſeueret. Ac ſi dicat, Non exiſtimetis tu & filij tui uos imbelles & puſillos eſſe aduerſus Euangelij obſcuratores: quia in uobis eſt ipſa ueritas, quæ nunquam ſuis defuit.Atque tam uobis eſt præſens,ut æternùm ſit uobiſcum permanſura.*

Sit uobiſcum gratia,miſericordia,&c. *Cùm feruorem charitatis, & fidei zelum illis tanti fecerit,magna eiſdem precatur,exiſtimans indignum eſſe,rebus exilibus & parui admodum momenti ditiſſimos donare. Maximæ liberalitatis ſunt dona, Gratia,Miſericordia & Pax.Gratia,inquam,id eſt,remiſſio peccati. Miſericordia,id eſt, auxilium in afflictionibus.Et pax,id eſt, Dei fauor ubiq; præſens cum tranquillitate conſcientiæ. Quid maius,meliuſ'ue poteſt illis precari? Duo ſunt aduerſarij,qui nos cruciãt, Peccatum,& conſcientiæ ſtimulus.Sed hæc duo monſtra Chriſtus uicit & conculcauit in hoc ſeculo. Qui ergo hæc habent, uerè diuites putauerim. Nomen Dei interim, à quo hæc dona pendent,largiũturq;,explicat,blanda quadam appellatione Deum patrem nominans,quò facilius excitemur, ſi quid nobis defuerit, ut Patrem rogemus, qui nihil ſuis rectè petentibus eſt denegaturus.Rurſus ut Cerinthum,Arrium, & huiuſmodi lucifugas confutaret, qui minorem Filium Patre & inferiorem dicunt, dicit, & à Chriſto IESV filio Dei. IESVS Chriſtus eſt Dei filius,eſt uerus Deus æqualis Patri ſuo,à quo,ſicut & à Patre,impetranda ſunt hæc dona.Nam Ioan.5.dicebat ueritas,Quæcunq; Pater facit,hæc & Filius ſimiliter facit.Gratiã ergo illis precatur,ut in illis operetur mutua beneficia,miſericordiam, ut Chriſtum abſolutiſſimum miſericordiæ exemplar imitati, miſericordes re & nomine nuncupẽtur.Pacem,ut & internam & externam,& temporalem & æternam,tanquam ueri pacis filij,conſequantur. Precatur hæc omnia illis in ueritate, hoc eſt,ut ueraces ſint ad omnem hypocriſim profligandã parati.Et in charitate,hoc eſt, ſemper pro ſuo & laudabili more mutuam charitatis beneficentiam exerceant. Summa huius exordij eſt,Ego ſenior Ioannes ſcribo hanc epiſtolam Electæ fideli dominæ,huicq; precor gratiam,pacem,& miſericordiam,& ut in ueritate & charitate perſeueret.*

Gratia. Miſericordia. Pax.

Peccatũ & conſcientiæ ſtimulus aduerſarij noſtri.

Cerinthiorum hæreſis.

Gauiſus ſum ualde, quòd inueni de filijs tuis ambulãtes in ueritate. *Amicis plurima impartitis ſalute uehementer gratulatur, docens quibus de rebus maximè ſit gaudendum: Nempe, cùm multos ab errore ad ueritatem* Euangelicam *reuocatos, multumq́; in religione Chriſtiana promouiſſe uidemus, iure optimo gaudere & lætari poſſumus.* Hoc exemplo ad lætitiam commonebat Propheta Iſa.54. *Lætare ſterilis, quæ non paris, erumpe & clama, quæ non parturis, quia multi filij deſertæ magis, quàm eius, quæ habet uirum.* Huc pertinet parabola Chriſti de oue perdita, & filio prodigo, Lucæ 15. Gaudet Apoſtolus, quòd repererat aliquos Electæ filios & domeſticos, qui, relictis impoſtoribus & tenebrionibus, ueritatem fuerant amplexi, eam, inquam, ueritatem, quæ non humanitus tradita eſt, ſed quæ à Deo Patre per doctrinam Euangelicam. Hæc enim & ſola eſſe ſolet omnis ueræ doctrinæ regula.

Gaudẽdum de ꝓmotione Euãgelij.

Doctrinę oĩis regula.

Et nunc rogo te domina, non tanquam mãdatum nouum, &c. *Hortatur ut conſtanter perſeueret in mutua charitatis beneficentia, argumẽto ſumpto ab ipſo autore, & re ipſa non noua, ſed antiqua. Quæ ſcribo tibi, ô* Electa, *nolim exiſtimes me mea autoritate ueluti noua quædam attuliſſe.* Dominus eſt, qui & hortatur ad hanc perſeuerantiam, & eandem præcipit. Qui perſeuerauerit in finem uſque, hic ſaluus erit. Neq; quicquam, quod nuper domi meæ natũ, aut inuentum ſit, adduco, ſed quod ante multos annos admandatum eſt, & per Chriſtum reſtitutum. Quod præceptum nouo quodam & inaudito exemplo Chriſtus impleuit, iuſtus pro iniuſtis, innocens pro nocẽtibus, mortuus. Iſtud ab initio admandatum eſt iam multis annis, illius mandati obſeruantia floruit, hoc iſtud eſt mandatũ, quod ſcribo, ne quis omittat ob oculos pono, ut diligamus inuicem.

Dilectiõis mutuæ præceptũ.

Et hæc eſt charitas, ut ambulemus ſecundum mandata eius. *Occupatio eſt cum appendice præcedentis ſententiæ interpres. Dicet aliquis, Ignoro quæ ſunt charitatis & mutuæ dilectionis partes. Reſpondet,* Natura & ingenium charitatis Chriſtianæ eſt, ut ſeruet mandata, eò tendit charitas, ut diligatur Deus & proximus. Omnia enim autore Paulo Roma.13. mandata ad charitatis & dilectionis officiũ & naturam reducuntur. Plenitudo ergo Legis (inquit Paulus) eſt dilectio. Videtur hoc loco alludere Ioãnes ad ea, quæ Chriſtus dicebat Ioã.14. Qui habet mãdata mea, & ſeruat ea, ille eſt, qui diligit me. Qui autẽ diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Rurſus 15. cap. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea ſicut & ego præcepta Patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Et eodẽ cap. Hoc eſt præceptũ meũ, ut diligatis inuicẽ, ſicut dilexi uos.

Legis plenitudo dilectio.

Hoc eſt enim mandatum, ut quemadmodum audiſtis ab initio in eo ambuletis. *Repetitio eſt, qua frequenter utitur* Apoſtolus, *ut charitatis ſtudium magis in animis noſtris imprimat.* Hoc eſt mandatum uetus & nouũ, quod ab initio eſſe audiſtis, ut in eo ambuletis, hoc eſt, mutuam exerceatis dilectionẽ. Vetus eſt, quia ante Moſen in animis hominum ſcriptũ, & per Moſen in Lege literis mandatum, & recens à Chriſto abſolutè reſtitutũ. Natura ipſa conſtitutũ eſt, ut filij Patrem referãt. Pater noſter IESVS Chriſtus ſummam exercuit dilectionẽ: Ambulemus ergo per Chriſti ueſtigia, ut patrẽ referamus. In eo ambuletis: id eſt, in mãdato de dilectione uiuatis & perſeueretis.

Mandatum uetus & nouum.

Quoniam multi ſeductores, &c. *Animos excitat ad uigilantiam, & ad indiuulsè amplexandum charitatis ſtudium, argumẽto à cauſa ſumpto. Dicet* Electa, *Quare tanto feruore, tam ſolicitè nos urges ad charitatis & dilectionis ſtudiũ? Quia (inquit) ſeductores & impoſtores lucifugæ exierunt in* Mundum: *non quòd non eſſent in* Mundo, *ſed exierunt, id eſt, prius latebant, nihil mali proximis afferentes, nunc uerò modis* omni

Exire in Mundum.

omnibus ſtudent, & parato ſunt animo, quò uobis imponant, et à ueritatis uia abducant in errorem. Aut, *Exierunt in Mundum, quia ut ſuperiore epiſtola 2. cap. dictum eſt,* Ex *nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utiq; nobiſcum: ſed ut manifeſti ſint, quoniam nõ ſunt omnes ex nobis. Ideo neceſſe eſt uos eſſe cautos, uigiles, & diligentes, ut horum technas uitetis, & in uera religione & dilectione pergatis. Occupat poſteà hæc tacitæ obiectioni reſpondens. Dicent Electa & filij, Doce nos quibus notis & indicijs agnoſcemus hos tenebriones & Antichriſti præambulones. Quiſquis (inquit) non docuerit* IESVM *eſſe Chriſtum, hoc eſt, illũ Meſiam in Lege promiſſum, & quem prophetæ uenturum prædixerant. Item,* IESVM *ueniſſe in carne, hoc eſt, factum hominem, hic eſt ſeductor & impoſtor: ab huiuſmodi cauete uobis. Illa ſunt ſigna, quibus agnoſcetis à quibus eſt uobis cauendum.* Signa cognoſcendorum hæreticorum.

Hic eſt ſeductor & Antichriſtus. *Exegeſis ſiue explanatio eſt ſuperioris ſententiæ. Illa ſigna, quæ prænotauimus cognoſcẽdi gratia ſeductores & Antichriſtos, referunt ſpiritum illius magni ſeductoris, & inſignis hoſtis, qui aduerſaturus eſt Chriſto & eius doctrinæ. Futurus quidem eſt ille magnus hoſtis, cuius membra iam cœperunt. Nempe, exierunt hæretici & ſeductores in Mundum, quibus autoribus incipiat abominandum illud regnum, quo uirtus, gloria & maieſtas* IESV *Chriſti ſupra modũ blaſphemetur & cõtemnatur. Hi ſunt Antichriſti, hic eſt ſpiritus ille ſeductor & Antichriſtus, qui aduerſus* IESVM *Chriſtum inſurgit, & extollit ſe ſupra Deum.* Exegeſis. Antichriſti mẽbra & præambulones.

Videte uoſmetipſos, ne perdatis quæ operati eſtis, &c. *Elegans eſt & cõmoda hæc oratio (Videte uoſmetipſos) ad cõmonendos excitãdosq; animos. Alludit ad ſcripta apud Ezechielem 18. argumẽto ſumpto à damno. Si auerterit ſe iuſtus (ait ille) à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecundum omnes abominationes, quas operari ſolet impius, nunquid uiuet? Omnes iuſtitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur. Ita & ad hunc modum uidetur Apoſtolus hìc dicere, Vigilet unuſquiſque, & ſibi caueat, ne ſi uiam charitatis, quam eſt ingreſſus, reliquerit, perdat omnem fructũ eorum, quæ hactenus bene geßit. Sed ſtudeamus ut neglectis ſeductoribus & Antichriſtis, plenam mercedem tandem accipiamus: hoc eſt, ut plenum gaudium illud conſequamur, quo clarè Deum uideamus. Quod non fiet, niſi in finem uſque perſeuerauerimus. Matth. 10. & 24. Qui autem perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit.* Operum commendatio. Merces perſeuerãtiæ plena.

Omnis qui recedit, & nõ permanet in doctrina Chriſti, Deum non habet, &c. *Delectatur hic Apoſtolus frequẽtiſſima antitheſi, qua facilius ſuum aperiat inſtitutum. Hic locus eſt à cauſis. Qui Euangelio & religioni Chriſtianæ aduerſatur, cauſa eſt, propter quam Deus recedit ab eo. Contrà, qui Euangelio fauet, & ſe Chriſtianum re & doctrina profitetur, Chriſtum uerè induit, Patrem & Filium habet, Ioan. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Hic receſſus ab Euãgelio, ſi frequens fit, in profundum malorum detrudit, à quo qui redierint paucos inuenias. Pergamus ergo in ueritate & dilectione, ut Patrem & Filium hìc habeamus, quo tandem perſeuerantes perfruemur cum his, qui in libro uitæ ſcripti ſunt.* Chriſtum induere. Profundũ malorũ ex receſſu ab Euangelio.

Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis. *Totus æſtuat Apoſtolus aduerſus hæreticos conſeruandi gratia, quos habet cõmendatos, præcipiens hæreticorum, qualequale fuerit, conſortium fugere, & conſtantiſſimè in religione Chriſtiana perſeuerare. Quiſquis eſt, qui aduerſus hanc doctrinam, id eſt, doctrinam Euangelicam pronun-* Ioannis feruor erga diſcipulos

tiauerit, Cauete ab hoc maligno, quem neq; uelim in domum ueſtram & ſodalitium ueſtrum recipi, neq; uos cum eo colloqui. Tam enim fœtidam eſt illius maligni uirus, ut uel ſolo olfactu præſentes inficiat. Quid non poterit uel modico tactu non labefactare, & ſtatim non inficere? Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Propterea ſubiungit:

Hæreticorum olfactus fœtidus.

Qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis. Argumentatur à damno, alludens ad illud, quod Eccleſiaſtici 13. ſcribitur, Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Et qui cõmunicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam. Vſqueadeò nihil hæretico debetur, ut præcipiat Ioãnes, neque in domicilium & hoſpitium admittamus, neque obuium in uia ſalutauerimus. Timendum enim eſt ne in domum admiſſus, familiam ſuo conuictu inficiat, & pro beneficentia communicati hoſpitij repẽdat maleficium. Atque è ſalutatione naſcatur colloquium, quo euertatur ſana doctrina. Quare hos magis, quàm ethnicos & publicanos, reijciamus oportet. Hos nõ Apoſtolos, ſed uenientes uocat, alludens ad uerbum IESV Chriſti Ioan. 10. Quotquot uenerunt, id eſt, non miſſi ſunt, fures ſunt & latrones. Ieremiæ 23. Non mittebam prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Hi ſeductores loquuntur ex ſeipſis, ideo ſanctè & uerè non loquuntur. Vnde Ioan. 8. ne Apoſtoli ex ſeipſis loquerẽtur dedit eis ſpiritum ſuum, de quo ait, Non enim uos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Et rurſus, Ego dabo uobis os & ſapiẽtiam, &c. Propterea nomen ſuæ functionis à Deo ſortiti ſunt Ioannes & ſocij eius. Dicti ſunt & uocati, Apoſtoli, illius magni Apoſtoli & pontificis IESV Chriſti domini noſtri. Cùm dicit, & hanc doctrinam, intelligit doctrinam Chriſti, quæ in prophetarum & Apoſtolorũ literis comprehenſa eſt. Similiter per domum, intelligit uniuerſam cohabitationem: ſicut per Aue, colloquia familiaria. Refert uenerabilis Beda ex Polycarpo martyre Smyrnæorũ Epiſcopo & Ioannis diſcipulo, Contigit aliquãdo apud Epheſum Ioãnem Apoſtolum lauandi gratia balneas ingreſſum, ubi deprehenſo & uiſo Cerintho hæretico, protinus exclamauit Ioãnes, Fugiamus hinc, ne & balneæ ipſæ corruant, in quibus ueritatis oſor Cerinthus ſe lauat. Idem Polycarpus narrat, Marcioni hæretico roganti Ioannẽ agnoſceret ſe, Reſpondit Ioannes, Agnoſco agnoſco primogenitum Satanæ. Hæc indicant Ioannem factis & re ipſa probaſſe quæ docuit. Ne Aue ei dixeritis: id eſt, ne dixeritis illi ſalutem, aut, ne iuſſeritis illum ſaluere.

Hæretico ne ſalutatio quidem debetur.

Hæretici dicti uenientes & fures.

Loqui ex ſe, malum eſt. Apoſtoli ſpiritum receperũt ne ex ſe loquerentur.

Doctrina Chriſti.

Aue, notat colloquium familiare. Ioannes in balneis Cerinthũ notauit. Marcionis uerbum ad Ioãnẽ. Satanę primogenitus.

Ecce prædixi uobis, ut in die Domini non confundamini. Occupatio eſt, qua ea anteuertit, quæ obijci poterant, diluens omnem Electæ & ſuorũ excuſationem. Nolite in poſterum excuſationi locum dare, quòd non fueritis præmoniti. Omnia, quæ ſunt ad ſalutẽ, uos docui, quibus notis cognoſcatis hæreticos oſtẽdi, & hos ut fugiatis præmonui. Imò cum fratre meo Paulo Act. 20. auſim dicere, Nihil ſubtraxi uobis utilium, quò minus annuntiarem uobis, & docerem uos publicè, & per domos teſtificans omnibus in Deum pœnitentiã & fidem in dominum noſtrum IESVM Chriſtum. Meminit illius ſupremi iudicij, & ob oculos ponit, ut illos alliciat ad puritatẽ uitæ, alludens ad id quod Eccleſiaſtici 7. ſcribitur, In omnibus operibus tuis memorare noviſsima tua, & in æternum non peccabis. Quod diem uocat Domini, quia nihil tunc opertum, quod non reueletur: eò facit hæc exhortatio, ut intelligant, quàm ſtudioſè amplexari debeant charitatem & religionem Chriſtianam: in qua ſi uixerint, & perſeuerauerint, nihil uerebũtur diem illũ iudicij, ſed ut ſuperiore epiſtola 4. cap. dixit, In hoc perfecta eſt charitas Dei nobiſcum, ut fiduciam habeamus in die iudicij: id eſt, inconcuſſam & tranquillam habebimus conſcientiã in illo die: propter eam charitatem, quæ nõ admittet

Ioannes Aſianos omnia ad ſalutẽ docuit.

Iudiciũ uocat dies Domini.

admittet timorē illū, qui ſemper perterret, & auertit, ne promiſſis Dei ſtemus. Erit tamē reuerētia magna ad Deum, quam noſtri filialem timorē appellāt, qui nihil moleſtiæ con ſcientijs pijs affert. Componamus ergo uitam noſtrā ad exemplar ipſius Chriſti innocen tiſſimi: Quē ſi induerimus (induemus autē, ſi in eum fidamus, & ſpem omnē collocauerimus) nō confundemur eo die magno, quo tribunal IESV *Chriſti omnes ſpectabūt, ſed quæ expectauimus donabuntur apertè, & fruemur Deo tanquam eius hæredes, &* IESV *Chriſti cohæredes. In ipſo enim & per ipſum omnia nobis uerè contingent.*

Plura uobis ſcribere nolui per chartam, & atramentum. *Pluribus lubens uellet cum illis agere Apoſtolus. Qui quoniam intelligit plus energiæ ad perſuadendum in uoce eſſe, quàm ſcriptura, ob id ſeſe excuſat.* **Vox ſcriptura uiuacior.**

Spero enim me futurum apud uos, &c. *Ne quid moleſtiæ illis pareret, quibus cum tam paucis ageret, pollicetur ſe uiſurū illos, ubi præſens præſentes alloquetur, & multa illos docebit, quæ omnem moleſtiam ex eorū animis depellant. Propterea dicit, Vt gaudium ueſtrum plenum ſit. Non iſthuc proficiſcar, ut dominū tyrannidem'ue exerceam, aut pecuniā ueſtram emungam, ſed ut plenè gaudeatis. Completur gaudium, cùm omnes fidei & Euangelij negotium intelligimus, & illud per charitatem exercemus. Tanto feruore charitatis hos Apoſtolus diligit, ut malit doctrinam charitatis illorum committere mentibus, quàm chartis. Quid ergo nobis profuerit uidiſſe, audiuiſſe, et legiſſe doctrinam Chriſti, Apoſtolorum, & Prophetarum, atramento, chartis, & membranis exaratam, niſi menti noſtræ indiuulsè adhæſerit, & ſcripta fuerit, eandemq; transferamus in uitæ puritatem & mores noſtros?* **Ioannis beneuolentia erga ſuos.** **Gaudiū plenū.**

Salutant te filij ſororis tuæ Electæ. *Ex more ſcribentium ſalutationem appendit, qua docet, quàm ſtudioſus fuerit familiæ Electæ. Cuia autem fuerit Electa, parum refert tam curioſè inquirere.*

DICTIO.

AMBVLARE, *ire eſt, ſed metaphoricè ſignificat uiuere ſeu conuerſari, Pſal. Ambulans in uia immaculata, hic mihi miniſtrabat. Rom. 8. Nihil damnationis eſt his, qui non ſecundum carnem ambulant, id eſt, carnaliter non uiuunt. Vnde uia in Scripturis dicitur quicquid agimus & uiuimus, Pſalm. 1. Quoniam nouit dominus uiam iuſtorum. Ambulare coram Deo, eſt uelle placere Deo, & innocenter uiuere.* **Ambulare.** **Via.**

ANTICHRISTI *nomine non ſolùm illum futurum inſignem Euangelij hoſtem intelligimus, ſed etiam totum illud concilium male contra uerbum Dei docentium, & ſub prætextu pietatis gregem Dei ſeducentium.* **Ambulare corā Deo.** **Antichriſti uox.**

DOCTRINA *Chriſti ea eſt, quæ comprehenditur in Prophetarum & Apoſtolorum ſcriptis.* **Doctrina Chriſti quæ dicit.**

FINIS EPIST. II. IOAN.

IOANNIS

TERTIA.

*

Breuis eſt hæc epiſtola, ſed in breuitate hac mira eſt gratia. Et breuitas ſua habet myſteria, in quibus cùm nihil Ioanne indignū cōtineatur, imò nihil legatur, quod nō referat ipſius Ioannis & phraſim & ſpiritum, credo hanc eſſe Ioannis. Ad hæc facit, quod Eccleſia hanc nomine Ioannis legit, cui ſubſcribit ſenatus ille Sorbonicus Pariſienſis.

ARGVMENTVM EIVSDEM.

Caio Corinthio gratulatur, quòd tam beneficũ in CHRISTI *præcones, & tam conſtantem religionis Chriſtianæ defenſorem ſeſe exhibeat, arguens Diotrephen impietatis, & Demetrium commendans.*

LOCI INSIGNES.

1 Beneficentiam ueritati coniunctam, ueræ fidei fructum eſſe demonſtrat.
2 Nemo iuſta laude fraudandus.
3 Exemplis excitandi animi.

CAPVT I.

SENIOR Caio chariſsimo, quem ego diligo in ueritate. Chariſsime de omnibus orationem facio proſperè te ingredi & ualere, ſicut proſperè agit anima tua. Gauiſus ſum ualde uenientibus fratribus, & teſtimonium perhibentibus ueritati tuæ: ſicut tu in ueritate ambulas. Maiorem horum non habeo gratiam, quàm ut audiam filios meos in ueritate ambulare. Chariſsime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui teſtimonium reddiderunt charitati tuæ in conſpectu Eccleſiæ: quos benefacies, deducens dignè Deo. Pro nomine enim eius profecti ſunt, nihil accipientes à gentibus. Nos ergo debemus ſuſcipere huiuſmodi: ut cooperatores ſimus ueritatis. Scripſiſſem forſitan Eccleſiæ: ſed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc ſi uenero, commonebo eius opera, quæ facit: uerbis malignis garriẽs in nos. & quaſi non ei iſta ſufficiant: neque ipſe ſuſcipit fratres, & eos, qui ſuſcipiunt, prohibet, & de Eccleſia eijcit. Chariſsime, noli imitari malum, ſed quod bonum eſt. Qui bene facit, ex Deo eſt: qui malè facit, non uidet Deum. Demetrio teſtimonium redditur ab omnibus, & ab ipſa ueritate. ſed & nos teſtimonium perhibemus, & noſti quoniam teſtimonium noſtrum uerum eſt. Multa habui tibi ſcribere: ſed nolui per atramentũ & calamum ſcribere tibi. Spero autem protinus te uidere, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta tu amicos nominatim.

Sanctum deſiderium.

Orationem facio] Opto ut proſperè agant & rectè ualeãt, id eſt, ſicuti animo bene habes ita opto per omnia bene habere.

Maiorẽ, &c.] Maius his non habeo gaudiũ.

Fideliter facis] id eſt, rem facis tua fide dignã

Pro nomine, &c.] quemadmodum par eſt eos facere, qui Deo ſeruiunt.

Diotrephes.

Commonebo] indicabo

Garriens in nos] mentiens de nobis, nec his contentus, ipſe non ſuſcipit, &c.

De Eccleſia] de cõgregatione

Demetrius.

Habui] habebam.

Senior

Senior. *Hæc Epigraphe nomen explicat ab officio & autoritate, tollens omnem leuitatis ſuſpicionem. Sunt re uera Seniores, qui maturo & præmeditato iudicio, non autem leui & ſubita ſententia, ut ſolent adoleſcētes, res ipſas, de quibus cōtrouertitur, componunt. Quare in primæua illa Eccleſia Epiſcopi, & Eccleſiarum præfecti iure optimo Seniores dicebantur.* Epiſcopi Seniores.

Caio chariſsimo. *Eximia Caij laus, quòd chariſsimus dicatur illius, quem ſacra Scriptura Dei amicum pronuntiat. Hic Caius creditur eſſe Corinthius, beati Pauli hoſpes, & à Paulo baptizatus, Roma. 16. & 1. Corinth. 1.* Caius Pauli hoſpes.

Quem ego diligo in ueritate. *Nihil ſimulationis in uiro ſancto legi poteſt. Quem chariſsimum dixit, ficte amare nequit. Sed hunc diligit in ueritate, id eſt, ſyncerè & ex animo diligit. Eſt enim charitas & religio Chriſtiana ſine omni hypocriſi.* Simulationi non eſt locus apud ſanctum.

Chariſsime, de omnibus orationem facio proſperè te ingredi, &c. *Ab utili & commodo conciliat, & attentiſsimum reddit Caium. Hæc ſalutatio uidetur diuerſa eſſe à conſueta ſalutatione Apoſtolica. Videtur mihi ad hunc modum intelligenda: O' Cai chariſsime, orationem facio, id eſt, opto te ingredi & ualere proſpere de omnibus. id eſt, opto omnia tua bene feliciterq́ ſuccedere, Sicut proſperè agit anima tua, id eſt, non aliter, atq; anima tua, ſeu homo tuus internus proſperè agit in omnibus bonis cœleſtibus, quibus ornatus eſt. Huic precatur eam felicitatem, quam hic dicunt ſummam, Sit mens ſana in corpore ſano. Quidam uertunt in hunc ſenſum: Opto ut quemadmodum omnia tibi feliciter & pro animi tui ſententia ſuccedunt, ita & omnibus tuis domeſticis & familiaribus bene beateq́; contingat.*

Gauiſus ſum ualde uenientibus fratribus, &c. *Perſeuerantiam Caij in ueritate & religione Chriſtiana commendat Apoſtolus. Cui congratulatur de liberali hoſpitalitate, quam in fratres exercet, quemadmodum accepit à uiris fide dignis, qui non ſolum receptiſsimam eſſe ueritatem apud Caium dicunt, ſed & eundem in ueritate ambulare, hoc eſt, piam agere uitam, & mutuam in fratres exercere beneficentiam abſq; fuco & ſimulatione, id eſt, iuxta ipſius ueritatis regulam, uerè & ex animo omnia in fratres agere teſtificantur.* Caij laus.

Maiorem horum non habeo gratiam, quàm ut audiam filios meos in ueritate ambulantes. *Omnia uerba hæc eò tendunt, ut moueant affectus, & beneuolentiam concilient. Patrem ſe offert cùm blandis uerbis & ſuauibus filios ſuos uocat. Præceptores ſuo quidem modo funguntur uice parentum. Vt enim hi formam corporis, ita illi formam animi generant. Eſt autem forma Chriſtiani animi, fides uiua, ſeu fiducia in Chriſtum. Cor enim hac fiducia ornatum, quòd propter Chriſtum ſumus iuſti, habet ueram formam Chriſti, quæ paratur miniſterio uerbi, 1. Corinth. 4. Per Euangelium ego uos genui. Verbum procedit ex ore prædicantis miniſtri, attingēs cor audientis. Ibi adeſt Spiritus imprimēs cordi uerbum, ut illi aſſentiatur. Hoc modo omnis pius prædicator pater eſt, qui per miniſterium uerbi generat formam ueri Chriſtiani. Dicit Apoſtolus ſe multo perfuſum gaudio cùm audit ſuos filios non parum promouiſſe in puritate uitæ. Maiorem horum non habeo gratiam, &c. id eſt, maius his non habeo gaudium, quàm ut audiā filios meos in ueritate ambulare. Quid proderit, ſciuiſſe ueritatem, niſi in ea ambulauerimus? Eſt autē ambulare in ueritate, piam uitam uiuere, & in charitate mutuā exercere beneficentiam. Simul explicat cauſam, propter quam uiris pijs ſit gaudendum, Cùm audimus fratres non parum, ſed copioſè in doctrina Euāgelica promouiſſe. Huc pertinet, quod Chriſtus enarrat Luc. 15. Angelos gaudere de peccatoribus ad pœnitētiā cōuerſis.* Præceptores uice parentum funguntur. Chriſtiani animi forma. Prædicator dicitur pater. Ambulare in ueritate. Gaudēdum cū Euangeliū obſeruatur.

Chariſ

Chariſsime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, &c. *Hic locus ad gratulationem facit, oſtendens neminem iuſta laude fraudandum. Liberalitatem Caij in pauperes ſanctos nō ſolùm commendat, ſed & quàm celebris facta ſit coram tota Eccleſia ab ijs qui benignè à Caio excepti ſunt, prædicat. Ex his manifeſtum eſt, multos temporibus Apoſtolorum fuiſſe uiros zelo pio ductos, qui huc illhucq́; circumibant, nihilq́; non facientes, omnia ferebant prædicandi Euangelij gratia, idq́; gratis, ut non diteſcerent, & res ſuas auctiores redderent, ſed ut gloria* IESV *Chriſti plurimùm promoueret. Hi quibus negata erat gratia Verbi, Chriſti præcones & Apoſtolos ſuis iuuabant opibus, ne quid Verbi nuntijs deeſſet, in quorum albo primus erat Caius, qui ex hoc loco, &* Roma. 16. *apparet fuiſſe uir opulentiſsimus, omnia in gratiam Euangelij profundens. Vtinam hodie multos Caios haberet hæc ætas, qui libēter ſtudia pietatis iuuarēt. Sed prô dolor, omnes auaritiæ ſtudent, adeoq́; cura Verbi periclitatur, ut quibus miniſtrorū Verbi cura commiſſa eſt, miſeros egere ſinant, ridiculos faciant, nihil minus curantes, quàm ſuam ipſorum functionem, atque quo plus habent, eò minus abundant. omnia enim in luxum & uoluptates abeunt. Tantumq́; abeſt quicquam docendi munus habentibus conferant, ut ab alijs collata, iam olim inuideant, præripiantq́;. Hôs per ſuam gratiam reducat Dominus ad pietatis ſtudia, atq́; ad magni illius Caij liberalitatem & beneficentiam exercendam. Gratulatur ergo Ioannes Caio de hoſpitalitate & beneficentia, quam ſpectante Eccleſia annuntiauerant, quos exceperat hoſpitio Caius. Fideliter facis quicquid operaris in fratres, id eſt, rem fidelem & Chriſtianam facis, imò eādem rem in tuto collocas, cum beneficētiam exerces in fideles & Chriſtianos, ne quid deſit fratribus iſthac tranſeuntibus. Et hoc in peregrinos. Quaſi dicat, Omnibus quidem debemus beneficētiam, ſed præcipuā uerbi Dominici miniſtris, quos hîc peregrinos nūcupat, quòd eò peregrinarentur, quò annuntiaretur Euangeliū, & abundantius promoueret* IESV *Chriſti doctrina.*

Nemo iuſta laude fraudandus.

Euangeliū gratis nuntiatum.

Eccleſiæ Primæ ritus.

Pauperū ſubſidium in prima eccleſia.

Prædicatores adiuti.

Caios paucos hæc ætas habet.

Auari aduerſus Dei præcones.

Quos bene facies deducens dignè Deo. *Commendat Caio hos peregrinos & Chriſti præcones, argumento ab utili & honeſto. Plurimum laudis conſequeris, ô Cai, ſi poſteà quàm hos ſuſcepiſti hoſpitio, eoſdem deducens dignè Deo, id eſt, eoſdem uiatico munieris. Aut ſi in domum tuam deduxeris, & benignè foueris. Dignè Deo, id eſt, in laudem Dei, cuius gratia hanc beneficentiam facis & exerces. Aut, dignè Deo, id eſt, ſi uiatico hos inſtruxeris dignè Deo, id eſt, ut uerbi miniſtros decet, quo tutò poßint aliò ſe transferre, & ne quid in uia illis deſit. Huc pertinet Pauli ad Timoth. exhortatio, Zenam (inquit) legiſperitum & Apollo ſolicitè præmitte, ut nihil illis deſit. Quod operatus beneficies, id eſt, operas tuas in tuto repones, nempe apud Chriſtum dicentē Matthei* 25. *Amen dico uobis, Quādiu feciſtis uni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.*

Peregrinatio pro Euāgelio commendatur.

Opera noſtra apud Chriſtum reponenda.

Pro nomine enim eius profecti ſunt, nihil accipientes à gentilibus. *Cauſam reddit non malè collocatæ beneficentiæ. Intelligis, ô Cai, Cui beneficentiam hanc impenderis, re uera Deo. Nam pro nomine Chriſti profecti ſunt, hoc eſt, ut uerbum Dei annuntient, & gloria* IESV *Chriſti abundantius promoueat. Reponis ergo apud Chriſtum iſta operatus, quem recipis, quos ille mittit recipiens. Dicebat ille Matth.* 10. *Qui uos recipit, me recipit. Videtur hic locus de Chriſti nuntijs & præconibus huc illuc'ue gratia promulgandi Euangelij proficiſcentibus intelligendus, non de his, quorum bona ab infidelibus proſcripta erant, propter uerbum ſequens, nihil accipientes à gentilibus. Gratis Euangelizabant exemplo Pauli & aliorum, ne quod offendiculum daretur Euangelio.* 1. *Corinth.* 9. *Sed non uſi ſumus hac poteſtate, ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Chriſti. Neſcitis, quoniam qui in ſacrario*

Chriſtum recipit, qui uerbi nūtios recipit.

Euangelizabāt gratis in prima eccleſia.

operant

operantur: quæ de ſacrario ſunt edunt? Et qui altario deſeruiunt: cum altario participant? Ita & Dominus ordinauit his, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio uiuere. Ego autem nullo horum uſus ſum. Non deſunt, qui locum interpretantur de his, quorum bona proſcripta erant, ut a fide ad idololatriã deſiſterent. Tantum abeſt aliquam à gentilibus gratiam acciperent, ut ab illis profligati, in exilium relegarentur.

Nos ergo debemus ſuſcipere huiuſmodi, ut cooperatores ſimus ueritatis. *Hortatur ad piam in pauperes beneficentiam, argumento ab utili & finali mercede ſumpto. Miram habet gratiã Apoſtolus Ioãnes, qui cum ſodalibus dixerat Chriſto, Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te, &c. nunc ſe opulentorũ numero adſcribit, dicens, Nos debemus ſuſcipere huiuſmodi uiros bonos. Gratiam à fratribus acceptam indigentibus communem faciebat, intelligens nihil defuturum uiris pijs gloriam Chriſti promulgantibus. Atq; ut ad hanc liberalitatẽ & munificentiã reddat alacriores, ſe in ſodalitium eorũ, qui diuites erant, iungit. Nos ergo, qui intelligimus Euangelij miniſtrum mercede dignum, debemus hunc recipere, & ijs, quæ habemus, adiuuare eundem. Non diſsimili exhortatione Paulus Act. 20. maiores Eccleſiæ Epheſiorum alloquutus eſt. Poſt multa addit ille, Argentum & aurum, aut ueſtem nullius concupiui, ſicut ipſi ſcitis: quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum ſunt miniſtrauerunt manus iſtæ. Omnia oſtendi uobis: quoniã ſic laborantes oportet ſuſcipere infirmos: ac meminiſſe uerbi domini IESV, quoniam ipſe dixit, Beatius eſt magis dare, quàm accipere. His addit Apoſtolus præmiũ & mercedem, Vt cooperatores ſimus ueritatis. Veritas ipſa nos dono Spiritus ornat, ſine quo ad hæc non exercetur munificẽtia. Quare poſt receptum ipſius Spiritus donũ operamur, cooperari dicimur gloriam Deo adſcribentes, qui noſtro operi mercedẽ repẽdit, Matth. 10. Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eũ, qui me miſit. Qui recipit ꝓphetã in nomine prophetæ, mercedẽ ꝓphetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedẽ iuſti accipiet. Et quicũq; potũ dederit uni ex minimis iſtis, calicẽ aquæ frigidæ tãtum in nomine diſcipuli: amẽ dico uobis, nõ ꝑdet mercedẽ ſuã.*

> *Fidelibus communicata beneficentia.*
>
> *Paulus labore manuũ ſibi neceſſaria acquirebat.*
>
> *Merces recipientium Euãgelicos uiros.*

Scripſiſſem forſitan Eccleſiæ: ſed is, &c. *Cauſatur Apoſtolus cur perſonæ ſingulari & priuatæ, non autem Eccleſiæ hanc deſtinarit epiſtolam. Scripſiſſem Eccleſiæ, ſed fruſtra, quandoquidem obſtat Diotrephes. Hic primus uſurpabat in Republica, in qua degebat Caius. In hoc accuſat Apoſtolus hæreſim, linguæ petulantiam, ambitionem, inhumanitatem, & in fratres tyrannidem. Hic membrum erat Antichriſti, & omnium hæreticorum improborumq; hominum exemplum, qui ſemper moliũtur quicquam aduerſus Euangelium. Quod non ſcribit reſeruat declarandum in aduentum ſuum.*

> *Diotrephes pernicioſus.*

Propter hoc ſi uenero, commonebo eius opera, &c. *Perſeuerat pingere Diotrephen, cuius improbos mores detecturum ſe minatur, ubi primùm aduenerit: propter hoc, quia ille impoſtor eſt & inhumanus, ſi uenero, indicabo eius uirulẽtiam & technas, quibus aduerſari ſolet doctrinæ noſtræ. Qui ſuæ linguæ petulãtia & garrulitate non contentus Dei uerbũ annuntiantes deturbare, prohibet ne benignè excipiãtur peregrini, & communicati hoſpitij officium a fratribus accipiãt. Hic locus explicat optimi Paſtoris officium, uidelicet nihil condonare, aut cõniuere impoſtoribus & uiris aduerſus IESV Chriſti doctrinã armatis. Et de Eccleſia eijcit, id eſt, de cõgregatione expellit. Et ſi fieri poteſt, curat ut exulet frater, tam capitale eſt huius tyranni aduerſus ueritatẽ odiũ.*

> *Paſtoris optimi partes. Eccleſia.*

Chariſsime, noli imitari malum, ſed quod bonum eſt. *Elegans eſt ad ueritatem exhortatio, cui nihil præſcribere poteſt conſuetudo, quæ in rebus malis uerotiſt ulo abuſus dici debet. Hoc certè exigit ueritas, cui nemo præſcribere poteſt, nõ ſpatium*

> *Conſuetudo præſcribere nõ poteſt aduerſus ueritatem.*

Veritatis energia. temporum, nō patrocinia perſonarum, non priuilegium regionum. Vincit ſemper ueritas, nulla unquam conſuetudine obliteranda. Dominus enim noſter IESVS Chriſtus ſe ueritatem non conſuetudinem cognominauit. Hæc ergo dicit Apoſtolus, ut præſeruet Caium ab offenſione, tametſi non particulari, ſed generali ſententia, quod intendit, pronuntiet. Quaſi dicat, Sunt tibi cognita, quæ molitur & agit Diotrephes, caue tibi, non imiteris malum, ſed quod bonum eſt. Quod ſi quis tibi obijciat, multo tempore obſeruatum eſſe & cōſuetudine longa ualere, quod Diotrephes docet, nihil huiuſmodi præſcribere poteſt ueritati, Quam amplexaberis, ſi imitatus fueris, quod bonum eſt, non quod malum.

Qui benefacit, ex Deo eſt, &c. Peruenuſta antitheſi docet, quibus notis filios regni à filijs perditionis diſtinguemus. Nulla eſt cōmunicatio luci ad Belial. Qui ex charitate operatur & bene de fratribus meretur, ex Deo eſt. Deus enim charitas eſt. At non ſolum ex Deo eſt, ſed etiā uidet Deum: quem tametſi oculo corporeo non uidet, hunc tamen oculo interno & ſpiritali contemplatur & uidet. Alterum antitheſeos membrum addit, Qui male facit, non uidet Deum. Qui fratrem odit, Qui Euāgelicæ ueritati aduerſatur, cum Dei pugnat beneficentia, Deum neq; uerè cognoſcit, neq; uidet, neq; poſthac occæcatus uidebit, nempe in tenebris ambulat & in peccatis totus ſordeſcit. Ex his colligimus, peccatum, & uitæ puritatem non poſſe ſimul ſubſiſtere. ergo contraria ſunt. Iſta enuntians meminit illius extremi iudicij, ut deterreat à doctrina Diotrephis, qui erat omnium hæreticorum exemplum maximè fugiendum.

Filiorum regni & perditionis notæ.

Demetrio teſtimonium redditur ab omnibus, &c. Scripturæ ſacræ hoc pro more habent, ut animorum morbos exemplis leuent, ac eiſdem medeantur. Excitant non mediocriter piorum animos, malorum exempla, & eorum, qui ſuo malo euidenti perierunt. Hominis tyranni Diotrephis exēplum poſuit, ut ab huiuſmodi caueamus. Nunc ut Caij & piorum animos confirmet, optimi uiri Demetrij exēplum adducit. Neceſſe eſt dicamus hunc Demetrium abſolutiſſimæ & integerrimæ uitæ uirum fuiſſe: Cùm omnes pij admirentur, probent, & laudent illius fidem & uitam Euangelicā: imò & tacentibus hominibus ipſa adhuc ueritas, ſeu ſpiritus Chriſti teſtimoniū perhibet de huius uiri perfectione & integritate: id eſt, opera huius uiri indicant, quàm feliciter in eo habitet uirtus Chriſti & ſpiritus eius. Deniq; & hic noſter Apoſtolus, qui adulari nō nouit, magna de hoc uiro perhibet. Huius uiri mores ſi induerimus, à ueritate non recedemus.

Exemplorū uis & energia.

Demetrij laus et cōmendatio.

Multa habui tibi ſcribere, &c. Eadem ſententia hanc claudit Epiſtolam Ioannes Apoſtolus, qua & priorem. Non uult pluribus agere cum Caio, ne fortaßis intercipiantur à Diotrephe & aduerſarijs literæ: Aut quia eam non præ ſe ferunt energiam literæ, quam uox habet.

Vox plus perſuaſionis habet quam literæ.

Spero autem protinus te uidere, &c. Ne moleſtus amicis & fratribus Chriſtianis uideretur, quòd tam breui Epiſtola ſe ſalutatos uiderent, pollicetur ſe uiſurum Caiū, ut mutua fide, mutuis'ue & præſentibus colloquijs cōſolationē accipiāt. Atq; præſens, ſi quid fuerit moleſtiæ fratribus auferat, confirmaturus eoſdē in fide IESV Chriſti.

Pax tibi. Caio bene precatur. Tranquilla ſit tua conſcientia, nihil tibi moleſtiæ afferat Tyrannus ille Diotrephes. Omnia ſuccedant feliciter pro animi tui ſententia.

Pax.

Salutant te amici. Iſta ſunt amicitiæ & charitatis plena argumenta. Non ego ſolus ſum, qui tibi pacem precor. Sunt & mecum fideles, qui te in Domino amāt. Nolunt hac mea epiſtola te inſalutatum eſſe. Bene beateq; tibi precantur.

Saluta amicos nominatim. Iſte eſt ſingularis amicitiæ in Ioanne feruor. Quaſi dicat, Nolim in genere omnes amicos meo nomine à te ſalutari, ſed nominatim ſalutabis.

lutabis. Feceriſq; mihi multam gratiã, ſi ſingulis per te dictũ audiuerim, Bene tibi precatur Ioannes. *Videtur Apoſtolus exercitum et copias fideliũ explicare, cùm ex utraq; parte amicos, quaſi uno animo ductos, & paratos ad gloriam Chriſti dicit, ut perterreat* Diotrephen *aduerſarium, & ſi fieri poteſt à cathedra peſtilentiæ deturbet.*

DICTIO.

VERITATIS *nomine Scriptura frequenter ipſum* Deum *nobis explicat, qui ſummè incõmutabilis & uniformis eſt*, I*nterdum ſynceritatem & integritatẽ uitæ.* V*nde* Ezechias *dicebat*, Memento Domine, *quomodo ambulauerim coram te in ueritate. Miſericordia comitem habet ueritatẽ. Miſericordia gratis promittit*, Veritas *uerò promiſſionem implet. Veritas* Euangelij *eſt, exhibitio promiſsionum in ipſo explicatarum.* Veritatis uox. Miſericordia & ueritas comites.

DIOTREPHES, *Græca uox, dicitur à* Ioue *nutritus, à* Dios Iouis, Trepho, *nutrio. Proprium eſt mali & inſolentis uiri.* Diotrephes.

DEMETRIVS, *proprium nomẽ uiri pij ac religioſi hominis, cui teſtimonium pietatis & probitatis ab omnibus redditur.* Demetrius *Cerealis interpretatur, à* Cerere, *quam gentiles* Deam *frumenti putabant. Seleuci filius*, 1. Machab. 7. a. Nomen *etiam Argentarij cuiuſdam*, Act. 19. c. Demetrius.

CAIVS, *lingua Latina priſca interpretatur dominus.* Latinum *eſt, nomen uiri* Macedonienſis, Act. 19. *hoſpes* Pauli, Rom. 16. *Cui teſtimonium integerrimæ uitæ hac epiſtola* Ioannes *perhibet.* Caius.

ORATIONEM *facere, pro optare, hoc cap. dictum eſt.* Orationem facere.

FIDELITER *facis, id eſt, tutum reddis, ſiue in tuto collocas.* Fideliter facere

FINIS TERTIAE EPISTOLAE BEATI IOANNIS.

B. IVDAE EPISTOLA.

*

ARGVMENTVM EIVSDEM.

Hortatur Iudas frater Iacobi Alphæi ſanctos in religione Chriſtiana perſeuerare: quam uult bonis operibus exprimant, alijs quoque adiumento ſint, ne quicquam infirmis deſit, caueant autem ſibi ab impoſtoribus, quos hic deſcribit, certum ipſis exitium interminans.

LOCI INSIGNES.

1 Ad uitæ puritatem hortatur.
2 Notæ quibus impoſtores & hæretici deprehenduntur.
3 Occæcationem impiorum deſcribit.
4 Malorum exitium, & bonorum præmium.
5 Morum parænefes.
6 Nouiſsima tempora ab Apoſtolis prædicta.

CAPVT I.

De tẽporibus nouiſsimis & negantibus gratiam Chriſti.

IVDAS IESV Chriſti ſeruus, frater autem Iacobi, his qui ſunt in Deo patre dilectis, & Chriſto IESV conſeruatis & uocatis, miſericordia uobis & pax & charitas adimpleatur. Chariſſimi, omnem ſolicitudinem faciẽs ſcribendi uobis de communi ueſtra ſalute, neceſſe habui ſcribere uobis, deprecãs ſupercertari ſemel traditæ ſanctis fidei. Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præſcripti ſunt in hoc iudicium) impij, Domini noſtri gratiam transferentes in luxuriam, & ſolũm dominatorem, et dominum noſtrum IESVM Chriſtum negantes. Commonere autem uos uolo, ſcientes ſemel omnia, quòd IESVS populum de terra Aegypti ſaluans, ſecundò eos, qui non crediderunt, perdidit: Angelos uerò, qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni Diei, uinculis ęternis ſub caligine reſeruauit. Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates ſimili modo exfornicatæ, & abeuntes poſt carnem alteram, facti ſunt. exemplum, ignis æterni pœnam ſuſtinentes, ſimiliter & hi carnem quidem maculãt, dominationem autem ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemant. Cum Michael Archangelus, cum diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore: non eſt auſus iudicium inferre blaſphamiæ, ſed dixit, Imperet tibi Deus. Hi autem quæcunque quidem ignorant, blaſphemant, quæcunque autem naturaliter tanquam muta animalia norũt, in his corrumpuntur. Væ illis, qui in uia Cain abierunt, & errore Balaan, mercede effuſi ſunt, & in contradictione Core perierunt. Hi ſunt in epulis ſuis, maculæ conuiuantes, ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, quę à uentis circunferuntur, arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones, ſidera errantia. Quibus procella tenebrarũ ſeruata eſt in æternum. Prophetauit autẽ & de his ſeptimus ab Adam, Enoch, dicens, Ecce uenit dominus in ſanctis millibus ſuis, facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti ſunt contra

Angeli. Numeri 14.f Sodoma. Geneſ. 19.e Michael. Zachar. 3.e Eccl. 11.d Cain. Geneſ. 4.b Balaam. Numeri 22.d Numeri 16.a 2.Pet. 2.d Enoch ꝓpheta Apoc. 1.b

Dilectis,] ſanctificatis. Per Deũ patrẽ ſanctificati ſunt, & per Ieſum Chriſtum ſeruati & uocatis

Adimpleatur] multiplicetur.

Omnem ſolici. &c.] tãtũ mihi fuit ſtudiũ ſcribẽdi ad uos de cõmuni ſalute, ut nõ potuerim nõ ſcribere uobis.

Suum principatum] ſuam originem.

Dominationẽ] dominos,

Maieſtatem, &c.] in poteſtate pręditos maledicta congerunt.

Cum] At quũ

Non eſt auſus, &c.] Nõ eſt auſus illi impingere notam maledicti,

Imperet] increpet.

Illis, qui] illis, quoniã in, &c.

In errore] in ſeductionem, uel in deceptione mercedis, qua decept⁹ fuit Balaã, effuſi ſunt,

In epulis] in dilectionibus ueſtris, uel inter charitates, conuiuia pauperibus apparata.

Autumnales,] autumno marceſcentes

Fructus feri]

andæ efferæ In ſanctis] cum ſanctis.

cum peccatores impij. Hi ſunt murmuratores, querulosi, ſecundum deſideria ſua ambulantes, & os eorum loquitur ſuperbiam, mirantes perſonas quæſtus cauſa. Vos autem chariſsimi, memores eſtote uerborum, quę prędicta ſunt ab Apoſtolis domini noſtri IESV Chriſti, qui dicebant uobis, Quoniam in nouiſsimis temporibus uenient illuſores, ſecundum deſideria ſua ambulantes in impietatibus. Hi ſunt, qui ſegregant ſemetipſos, animales, ſpiritum non habentes. Vos autem chariſsimi, ſuperædificantes uoſmetipſos ſanctiſsimæ noſtræ fidei, in ſpiritu ſancto orantes, uoſmetipſos in dilectione Dei ſeruate, expectantes miſericordiam Domini noſtri IESV Chriſti in uitam æternam. Et hos quidem arguite iudicatos, illos uero ſaluate, de igne rapiẽtes. Alijs autem miſeremini in timore, odientes & eam quæ carnalis eſt maculatam tunicam. Ei autem, qui potens eſt uos conſeruare ſine peccato, & conſtituere ante conſpectum gloriæ ſuæ immaculatos in exultatione in aduentu domini noſtri IESV Chriſti, ſoli Deo ſaluatori noſtro per IESVM Chriſtum dominũ noſtrum, gloria & magnificentia, imperium & poteſtas ante omnia ſecula, & nunc, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Nouiſsima tẽpora prædicta ab Apoſtolis. 1. Timoth. 4. a 2. Timoth. 3. a 2. Pet. 3. a De correptione.

Arguite iudicatos,] commiſeramini dijudicantes, uel cum dijudicamini. Carnalis] ex carne.

Iudas IESV Chriſti ſeruus, frater autem Iacobi, his qui ſunt in Deo patre, &c. *Hac inſcriptione, cùm ex perſona ſua, tum ex ipſo Apoſtolatus officio, auditorũ ſibi animos cõciliat, atq; deuincit. Ne quẽ enim illius nominis, quod habuit cum proditore cõmune, offenderet infamia, officium ſuum & legationẽ proponit, ſeruũ ſe eſſe Dei, manifeſtans quòd quæcunq; nunc agit, non ſua ſponte agit, ſed Dei mãdato. Itaq; quæ Dei, non quæ ſua ſunt, quærit. Modis omnibus ſe ſeruum Chriſti exhibuit, ut qui illi uiueret, omnia illi operaretur, illi animas lucraretur, illi in Perſide tandem martyrio ſpiritum reddiderit. Quia multi erant Iudæ, ideo ad differentiam aliorum addit, Iacobi frater. Lucas enim ſexto capite Iudam Iacobi appellat, quem alij Thaddæum. addit etiam ad diſcrimen alterius Iudæ Apoſtoli, ſed filij perditionis.*

Iudas ſeruus Dei.

Seruus Chriſti modis omnib' Iudas martyr in Perſide.

Iudas fili' perditionis.

His, qui ſunt in Deo patre, dilectis, & Chriſto IESV conſeruatis & uocatis. *Deſignat fideles, quibus hanc deſtinat epiſtolam. Solet Paulus inſcriptionibus ſummam Euangelij prænotare. Quod & hîc obſeruat noſter Apoſtolus. Vocatis, id eſt, electis Dei. Qui ſunt electi Dei: dilecti in Deo patre. Qui ſunt dilecti in Deo patre: conſeruati in Chriſto IESV. Nam cùm natura noſtra impuri eſſemus, & filij iræ: miſericors Deus filium ſuum miſit in carnem, qui nos ſanguine ſuo redemit, & lauit, eripiens nos è lacu Satanæ, & in filios adoptans cõſeruauit nos in ſeipſo, & Deo patri reconciliauit conſecrauitq; ſibi in peculium. Atque id eſt, quod dicit, In Deo patre dilectis, & in Chriſto IESV conſeruatis.*

Vocati. Dilecti in Deo patre. Conſeruati in Chriſto.

Miſericordia uobis, & pax, & charitas adimpleatur. *Iſta ſunt ma-*

xima & planè diuina, quæ fratribus precatur, ut acceſſionē faciant, et augeātur in illis, apertiſſimè inſinuans trinitatem ipſam, à qua nihil non bonum. Miſericordiam dicens, Patrem oſtendit, qui à Paulo 2. Corinth. 1. dicitur, Benedictus Deus, & Pater domini noſtri IESV Chriſti, pater miſericordiarum, & Deus totius cōſolationis. Pacis nomine Filium indicat. Ipſe enim eſt pax, qui fecit utraq; unum, Epheſ. 2. Charitate Spiritum ſanctum explicat. Charitas enim diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctū, qui datus eſt nobis, Roma. 5. cap. Tria ergo hæc, miſericordiam, pacem, & charitatem petit ab ipſa trinitate ipſis ſanctis augeri & multiplicari. Miſericordia gratia Dei eſt, quam auget Pater cœleſtis, quando noſtri miſertus remittit peccata, & liberalius omnia nobis condonat. Sequitur Pax, quæ trāquillam & pacatam cōſcientiam reddit, dans pacificum cum omnibus cōuictum. Augetur & in his charitas, quæ eſt legis plenitudo. Adimpleatur, id eſt, multiplicetur & augeatur.

Miſericordiæ nomine Pater oſtenditur. Pacis nomine filius intelligitur. Charitatis nomine Spiritus ſanctus deſignatur. Miſericordiā augeri in nobis. Pax. Charitas. Adimplere.

Chariſsimi, omnem, &c. Salutatis fratribus captat beneuolentiam, adducens cauſam, quæ ipſum ad ſcribendū impulerit. Chariſſimi, hoc uerbo auditorum animos ſibi conciliat. Omnem ſolicitudinem faciens. Videtur eſſe huius loci germanus ſenſus, Non ſolùm laboraui, & omnem operam diligentiſſimam dedi gratia ad uos ſcribendi de communi ueſtra ſalute, id eſt, de fide & doctrina Euangelica, quæ omnibus una & communis eſt. Verùm etiam neceſſe habui: id eſt, neceſſe fuit ſcriberem propter pſeudapoſtolos, deprecans ſupercertari ſemel traditæ ſanctis fidei: id eſt, obſecro uos ut fide uera ſemel à Chriſto & Apoſtolis tradita, perſeueretis. Vel, obſecro uos ut ueſtris laboribus auxilio ſitis fidei & doctrinæ Chriſtianæ, quæ ſemel data eſt ſanctis, id eſt, Chriſtianis, ne ab impoſtoribus ſeducantur. Sanctis, quia ad ſanctitatem data eſt fides. Semel autem, quia ſemel à Chriſto tradita eſt, nec eſt repetenda traditio, ſed perpetuò ſeruanda. Hortatur ergo Apoſtolus, ut per fidem ſemel datam, & omnem noſtram operam auxilio ſimus ipſis ſanctis, quò magis proficiant in fide & doctrina Chriſti.

Salus cōmunis. Fides ſemel data ſeruanda.

Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præſcripti ſunt in hoc iudiciū) impij, &c. Nolite admirari, quòd uos ſum hortatus quaſi ad ſingulare certamen, & ut parati ſitis adiuuare ſanctos ueſtris laboribus in fide ſemel tradita, & ab eiſdem recepta. Propterea ad uos iſta ſcripſi, Quoniam furtim & clanculum ingreſſi ſunt quidam impoſtores, qui non ſolùm negant dominū IESVM, ſed etiā lucem Euangelicam obſcurare nituntur, uertentes ipſam gratiam fidei in occaſionē laſciuiæ. Qui olim præſcripti ſunt in hoc iudicium, id eſt, qui iam olim præfigurati, & ad hanc condemnationem deſignati ſunt, uel quos Deus ab æterno præuidit tantum ſcelus perpetraturos, & uicturos ſceleſtiſſimā uitam. Ideo deſcripti ſunt in hoc iudicium, id eſt, Deus decreuit illis hanc pœnam ſcilicet æternam. Iſta libero arbitrio non derogant, nō enim cogit, aut neceſſitate aliqua compellit diuina bonitas ut iſta faciāt: Sed quòd uidet hos tandem facturos, ſolùm annuntiat, & pœnam, quam illorū miſer exitus meretur, explicat. Videtur Apoſtolus ad morem iudicum alludere, qui ſicariorum & huiuſmodi flagitioſorum hominū nomina & perpetrata ab eis facinora in titulos uijs publicis erigūt, per compita illa affigentes in indelebilem perpetuæ infamiæ notam, atq; in librū (quem rubrum nuncupant) eadem diligentiſſimè inſcribentes, ut alijs cedant in exemplū. Huiuſmodi impoſtores Apoſtolus teterrimis depingit coloribus. Primo loco impios dicit, qui dedignantur Deum colere, hoc eſt, Deo nō credunt, nō fidunt, non metuunt, ei ſe nō committunt, ipſius poteſtati & uoluntati nihil deferunt, id eſt, nō agnoſcunt Deum. Eſt ergo impietas (ut Baſilius dicit) in Deum peccatū, & infidelitas, hoc eſt, peruerſa opinio

Veritatis obſcuratores. Præſcribi in iudicium. Liberum arbitrium prædeſtinatione nō tollitur. Impoſtorum notæ. Impij qui dicuntur. Infidelitas.

nio de Deo diuiniſq; uerbis & operibus. Secundò dicit, præſcriptos in damnationem, hoc eſt, præ ſe ferentes titulum & iudicium, quo iam iudicantur uarijs pœnis addicēdi. Aliam notam in illis obſeruat, Hi gratiam Dei transferūt in laſciuiam carnis, hi ſunt Nicolaitæ, qui prætextu charitatis uxores faciūt communes. Hac ætate apud quoſdam hic error cōualuit. Non pigebit recenſere, quod inter illos factum ſcio: Cuidam roganti mutuam proximi beneuolentiam, utputa cōcederet in proximam noctem uxorem, quod ſpiritu admonitus eſſet, ut cum illa dormiret, Reſpondit uir, Tu tuo ſpiritu admonitus, ut cum mea uxore dormias: Ego uerò meo ſpiritu moneor, ut te hoc meo pugione interficiam. Vide quàm ridicula & abominanda pariat hæreſis. Sunt & alij, qui pietatis titulo hominibus ad peccandum procliuibus indulgent. Quos Paulus 2. ad Timoth. 3. deſcribit: Erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obediētes. Et paulò pòſt dicitur, Voluptatum amatores magis, quàm Dei, habentes quidem ſpeciem pietatis, uirtutem autem eius abnegātes. Et hos deuita. Ex his enim ſunt, qui penetrant domos, & captiuas ducūt mulierculas oneratas peccatis. Sub occaſione religionis agunt turpia. Quapropter in luxuriam tranſtuliſſe eos dicit gratiam Domini, libertate parta, & per Euangelium annuntiata abutebantur ad turpitudinem ac peccandi licētiam, putantes ob remiſſionem peccatorum per Euangelium annuntiatam omnia ſibi licere. Propter quod & audacius & impudentius peccabant, recidentes in ſeruitutem, à qua per Chriſtum exempti erant. Iſta operantes negāt ſolum dominatorem & dominū noſtrum IESVM Chriſtum. Obſeruabis interim, ſolum dominatorem eſſe Chriſtum. Non quòd ab hac autoritate excludat Patrem, ſolum dominatorem & dominum IESVM dicens. Eſt enim Pater ſolus dominator & dominus. Similiter & Spiritus ſanctus. Nam dictio excluſiua in myſterio Trinitatis adiuncta nominibus tum eſſentialibus, quàm communibus relatiuis ad extra (ut ita loquar) non excludit aliam perſonā. Ideo has concedimus ueras eſſe propoſitiones, Pater eſt ſolus dominus, filius eſt ſolus dominus, Similiter & Spiritus ſanctus. Quamcunq; enim in eadem ſancta & indiuidua Trinitate perſonam nomines, ſolus Deus eſt. Sola dominatrix eſt tota ipſa Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus.

Præſcripti in damnationē.

Nicolaitæ.

Philauti.

Chriſtus ſolus dominator.

Regula theologa.

Excluſiuæ dictionis acceptio in myſterio trinitatis.

Commonere autem uos uolo, ſcientes ſemel omnia, quòd IESVS, &c. Hortatur ſanctos ad opera fidem uiuam exprimentia, argumento ab exemplis ſumpto. Iure optimo arguuntur, qui Chriſtum uerbis confitentur, factis uerò negant. Propterea non ſatis eſt dicere & palàm profiteri nos liberatos eſſe ſanguine Chriſti, & donatos libertate Euangelica: neceſſe eſt, ut uitam Chriſto dignā uiuamus, fidem noſtram operibus aperiamus, & alijs ſimus auxilio, ne quorum hic mentionem facit Apoſtolus, exempla ſequamur, & in præceps cum illis ruamus. Obſerua huius Apoſtoli miram dicendi gratiam, qua auditorum captat beneuolentiam. Vos (inquit) ſcientes ſemel omnia. Quaſi diceret, Nolo uos docere, qui omnia ad ſalutē neceſſaria ſcitis, & didiciſtis ſemel, ita ut eadem uos docere non ſit neceſſe: mea ſolùm intererit, idq; factum ſatis putauerim ſi uos commoneſecero, uel ob oculos ueterum exempla repoſuero, quæ tanquam nomina ueſtra & digitos retinetis. Primo loco collationem facit & confert hos impoſtores cum his, qui poſt ſuſcepta à domino beneficia, poſt liberationem ab Aegypto, ingratitudine multa murmurauerunt aduerſus Dominū, Quemadmodum olim hic IESVS Chriſtus, quem prædicamus uobis (Quia Hebr. 13. IESVS Chriſtus heri & hodie ipſe & in ſecula) ne putetur hunc dixiſſe Ieſum filium Naue olim ex ſeruitute Aegyptiaca per diuiſum & apertum maris rubri alueum, & per deſertum multis miraculis & gratiarum copia populum Iſraëliticum in terram promiſſionis deduxit: Ita hic ille Deus nos ex ſeruitute

Fides ſine operibus mortua.

Chriſtus heri & hodie.

Dei iudicio damnatos. Faxit Deus ad dexteram cum ouibus reponamur. Amen.

Sicut Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates ſimili modo exfornicatæ, &c. *Alio exemplo manifeſtat, quam pœnam incurrent, qui gloriam Dei, et beneficia à Deo ſuſcepta in ſuam transferunt luxuriam. Quēadmodum quinq; illæ ciuitates Gene. 19. enumeratæ execrabilis ſuæ cōcupiſcētiæ grauiſſimas pœnas dederunt, igne è cœlo demiſſo abſumptæ: ita qui deficiunt à Chriſto ad Mundū & eius cōcupiſcentiā, non aliter expectent iudiciū ignis æterni, quàm illi iudicium ignis temporalis: qui tamen illis initium pœnæ & figura erat ignis æterni, quo punientur qui domini beneficijs abutuntur ad uitæ turpitudinem. Non enim effugient iudicium Dei.* Pentapolis punita. Beneficia Dei in luxuriā uertentes grauiter punientur.

Similiter & hi carnem quidem maculant, &c. *Occupatio eſt. Rogabit aliquis, Quibus notis deprehendi cognoſci'ue poſſunt impoſtores illi? Reſpondet, Quæ pentapolicæ, ſeu quinq; ciuitatum incolæ, quos ſulphureus ignis extinxit, hoc faciunt nebulones iſti & falſi doctores, Antichriſti membra & præambulones. Primò carnem quidem maculant, id eſt, totos ſe dedunt & ingurgitant uoluptatibus, ſtupris, & comeſſationibus. Neq; his ſolùm contenti ſunt, ſed etiam dominationem ſpernunt, id eſt, præfectos Reipublicæ, & magiſtratus, quantiquanti fuerint, ipſum quoque* IESVM *(à quo eſt omnis dominatio) cùm Apoſtolicam dignitatem non reuerētur, ſed modis omnibus aſpernantur. Nec ſolum ſpernunt, ſed etiam maieſtatem blaſphemant, hoc eſt, maledicta coacervant in Apoſtolos & Euangeliſtas, ſummos & maximos à Deo ordinatos magiſtratus, quos cùm blaſphemijs laceſſunt, in Chriſti maieſtatem ipſam peccant. Quò fit, ut blaſphemia multa infecti peccatum ad mortem incurrant. Dicit tamen, Maculant, ut reſpondeat ei, quod prædixit, Domini noſtri gratiam transferentes in luxuriam. Addit, Dominationem ſpernunt, iuxta quod dixerat. Et ſolum dominatorem negantes. Deinde maieſtatem blaſphemant: ut reſpondeat dicto, dominum noſtrum* IESVM *Chriſtum negantes.* Notæ abutentiū gratia Dei. Dominationē ſpernere. Blaſphemare maieſtatem.

Cùm Michaël Archangelus, cum diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore, &c. *Multa amplificatione grauitatem illius ſceleris blaſphemiæ oſtendit, adducens exemplum illius diſsidij, quod inter bonos & malos Angelos de corpore Moyſi factum eſt. Cùm initum eſſet diſsidium inter Archangelum Michaëlem & diabolum de corpore Moyſi, multisq́; conuicijs ageret diabolus, quæ quū ferre non poſſet Michael, ſtatim in blaſphemiam & conuicia non prorupit. Sed moderatè reſpondit, Imperet tibi Deus. Benignum & dulce eſt iſtud reſponſum, à Deo eſt, omnem Deo tribuens gloriam & iuſtitiam. Ex his intelligimus turpiſſimū & iniquiſſimum eſſe, quēpiam uiris autoritate & dignitate præminentibus maledicere. Quærunt multi, unde hic Apoſtolus acceperit hanc diſceptationē Michaëlis cum diabolo. Sed credant, non aliā quærentes autoritatē, quàm huius Apoſtoli Iudæ receptiſſimā.* Michaelis & diaboli diſsidium de corpore Moyſi. Magiſtratibus maledicere turpiſsimum.

Hi autem quæcunq; quidem ignorant, blaſphemant: &c. *Exaggerat ſcelus illud blaſphemiæ. Tantum abeſt in uiros pios blaſphemandum ſit, ut ne in diabolum quidem, aut in uiros infimos ſit illud audendum, ſed exemplo Michaëlis iudicio Dei relinquendum. Nihilo minus tanta peccatorum caligine obtenebrantur miſeri impoſtores, qui Dei beneficentiam in ſuam uertunt uoluptatem, ut quæcunque ignorant, hoc eſt, quæ fidei ſunt, ſuo ſenſu apprehendere uelint, & nequeant, ob id ignorantes, illa blaſphemant, id eſt, negant, & inhonorant, uidelicet quòd Chriſtus ſit Meſſias, filius Dei, coæternus patri. Imò etiam uiris uerè Chriſtianis & pijs detrahunt: nec his contenti, quæ neq; nouerunt, neque intellexerunt in optimo quoque,* Blaſphemorū cæcitas.

falſo criminantur, tantaq; uoluptate corrupti ſunt, ut more brutorum in ſua ducantur deſideria. Alludit ad id, quod à Dauide dictum eſt Pſal. 48. Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Multa huiuſmodi leges Roma. 1. & 2. Pet. 2.

Væ illis, qui in uia Cain abierunt, & in errore Balaam, &c. *Eleganti collatione confert ferè omnium ſeculorum ſeductores his impoſtoribus, qui docendi autoritatem ſibi uendicant, reiectis doctoribus Euangelicis. Affert ergo (ut melius impoſtores depingat) ex ſacris literis ſceleſtiſſimos & perditiſſimos uiros, Cain, Balaam, & Chore. Primò in uiam Cain ingreſſi ſunt, apud quem fratricidium & inuidiam didicerunt. Nam quemadmodum Cain fratri Abeli uitam puram inuidit, & ob id eundē occidit: ita hi blaſphemi, latrones, et fulciferi uiros purioris uitæ & religionis Chriſtianæ ſtudioſiſſimos ex inuidia perſequūtur, mores Cain ſui præceptoris imitati. Addit his nouum genus ſceleris, Et in errore Balaam mercede effuſi ſunt. Hi decepti, illaqueati & occæcati uitio ſui præceptoris Balaā, id eſt, auaritia, donis, & quæſtu, mercede effuſi ſunt: id eſt, meruerunt in aliud ſceleris genus incidere. Quia in omne facinus prolapſi ſunt, ut iam quod malum & facinus grande eſt pro uirtute ducant. Sicut Balaam donis & auaritia corruptus eſt ab Ammonitis & Moabitis, ut populo, cui Deus Benedixerat, malediceret, & hac auaritia errauit maledicens populo Dei: ita hi Antichriſti præambulones ſuo quæſtu & auaritia errant, & in graue labuntur facinus, maledictis petentes uiros in religione Chriſtiana ambulantes, quibus* IESVS *Chriſtus benedixit. Cùm dicit, Mercede effuſi ſunt: id eſt, effuſi ſunt de deceptione mercedis Balaam. Vocans deceptionē, mercedis corruptelam, qua data mercede Balaam cōductus fuit, ut malediceret populo Dei. Qui nihil ſibi temperant, ſed ad omne ſcelus parati in omne facinus prolabuntur, effuſi dicuntur. His horrendum minatur exitium, adducens exemplum Chore. Quemadmodum Chore factioſus & ambitioſus ſacerdotium uſurpare uoluit, magnam cōcitans factionem aduerſus Moyſem & Aaron, ſtatimq; cum ſuorum coniuratorum exercitu à terra dehiſcente abſorptus eſt uiuus, & ad inferos deſcendit: ita & hi ueritatis oppugnatores, qui ſua impietate aduerſus magiſtratus ſanctos conſilia parant, ab unitate Eccleſiæ recedunt, & maieſtatem ambiunt, mores Chore induerunt, propterea hos manet pœna illa, quam ſua ambitione conſequutus eſt Chore. Væ, nota eſt maledictionis. Non hic maledicere intendit Apoſtolus, ſed illis maledictionem, ut caueant prænuntiat.*

> Cain pſeudapoſtolorum exemplar. Geneſ. 4. Nume. 23. Balaami uitiū. Mercede effundi. Deceptio mercedis. Effuſi qui dicuntur. Chore ambitio. Nume. 16. 26. Antichriſtorū exitium. Væ.

Hi ſunt in epulis ſuis maculæ conuiuantes, ſine timore ſemetipſos paſcentes. *Ad huius loci explanationem neceſſe eſt conſuetudinem primæ Eccleſiæ ex hiſtorijs adducamus. Solebant uiri pij zelo & charitatis affectu in quendam locum munera ad pauperes refocillandos mittere, fiebantq; non rarò conuiuia, ut pauperum leuaretur inedia, quæ uocabāt Charitates & Dilectiones. Videtur hic noſter Apoſtolus ſenſiſſe de his epulis ſeu conuiuijs, quæ Charitates dicebantur. Senſus igitur eſt, Hi ſunt in epulis ſuis maculæ conuiuantes, id eſt, hi inter ſuas charitates & conuiuiola maculæ ſunt: id eſt, indulgent crapulæ & uentri. Et ſine timore, id eſt, intrepidè, paſcentes ſemetipſos nullius imperio parentes, ſed ſuo arbitratu luxurioſè uiuētes. Qui inter honeſta charitatis & frugalitatis exempla temperantiam ſuo conuictu docere deberent, inſigniorem fœditatem oſtendunt, dum malo exemplo proximos corrumpunt, & piorum muneribus ad refocillandos pauperes oblatis & miſſis abutuntur ad luxuriam & crapulam ſuam ſine timore.*

> Conuiuia charitates & dilectiones. Maculæ in cōuiuijs.

Nubes

Nubes ſine aqua, quæ, &c. *Parabolis & ſimilitudinibus ſeductores huiuſmodi depingit, afferens colores euidentiſſimos & uiuaciſſimos, quibus horum lineamenta ad uiuum explicet. Prima ſimilitudine, uagos & uento leuiores oſtendit, Vocans illos, nubes ſine aqua, &c. Quemadmodum nubes ſine aqua nullum imbrem terræ affert, ſed ſolùm uento agitatur: ſic & huiuſmodi impoſtores nullam afferunt gratiam ijs, quibuſcum uerſantur, ſed ſola ambitione, quæſtu, carnis & diaboli ſuggeſtione huc & illhuc impelluntur.* Nubes ſine aqua.

Arbores autumnales, infructuoſæ, &c. *Eleganti metaphora huiuſmodi impoſtores & Antichriſti præambulones uocat arbores autumnales, quæ extremo autumno florent, præter temporis rationem. Et id eſſe ſolet agricolis proximum argumentum, quo iudicant eas mox emorituras: iam enim emarceſcunt. Ad hunc modum hi parum florere uidentur, hoc eſt, uitam parum Euangelicæ doctrinæ reſpondentē uiuunt, ſed marceſcunt: Et quod ſimpliciores & infirmi magnum expectabant, nihil non ridiculum uident. Ex his naſcitur ridiculus mus. Propterea infructuoſas dicit arbores: Tantum enim abeſt proximis fructuoſi ſint, ut ne ſibi quidem proſint. Atq; ut infructuoſæ, bis mortuæ arbores dicuntur: ita & hæretici bis mortui ſunt, mortui quidem ipſi Deo, mortui proximo, cui nihil uitæ ignaua ſua & crapuloſa uiuendi conſuetudine afferunt. Optimo ergo iure ſunt arbores eradicatæ, auulſæ de corpore Chriſti (qui eſt uita) & deleti de libro uiuentium. Omnis enim plantatio, quam non plantauerit pater meus, eradicabitur. Quo fit, ut deplorati ſint homines non aliter, quàm eradicatæ arbores, quibus nullam reuireſcendi ſpem præ ſe ferunt.* Arbores autumnales. Arbores infructuoſæ. Hæretici bis mortui. Deplorati homines.

Fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones. *Elegãs & peruenuſta eſt hæc ſimilitudo. Quemadmodum ferociente mari fluctus feri ſunt, & in altum unde ſæuientes feruntur: ita et hi tenebriones aduerſus ueritatem tumultus & factiones mouent. Atq; ut agitatæ undæ, quò ſæuior eſt tempeſtas & procella, eò magis ſordes deſpumant: ita hi nebulones ſua factione, ambitione, clamoribus, ſeditione nihil aliud moliuntur, quàm ſuas ſordes, hoc eſt, ſuã infamiam, impoſturã, & dedecus oſtentare. Hac ſimilitudine alluſit ad id, quod ſcribitur Iſaiæ 57. Impij autẽ quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, & redundant fluctus eius in conculcationẽ & lutum.* Hæretici ſunt fluctus feri maris.

Sidera errantia. *Vt ſolent ſeptem illi erratici planetæ nouum & nouum occaſum ortum'ue ſemper facere, nunquàm eodẽ loco manẽtes, interdũ enim uerſus Capricornum ſeu brumã declinant, aſcendunt aliquando ad Cancrũ ſeu æſtiuale ſolſtitium, modò repetunt mediam zonæ æquinoctialis lineam: ita & huiuſmodi impoſtores adeò tenebris obſepiuntur, ut in deuia ſemper abeuntes nunquàm rectam & eandẽ docẽdi uiam obſeruent. In circuitu enim impij ambulant. Pſal. 11. Sed philautij ſunt ſibi placentes. Videntur ſibi Stellæ, hoc eſt, doctores & magiſtri illuminati. Sed quia inconſtantes ſunt, & ſuos affectus relicta ueritate ſequũtur, imprudentes naufragiũ faciunt.* Planetæ erratici. Magiſtri illuminati.

Quibus procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum. *Hæreticorũ exitium adducit, docens, hos nequaquam iudicium Domini euaſuros. Ac ſi diceret, Videntur nunc regnare: ſed hos magna pœna manet. Quibus procella tenebrarum, id eſt, caligo tartarea ſiue ſpecus tenebrarum illis apparata eſt. In quam cum Satana æternûm puniendos tradet Dominus. Huc pertinent, quæ à propheta narrantur Pſal. 39. Cadent ſuper eos carbones, in ignem deijcies eos. Pſal. 10. Pluet ſuper peccatores laqueos, ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.* Procella tenebrarum nebulones perdet.

Prophetauit autem & de his ſeptimus ab Adam, Enoch, &c.

Enoch prophetia.

Prophetiam Enoch in teſtimonium adducit,oſtendens impoſtores illos iudicium Dei
non euaſuros.Teſtimonium hoc ex apocryphis eſt: ſed nihil in eo, quod non in ſacra
& canonica Scriptura ad uerbum reperiatur, ſi diligenter perſcruteris Scripturas.
Non propterea perſuaſum uelim hanc epiſtolam inter apocryphas Scripturas reponendam
eſſe.Scio ex diſtinct.15.c.Sancta Roma. quid apocryphum dici debeat. Sed
tanta eſt huius Apoſtoli autoritas, ut uerum aſſerere debeamus quicquid hac epiſtola
prounntiauerit.Neq; id proximum debet eſſe argumentum,ſi quid ex apocryphis adductum
eſt,ſtatim eſſe reijciendum.Nam uitio non uertitur beato Paulo, quòd citauit
Menandri,Epimenidis,& Arati teſtimonia.1. Corin.15.ad Tit.1. Act.17. Non ergo
uertant uitio ſi hoc produxerit teſtimoniū beatus Iudas.Apocrypha fortaſſis, ad quos
ſcribit noſter Apoſtolus in pretio erant. Voluit ergo illis aliqua ex parte inſeruire,
& hac potiſſimum ratione,ut illos Chriſto lucraretur. Beda ait librū illum falsò ipſi
Enoch adſcriptum,quòd multa contineret fabuloſa. Quid ſi non ex illo aurum collegit
Apoſtolus,ſed ex alio aliquo libro apud Hebræos,non ab illis reiecto, ſed approbato,tametſi
nō eſſet de canone legis citauit,aut ex alio,cuius autor fuerit ipſe Enoch,

Tertullian' de libro Enoch.

quem è Mundo Deus tranſtulit.Tertullianus in primis doctus,& uetuſtatis obſeruandæ
ſtudioſus,dicit librum Enoch prophetæ ab ipſo Noë in Arca ſeruatum eſſe, & ad
tempora uſq; Apoſtolorum perueniſſe,Hebræos autem poſt Apoſtolorum per totum
orbem peragrationem occultaſſe, aut flammis tradidiſſe, quod uehementior eſſet ad
perhibendum teſtimonium de IESV uero Meſſia,iniuſtè per impios Iudæos condemnando.
Hæc dicta uelim ſaluo meliore iudicio, cui ſemper paratus ſum ſubſcribere.

Deus facta omnium iudicaturus.

Hoc teſtimonio Iudas docet,quod nulli dubium eſſe debet, Deum ſcilicet & dicta &
facta noſtra iudicaturum.Ecce uenit,id eſt,accedit,tanta eſt certitudo futuri iudicij,ut

Sancta millia dicunt Angeli.

uerbo præſenti utatur.Cum ſanctis millibus,id eſt,Angelis. Hoc enim loquendi modo
exprimuntur Angeli,Danielis 7. Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena
millia aſſiſtebant ei.Idem obſeruatur Apocalyp.5. Huc pertinet locus ille Matth.25.
Cùm autem uenerit Filius hominis in maieſtate ſua,& omnes Angeli cum eo,tunc ſe-

Facere iudiciū

debit ſuper ſedem,&c.Facere iudicium contra omnes,id eſt,condemnare omnes, ſcilicet
impios, quos arguet impietatis & maledictorum & blaſphemiarum, quæ hic

Enoch ſeptim' ab Adam.

dura uocantur. Vocatur ſeptimus ab Adam iuxta ſupputationem & catalogum Geneſ.51.&
1.Paralip.1.

Hi ſunt murmuratores queruloſi,ſecundum deſideria ſua ambulantes,&c.
Proprios ueluti colores depingit,quibus facilè cognoſci poſſunt hæ-

Notæ & colores quibus cognoſcūtur hæretici.

reticorum ſtudia.Primo murmuratores ſunt.Toti in hoc ſunt, ut carni facilius foueant,
clàm detrahunt & maledicunt.Secundò queruloſi ſunt, id eſt, amant criminari,
accuſare,ſchiſmata & factiones excitare,nihil oderunt magis, quàm quietam & pacificam
uitam.Addit his ſcelus magnum,quo cæcitas ipſa naſcitur, Secundum deſideria
ſua ambulantes,nihil non faciunt,modò ad carnis illecebras faciat.Vis uno uerbo ho-

Roma.1

rum morbos & maculas abſoluā? Repleti ſunt omni iniquitate,malitia,fornicatione,
auaritia,nequitia,pleni inuidia,homicidijs,cōtentione,dolo,malignitate, ſuſurrones,
detractores,Deo odibiles,contumelioſi,ſuperbi,elati,inuētores malorum, parentibus
non obedientes,inſipientes,incompoſiti,ſine affectione,abſq; fœdere, ſine miſericordia.
Os eorum loquitur ſuperbiam,id eſt,ſunt ſuperbi,tument ſuperbia,neſcio quæ de
religione & uirtutibus crepant,omnia tamen fucatis uerbis,& animo ficto.Mirātes
perſonas quæſtus gratia,id eſt,adulatores & palpones ſunt.mirātur perſonas,id eſt,

multis

multis & magnis titulis ornant perſonas mēdaciter et adulanter, ut uentri & quæſtui faciant ſatis: nihil huiuſmodi uiris pernicioſius: tacent ueritatem, occæcantes ſua adulatione, quos in ſui amorem, ut ſibi ſolùm placeant, alliciunt.

Vos autem chariſsimi, memores eſtote uerborū, quæ prædicta ſunt ab Apoſtolis, &c. *Poſt enarrata exempla, ſimilitudines, & parabolas, quibus corruptiſsimos hæreticorum mores & exitialem finem docuit, nunc adducit, quæ de eiſdem Apoſtoli cōmonuerint. Cauebitis facilè ab horū impoſturis & corruptis moribus, ſi quæ ſancti Apoſtoli domini noſtri* IESV *Chriſti admonuerunt ob oculos habueritis, & tenaci memoria ſeruaueritis Si rogaueritis, de quibus Apoſtolis hæc ſunt intelligenda, facilè cognoſces Petrum & Paulum ſignificaſſe. Nam quæ hic dicuntur, eadem ſcribuntur 2. Pet. 3. 2. ad Theſ. 2. 1. ad Timot. 4. & 2. ad Timoth. 3. & 4. & ad Tit. 1. Multa huius generis ſcripſit Paulus in omnibus epiſtolis. Obſeruabis interim hunc Apoſtolum libenter uſurpaſſe & citaſſe coapoſtolorum ſcripta, ut reprimat multorum arrogantiam, qui aliorum opera & bene dictis uti nolunt, quod nihil rectum putent, niſi à ſeipſis prodierit. Cùm tamen nihil dictum, quin dictum prius. His addit duas notas, quibus impoſtores agnoſcemus. Hi ſunt, qui congregant ſemetipſos, id eſt, ſeponunt ſeipſos à religioſis & pijs uiris, cōtra ſanam doctrinam diſsidia mouentes: Animales ſunt, id eſt, ſpiritus Chriſti in illis locum non habet, qui toti in hoc ſunt, ut carnis deſideria faciant.*

Congregare ſemetipſum.
Animalis.

Vos autem chariſsimi ſuperædificantes, &c. *Morum paræneſes adducit, adhortans ut in religione Chriſtiana oratione & uita, quæ Chriſto reſpondeat, perſeuerent. Quaſi diceret, Iacta ſunt fundamenta noſtræ fidei. Nempe fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitū eſt, quod eſt Chriſtus* IESVS. *Hoc iſtud fundamētum iactum eſt in uobis, Chriſtum recepiſtis. Superædificate lapides uiuos & pretioſos, id eſt, opera charitatis & pietatem ſectemini, ut creſcatis in tēplum Dei, in quo habitat* IESVS *Chriſtus. Quod quia ueſtris uiribus comparare nō poteſtis, addite his ueſtris operibus orationem: in Spiritu ſancto orantes, eleuate mentem ad Patrem noſtrum* IESVM, *qui dabit Spiritum ſuum, quo ſpiritales efficiemini, nihil cum Mundo commune habentes. Addendum eſt charitatis uinculum, uoſmetipſos in dilectione Dei ſeruate, id eſt, Deum in primis honorate, & mutuam exercete dilectionem, ut uinculo charitatis unum efficiamini cum Patre* IESV *Chriſto.*

Charitatis uinculum.

Expectantes miſericordiam Domini, &c. *Hortatur ad perſeuerantiā, argumento ab utili & propoſita retributione ſumpto. Expectantes, id eſt, foueat uos ſpes illius miſericordiæ Dei, qua donabit uos uita æterna, durate etiam in aduerſis, quæ ad tempus ſunt, & magna uos manēt præmia. Spectate finem omnibus propoſitum, & aduentum illius magni diei: in quo ſi fideles & miſericordes inuenti fuerimus, miſericordiam & uitam æternam conſequemur. Si quis rogauerit, dum hæc expectantur, quid agendum faciendum'ue eſt, ut duremus, Fidamus Chriſto, & uitam ducamus confeſsioni noſtræ reſpondentem, hoc eſt, ſeruiamus Deo ex animo in conſcientia bona & fide non ficta.*

Spes.

Et hos quidem arguite iudicatos, illos uero ſaluate, de igne rapientes. *Dixerat in charitate perſeuerandum: nunc quæ ſint partes & officia charitatis aperit. Hoc ipſum eſt charitatis ingenium, ut cupiat omnes ſeruare, & uicē ſtatumq; miſerabilium et perditiſsimorum hominum doleat. Et hos quidē arguite iudicatos, id eſt, Quos in tantū ſcelus demerſos, ut ferè nullā de eorū ſalute ſpem habeamus,*

Charitatis genius.

dominum noſtrum, qui factus eſt nobis ſapiẽtia & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio. Gloria, id eſt, famæ & nominis claritas, magnificentia quæ magnarum rerum eſt operatrix, imperium, poteſtas omnibus imperandi & præcipiendi, & poteſtas facien di omnia: Huic ſit laus & gratiarum actio in ſecula ſeculorum, Amen. Gloria. Magnificẽtia.

CONCILIATIO.

QVID *hic Apoſtolus ſecundò punitos dicit cùm ait,* IESVS *populum de ter ra Aegypti ſaluans, ſecundò eos, qui non crediderunt, perdidit: Cùm ſcribatur Nahum primo cap. Non conſurget duplex tribulatio. Aut iuxta interpretationẽ ſeptuaginta, Non uindicabit Dominus bis in idipſum. Reſpondeo, Non punit bis idem peccatum Deus. Sed ſi cœpta eſt pœna pro aliquo delicto, à quo non reſurgit, ſed perſeuerat peccator, augetur pœna quæ duplex eſſe cenſetur.*

DICTIO.

IVDAS, *quẽ Matthæus nominat Lebbæum cognomento Thaddæum, frater fuit Iacobi Alphæi, hoc eſt, minoris Iacobi, Simonis Chananæi & Ioſeph Iuſti, ex matre Maria Cleophæ natus, ut ex Egeſippo illius temporis hiſtoriarum ſcriptore uidere licet. Frater Domini dictus, quòd illi ſimilimus eſſet, uel quòd ipſe & Dominus filij fra trum putarentur. Hunc Lucas 6. cap. Iudam Iacobi uocat. Erat enim quadrinomius, Iudas, Iudas Iacobi, Thaddæus & Lebbæus. Hic adhuc uiuebat ſi Euſebio Egeſippum citanti credimus, Domitiani temporibus, aliquot annis poſt ſublatos Domini Apoſtolos, cùm uideret ſe in corruptiſſima tempora incidiſſe præuidens in ſpiritu quid futurum eſſet, ſcripſit hanc epiſtolam, in qua multa mutuauit ex ſecũda Epiſtola Petri. Quod nouum uideri non debet, cùm uideamus Prophetas poſteriores priorum libros perlegiſſe, & multa illorum uſurpaſſe, & in ſua tranſtuliſſe ſcripta. Iudas à confeßione nomen accepit.* Iudas. Iacobus frater Domini.

IVDICIVM, *cauſæ actionem coram iudice ſignificat, & ſententiæ promulgationem. Interdum pro pœna quæ addicta eſt peccanti à iudice.* Iudicium.

SODOMA, *ciuitas Syriæ Geneſ. 10. interpretatur ſecretum eorum, ſiue calx aut cæmentum eorum.* Sodoma.

GOMORRHA, *ciuitas Pentapoleos ad orientalem plagam terræ Iudæ ſita in uicinia Sedon Geneſ. 19. interpretatur populus rebellis.* Gomorrha.

FIERI *exemplum, id eſt, proponi in exemplum.* Fieri exẽplum.

ALTERCOR, *ſignificat mutuò iurgia iactare, criminari, & clamosè inficiari. & quaſi aduerſam partem tueri. Dicitur & Alterco.* Altercor.

BALAAM *filius Beor Ariolus, Hic cõductus fuit ut malediceret populo Iſraëlitico corruptela mercedis ſiue pecunia, Numeri 22. Ioſue 13. Eſt & nomen ciuitatis. 1. Paralip. 6. interpretatur uetuſtas populi, ſiue ſine populo.* Balaam.

BLASPHEMO, *media longa, Græcum eſt, ſignificat execror, maledico, & uerbis calumniam infero, dignitatiq́; & honori alterius derogo. Hinc blaſphemia eſt maledicentia, Et Blaſphemus maledicus.* Blaſphemo.

FINIS.

Omnia iudicio eccleſiæ ſubmiſſa ſunto.

INDEX EORVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

*

ABerrantes in uiam reducendi. 57
Abel iuſtorum figura. 206
Abelis opera. 206
Abraham rex.90. pater credentium 30. amicus Dei uocatus. 31
Abrahæ ſinus. 117
Abſtinentia. 143.148
Accedere ad Deum. 84
Acceptio perſonarum fugienda. 23
Adam genuit nos morti. 16
Adæ tentatio triplex. 193
Adimplere. 246
Adoleſcentes. 191
Aduētus Chriſti nobis expectandus eſt.47
Aduentus Domini. 51
Adulteri: Adulterium. 41
Adulteratum. 46
Adulterium pro idololatria. 46
Aemulationes & cōtentiones uitandæ.33
Aduocatus. 198
Aduocatus noſter Chriſtus. 185
Aëriæ poteſtates. 248
Aeruginare. 48
Aegrotus fidat promiſsis Chriſti. 56
Affectus carnis. 147
Afflicti Dominum inuocent. 9
Afflictis adeſt Deus, impietatē ulturus. 51
Afflictorum ſuauis conſolatio. 66
Afflicti ſecundum uoluntatem Dei. 130
Afflictorum libera confeſsio. 132
Afflictio pro pia cauſa laudabilis. 129
Afflictio ob malefacta non meretur laudem. 129
Afflictio primo à populo Dei. 129
Afflictiones.60.earum ſcopus. 127
Afflictiones indices diſciplinæ Chriſtianæ. 100
Afflictionum Chriſti teſtis Petrus. 132
Afflictiones propter Chriſtum pios exhilarant. 7.11.121
Afflictiōibus probātur diſcipuli Chriſti.8
Afflictionibus pij durantur, in religione perſeuerantes. 9
Afflictiones à Deo, non ut perdat, ſed ſeruet & ſanet. 13
Afflictiones ſunt communes Chriſto & pauperibus. 24.69
Afflictiones piorum temporariæ. 140
Affliguntur innocentes ob aliorum peccata. 129
Agricolæ in repurgādo agro diligētia.18
Agricolæ ſpes, & in duris expectatio. 51
Agnus typicus. 73
Agnus ante mundi conſtitutionem præcognitus. 74
Alleotheta. 197
Altercor. 255
Ambitio & Auaritia præſentiſsima uenena. 134
Ambulare. 238
Ambulare, pro conuerſari. 189
Ambulare in luce.181.in ueritate.239.coram Deo. 237
Amicitia mundi.39.amicitia uera. 76
Amor non eſt ſine cognitione. 67
Amor fraternus.75.148.eius partes. 76
Amor piorū & impiorum diſtinctus.206
Anabaptiſtarum error. 52
Angeli. 244
Angeli, Diaboli. 154
Angeli, mali è cœlo deturbati. 158
Angeli in myſteria Chriſti proſpicere deſyderant. 70.78
Angulus,84. Angularis lapis. 87
Animæ nomine quid intelligimus. 220
Animā cōmendare Deo iure depoſiti.130
Anima, ſeu uita, pro fratrum ſalute profundenda. 207

Anima,

Anima, pro animo religioſo. 193
Anima mundo iuncta adultera eſt. 41
Animi Chriſtiani forma. 239
Animi inconſtantis deſcriptio. 10
Animus quibus occæcatur. 190
Animalis. 38. 254
Antichriſtus, 186. 198. 211. 232.
Animalis hominis ſcopus. 193
Annona. 48
Antichriſtus quis dicitur. 196
Antichriſti uox. 237
Antichriſti tyrannis. 194
Antichriſti & Antichriſtorũ nomina. 194
Antichriſti præambulones. 194. 235
Antichriſti, & hæreſiarchæ tempore Ioãnis. 194
Antichriſtorum exitium. 250
Antitheſis. 88. 181
Anulus inſigne uirtutis. 24
Apoſtolus. 61. Apoſtoli nomen unde. 144
Apoſtoli nihil ex ſuo elegerunt. 61
Apoſtoli in myſteria Chriſti excurrere ſoliti. 74
Apoſtolica autoritas. 61
Apoſtolica functio ad obedientiã. 71. 151
Apoſtrophe. 89
Appropiare Deo. 42
Aqua. 226
Aqua baptiſmi. 225
Aras inimici ſubuertere. 91
Arbores infructuoſæ. 252. autũnales. 25
Arca Noë. 105
Arcæ Noë fabricatio, erat prædicatio. 159
Ariſtocratia. 95
Arma ſpiritualia. 125
Arma aduerſus diabolum. 139
Arrius. 156. 157
Arrianorum inſania. 173
Arrogantia. 110
Aſia. 79
Aſina uoce hominis locuta. 163
Aſinarij. 94
Aſperſio ſanguinis Ieſu Chriſti. 62. 79
Athletarum mos. 135
Auari bis miſeri. 48
Auari temeritas. 47
Auari ſemper aculeo punguntur. 48
Auari aduerſus Dei præcones. 240
Auari theſauriſant ſibi carbones flammeos. 48
Auaritia malorum radix. 133
Auaritiæ comites. 134
Aucupum mos. 162
Aue, notat colloquium familiare. 236
Autoritas ex multorũ teſtimonijs conflata uim, & robur habet perſuaſionis. 167
Auxeſis. 28. 207. 214
Auxilium diuinum omnibus præſto. 150
Auxilium à Deo opportunum. 159. 187
Babylon. 140. 141
Balaam. 155. 246. 255
Balaami Doctrina 163. Eius Vitium. 250
Baptiſmus. 76. 91. 248
Baptiſmus uarijs modis accipitur. 120
Baptiſmata multa. 118
Baptiſmi energia, uirtus, uis, & efficacia. 118. 224
Baptiſmi, & arcæ Noë ſymbolum. 117
Baptizato nomen imponitur. 61
Baptizatis tres theologicæ uirtutes infuſæ. 191
Baptizati à Ioanne, rebaptizandi. 224
Beati in afflictionibus durantes. 128
Beati in ſpe. 112
Beatitas non ex metallo conflata. 12
Bella. 39
Benignitas, & liberalitas Dei. 9
Benefacta. 130
Beneficia Dei in luxuriam uertentes, grauiter punientur. 249
Beneficus. 112
Bibere ad numerum fœdum eſt. 130
Bithynia. 79
Blaſphemare maieſtatem. 250
Blaſphemorum cæcitas. 250
Blaſphemos arguit Petrus. 149
Blaſphemias ſuas non peccata ſed morbos eſſe dicentium error. 202
Blaſphemi exitium nõ euadẽt, quẽadmodũ nec angeli mali impunes manſerunt. 161

Blaſphemi brutis non abſimiles. 161
Blaſphemo. 255
Bona omnia à Deo. 126
Bonis abutuntur, qui ſui obliuiſcuntur. 40
Bonitas operis externi eſt ab interno. 30
CAecitas humana. 149
Capti bello addicti erãt ſeruituti. 164
Cain. 200. 245. typus & exemplar iniuſtorum, ac pſeudapoſtolorum. 206. 250
Cian timore nocturno ductus. 218
Cai⁹ Pauli hoſpes. 239. 243. Caij laus. ibi.
Caios paucos hæc ætas habet. 241
Caligo. 248. Caliginis locus, in quem angeli detruſi. 158. 250
Calumniari. 113
Candidis ueſtiri regale erat. 24
Canon theologus. 180
Canis & Sus immundiſſima animalia. 165
Capillatura. 120
Capitis partes, & functio. 109
Cappadocia. 79
Caro. 61. 77. afflictiones fugit, 7. nunquam credit. 124. eius malitia. 123
Caro accuſatrix. 115
Carnis gloria fœnum. 12
Carnis uiuere, eidem mori. 122
Carnem & eius tyrannum per Chriſtum uincimus. 65
Carnis mortificatio fit crucis meditatione. 122
Carnis nihil ex ſpiritu. 81
Carnalia deſideria. 80. 93
Carnalium excuſationes. 14
Caſtificatio animæ. 75
Catabaptiſtarum error. 161
Cauſa, ſine qua non. 13
Cerinthus à Ioãne notatus in balneis. 237
Cerinthiani. 176. eorum hæreſis, & error. 7. 233.
Ceſſandum à peccatis. 121
Ceti. 38
Chayrus. 140
Χαίρειν. 21
Charitas. 121. 143. 148. 246
Charitas Dei. 199. 207. 211
Charitas Dei in nos. 200. 215
Charitas ex Deo. 214
Charitatis mutuæ beneficentia. 255
Charitatis mutuæ commendatio. 205
Charitatis uis & genius. 125. 254. Functio. 111. Vinculum. 254. Mãdatũ. 209. Puritas. 184
Charitas perfecta in fidelibus. 216. 217. nõ habet timorem. 219. eius ſignum. 217
Charitas ſine timore quid. 218
Charitatem dare. 201
Charitas tegit peccata. 57. 125
Charitas omnium actionum ſpiritualium forma. 125
Charitatis nomine Spiritus ſanctus deſignatur. 246
Charitas operationum lux & uita eſt. 26
Charitas omnia complectitur. 26
Charitas caput legum. 26
Charitas eſt uita omniũ Chariſmatum. 148
Chirurgos fuiſſe Apoſtolos qui dicunt, errant. 53
Chore ambitio. 251
Chriſtus filius Dei dilectus. 152
Chriſtus filius ab initio. 177
Chriſtus Rex, & Sacerdos, 90. Lux, 92. Lucifer, 153. Vita æterna. 230. Homo. 117. Meſſias. 88. Samaritanus. 55. Propitiator, Redemptor, 187. Veritas. 225. Immaculatus, 73. Victor mortis, 19. Solus dominator. 247. Aurifex, 8. Aduocatus noſter. 187. Iuſtus, 187. Exemplum noſtrum. 80. Doctor, & redemptor, 152
Chriſtus uerbum ueritatis & uitæ. 17
Chriſtus beatorum ſpeculum uerum. 202
Chriſtus gloriæ. 23
Chriſtus uerus in patre & filio eſt. 196
Chriſtus ſolus hoſtia pro peccato. 73
Chriſtus pulſat fores, id eſt, animum noſtrum. 150
Chriſtus cur apparuit. 202
Chriſtus purus ſine peccato. 203
Chriſto adhærens non peccat. 203
Chriſtus peccata noſtra tulit. 203

Chriſtus ab apoſtolis perſpectus. 178
Chriſtus manibus contrectatus. 178
Chriſtus xxxiij. annis cum hominibus uerſatus. 178
Chriſtus in dextera Dei patris. 118
Chriſtus mortuis euangelizatus. 124
Chriſtus ſupra omnem creaturam. 120
Chriſtus angelis maior. 120
Chriſti beneficia exemplum uitæ, & redemptio. 114
Chriſtus omniũ peccatorum purgatio. 115
Chriſtus cur tam ſerò in mundũ uenit. 74
Chriſtus ut homo ſuſcitatus. 74
Chriſtus ſpes, & gloria noſtra. 75
Chriſtus omnia arma aduerſus hoſtes habet. 122
Chriſtus poſitus in ruinam & reſurrectionem multorum. 38
Chriſtus fidelibus eſt reſurrectio: incredulis autem lapis offenſionis. 38
Chriſti uox. 222
Chriſtus orat'ne uoce pro nobis. 187
Chriſtus mortificatus carne. 116
Chriſtus ſpiritu uiuificatus. 116
Chriſtus uiſit inferos triduo ſuæ mortis. 116
Chriſtus tentatus, ſed uictor. 193
Chriſtus heri, & hodie. 247
Chriſtus peccatum non fecit. 101
Chriſtus agnus nos redemit, & lanis cooperuit. 100
Chriſtus prior fecit, quod faciendum docuit. 129
Chriſti uirtus. 119. Diuinitas. 176
Chriſti apparitio. 135
Chriſti actio noſtra eſt inſtitutio. 189
Chriſti imitatio. 189
Chriſti familiaris collocutio poſt reſurrectionem. 179
Chriſti & Moyſi collatio. 189
Chriſti plenam ætatem attingere. 148
Chriſtum induere. 235
Chriſtum diuidunt hæretici. 157
Chriſto præſente, euaneſcunt tyranni carnis. 115
Chriſti proprietates. 115
Chriſtianus regiam exercet dignitatẽ. 90
Chriſtiani hominis ſignum. 188
Chriſtianus ſolicitus de ſalute. 146
Chriſtiani non prophani, ſed electi. 89
Chriſtiani Chriſtum formam uitæ habent. 189
Chriſtiani. 113. Primò dicti Fratres. 210
Chriſtianorum domus & exercitus qualis. 234
Chriſtiana profeſſio crucem habet comitem. 100
Chriſtianæ religionis oſores. 94
Chriſtianæ religionis ſcopus. 18
Clemens, Petri amanuenſis. 81
Cicatrix. 103
Claui ad refellendam concupiſcentiã. 102
Clerus. 134. 141
Coæqualis fides. 144
Cœlum. 174. Cœli qui dicuntur. 169
Cœli repoſiti. 170
Cœli noui promiſsio. 172
Cœlorum tranſitus & conflagratio. 171
Cœptum fieri pro abſoluto habetur. 31
Cognitio Dei uiua. 145
Cognitio Dei in nobis creſcat, donec in cœlo illo fruamur. 145
Cognitio Dei multiplex. 188
Cognitio Dei, uiua fides. 146
Cognitio prior amore. 226
Cognitio quid eſt. 220
Cognoſcere Deum. 185. 215. Chriſtũ. 188
Columnæ cœli. 174
Comeſſationes. 123. 130
Communicatio idiomatũ propter unitam diuinitati humanitatem. 217
Cõparatio & Aequiparatio in legis trãſgreſsione quid. 26
Comparatiuus pro poſitiuo. 153
Compati. 110
Compotatio. 130
Comus. 130
Conciliati per Chriſtum. 115
Concordiæ ſolutio. 136
Concupiſcentia. 5. 39. 182. 185
Concupiſcentia duplex. 147

Concupiſcentia parit peccatum. 14
Concupiſcentia primas habet in contentioſis. 40
Concupiſcentia carnis,& oculorum. 193
Concupiſcentiarum antidotum 75
Conditiones ad curam epiſcopalem neceſſariæ. 133
Condonata omnia per Chriſtum. 63
Confeßio, 47. Confeßio Chriſtiana. 212
Confeßio pœnitentialis. 183
Confeßionis perfectæ de Chriſto fructus. 217
Confiteri, 212. Confiteri Chriſtũ, 211
Confundi. 87
Congregare ſemetipſum. 253
Cõſciẽtia bona. 113. eius interrogatio. 118
Conſcientia Dei, pro iuſta cauſa. 99
Conſcientia fidelis parata. 219
Conſcientiæ flagellum. 113
Cõſciẽtiæ remorſus quomodo abijciẽdi. 119
Conſenior Petrus. 132
Conſeruati in Chriſto. 245
Conſilia æterna per Chriſtum manifeſtata. 74
Conſortes diuinæ naturæ fieri. 147
Conſtantia Chriſtiana. 192
Conſtantia in rebus agendis habenda. 11
Conſuetudo præſcribere non poteſt aduerſus ueritatem. 241
Contemptus, uenenũ pacis et amicitiæ. 97
Continet, uerbum neutrum. 86
Conuerſationis honeſtæ fructus. 93
Conuicia aduerſus Chriſtianos. 94
Conuicia conuicijs non refellenda. 124
Conuicia ferre, eſt magni animi. 128
Conuiuia, charitates, & dilectiones. 251
Conuiuificari Chriſto. 63
Cor ſimplex. 76
Cor, ſedes affectuum. 20. 208
Cor primum uiuens. 107
Cor noſtrum ſterile. 22
Corpus noſtrum configuratũ corpori claritatis Chriſti. 202
de Correptione. 245
Corruptio mundi fugienda. 147
Creaturæ de ſe ſunt tenebræ. 180
Credentes fratres. 213
Credentes in Ieſum ſunt electi. 89
Credentes in Chriſtum ſacerdotes ſunt. 90
Credentibus Chriſtus eſt uita. 178
Credentes ad tempus. 9
Credentibus non ineſt fluctuatio. 137
Credẽtes ſunt hic aduenæ, et peregrini. 93
Credunt Dæmones, credit Petrus, ſed diſferenter. 212
Crucis, & eius fructus, cõmendatio. 8. 115
Cruce Chriſti non offenduntur pij. 87
Crux quomodo gaudenter ferenda. 9
Crux Chriſti frænum carnis. 116
Cultus internus curandus. 107
Culpa noſtra non eſt in Deum reijcienda. 13. & 15
Cupiditates ſunt ſeminaria cõtentionũ. 40
Cupiditatum exercitus. 40
Curiones. 165
Cutem curare non licet. 49
DAemon non cogit, ut inuiti peccemus. 120
Dæmones credunt Deum. 23. 30
Dæmones reſeruati in iudicium extremum. 158. 248
Dandum hilariter. 126
Debitum ex animo perſoluendum. 97
Deglutire. 121. Deglutire mortem. 119
Deierare. 58
Deliciæ mundi, ſtercora ſunt pijs. 120
Demetrius. 238. eius laus. 242
Democratia. 95
Deplorati homines. 45. 251
Deſideria. 123
Deſinere à peccatis. 122
Deſperati, & perditi. 94
Detrahere. 46. 81
Detractores. 81. Detractio. 39
Detractio ſpecies homicidij. 81
Detractio uenenum concordiæ. 43
Detrahens fratri bis peccat. 43
Deus Ieſu Chriſti. 63
Deus, nomen naturæ. 63
Deus charitas eſt. 214

Dei

Dei definitio. 181
Deus eſt lux. 180. Vita omnium. 177
Deus immutabilis. 16
Deus Zelotes. 41. & Zelotypus. 42
Deus ſuis præſto eſſe ſolet. 41
Dei ſapientia, & prouidentia. 160
Dei uoluntas. 228
Deus omnium bonorum fons. 15
Deum uidere, quid. 220
Deum nemo uidit unquam. 216
Deum in nobis manere, quid. 216. & quo ſigno id cognoſcamus. ibidem
Deũ uiderunt Apoſtoli, & Prophetæ. 217
Deus pauor, & terror noſter. 113
Deum magnificare, & glorificare. 113
Deus non eſt difficilis, & inexorabilis. 10
Dei nomine in ſcriptura Deum intelligimus. 191
Deum habere curam de nobis. 137
Deus corde quærendus. 216
Deus facta omnium iudicaturus. 252
Deus corde noſtro maior. 208
Deus omnium bonorum autor. 140
Deus intentator malorum. 14
Deus cur dictus Dominus Sabaoth. 49. 93
Deus res inuiſibilis. 216
Deo omnia præſentia. 170
Deus, magis patrem, quàm dominum ſe dici uoluit. 98
Deus genuit nos. 16
Deus mortificat, ut uiuificet. 21
Diabolus. 141. 210
Diabolus iniquitatis origo. 204
Diabolus non deſijt peccare. 204
Diaboli opera diſſoluta à Chriſto. 204
Diaboli opera diſſoluere, quid. 204
Diaboli circuitus, & decipulæ. 138
Diabolus aduerſus diffidentes ſolum uim exerit & præualet. 139
Diaboli, & Leonis collatio. 138
Dictionis repetitæ in ſacris, uirtus. 177
Dies iudicij. 250. incognita eſt. 142
Dies horrenda pijs deſiderata. 173
Dies domini. 166. 172
Dies occiſionis. 50. Dies magnus. 248
Diei iudicij dilatio pijs nõ eſt moleſta. 173
Diem de die ducere. 165
Dies perditionis. 171
Dies & mille anni nihil ad æternitatem. 170
Dilectio Dei, & proximi, unita & cognita. 219
Dilectio non ficta habenda. 208
Dilectionis mutuæ fructus. 208
Dilectio mutua. 216. Eius uirtus. 215
Dilectionis mutuæ cõmendatio. 200. 205
Dilectionis mutuæ præceptum. 235
Dilectio, eſt impletio legis. 205. 235
Dilectio comes ſpiritus. 148
Diligere, & ſeruare præcepta, idem. 209. 223
Diligere ſicut ſeipſum, qualiter intelligatur. 25
Diligere fratrem 185. Mundum. 185
Dilecti in Deo patre. 245
Diotrephes. 238. pernicioſus. 241. 243
Diſciplinatus. 37. 38
Diſsidia. 126
Diteſcendum in Deo. 138
Diues. 5. Diuites. 22. 46
Diuites mundi. 25
Diuitiæ. 48. Diuitiæ ueræ. 107
Diuitiæ per Chriſtum. 147
Diſcolus. 104
Diuitiæ Chriſtianorum. 92
Diuitiæ Dei, per Chriſtum mundo manifeſtatæ. 63
Diuitiarum genius. 11
Diuitiæ floribus ſimiles. 11
Diuortium ob contemptam religionẽ. 106
Docere. 167
Docentes non ſyncerè, grauius puniuntur. 34
Docendi munus non ambiendum, ſed uocatione obeundum. 34
Doctor fidelibus præſentiſsimus. 195
Doctores. 132
Doctorum opera cæteris placeant. 134
Doctrina Chriſti. 38. 236. 237
Doctrina orthodoxa. 212

Doctrina fidelium. 179
Doctrina omnis ſit à ſpiritu. 126
Doctrina Ioannis non eſt noua. 189
Doctrina epiſcopi uim habet ad regimen gregis. 131
Doctrinæ omnis regula. 234
Doctrinæ falſæ origo. 40
Doctrina non prohibetur, ſed doctrinarum multitudo. 34
Doctrina cum delectu recipienda. 212
Dolus. 81. Dominatio. 160
Dominationem ſpernere. 249
Domus Dei. 85. 130
Domus ſpiritualis. 79. 85
Dona a Deo. 5
Donatiſtarum inſania. 114
Dormire. 174
Dotes animi quæ meliores. 107
Duodecim tribus. 7
Duplex animo. 5. 43
Duratio in malis præcludit uiam ad uitam. 208
Dyſcoli. 99
Eccleſia. 241
Eccleſia ueritatis columna. 213
Eccleſiæ primæ ritus. 240
Eccleſiarum præfecti Seniores. 232
Eccleſiæ, & uxoris ſymbolum. 109
Eccleſia maior eſt ſeruo ſeruorū Dei. 133
Eccleſia optimos habeat præſides. 135
Eccleſiæ inſerendi ſunt, qui Chriſtiani fieri uolunt. 179
Eccleſiaſtes certus eſſe debet de uerbo quod docet. 34
Effectis cognoſcitur animus. 40
Effuſi, qui dicantur. 250
Electi fiunt iuſtitia Dei, & ſanctificatio. 145
Electus. 87. Electi. 61. 89
Electus Chriſtus. 84
Electorum ordo. 149
Electi non peribunt. 104
Electi peccato ad mortē nō lædētur. 229
Electi etiam ex gentibus. 92
Electi ſecundum præſentem iuſtitiam, aut æternam prædeſtinationem. 210
Electa Domina. 132
Electionis conditio. 89
Eligimur in Chriſto. 227
Eleemoſyna. 28
Elementorum conflagratio. 171
Elias. 47
Emano. 38
Emphaſis diminutiuis gaudet. 186
Enallage. 15
Enconuon. 165
Enoch propheta. 244. 251
Epanalepſis. 158
Epanaphora. 178
Epanodus. 11
Epiſcopus. 103. 132
Epiſcopus eſt paſtor. 103. 132
Epiſcopus ſit omnis modeſtiæ exēplar. 134
Epiſcopi uigilia. 133
Epiſcopus liberalis. 133
Epiſcopus auaritia induit latronis & tyranni nomen. 134
Epiſcopum agere. 133
Epiſcopi ſeniores. 239
Epiſcoporum ſtudiū, & functio. 132. 134
Epiſtola Iacobo adſcripta uerè eſt Iacobi. 6. Eius epiſtolæ ſcopus. 13. Status. 18
Epiſtolæ Pauli. 166
Epulæ ſpirituales. 83
Erat, nota æternitatis. 177. 178
Eripere de igne æterno. 253
Errantes oues. 103
Eſſe in Deo. 188
Eſſe in filio Dei. 230
Eſſe in luce. 190
Eſſe ab initio. 191
Et particula, pro ideo. 178. pro, id eſt. 223 pro, unde, ergo. 197. pro nam. 187
Ethnicorum amentia. 96
Euangelium uerbum eſt ueritatis, ſeu uerax. 17
Euangelium ſuſcipiendum. 6
Euangelium comitem habet ſpiritum. 19
Euangelium eſt clauis gratiæ & miſericordiæ Dei. 71

Euangelium plus aliquid ſupra Moſen exigit. 71
Euangelium explicat quod facit ſatis ad ſalutem. 146
Euangelij certitudo. 151
Euangelium gratis nuntiatum. 240
Euangelij contemptores. 202
ab Euangelio nemo arcetur. 144
Euangelizabant gratis in prima Eccleſia. 240
Excluſiuæ dictionis acceptio in myſterio trinitatis. 247
Execrabilis. 165
Exegeſis. 84. 87.235
Exempla mouent. 205
Exemplorum uis, & energia. 242
Exemplum fieri. 255
Exhortari. 167
Exhortatio ad pœnitentiam. 43
Exhortatio ad arma aduerſus hoſtes ſumenda. 136
Exire in mundum, 235. Exitus. 51
Expectando hæreditatem, cuſtodimur uirtute Dei. 65
FAbulæ doctæ. 151. 154
Facies Dei, uaria ſignificat. 220
Facies Chriſti. 220
Facie ad faciem. 220
Facere iudicium. 252
Fauor Dei. 112
Feruor, pro afflictione. 127
Feſtinare. 87
Fides. 60. 61. 67. 83. 143
Fides ad Deū. 146. Fides à Deo. 222
Fides uiua. 30.203. eius fructus. 148. 179
Fidei uiuæ genius, energia, uirtus, 29. 72. 115. 118.
Fides otioſa. 30
Fidei auris. 177
Fides uiua cuſtos noſtra. 65
Fidei uiuæ filiæ. 222
Fidei mandatum. 209
Fides ſine opere, ficta eſt. 222
Fidei uiſio & cognitio. 203
Fides ſine operibus non eſt fides. 22. ſed mortua. 29.247
Fides ſemel data, ſeruanda. 246
Fides uera & ſola eſt, quam uiuam dicimus. 28
Fides abſq; charitate indigna eſt fidei nomine. 29
Fides operibus ornata. 71
Fidei ſumma eſt Ieſus Chriſtus. 222
Fide eadem, qua & patres ſaluamur. 117
Fides, & Aſperſio ſanguinis Chriſti idem. 62
Fidei certum præmium. 67
per Fidem ad ſalutem peruenitur. 68
Fides loco & tempore exerit opera externa. 32
Fides pro clypeo habenda. 113
Fidei ratio reddenda ob iuſtas cauſas. 113
Fides piorum tentationibus, uelut aurum igne probatur. 13
Fides uiua forma eſt Chriſtiani animi. 76
Fides operibus conſummata. 31
Fides & Spes, ſine Charitate nihil. 148
Fidelis, & iuſtus Deus. 130.184
Fidelis iudicat ſe eſſe in gratia. 183
Fidelibus communicata beneficentia. 241
Fideles ſunt ſacerdotes. 90
Fideles empti & acquiſiti. 91
Fideles omnes in Chriſto oblati, ut Iſraëlitæ in Leui. 17
Fidelis omnia Dei beneuolentiæ committit.
Fidelium ornatus. 194
Fideles loco Iudæorum ſuffecti. 89
Fideles uix immunes ſunt à tribulationibus. 130
Fideles decet eſſe patientes. 100
Fidelis, eſt templum Dei. 85
Fidelis, fit lapis uiuus, & ædificatio ſpiritualis. 85
Fideliter facere. 243
Fiducia, 10. Fiduciam habere, 197
Fiducia ad Deum. 41.209.228
Fiducia pro anchora in afflictionibus habenda. 10
Fiducia, Chriſtianorum alimonia. 179

Fiducia in die iudicij. 218
Filius Dei. 177. 192
Filius uera patris imago. 177
Filium Dei apparuiſſe, quid. 202
Filiorum Dei & Diaboli notæ. 205
Filij obedientiæ. 79
Filij Dei miſsio gratuita. 215
Filij Dei uictores Antichriſti. 213
Filij nomen eſſentiale, & ab effectu. 177
Filij iræ natura ſumus. 184
Filius apud patrem. 178
Filioli qui dicantur. 191
Filioli patris induant mores. 203
Finis rerum omnium. 125
Firmi fide. 139
Fontes ſine aqua. 163
Fortitudo euangelica à Deo. 66
in Fortuna proſpera, aduerſa'ue, quid agẽdum. 53
Fratris uox. 210
Fratres ſecundum carnem. 195
Frater pro proximo. 205
Fratres dicuntur Chriſtiani. 148
Fraternitas. 97
Fraternitas minor amicitia. 110
Functionum omnium ſcopus. 127
Fundamentum ſolidum Chriſtus. 84
Funes Angelorum, & hæreticorum. 158
Filiorum regni, & perditionis notæ. 242
GAlatia. 79
Gaudium plenum. 180. 237
Gaudium carni incognitum. 180
Gaudendum de promotione euãgelij. 234
Gaudendum & ludendum temporale. 41
Gaudendum cum Euangelium obſeruatur. 239
Genitus ex Deo, ſeruat ſeipſum. 222
Geniti à Deo per uerbum. 6
Geniti ex Adamo peccatores. 63
Gentes, ſunt infideles. 93
Gloria. 250. Gloria magnifica. 152
Gloria Dei, eſt iuſtificatio noſtra. 182
Gloria reuelanda. 132
Gloriandũ quòd ob Chriſtũ patimur. 129
Glorificare. 129
Gloriandum non eſſe in rebus uanis. 45
Gomorrha. 255
Gradatio. 147
Gradus ætatum ſpiritualibus ſunt profectus uirtutum. 83
Gratia, 145. 233. Gratia, eſt Dei fauor. 62
Gratia Dei abutentium notæ. 249
de Gratiam Chriſti negantibus. 244
Gratia in quam poſiti erant Iudæi. 88
Gratia, pro laude, & gloria. 99
Grex Chriſti epiſcopo commiſſus. 133
Gula mater libidinis. 50
HAereditas incorruptibilis. 64
Hæreditas conſeruata, & abſcondita eadem. 64
Hæretici intractabiles, & philauti. 161
Hæretici blaſphemi. 161
Hæreticorum à fidelibus expulſio. 195
Hæretici ſcripturarum corruptores. 173
Hæreticorum notæ. 213. 252
Hæreticorum index. 212
Hæreticorum cognoſcendorum ſigna. 235
Hæreticorum olfactus fœtidus. 136
Hæretico ne ſalutatio quidem debetur. 236
Hæretici dicuntur Venientes, & Fures. 236
Hæreticorum exitium. 157
Hæreticorum luxuriæ. 157
Hæretici auari. 157. Superbi. 160
Hæreticorũ iudiciũ iam olim paratũ. 158
Hæretici bis mortui. 251
Hæretici fluctus ſunt feri maris. 252
Hebionitarum error. 178
Hieremiæ fletus. 253
Homo cordis, Homo abſconditus, 107
Homo regenitus, ut eſſet creaturarum præſtantiſſima. 16
Hominis abiectio. 182
Homines uiui ſepulti. 206
Homines ſuo malo, nõ autẽ à Deo mali. 17
Homo inter ſpiritum & carnem conſtitutus. 164
Homines carne & peccato conſuti. 101
Humana frugalitas. 187
Humana creatura. 94

Huma

Humanitatis Chriſti uirtus. 187
Homicidæ. 131.210
Homicida non habet uitam in ſe. 207
Honor pro pretioſo. 87
Honore inuicem præueniendum. 136
Honor homini debitus. 104
Honor quibus deferendus. 25.97
Honor debitus regi. 98
Honorum partitio iuxta merita. 24
Honorare proximum, quid. 97
Honor, pro omni genere officij. 97
Honorificentia Chriſti. 84
Hora. 198
Horizon. 174
Hoſpitalitas. 121.125
Hoſpitalitatem implere. 126
Hoſtiæ uiuæ. 85
Humilis, 110. Humilitas animi. 82
Humilitas. 131. 136. eius fructus. ibidem & 43.
Humiliationi ſtudendum. ibidem
Humiliare. 46
Hypocritæ. 43.81
Hypocritarum notæ. 203
Hypocritarum & dolij uacui ſymbolū. 30
Hypocritarum terriculamenta. 228
Hyſterologici. 188
Hyſteron proteron. 188
IAcobus Alphæi & frater dñi. 21.255
Iacobus multinomius. 6
Iacobi inſtitutum: eiuſq; animus erga Iudæos: q & eiſdē peculiaris apoſtolus. 7
Idiomatum communicatio. 177
Idolum. 123.222
Idolorum cultus nefarius. 123
Idololatriæ origo. 230
Ieiunium. 125
Ieſus, 199. Ieſus eſt perſona in diuinis. 212
Ieſus, cur uerbum, uirtus, ſapientia, dextera, brachium. 199
Illuſores. 167
Imbecillitas humana. 34
Immarceſcibilis. 64.135
Immiſericors miſericordiā nō meretur. 27
Impatientia malorum. 148
Impatientiæ incendia. 11
Impius. 131. eius malignitas. 206
Impij qui dicantur. 246
Impios reſeruari cruciandos in diem iudicij. 160
Impiorum exitium, 170. Impiorum uerba & uoces blaſphemæ. 168.188
Impiorum uerba de promiſſionib. Dei. 166
Impiorum peruerſæ cogitationes. 168
Impietatem ſemper ſua ſequitur ultio. 159 & 168
Impoſtorum notæ. 246
Impoſtores quæſtuoſi. 163
Impoſtores auari, & rapaces. 162
Impoſtorum maculæ. 162
Improperare. 10
Impudica pro pudicis à pſeudapoſtolis habentur. 162
Infantia Chriſti. 82
Inanis homo. 30
Incipere, pro continuare. 150
Incolatus, 79. Incolatus Dei. 79
Incontaminatus. 64.73
Indigena. 104
Infideles non ſine Dei miſericordia uiuunt. 92
Infantes. 79
Infidelitas. 131.248
Infirmus. 47
Infirmorum medela. 53
Iniquitas. 184.202.210.229
Iniuria tandem non manet inulta. 102
Iniuſtus caſu. 205
Inſerere. 22
Inſpector alienorum. 129
Inſtitutio omnium officiorum. 110
Inuidia morbus animi grauiſſimus. 81
Inuidia Cain. 81
Inuidiæ nutrix, famulæ, & comites. 81
Inoculatio. 22
Inuocare nomen ſuper nos, eſt uocari, & nominari. 25
Ioannes baptizauit ſolum in aqua: & qui ab eo baptizati, rebaptiſandi ſunt. 224
Ioannis encomion. 176

Ioannes omnes Aſianos ad ſalutem docuit. 236
Ioannis erga ſuos beneuolentia. 237
Ioannis feruor erga diſcipulos. 235
Ioannis animus erga Aſianos. 179
Ioannes cur ſenior dictus. 232
Iouiniani error. 229
Ira quid. 17
Ira rationem ne præoccupet. 17
Ira fomes impatientiæ. 17
Iſaiæ locus explicitus. 82.87
Iudas. 255
Iudas ſeruus Dei. 245
Iudas martyr in Perſide. 245
Iudas filius perditionis. 245
Iudæ Galilæi error. 99
Iudæi & gentes per Chriſtum iuncti. 87
Iudæorum diſperſio unde. 76
Iudæorum cæcitas, & error. 88.94
Iudæorum quorundam error. 94
Iudicium. 28.255
Iudicium, id eſt, afflictio incipiens à domo Dei. 129
Iudicium uocatur, Dies domini. 236
Iudicij extremi nota. 194
Iudicium magnum cur dies uocatur. 248
Iudicij magni dies certiſſima, ſed incognita. 171
Iudicij magni deſcriptio. 171
Iudicium de proximo, Deo committendum eſt. 44
Iudicium ſolius Dei eſt, & quibus id demandat. 44
Iudicium temerarium fugiendum. 44
Iudicandi per legem libertatis. 27
Iurare, 47.58. Iurare licet, 52
Iurare non aſſueſcamus. 53
Iurare per creaturam. 53
Iuſtus homo. 204
Iuramentum à domino receptum. 52
Iuramentum ex ſe non eſt malum. 52
Iuramenti liciti circunſtantiæ. 52
Iuſtus uix ſaluabitur. 130
Iuſtis nihil deeſt. 111
Iuſtus, & diligens fratrem, idem. 205
Iuſtitia, 184. Iuſtitia Dei, 17
Iuſtitia in pœnitentia. 183
Iuſtitia pro iuſtis. 172
Iuſtitiam facere. 205
Iuſtitia opere & uerbo commẽdãda. 204
Iuſtificatio & renaſcentia. 76
Iuſtificatio noſtra. 31
Iuſtificatio noſtri Chriſto debita. 145
Laborandum eſſe. 137
Lac, 79. Lacti ineſt nutricis genius, 82
Lacte nutriri. 82
Lapſus Doctoris turpiſſimus. 34
Laqueo ſuſpenſus ſperet. 129
Laquei dæmonum. 248
Lapis, 84. Lapis Chriſtus: lapis uiuus. 79. 83. & ſolidus. 86
Lapides uiui. 84
Lapis reprobatus Chriſtus. 88
Lapis offenſionis, & petra ſcandali. 87
Laſciuorum mores. 49
Laude iuſta nemo fraudandus. 240
Lectio ſine Dei amore inutilis. 75
Legatus Chriſti. 61
Lætitia ex fide. 60
Lex quid, 210. Lex duplex. 95
Lex imperat principi. 95
Lex naturæ. 108
Lex libertatis: Lex ſeruitutis. 27
Lex tota implenda. 22
Lex & Prophetæ in Chriſto cõueniũt. 152
Lex prophetiam, ut lucernã habebat. 153
Lex iudex eſt, 25. Lex regia. 26
Lex perfectæ libertatis. 19
Lex Dei eſt ſpeculum. 19
Legis, & euangelij functio. 51
Legi ſatisfactum à Chriſto. 73
Legis & prophetarum ſumma. 210
Legis Chriſtianæ ſumma. 209
Lex ſpiritus uitæ liberat nos à peccato. 19
Libertas. 80.155. Chriſtiana. 97
Liberalitas & Benignitas Dei. 9
Liberum arbitrium prædeſtinatione non tollitur. 246
Libri ſcriptorum monimenta. 150
Libri doctorũ lectione nõ dedignãdi. 177

Limbus. 117
Lingua. 6. 105
Lingua mentem non præcurrat. 17
Linguam unam, aures uerò duas, cur homini natura dederit. 17
Linguæ petulantia unde oritur. 17. & 20
Linguæ uitium deſcribitur. 33
Lingua coërcenda. 35. & 36. 111
Linguam coërcens, perfectus eſt. 35
Linguæ uis & energia. 35
Lingua igni non abſimilis. 35
Linguæ cohibitio difficilima. 35
Lingua index eſt animi. 36
Lingua duplici laborat malo. 36
Linguæ uſus in ædificationem datus. 36
Litator Chriſtus. 215
Litera aurem ferit, ſpiritus autem cordibus inſidet. 19
Liuor. 103. 104
Liuor Chriſti, ſanitas noſtra. 103
Locuples. 120
Locus publicæ functionis. 24
Longanimis Deus. 171
Longanimitas Dei. 173
Longanimitas Dei maiorē obſtinatis adducet pœnam. 50
Lot. 155. Lot iuſtus. 159
Lubrica ætas. 191
Lucerna. 144. 154
Lucernam incendere. 154
Lucernæ lucentis, & Scripturæ collatio, & ſymbolum. 153
Lucifer. 154
Lucrum ex re honeſta nō damnatur. 134
Lumbi mentis. 60. 70
Lumbos ſuccingere. 70. 79
Lumborum cingulum, caſtificatio. 75
Lumborum cinctura. 79
Lumen Chriſtus. 185
Lupi rapaces. 212
Lux. 181. 185. Lux Deus. 176
Lucis conſequendæ modus. 180
Luxuria. 123
MAculæ in conuiuijs. 251
Magiſter internus. 198
Magiſteria externa. 198
Magiſtri errorum dicuntur maculæ. 162
Magiſtros plures fieri, quid. 34
Magiſtri illuminati. 251
Magiſtratus ſunt à Deo. 94. 96. 127
Magiſtratus tria genera. 94
Magiſtratus gladium habet. 96
Magiſtratibus maledicere turpiſsimū. 249
Magnificentia. 254
Malum, pro pœna. 51
Mala quæ Diabolo autore in mundū ſubintroierunt. 204
Malis artibus non utendum. 40
Mali uitandi ſuaſio. 194
Malorum profundum, ex receſſu ab euangelio. 235
Malignus. 192. 198
Malignus non tangit electum, & ex Deo natum. 230. Maligna poteſtas. 91
Malitia. 81
Mancipia. 98
Mandatum. 210
Mandatum uetus & nouū. 185. 190. 234
Mandata Dei facilima. 223
Mandatorum obſeruatio. 188
Mandatorum obſeruator Deū habet. 209
Manere in Deo. 185. 200
Manere in morte. 207
Manere in Chriſto, & purè uiuere, idem eſt, 197. Manēs in Deo, nō peccat. 203
Manichæus. 157
Manſueto uiro non repugnat moderata ira. 46
Manus, pro quolibet negotio. 46
Manus habere. 43
Manutentans. 154
Marcionis uerbum ad Ioannem. 237
Marcus euangeliſta. 140
Marinæ beluæ manſueſcunt. 38
Mariti. 105
Martyres. 100
Matrimonium non diſſoluitur religione impari. 106
Matrimonij commendatio. 109
Matrimonialis conuictus pacificus. 109

Media ad gloriam. 62
Meditatio ſacrarum literarum utiliſsima. 195
Membra corporis Chriſti. 192
Membra pro homine. 40
Mendax. 166
Mendaces extra caulas Chriſti ſunt. 196
Mendacem Deum facere, quid? 194
Mens ſyncera. 167
Merces perſeuerantiæ plena. 235
Merces bonorum operum. 149
Merces epiſcoporū bene præſidentiū. 135
Merces iniuſtitiæ. 161
Merces recipientiū euāgelicos uiros. 241
Mercede effundi. 250
Mercedis deceptio. 250
Mercedis fraudatores. 49
Merces ante ſolis occaſum reddenda. 49
Merces detenta clamat ad dominum. 49
Mercenarij. 133
Meritum Chriſti. 12
Merita legis euangelicæ iuxta quæ iudicabimur. 27
Meſoromaſdes. 95
Meßias. 199
Metalepſis. 87
Michael. 244. Michaelis & Diaboli dißidium de corpore Moyſi. 249
Microcoſmus. 90
Mimeſis. 30. 44. 168
Mioſis. 230
Miracula fiunt, nonūne Ieſu inuocato. 75
Miſericordia. 22. 28. 60. 233
Miſericordia magna. 63. 91
Miſericordiam augeri in nobis. 246
Miſericordia et Veritas comites. 56. 244
Miſericordia iuſtitiæ præſtat. 28
Miſericordia pro miſericorde. 28
Miſericordiæ noīe pater oſtenditur. 246
Miſericors. 110
Miſericors miſerator dominus. 52
Miſeria. 58
Miſeria duplex: Miſeria pro pœna. 43
Mißi. 144. Mißio filij Dei. 202
Modeſtus. 110
Modeſtia, & Sanctimonia. 93
Mœchor. 33
Monarchia. 94
Moroſuli. 110
Mors. 5. Mors, ubi abeſt Chriſtus. 86
Mors Chriſti uita noſtra. 103
Mors ipſi Petro prænūtiata à Chriſto. 151
Mori ipſi peccato. 102
Mortificati carne. 115
Morum parænefes unicuique ætati congruæ. 190
Morum probitas plus ualet quàm docta diſputatio. 106
Moyſi ſcriptura de Chriſto. 89
Mulieres non doceant. 106
Muliebris luxus reprehenſus. 107
Mulierum ornatus quales eſſe debeāt. 107
Mulieris ſanctæ in exēplū propoſitæ. 108
Mulier uaſculum infirmum. 109
Mundus originalis. 159
Mundus impiorum. 159
Mundus in maligno poſitus. 230
Mundus, pro impijs. 206
Mundus animalis. 201
Mundialium uerba aduerſus pios. 201
Mundus ſemper auerſatur pios. 63
Mundus fallax. 64
Mundus uarijs modis uſurpatur. 198
Mundus, pro hominibus, & impietate. 192
Mundialis amor Deo aduerſatur. 193
Mundi impuritas, & uanitas. 193
Mundo nihil infirmius. 193
Mundi ſtudium fœdum. 193
Myſtæ Comi. 130
Myſteria abſcondita per eccleſiam reuelata. 189
Natus ex Deo. 186. 211
Natus ex Deo non peccat. 204. & quomodo intelligendum hoc. ibidem
Nati ex Deo, cuius gratia merentur eſſe hæredes? 119
Nati ex Deo, adhuc reliquias ueteris Adæ habent in carne. 93
Naſci ex Deo, eſt habere fidem in Chriſtum. 221. 223. & 150

Naſcimur ex Deo dilectione. 214
Nati Electæ. 232
Natiuitas Chriſtiana. 77
Natura neque ex Deo, neque ſatana ſumus. 204. 205
Nebulæ agitatæ non abſimiles neochriſtianis. 163
Negare Ieſum eſſe Chriſtum quid? 196
Neochriſtianorum technæ. 163
Nicolaitæ. 247
Noë. 155
Noë octauus præco diuinæ iuſtitiæ. 159
Nomen Chriſtianum ſine pura uita uanum eſt. 248
Nominare, & eſſe, idem. 201
Non peccare. 222
Noſſe omnia. 195
Notæ impoſtorum & pſeudoprophetarum. 167
Notas aliorũ cur potius, quàm noſtras reprehendimus. 19
Nouiſſima hora. 194. Nouiſſimus dies. 199
Nouiſſimum tempus. 79. 166
Nouatianorum error. 164
Numeri ſingularis uirtus. 182
Nũtios uerbi recipiẽs, chriſtũ recipit. 240
Nubes ſine aqua. 250
Obedientia. 71
Obedire eſt credere. 71
Obedire Deo. 79
Obedire Chriſto, eſt à ſpiritu. 62
Obedientia charitatis. 75
Oblatio Chriſti ſecundum humanitatẽ. 187
Obtrectatores. 81
Occiſus, pro cæſo. 207
Oculus domini. 120
Oculus eſt mentis index. 162
Oculi adulteræ. 162
Oculus, quid in ſacris ſignat. 177
Oculi Dei ſuper iuſtos. 112
Oculus ſpiritalis, & corporeus. 216
Odij nomen. 207
Odium fratris. 185. 190
Odium fratris graue eſt peccatum. 206
Offendens in uno, fit omnium reus. 26
Oleum 47
Oleum oliuarum, ab epiſcopo ſanctificatum, eſt materia unctionis. 56
Oleum ſignum promiſſionis. 56
Oleum ſigni myſterium. 54
Oligarchæ: Oligarchicus. 95
Opera. 6. 116. Opera bona. 103
Opa noſtra apud Chriſtũ reponẽda. 240
Operationum noſtrarum fructus. 38
Opera indicant quales ſumus. 204. & cuius ſumus filij. 205
Opera ſunt media ad finem electionis. 149
Operibus electionẽ noſtrã firmamus. 149
Opera Abrahæ habenda. 147
Opera pro affectibus. 206
Opera Abrahæ per fidem. 23
Opera Rahab per fidem. 23. 31
Opera neceſſaria ad coronam. 147
Operum commendatio. 236
Opera legalia non iuſtificabant. 73
Opera indicia electionis. 143
Operans ex Charitate ſaluus fiet. 150
Opus internum aliquãdo tanti fit ſine externo, atq; cum externo. 31
Oppugnatio ueritatis agnitæ, mortalis. 229
Oratio. 39. 47. 121. 123
Oratio Chriſti. 180
Oratio in fide Deo accepta. 10
Oratio inefficax. 10
Orationis uiuæ efficacia. 10
Orationis impedimentum. 109
Oratio ſine fide, mortua eſt. 10
Orationem facere. 243
Oratio aſſidua multum habet energiæ. 57
Oratio afflictis anchora. 53
Orandum iuxta Dei, non noſtram uoluntatem. 10
Orator. 135
Oſculum charitatis ſignum. 140
Oſculum mulieribus apud Rnmanos, olim interdictum. 140
Oſculum ſanctum. 141
Pacta à Moyſe prædicata, in lege gratiæ completa. 89

Paraclctus. 198
Parergon. 62. 74
Paruuli ſenſu. 82
Paßio & mors Chriſti. 152
Paſcere. 132. Paſtoris nomen, 133
Paſtor Chriſtus. 81
Paſtoris optimi partes. 241
Paſtores, ſunt ouium conductitij. 135
Paſtorum princeps Chriſtus. 135
Pater luminum. 15
Pater filio prænominatur, interdum filius patri. 196
Patris & filij æqualitas & unitas: uoluntas una, & unus honor. 196
Pater generans. 177
Paternus animus erga filios. 192
Patria piorum. 92
Pati propter Chriſtum. 105. 128
Pati pro re iuſta. 129. Pati iuſtè. 80
Patientia. 52. 143. 148
Patientia Iob decātatißima: qua & ſeptuplo locupletior factus. 52
Patientia Dei. 117
Patientia confirmandus animus.
Patientia fructus eſt fidei. 8
Patientiæ exemplar Chriſtus. 100. 101
Patientia Chriſti. 101
Patientes propter iuſtitiam. 112
Patientiæ commendatio à Cypriano: cuius comes perſeuerantia. 8
Patientiæ gratia à Deo. 128
Patientia itur ad cœlum. 51
Paulus labore manuum ſibi neceſſaria acquirebat. 241. Pauli ſapientia. 173
Pauperes. 22
Pauperes in mundo, ſunt diuites. 24
Pauperes ſpiritu Chriſto ſimiles. 12
Pauperū ſubſidium in prima eccleſia. 240
Pax. 62. 145. 233. 242. 246
Pacis nomine filius intelligitur. 246
Peccatum. 5. 210
Peccatum ex ſcientia grauius eſt. 164
Peccandi conſuetudo peßima. 165
Peccatum in ſe pœnam habet. 162
Peccata abolita in carne Chriſti. 124
Peccatum in conſpectu Dei. 49
Peccata in cœlū pro uindicta clamātia. 49
Peccatum, & conſcientiæ ſtimulus, aduerſarij noſtri. 233
Peccatum non dißimulandum. 184
Peccatum in membris. 182
Peccata leuia. 182
Peccatis leuibus conflatur magnum. 182
Peccatum per infirmitatem. 229
Peccatorum uenialium remißio. 229
Peccatum ad mortem. 229
Peccatum in ſpiritum ſanctum. 229
Peccantium quorundam ignauia. 229
Peccatū habere, & peccare, non idem. 186
Peccare. 186. Peccatum facere. 202
Peccatū iacere ſuper humerū Chriſti. 115
Peccati et pſeudoprophetarū affinitas. 164
Peccati nomine tota peccatorum colluuies dicitur. 182
Peccati autorem non eſſe Deum. 205
Peccatores ſumus, & peccatum habemus. 182
Peccatores ſumus omnes. 19
Peccatorem reducere in uiam. 47
Peccatorum numero Ioannes ſe adſcribit. 187
Peccatores dicimur, licet iuſti. 182
Peccat nemo inuitus. 120
Peccans ad mortem. 221
Peccans non credit in Chriſtum. 203
Peculium domini. 89
Peierare. 38
Pelagius. 157. Eius hæreſis. 183
Pelagianorum inſania, & error. 9. 157
Pellicio, is. 165
Pentapolis punita. 159. & 250. cuius incēdium eſt publicum exemplum. ibidem
Poma quæ ſolo tactu in cinerem uertuntur. 159
Peregrinus. 104. Peregrinorū mos. 98
Peregrinatio p Euāgelio cōmēdatur. 240
Perficere legem quid. 26
Perfectum opus habere. 9
Perfidia eſt peccatum ad mortem. 229
Permanere in patre & filio. 196

Perman

Permanere in doctrina Chriſti. 232
Permanendum in Euangelio. 195
Pernicies. 165
Perſeuerantia comes patientiæ. 8
Perſeuerantiæ fructus. 9
Pertimere perturbationem. 108
Petere à Deo in fide. 221
Petere ſecundum Dei uoluntatem. 228
Petra ſcandali. 89
Petens accipit. 46. Petendū fide, 5
Petentibus dat Deus, quæ danda cognoſcit. 41
Petrus Cephas. 61. Iudæorum doctor. ibidē
Petrus mortuus adhuc in epiſtolis loquitur. 151
Petri ſermo à prophetis prænuntiatus. 153
Petrus, quibus iubere poteſt, obſeruat. 132
Petri mors à Chriſto deſignata. 207
Petri Epiſtolarum ſcopus. 167
Petrus ob quam cauſam ſcripſerit Epiſtolam priorem. 140
Petrus conſors gloriæ reuelandæ. 132
Petri animus erga Aſianos. 151
Phariſæorum temeritas. 101
Phariſæorum error de iuramen 52
Phariſaicus morbus. 183
Philauti. 247
Philargyria. 48
Philoxenia. 125
Photinus. 157
Pij blaſphemijs in Euāgelium excruciantur, 160. Pij charitas, 206
Pietas. 143. 146. 148
Planetæ erratici. 251
Platonicorum ſententia. 207
Pleonaſmus. 177
Pleonexia. 48
Pluuia matutina, & ſerotina. 51
Pœna in timore. 218
Pœnitentiæ locus cuilibet conceditur. 171
Pœnitentiæ ſacramentum ſatisfactionem, & meritum continet. 183
Poneropolis. 141
Pontus. 78
Populus, & non populus. 92
Populus Dei, eſt electorū eccleſia. 92. 104
Poſteriora Dei uidere, quid. 220
Potationes. 123
Præceptores uice parentū funguntur. 239
Præceptorum optimorum mos. 150
Prædicare. 117
Prædeſtinatio. 62
Prædicator dicitur pater. 239
Prædicatores adiuti. 240
Prædicatores uerbi non nutriti. 46
Prædicatio Noë. 117. 169
Prænuntiare. 79
Præſcribi in iudicium. 246
Præſcripti in damnationem. 247
Præſidibus, & à rege miſsis parendum. 95
Præmio non eſt hic locus. 65
Prænuum noſtrum per fidem certum tenemus. 65
Preces impiorum, clamores dicuntur. 46
Preſbyteri. 132
Preſbyteros hortatur. 131
Pretioſus. 87
Pretium redemptionis ineſtimabile. 73
Primogenita ſunt domini. 16
Principium rerum omnium eſt Deus. 13
Principum ius. 95
Principibus parendum. 94
Principatus. 248
Probatus 87
Probatio fidei. 8
Probandi ſpiritus regula. 212
Procella tenebrarū nebulones perdet. 251
Procliui ſumus omnes ad peccandum. 34
Proficere. 181
Promittere promiſsionem. 196
Promiſſa Chriſti. 147. Firma. 183
Promiſsis ſtat Deus. 170
Pronitas ad malum, dicitur peccatum. 182
Prophetæ. 60. 144
Prophetæ & patrū & noſtri præceptores ſunt. 69
Prophetiæ certitudo. 194
Propheta, dicitur uidens. 154
Prophetiæ non ſunt committendæ iudicio humano. 153

Prophe

Propheticus ſermo. 153
Prophetiæ iterpretatio à ſpiritu. 153.154
Prophetiarum tractandarum modus. 154
Propitiatio pro peccatis noſtris. 187
Propitiatorium. 187
Proſelyti. 62
Proſopopœia. 29
Prouerbium, Parœmia, Parabola. 165
Prouidere. 133
Prudentes. 125
Pſalmus eſt laus Dei. 53
Pſalmi.cxvij.locus declaratus. 87
Pſeudapoſtolorum ſuperbia & uenenum, & impoſturæ. 164
Pſeudapoſtoli execrabiles 163. maligno ſpiritu afflati, ibidem
Pſeudodoctorum merces. 162
Pſeudodoctores exemplo malorum angelorum caueant. 248
Pſeudopropheta. 165. 212
Pſeudoprophetarum mens proſtituta. 167
Pſeudoprophetæ nunquam defuerunt populo Dei, 156. Et quibus notis cognoſcantur, ibidem.
Puellorum genius. 82
Puerorum inſtitutio. 191
Pugna Abrahæ immolantis filium. 31
Pupilli. 6.21
Purgatio ueterum delictorum. 149
Puritas uitæ, electionis filia. 149
Puritatis uitæ commendatio. 147
Q Vaſi, pro Vt. 71
Quomodo, pticula admirātis. 146
R Ahab meretrix. 31
Rationabile. 31
Reconciliatio hominis per Chriſtum. 187
Redemptio per ſolum Chriſtum. 115
Redempti ſanguine Chriſti. 61
Refrænare. 22
Reges, & Principes. 80
Regis functio. 90.95
Regis prudentia, & beneficentia. 96
Regum & pontificum liberalitas. 222
Regalis ſacerdos, 90. regale ſacerdotiū, 89
Regnum. 94
Regeneratio. 60
Regula theologa. 247
Religio. 6. Multiplex. 20
Religio Chriſtiana uetus eſt, & tamen noua. 189
Religio Chriſtiana quibus conſtat? 190
Religio Chriſtiana certiſſima. 68
Religio omnis uana, quæ Chriſtum ducem non habet. 71
Religionis Chriſtianæ partes. 149
Religioſus. 20
Remedium utriuſq; fortunæ. 92
Remiſſio peccatorum. 185
Renaſci, 61. Renati ex Deo, 63
Renaſcētiæ nūquā obliuiſcatur fidelis. 92
Repetitio grata & utilis. 179
Repetitionis uis. 197
Reſipiſcenti redeunt & proſunt peccato perdita bona. 32
Reſponſio ſit modeſta. 113
Reſponſio delectum habeat. 113
Reſurrectio quid Apoſtolis ſignificat. 110
Reſurrectionis fides. 118
Reſurrectio totum Euangelij negotiū comprehendit. 63
Reſurgentium ſtatus. 116
Reſurgentes ſimiles erunt filio Dei. 201
Reuelatio Ieſu Chriſti. 67
Rota natiuitatis. 35
Rudentes. 158. 165
S Acerdotium ſanctum. 85
Sacerdotum hoſtiæ. 85
Sacerdotalis functio duplex. 85
Sacerdotium duplex, priuatum, & uniuerſale. 89
Sacerdotium regale, 80. Iudaicū, 90.
Sacerdotis regalis, ſeu Chriſtiani functio. 92
Sacramentarij. 157
Sacræ literæ attentè legantur. 18
Sacra lectio ſpeculo comparata. 18
Sacræ literæ nihil ſuperfluum habent. 177
Salus, 60. Salutis certitudo. 64.227
Salus ex Dei gratia nobis contingit. 74
Salus communis, 246. Salutis reuelatio, 68

Salutis

273-

Salutis noſtræ tempus prænuntiatum. 68
Salutem nemo inuitus conſequitur. 133
Saluari omnes uult Deus. 171
Samaritana mulier. 106
Samuel. 253
Sancti. 61.72.90
Sanctus eſt dominus ſuapte natura. 204
Sanctorum communio, amicitia, & ſocietas. 179
Sancti in mundo non ſunt de mundo. 21
Sanctificare Chriſtum. 105
Sanctum deſyderium. 138
Sancta millia, dicuntur angeli. 252
Sanctificare ſe. 202
Sanctitatem habere. 113
Sanctificatio. 62. 199
Sanctificatio ſpiritus. 62
Sanctificationis methodus. 75
Sanctulorum impoſturæ. 218
Sanguis. 226
Sanguinis Chriſti effuſio omnium peccatorum ſatisfactio. 73
Sanguis Chriſti effuſus. 225
Sanguis Chriſti. 176. Eius uirtus. 181
Sapientia duplex, 9
Sapientia creata. 9
Sapientia cœleſtis, pudica, pacifica, manſueta, modeſta. 37. Suadibilis, plena miſericordia, plena fructibus bonis. 38
Sapientia à Deo petenda. 5
Sacra. 105
Sara probæ mulieris exemplar. 108
Sara typus fidelium fœminarum. 108
Saræ filiæ. 109
Sarcaſmus. 36
Sarmentitij. 94
Satanas iuuenibus maximè inſidiatur. 191
Satanæ primogenitus. 236
Scala electionis. 149
Scandalum paſſiuum. 88
Scandalum Phariſæorum. 88
Scientia. 143.148
Scientia uera & ſolida. 109
Sciens grauius peccat. 45
Scortatio. 131
Scribentium ritus. 144
Scriptura ſuppleta. 31
Scripturis non eſt inferendus ſenſus. 173
Scriptura quibus ſoleat eſſe ſuauiſſima. 83
Scripturæ ſacræ autor Deus. 184
Scriptura incogitanter legenti ſuperficies eſt, legenti uerò attentè, lex eſt perfectæ libertatis. 19
Sectæ. 126. 165
Sectæ & pſeudoprophetæ. 154
Seculum. 21
Seditioſi ad ſatanæ pertinent regnum. 38
Sed magis, particula eſt corrigentis. 149
Seductor. 232
Seges ſementis naturam refert. 76
Semen Dei. 204
Semen Diaboli. ibidem
Semen euangelicum. 18
Semen corruptibile. 77
Seminandum ſemper in eccleſia Dei. 38
Semiſſij. 94
Seniores iunioribus præferendi. 136
Senioribus honor. 135
Senum punctio. 135
Senſus non inferendus literis ſacris: ſed ab ipſis petendus eſt. 34
Seruus. 155. Seruus Dei. 7
Serui Baptizati, non eximuntur à ſeruitute. 96
Seruus Chriſti modis omnibus. 245
Seruitus multiplex. 144
Seruitus nõ aduerſatur Chriſtianiſmo. 98
Seruitutis origo: & ante uini uſum non erat. 98
Si, particula affirmatiua. 83
Sicut, particula imitationem notat. 204
Sicut, particula, proportiones denotat. 25
Similitudo Dei. 210
Simulatio eſt filiorum ad patres. 98
Simon. 154
Simulatores. 81
Simulationi non eſt locus apud ſanctum. 239
Sion. 86
Siſtremma. 95

Soboles, eſt ſeges reipublicæ. 106
Sobrietas. 70. 125
Sobrietas fructus fidei. 70
Sobrietas comes uigiliæ. 125
Societas duplex. 180
Societas mutua cum Deo. 181
Societatem inire cum Deo. 181
Sodalitium diuinum. 180
Sodalitium ſanctorum. 179
Sodoma. 155. 146. 255.
Solicitudo filia diffidentiæ. 138
Solicitudo abſit à fideli. 137
Soluere Ieſum. 212
Sophiſmata. 154
Sophocles. 45
Spes. 199. 253.
Spes uiua quid. 64
Spe ducti aduerſus tenebras uictores ſumus. 64
Spes Iudæorum uana. 64
Spes in Chriſto. 60, 61
Spes uiua in nobis ueluti ſementis. 63
Spes uiua, pro ſpe uitæ. 63
Spes non confundit. 208
Spes ueniæ. 187
Sperare perfectè. 79
Spiritus. 226
Spiritus teſtimonium de Chriſto. 225
Spiritus ſanctus amor patris & filij. 180
Spiritus intellectum illuminat & uoluntatem excitat. 30
Spiritus Chriſti in nobis. 230
Spiritus probandi, 212. & quomodo. 211
Spiritus nomine quid intelligitur. 212
Spirituum inquirendorum modus. 212
Spiritus uerax & infallibilis. 197
Spiritus acceptio. 221
Spiritus ſanctus. 60
Spiritales ſpiritalia tractant. 214
Stoicorum ſententia, 32. & Error. 229
Suadere corda noſtra, quid. 208
Suadibilis. 39
Suauitas Euangelij, & ineſcatio. 83
Subditorum functiones. 135
Subſtantiæ noſtræ nomine quid deſignatur. 207
Summa Euangelij. 75
Summangularis lapis. 84
Superbia. 165
Superbia uitæ. 193
Superbis Deus reſiſtit. 136
Superborum frænum. 182
Suſurrones. 81
Syluanus Petri amanuenſis. 140
Symbolum epiſcopi & paſtoris. 133
Syncerus. 174
Syncedoche. 182
Subditi Deo. 39
TAbernaculum. 143. 154
Tabernaculum pro corpore. 151
Tartarus, Tartarum. 165
Tautologia. 188
Tela, quibus diaboli reſtriẽda iacula. 139
Temperantia. 148
Tempora nouiſsima. 65. 74. 244
Tempora nouiſsima prædicta ab Apoſtolis. 245
in Tempore. 137
Tenebræ. 181. 185. Tenebrarum uiæ 72
Tentatio: Tentationes. 5
Tentationis duplex genus. 13. & 21
Tentat Deus, ut ſciat: hoc eſt, ſcire faciat. 13
Tentari fideles, non eſt nouum. 139
Tentatorũ, & pro Chriſto afflictorũ conſolatio. 139
Terra promiſſa. 249
Terra conflagratione purgabitur. 172
Terreſtria omnia igne ſoluentur. 172
Teſtis oculati uis. 177
Teſtimonium Dei de Chriſto. 221
Teſtimonium Dei in ſe habere. 226
Teſtimonium è cœlo, quòd Ieſus eſt Chriſtus. 225
Teſtimonium ſpiritus ſancti, quòd ſimus Chriſtiani. 209
Theſaurus Chriſti, & terreſtris. 73
Thomas dubius, quid nobis profuit. 179

Timor.

Timor. 105
Timor Dei. 97. eius genius. 98
Timoris uirtus. 99
Timor ſeruilis. 72. 98. 228
Timoris effectus in charitate pfecta. 220
Timor nocturnus. 218. Naturalis 219. Filialis. 218
Timor Cain, & Iudæ nihil amoris habet. 98
Timere timorem. 112
Timentibus Deum nihil nocebit. 112
Timonis dictum. 134
Tinea. 58
Titulus humilis gratus. 7
Tormentorum uarij gradus. 161
Traditio uana. 73
Traditiones ſanctorum obſeruandæ. 179
Transfiguratio Chriſti. 152
Transfigurationis Chriſti teſtes. 132. 152
Transfiguratio omnia myſteria Chriſti continet. 152
Transfugæ hæretici. 194
Tranſgreßiones aliæ alijs grauiores. 26
Trinitatis opera interna. 214
Trinitatis opera indiuiſa. 74
Tremor timoris comes. 228
Triumphus perſeuerãtiũ in fide uiua. 150
Tunica maculata. 254
Turcica origo. 213
Tyrannus, Tyrannis. 94
Tyranni Leonibus ſimiles. 138
Tyranni, & eorum uerba minacia. 112
Tyrannidem mundi non timent pij. 67
VAlentini uirus. 156
Velle uitam. 111
Venire per aquã, per ſanguinem. 224
Verbum Dei. 61. Eius uis. 192. Virtus. 196
Verbum Dei in nobis manere. 192
Verbum Dei Permanens, non mutatur, ſed transformat nos. 77
Verbum euangelizatum. 78
Verbum Dei guſtandum. 83
Verbum Dei robur iuuentutis. 191
Verbum Dei eſt uterus. 119
Verbum Dei purum. 126
Verbum Dei, eſt antidotum hæreſum. 196
Verbum Dei ſeruare. 188
Verbum inſitum. 18
Verbi, & humanitatis unio. 177
Verbum uitæ. 178
Verbum eſt uterus cœleſtis. 76
Verbum Dei uiui. 76. 77
Verbo domini regeneramur. 16
Verbum ueritatis. 16
Veritatis uia unica eſt. 157
Veritatis uox. 243
Veritatis obſcuratores. 246
Veritatis energia. 242
Veritatis oppugnatores. 168
Veſania. 163
Veſanus. 165
Veſtigia Dei. 220
Veſtimentum uarietas damnata. 107
Victoria. 221
Victoria in Antichriſtum à Deo. 213
Victoria noſtra in Chriſto. 193
Victoriæ neruus in conflictu ſpiritali. 192
Victores Chriſtiani aduerſus Mundũ. 223
Victor mundi. 224
Videre Deum ſicuti eſt. 202
Viduæ. 6. 21
Vigilia. 121. 125
Vigilia Chriſtiana. 71
Vigilandum eſſe. 138
Vindicta Deo commiſſa. 102
Vinculum Dei, & hominis. 216
Vincula ſpiritualia. 158
Vinculum pacis. 125. Charitatis. 232
Vincula & carceres dæmonum. 248
Vini & crapulæ ſordes. 123
Vinolentiæ. 123. 130
Vires humanæ nihil, niſi adſit uirtus Dei. 65
Vires mundi eneruatæ per Chriſtum. 64
Vir caput mulieris. 106. 109
Vir calamiſtratus fugiendus. 106
Vir duplex animo. 11
Viri optimi eccleſijs præficiendi. 134
Viri boni eſt, proſpicere ſibi et familiæ. 40

Virtus. 143.148
Virtus & gloria Dei, eſt filius. 146
Viſcera. 110
Viſcera, pro miſericordia. 207
Viſitare. 21.137
Viſitatio impiorum. 22
Viſitationis dies. 93.136
Vita æterna. 64.184.221
Vita, & ſalus per ſolum Chriſtum. 86
Vita noſtra Chriſto configuranda. 218
Vitæ piorum certitudo. 206
Vita noſtra uapor. 39
Vita ex Dei uirtute. 146
Vita hominis bulla & uapor. 45
Vita hominis ſuper terram militia eſt. 122
Vita humana ueluti flos eſt. 12
Vita noſtra in peccatis. 184
Vita cœleſtis incorruptibilis. 64
Vita breuis eſt. 66
Vita æterna per Chriſtum. 176
Vitæ humanæ breuitas. 193
Vitæ manifeſtatio. 178
Vita manifeſtata: id eſt, uerbum caro factum. 178
Vitam orbi reſtitutam prædicauerunt apoſtoli. ibidem
Vitæ tempus exiguum. 125
Viuere iuſtitiæ. 80
Viui & mortui. 124
Vitium doctoris facilè in alios manat. 34
Vnanimitas in quouis conuictu. 110
Vngere. 199
Vnctio. 186
Vnctio ſpiritus ſanctus doctor Chriſtianorum. 186
Vnctio ſpiritalis. 195
Vnctionis ſacramenti uirtus. 53
Vnctionis ſacramenti nomina. 54
Vncti ægroti ab apoſtolis, ſanabantur. 53
Vnctionis ægrotorum energia. 54
Vnctionis uox. 199
Vnctio in Chriſtianis. 197
Vnctiones in eccleſia. 55
Vnctio ægrotantium. 55. eius miniſter, ibidem. integritas, ibidem. materia, 56. effectus. 56. forma. 55
Vnctionē recipientis qualis debet eſſe affectus. 55
Vnctioni ægrotorum adſint preces. 55
Vnctio cum fide facienda. 56
Vnitas, principium numeri. 126
Vniuerſitas iniquitatis. 38
Vocati qui dicantur. 91.245
Vocari in Chriſto. 140
Vocari, pro eſſe. 56
Vocatio operibus confirmanda. 149
Voluntas Dei erga nos. 122
Voluntas gentium. 123
Voluntas Dei, pro re neceſſaria. 114
Voluntatis lucerna eſt intellectus. 30
Voluntatem Dei facere. 194
Voluptas bona & mala. 162
Voluptatis exitus. 159
Volutabrum. 165
Vox ſcriptura uiuacior. 237
Vox plus habet perſuaſionis, quàm literæ. 242
Vt, particula admiratiua. 146
Vultus domini. 120
Vultus natiuitatis. 19
Vxores. 104. earum functiones. 106.109
Vxores cohæredes ſunt uitæ æternæ. 109
ZElus. 39
Zelum excitare. 39
Zelotypia. 41
Zelotypus, & Zelotes eſt Deus. 41

FINIS.

Priuilege du Roy.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, au Preuoſt de Paris, Bally de Maſcon, Seneſchal de Lyon, & à tous noz autres iuſticiers, officiers, & leurs lieuxtenans ſalut. Noſtre cher & bien amé maiſtre Sebaſtien Gryphius imprimeur ordinaire de noſtre uille de Lyon, nous a faict dire & remonſtrer qu'il eſtoit apres à imprimer les Commentaires de maiſtre Claude Guilliaud, docteur en Theologie, ſur les Epiſtres ſainct Pol, & les ſept Canonicques des Apoſtres, leſquelz il exposeroit & feroit uoulentiers mectre en uente, à ce qu'ilz ſoient publiez & manifeſtez à un chacun aymant les lettres diuines, pour en prẽdre fruict et utilité, mais il doubte que apres qu'ilz auront eſte ueuz & manifeſtez, comme dict eſt, aulcuns libraires & imprimeurs s'efforcent de les uouloir imprimer & uendre: En nous humblemẽt requerãt à ceſte cauſe que noſtre plaiſir ſoyt luy octroyer que pour le temps & terme de quatre ans prochainemẽt uenans, à cõmencer du iour & date de ces preſentes, autres imprimeurs que luy ne puiſſent imprimer ne uendre leſdictz liures. Pource eſt il, que nous inclinans liberalement à la ſupplication & requeſte dudict maiſtre Sebaſtien Gryphius, Auons permis & octroyé, permettons & octroyons, & nous plaict de grace ſpeciale, que durant le temps & terme de quatre ans, de la date que deſſus, il puiſſe & luy loiſe imprimer leſdictz liures tant de foys que bon luy ſemblera, ſans ce que durant ledict temps autre que luy les puiſſe imprimer. Sy uous mandons, & expreſſement enioignons, & à un chaſcun

de uous, ſicōme à luy appartiendra, que de noz preſens grace, cōgé, permiſsion & octroy, uous faictes, ſouffrez et laiſſez ledict maiſtre Sebaſtien Gryphius iouyr et uſer plainement & paiſiblement ledict temps de quatre ans durās, en faiſant, ou faiſans faire expreſſes inhibicions & deffences de par nous, ſur certaines et grās peynes à nous à applicquer, & de perdition & confiſcation deſdictz liures, & damande arbitraire, à tous Imprimeurs, Libraires, et autres que ledict ſuppliant, que durāt ledict temps ilz n'ayent à imprimer leſdictz liures, en les cōtraignāt à ce faire & ſouffrir par toutes uoyes & manieres deües & raiſonnables. Nonobſtant oppoſitions ou appellations quelzconques, pour leſquelles ne uoulons eſtre differé, car tel eſt noſtre plaiſir. Donne a Lyon le xxviij. iour de Septembre, Lan de grace mil cinqcens quarāte & deux, & de noſtre regne le uingthuitieſme.

Par le Roy en ſon conſeil eſtably
à Lyon.

Signé Hurault.

